ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE

HARATCH - Fondé 1925 - R. C. S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

17, Rue Damesme — PARIS (13e)

Tél.: GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺԱՆ. Տար. 750, 6ամս. 400, Արտասահման 1000 ֆրանք

Jeudi 1 Août 1946 Հինգշաբթի 1 Օգոստոս

ՀԱՏ ՏԱՐԻ — 18e Année N° 4764-Նոր շրջան թիւ 403 — Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՒԵԱՆ — ԳԻՆ՝ 3 ֆր.

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

1925 ՕԳՈՍՏՈՍ 1

Քանըմէկ տարի առաջ, այսօր, կը ծնէր այս կայծը, «Յառաջ», Փարիզի պողոտաներուն վրայ:

Շատ համեստ էր, այն առեն, խմբագրութեան ծրագիրը,— զոհացում տալ անմիջական պահանջի մը:

Հինգ հազարնոց համբանք մը բարձրացած էր 65—70.000ի: Շաբաթաթերթը անիմաստ էր: «Օրաթե՛րթ կ'ուզենք»:

Եւ սակայն, ի՛նչքան ծանր էին դժուարութիւնները: Ոչ միայն տպագրական - խմբագրական, այլ մանաւանդ վարչական:

Նախ, կանոնաւոր տպարան մը կը պակսէր: Ձեռով, փարիզը Պոլիս չէր, որպէսզի չրջուն վաճառորդներ ծախէին փողոց փողոց: Դրամագլուխն ալ չատ համեստ էր, 15.000 ֆրանք (փոխառութիւն բարեկամէ մը):

Հարկ եղաւ առեն մը քաշքշել, իրրեւ եռօրեայ:

Ցաջողութի՞ւնը: Թող ամէնէն առաջ խօսին առնոնք որ «Յառաջ» կը կարդան 1925էն ի վեր:

Ձամբան ինքնին հարթուեցաւ եւ 1927 Յունուարին «Յառաջ»ը կը դառնար օրաթերթ,— առաջինը՝ արեւմտեան Եւրոպայի մէջ: Ծաւալն ալ երեք անգամ ընդարձակուելով, 1932ին արդէն հասած էր տեղական թերթերու սովորական չափին, չորս լման էջ:

Մնացեալը գիտէք: Պատերազմի չրջանին՝ երկու մեծադիր էջ, ինչպէս ֆրանսերէն թերթերը: Ցետոյ, երկրին զրաման հետեւանքով, դադար 1940 Յունս. 10էն մինչեւ 1945 Ապրիլ 7: Ցաջորդ օրը, նորէն պատնէշին վրայ, երկու մանրանկար էջերով, հասնելու համար այսօրուան չորս էջին:

Անշուշտ ամէնէն առաջ մենք պիտի ուզենք որ անմիջապէս վերածուէր նախապատերազմեան չորս էջերուն:

Ի՞նչ հիմնական առաջադրութիւններ ունէր այս թերթը եւ ո՛րքան կրցաւ յաջողիլ, այս երկարատեւ զոյութեան ընթացքին:

Այստեղ ալ կ'ուզէինք որ ուրիշները խօսէին: Իր տասնամեակին առթիւ (1935) բազմաթիւ աչխատակիցներ արտայայտուեցան: Անոնք ողջ են մեծ մասով, եւ կրնան այսօր ալ իրենց վկայութիւնը բերել:

Մեր կողմէ, հաբեւանցի ակնարկ մը միայն.—

1. Հոգեկան - մտաւոր կապ հաստատել դեռ նոր տեղաւորուած զաղութի մը զանազան թեւերուն միջեւ: Ամրապնդել անոր բարոյական կորովը երկրի մը մէջ ուր առաջին անգամ բոյն կը հաստատէին, նոր արտագաղթի մը վերջը: Ձամբայցուցնել ներքին կազմակերպութեան, իմքնապաշտպանութեան համար, որպէսզի թաւալգլոր չխրին այս լարծուն պողոտաներուն վրայ:

2. Վառ պահել հայրենիքի գաղափարը: Եւ մանաւանդ անոր ամբողջացման հաւատքը:

Կորիզը ունէինք արդէն: Կր մնար ոգեղել մնացեալին համար, որպէսզի կարելի ըլլայ տեղաւորել տարագիր բազմութիւնները:

Մանրամասնութիւնները մէկդի դնելով, Դաշնակցութեան մղած գաղափարական պայքարին հիմնական կէտերն էին,— ա) Մեղմացում նոր կարգուսարքի.— բ) Վերաշինութիւն եւ ներգաղթ.— գ) Ներքին սահմանիներ.— դ) Հայկ. Դատ:

Այս նշանախօսքերէն ո՞րը չէ ընդունուած այսօր, Մոսկուա - Երեւանէն մինչեւ Արտասահման: Բայ ի ներքին սահմաններէն որոնց մասին երեւի պատճառ մը ունին որ չեն խօսիր:

3. Մշակոյթ եւ Սերունդի փրկութիւն.—

Այս ճակատին վրայ կատարուած նուաճումները չափելու համար, կր բաւէ թղթատել «Յառաջ»ի 16 տարուան հատաքածոները: Չէ եղած որ եւ է գրական - գեղարուեստական ձեռնարկ, որուն այնքան խանդաղատանքով զարկ տուած չըլլայ «Յառաջ»ը:

Նոր գրողներու ամբողջ սերունդ մը հասաւ, «Յառաջ»ի հայերէնով: Բազմաթիւ աչխատակից - ներ քրտինք թափեցին հոն, եւ եթէ բան - գործ ընեն հաւաքելու իրենց արտադրութիւնները, հատորներ կրնան կազմել: (Ա. Հայաստանի մշակոյթի եւ ուրիչ նուաճումներու մասին ալ թանկագին համայնապիտարան մր կը կազմեն «Յառաջ»ի նախապատերազմեան հատաքածոները: Այսօր չատ աւելին կրնայինք ընել, եթէ երեւանը բարեհաճէր թերթ եւ գիրք ղրկել):

Շ.

ՕՐ ԸՍՕՐԻՆ

ԲԱՂԴԱՏՈՒԹԻԻՆ ՄԸ

Այս անգամ փրանսական էր այդ «ի նպաստ»ը, հեռաւոր գիւղի մը անկիւնը, համեստ իր տեսակին մէջ: Բայց ի՛նչ փայլուն հասարակութեան մը համար: Առիթ մը՝ այդ ջրջերէն բանի մը փրանք կորզելու:

Բառը տեղն է: Պատմեմ եւ դուք բաղդատեցէք մեր անցման ժողովուրդին առաքինութեանց հետ:

Անշուշտ այս ածականները կ'երթան Հայուն հատաքական դիմագիծին, անոր պայծառ ու մտացի նայուածքին, անոր աշխատանքէն կոշկոռ կա - պած եւ սակայն լայնաբաց ձեռքերուն: Մշուշին մէջէն կը տեսնեմ այն միւս Հայը, վատոգի, ընդերիմ ու թուլուռտ որ մտածել կուտայ բեզի երբեմն, երբ ուզես փառաբանել ցեղդ:

Աճուրդ մը կար այդ հանդէսին,—55 լիտր վառելանիւթ կառքի համար եւ երկու լիտր ալ իւղ: Աճուրդի գործակալը, ճարպիկ ու սրամիտ, ինչե՞ր չէր գտներ հասարակութեան սիրտը կակուղցնելու եւ անոր քսակին բերանը բանալ տալու համար: Այսպէ՞ս, երբեմն խնդալով, երբեմն կատակելով, յանախ կոչում ընելով այդ անտարբեր բազմութեան խղճին, գումարը 50ով, 100ով վերջապէս բարձրացաւ 17 հազարի միայն:

Մի զարմանաք, այո՛, մի միայն 17 հազար տուին աշխարհի չորս ծագերէն հոն հաւաքուած մարդիկ, որոնց ամէն մէկին կնոջ մատները եւ դաստակները միլիոններով էին բեռնաւորուած:

Ես, հանդիսատես այդ օրը, մտովս գացի մեր հանդէսներուն, մե՛ր անուրդներուն, ուր ոչ թէ իրենց կարապի պէս սահող կառքերուն համար իւղ կը վաճառէին մերոնք, այլ խնձոր մը կամ տանձ մը կամ հաւ մը եւ գումարը կը բարձրանար 35, 80, 100, 150 հազարի:

Հպարտ էի Հայ ըլլալուս այդ ժամուն: Ինքնիրենս կը կշռէի մեր խոնարհին թէ հարուստին ձեռքը գրպանը տանելու ձեւը: Միայն, մոռցած էի բոլորովին այն միւս Հայը որուն թոյնը ի վերջոյ իր գլուխը միայն կրնար ուտել:

ՍՕՍԻ

Հայաստանի ժողովին մէջ

(ՄԵՐ ՄԱՍՆԱԻՈՐ ԹՂԹԱԿՑԷՆ)

Երբ դուրս ելայ առաջին նիստէն, Ա.ստրալիոյ ներկայացուցիչը, Տօքթ. Իվըթ կը չարունակէր խօսիլ, արծարծելով փոքր ազգերու իրաւունքի հարցը: Ձառը անմիջապէս թարգմանուեցաւ Ֆրանսերէնի եւ ռուսերէնի:

Վար կ'իջնեմ սանդուղներէն՝ ուր կր հսկեն հանրապետական պահակները: Տակաւին կը չարունակուի Տօքթ. Իվըթի ճառին թարգմանութիւնը: Կր մտածեմ ակամայ մեր Դատի մասին: Մենք ալ մաս կը կազմենք արծարծուած հարցին, մենք ալ բան մր կ'ակնկալենք այդ ժողովէն: Ո՞ր եւ ե՞րբ արդեօք պիտի արծարծուի մեր Դատը: Անկասկած յանձնախումբերու զաղանի ժողովներէն մէկուն մէջ, կը մտածեմ, եւ լրագրողներու յայտկացուած մանուր սրճարանը կը մտնեմ, զովացուցիչ մր առնելու: Հոն ալ խոնուած են: Կը խմեն խաղաղութեան համար եւ կր չաղակրատեն: Բարձրախօսը կը չարունակէ հաղորդել ժողովա - սրահի անցուդարձը: Երբեմն կր լսուին ծափեր ալ: Այս անգամ Պ. Պըրնան է որ կը խօսի:

Քանի մր վայրկեան վերջ, ինքզինքս դուրս կը նետեմ: Գլուխս կարծէք աւելի ծանր կը կշռէ քան ամբողջ մարմինս, եւ քայլերս անզգալաբար զիս կ'առաջնորդեն Լիւքսէնպուրկի պարտէզը՝ հոն ռանձին խոկալու: Մխիթ կը լլկեն Պերլինի Վեհաժողովը (1878) իր յօդուածներով ու խոստումներով, Սեւրի դաշնագիրը եւն.: Արդեօք այս անգա՞մ ալ յուսախար պիտի ըլլանք: Մէկ բան կր մխիթարէ զիս,— «Չորս Մեծերէն մէկը դոնէ պիտի կրնայ այս անգամ վճռականօրէն պաշտպանել մեր դատը»:

Կարգապահութեան հսկող ոստիկանները ամէն տեղ են: Ամբողջ թաղամասը պաշարուած է: Իսկ դուրսը՝ ժողովուրդը խնուած, կարծէք եկած է խաղաղութիւնը փնտռելու կամ դիտելու, ոչ-խանդավառ աչքերով: Իրենց աչքերը սեւեռած այդ համբակուռ պալատին, հոն ուր 26 ազգեր խաղաղութիւնը կերտելու աչխատանքով են զբաղած, կը թուի թէ իրենք իրենց հարց կուտան.— Պիտի յաջողի՞ն արդեօք այս անգամ ...»:

ՆԵՐՍԻՍ

Ց. Գ.— Երէկուան թիւին մէջ, Պիտոյի բացման ճառին մէջ, չատ «ճիշդ է» դատապարտելը պէտք է ըլլայ, չատ հեշտ է:

ՀԱՇՏՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ

Ճառեր գործակցութեան համար

Հաչտութեան խորհրդաժողովի երկրորդ նիստին մէջ, ճառեր խօսեցան գլխաւոր ներկայացուցիչները, մասնաւորապէս չեշտելով միջազգային գործակցութեան անհրաժեչտութիւնը: Պ. Պըրնս, Մ. Նահանգներու արտաքին նախարարը, յայտարարեց թէ իր երկիրը վճռած է այլեւս չվերադառնալ մեկուսացումի քաղաքականութեան: Այս յայտարարութիւնը ջերմապէս ծափահարուեցաւ ժողովականներուն կողմէ: Միեւնոյն առեն չեչտեց թէ պարտաւոր են նկատի առնել հանրային կարծիքը: Անգլիոյ վարչապետը, Պ. Էթլի, նոյնպէս չեչտեց հանրային կարծիքին արժէքը:

Ամերիկեան պատուիրակը առաջարկեց որ բոլոր յանձնաժողովները քաց ըլլան մամուլի ներկայացուցիչներուն առջեւ: Պ. Մոլոթով ալ ձայնակցեցաւ, այս առթիւ դանգատելով թէ ճիշդ չէ ներկայացուած Մ. Միութեան դիրքը հաչտութեան դաչնագիրներու մասին: Հետեւաբար անհրաժեչտ կը դտնէ որ թղթակիցները արտօնուին ներկայ ըլլալու բոլոր նիստերուն: Բոլորն ալ զարմացան որ ամերիկեան եւ խորհրդային պատուիրակները համաձայն են այս կէտին վրայ:

Երեք ժամուան վիճաբանութիւններէ վերջ, որոնք բաւական բուռն էին, խորհրդաժողովի կանոնադրի Յանձնաժողովին նախադահ ընտրուեցաւ Պելժիոյ վարչապետը, Պ. Սփաք, փոխանորդ - պալատիոյ փոխ - վարչապետ Քարտէլիի որուն թեկնածութեան ուժ կուտար Պ. Մոլոթով: Խորհրդային պատուիրակը այս առթիւ բացատրեց թէ Եուկոսլաւիան ուրիշ ամէն ժողովուրդէ աւելի տառապեցաւ վերջին պատերազմին մէջ եւ թէ կանոնադրի Յանձնախումբին նախադահութեան պաչտօնը քաղաքական հանդամանք ունի: Ի վերջոյ գաղտնի քուէարկութեամբ ընտրուեցաւ Պ. Սփաք, 7ի դէմ 13 ձայնով: (Խորհրդային պատուիրակութիւնը վեց քուէ ունի ժողովին մէջ): Ցետոյ Պ. Պըրնս առաջարկեց Պ. Քարտէլին փոխ-նախագահ ընտրել առանց քուէարկութեան: Առաջարկը անմիջապէս ընդունուեցաւ: Երկու առաջ յանձնախումբը պիտի ճչդէր հաչտութեան դաչնագիրներու քուէարկութեան կանոնները: Ինչպէս գրած էինք, Աւստրալիոյ ներկայացուցիչը կ'առաջարկէ քուէարկել պարզ մեծամասնութեամբ, մինչ Պ. Մոլոթով կը պնդէ 2)3ի վրայ, ինչպէս որոշուած էր Զորսերու ժողովին մէջ: Բայց եւ այնպէս բոլորն ալ զարմացան, երբ Պ. Պըրնս բսաւ թէ Մ. Նահանգները պիտի միանան մեծամասնութեան, եթէ ժողովը 2)3 ով մերժէ հաչտութեան այս կամ այն դաչնագիրը:

Մ. Միութիւնը կ'ուզէ որ Էսթոնիա, Լիթուանիա եւ Լաթվիա եւս մասնակցին խորհրդաժողովին, բայց մեկս գլխաւոր պետութիւնները տակաւին չեն ճանչնար այդ երեք փոքրիկ պետութիւնները: Մոսկուա աթոռ մը կր պահանջէ նաեւ Ալպանիոյ համար, բայց պատուիրակութեանց մեծամասնութիւնը տրամադիր չերեւար ընդունելու ժողովը:

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՎՏԱՆԳԸ ՉԻ ԱՆՀԵՏԱՑԱԾ

Անգլիոյ վարչապետը իր ճառին մէջ բացատրեց թէ հինգ նախկին թշնամի պետութեանց դաչնագիրները պիտի նպաստեն Եւրոպայի խաղաղութեան ծրագրին: Այս առթիւ յայտնեց թէ համաձայն ըլլալով հանդերձ մչակուած դաչնագիրներուն, բրիտանական պատուիրակութիւնը նկատի պիտի առնէ նաեւ միւս 17 ազգերուն տեսակէտները: Ցետոյ ծանրանալով Գերմանիոյ վրայ, յայտարարեց.

— «Թշնամին խորտակուած է եւ խոնարհած: Գերմանիան եւ Ճափոնը դժուար թէ արժէք ունենան այսօր իրրեւ պետութիւն, բայց երբեք չմոռնանք թէ տակաւին ի վիճակի են խռովութիւն յարուցանելու, եթէ պատահաբար ծագի Դաչնակից - ներու չարքերուն մէջ: Միահեծան ազդայնակա - նութեան ոգին, որով տոգորուած էին Հիթլէր եւ Մուսոլինի եւ Ճափոնի պատերազմի ասպետները, բոլորովին սպաննուած չէ: Այդ ոգին թոյն մըն է որ դեռ կր տեւէ եւ միայն զործակցութեան ազդու ճիգ մր կրնայ խորտակել զայն»:

Խօսելով հինգ դաչնագիրներուն վրայ, Պ. Էթլի բսաւ.— «Մենք աղաւօրէն եւ հրապարակաւ կր քննենք այս դաչնագիրները, իրրեւ ունկնդիր ուներնալով աչխարհը: Մենք այստեղ կը զգանք համաչխարհային կարծիքին ուժը: Մեր ականջները բաց պահենք անոր առջեւ, որովհետեւ ոչ մէկ ազգ, ոչ մէկ իչխանաւոր կրնայ անտեսել զայն: Կառավարութիւնները պէտք է նկատի առնեն ժո-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

Ն Ե Ր Գ Ա Ղ Թ Ը

Ժողովրդավար երկիրներու մէջ կուսակցու - թիւններու պայքարը կը նկատուի յառաջդիմու - թեան ազդակ մը հանրային կեանքին համար :

Վիճաբանութիւնները, դաշտափարներու բախում ի վերջոյ կրծառային ճշմարտութեան պարզումին :

Նոյնը կարելի չէ ըսել այն պարագային, երբ խնդիրը կը վերաբերի երկրի մը արտաքին քաղաքականութեան : Այն ազգերը, որոնք ներքին վէճ ու պայքար ունեցած են իրենց ազգային քաղաքականութեան չուրջ եւ ի վիճակի չեն եղած մէկ ճակատով ներկայանալ արտաքին աշխարհի առջեւ, միշտ կորուստով դուրս ելած են եւ չեն յաջողած իրենց առաջադրութիւններուն մէջ :

Կ'ընդունինք, որ փոքր ազգի մը համար աւելի դժուար է ունենալ ներքին միակերպ մտածում, երբ այդ ազգը կը գտնուի մեծերու չահերուն բախման ճամբուն վրայ : Համաչխարհային երկու պատերազմներու ընթացքին տեսանք եւ խաղադրութեան կազմակերպումի ներկայ շրջանին աւելի յստակօրէն կը նկատենք, թէ փոքր երկրի մը կամքը որքան քիչ ազդեցութիւն ունի իր ճակատագրի տնօրինումին մէջ, երբ մրցակից մեծ ոյժեր այդ մասին պայքարի մէջ են :

Նման խորհրդածութիւններ ամէն ողջմիտ Հայ տեւապէս կ'ունենայ, որովհետեւ Հայկ. Դատի հին ու նոր ընթացքը իրեն համար եղած է խանդավառութիւններու եւ յուսախաբութիւններու անվերջ շարք մը :

Այս իրողութիւնները նկատի առնելով մօտեցնելու ենք ներդաղթի հարցին, որ այժմ կը ներկայանայ Հայկ. Դատի լուծման իբրեւ առաջին հանդրուան :

Քաղաքական եւ նիւթական բարդ կողմեր ունի ներդաղթը, որուն արժանի լրջութեամբ չի մօտեցար ամէնէն առաջ ենթական՝ արտասահմանի հայութիւնը :

Սրտի կսկիծով կը դիտենք հայ մամուլի մէկ մասին ճիգը՝ ներդաղթը վերածելու ժամն ազգասիրութեան կրկէսի մը : Ոմանց մօտ ջերմ փափաք կայ տեսնելու ներդաղթի հակառակորդները, որպէս զի կրկէսի խաղը աւելի հետաքրքրական դառնայ : Ուրիշ բացատրութիւն չկրցանք գտնել ցոյց տըրուած թեթեւ վերաբերմունքին մէջ :

Չենք կարող երեւակայել որեւէ հայ կուսակցութիւն եւ դիտակից ազգային մը, որ դէմ ըլլայ ներդաղթին : Հայրենասիրութեան մեծ չափ մը կամ յանդգնութիւն չի պահանջուիր կողմնակից ըլլալու համար ներդաղթին :

Ներքին վէճի, պայքարի նիւթ դարձնել ներդաղթը՝ կը նշանակէ տգիտօրէն ջուր լեցնել թըշնամիի ջրաղացքին : Մենք տեսանք, թէ անցեալ Դեկտեմբերին ինչպէս թուրք մամուլը լուրեր հնարեց, ցոյց տալու համար՝ թէ Հալէպի Հայերը եւ Պոլսոյ հայ կաթոլիկները չեն ուզած արձանագրուիլ ներդաղթի ցանկերուն մէջ :

Պէտք է յստակօրէն ըմբռնել, որ հայութեան համար այնքան պարզ եւ բնական նկատուած ներդաղթի հարցը օտարներուն համար նոյն էութիւնը չունի : Նոյնիսկ բարեացակամ տրամադրութիւն - ներ ունեցող արաբական աշխարհին համար առանձին խնդիրներ կը ստեղծէ հոծ զանգուածներու փոխադրութիւնը :

Օգտակար չենք գտներ մանրամասնել արտաքին ճակատի հետ կապուած չարք մը դժուարութիւնները, որոնց պարզ յիշեցումը կը բաւէ անդրադառնալու համար, որ համազգային ճիգով եւ համադործակցութեան ոգիով միայն կարելի է յաղթահարել անոնք, գոնէ նուազագոյն կորուստով դուրս դալու համար :

Մանաւորապէս Միջին Արեւելքի եւ Պալքան - ներու հայութենէն հոծ զանգուած մը պատրաստ է անմիջապէս վերադառնալու իր հայրենիքը : Մեր ժողովուրդի հայրենադարձութիւնը եւ միւս կողմէ տուեալ երկիրներու տնտեսական դժուարութիւն - ները անհրաժեշտ հողը պատրաստած են ներդաղթին համար :

Այս պայմաններուն մէջ հարցին արագ լուծումը կախում ունի ամէնէն առաջ Ը. Միութենէն, որովհետեւ ան է, որ մեծ գոհողութիւններ յանձն պիտի առնէ ապահովելու համար հազարաւոր ընտանիքներու փոխադրութիւնը եւ դնտեղումը :

Անտարակոյս Արտասահմանի հայ բարեկեցիկ տարրը եւ Հ. Բ. Ը. Միութիւնը պարտաւոր են իրենց առաւելագոյն նպաստը բերել, այնքան նուիրական գործի մը մէջ, բայց ի վերջոյ Ը. Միութիւնն է, որ դլխաւորապէս պիտի հարթէ այդ հարցին քաղաքական եւ նիւթական դժուարութիւնները :

Այս պայմաններուն ներքեւ Արտասահմանի հայ մամուլը ազդավնաս գործ մը կատարած պիտի ըլլայ ներդաղթը դարձնելով կուսակցական չարաչահութեան առարկայ : Ոչ իսկ մանաւոր քարոզչութիւն անհրաժեշտ է, որովհետեւ բազմութիւններ պատրաստ են չոգենաւ նստելու :

Ինչպէս Հայկ. Դատի, նաեւ ներդաղթի հանդէպ ամբողջ հայութիւնը միակամ է եւ խնդիրը վէճ չի կրնար վերցնել : Արուեստական տարաձայնութիւններ ստեղծել՝ կը նշանակէ արտաքին ճակատի վրայ դոյութիւն ունեցող ղժուարութիւնները տգիտօրէն աւելցնել :

Մեր նորագոյն պատմութեան կարեւորագոյն մէկ շրջանը կ'ապրինք, ժամանակը չէ նեղմիտ մտածումներու եւ սին վատասիրութիւններու : Արտաքին ճակատի հետ կապ ունեցող բոլոր հարցերուն մէջ հայ ղեկավարութիւնը պէտք է ներկայանայ միակամ :

(Խմբագրական ՅՈՒՍԱԲԵՐԻ)

Ի ՅԱՋՏՆԻՈՑՆ ԶԱՆՅԱՋՏՆ ՅԱՋՏՆԻ ԱՐԱՐԻՑ

«Արեւմուտք»ի խմբագիրները դրչի ընկերներ են ինձ, արեւմտեան ճակատին վրայ : Եւ երբ իրենց թերթին հրատարակութեան առթիւ՝ խնդրեցին որ աշխատակցիմ, չկրցայ մերժել :

Նախ, պիտի ուզէի որ դիս անհանդիստ չընէին՝ աշխատակցութեան հրաւէրով : Դրագէտներն ալ դասակարգեր ունին, եւ ես կը պատկանիմ այն դասակարգին, որ չի սիրեր բնակիլ օրուան թերթերուն մէջ՝ ընթացիկ յօդուածներ պատրաստելու համար ի պէտս «ընթերցող հասարակութեան» : Եւ սակայն շատ են բարեկամներս, եւ շատ են այն թերթերը, որոնց սոխպուած եմ դրել իրրեւ ընկերական գոհողութիւն :

Երկրորդ, սովորութիւն չունիմ յօդուած դրելու՝ նիւթական վարձատրութեամբ : Աշխատակցութիւնս նուիրաբերութիւն է, — իմ սկզբունքս է այս : «Արեւմուտք»ի խմբագիրները ուզեցին վճարել,— մերժեցի : Չիս կը հետաքրքրէր մէկ բան միայն,— ի՞նչ դեր պիտի կատարէ իրենց թերթը : Ապահովութիւն տուին ինձ թէ « մտաւորականի թերթ մը պիտի ըլլայ » : Շուտով տեսայ թէ journal d'opinion մըն է իրենց հրատարակածը, ինչպէս կ'ըսեն Ֆրանսացիները, առաւելապէս journal d'information մտահոդութեամբ : Չեմ ուզեր եղերական ձեւ տալ յուսախաբութեանս : Ընկերական զոհողութիւն մըն էր, ըրի :

Ինծի յայտնի չէ թէ «Արեւմուտք»ի մէջ ինձ նման աշխատակիցներու ներկայութիւնը չափում մը սկիզբները բարեխառնե՞ց օրուան պայքարին մասնակցելու փորձերը, գոնս ցոյցտուին, ժամանակ առ ժամանակ, խմբագիրները : Ստոյգ է սակայն որ, այժմ, «Արեւմուտք» բոլորովին լքած է «մտաւորականի թերթ» դառնալու խոստումը : Եւ այս պարագան դիս կը դնէ այնպիսի վիճակի մը մէջ, որ ոչ միայն չփոթութեան կը մատնէ ընկերները՝ որոնք ծանօթ են իմ տեսակէտներուս, այլ եւ կը վտանգէ դիրքիս լրջութիւնը :

«Արեւմուտք»ի խմբագիրներէն մին ինծի կ'ըսէր թէ իր դլխաւոր քաղաքականութիւնը պիտի ըլլայ հաշտեցնել հայ համայնավարները եւ Դաշնակցականները : Դէմ չեմ, բայց գոյն իրականացնելու եղանակներուն մասին տարբեր կարծիք ունիմ,— այս պարագան չէր կրնար, սակայն, արգելք մը կազմել աշխատակցութեանս : Բայց երբ «Արեւմուտք»ի խմբագիրները, տարօրինա՛կ նահանջականութեան մը անձնատուր, յօդուածներ դրեցին՝ մին հայ կուսակցութիւններու գոյութեան դէմ, (Մահմուտ փաշայի չուկային մէջ մեր առեւտրականներուն կանկերդն էր այս, էր երբեմն), միւսը՝ Մայիս 28ի պատմական արժէքին դէմ, Հայոց Պատմութեան բոլոր թեւերը եւ հայ մտաւորականներու մտածման անկախութիւնը ստորադասելով Երեւանի, զգացի թէ բան մը կը խոցէր դիս, որովհետեւ ես, արեւմտահայ մտաւորական, ոչինչ կը գտնեմ իմ տեսակէտներէս ո՛եւէ կառավարութեան, սովետական թէ Դաշնակցական, եւ արտասահմանի մէջ իմ մտաւորական աշխատանքներովս կը հետապնդեմ քաղաքականութիւն մը, զոր բանաձեւելու համար առ այժմ ըսեմ այսքանը միայն թէ թրքական Հայաստանէն մէկ կամ երկու նահանգ փրցնելով ու կցելով արդի Հայաստանի՝ (ինչ վարչաձեւի տակ ալ ըլլայ), վերջ չի գտներ երբեմ մեր դատը : Աւելցնեմ անմիջապէս, որ իմ մտածումներուս տանը մէջ դոյութիւն ունի արեւմտահայ ակադեմական դատ մըն ալ՝ մշակութային ուղղութեամբ, Թուրքիոյ դոյութենէն կամ կործանումէն անկախ, (փիլիսոփայութեան մէջ այս երեւոյթը կը կոչուի tropisme culturel, զոր, մեր Պատմութեան մէջ, կը տնուցանէ Միջերկրականեան իմացականութիւնը՝ որուն հետ հաղորդակից ենք, բան մեր ծադման) :

Արդ, իմ այս աշխատանքներուս, նոյնիսկ հայրենիքի եւ պետութեան մասին իմ տեսակէտներուս կչիռ կամ արժէք տալու համար՝ պէտք չունիմ Երեւանի կառավարութեան sacreին, վասնզի Երեւանը քաղաքական Մէքքէ մը չէ՝ ինծի համար : Վերջապէս, հայրենիքը միայն ֆիզիքական դոյութիւն մը չէ՝ ինծի համար, այլ եւ յ՛մշակոյթ, եւ մանաւանդ՝ կառավարութիւններէն վեր կը դասեմ թէ դոյութիւն ունի մտաւորական դերպետութիւն մը, առանց որուն ոչ մէկ ժողովուրդ կրնայ ապրիլ :

Շա՛տ խոր է հարցը, ուստի չեմ ուզեր երկարել, եւ չեմ ուզեր ժողովուրդին հրամցնել ակադեմական հարց մը : Եւ յետոյ , ի՞նչ օգուտ հարցը դնել հրապարակ,— մեր խմբագիրներուն մեծամասնութիւնը նախակրթութիւն իսկ չունի, հայերէնն ալ լման չի դիտեր, եթէ ոչ՝ կրնար օգտակար ըլլալ կարծիքի փոխանակութիւն մը այս մասին :

Կարեւորը այդ չէ այժմ : Դուրս դալու համար այն վիճակէն, ուր դրաւ դիս «Արեւմուտք», կ'ուզեմ դադրեցնել աշխատակցութիւնս : Եթէ ըսելիք մը ունիմ, բազմաթիւ թերթեր կան ձեռքիս տակ, —ամէնէն առաջ՝ Յառաջը, որ չափով մը ի՛մ ալ թերթս է,

Եթէ ե՛ս խնդրած ըլլայի «Արեւմուտք»էն՝ որպէսզի աշխատակիցմ իրենց, խմբագիրները իրաւունք պիտի ունենային դիտողութիւն ընելու ինծի թէ իրենց հակառակ տեսակէտներ կը պաշտպանեմ ուրիշ թերթերու մէջ, ինչ որ պիտի դժուարացնէր աշխատակցութիւնս իրենց թերթին : Իրողութիւնն այն է թէ իրե՛նք խնդրած են ինձմէ, անչուշտ տեսակէտներուս ծանօթ, որ աշխատակցիմ «Արեւմուտք»ի, այն ապահովութիւնը տալով թէ «մտաւորականի թերթ մը պիտի ըլլայ» . իսկ ես դիտողութիւն ալ չեմ ուզեր ընել հիմակ՝ երբ «Արեւմուտք»ը կողմ է բոլոր արդէն, օրուան վէճերուն մէջ, նոյնիսկ ինծի հակառակ : Կը հրաժարիմ աշխատակցելէ, ա՛յսքան, թողլով որ կնասը չարունակէ իր քանդիչ պատերազմները, իսկ Աստուած՝ իր արարչագործութիւնը :

Ճիշտ է թէ անդա՛մ մը եւս, ներքին տրամախօսութեամբ, կը հաստատեմ որ անկարելի է արեւմտահայ մտաւորականներու մէջեւ ստեղծել դաղափարական միութիւն ու կարդապահութիւն, — ովասիսներու կրկներեւոյթները չուտ կը խաբեն զիրենք,— բայց աւելիա նոր ցաւ մը չէ ինծի համար — այնքան որ ցաւ իսկ չի պատճառեր այլեւս ինձ :

Դադրեցնելով «Արեւմուտք»ի աշխատակցութիւնս, Պարսամեանի հետ մեր դրական վէճը կը փոխադրեմ Յառաջի մէջ : Ուրեմն, Պարսամեանի հետ մեր բացատրութիւը պիտի չարունակուի այստեղ, այսուհետեւ :

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Մահապատիժի պահանջ պատերազմի ոճրագործներու դէմ

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ԴԱՏԱՒՈՍԱԶԻՆ ՁԱՒՐ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Մոլեռանդ Ֆրանք հաստատած էր իշխանութեան նոր իրաւակարգ մը առանց օրէնքի, իսկ Ֆրիք հսկողութիւն կը կատարէր, ոստիկանական ուժին վրայ ապահովելու համար նացիներու իշխանութիւնը : Շերշխէր կը հրատարակէր ցեղային լսիրշ պիտակներ : Ֆունք, տնտեսական նախարար, կ'արագացնէր Գերմանիոյ վերազինումը : Նախքի կախարդական տաղանդին չնորհիւն էր որ Հիթլէր կրցաւ դրամ հասցնել սպառազինման իր վիթխարի ծրագրին եւ ամէն ինչ կատարել դաղտնաբար : Տէօնից հրամաններ կարձակէր սուզանաւերուն որ պատերազմական գործողութիւնները վարեն ծովերուն վրայ՝ վայրի դաղաններու յատուկ կատաղութեամբ Ռատէր մէջտեղ բերաւ նաւատորմը ու զայն գործածեց չարք մը յարձակողական արարքներու մէջ : Ֆօն Շիրախ սերունդի մը թունաւորողը, կազմակերպեց դերման երիտասարդութիւնը՝ ներշնչելով անոր Հիթլէրի վարդապետութիւնը : Զաուբէլ կ'աքսորէր բազմութիւններն ու դերիներու պէս կը գործածէր զանոնք՝ եղիպտոսի փարաւոններէն իվեր նմանը չտեսնուած անդրութեամբ : Եօտլ առաջնորդն էր բանակին ոբրուն պատուոյ օրինագիրքն անդամ բռնաբարեց : Ֆօն Փափէն՝ անհատատ իրաւակարգի մը բարեպաշտ գործակալը, իր դիւանագիտութեան խորամանկութիւնը և սպաս դրաւ նացիներու արտաքին քաղաքականութեան : Զայս Ինքուարթ, աւստրիական հինդերորդ զօրասիւնին յառաջապահը, իր սեփական հայրենիքին դէմ նուիրեց Հիթլէրին ու յետոյ սարսափի վարչութիւն մը հաստատեց Հոլանտայի մէջ : Ֆօն Նէօրաթ, հին դպլորդի դիւանագէտ, իր փորձառութեանց մարգարիտը թափեց նացիներուն առջեւ : Շրիքէչ, ձայնասփիւռի քարոզութեան պետը, ճշմարտութիւնը խեղաթիւրեց, իսկ Պօրման որ « չէ ընդունած այս հատաքցութին ներկայ գոնուելու հրաւէրը», իր ափին մէջ առած էր կուսակցութեան համատարած ու զօրաւոր մեքենան :

Դատաւորը յետոյ դիտել տուաւ թէ ամբաստանեալները կը ժխտեն դատապրութեան մը գոյութիւնը քանի որ դատապրութիւն կարելի չէր սարքել, երբ իշխանութեան գլուխը կը գտնուէր մեծամոէր մը :

« Այս մարդիկը ոտքի տակ առին Գերմանիոյ ազատ կառավարութիւնը եւ հիմա կը պնդեն որ պատասխանատու չեն, որովհետեւ իրենք պարզապէս դերիներ էին : Բայց անոնք կը մոռնան որ Հիթլէրի արարքները իրենց արարքներն էին : Ամբաստանեալները միաձայնութեամբ աշխատեցան յանցանքը ուրիշներուն վրայ նետել : Ցիւչեցին Հիթլէրի, Հիմլէրի, Հայտրիխի, Կէօպելսի եւ Պօրմանի անունները : Բայց այս մարդիկը մեռած են կամ բացակայ : Հիթլէր ամէն պատասխանատուութիւն

կրէնն ալ լման չի դիտեր, եթէ ոչ՝ կրնար օգտակար ըլլալ կարծիքի փոխանակութիւն մը այս մասին :

Կարեւորը այդ չէ այժմ : Դուրս դալու համար այն վիճակէն, ուր դրաւ դիս «Արեւմուտք», կ'ուզեմ դադրեցնել աշխատակցութիւնս : Եթէ ըսելիք մը ունիմ, բազմաթիւ թերթեր կան ձեռքիս տակ, —ամէնէն առաջ՝ Յառաջը, որ չափով մը ի՛մ ալ թերթս է,

Եթէ ե՛ս խնդրած ըլլայի «Արեւմուտք»էն՝ որպէսզի աշխատակցիմ իրենց, խմբագիրները իրաւունք պիտի ունենային դիտողութիւն ընելու ինծի թէ իրենց հակառակ տեսակէտներ կը պաշտպանեմ ուրիշ թերթերու մէջ, ինչ որ պիտի դժուարացնէր աշխատակցութիւնս իրենց թերթին : Իրողութիւնն այն է թէ իրե՛նք խնդրած են ինձմէ, անչուշտ տեսակէտներուս ծանօթ, որ աշխատակցիմ «Արեւմուտք»ի, այն ապահովութիւնը տալով թէ «մտաւորականի թերթ մը պիտի ըլլայ» . իսկ ես դիտողութիւն ալ չեմ ուզեր ընել հիմակ՝ երբ «Արեւմուտք»ը կողմ է բոլոր արդէն, օրուան վէճերուն մէջ, նոյնիսկ ինծի հակառակ : Կը հրաժարիմ աշխատակցելէ, ա՛յսքան, թողլով որ կնասը չարունակէ իր քանդիչ պատերազմները, իսկ Աստուած՝ իր արարչագործութիւնը :

Ճիշտ է թէ անդա՛մ մը եւս, ներքին տրամախօսութեամբ, կը հաստատեմ որ անկարելի է արեւմտահայ մտաւորականներու մէջեւ ստեղծել դաղափարական միութիւն ու կարդապահութիւն, — ովասիսներու կրկներեւոյթները չուտ կը խաբեն զիրենք,— բայց աւելիա նոր ցաւ մը չէ ինծի համար — այնքան որ ցաւ իսկ չի պատճառեր այլեւս ինձ :

Դադրեցնելով «Արեւմուտք»ի աշխատակցութիւնս, Պարսամեանի հետ մեր դրական վէճը կը փոխադրեմ Յառաջի մէջ : Ուրեմն, Պարսամեանի հետ մեր բացատրութիւը պիտի չարունակուի այստեղ, այսուհետեւ :

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ՅԱՐԳԱՆՔ ՈՒՐՖԱՑԻ ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒՆ

Բուռ մը քաջեր էին որ մղեցին Ուրֆայի հերոսամարտը, 1915ին, ղեկավարութեամբ Մկրտիչ Եօթնեղբայրեանի: Օսմ. սահմանադրութիւնը հռչակուած առեն, Հ.Ց.Դ. Ուրֆայի Շրջ. Ժողովին մէջ Մկրտիչ չի հաւատար Սահմանադրութեան եւ կ'առաջարկէ վերջ տալ Թուրքերու հետ կատարուած բանակցութեանց: « Ազատութիւնը կ'իրականանայ այն առեն երբ հայ ժողովուրդը ղինուի մինչեւ իր եղունգներուն ծայրը »: Եւ կը հասնի այն օրը զոր նախատեսած էր:

Մկրտիչ կը վճռէ իր եղբօր՝ Գէորգի ու խումբ մը ընտրուած տղոց հետ ուժ տալ յեղափոխական գործին: Սահմանադրութեան օրերուն իրեն նեղ կուգային Ուրֆայի սահմանները: Ան իր հաւատամքն ու գործը կը տարածէր մինչեւ Հալէպ, Զէյթուն, Տիգրանակերտ եւ Սասուն: Պէտք է ըսել թէ Եօթնեղբայրեան իր համբաւէն քիչ բան չի պարտիր իր մօտիկ ընկերներուն, կարճ երիտասարդներու մեծ խումբի մը: Ունէր նաեւ մօտիկ ընկերներու փոքր շրջանակ մը, տեսակ մը սպայակոյտ, անմիջական մասնակից իր բոլոր խորհուրդներուն եւ ձեռնարկներուն: Ցարութիւն Թասիկէլէնեանն էր իր ամէնէն մտերիմը· յետոյ Սասունցի Ատաուրիկ, Յովհաննէս Սիմիկեան, Պարսամ եւ Լեւոն Լէպլէպճեաններ, Մկրտիչ Մարտիրոսեան, Քէօր Միքօենց Մելքոն, եւ այլն:

Մկրտիչի գործին գլխաւոր արժանիքն էր ծայրայեղ դաղտնապահութիւնը:

Ահաւասիկ Յալիլ պէյի ահաբեկումը: Այս հարուստ դաղանը ամէն օր դէպք մը կը ստեղծէր Հայերու հետ· Թուրքերն անդամ ձանձրացած էին: Մկրտիչ կը հետապնդէ օրերով այս Թուրքը եւ կը յաջողի: Սրճարանէ մը դուրս ելած ժամանակ, ականատես կ'ըլլայ վէճի մը, Յալիլի եւ Թամպուրաճի օղլիի միջեւ: Քիչ վերջ կը մօտենայ Յալիլ պէյ իր երկու ընկերներով: Մկրտիչի առաջին գործը կ'ըլլայ կապարի հարուածով մը մարել անոնցմէ մէկուն բունած լապտերը: Յալիլի ընկերները խոյս կուտան, ձգելով իրենց դինով ընկերը փողոցին մէջ: Մկրտիչ մէկ վայրկեանէն կը լրացնէ անոր գործը, ու ապահով տուն կը հասնի:

Ցաջորդ առտուն քաղաքը յուզումի մէջ է: Դիչերացից սպանուած էր Յալիլ պէյը: Իրրեւ մարդասպան կը ձերբակալեն Թամպուրաճի օղլին, կախաղան բարձրացնելով: Մկրտիչ յաջողած էր ոչ միայն արիւնարբու սրիկայ մը մաքրել, այլեւ մեղքը ձգել նոյնքան համբաւաւոր ոճրագործի մը վրայ եւ զայն կախաղան ղրկել: Մկրտիչի գործերէն մաս մը գրուած է 1933ին Լուսերի «Ուրֆայի Հերոսամարտը» գիրքին մէջ որ սպառած է, երկրորդ գիրք մը, 127 էջ, «Դիւցազնական հայորդին» լոյս տեսաւ 1937ին, Յակոբ Հիսայեանի կողմէ: Կ'արժէ որ ամէն հայ ընտանիք ունենայ մէկ օրինակ:

Իսկ այժմ ուրախութեամբ կ'իմանանք թէ Ամերիկայի մէջ կարող ընկեր մը ձեռնարկած է հրատարակելու Ուրֆայի ամբողջ պատմութիւնը, երկու հատոր:

Ամէն Ուրֆացի պէտք չէ մոռնայ հայրենիքի ազատութեան համար զոհուած հերոսներուն յիշատակը: Պէտք է տարին զոնէ մէկ անգամ պատմել իրենց զաւակներուն այդ քաջագործութիւնները: Մի՛ մոռնաք մեր ամէնուս սիրելի Ա.Ա.Հարոնեանին խօսքը.— «Այսքան չարիք թէ մոռանան մեր որդիք, թող ողջ աշխարհ կարդայ Հայուն նախատիք»:

Ցարգա՛նք բոլոր անոնց, որ զոհուեցան յանուն ազատութեան:

ՅԱԿՈԲ ՀԱՅՑԱԳՈՐԾԵԱՆ

իրեն հետ դերեզման չառաւ: Ամէն յանցանք Հիմլէրի պատանքին մէջ փաթթուած չէր: Հիմլէրը այն յիմար Մեսիան էր որ պատերազմը սկսաւ առանց չարժառիթի, ու պատերազմը չարունակեց առանց որեւէ պատճառի: Կեանքէն բաժնուեցաւ ճիշտ այնպէս ինչպէս ապրած էր զայն — կեղծարար մը, քանի որ պաշտօնական Թուղթ մը ձգեց իր ետին ըսելու համար թէ կռիւի պահուն ինկած էր: Այս այն մարդն էր զոր ներկայ ամբաստանեալները հռչակեցին իրենց առաջնորդը: « Հիմլէրը գլխաւոր չարագործն էր, բայց ամբաստանեալները արիւնութիւն մը ըրած չեն ըլլար, ո՛չ ալ ճշմարտութիւնը ըսած կ'ըլլան, եթէ ամէն յանցանք բարդուն անոր ուսերուն վրայ: Եթէ մեռնողները այստեղ ըլլային վկայութիւն տալու եւ իրենց դէմ արտասանուած բառերուն պատասխանելու համար, ներկայ ամբաստանեալներուն կատարած դերին մասին մենք հաւանաբար աւելի յստակ դաղափար մը կազմած պիտի ըլլայինք: Իրականութիւնը այն է որ նացիները՝ ճշմարտութենէն խուսափելու իրենց սովորութիւնով հիմին կը քանդեն իրենց պաշտպանողականները: Սուտը Նացիներու ամէնէն սիրած հնարքն է եղած միշտ: Եթէ տարիներով անոնք կրցած են խաբել մարդկութիւնը, ուրեմն պէտք չէ զարմանալ որ հիմա այս առեանին մէջ ալ չարունակեն իրենց սովորութիւնները: Եթէ ըսէինք որ անոնք յանցաւոր չեն, ուրեմն ճիշտ պիտի ըլլար նաեւ յայտարարել թէ պատերազմ ալ տեղի չունեցաւ, սպանդ չիատարուեցաւ, ոճիրներ չգործուեցան »:

ԳԻՏԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

Պիքինիի երկրորդ փորձը

Պիքինիի փորձերը, բացի ռազմական նպատակէ, գիտական տեսակէտով ալ մեծ չահեկանութիւն կը ներկայացնեն, ինչ կը վերաբերի հիւլէական ռումբերուն պատճառած ճառագայթագործօն ազդեցութեան, անոնց արտադրած ծայրայեղ ջերմութեան եւ օդի ալիքներէն առաջ եկած սաստկացնչէ հովերուն ուժգնութեան:

Ինչ որ ալ ըլլայ այդ փորձերուն նպատակը, անուրանալի է թէ առ այժմ անոնք զինուորական տեսակէտով կարծուածին չափ մեծ վտանգ չեն սպառնար: Ազատ արձակուած ուժերու պայթումը նշանակէտերու վրայ կրնայ ազդել միայն օդի ալիքներով իրրեւ ճնշական տարր, ինչպէս նաեւ ջերմական ճառագայթումով կամ ջերմական ալիքներու արտաձգութեամբ, որոնք չեն կրնար երկար տեւել, սակայն եւ այնպէս անոնց ճառագայթումները կ'այրեն կը մրկեն հանդիպած ամէն առարկայ եւ շնչաւոր էակ:

Հիւլէ - ռումբի այս երկրորդ փորձէն առաջ, կարգ մը դիտնականներ կարծեցին թէ մարդկութիւնը մեծ վտանգի մը առջեւ կը գտնուի, նկատի առնելով ջուրին մէջ գոյութիւնը երկու բաղադրիչ տարրերուն՝ ջրածինի եւ թթուածինի, որոնց առաջինը՝ պայթուցիկ յատկութիւն ունի, իսկ երկրորդը՝ կարեւոր ազդակ մըն է կիզումի:

Ըստ այսմ, եթէ ծովին ջուրը բռնկէր եւ հիւլէ ռումբը ջրածինին մէջ յառաջ բերէր շղթայակերպ հակազդեցութիւն մը, նման արեւին, ամենամեծ աղէտ մը պիտի պայթէր մարդկութեան դլխուն: Ինչպէս ծանօթ է, արեգակնային ջերմութիւնը առաջ կուգայ ջրածինին հելիումի փոխակերպումէն: Թող թէ նմանօրինակ վարկած մը կարելի չէ իրականութիւն դարձնել, նկատի առնելով որ, մէկմէկ՝ իւրանիումը կամ ռատիումը հաղուագիւտ տարրեր են բնութեան մէջ եւ չեն գտնուիր չափազանց խտացեալ վիճակի մը մէջ, եւ միւս կողմէ՝ այդ հակազդեցութիւնը ջուրին մէջ կը պահանջէ նեղ կայութիւնը բորակածինի եւ բնածուխի, տարրեր՝ որոնք խիստ անհշան քանակութեամբ կը գտնուին ծովուն մէջ:

Պիքինիի երկրորդ փորձին առեն, ընդծովեայ հիւլէ ռումբը նախատեսուած վայրկեանին պայթեցաւ ամենաստոյգ ուժգնութեամբ, ծովուն ջուրը բուռն կերպով վեր նետուեցաւ, հասնելով 400 մեթր բարձրութեան մը, մինչդեռ մուխի, ծուխի եւ չոգիի կոնաձեւ հսկայ սիւն մը կը բարձրանար դէպի երկինք մինչեւ 3000 մեթր: Միեւնոյն առեն եռացած ջուրի վիթխարի ալիքներ Պիքինիի ծովալիճակն դէպի ցամաք կը խուժէին, առանց սակայն ջուրի յորձանք առաջ բերելու, հակառակ մասնադէտներու նախատեսութեան:

Ամէն պարագայի մէջ, 88 մարտանաւերէ եւ դանազան տեսակ նաւերէ բաղկացած տորմիղը, որ իրր նշանակէտ կը ծառայէր, մեծ վնաս չկրեց հիւլէ ռումբին պայթումէն: Ամենավերջին լուրեր համաձայն, ծովամոյն եղած են՝ մարտանաւ մը, փոխադրանաւ մը, 4 սուզանաւեր, քարիւղատար նաւ մը եւ թեթեւ մակոյկ մը: Աւելի կամ նուազ չափով վնասուած են նաեւ ուրիշ նաւեր, սակայն անոնք ներկայիս ջուրին երեսը կը մնան:

Հ· ՏԷՐՕՍԿԻ

Արդար դատ մը Բաանթիի մէջ

ՆՄԲ.— Մօտ երկու ամիս առաջ, Բսաանթիի մէջ երեք հայ երիտասարդներ եւ յոյն տասնապետ մը գինովցնալով, փորձեր էին վար առնել կամ գաղնալ երկու հելլենական դրօշներ: Այս դատապարտելի էայլը շատ ծանր տպաւորութիւն գործեց, մտահոգութեան մատնելով հայ գաղութը: Հարկ եղաւ հաւաքական եւ անհատական դիմումներ կատարել, խնդիրը լուսաբանելու եւ ամբոխայինն կիրքերը զսպելու համար:

Աթէնքի «Ազատ Օր»էն կ'իմանանք թէ դատավարութիւնը տեղի ունեցած է Յունիս 8ին, բարենպաստ պայմաններու մէջ:

Ժամանակէն առաջ, ժողովուրդը դատական սրահը լեցուցած էր արդէն: Փոքրաթիւ Հայեր ալ վանի վախ կը հետեւէին դատավարութեան: Ուրհդատար փոխուքները տեղի կ'ունենային մեր հելլէն հայրենակիցներու միջեւ: Վերջապէս զանդը զարկաւ եւ դատական կազմը տեղ գրաւեց:

Դատարանի համակրելի նախագահը հաղիւ բազմած իր աթոռը, իր մօտ կանչեց դատարանի կարգապահութեան հսկիչ ոստիկաններու պետը, ու բոլորին լսելի ձայնով մը ազդարարեց յիշեալին թէ, ինքը պատասխանատու է դատական սրահին մէջ՝ նոյնիսկ ամենափոքր արտայայտութիւն կամ շշուկ մը լսուելու պարագային, իսկ դուրսը, ցոյցի սկզբնաւորութիւն մը պէտք է զսպուի ամենախիստ կերպով:

Ներկայ Հայերը լայն չունէ մը առին: Դատավարութիւնը սկսաւ ու վերջացաւ օրինակելի կարգապահութեամբ:

Դատապարտեալի աթոռի վրայ բազմած էին՝

Ցաջող ձեռնարկ մը Հայկ. Դատին համար

ՆՄԲ.— Պուէնոս Այրէսի «Արմենիա»ն կը շեշտէ Մայիս 30ի խմբագրականով .—

Ընտրապայքարին յետոյ, անհանգիստ բազմութեամբ Մայիս 25ի երեկոյթը անուղղակի պատասխանն էր բոլոր անոնց, որ պահ մը խորհեցան գուցէ, թէ Դաշնակցութիւնը տեղատուութեան ճամբուն վրայ է այս շրջանին մէջ:

Այդպէս չէ սակայն :

Պարզ ակնարկ մը Դաշնակցութեան չահած քուէներուն վրայ, պիտի ցոյց տար, որ չորս հոսանքներու դէմ ան կրցած էր հանել 543 ձայն, երբ չատեր դեռ յամեցած էին քուէատուփին առջեւ հանելու, եւ որոնց ներկայութիւնը պիտի կրնար գոնէ այս անգամ հաւասարակշռել ընտրական պայքարը :

Շաբաթ երեկոյ, հոգեկան տեսակ մը ընդվզումի կը դգային բոլոր անոնք, որ եկած էին իրենց սիրած կուսակցութեան հովանաւորած երիտասարդութեան ձեռնարկին ներկայ գտնուելու: Ա - սիկա դպալի եղաւ, երբ յանպատրաստից, քանի մը ընկերներ, դաղափարը յղացան Հայկ. Դատին ի նպաստ հանդանակութիւն մը բանալու :

Գաղափարը դարձաւ վարակիչ :

Ուշ առեն, կէս դիշերէ ետք, հրապարակ դըրուեցաւ ան, ու ահա ընդամէնը քսանըհինդ վայրկեանի մէջ գոյացաւ աւելի քան քսան հազար փեսո գումար մը:

Հայաստանի հետ կապուած կազդուրիչ ձեռնարկ մը կար, ու մանաւանդ զայն հանրութեան կը ներկայացնէր Դաշնակցութիւնը: Այն կուսակցութիւնը, որուն դէմ խաչակրութիւն էին կազմած ընդամէնը մէկ շաբաթ առաջ իր անանուն հակառակորդները :

Ուստի ներկաները բոլորանուէր բացին իրենց քսակները եւ բերին իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը հանդանակութեան :

Ո՞վ չի յիշեր, որ փոքրոգի մարդիկ ամիսներ չարունակ թուղթ մրոտեցին, հանրութեան ցոյց տալու համար թէ Հայկ. Դատի անունով հաւաքուած դրամները կ'երթան հալելու Դաշնակցական դեկավարներու գրպաններուն մէջ, թէ եղածը պարզ դրամաշորթութիւն մըն է եւայլն:

Ժողովուրդին գիտակից եւ հայրենասէր դատողութիւնը չատ կարճ միջոցի մը մէջ բերաւ իր մասնակցութիւնը հանդանակութեան, ասով ըսել ուղելով հակադաշնակցական քլիքին , թէ ոչ մէկ արժէք ունին զրպարտութիւնները որոնցմով կ'ողողէն իրենց օրկանները :

Ասիկա դաս մըն էր հակադաշնակցական մամուլին ու միանգամայն համակրանքի առդոյ ու դեղուն արտայայտութիւն մը՝ հանդէպ Դաշնակցութեան :

Այս անկիւնէն դիտելով չաբաթ իրիկուան ձեռնարկը, ան կը դառնայ եզական դէպք մը մեր շրջանի կուսակցութեան պատմութեան մէջ :

կարապետ կարապետեան, Բանիկ Փափազեան եւ յոյն տասնապետը: Դէպքի բուն պատասխանատուն՝ Ցակոբ Փափազեանը փախստական ըլլալով, իր դատը զատուեցաւ ընդհանուր դատէն:

Առաջին վկան բուն իսկ պատասխանատուները ձերբակալող ոստիկանն էր որ պատմեց դէպքը:

Դժբախտաբար, 2—3 պաշտպան վկաներ որ նախապէս ներկայացած էին, տղոց բարի վարուց մասին վկայելու , եղած ճնշումի վրայ , խուսափեցան վկայելէ: Պաշտպանողականներէն հեռ, կարդր եկած էր ընդհ· դատախազին:

Պարոն դատախազին ճառը գրեթէ յարգանքի տուրք մըն էր հայութեան ու ձգտումը՝ մեր կարգ մը հելլէն հայրենակիցներու տղեղ արարքներուն:

— « Դատարանը, ըսաւ Պ· դատախազը, լայն կը բանայ իր դուռները հանրութեան առջեւ, որ կարենայ հետեւիլ դատավարութեան: Սակայն, երբ հանրութիւնը իր արտայայտութեամբ կ'ուզէ ազդել դատարանին վրայ կամ ուղղութիւն տալ անոր, այն առեն արդարութեան կ'իյնայ պատժել այդպիսիները: Դժբախտաբար իմ բացակայութեանս առեն դտնուեր են մարդիկ, որոնք համարձակեր են դատական պալատը մտնել ու քաջութիւնը ունեցեր են առեանի նախագահին ներկայանալ ու պահանջել, որ խստօրէն պատժուին ոչ միայն դէպքին հեղինակները ,այլեւ ամբողջ խաղաղ ու օրինապահ հայ դաղութը, կարծես հելլէն արդարութիւն դոյութիւն ունեցած չըլլար կամ Բունաստան վայրենիներու երկիր մը եղած ըլլար, որ մէկ երկու հոգիի արարքը վերադրուէր փոքրամասնութեան մը: Հազար ափօթ այդ անձերուն, կեղծ հայրենասէրներուն· մենք այստեղ կը դատենք երկու հելլէն քաղաքացիներ եւ ոչ թէ Հայեր: Այն որ հելլէն քաղաքացի է՝ հելլէն է, ըլլայ յոյն, թուրք , հայ կամ հրեայ· ասիկա պէտք է հասկնան բոլորը· այլեւս պէտք է վերջ դտնէ խորական ոգին եւ ասիկա՝ ի փառս Բունաստանի »:

Ցետոյ քննելով իր էութեան մէջ խնդիրը,

յանգամտոր դառաւ Կ. Կարապետեանը, ոստիկանին ձեռքէն փախչելուն համար:

Նմանապէս, պաշտպան փաստաբան Պ. Մօսխա պերճախօսօրէն պաշտպանեց ոչ միայն ենթականերու դատը, այլ բոլոր հայութեան դատը, ըսելով թէ գտնուեցան մարդիկ, որոնք մոռնալով թէ՝ ազատ Ցունաստանի մէջ կը գտնուին, Հայերու հանդէպ գտնուեցան վանտալական արարքներու մէջ:

— «Մենք, ըսաւ յարգելի փաստաբանը, պէտք ղովուրդներու կամքը: Մենք վրէժխնդրական խաղաղութիւն մը չենք ուզեր: Ժողովրդապետութիւնը չի կրնար ուսուցուիլ սուինի ծայրով: Մենք կ'ուզենք խաղաղութեան սերմերը ցանել, եւ ոչ թէ ապագայ պատերազմի մը հունտերը»:

Ցետոյ խօսեցաւ Մ. Նահանգներու ներկայացուցիչը, չեշտելով թէ «ուրիշ երկիրներու գան - գուածային եւ երկարատեւ գրաւումը, անոնց դի - նաթափումէն վերջ, խաղաղութեան ճամբան չէ, ոչ ալ խաղաղութիւնը պահելու միջոցը: Անհրա - ժեշտ է վերջնացնել հաշտութեան դաշնագիրներուն կնքումը: Պէտք է չմոռնանք իրար հասկնալ: Պէտք չէ վերջնական համարինք որ եւ է անհամաձայնութիւն»:

Զինաստանի ներկայացուցիչն ալ խօսեցաւ գրեթէ նոյն իմաստով: Երկկ պիտի խօսէր Պ. Մոլոթով:

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՑ ԴԱՆԳԱՏՆԵՐԸ

Պուլկարական պատուիրակութիւնը բողոքա - գիր մը յանձնեց, դանգատելով հաշտութեան դաշնագրի ծանր պայմաններուն դէմ: Պատուիրակու - թեան նախագահը յայտարարեց մամուլի ներկա - յացուցիչներուն.— «Զենք հասկնար թէ ինչո՛ւ իրեւ պարտուած թշնամի կը նկատուին մեզ, երբ մենք երբեք ղէնք բարձրացուցած չենք Դաշնակից - ներուն դէմ: Դաշնագիրը ոչ միայն կը կրճատէ մեր երկրին սահմանները եւ պինեալ ուժերը, այլեւ հատուցումներու տակաւին անորոշ գումար մը կը սահմանէ»: Պուլկարները դժգոհ են նաեւ որ դէպի ծով ելք չի տրուիր Եգէականի վրայ: Պուլկարա - կան պատուիրակութիւնը կը բացատրէ քսան ան - դամներէ, որոնց մէջ կան հինգ նախարարներ, իր - րեւ ներկայացուցիչները Ազգ. Ձակատի հինգ հո - սանքներու: Ռումանական, հունգարական, խոտ - լական եւ ֆինլանտական պատուիրակութիւններն ալ, որոնք առ այժմ անկոչ հիւրեր կը համարուին, գառնօրէն կը գանգատին իրենց դաշնագիրներուն խստութեան դէմ:

ՓԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԴԱԴԱՐՆԵՐԸ ԵՒ ՑՈՑՔԵՐԸ կր չարունակուին Փարիզի թէ գաւառի մէջ: Թղթա - տարական պաշտօնեաներու գործադուլէն վերջ, որ տասը ժամ տեւեց, երէքշաբթի օր, պատուիրա - կութիւն մը ներկայացաւ ելմտական նախարարին, բայց այս վերջինը մերժեց ընդունիլ: Բոլոր առա - քումները կանգ առին: Հեռաձայնն ալ հազիւ թէ կը գործէր: Գործադուլին կը մասնակցէին 30.000 պաշտօնեաներ: Նոյն օրը 60.000 պետական պաշ - տօնեաներ բողոքի ցոյց մը կատարեցին, թափոր մը կազմելով նահանգապետարանէն մինչեւ ել - մտական նախարարութիւն: Կր պահանջեն անմի - ջական յաւելում ամսական 1800 ֆրանքի եւ ուրիշ բարելաւումներ: Նախարարական խորհուրդը ե - րէկ զբաղեցաւ այս հարցով:

ԳԵՐԱԳՈՑՆ ԱՏԵԱՆԻ համայնավար փոխ-նա - խագահը եւ միւս համայնավար անդամները հրա - ժարեցան, բողոքելով դաւաճաններու դատավա - րութեան եղանակինդէմ: Ազգ. ժողովին համայնա - վար խմբակցութիւնը օրինագիծ մը ներկայացուց, բողոքելով շատ մը ամբաստանեալներու արձակ - ման (զօր. Վէկան եւն.) կամ անբաւարար դատա - պարտութեան դէմ: Օրինագիծը կը պահանջէ նոր հիմերու վրայ կազմել Գերագոյն Ա - եանը եւ դատավարութիւնները կատարել հրապա - րակաւ, ժողովուրդի ներկայացուցիչներու հսկո - ղութեան տակ: Այս հրաժարումներուն հետե - ւանքով յետաձգուեցաւ չորս ծովակալներուն դատը:

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ Թել-Ավիվ քաղաքին մէջ 20.000 անգլիացի զինուորներ անհանգիստացած ալեւոտք մը կատարեցին երէքշաբթի օր, մաղէ անցընելով 175 հազար բնակիչներ, երեւան հանելու համար երու - սաղէմի վերջին պայթումին հեղինակները: Շատ խիստ խուզարկութիւններ կատարուեցան բոլոր հրչական տուներուն մէջ: Օդանաւերն ալ կ'աչալուչ - ցնէին: Հրաման տրուած էր զարնել բոլոր անոնք որ կ'անսայտեն հաստատուած կանոններուն: Կալանա - տորներուն թիւը կը հասնի 3000ի:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՑ բրիտանական եւ ամերիկեան չրջաններու միացման խնդիրը քննուեցաւ Պերլինի միջդաշնակցային Վերստուգիչ Ցանձնաժողովին մէջ: Խորհրդային պատուիրակը մերժեց այս ծրա - գիրը, միեւնոյն ատեն յայտնելով թէ կ'ընդունի որ քննութիւն մը կատարուի Զորս Մեծ պետութեանց կողմէ, բարելաւելու համար իրենց գործակցութիւ - նը: Անգլեւսաքսոնները չարունակելով հանդերձ տնտեսական միացման գործողութիւնները պիտի փորձեն Ա. Միութեան առաջարկը:

ԲՐԻՏԱՆԱՑԻ ՄԸ ԿՐ ՊԱՀԱՆՋԷ ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՔԱՂԱՔԱՑԻՈՒԹԵԱՆ ՄԸ ՓՈԽԱՐԷՆ ՄԱՀՈՒԱՆ ԴԱՏԱՊԱՐՏԱՒՈՐԻ ՄԸ ՄԱՀԱՊԱՏԺԱՆ ՀԱՄԱՐ

Լոնտոնի «Տէյլի Մէյլ» թերթը կը հաղորդէ թէ Ամերիկեան քաղաքացիութեան մը պահանջատէր Պրիտանացի մը, որ Ամերիկա ապրած է տասնհինգ տարի, Ամերիկա կը մեկնի Պրիտանիոյ մէջ մահապատիժի դատապարտուած իր որդիին համար: Ամերիկացի քաղաքացին կը պնդէ որ իր որդին անմեղ է, եւ որ ինքը ներկայ պիտի ըլլայ գործադրութեան, որպէսզի ամերիկեան դեսպանատունը կարենայ ապացոյցներ ներկայացնել:

Ամերիկեան դեսպանատունը կը պատասխանէ թէ ինքը չի կրնար միջամտել, որովհետեւ դատը Պրիտանական դատարանի մը կողմէ տեսնուած է, եւ ամերիկեան քաղաքացիութիւնը չի կրնար ազատել մարդը մահապատիժէ:

Ամերիկացի քաղաքացին կը պատասխանէ թէ ինքը ամերիկեան քաղաքացի է, եւ որ ինքը կրնայ ամերիկեան դեսպանատունէն պահանջել որ միջամտէ

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE

HARATCH - Fondé 1925 - R. C. S. 376 254

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

17, Rue Damesme — PARIS (13e)

Tél.: GOB. 15-70 — C. C. P: Paris 1678-63

ԻԱԺՆ. Տար. 750, 6ամս. 400, Արտասահման 1000 ֆրանք

Vendredi 2 Août 1946 Ուրբաթ 2 Օգոստոս

ԺԲ. ՏԱՐԻ — 18e Année N° 4765 - Նոր շրջան թիւ 404 Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԴԻՆ՝ 3 ֆր.

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

«ՈՏՔԻ՛, ՔՈՒՅՐ ԻՄ»

Ֆրանսուհիներու Միութեան օրկանը՝ «Femmes Françaises», *Յուլիս 27ի թիւին մէջ ամբողջ էջ մը նուիրած է հայ ժողովուրդի տառապանքներուն եւ Հայաստանի, այս խորագրին տակ: Յօդուածագիրը՝* Lise Ricol, *եթէ չենք սխալիր՝ անդամ Հայկ. Դատի Ֆրանսացի Բարեկամներու Կոմիտէին:*

Նկարագրելով հայաջինջ սարսափները, համաճարակ վաւերական վաստաթուղթերու, Տիկինը յուզումով կը պատմէ հայկ. պետութեան հաստատումը, հետեւեալ խորագրով.— « *Հայաստանը ինչպէս դուրս եկաւ դժոխքէն* »: *Կը պատմէ այնպէս ինչպէս դիտենք բոլորս.*

— « 1920 Օգոստոս 10ին, Սեւրի մէջ Դաշնակից պետութեանց եւ Թուրքիոյ միջեւ ստորագրուած հաշտութեան դաշնագիրը Հայաստանը կը ճանչնար իբրեւ ազատ եւ անկախ պետութիւն մը, եւ, 89րդ յօդուածով, անոր կուտար Էրզրումի, Տրապիզոնի, Վանի եւ Պիթլիսի նահանգներուն մէկ մեծ մասը, այսինքն **95.000** քառ. քիլոմեթր տարածութիւն մը: Բայց, Սեպտեմբերի կիսուն Թուրքիան, պարտուած պետութիւն մը եւ զինակից Գերմանիոյ, կը բռնաբարէր Սեւրի դաշնագիրը, կը յարձակէր նոր Հայաստանի վրայ, առանց պատերազմի յայտարարութեան եւ նորէն կը յափշտակէր այնման սուղ գնով ձեռք ձգուած հողերը: Դաշնակիցները թոյլ տուին որ գործուի այս ոճիրը, առանց հակազդելու:

1921ին (1920) Հայաստան եւ Վրաստան կը մտնէին Խորհրդային Ընկերվարական Հանրապետութեանց Միութեան մէջ »:

Ապա տեղեկութիւններ «Հայկական փոքր քաջարի Հանրապետութեան» մասին, որ հետզհետէ յառաջ գնաց եւ այսօր ունի մէկ միլիոն 400.000 *բնակիչ,* 29.000 *քառ. քիլոմեթր տարածութեան վրայ որուն* 18% *միայն մշակելի հողեր են: « Մ. Հայաստանի խառնութիւնը, որ* 27 *էր* 1923*ին, այժմ կը հասնի* 48*ի, այսինքն* 80%*ի յաւելում, չնորհիւ անխափան խաղաղութեան եւ գործունէութեան զոր այս ժողովուրդը վայելեց մինչեւ* 1941 »:

Lise Ricol *կը յիշէ նաեւ Հայերու կատարած մեծ դերը կարմիր բանակին մէջ,* 200.000 *դիւնուորներով եւ* 60 *զօրավարներով, ինչպէս եւ Ֆրանսայի Դիմադրական ճակատին վրայ: « Այդ միլոյին Թուրքիան, հաւատարիմ իր սկզբունքներուն, միշտ կը սիրաբանէր Հիթլէրի հետ »:*

Արդ, ի՞նչ կ'ուզէ « այս քաջարի ժողովուրդը », հիմա որ պատերազմը վերջացած է.

— « *Աչխարհի բոլոր երկիրներուն մէջ կան հազարաւոր եւ հազարաւոր Հայեր, որոնք Թրքական տիրապետութենէն նախընտրեցին աքսորը եւ որոնք միայն մէկ բաղձանք ունին,— վերադառնալ իրենց երկիրը, անմիջապէս որ վերադարձնեն իր հողերը: Ի՞նչ կը պահանջեն անոնք, — Թուրքիա պէտք է վերադարձնէ Հայաստանի պատկանող հողերը որոնք նախապէս իրեն յատկացուեցան Սեվռի դաշնագրով, Նախագահ Ուիլսընի իրաւարարութեամբ »:*

Իրրեւ եղրակացութիւն, յօդուածագիրը մասնաւոր դուրդուրանքով կ'արտասպէ Անթոլ Ֆրանսի պատմական խօսքերը, դրուած՝ նախորդ պատերազմին առեն.

— « *Մեր բանակներուն յաղթանակէն վերջ, բանակներ որ կուռեցան Արդարութեան եւ Ազատութեան համար, Դաշնակիցները մեծ պարտականութիւններ պիտի ունենան: Իսկ այդ պարտականութեանց ամէնէն նուիրականը պիտի ըլլայ կեանք պարգեւել մարտիրոս ժողովուրդներուն: Այն ատեն պիտի երաշխաւորեն Հայաստանի ապահովութիւնը եւ անկախութիւնը: Անոնք իրենց գլուխը հակած անոր վրայ, պիտի ըսեն,— « Ոտքի՛, ո՛ղջ իմ: Այլեւս մի տառապիր: Այսուհետեւ ազատ ես ապրելու համաձայն ու հանգարիդ և հաւատիդ »:*

Ողջո՛յն « Femmes Françaises »ի եւ Lise Ricol*ի, այս արդարամիտ եւ արի տողերուն համար:*

« Քոյրը » ոտքի կանգնած է արդէն, անհնարին տառապանքներէ վերջ: Եւ, այո, ուրիշ բան չուզեր եթէ ոչ կարիլ մը կորով եւ արդարութիւն յաղթականներէն, ետ առնելու համար իր հայրենի ժառանգութեան մէկ մասը:

Երեք-չորս «Մեծ»երէն ո՞ր մէկուն ուժէն վեր է այս տարրական պարտականութեան կատարումը, հաւաքաբար կամ առանձին:

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԻՆՉՈ՞Վ ՊԱԿԱՍ ԵՆՔ...

Մեր ճեղքաբար է՞ք յիշեր դասական բացատրութիւնը, « Դեղեցիկն Ֆրանսա », ամէն անգամ որ բախտը կ'ունենանք ճանչնալու այս հիւրընկալ երկրին մէկ անկիւնը:

Ամէն կողմ զմրուխտի նման դաշտեր, կարկաչուն վտակներ, խոր ու տարածուն գետեր: Ծո՛վ, որքան որ կ'ուզես: Լեռնե՞ր, տաք ու պաղ: Ջուրեր ամէն բայլափոխիդ: Հոս ու հոն կանաչին մէջ ճետուած ագարակներ, արքունի ու աշխատասէր մարդիկ սայլին վրայ, կամ նախիրը առջեւը ձգած դէպի գիւղ՝ իրիկնամուտին, կաթին դոյլով:

Հիացիր որքան որ կրնաս եւ խորհրդածէ, եթէ սիրտ ունիս:

Հազիւ ազատած ահաւոր փոթորիկէ մը, հայրենիքին տաճուկ արեւը սկսած է ջերմացնել հոգին փրանսացի մարդուն:

Ան ապահով է վաղուան համար· վստահ է իր բազուկին ուժին ու արդէն վէրքերը սպիացած, ձեռք է առեր արօրն ու խոփը:

Մենք ի՞նչ ենք սակայն այդ իրականութեան մէջ: Ոչ մէկ կապ այդ հողին հետ· ոչ արօր կայ մեր ձեռքը, մշակելու, ոչ մանգաղ՝ հնձելու: Դիտող ու անցնող անցորդներ միայն, որոնց սիրտը կը սեղմուի սակայն, կը տխրի յանկարծ այդ ծիծղուն բնութեան մէջ անգամ:

Ե՞րբ չէ խորհեր Հայը իր ճակատագրին առջեւ: Ե՞րբ չէ բաղդատեր իր ժողովուրդը, իր հայրենիքը, իր բախտը սա միւսին հետ:

Ես ի՞նչով եմ պակաս սա գիւղացիէն որ այս գեղեցիկ երկրին մէկ զաւակն ըլլալու շնորհն ունի: Ես ալ ունիմ երկիր ու հող, լեռ, ձոր, դաշտ ու ջուրեր պաղպաչուն:

Իմ երկիրս ալ շատ գեղեցիկ է:

Մուշի դաշտին ո՞ր ծաղիկը կրնաս գտնել ուրիշ տեղ: Ո՞ւր է Արարատին նման սպիտակափառ գագաթ: Բայց, ո՞ւր եմ ես, ինչո՞ւ չեմ տեսած այդ բոլորը, որպէսզի թափանցեն իմ ալ հոգիէս ներս: Ոտքիս տակի հողը իմս չէ, փխրուն է ինծի համար: Եւ ինձ նման բանիներ՛ր ու բանիներ՛ր պիտի երթան անդարձ, առանց տեսնելու այդ ծաղիկը կամ լեռը, առանց խմելու մեր հայրենիքի զուլալ ջուրերէն:

Խորասուզուած ինքնաշարժիս մէջ, պտոյտ լման չորս ժամ՝ միշտ նոյն նահանգին մէջ, եւ յանկարծ կը հասկնաս թէ ինչո՞ւ ես տխուր ու անյոյս:

Այդ մէկ նահանգը, որ «Գեղեցիկն Ֆրանսայի» մէկ անկիւնն մասն է, ըստ հայրենիքիդ չափ տարածութիւն ունի, ու թերեւս հոն չորս ժամ կատով դուրս ես արդէն պետութեանդ սահմաններէն...:

ՍՕՍԻ

ՏԱՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՀԱՐՑԻ մասին ծրագիր մը պարզուեցաւ Անդլիոյ Երեսփ. Ժողովին մէջ: Ծրագիրը կը թելադրէ,— 1. Հաստատել միջազգային կազմակերպութիւն մը.— 2. Կոչ մը ուղղել Միացեալ Ազգերու յաւաջիկայ ընդհ. ժողովին, որպէսզի անոր անդամները իրենց երկիրներուն մէջ ընդունին որոշ թիւով տարագիրներ, մէջն ըլլալով Հրեաները: Անգլիա արդէն յանձն առած է տեղաւորել 235.000 լեհ զինուորներ եւ քաղաքացիներ: Մ. Նահանգները, որոնք արդէն 275.000 տարագիրներ (180.000ը Հրեաներ) տեղաւորած են, կը յուսան 53.000 հոգի եւս ընդունիլ: Լեհ զօրավար Անդերսի զինուորներէն չատերը կ'ուզեն երթալ:

ԵՐՈՒսաղէմէն կը հեռագրեն թէ Թել-Ավիվի մէջ կատարուած խուզարկութեանց հետեւանքով, զէնքի եւ ռազմամթերքի մթերանոց մը գտան մեծ Սինակոկին մէջ, ինչպէս եւ 50.000 կեղծ պարտաթուղթեր, իւրաքանչիւրը 10 սթերլինի, տպագրական մեքենայով: Հաղարաւոր փամփուշտներ պահուած էին շինծու պատի մը մէջ:

UNRRAի վարիչը, Լա Կարտիա, փարիզ հասնելով, յայտարարեց թէ այդ նպատակամատոյց կազմակերպութիւնը կրնայ դուռները գոցել, եթէ դրամ չձարուի: Ինք յանձնարարած է Գերմանիոյ տարագիրներէն 120.000 հոգի Ամերիկա փոխադրել

ԿԱԶԻ ԵՒ ԵԼԵԿՏՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԳԻՆԵՐԸ պիտի չաւելնան, համաճայն արտադրութեանց նախարարին յայտարարութեան:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ

Առաջին ընդհատումը. Մեծերուն եւ փոքրերուն միջեւ

Հաշտութեան խորհրդաժողովի Գ. նիստին մէջ (չորեքշաբթի), առաջին ընդհատումը տեղի ունեցաւ Մեծերուն եւ փոքրերուն միջեւ, Պ. Մոլոթովի ճառին առթիւ: Խորհրդային դիւանագէտ պատուիրակը պնդեց 2/3ի մեծամասնութեան վրայ, դիտել տալով թէ պարզ մեծամասնութիւնը կրնայ վէճեր յարուցանել արեւելքի եւ արեւմուտքի միջեւ: Իր տեսակէտները դէմ խօսեցաւ Աւստրալիոյ պատգամին նախարարը, Պ. Իվըթ, պաշտպանելով փոքր ազգերու իրաւունքը: Հոլանտայի պատուիրակն ալ ձայնակցեցաւ, իսկ Եուգոսլաւիոյ ներկայացուցիչը միացաւ խորհրդային պատուիրակութեան: Վիճաբանութիւնը չարունակուեցաւ երէկ:

Ահաւասիկ Մոլոթովի ճառին իմաստը.—

1. Հաւատարիմ մնալ այն համաձայնութեան որով Զորս Մեծերը պիտի խմբագրեն Իտալիոյ, Հունգարիոյ, Ռումանիոյ, Պուլկարիոյ եւ Ֆինլանտայի հաշտութեան դաշնագրերը.— 2. Համոզել 17 փոքր պետութիւնները թէ Մ. Միութիւնը իրենց դէմ չէ դործեր, Զորս Մեծերու ափին մէջ պահելով իշխանութիւնը· — 3. Համոզել նախկին թշնամի երկիրները թէ Մ. Միութիւնը բարեկամ է իրենց եւ կը ջանայ արդար պայմաններ ապահովել եւ ոչ թէ խախտել իրենց ներքին անկախութեան իրաւունքները.— 4. Ընդունիլ տալ հաշտութեան դաշնագիրներու այն վիճելի յօդուածները զոր կը պահպանէր Մ. Միութիւնը Զորսերու Խորհուրդին մէջ:

Խորհրդային պատուիրակը չեշտեց թէ ժողովը կը գտնուի դժուարին եւ ծանր պատասխանատուութեան մը առջեւ, — արդար եւ տեւական խաղաղութիւն մը ապահովել: Ան պէտք է ամէն բանէ առաջ նկատի առնէ նախայարձակումէն վնասուած պետութեանց չահերը: Մ. Միութիւնը, որ այդ պետութեանց առաջին չարքին վրայ կը գտնուի, պիտի պաշտպանէ անոնց պահանջը՝ պատերազմի ոճրագործները պատժելու եւ հատուցումներ ստանալու համար: Այն երկիրները որ մասնակցեցան նախայարձակման, պէտք է կրեն իրենց վարիչներու ոճիրներուն պատասխանատուութիւնը: Անպատիժ ձգել այդ ոճիրները՝ պիտի նշանակէր պարզել մը տալ նախայարձակին: « Ֆաշականութիւնը եւ նախայարձակումը իրարու հետ կապուած են անքակտելի կերպով: Հետեւաբար, բոլոր դաշնադիրներուն մէջ անհրաժեշտ է կանխել Ֆաշականութեան վերածնութիւնը եւ քաջալերել ամէն ինչ որ կրնայ նպաստել ժողովրդապետութեան հաստատման: Պէտք է զբաղիլ նաեւ Սպանիոյ Ֆաշականութեամբ: Հեռու չէ այն օրը երբ ժողովրդավար երկիրները պիտի օգնեն սպանիացի ժողովուրդին, թօթափելու համար Ֆրանքոյի կառավարութիւնը: Հաշտութեան դաշնադիրները մշակուած են Զորսերու Խորհուրդին կողմէ: Անոնցմէ մեծ պետութիւնները պէտք չէ իրենց կամքը պարտադրեն փոքրերուն: Բայց, պէտք չէ նաեւ որ մեծ պետութեանց կարգ մը խմբակցութիւններ յաւակնին իրենց կամքը պարտադրել ուրիշ մեծ պետութեանց: Այստեղ ներկայ պատուիրակները բոլորն ալ հաւասար են իրենց իրաւունքներով: Իւրաքանչիւրը պիտի կրնայ իր կարծիքը յայտնել եւ ամէն տեսակէտ պիտի լսուի պատշաճ ուշադրութեամբ: Պիտի լսենք նաեւ Գերմանիոյ նախկին արբանեակները: Այս բոլորին չնորհիւ կը յուսանք ճշմարիտ յաջողութեան մը յանդիլ, ի չահ բոլոր խաղաղասէր երկիրներու »:

« ԲՈԼՈՐԸ ՀԱԻԱՍԱՐ ԵՆ »

Մոլոթովի ճառին պատասխանեց Աւստրալիոյ ներկայացուցիչը, խնդրելով ժողովէն որ ամէն բան փորձեն, արդար խաղաղութիւն մը կնքելու համար հինգ նախկին թշնամի պետութեանց հետ: « Ժողովուրդներու պատերազմ մըն էր որ մղուեցաւ, եւ պէտք է ժողովուրդներու խաղաղութիւն մը հաստատուի »: Իր կառավարութիւնը կարգ մը յանձնարարութիւններ պիտի ընէ, բարեփոխելու համար դաշնադիրները: Ժողովուրդները հաց կ'ուզեն, ոչ թէ սահմանադրութիւններ, կարագ՝ թնդանօթէն առաջ:

Խօսելով իտալական դաշնադրի մասին, Պ. Իվըթ յայտարարեց թէ անոնց վերջնական կարգադրութիւնը Զորսերու Խորհուրդին չէ իյնար, այլ այնպիսի պետութեանց, ինչպէս Աւստրալիա եւ

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

Կր հրաժարին

ՄԱՐՍԷՅԼ· — *Տորպադրեալներս, անդամ Հ. Ց. Դ. Քրիստափոր Ենթակոմիտէի, կը հրաժարինք Ազգ. Ճակատէն, համաձայն Կեդր. Կոմիտէի Յունիս* 24 *թուակիր յայտարարութեան:*

Բարունակ Չիլինեան, Լեւոն Ստեփանեան
եւ Ցակոբ Հացագործեան:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

ՀԱԾՏՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ

Աչխահի Մեծերը — եւ մնացեալներէն 22ը ո– րոնց 5ր պատուած երկիրներ — ժողովի նստած են Փարիզ, վերահաստատելու եւ օրինականացնե– լու համար խաղաղութիւնը զոր պատմութեան ա– մէնէն ակռնատուր խելագարը Ջարդուփչուր ըրաւ 1939ին՝ քանդելով նաեւ իր հայրենիքը:

Ակռաի մեծ կարասին բոլորտիքն են չարուած — Ամերիկա, Անգլիա, Աւստրալիա, Քանատա, Եթովպիա, Եուկոսլավիա, Իտալիա, Լեհաստան, Հարաւային Ափրիկէ, Հնդկաստան, Հոլլանտա, Հունգարիա, Յունաստան, Նոր Զելանտա, Նոր– վեկիա, Ուկրանիա, Չեխոսլովաքիա, Չինաստան, Պելճիքա, Պելօռուսիա, Պուլկարիա, Պրազիլիա, Ռումանիա, Ս. Ռուսիա, Ֆինլանտա եւ Ֆրանսա: Խորհրդաժողովէն դուրս կը մնան այն պետու– թիւնները որոնք մեռասաներորդ ժամուն — այս– ինքն Եալթայի համաձայնութենէն ետքը — պա– տերազմ հռչակեցին Գերմանիոյ դէմ (Թուրքիա, Եգիպտոս), ինչպէս նաեւ անոնք որ զինուորական մասնակցութիւն չբերին պատերազմին՝ Իրան, Իրաք, Հարաւային Ամերիկայի հանրապետութիւն– ները եւայլն: Բնականօրէն, մասնակցութեան ի– րաւունք չէ տրուած նաեւ չեզոքներուն, ինչպէս Շուէտ, Սպանիա եւ Զուիցերիա: Ս. Միութեան մաս կը կազմեն ո՛չ միայն Մոսկուայի պատգա– մաւորները — Մոլոթով, Վիշինսքի եւ բազմանդամ շքախումբ մը, այլ նաեւ պալթիկ հանրապետու– թեանց (Էսթոնիա, Լաթվիա եւ Լիթուանիա) ար– տաքին նախարարները, որովհետեւ չատ հաւանա– կան կը նկատուի որ խորհրդային պատուիրակու– թիւնը առաջարկէ նաեւ այս վերջիններուն մաս– նակցութիւնը խորհրդակցութեանց: Լոնտոնի քա– ղաքական շրջանակները դիտել կուտան, սակայն թէ այդ երբեակ հանրապետութեանց կցումը պաշ– տօնապէս ճանչցուած չէ տակաւին դլխաւոր Դաշ– նակիցներուն կողմէ· պարագայ մը որ կրնայ բուռն վէճեր ստեղծել խորհրդաժողովին մէջ: Մե– ղի համար նշանակալից է այն երեւոյթը որ Հա– յաստան մաս չի կազմեր խորհրդային պատուի– րակութեան, ինչպէս մաս չէ կազմած նախընթաց համաժողովներուն ատեն:

Պարտուած երկիրներու պատգամաւորները ի– րաւունք չունին վիճաբանութեանց մասնակցելու, այլ եկած են յատկապէս իրենց տեսակէտները պարզելու արդէն իսկ մշակուած դաշնագիրներու մասին: Այս ուղղութեամբ Մեծերը որոշ բարե– յաջողումներ ցոյց տուած են այդ երկիրներուն հանդէպ: Հաւանական կը նկատուի որ Ս. Մի– ութիւնը, պատեհ առիթին, իր օրհնութիւնը տայ այն «աղերսագրին» զոր Այպանիա կրնայ ներկա– յացնել՝ խորհրդաժողովին մասնակցելու համար: Լիւքսէնպուրկի պալատին նրբանցքներուն մէջ անձկութեամբ կը սպասէ նաեւ Արեւելքի ենթլմէ– նը, բայց տարակոյս չկայ որ Մոսկուա բուռն կեր– պով պիտի ընդդիմանայ, եթէ փորձեր կատար– ուին անոր մասնակցութիւնը անպահովելու համար: Ժողովասրահէն ներս մտնել կ՚ուզեն նաեւ Եգիպ– տոսը, Մեքսիկան եւ Լիւքսէնպուրկի դքսութիւնը:

Ներկայ խորհրդաժողովը կարդ մը տեսակէտ– ներով չի նմանիր ոչ հարիւր երեսունըմէկ տարի առաջ Նափոլէոնի ջախջախիչ պարտութենէն վերջ Վիէննայի մէջ դումարուած վեհաժողովին, ոչ ալ 1919ին Վերսայլի հաշտութեան արխիպադոսին, ինչպէս դիտել կուտան Լոնտոնի յայտնի թերթե– րը: Առաջինին ներկայ էին միայն Մեծ պետութիւն– ները, ոմանք իրենց վեհապետներով, իսկ երկրոր– դին կը մասնակցէին բոլոր Դաշնակիցները, թէեւ վերջին բառը կ՚արտասանէին հինդ գլխաւոր պե– տութիւնները — կարդ մը հարցերու մէջ միայն չորսը, կամ նոյնիսկ միայն երեքը: Այսօր, խոր– հրդաժողովին 17 փոքր անդամները — եւ հինդ պարտուածները — «կանանչ սեղանին» չուրջը հա– ւաքուած են, լսելու համար Զորսերուն կողմի մշակուած դաշնագիրներու բովանդակութիւնը: Այս մանր – մունը պետութիւնները անշուշտ իրա– ւունք պիտի ունենան իրենց տեսակէտները պար– զելու այդ վաւերաթուղթերուն մասին, բայց եր– բեք հաւանական չէ որ անոնցմէ որ եւ է մէկը Զորսերու հիմնական որոշումներուն դէմ արտա– յայտուի եւ խանգարէ դաշնակիցներու համերաշ– խութիւնը:

Պէտք է դիտել տալ նաեւ որ ներկայ խորհր– դաժողովը իր կարեւորութեամբ «Հաշտութեան խորհրդաժողով» չէ, բաւին սովորական իմաստով որովհետեւ Գերմանիոյ եւ Աւստրիոյ խնդիրները իր օրակարգին վրայ չեն: Բոլորովին տարբեր կար– գադրութիւն եղած էր 1919ին: Այն օրերուն կա– տարեալ համաձայնութիւն կար Դաշնակիցներուն մէջեւ գերմանական հարցին չուրջ: Այնպէս որ յաղթականները ամէնէն առաջ ստորագրել տուին Վերսայլի դաշնագիրը, 28 Յունիս 1919, ու ամիս– ներ ետքն էր որ յաջորդաբար ստորագրուեցան Աւստրիոյ (Սէնժէրմէն, 10 Սեպ· 1919), Պուլկա– րիոյ (Նէօյլի, 27 Նոյեմբեր 1919) եւ Հունգարիոյ (4 Յունիս 1920) դաշնագիրները որոնք իրականին

Ի՛նչպէս կ՚աջակցիմ

Հայ յեղափոխութեան զարթօնքին, իզական սեռէն չատեր անձնուիրաբար նետուեցան յորձան– քին մէջ: Շատեր աչակից դարձան գաղտնի դոր – ծունէութեան, ուրիշներ սուրհանդակի պաշտօն կատարեցին կամ օդնեցին կռուողներուն:

Ասոնց կարգին իր արժանի տեղն ունի Մուշի Ալվառինչ դիւղացի Ղազոյ Յանմօն: Համեստ տան– տիկին մը, ոչ գրող, ոչ կարդացող, արհեստով բրուտ, եւ սրտով անբիծ: Իր գործը Ախլաթցի եւ Աալճէվազցի Թուրքերու հետ ըլլալով, լաւ Թուր – քերէն կը խօսէր :

1899ին Սէյդոյի եւ Վարդանի (յայտնի յեղա – փոխականները) ծպտուած օրերուն, երբ բոլոր դիւ– ղացիներ եւ ինչո՞ւ չըսեմ, նոյնիսկ իրենց սրտա– կիցներն ու բարեկամները երես դարձուցած էին երկու քաջերէն, Յանմօն էր որ կը հոդար անոնց բոլոր պակասները, տարիներ չարունակ, նոյնիսկ դնդակ ու վառօդ ճարելով :

Երկրի ընդհ· կազմակերպութեան օրերուն, 1899էն սկսեալ Յանմօն նետուեցաւ յորձանքին մէջ: Իր տունը եւ սաքուն դրաւ կազմակերպու – թեան տրամադրութեան տակ իբրեւ ժողովատեղի, ապահովելով լոյսն ու ջերմութիւը: Իր ջանքերով կազմուեցաւ Զորոյ Թաղի կանանց խումբը Ցարոյ Հավսոյի դեկավարութեամբ:Շաբթուան մէջ ամէն հինդշաբթի որոշեց մանր տան օրը, ուրթաղի կիներ ու աղջիկներ կր հաւաքուէին Յանմոյի տունը, բուրդ կը գդէին: Ոմանք կը մանէին, ուրիշներ կը հիւսէին, արախչի կը նախշէին, ձերմակեղէններ կը կարէին, եւ տեղական Մարմնի միջոցաւ վո – խադրել կուտային Սասուն:

Արտասահմանէն երկիր մտնող խումբերը եւ անհատ գործիչները իրենց հանգիստը Յանմոյի տունը կը դտնէին: Այն կը հոդար անոնց պակասնե– րը: Այդ պատճառով Մէչէմի Աւետիս կ՚ըսէր· — «Յանմոյի տունը երկրորդ Թադէոս Առաքելոց վանքն է»: Նոյնն էր պարագան Սասունէն Դուրան իջնող կուսակցական գործիչի մր համար: Եւ այս իսկ արդար ու արժանավայել պատճառով, Յան– մոյի տունը կոչուեցաւ «Ազգի տուն»:

1903ի ամառը Վարդան, Սէյդօն եւ Մոկաց Իսրօն դիւղը մտան, Յրօնք գիւղի մէջ եղած 20 լիտր հում վառօդը Սասուն փոխադրել տալու: Առ նուազն տասը չալակաւորներ պէտք էին, Գործի եռուն ժամանակն է եւ ընկերները լծուած են աշ– խատանքի: Մանաւանդ կայ վտանգաւոր պարագայ մը:— փոխադրութիւնը կ՚ըլլայ Նորչէն գիւղին միջովը, ուր կը նստին հազար հեծելազօրք: Դի – չերները պահակ դինուորներու ջոկատները Դաշ – տին մէջ կը դառնան: Բոլոր ապահով կէտերը վտանգուած են, եւ վառօդը առ առաւել երեք օրէն պէտք է տեղը հասցնել :

Ծրագրավորները, Ցլիծին ու Աչօն, իրենց գլուխները քարին կը զարնեն, ճար ու միջոց չկայ:

մէջ ուրիշ բան չեն եթէ ոչ դլխաւոր դաշնագրին կցուած յաւելուածներ: Այս չարքին կը պատկանէր նաեւ Սեւրի դաշնագիրը (10 Օգոստոս 1920) որ հրաշիւք խմն զամբիւղը նետուեցաւ 1923ին:

Հետեւաբար այս խորհրդաժողովին պիտի յա– ջորդեն ուրիշներ, թերեւս առանց փոքր պետու – թեանց մասնակցութեան, լուծելու համար գերմա– նական հանդոյցը եւ դիւանագիտական ու տնտե– սական բնականոն յարաբերութիւններ ստեղծելու համար Եւրոպայի մէջ: Կը նշանակէ որ Լիւքսէն – պուրկի ներկայ խորհրդաժողովը նուազ հետա – քրքրական է իր օրակարգի նիւթերով քան այդ օ– րակարգէն դուրս նետուած խնդիրներով որոնց չարքին դլխաւոր տեղը կր գրաւէ Գերմանիան:

Ամէնէն լաւատես շրջանակներն անդամ կ՚ըն – դունին որ քաղաքական ներկայ մթնոլորտը որուն մէջ կը բացուի խորհրդաժողովը, երբեք քաջալե– րական չէ, քանի որ Գերմանիոյ գրաւեալ շրջաննե– րը միացնելու խնդիրը կամ պալքաններու եւ Իտա– լիոյ հաշուեյարդարը զօրաւոր հակամարտութիւն ստեղծած են դլխաւոր Դաշնակիցներուն միջեւ : Համաձայն Լոնտոնի մամուլին, Խորհ· Միութիւնը կ՚աշխատի անպայման երկարաձդել գերմա – նական խնդրին կարդադրութիւնը , այն ակնկա – լութեամբ որ այդ երկիրը չուտով պիտի դառնայ տեսակ մր ռուսական գօտի՝ ամբողջովին ենթար– կուած խորհրդային տնտեսական իրաւակարգին : Պահպանողական օրկանները կը չեշտեն նոյնպէս որ Մոսկուա իր չահերուն համապատասխան կր նկա– տէ աւստրիական հարցին յետաձգումը: Ռուսա – կան բաղձանքներուն մաս կը կազմէ նաեւ, կ՚ը – սեն, պալքաններու մէջ զինուորական ուժեր պա – հելու անհրաժեշտութիւնը:

Քաղաքական բարդութիւնները որոնց վերջնա– կան լուծումէն կախուած է աշխարհի տեւական խաղաղութիւնը, համրանք չունին դիտել կուտայ «թայմզ»: Ի՞նչպէս պիտի հաշտեցնեն Մեծերը ի – րենց հակոտնեայ տեսակէտները եւ ի՞նչպէս պիտի գոհացնեն փոքրերն ու նաեւ պարտուածները: Ոչ մէկ լաւատես ենթադրութիւն տակաւին քաղաքա– կան շրջանակներուն մէջ: Սակարկութիւնը որուն հաշտութեան խորհրդաժողով անունը տրուած է պիտի տեւէ հաւանաբար վեց չաբաթ : ԺԻՐԱՑՐ

Շուարումի այդ վայրկեանին, Յանմօն մէջ կր նետուի եւ կ՚ըսէ·

— Իրար մ՚անցնէք, տուէք ինծի յանձնարա – րական մը, ես վաղը անձամբ կ՚երթամ այն վառօ – դը մինչեւ հոս փոխադրելու»:

Եղան առարկութիւններ թէ օր ցորեկով ան– կարելի է փոխադրել, քանի որ ճամբան Նորչէն կարելի է՛ անցնի, ուր կը վխտան Թրքական զօրքեր դիւղէն կ՚անցնի, ուր կը վխտան Թրքական զօրքեր եւ վտանգը անխուսափելի է: Սակայն Յանմօն ա– նոնց ընկրկումի առաւ յանձնարարականը, վրս – տահ իր ձեռնարկին յաջողութեան վրայ :

Առտուն իր երկու էշերուն ամանեղէն նոր բեռ– ցնելով, միասին կ՚առնէ իր 12 տարեկան տղան , Մօսօն, իբրեւ ամանեղէն ծախող բրուտ: Նորչէն գիւղէն անցնելով կը մտնէ Յրօնք գիւղը եւ յանձ– նարարականը կր ներկայացնէ ուր որ անկ է: Այդ գիշերը զործերըդասաւորելով, վառօդի բեռըրած, իւրաքանչիւր բեռան վրայ մէկ - մէկ կոտ ցորեն կը լեցնէ իբրեւ ապահովութիւն, եւ արեւածագին առանց կասկածի ճամբայ կ՚իյնայ :

Մօտ կէս օրին կը հասնի Նորչէն, եւ առանց կասկածի կ՚անցնի Խայուշի առջեւէն, զօրքերու քթի տակ: Ծծմակայ քիթը հասած ատեն երկու գիւղացիներ եւ ինչո՞ւ չըսեմ, նոյնիսկ իրենց սրտա– կիցներն ու բարեկամները երես դարձուցած էին երկու քաջերէն, Յանմօն էր որ կը հոդար անոնց բոլոր պակասները, տարիներ չարունակ, նոյնիսկ դնդակ ու վառօդ ճարելով :

Երկրի ընդհ· կազմակերպութեան օրերուն, 1899էն սկսեալ Յանմօն նետուեցաւ յորձանքին մէջ: Իր տունը եւ սաքուն դրաւ կազմակերպու – թեան տրամադրութեան տակ իբրեւ ժողովատեղի, ապահովելով լոյսն ու ջերմութիւը: Իր ջանքերով կազմուեցաւ Զորոյ Թաղի կանանց խումբը Ցարոյ Հավսոյի դեկավարութեամբ:Շաբթուան մէջ ամէն հինդշաբթի որոշեց մանր տան օրը, ուրթաղի կիներ ու աղջիկներ կր հաւաքուէին Յանմոյի տունը, բուրդ կը գդէին: Ոմանք կը մանէին, ուրիշներ կը հիւսէին, արախչի կը նախշէին, ձերմակեղէններ կը կարէին, եւ տեղական Մարմնի միջոցաւ վո – խադրել կուտային Սասուն:

Արտասահմանէն երկիր մտնող խումբերը եւ անհատ գործիչները իրենց հանգիստը Յանմոյի տունը կը դտնէին: Այն կը հոդար անոնց պակասնե– րը: Այդ պատճառով Մէչէմի Աւետիս կ՚ըսէր· — «Յանմոյի տունը երկրորդ Թադէոս Առաքելոց վանքն է»: Նոյնն էր պարագան Սասունէն Դուրան իջնող կուսակցական գործիչի մր համար: Եւ այս իսկ արդար ու արժանավայել պատճառով, Յան– մոյի տունը կոչուեցաւ «Ազգի տուն»:

1903ի ամառը Վարդան, Սէյդօն եւ Մոկաց Իսրօն դիւղը մտան, Յրօնք գիւղի մէջ եղած 20 լիտր հում վառօդը Սասուն փոխադրել տալու: Առ նուազն տասը չալակաւորներ պէտք էին, Գործի եռուն ժամանակն է եւ ընկերները լծուած են աշ– խատանքի: Մանաւանդ կայ վտանգաւոր պարագայ մը:— փոխադրութիւնը կ՚ըլլայ Նորչէն գիւղին միջովը, ուր կը նստին հազար հեծելազօրք: Դի – չերները պահակ դինուորներու ջոկատները Դաշ – տին մէջ կը դառնան: Բոլոր ապահով կէտերը վտանգուած են, եւ վառօդը առ առաւել երեք օրէն պէտք է տեղը հասցնել :

Ծրագրավորները, Ցլիծին ու Աչօն, իրենց գլուխները քարին կը զարնեն, ճար ու միջոց չկայ:

Շուարումի այդ վայրկեանին, Յանմօն մէջ կր նետուի եւ կ՚ըսէ·

— Իրար մ՚անցնէք, տուէք ինծի յանձնարա – րական մը, ես վաղը անձամբ կ՚երթամ այն վառօ – դը մինչեւ հոս փոխադրելու»:

Եղան առարկութիւններ թէ օր ցորեկով ան– կարելի է փոխադրել, քանի որ ճամբան Նորչէն կարելի է՛ անցնի, ուր կը վխտան Թրքական զօրքեր դիւղէն կ՚անցնի, ուր կը վխտան Թրքական զօրքեր եւ վտանգը անխուսափելի է: Սակայն Յանմօն ա– նոնց ընկրկումի առաւ յանձնարարականը, վրս – տահ իր ձեռնարկին յաջողութեան վրայ :

Առտուն իր երկու էշերուն ամանեղէն նոր բեռ– ցնելով, միասին կ՚առնէ իր 12 տարեկան տղան , Մօսօն, իբրեւ ամանեղէն ծախող բրուտ: Նորչէն գիւղէն անցնելով կը մտնէ Յրօնք գիւղը եւ յանձ– նարարականը կր ներկայացնէ ուր որ անկ է: Այդ գիշերը զործերըդասաւորելով, վառօդի բեռըրած, իւրաքանչիւր բեռան վրայ մէկ - մէկ կոտ ցորեն կը լեցնէ իբրեւ ապահովութիւն, եւ արեւածագին առանց կասկածի ճամբայ կ՚իյնայ :

Մօտ կէս օրին կը հասնի Նորչէն, եւ առանց կասկածի կ՚անցնի Խայուշի առջեւէն, զօրքերու քթի տակ: Ծծմակայ քիթը հասած ատեն երկու գիւղացիներ դիմացը կ՚ելլեն, ծխախոտի (Ռէժի) դէտէր (ռահատար): Շատերուն յայտնի են ռահ – տարներու անողոք խուզարկութիւնները անցնող զարձողի հանդէպ, հաւկիթին մէջ մազ փնտռելու ատիճան:

— Ի՞նչ են քեռներդ, Յանմօ, կը հարցնէ ռահատար Նուրօն:

— Հա, դո՞ւն ես, Նուրօ աղա, ցորեն է, կր պատասխանէ քաջասիրտ կինը, եկուր նայէ: Ու կը սկսի բեռան բերանը քակել: — Ինչպէս դիտես, բրուտ եմ եւ իմ ապրուստս ամանեղէններ ծախե– լով կը հանեմ :

— Դիտեմ , դիտեմ, կր պատասխանէ Նուրօն, ու ձին խթանելով կը մօտենայ բեռներուն: Քաջա– սիրտ կինը կը կանխէ Նուրօն ըսելով·

— Աղա, դիտե՞ս, «ապտեստ» առնելու համար խանումիդ մի տաշտ պատրաստած եմ: Ստեփա– նին ըսի·— երբ Մուշ դնացիր, Նուրօ աղային «ապտեստ»ի տաշտը հետդ տար : Մօսք տուաւ, սակայն տակաւին չեկաւ առնելու:

— Աղէկ ըրած ես, Յանմօ, մէկ հատ ալ Սալիհ աղային պատրաստէ եւ միասին դրկէ :

Եւ առանց բեռները նայելու, թոյլ կուտայ որ Յանմօն անցնի: Հրաշքը գործած էր, եւ կէսօրր անց Յանմօն գիւղ հասաւ իր բեռներով: Հոն էր անոր հոդու մեծութիւնը որ պատահածի մասին ոչ օքի առ չըսաւ, ամխներ վերջը:

Ասոր մր գարձած էր աղաներու սրտին Յանմո– յի ընթացքը: Եւ կուսակցութեան հանդէպ տարած աշխատանքը: Պատրուակ մր կը փնտռեն օր առաջ անոր մուխը մարելու: Արդէն սեւ ամպերը կը կու– տակուին Տարօնի երկնակամարին վրայ: Մարախի նման թուրք զօրքերով լեցուած են բոլոր նշանաւոր գիւղերը, կը կատարուին անողոք խուզարկութիւն– ներ, կը փնտռան այն գիւղերը, ուր ղէնք մր, կամ փէտայիի մր հետքը գտնուի :

1903ի ձմեռը, Զխուրայ Խարս գիւղին մէջ նստող մէկ վաշտ զօրքը, Սուլէյման եւ Ասլմ պէ – յերու հրամանատարութեամբ մտաւ Ալվառինչ: Գետինը ծածկուած էր երկու կանդուկ աւելի ձիւնով: Կարուած է փախչելու ճարն ու ճամբան, բռնուած են այն երեք ճամբանները ուր գիւղէն դուրս կուգան: Գիւղը մնացեր է նեղ վանդակի մէջ, եւ կը կատարուին մանրակրկիտ խուզարկու– թիւններ: Հինդ օր գիշեր չտեսնուած տանջանք ու տառապանք: Սակայն չկրցան գտնել ինչ որ կր փնտռէին: Աղաներու ցուցմունքով, կատարուե – ցան քանի մր անմեղ ձերբակալութիւններ, Զուլկէ Յովնիկ, Գրէ Մխօ Աւօն, Ստեփանի Բենօն, Ցարօ Մուշօն, Եզո Օհան, եւ ասոնց կարգին Յանմոյի տղան Ցակոբ, որ ամբաստանուած էր իբրեւ քիւրտ Իւսուֆի սպանութեան մասնակից եւ ընկեր Սէյ– գօն ու Վարդանը: Իսկ միւսները իբրեւ յեղափո – խական շարժման մասնակցողներ: Ձեռնակապեր դրած քշուեցան դէպի քաղաքը, եւ առանց դատ ու դատաստանի ուղղակի բանտ եւ քամեցին դառ– նութեան բաժակը:

Սակայն, այլ էր Ցակոբի պարագան: Ամէն դի– շեր բանտէն հանելով ոստիկանատուն կը տանէ– ին, ուր կ՚ենթարկուէր Հիւսնի եւ Զէրքէզ Բասիմ պէյերու չարչարանքներուն: Միայն նոյն գժոխքին պատերը կրնան վկայել այն զարհուրելի տանջանք– ները, որոնց կ՚ենթարկուէր տարաբախտ Ցակոբը: Հատիկ հատիկ խլուեցան անոր ոտքերուն ու մատ– ներուն եղունդները: Պրկեցին ու դալարեցին անոր ամորձիքները, քայքայուեցաւ անոր առողջութիւ– նը, եւ մօտ գարնան, երեք ամիս վերջը, օր մըն ալ դէն մեռած կը գտնեն իր խշտեակին վրայ: Դեռ նոր բոլորած իր 20 գարունները, ապագայ հերո– սական նկարագրով ու խոստումներով, գաժան հարուածին տակ կը փչէր վերջին չունչը, վերջր սրտին, ու կարօտը աչքերուն:

Ցակոբի դառնակսկիծ մահը մեծ խոցեր բա – ցաւ բոլորիս սրտին մէջ, երբ բալխիրով մը անոր դիակը փոխադրեցին դիւղը: Սուդ էր ամէն տուն, եւ թաց էին բոլորիս աչքերը: Դադաղ մր սեւ հո – դաթմբին, եւ տարաբախտ մայր մը, կսկիծը սըր– տին: Ինքն է որ կը կարդայ իր սրտահատորին դամբանականը, սրտառուչ ու հոգեհան .

Պուլկարահայերու Ա. կարաւանը (800) դէպի Հայաստան

ԱՐՏԱԿԱՐԳ ԽԱՆԴԱՎԱՌՈՒԹԻՒՆ

Ժողովուրդ էինք թափառական դարձանք
Կռուողներ էինք, աղերսողներ դարձանք,
Տուն կայ, պահող չկայ,
Արտ կայ, վարող չկայ :

ՎԱՌՆԱ, 18 Յուլիս (Յառաջ).— Դէպի երկիր — ահա այսօրուան մեր նշանաբանը : *Տարիներ առաջ ողբացեալ հայ տիբիրունը՝ Ալինունին այսպէս կ'ըսէր, կը խօսէր ու կը գրէր : Ո՛վ տարաբախտ մեծդ հայրենասէր, այսօր քու երազներդ, փափաքներդ կ'իրագործուին, Թող քու հայրենատենչ հոգիդ հանգիստ ըլլայ, որովհետեւ քու ցանած սերմը այսօր իր հունձքը կուտայ· այլեւս ժողովուրդ ենք, հայրենիք ունինք, կռուողներ ենք, պետութիւն ունինք : Չէ՞ք հաւատար, տեսէք թէ ի՞նչ կ'ըսէ ժողովուրդի մեծ երգիչը, Ա. Խահակեան :—*

Տեսանիք շէեղ մեր ապագան, անընկնելի ազատ ոգին
հայրենիքի սիրոյ համար միշտ բարձրացած
Թուր-կայծակին...

Եւ Նայիրի Զարեան կը վկայէ թէ

Հիմա դու չես ճամբին բուսած ապրիմ-չապրիմ
ծաղկի թուփ...

Ոչ մի դահիճ էլ չի կարող ֆո լեռներին մօտենալ...

Որովհետեւ պետութիւն ունինք եւ պահանջներ : Դեւ Փեթրուարին Գրիգոր Յարութիւնեան ձայնասփիւռէն խօսքը զաղութին ուղղելով կ'ըսէր :— « Արտասահմանի Հայեր, խօսքս ձեզ եմ ուղղում, ամէն օր հասնող ձեր խնդրանքներին պատասխանում եմ, ներդաշնութը օրուայ հարց է, չուտով պիտի իրականանայ, ձեր բաղձանքը մերն ալ է » :

Ո՛ր Հայու սրտին չի խօսիր այս յայտարարութիւնը :

Դէպի երկի՛ր· Ներգա՛շնակ· ահա այս բառերուն հնչումներու տակ այսօր կ'իրականանայ Ակնունիին երազը :

Ամիսներ առաջ մասնաւոր հարցարաններ ներդաշնողներու կողմէ լեցուած եւ ղրկուած էին Հայաստան, որպէսզի հոն վաւերացուին : Վերջերս արդէն Հայաստանէն երկու պատուիրակներ եկած են՝ Խրիմլեան եւ Օնթարեան որոնք չարաթներով ղրաղեցան ներդաշնութի հարցերով :

Պուլկարիայէն արձանագրուած են մօտ 12.000 Հայեր, որոնց 3.500ը միայն այս առաջին կարաւանին պիտի մասնակցին : Այս առթիւ կազմուեցան մասնաւոր յանձնախումբեր, ներդաշնութը կազմակերպելու եւ ֆոնտ մը հաստատելու համար : Մէկ ու կէս ամսուան ժրաջան աշխատանքներէ վերջ, գործը լրացած ըլլալով, ներդաշնողները կազմ ու պատրաստ Յուլիս 12—13ին ուրբաթ եւ չարաթ օր հասան Վառնա, Սթարա-Զակօրայէն, Սիլիսթրայէն, Շումլիէն, Տօպրիճէն, Ռուսճուքէն եւ ուրիշ վայրերէ : Բոլորը տեղաւորուեցան ազդ· վարժարանին եւ պուլկարական «Թրկովսկա» ակադեմիայի մէջ :

Քաղաքիս վարչութիւնը անթերի կազմակերպումով մը ներդաշնողները ուրբաթէն մինչեւ հինգշաբթի (Յուլիս 12—18) կերակրեց եւ պատսպարեց, հոգալով անոնց ամէն պիտոյքը : Շոգենաւը պիտի մեկնէր Յուլիս 14ին, բայց հասաւ չորեքշաբթի առաւօտ, երեք օր վերջ :

Վառնան, արդէն լեցուն զրօսաշրջիկներով, ունեցաւ 800 ներդաշնողներու բազմութիւն մը, առանց հաշուելու կէսէն աւելի ճամբորդներ ալ, ներդաշնողներուն աղգականները, բարեկամները եւ ընկերները : Քաղաքը զարճած էր կատարեալ Հայնոց մը, ամէն դիչեր նոր տեսարան, աղդային թէ պուլկարական վարժարանին պարտէզին մէջ բացօթեայ հանդէսներ, չատ անդամ յանպատրաստից,—երգ, արտասանութիւն, զաւեշտ : Ռուսճուքի հայկ· երգչախումբը իր պուլկար ղեկավարով օրուան փայլը կ'աւելցնէր հայ եւ օտար ղիւտողներու առջեւ, աղդային , Կոմիտասեան եւ պուլկարական երգերով :

Քաղաքիս ռուս հրամանատարը, Իպրահիմով, Թաթար, որ սահուն հայերէն ալ կը խօսի ռուսական «քամիոն»ներ տրամադած էր որպէսզի ներդաշնողներու բեռները հաւաքուին եւ քարափ տարուին : Տեսնելիք բան էր 20—30 քամիոններ որոնք Տօպրիչ եւ Սիլիսթրէ կամ այլուր երթալով ներդաշնողներու դոյքերը կը փոխադրէին : Հըրճուանքի եւ հպարտանքի օր մը եղաւ այսօր, հինգշաբթի, Հայերուս համար երբ տեսան կառքերը որոնք վերատաւութիւններով ներդաշնողները դէպի նաւամատոյց կը տանէին : Առտուան ժամը 5ին սկսաւ եւ վերջացաւ իրիկուան ժամը 4ին : Պուլկարական կառավարութիւնն ալ մեծ բարեացակամութեամբ վարուեցաւ : «Պակաժ»ներու քննութեան առթիւ ոչ մէկ դժուարութիւն : Պարզ ակնարկ մը եւ ժողովուրդը հանդիստ կ'անցնէր մաքսատունէն : Դեռ աւելին,— տրամադրած էր 2½ քիլօ ճերմակ հաց, 1½ քիլօ կարմրցուած հաց, կէս քիլօ չաքար, քառորդ քիլօ աղած ձուկ, մէկ քիլօ պահածոյ միս, անշուշտ մարդ դլուխ, ներդաշնողին դրամով : Սակայն մի մոռնաք որ մենք քաղաքացիներս, տեղացիներս հերթով եւ կարօտով կ'առնենք, ան ալ ոչ չաճախ : Օրինակ, չաքարին երեսը երկար տաեն է որ տեսած չենք : Կարօտներուն ալ բաժնուեցաւ կօշիկ, ճերմակեղէն, հագուստ կապուստ ամէն բան :

Նախապէս որոշուած էր խրաքանչիւր ներդաշնողէ չոգենաւի տոմս առնել 2500 լէվ եւ 10 լէվ ալ «պակաժ»ի համար (քիլոյի վրայ) : Սակայն Ներդաշնի Յանձնախումբը նկատի առնելով որ «պակաժ»ը 10 լէվ քիլօն սուղ է, պատկան մարմինը ճամբու ծախքը իջեցուց 1500 լէվի եւ քիլօն ալ՝ 4 լէվի : Մի զարմանաք, եթէ ըսեմ որ ամենապզտիկ իրն իսկ միասին առին, որովհետեւ հրահանգուած էր թէ Հայաստանը տախտակի կողմէ չատ կը նեղուի եւ ամէն մարդ պէտք է միասին առնէ ինչ որ կրնայ : Շատեր իրենց ամենահին բազմոցը կամ խարխուլ աթոռն անդամ բեռ կապած էին եւ ատոր համար ալ երկու օր ու դիչեր Վառնայի երիտասարդութիւնը կ'օդնէր ներդաշնողին, ռուս դինուորին հետ : Կրեցին ու լեցուցին ռուսական հսկայ երկծխանի նաւը, չմոռնալով նոյնիսկ տան փիսիկը, դուրսէն դիտող ճամբորդներու խնդուքին տակ :

« Կարաւանն անցաւ բարճած արցունքով »... Յուղիչ էր պահը բաժնուողներուն, լաց ու կոծ, սիրելիներ, մնացորդներ կը ձգէին իրենց եարն, քոյր, եղբայր, մայր, հայր, վաղուան յոյսով... Օր մը բոլորս հոն պիտի միանանք իրարու, մեր երկիրը, դրախտավայր Հայաստան :

Դէպի Երկիր 800 հայութիւն : Դեռ առաջին կարաւանն է այս : Յուլիս 25ին ալ պիտի մեկնին Սոֆիայի, Ֆիլիպէի եւ Պուրկազի Հայերը : Ներդաշնութ, պարծանք հայութեան, կեցցէ՛ Հայաստան :

X.

Տարօնի Ձերոսամարտը

Տարօնի հարազատ զաւակներն են հրեղէն Հրայրները, աննման Գէորգ Զաւուչները, առիւծասիրտ Կորիւնները, զոյդ Սերոբները, Արաքօնեները, Մճօները, Ղուկաս ու Մարգար վարժապետները, Յրօնաց Մուրատ, Գալէն, Ակօն, Զոլոն, Մօրուք Կարապետ, Մխոտուայ Յարութիւն, Աբրահամ Աւօն, Պաղչուայ Օվօն, Մեղտուայ Սիրակ Գառնենու Տիրօն, Զիւրթեայ Ռաֆայէլ Մանուկ, Խարախանեան Ներսէս եպիսկոպոս, Վարդան վարդապետ ու տակաւին ինչ «Ձուերն» որոնք Թուրքին քունը փախցուցին : Թչնամին հայ ժողովուրդի մէջ կը մտնէր եւ իր հունած հայուհին կը չափչտա - կէր այնպէս, ինչպէս գայլը գառնուկը ոչխարի հօտէն : Տարօնեան այս «Ձուերն» էին որ աղաղակել տուին քիւրտ կիներուն, — « Ամա՛ն, Աստուած, ֆիտան եկաւ, ո՞ւր փախչիմ » :

Թող «չովինիստ»ական չհամարուին այս տողերը որոնք կը դրուին «Մնացորդ»ի մը կողմէ : Թերահաւատները կրնան դիմել Բաֆֆիին, Խրիմեան Հայրիկին, Սրուանձտեանին և Անդրանիկին...:

Ու վերջապէս 1915 Թուականը : Ժամանակին Տրդատը սուրը ձգելով եւ Մանեայ այրը քաշուելով դաւաճանած եղաւ հայ ցեղին : Ան խաչը ընդդրկելով ի վերջոյ խաչ հանել տուաւ մեր ժողովուրդը : Հայ գիւղացիի ուղեղին մէջ այնպէս մը տպաւորուած էր որ զէնք գործածելը մեղք էր : « Քրիստոս բան է՝ սպտակ մը զարնողին միւս երեսդ դարձուր » : Քրիստոնեայ մը ծնած ըլլալով հանդերձ, այլեւս չեմ սիրեր Մեսիան : Այլ իմ պաշտամունքիս առարկան կը մնայ Սուրբ Յովհաննէս Մկրըտիչը, որ քարոզած է· « Ակն ընդ ական եւ առամն ընդ առաման » ...

1915ի արհաւիրքին պատասխանատուութիւնը չի կրնար Տարօնի ժողովուրդին վրայ : Մեծ քաղաքներու մէջ բազմած «Թոմաս էֆէնտի»ներն ու «Քուր Պետրոսներ»ն էին որ մեր ժողովուրդի մուխը կը մարէին :

Տարօնը չունեցաւ Վասպուրականի բախտաւորութիւնը : Նոյնիսկ Տուրուբերանի Հարք չրջանը աւելի բախտաւոր եղաւ : Ինչէ էր պատճառը : Մէկը այն՝ որ այդ չրջանները պարսկական սահմանագլխին մօտ ըլլալով, կրցած էին աւելի օգտուիլ հազուագիւտ դէնքերէն քան Մուշն ու Սասունը : Երկրորդ եւ աւելի հիմնական պատճառը՝ ռուսական զօրքի ներխուժումը այդ չրջանները ու քանկարծակի հրամանի մը վրայ ետ քաչուիլը, (տես Կ. Սասունի «Տաճկահայաստանը ռուսական տիրապետութեան տակ» հատորը) : Մեր ժողովուրդը անդէն էր : Եղած փոքրաթիւ զէնքը գործածեց հերոսաբար եւ ինկաւ անդարձ : Կը յիշեմ մէկ օր եղբօրս՝ Մոսոյ Միսաքի «խափաղլի» հրացանը : Երբ առաջին իսկ դիրկընդխառն ընդհարումին իր զէնքը գործածել փորձեց, փամփուչտը փողին մէջ մնաց : Ու այդ անիծեալ զէնքը փայտի տեղ գործածեց, հարուածներ տալով թչնամու դլխուն : Նոյն այդ Միսաքը իր Գարեդին եւ Գեղամ երկու զաւակներով ազատուեցաւ եւ այժմ ալ կ'ապրի Ֆ. Հայաստան : Թչնամիին «քիւչիւկ չափը»ին դէմ փայտով կռուիլը եւ չաղթելը հերոսութի՞ւն է թէ ոչ : Հերկերտ ու Սնճոն Մերկուայ ձոր քանի մը մինչեւ ատամները դինուած չուներ ոչնչացնելէ եաք, իր խեղճ ու կրակ «սուրմալը»ով աւելի քան 50 քիլոմեթր լեռնային տարածութիւն կտրելով Ս. կարապետի անտառը մեզ հասաւ : Հերոսութի՞ւն է թէ ոչ :

Խարախանեան եպիսկոպոսի մօտիկ ազգական Արիստակէսը (միականի) 1914ին իր միակ հրացանով, Սուլուխայ կամուրջի դլուխը բազմաթիւ ասպիկան-զինուորներ դիեանելով, զէնքեր կը չափշտակէր ու կը բաչխէր անդէն ժողովուրդին, եւ ինքն ալ ինկաւ այդ ճամբու վրայ : (Փա՛ռք իր յիչատակին) : Հերոսութի՞ւն է թէ ոչ :

14 տարեկանի մօտ պատանի մըն էի, չտեսայ մէկ հատիկ մարդ որ զէնքը ձեռին թուլանար կամ վատանար :

Ի՞նչ կարելի է սակայն սպասել անդէն ժողովուրդէն որ չղթայակապ հրոյ ճարակ դարճաւ :

Մուշ քաղաքի հայկական թաղը դիմադրեց եւ թնդանօթներու հարուածին տակ ոչնչացաւ :

Սասունը դիմադրեց աւելի քան վեց ամիս, մինչեւ ռուս բանակի ժամանումը, ուր կմախացած մարդիկ սարէն իջան և դիմաւորեցին : Աւա՛ղ, այնքան ուշ մնացած էր վրկարար բանակը :

Իրրեւ կենդանի վկայ, ի վիճակի ենք ի լուր աշխարհի ազատակելու որ Տարօնը ինկաւ անզէն, իր բախտին լքուած, սակայն հերոսաբար : Տարիներ չարունակ « Մահ կամ Ազատութիւն » աղաղակելէ եաք ինկաւ ուժասպառ : Ինկաւ, վրէժի պարտականութիւնը խլեակներուս կտակելով :

Այսօր Ֆ. Հայաստանի մէջ ապրող ամբողջ հայութեան մէկ տասներորդը Տուրուբերանի ժողովուրդն է· ան է որ կը հանդիսանայ մեր Թըթխմորը :

Հայ ժողովուրդին կը մնայ դաս քաղել պատմութենէն, ըլլալ միակամ եւ չտարուիլ դատարկ եւ սին վէճերէ, իրականացնելու համար մեր ազդային խոչալը, այլապէս մեր ժողովուրդը ի դուր արիւն թափած պիտի ըլլայ եւ մենք անոնց անէծքին ամբողջ ծանրութեանը արժանացած պիտի ըլլանք...:

Անէ՛ծք դահիճներուն : Փա՛ռք մեր անուանի եւ անանուն բոլոր հերոսներու յիչատակին :

ԼԵՒՈՆ ՏՕՆԻԿԵԱՆ

Պուլկարահայերու Ա. կարաւանը (800) դէպի Հայաստան

ԱՐՏԱԿԱՐԳ ԽԱՆԴԱՎԱՌՈՒԹԻՒՆ

Ժողովուրդ էինք թափառական դարձանք
Կռուողներ էինք, աղերսողներ դարձանք,
Տուն կայ, պահող չկայ,
Արտ կայ, վարող չկայ :

ՎԱՌՆԱ, 18 Յուլիս (Յառաջ).— Դէպի երկիր — ահա այսօրուան մեր նշանաբանը : *Տարիներ առաջ ողբացեալ հայ տիբիրունը՝ Ալինունին այսպէս կ'ըսէր, կը խօսէր ու կը գրէր : Ո՛վ տարաբախտ մեծդ հայրենասէր, այսօր քու երազներդ, փափաքներդ կ'իրագործուին, Թող քու հայրենատենչ հոգիդ հանգիստ ըլլայ, որովհետեւ քու ցանած սերմը այսօր իր հունձքը կուտայ· այլեւս ժողովուրդ ենք, հայրենիք ունինք, կռուողներ ենք, պետութիւն ունինք : Չէ՞ք հաւատար, տեսէք թէ ի՞նչ կ'ըսէ ժողովուրդի մեծ երգիչը, Ա. Խահակեան :—*

Տեսանիք շէեղ մեր ապագան, անընկնելի ազատ ոգին
հայրենիքի սիրոյ համար միշտ բարձրացած
Թուր-կայծակին...

Եւ Նայիրի Զարեան կը վկայէ թէ

Հիմա դու չես ճամբին բուսած ապրիմ-չապրիմ
ծաղկի թուփ...

Ոչ մի դահիճ էլ չի կարող ֆո լեռներին մօտենալ...

Որովհետեւ պետութիւն ունինք եւ պահանջներ : Դեւ Փեթրուարին Գրիգոր Յարութիւնեան ձայնասփիւռէն խօսքը զաղութին ուղղելով կ'ըսէր :— « Արտասահմանի Հայեր, խօսքս ձեզ եմ ուղղում, ամէն օր հասնող ձեր խնդրանքներին պատասխանում եմ, ներդաշնութը օրուայ հարց է, չուտով պիտի իրականանայ, ձեր բաղձանքը մերն ալ է » :

Ո՛ր Հայու սրտին չի խօսիր այս յայտարարութիւնը :

Դէպի երկի՛ր· Ներգա՛շնակ· ահա այս բառերուն հնչումներու տակ այսօր կ'իրականանայ Ակնունիին երազը :

Ամիսներ առաջ մասնաւոր հարցարաններ ներդաշնողներու կողմէ լեցուած եւ ղրկուած էին Հայաստան, որպէսզի հոն վաւերացուին : Վերջերս արդէն Հայաստանէն երկու պատուիրակներ եկած են՝ Խրիմլեան եւ Օնթարեան որոնք չարաթներով ղրաղեցան ներդաշնութի հարցերով :

Պուլկարիայէն արձանագրուած են մօտ 12.000 Հայեր, որոնց 3.500ը միայն այս առաջին կարաւանին պիտի մասնակցին : Այս առթիւ կազմուեցան մասնաւոր յանձնախումբեր, ներդաշնութը կազմակերպելու եւ ֆոնտ մը հաստատելու համար : Մէկ ու կէս ամսուան ժրաջան աշխատանքներէ վերջ, գործը լրացած ըլլալով, ներդաշնողները կազմ ու պատրաստ Յուլիս 12—13ին ուրբաթ եւ չարաթ օր հասան Վառնա, Սթարա-Զակօրայէն, Սիլիսթրայէն, Շումլիէն, Տօպրիճէն, Ռուսճուքէն եւ ուրիշ վայրերէ : Բոլորը տեղաւորուեցան ազդ· վարժարանին եւ պուլկարական «Թրկովսկա» ակադեմիային մէջ :

Քաղաքիս վարչութիւնը անթերի կազմակերպումով մը ներդաշնողները ուրբաթէն մինչեւ հինգշաբթի (Յուլիս 12—18) կերակրեց եւ պատսպարեց, հոգալով անոնց ամէն պիտոյքը : Շոգենաւը պիտի մեկնէր Յուլիս 14ին, բայց հասաւ չորեքշաբթի առաւօտ, երեք օր վերջ :

Վառնան, արդէն լեցուն զրօսաշրջիկներով, ունեցաւ 800 ներդաշնողներու բազմութիւն մը, առանց հաշուելու կէսէն աւելի ճամբորդներ ալ, ներդաշնողներուն աղգականները, բարեկամները եւ ընկերները : Քաղաքը զարճած էր կատարեալ Հայնոց մը, ամէն դիչեր նոր տեսարան, աղդային թէ պուլկարական վարժարանին պարտէզին մէջ բացօթեայ հանդէսներ, չատ անդամ յանպատրաստից,—երգ, արտասանութիւն, զաւեշտ : Ռուսճուքի հայկ· երգչախումբը իր պուլկար ղեկավարով օրուան փայլը կ'աւելցնէր հայ եւ օտար ղիւտողներու առջեւ, աղդային , Կոմիտասեան եւ պուլկարական երգերով :

Քաղաքիս ռուս հրամանատարը, Իպրահիմով, Թաթար, որ սահուն հայերէն ալ կը խօսի ռուս -

— « Իմ աննման Յակոբ, ջուրի կուժը, ջուրի ճամբան կը փչրի : Այսպէս է բախտը բոլոր այն մայրերուն, որոնք ազատութեան կը տենչան, Մշոյ զուլում կառավարութիւնը քու դլուկը արժանի տեսաւ ինձ վերադարձնելու, քու վրէժ քու մօրդ հոգու պարտքը Թող ըլլայ, մէկի փոխարէն երկու դլուկ ղրկելու զուլում կառավարութեան : Քնէր անուշ քունով, օր մըն ալ քու գծած ճամբով կուգամ քեզ միանալու » :

Հարուածն ու կսկիծ···չկրցան բան մը խլել քաջասիրտ Յանմոյէն : Ան մնաց իր սիրած սկզբունքի բարձրութեան վրայ, աւելի չանքով ու եռանդով նուիրեց իր աշխատանքը կուսակցութեան :

1904ի Սասնոյ դիմադրութեան զսպումէ խոր վիշտ բացաւ Յանմոյի սրտին մէջ : Կը կսկծար ու ողբալով կ'ըսէր ·

— «Ամէն բան վերջացաւ, իմ Յակոբիս վրէժը մնաց, կը վախնամ որ ուխտադրուժ մեռնիմ» :

(Մնացեալը յաջորդով) ՄԱՐԳԱՐ ԲԱՐԽԵԱՆ

ուրիշ բրիտանական դաղթապետութիւններ որոնք մեծ զոհողութիւններով ազատեցին այդ երկիրները: Թրիէսթի մասին տրուած կարգ մը որոշումներ ալ անգործադրելի են»: Բանախօսը դիտողութիւններ ըրաւ նաեւ Ս. Մխիթեան պահանջած հատուցումներու մասին: Եզրակացնելով, առաջարկեց· — 1. Յարգել Միացեալ Ազգերու դաշինքը· — 2. Յանձնարարութիւններ ընել անաչառ ոգիով· — 3. Անարդար բեռներ եւ նուաստացումներ չպարտադրել պարտուած պետութեանց· — 4. Ապահովել տեւական խաղաղութիւն մը:

Ցետոյ խօսեցաւ Պրազիլիոյ ներկայացուցիչը, առաջարկելով որեւէ խորութիւն չդնել զերադաս եւ ստորադաս ժողովուրդներու միջեւ: « Մենք այս ժողովին մէջ կը մտնենք լաւատեսութեամբ: Պէտք է փարատին բոլոր կասկածամտութիւնները աղգերու եւ մարդոց միջեւ »:

× Մոսկուայի անթելը հաղորդելով ժողովին անցուդարձը, դիտել կուտայ թէ Աւստրալիոյ ներկայացուցիչը « կոպիտ խաղ մը » խաղայ եւ թէ « գործիք մըն է Մեծն Բրիտանիոյ եւ Մ. Նահանգներուն ձեռքին մէջ »: Կը կարծուի թէ ամերիկեան պատուիրակը միջին բանաձեւ մը պիտի առաջարկէ, փակելու համար քուէարկութեան մասին ծագած վէճը:

ՓԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ մասին կարեւոր յայտարարութիւններ ըրին կառավարութեան ներկայացուցիչները Անգլիոյ եւ Լորտերու ժողովներուն մէջ, յայտնելով այն ծրագիրը որուն համաձայն երկիրը պիտի բաժնուի հետեւեալ չորս շրջաններուն,— 1. Արաբական նահանգ,— 2. Հրէական նահանգ,— 3. Երուսաղէմի շրջան,— 4. Նէճէվի շրջան: Հրէական շրջանը պիտի պարունակէ մեծ մասը այն հողերուն ուր արդէն տեղաւորուած են Հրեաները: Երուսաղէմի շրջանը պիտի պարունակէ այդ գաւառը, Բեթղեհէմը եւ անմիջական շրջակաները: Նէճէվի շրջանը պիտի բաղկանայ ամայի եռանկիւնէ մը, Պաղեստինի հարաւակողմը: Արաբական նահանգը պիտի բաղկանայ բուն արաբական շրջաններէն: Ամերիկա տակաւին հաւանութիւն չյայտնած է այս ծրագրին որ մշակուած է մասնագէտներու կողմէ: Հրեաները կրնան իրենց շրջանը փոխադրել 100,000 գաղթականներ, ստանձնելով ծախքերը:

ՎՆԱՍԱԿԱՐ ՄԻՋԱՑ ՄԸ, տոփան, կը սպառնայ փճացնել Գերմանիոյ ռուսական շրջանին դեմ ստանձնած հունձքը: Ցունիսին միջատը երեւցած է Սաքսոնիոյ 500 տարբեր վայրերուն, ինչպէս եւ Մէքլէնպուրկի, Թուրինկիոյ եւ Պրանտէնպուրկի մէջ: Միջատասպան փոշի ցանուած է դեռնախընձորի դաշտերուն վրայ:

ՊԵՏԱԿԱՆ ՊԱՇՏՕՆԵԱՆԵՐՈՒՆ զոհացում պիտի տրուի, նախարարական խորհուրդին որոշումով: 25% յաւելում թոշակներու վրայ, ամիսը նուազագոյն 1800 վճարումով: Ժողովը տեւեց հինգ ժամ: Քննուեցան նաեւ գործերի եւ հացի դիները:

« ՍԱԿԱՐԿԵՑԷ՛Ք, մի խարուիք »,— այս խմաստով կոչ մը ուղղեց պարենաւորման նախարարը, Պ. Իվ Ֆարժ, մխի նոր կանոնով վաճառման առթիւ: « Ձեր մսավաճառներուն մխ հայթայթուած է այնպէս ինչպէս առաւօտեան օրերուն: Իրաւունք ունիք չարաքր 150 կրամ ստանալու կտրօնով: Պահանջեցէք ձեր իրաւունքը: Կրնաք 150 կր. եւս գնել աղաս վաճառումով: Սակարկեցէք, ստուգեցէք ծանրութիւնը եւ տեսակը: Դուք որ ճաշարանը կը ճաշէք, ըսէք թէ այլեւս պատճառ չունին տարապայման գիներով ծախելու սեւ շուկային «սիֆթէ՛ք»ը կամ խորտիկը: Երբ հաւ մը գնել կ'ուզէք, յիշեցուցէք վաճառողին թէ մխին առաւութիւնը պէտք է եւ իջեցնէ հաւերէնի գիները: Մի՛ խարուիք· եկած է ժամը որ վիճիք, սակարկէք, պաշտպանէք ձեր իրաւունքը »:

ԺՈՒԷՍԻ ԵՒ ԺԻԼ ԿԷՏԻ յիշատակին երեկոյթ մը տեղի ունեցաւ չորեքշաբթի դիշերը, « Փըթի Ժուռնալ »ի սրահին մէջ: Լէոն Պլում իր ճառին մէջ չեշտեց թէ Ժուէսի հիմնական նպատակն էր բանուորական միութիւնը եւ պատերազմին խափանումը միջազգային ընկերվարութեան միջոցաւ: Հանդէսին ներկայ էր պատուիրակութիւն մը Հ. Ց. Դ. Նոր Սերունդէն:

ԱԹԷՆՔԷՆ կը հեռագրեն թէ չորսական ամիս բանտարկութեան դատապարտուեցան Ցունաստանի Աչխատանքի Դաշնակցութեան վարիչներէն չորս հոգի, որոնք մերժած էին կառավարական յանձնաժողովին յանձնել կազմակերպութեան դիւանաթուղթերը: Պ. Ժուհօ միջամտեց եւ դատապարտեալները առժամապէս ազատ արձակուեցան:

ՆՈՐ ԴՐԱՄ ՄԸ չրջաբերութեան հանուեցաւ Գերմանիոյ բրիտանական շրջանին մէջ, հին մարքին տեղ որ այլեւս արժէք չունի Ցուլիս 31էն ի վեր:

Ս. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՋՈՒԻՑԵՐԻՈՑ դիւանադիտական յարաբերութեանց վերահաստատման յայտարարութիւնը մեծ մտահոգութիւն կը պատճառէ: Թէեւ երկու երկիրները դեսպաններ նշանակեցին անցեալ մարտին, բայց Ռուսերը տակաւին չեն տեղաւորուած իրենց դեսպանատան մէջ: Զուիցերիոյ ծայրայեղ մամուլը կը պահանջէ վերջնել խոչընդոտները:

ԻՆՉՊԷՍ ՄԵՌԱՆ ԵՐԵՔ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՆԵՐԸ

Երէկ հաղորդեր էինք երեք հայ երիտասարդներու եղերական մահը: Վերջին պահուն Ռոմանէն ստացանք հետեւեալ մանրամասնութիւնները· —

Շաբաթ կէսօրէ վերջ, խումբ մը հայ երիտասարդներ, 17—19 տարեկան, ամառնային լողարանէ տուն վերադարձած առեն, երկաթուղիի գիծէն անցնելու ատիպուած էին: Ձմեռան փակուած ըլլալով, տղաքը գովի պզտիկ դռնէն ներս կը մտնեն եւ կը սպասեն Վալանսէն կրընոպլը գացող բեռնակառքերու վերջաւորութեան: Այդ պահուն, բեռնակառքերու եռեւի գիծին վրայ, կրընոպլ — Վալանս ճեպընթացը ճամբայ ելած էր: Մէկ ակնթարթի մէջ երեք պատանիները կը փուռին գետնին: Մէկը, Գարեգին Ափարեան, 18 տարեկան, կը ջախջախուի, կորնոցնելով սրունքները: Մանր վէրքեր՝ գլուխին, հոդին կ'ստանդէ: Միւս երկու ընկերները, Ռոպէր Զարքճեան, 19 տարեկան եւ Ցարութիւն Միրաքեան, 17 տարեկան, որոնք գլուխներէն եւ կռնակէն վիրաւորուած էին, կր փոխադրուին հիւանդանոց: Անմիջապէս փութացինք հիւանդանոց: Բժշկական առաջին խնամքներէ վերջ վիրաւորները իրենց տուները կը փոխադրուին, ուր մէկ ժամ ապրելով կը մեռնին: Ուրիշ երկու ընկերներ ջղային խանգարումներ ունեցած են, տեսնելով իրենց ընկերներուն սոսկալի մահը:

Արկածի պահուն ներկաներէն տեղացի մր մեռելին մօտենալով, բարձրաձայն կ'ըսէ,— « Հայ, մր աւելի, Հայ մր պակաս »: Մեռած ողջ ընկերներէն Սիմոն Մանուկեան իմանալով այս տմարդի խօսքերը, կը յարձակի անծանօթին վրայ եւ դէմին փռելով, ուժոց մը կր քաշէ: Ոչ մէկ միջամտութիւն ականատեսներու կողմէ:

Ոռմանի դաղութը սուգի մէջ է: Ցր. Կապոյտ Ֆաչի Մատնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնը կր յայտնէ անմխիթար ծնողներուն: Թաղումը կատարուեցաւ երեքշաբթի առտու ժամը 8ին, պաշտօնական եւ ղինուորական ձեւակերպութիւններով: Ցաղաքապետար իր խորհրդականներով, արհեստաւոր - կրթարանի տնօրէնը եւ ոստիկանապետին օտարականներու բաժնին քարտուղարը անձամբ այցելեցին ծնողներուն եւ ուրիշ բարձրաստիճան պաշտօնեաներով դադաղներուն հետեւեցան մինչեւ գերեզմանատուն: 50ի մօտ հայ եւ ֆրանսացի երիտասարդներ, բոլորն ալ թարմ ծաղիկներով եւ ծաղկեպսակներով կը քալէին դադաղներուն առջեւէն, ընկերակցութեամբ « l'Avenir » մարզանքի նուագախումբին: Դադաղները ծածկուած էին ճերմակ ծաղիկներով: Երկու հազար հոգի կը հետեւէին թափորին, խոր յուզումով: Շատերը կուլային: — Կ. Խաչուհի

ՀԱՑՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ - ՍԵՐԱՍՏԻԱ

ՏԷՍԻՆ.— Ուրիշ միութիւններու կարգին, Համաստերաստացիական Շինարար Միութիւնն ալ վերակազմուեցաւ նուիրուելով հայրենանուէր աշխատանքին, 52 անդամներով, Մարտ 15ին:

Միութեանս նպատակն եղած էր միշտ պարզ եւ յստակ,— մասնակցիլ Ս. Հայաստանի վերաշինութեան, հայրենակիցներու հատաքումբ Զ հաստատումը հայրենիքի աւաններու մէջ: Օգնել յառաջիկայ ներզաղթի փափաքող հայրենակիցներու եւ չքաւոր ընտանիքներու: Կր հրաւիրուին բոլոր հայրենակիցները կազմել մասնաճիւղեր, ի հարկին դիմելով Տէսինի մասնաճիւղին: — Վարչութիւն

ՄԱՐՍԼԻԱԼԻ ՇՐՋԱՆԻ Հ. Ց. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՄԱՐԶԱԿԱՆ ՕՐԸ՝ այս կիրակի, առաւօտեան ժամը 8ին, Stade Ganay: Վազք, բարձրութեամբ եւ երկայնութեամբ ցատկել են.:

ԼԻՈՆ.— Հ. Ց. Դ. «Վարանդեան»ի կոմիտէին ընկերները ողբալով կորուսար վեհերան ընկերոջ՝ ԲԺ. Ց. ՏԷՐ ԴԱՒԹԵԱՆի, իրենց խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնեն ընկերուհի Սաթենիկի եւ զաւակներուն:

ԱԼՖՈՐՎԻԼԷՆ ՏԷՐ եւ Տիկին ՏԷրտէրեան ցաւակցութիւն կը յայտնեն Տիկին Սաթենիկ ՏԷր Դաւթեանի, ԲԺ. Ց. ՏԷՐ ԴԱՒԹԵԱՆի մահուան առթիւ եւ 200 Ֆր. կր նուիրեն Ալֆորվիլի Ֆր. Կապոյտ Ֆաչին, փոխան ծաղկեփունջի:

Այրի Տիկին Սաթենիկ ՏԷր-Դաւթեան եւ զաւակները շնորհակալութիւն կը յայտնեն Հ. Ց. Դ. Բիւրոյին, Եգիպտոսի եւ Արեւմտեան Եւրոպայի կեդրոնական Կոմիտէներուն, ենթակոմիտէներուն եւ խումբերուն, Ֆր. Կապոյտ Ֆաչին, Պետ. Հայ Կարմիր Խաչին, Հայ Բժշկական Միութեան եւ այն բոլոր կազմակերպութիւններուն եւ անհատներուն, որ հեռագրով, նամակով, անձամբ եւ ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց ողբացեալ ամուսնոյն եւ հօր՝ Հայաստանի խորհրդարանի անդամ ԲԺԻՇԿ ՅՈՎՍԷՓ ՏԷՐ ԴԱՒԹԵԱՆի մահուան առթիւ:

Հ. Ց. Դ. «ԱՐՇԻԽ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷՆ

Խանասորի արշաւանքի տարեդարձը

կը տօնէ մեծ պատրաստութեամբ Bourg la Reineի Salle de la Municipaleի մէջ: Կիրակի, 4 Օգոստոս, ժամը 2.30էն մինչեւ գիշերուան 11:

Կր նախագահէ ընկեր ՀԱՅԿ ՋՐՈՒԱՆԴԵԱՆ, կր խօսին ընկերներ ԳԵՐԱՍԻՄ ԲԱԼԱՑԵԱՆ եւ ՀՐ. ՍԱՄՈՒԷԼ: Կ'երգէ Օր. Լ. Գորգիկեան: Պար՝ Օր. Հր. Գազաեան: Ընտիր ճաշ ընկ. 8. Յովհաննիսեանի եւ իր Ֆրանսացի ընկերներուն կողմէ: Կ'պատասխանէ Ժիրայր Մուրատեան:

Տոմսերը ապահովեցէք նախօրօք, դիմելով «Յառաջ»ի, Հրանտ Սամուէլի գրասուները, եւ «Արշիւ»ի ընկերներուն: Ճոխ եւ դիւրամատչելի պիւֆէ: Հաղորդակցութեան միջոցներ.— Առնել Porte d'Orléansէն 188 թիւ հանրակառքը եւ իջնել Place Condorcet, Bourg la Reine, եւ կամ մէթրօ Ligne de Sceaux եւ իջնել Bourg la Reine կայարանը:

ՏԷՍԻՆ· — Համաստերաստիոյ Շինարար Միութեան ընդհ. անդամական ժողովը այս կիրակի, առաւօտեան ժամը 9.30ին, Ժողովրդեան Տան մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

ԿԱՐՏԱՆ·— Հ. Ց. Դ. Նիկոլ-Դուման ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կր հրաւիրէ բոլոր ընկերները, Էքսի Բեռի խումբը, Նոր-Սերունդի կարատանի եւ Էքսի խումբերը, այս կիրակի ժամը ճիշտ 4ին, ընկերվարականներու սրահին մէջ: Խիստ կարեւոր օրակարգ:

Կիրակեան միութեան դաշտանահանդէսը Մարսէյի մէջ

Պօղոսեաններու ագարակին մէջ, այս կիրակի, 4 Օգոստոս, ամբողջ օրը: Առնել Օպանէի հանրակառքը եւ իջնել Սէն Միքը Վիէօի կայարանը: Ուտելիքները միասին բերել: Մանրամասնութեանց համար դիմել Պօղոսեանին, 53 rue National:

Դաշտանահանդէս Մարսէյի մէջ

Ուրֆայի Հերոսամարտի 31րդ տարեդարձը կը տօնուի Հայր. Միութեան կողմէ: Կը նախագահէ Պ. Տիրան Թէֆէեան, կը խօսին Պ. Պօղոս Գորգիկեան եւ Պ. Կ. Կարապետեան (Փարիզէն): Կը ներկայացուի ՄԱՐՍԻԼԻԱՀԱՑ ՀԱՐՍՆՑՈՒՆ, բեմադրութեամբ Նոր Սերունդի թատերախումբի, դեկավարութեամբ Ն. Սարգիսեանի եւ Ղ. Փիլիկեանի: Կ'երգեն Տիկին Ալիս Դաւիթեան եւ Օր. Լուիզ Հացագործեան: Կ'արտասանեն Օր. Օտէթ Սիմոն Գարակէօզեան, Պ. Մարտիրոս Դաւիթեան: Գեղարուեստական ճոխ բաժին: Այս կիրակի, 4 Օգոստոս, Սէն Լու, Եօթնեղբայրեաններու ագարակը: Պիւֆէ եւ շիշ քէպապ:

Մուտքը ազատ է: Հանրակառք 15 եւ 18, իջնել Սէն Լու:

ՎԱԼԱՆՍ.— Մարզական Միութեան դաշտահանդէսը՝ այս կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն Quartier Montelegerի անտառին մէջ: Մանուկներու մարզանք: Առատ եւ զովացուցիչ պիւֆէ: Մանրամասնութիւնները տեղին վրայ:

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՄԸ ԿԸ ՓՆՏՈՒԻ թղթատարական գործի համար: Դիմել «Յառաջ»ի:

Տարօնի հետապահարտը

ՆԱՄԱԶԵՆՈՒԹԵԱՄԲ ՏԱՐՕՆ - ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ ՀԱՑՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ, այս կիրակի, ժամը 2էն 11, Իսի, 45 rue de la Défense, հայկ. սրահին մէջ, Issy les Moulineaux, (métro Mairie d'Issy): Կը նախագահէ հայրենակից Պ. ԱՌԱՔԵԼ ՁԱՔՐԵԱՆ: Կը խօսին ԻՏԱԼԻԱՑԷՆ ՆՈՐ ՀԱՍԱՑ ԱԿԱՆԱՒՈՐ ՀԱՑՐԵՆԱԿԻՑ ՄԸ, ԱՐՄԷՆ ՍԱՍՈՒՆԻ եւ ԽԱՉԻԿ ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ: Կ'երգեն մեր Գեղամի աղջիկը՝ Տիկին ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ԳԵՒՈՆԵԱՆ, Ստեփան Պօղոսեան, Օրիորդ Աստղիկ Տէր Պարսամեան: Կ'արտասանեն Պ. Պ. Շաւարշ Տէր Պարսամեան, Տարօն Տօնիկեան, Խաչիկ Առաքելեան, Զօհրապ եւ ժիրայր Մուրատեան եղբայրներ: Հայկական նուագ:

Ուշադրութի՛ւն կօշկակարներուն

Ունինք կաշիի վաճառատուն Crepin եւ Tannerie: Ձեր բոլոր գնումներու համար դիմեցէք Ց. Գ. Փափազեան վաճառատունը, 223 rue Tolbiac, Paris(13), Tél. Gob. 64-54: Բաց է ամէն օր ժամը 8էն 12 եւ 14էն 18, գոց է ուրբաթ եւ շաբաթ օրերը: Հաղորդակցութիւն՝ métro Tolbiac, Place d'Italie, Glacières:

Imprimerie DER-AGOPIAN, 17 Rue Damesme – 13e
Le Gérant : H. AGONEYAN

ՅԱՌԱՋԱԴ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE

HARATCH - Fondé 1925 - R. C. S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

17, Rue Damesme — PARIS (13e)

Tél.: GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺԵՆ. Տար. 750, 6ամս. 400, Արտասահման 1000 ֆրանք

Samedi 3 Août 1946 Շաբաթ 3 Օգոստոս

ԺԲ. ՏԱՐԻ — 18e Année N° 4766 - Նոր շրջան թիւ 405 Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ՝ 3 ֆր

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ԹՐՔԱՊԱՏՈՒՄ

Ահա այժմ լուսթիւն կը տիրէ Թուրքիոյ մէջ, երեսփ. ընտրութեանց խժալուր աղմուկէն վերջ:

Վերջին լուրերը կը հաստատեն թէ կառավարական կուսակցութիւնը, Հալք, ջախջախիչ մեծամասնութիւն մը չահած է, հազիւ 70 աթոռ ձգելով ընդդիմադիրներուն: Իրրեւ առաջին գործ, կառավարութիւնը դադարման դատապարտեց երկու թերթեր:

Ժողովրդապետութի՞ւն: Վրանքաց խաղ մը: Թոյլ տուին որ բերանները քիչ մը բացուին, ընտրութեանց առթիւ: Հիմա որ իրենց նպատակին հասան, հետզհետէ կը պրկեն օղակները:

Կ'արժէ յետադարձ ակնարկ մը նետել այս ընտրական ժխորին առթիւ, բանալու համար կարգ մը ծալքեր:

Պայքարի ամէնէն տաք շրջանին, Իսմէթ Ինէօնիւ մատնանշելով Նեղուցներուն, Պոլսոյ եւ «Ազեւելեան Նահանգներուն» սպառնացող վտանգները, կը չեշտէր թէ « աշխարհի բոլոր կոմխէները շարժման մէջ մտած են »:

Միւս կողմէ, իր ամէնէն մոլեռանդ հետեւորդները հրապարակաւ կը պնդէին թէ Դեմոկրատ կուսակցութիւնը (Ճէլալ Պայար) ռուսասէր է:

Ատենախօսութեան մը առթիւ, երիտասարդ մը կը հարցնէ Ճէլալ Պայարի.— « Ձեզի համար կ'ըսեն թէ ռուսական գործակալ էք: Ի՞նչ պիտի պատասխանէք »:

Ճէլալ Պայար.— Աչքերը կը փոխենք ասոնց որ աչք տնկած են մեր հողերուն: Այս ազգը մէկ մարդու պէս կը ծառանայ եւ թշնամին կը ջախջախէ, ամէն անգամ որ աչք նետեն իր անկախութեան: Հայրենիքին վերաբերեալ խնդիրներու մէջ կուսակցութիւն չենք ընդունիր: Թրքական հողերը անբաժանելի ամբողջութիւն մը կը կազմեն: Դատի կը յանձնենք բոլոր ասոնք որ այդպիսի վերագրումներ կ'ընեն մեր հասցէին: Անկնջէն բռնեցիք եւ դատի յանձնեցիք նաեւ կուսակիցներ:

Հակառակ այս վճռական յայտարարութեան, կասկածները չեն փարատած, եւ Հալքի թերթերը կը շարունակեն չչուկներ տարածել:

Ուրիշ նշանակալից պարագայ մը:

Փոքրամասնութեանց համակրանքը չահելու համար, Ճէլալ Պայար Իզմիրի մէջ խօսած ճառով դատապարտեց Ունեւորութեան տուրքը:

— « Կարելի էր ձեռք բերուած գումարը ապահովել՝ սովորական տուրքեր հաստատելով եւ ոչ թէ դիմելով Ունեւորութեան տուրքին, որ խախտեց պետութեան տնտեսական վարկը, ներսէն թէ դուրսէն, պատճառ դարձաւ պետութեան պատիւը հարուածող դէպքերու, իսկ ասոր ալլազան գէշ գործադրութեան եղանակները դառն հետքեր ձգեցին միտքերու վրայ »:

Կուսակցական թերթերը անմիջապէս պատասխանեցին այս ամբաստանութեան, յիշեցնելով թէ այսօրուան ընդդիմադիրներէն առ նուազն երկուքը երէկ անդամ էին Հալքին եւ քուէարկած՝ Ունեւորութեան տուրքի օրէնքը...

Բայց եւ այնպէս, ընտրական պայքարն ալ հաստատեց թէ խոր ճեղքեր բացուած են թրքական ճակատին վրայ, իրրեւ հետեւանք Հալքի անօրինակ մենաշնորհութեան:

Ամէն բանէ առաջ, անտանելի չափերու հասած է տնտեսական տագնապը: Պետական ելմտացոյցը, որ 310 միլիոն ոսկի էր 1937ին, այժմ բարձրացած է 990 միլիոնի: Ուրեմն դրամին արժէքը իննած է 80 % համեմատութեամբ, ինչպէս կը յայտարարեն ընդդիմադիրները:

Պատկերազից օրինակ մը, այս առթիւ:

Արտաքին նախարարը, Հասան Սաքա Տրապիզոնի մէջ խօսած ատեն, դիւղացի մը կ'ըսէ.

— « Մեր կինը երեք ժամ մեղր կուտայ կովերուն եւ երկու անգամ կը կթէ: Իսկ դուք մեզ հասն տարի կթեցիք եւ մէկ ժամ մեղր անգամ չտուիք »:

Եթէ խօսելու եւ դրելու ազատութիւնը աւելի ընդարձակուէր եւ աւելի երկար տեւէր, դեռ ի՛նչ ծալքեր պիտի բացուէին...

Ներքին տագնապը ոչ թէ փարատած է ընտրութիւններէն վերջ, այլ եւ կը սպառնայ աւելի խորանալ: Հարկ է սպասել Ազգ. Ժողովին բացման, լրիւ դաշտերը կազմելու համար:

Ջանցառելի ուժ մը չէ 70 ընդդիմադիրներու ձայնը, այդ ժողովին մէջ: Շ.

L'ARMÉNIE VEUT VIVRE SELON SON GÉNIE ET SA FOI.

ԽՄԲ. — Ինչպէս հաղորդած էինք, « **Femmes Françaises** » շաբաթաթերթը, որ կը հրատարակուի **Union des Femmes Françaises**ի կողմէ, Յուլիս 27ին ամբողջ էջ մը նուիրած էր հայկական ջարդերուն եւ Հայաստանի: Ստորեւ այս վերջին մասը, փրանսերէն բնագրով. —

COMMENT L'ARMÉNIE SORTIT DE L'ENFER

En 1920, le 10 Août, le Traité de Paix **signé à Sèvres entre les puissances alliées et la Turquie reconnaissait l'Arménie comme un Etat libre et indépendant et, par l'article 89, lui octroyait une grande partie des provinces d'Erzeroum, Trébizonde, Van et Bitlis, soit une superficie de 95.000 kilomètres carrés.**

Mais au milieu de septembre, la Turquie, pays vaincu, alliée de l'Allemagne, violait le traité de Sèvres, attaquait la nouvelle Arménie sans déclaration de guerre et lui arrachait à nouveau les territoires si chèrement acquis. Les Alliés laissèrent ce crime s'accomplir sans réagir.

En 1921, l'Arménie et la Géorgie entraient dans l'Union des Républiques Soviétiques Socialistes.

Les années passèrent. La vaillante petite République arménienne s'est développée et compte actuellement 1 million 400.000 habitants vivant sur 29.000 kilomètres carrés dont 18% seulement sont des terres cultivables. La densité de l'Arménie soviétique est passée de 27 en 1923 à 48 à l'heure actuelle, soit une augmentation de 80 %, grâce à la période de paix et d'activité sans entraves que ce peuple a connue jusqu'en 1941.

LE DROIT D'UN PEUPLE VAILLANT

Au cours de la guerre dont nous venons à peine de sortir, les Arméniens ont joué un grand rôle soit dans les rangs de l'Armée Rouge qui comptait 200.000 soldats arméniens, dont 60 généraux, soit dans la Résistance — et en particulier en France — où les Arméniens immigrés se sont joints aux F.T.P. et F.F.I.

Pendant ce temps, la Turquie, fidèle à ses principes, a continuellement flirté avec Hitler.

Maintenant que la deuxième guerre mondiale est finie, les Arméniens du monde entier espèrent que leur situation et leurs justes revendications seront prises en considération à la Conférence de Paix.

Il y a dans tous les pays du monde, des milliers et des milliers d'Arméniens qui ont préféré l'exil à la domination turque et qui n'ont qu'un désir : rentrer dans leur pays... dès que leur pays leur sera rendu.

Que réclament-ils ? La restitution par la Turquie des territoires appartenant à l'Arménie **et qui leur avaient été accordés précédemment par le Traité de Sèvres à la suite de l'arbitrage du président Wilson.**

Ne semble-t-elle pas écrite de nos jours, et plus que jamais valable, cette phrase d'Anatole France :

> **« Après la victoire de nos armées, qui combattent pour la Justice et la Liberté, les Alliés auront de grands devoirs à remplir. Et le plus sacré de ces devoirs sera de rendre la vie aux peuples martyrs. Alors, ils assureront la sûreté et l'indépendance à l'Arménie. Penchés sur elle, ils lui diront : « Ma sœur, lève-toi ! Ne souffre plus. Tu es désormais libre de vivre selon ton génie et ta foi ».**

Lise RICOL

ՄԻՍԻ ՎԱՃԱՌՈՒՄԸ կէս առ կէս ազատ ձգուած ըլլալով, հրապարակը աշխուժացած է Օգոստոս 1էն ի վեր: Գիները կը տարբերին թաղէ թաղ եւ քաղաքէ քաղաք: Տեղ մը քիլօն 147 ֆրանքի եղան միս ծախուած է առանց կտրօնի, ուրիշ թաղերու մէջ՝ 280—300ի, նոյն իսկ 400ի:— Այս չարթու 150 կրամ միս կը բաժնուի օգոստոսի BA (100 կրամ) եւ BB (50 կ.) կտրօններով, բացի ազատ վաճառքի 150 կրամէն: Ապրիլէն՝ (100 կ.) օգոստոսի CA կտրօնով: Երկարաձգուած են յունիս B3, B8, BD եւ CA կտրօնները: 150 կրամ կարագ պիտի բաժնուի օգոստոսի GA և GC կտրօններով, պանիր՝ օգոստոսի թիւ 2 եւ FA կտրօններով: Բրինձի համար (300 կրամ, E դաս, օգոստ. թիւ 4 կտրօն) պէտք է սրճանադրուիլ մինչեւ օգ. 9: — Օգոստոս 2էն սկսեալ կաթին լիտրը կ'արժէ 9—11 ֆրանք, կարագին քիլօն՝ 230, Սէնի նահանգին մէջ:

ՀԱՅՏՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ

Իրաւասութիւնները կ'ընդլայնուին

ՄՈԼՈԹՈՎ ԱՒԵԼԻ ՀԱՇՏԱՐԱՐ

Հայաստանի Խորհրդաժողովին կանոնադրի յանձնախումբը եզ. օր կարեւոր քայլ մը առաւ, ընդլայնելով ժողովին իրաւասութիւնները: Այս անգամ աւելի հաչտարար էր Պ. Մոլոթով եւ իր բանաձեւն էր որ ընդունուեցաւ միաձայնութեամբ. — « Խորհրդաժողովը կրնայ իր օրակարգին մէջ արձանագրել, այս կամ այն պատուիրակութեան առաջարկութեամբ, հայաստանի դաշնագիրնե - րուն հետ կապուած խնդիրներ »:

Վիճաբանութեանց ընթացքին, Յունաստանի ներկայացուցիչը, Պ. Ցալոարիս առաջարկեց որ իւրաքանչիւր պատուիրակութիւն կարենայ ճշտել տայ դաշնագիրներու այն կէտերը որ մութ կը մնան, յանձնաժողովներուն յղուելէ առաջ: Աւելցուց թէ պատուիրակութիւնները պէտք է նոյնիսկ իրաւունք ունենան նոր խնդիրներ յարուցանելու եւ օրակարգ անցընելու: Եուկոսլաւիոյ եւ Ուկրայնայի պատուիրակները յաջորդաբար խօսք առնելով, ընդդիմացան այս բանաձեւին: Պ. Մանուիլսկի, Ուկրայնայի պատուիրակը յայտարարեց. — « Մենք, միջին երկիրներու ներկայացուցիչներս, վստահութիւն կը յայտնենք Զորս Մեծերուն »: Պ. Էվըթ, Աւստրալիոյ ներկայացուցիչը, պատպանեց ժողովին իրաւասութիւնները, չեչտելով թէ « Խորհրդաժողովը պէտք է իրաւունք ունենայ ամէն վայրկեան զրաղելու որ եւ է հարցով որ չէ յուզուած Զորս Մեծերուն կողմէ »: Եւ պէտք է որոշումներ տայ պարզ մեծամասնութեամբ: Այս առթիւ դիտել տուաւ թէ՝ մերժելով Յունաստանի բանաձեւը, Խորհրդաժողովը ընդունած կ'ըլլայ իր իրաւասութեանց սահմանափակումը:

Ասոր վրայ Պ. Մոլոթով խօսք առնելով առաջարկեց քիչ վերը յիշուած բանաձեւը, որ միայն ձեւական տարբերութիւն ունի յունական առաջարկէն: Արդարեւ, Յունաստանի պատուիրակը եռ առաւ իր առաջարկը եւ ժողովը քուէարկեց Մոլոթովի բանաձեւը:

Ցետոյ քննուեցաւ յանձնաժողովներու կազմութեան խնդիրը: Հոլանտայի պատուիրակը առաջարկեց որ բոլոր պատուիրակութիւններն ալ ներկայացուցիչներ ունենան յանձնաժողովներուն մէջ, մինչդեռ Զորսերու որոշումով կրնան մասնակցիլ միայն այն երկիրները որ մշակած են դաշնագիրները կամ պատերազմի մէջ եղած են պարտուած պետութեանց հետ: Այս առաջարկին ընդդիմացան Անգլիոյ, Ֆ. Մխիթեան եւ Ֆրանսայի ներկայացուցիչները: Պ. Մոլոթով նորէն միջին ճամբայ մը բռնելով, առաջարկեց որ բոլոր պետութիւնները հրաւիրուին յանձնաժողովներուն մէջ, երբ իրենց չահերը խնդրոյ առարկայ են: Այս բանաձեւն ալ ընդունուեցաւ:

Այսպէս, Խորհրդաժողովին իրաւասութիւնները զգալապէս կ'ընդլայնուին: Բայց տակաւին առկախ կը մնայ քուէարկութեան խնդիրը: Եթէ Պ. Մոլոթով հաչտարար փորձ մը եւս կատարէ, հաւանական է որ ընդունուի պարզ մեծամասնութեան սկզբունքը, փոխանակ 2/3ի:

Վիճաբանութեանց մասնակցեցան նաեւ Նորվեկիոյ եւ Նոր Զելանտայի ներկայացուցիչները, պաշտպանելով փոքր ազգերուն իրաւունքները: Եբկ պիտի խօսէին Չեխոսլովաքիոյ, Քանատայի և Սպիտակ Ռուսիոյ ներկայացուցիչները:

ՄԵԾԵՐՈՒ ԵՒ ՓՈՔՐԵՐՈՒ ՊԱՅՔԱՐԸ

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ Զորս Մեծերը կը խորհին մասնաւոր ժողով մը գումարել յառաջիկայ չարթու, թէ Խորհրդաժողովին աշխատանքները փութացնելու եւ թէ նոր խնդիրներ քննելու համար: Անգլիոյ վարչապետը, որ Լոնտոն գացած էր, այս հարցի մասին խօսեր է Պ. Պեվինի հետ: Այս վերջինը հիւանդ է տակաւին: Զորս Մեծերը առանձին ժողովներ գումարելով, կը յուսան կանխել չատ մը դժուարութիւններ: Անոնք տրամադիր կ'երեւան ի հարկին զիջումներ կատարելու: Մինչեւնոյն ատեն մասնաւոր խօսակցութիւններ տեղի կ'ունենան Գերմանիոյ մասին, որ ամէնէն փշոտ խնդիրը կը կազմէ:

× Պ. Քարտէլի, Եուկոսլաւիոյ արտաքին նախարարը եւ պատուիրակութեան նախագահը, յայտարարեց թէ իր կառավարութիւնը վճռապէս կը մերժէ Թրիէսթի միջազգայնացման ծրագիրը եւ իտալեւեուկոսլաւ նոր սահմանագլուխը կը նկատէ « բռնաբարում ազգագրական հիմնական սկզբունքներու »: Հոլանտայի ներկայացուցիչն ալ իր ճառին մէջ զանգատեցաւ թէ Զորս Մեծերը կը ձգտին « իրենց կամքը պարտադրել ուրիշներուն » եւ թէ կը յաւակնին « խաստութեան մենաշնորհը վերապահել իրենց, միջազգային քաղաքականութեան մէջ »: Վիճաբանութիւնը տեւեց 3½ ժամ:

«ՄԵԾՆ ՍՈՒՐԻԱ»

Վերջերս Արաբական Դաշնակցութիւնը այս խնդրով բաւական խռովեցաւ և էմիր Ապտուլլահի Անդը – Ցորդանանի թագաւոր հռչակուիլը կարծես աւելի արծարծեց հրատապ խնդիրը:

«Մեծն Սուրիա»ն որուն գաղափարի ջատա – գովները Անդը - Ցորդանանի կէս պաշտօնական շրջանակները կը կազմեն եւ այս նոր պետութեամբ կը կարծեն յառաջդիմութիւն մը ըլած ըլալ դէպի Արաբական Մխութիւնը՝ ունի նաեւ իր համակիրները Իրանի, Սուրիոյ եւ Պաղեստինի մէջ: Նոյն իսկ Լիբանանի մէջ: կայ քաղաքական կազմակեր – պութիւն մը՝ որուն ձգտումն է իրականացնել և – բազը Անդը Ցորդանանի նորապսակ թագաւորին:

Բայց այս ծրագիրը նորութիւն մը չէ Արաբական աշխարհի վերջին քառորդ դարու պատմու – թեան հետեւորդներուն համար: 1914—18 պատե – րազմի վախճանին, երբ նշանաւոր գնդ. Լօրէնս՝ Արաբական աշխարհին «Անթագ Թագաւորը» կազմակերպեց առաջին արաբական լեգէոնները Հիճազի Հիւսէյն էմիրին եւ զաւկին՝ Ֆայսալի գլխաւորութեամբ՝ արդէն հիմը դրուած էր այն ծրագրին որ կը տրամադրէր Սուրիան, Լիբանանը, Անդր Ցորդանանն ու Պաղեստինը միացնել հաշիմեան մանկան տակ:

Սակայն նոյն իսկ Անգլիոյ այս հաւատարիմ եւ հրաշալի քաղաքական գործիչը օր մը դառնօրէն ողբաց իր վայրիացած ծրագրին անտեսումը Լոն – տոնի վարիչներէն եւ սրտին այնքան ծանր եկաւ հարուածը որ, հրաժարեցաւ պաշտօնէն, զբաղանքի մատներով քաղաքական աշխարհը եւ ողբի՝ իր ա – բար հիացողները:

Միւս կողմէ արդէն կնքուած էր Սայքս–Փիքօ դաշնագիրը՝ ներշնչուելով Պալֆուրի տեղեկագրէն եւ իրրեւ արդիւնք՝ Սուրիան ու Լիբանանը ներ – քին անկախութեամբ կը դրուէին Ֆրանսայի հոգա – տարութեան տակ՝ Անդր Ցորդանանն ու Պաղես – տինը ձգելով Անգլիոյ հոգատարութեան:

Եւ ահա տարիներէ ի վեր խոր քունի մէջ կար – ծուած այս ծրագիրը նորէն եւ աւելի ուժգին մէջ – տեղ դրուեցաւ այս պատերազմի վերջին շրջանին, միեւնոյն գերդաստանի (Հաշիմեան) պատկանող Իրաքի եւ Անդրյորդանանի կողմէ:

Առ այժմ մտքերն անորոշ եւ ծրագիրները բազ – մազան են Մեծն Սուրիոյ շուրջ եւ ամէն արաբա – կան երկիր կը ջանայ իր դիրքը որոշել այդպիսի պետութեան մը կազմութեան հանդէպ:

Ծայրայեղները կ'ուզեն գործադրել Լորէնսի ծրագիրը՝ — միացնել Սուրիան, Լիբանանը, Պա – ղեստինն ու Անդրյորդանանը, ապագային Իրաքն ալ միացած տեսնելու յոյսով: Սակայն արաբա – կան մեծագոյն իշխան թագաւորը՝ Իպն Սէուտ, ա – ռաջին հակառակորդն է Հաշիմեաններու այս յոյս – ղութեանը և իրեն հետ ունի Եգիպտոսի թագաւորն ու Լիբանանի հանրապետութիւնը՝ փոքրագոյն անդամը՝ Արաբական Դաշնակցութեան:

Ուրիշ խումբ մը դուրս կը ձգէ Լիբանանը եւ վէ չապէս կը խորհուի Պաղեստինի միայն արա – բական մասը առնել՝ նախատեսելով Պաղեստինի բաժանումը ընդմիշտ հրեայ եւ արաբ ցեղերու:

Ամէնէն շատ դառնացողը սակայն կը մնայ Մեծն Լիբանանի փոքրիկ հանրապետութիւնը ոչ, հաղիւ թօթափած ֆրանսական հոգատարութիւնը՝ աւելի մեծ վտանգի մը առջեւ կը դտնէ ինքզինք: Լիբանան Մերձաւոր Արեւելքի միակ երկիրն է ուր քրիստոնէութիւնը մեծամասնութիւն կը կազմէ եւ իշխանութիւնը մեծ մասով քրիստոնեայ տարրերու ձեռքն է: Սանճաքի Թուրքիոյ կցման պատճառաւ պաղթող Հայերու մեծ մասը Լիբանան ապաստա – նեցաւ՝ զօրացնելով քրիստոնեայ համայնքի թիւը:

Բաւական տատամսումով եւ իր անկախու – թեան մասին հաւաստիքներ առնելէ վերջ միայն Լիբանան ստորագրեց Արաբական Ուխտը: Սակայն ահա վերջերս Գահիրէի մէջ դումարուած Արաբա – կան Դաշնակցութեան ժողովին Անդրյորդանանի արտաքին գործերու նախարարը չընդալից յայտ – նութիւն մը ըրաւ, բացէ ի բաց մէջտեղ դնելով « Մեծն Սուրիոյ » պահանջը՝ Արաբական Դաշ – նակցութեան շրջագիծին մէջ: Վրայ հասաւ Ապ – տուլլահ թագաւորին նամակը՝ նոյն ժողովին՝ իր հաւանութիւնը յայտնելով եւ այդ առթիւ այս ծրագիրը վերջին հանդրուանը նկատելով վր հօր սորքած արաբական ըմբռստութեան առթիւ կազ – մած նախագծին եւ 1920ի Ազգային Ուխտին՝ (Սու – րիա), միւս նպատակ ունենալով Արաբական Մի – ութեան մը իրականացումը: Ուրեմն ա՛լ պարզ էր նպատակը Ամմանի նոր գահակալին:

Լիբանան խոր յուզումի մատնուեցաւ եւ իր կառավարութեան պետը՝ իսլամ՝ երեսփ. ժողովի փոթորկալից մէկ նիստին մէջ ընդդիմացաւ Մեծն Սուրիոյ գաղափարին: Բոլոր կուսակցութիւնները միացան այս բողոքին եւ թերթերը նոյնիսկ թե – լադրեցին հրաժարիլ Արաբական Դաշնակցութեան անդամակցութենէն, եթէ չդադրէր իրենց դէմ ստեղծուած այս ջլամարտը: Եւ նորէն Սէուտի Արաբիա եւ Եգիպտոս յայտարարեցին իրենց ընդ – դիմութիւնը այս տեսակ պետութեան մը:

Անդր Ցորդանան այս ընդհանուր բողոքի ցոյ – ցին դէմ մեղմացուցած կ'երեւի իր պահանջը՝

Ի՞նչպէս կ'աջակցիմ

(Բ. եւ վերջին մաս)

1904ի ամառը, Դուրան իջնող Սառնոյ ուժերը իրենց վերջին հարուածը տուին Թուրք զօրքին Կուրտաւու դիւղը, սարսափ ազդելով Թուրք զօրքին: Եւ Աղթամարի մէջ Զինուորական Խորհուրդի որոշ – ման համաձայն, երբ Գէորգ Զաւուշ ուժեղ խումբով մը կը դառնար երկիր, Խանմոյի համար նոր պատեհութիւն մը կը ներկայանար իր նպատակին հասնելու:

Անցան ամիսներ, եւ մենք ալ Խանմոյի հետ մտանք 1905 Թուականը, Ապրիլ: Զխուրաչ շրջանին Գէորգ Զաւուշի ընկերներէն Խազիւղցի Մայելի Մկրօն, եւ Մշոյ քաղաքացի Եղօն, լուանալու մօտ կը մտնեն Ալմաւինջ, եւ սովորականին պէս Խան – մոյի դուռը կը ծեծեն: Կ'ընդունի եւ կր կերակրէ, անկողին կը պատրաստէ ու անմիջապէս կ'երթայ դիւղի Գործադիր Մարմնին անդամ Արամ Պետրոս – եանին լուր տալու, առ ի ապահովութիւն, անա – կընկալի մը պարադային:

Կէս օրուան մօտերը վաչա մը զօրք մտաւ դիւ – ղը: Անմիջապէս բռնեցին դիւղի բոլոր անցքերը, պահապաններ կարգեցին բարձր մարաղներու տա – նիքներուն վրայ, ի հարկին դիւղէն դուրս փախ – չողները արդիլելու, եւ տեղատորութեան միջին թաղի ընդարձակ կալին մէջ:

Գիւղին Մէճլիսին եւ զօրքի հրամանատարին միջեւ եղած երդումով հաստատուելէ վերջը, թէ դիւղին մէջ Փետայի չկայ, կազմուեցան յանձնա – խումբեր եւ սկսան խուզարկութեան: Գործադիր Մարմնի անդամները իրենց կարելին կը փորձեն թէ տղաքը եւ թէ դիւղը փրկելու համար: Ոմանք կ'առաջարկեն տղոց ծպտուիլ, զէնքերը վար դնել, բու մէջ, բայց խուզարկութիւնը կ'ըլլայ անողոք եւ մանրակրկիտ: Իսկ տղաքը կը մերժեն պահուիլ եւ կը նախընտրեն զէն ի ձեռին մեռնիլ: Ուրիշներ կ'առաջարկեն տղոց ծպտուիլ, զէնքերը վար դնել, հաղնիլ դիւղացիներու նման հասարակ հագուստ – ներ եւ խառնուիլ դիւղացիներուն: Տղաքը կը մեր – ժեն երկու առաջարկներն ալ՝ նախատինք մը հա – մարելով իրենց յեղափոխական նկարագրին:

Խանմօն զարձեալ մէջ կը նետուի.— « Սխալ են ձեր առաջարկած երկու միջոցներն ալ. թաքըս – տոցներու վրայ յոյս մի դնէք, խուզարկութիւնը շատ խիստ է, զօնուած պարագային մէկ վամ – պուշ վառելու միջոց չի տրուիր, եւ կ'ունենայ եղերական վախճան մը: Ծպտուելու պարագան ա – ւելի վտանգաւոր է. քանի որ մեր մէջ լեցուն օձեր կան, աւելի լաւ է զէն ի ձեռին մեռնիլ, քան թէ ողջ թշնամու ձեռքն իյնալ: Դուք բոլորդ ալ ցըր – ուեցէք, ինչ որ պիտի ըլլայ թող ըլլայ: Ես վըս – տահ եմ որ տղաքը պատուով դուրս պիտի գան »:

Մինչ այս մինչ այն, ահա խուզարկու յանձ – նախումբը կը մտնէ Խանմոյի բակը: Կ'որո – տան քայերու մատուցը տանոցները, երեք ան – չունչ եւ մէկ վիրաւոր ձգելով, մնացածները վա – խուստի կը դիմեն, դէպի միջին թաղ:

Խանմօն առիթը կ'օգտագործէ, կր բարձրանայ տան կտուրը, կր սուդէ դինուորներու վախուս – ար եւ տղաքը դուրս կը կանչէ.

— « Զինուորները վախան. 2—3 տեղ մէկ-մէկ պահակները չուարած կեցեր են, մէկ մէկ գնդակ կր բաւէ զանոնք փախցնելու: Մտէք գերեզմանոց, գերեզմանի քարեր ձեզի համար դիրքեր են. դին – ուորները կը մնան ձեր ոտքերու տակ, կրնաք ա – նոնց չարժումները տեսնել, ես կ'երկարիմ մինչեւ կաք Զորիկ. եթէ հոն զօրքեր չկան, թաչկինակս օ – դին մէջ կ'երերցնեմ, չուտով ինձ եկէք, հոն է ձեր փրկութիւնը »:

Ահա կ'երերայ Խանմոյի թաչկինակը, և տղաք առանց ժամանակ կորնցնելու ձորակ կը հասնին ապահով:

Վերադարձին, Խանմօն կը հանդիպի մարախի նման արշաւող զօրքին, եւ կ'իյնայ կրակէ կար – կուտի տարափին տակ: Ճարահատ կր նետուի Ձո – րակ եւ տղոց ուղղութեան կը հետեւի: Տղաքը տեսնելով Խանմոյի վիճակը, դիրքերը կ'ամրանան, կուռի կը բռնուին զօրքին հետ, սակայն չար դըն – դակ մր Խանմոյի ձախ գիստէն անցնելով, դըժ – բախտ կինը կ'իյնայ զօրքին ձեռքը:

Բաց գլուխը հերարձակ, արիւնաթաթախ վի – ճակով բերին հրամանատարին, պատմելով թէ ա – պահոված է փէտայիները:

Հրամանատարը — Ո՞ւր փախցուցիր փետայի – ները, գաղթա՞ք:

Խանմօ — Ես փետայիները չտեսայ, ես այս կողմերը հորթս կը փնտռէի:

Գիւղին աղաները եւ Քիւրտերը որոնք հրա – մանատարին չուրջ կր դառնային, ամէն քստմնե – լի մահուրիւն կր յօրինեն Խանմոյի մուխը մա – րելու համար: — Պէյ, այս կինը անով ու տեղով փետայի է, եւ աչակից անոնց, անոր տղան ալ իրրեւ փետայի բանտարկուած էր, եւ մեռաւ բանտին մէջ: Այս օրուան փետայիներն ալ իր տունէն դուրս եկան, եւ ինքը ապահոված է անոնց փախուստը:

Հրամանատարը — Ի՞նչու եւ որո՞ւ հրամանով փետայիները քու տունը բերած էիր: Ըսէ, խօսէ ճշմարիտ, եթէ ոչ քեզ կը մեռցնեմ:

Խանմօն — Ես փետայիներ չբերի. անոնք ե – կան:

Հրամանատարը — Ինչո՞ւ դուռդ բացիր անոնց առջեւ եւ ներս առիր:

Խանմօն — Կամքէս անկախ էր անոնց իմ տունս դալը: Եթէ պատահի որ օր մը անոնք ձեր տունը գան, դուք ալ պարտաւորուած էք ընդու – նել: Ինչպէս այս տղան (ցոյց կուտայ Ոսմօն), որ ամէն տեղ իր տունը կ'ընդունի զանոնք, կը կե – րակրէ եւ անոնց պահասները հոգալով, ճամբու կը դնէ:

Ոսմօն, այս անակնկալ ամբաստանութեան հանդէպ կը կորնցնէ իր պաղարիւնը, կը յարձակի դժբախտ կանանաւորին վրայ եւ «խանչար»ի բուռն հարուածով մը կը ջարդէ անոր ատամները: Խան – մօն մարած կ'իյնայ:

Կրակ կորած հրամանատարը իր արժանա – պատուութիւնը վիրաւորուած ղալով Ոսմօն սուիներու հսկողութեան տակ առնել կուտայ: — «Դուն ինչ համարձակութեամբ մարերու աստիճան կր հարուածես կին մը, որ կր դանուի պետութեան հսկողութեան տակ: Շատ արդար էին կնոջ ամ – բաստանութիւնները: Ճիշտ է նաեւ որ դուք բո – լորդ ալ փետայիներուն աչակիցներն էք »:

Զինուորները երկու ժամ քայքայը հետապնդե – լէ վերջ ձեռնունայն ետ դարձան, եւ իրենց դադա – նութիւնը թափեցին անմեղ դիւղացիներու վրայ: Սպաննեցին Գալէ Մօսօն, Խաչէ Մճօն, Գաւառցի Նարէն, Գրգոյ Մուրատի ՝կինը, Ամրէ Ցակօն, եւ Ալիպնան դիւղէն հիւր եկող անոր փեսան, Վար – դանի Մկրօն, վիրաւոր ձգելով Գաւառցի Մանու – կի հայր Ցակորը:

Իրիկուան դէմ, երեք դիակ սայլի մը վրայ, (սպաննուած զինուորները) եւ Խանմօն գրկած իր երկու տարեկան տղան՝ Տիգօն, նստած դիակներու կողքին, ձեռքերը եռեւին կապուած: Գիւղիս fիաթիպ Ստեփանը իրրեւ մեղսակից Խանմօին, կր հետեւէր սայլին: Գերեզմանատան քովէն անցած ատեն Խանմօն կը պոռար դիւղացիներուն:— «Իմ ուխտս կատարուած է, հանդիստ քնիր Ցակոբ, քու դիակիդ փոխարէն, անձամբ երեք դիակ կը տանիմ բռնակալին: Քու վրէժդ լուծուած է: Ահա կուգամ քու գծած ճամբով քեզ միանալու »:

Ամիսներ չարունակ, իր հարցաքննութեան տալիք պատասխանը մէկ եղաւ: Ոչ մի տանջանք ու չարչարանք չազդեցին Խանմոյի վրայ: Ան մնաց իր բարձրութեան վրայ, ոչ ոքի չդաւաճանեց, ոչ մի մեղսակից ցոյց չտուաւ:

Ամբողջ 4 տարի, իր երկու տարեկան տղուն՝ Տիգոյի հետ, քամեց բանտի դառնութեան բա – ժակը մինչեւ վերջին մրուրը, մինչեւ Օսմանեան տիրահռչակ սահմանադրութիւնը 1908ին, երբ չատ մը դատապարտեալներու հետ դուրս եկաւ բանտէն, եւ զոհ դնաց 15ի աննախընթացեղեռնին:

ՄԱՐԳԱՐ ԲԱՐԽԵԱՆ

ՍՏԱՑԱՆՔ

«ՀԱՅՐԵՆԻՔ» ԱՄՍԱԳԻՐ, 24րդ տարի, թիւ 3, Մայիս - Յունիս. ճոխ եւ պլլազան բովանդա – կութեամբ: (Նոր պատմուածք մը՝ Համաստեղէ, — «Երանուս աղբարը»): Տարեկան բաժնեգին 3 տոլար: Հասցէ.— Hairenik, 212 Stuart Street, Boston Mass. (U. S. A.).

ARMENIAN BULLETIN, Հրատ. Հայկ. Դատի Յանձնախումբի, 1946 Յուլիս, թիւ 6:

Սորտարայ Խուկօ Ահմատ

(Տարօնի Հերոսամարտին առթիւ)

Ժամանակակից պատմութիւնը փառքով կը յիշատակէ բոլոր այն հերոսները, որոնք իրենց կեանքի գնով պայքարեցան իրենց հայրենիքին ու ժողովուրդին ազատագրութեան համար:

Դժբախտաբար մինչեւ այսօր անծանօթ կը մնայ ճշդրիտ կենսագրութիւնը շատերուն. քաջեր որոնք կռուեցան առանց կուսակցական խարուսիկի, միայն ու միայն հայ ժողովուրդին փրկութեան համար: Այդ հայդուկներէն ինչո՞ւ չյիշել Սորտարայ Խուկօ Ահմատը:

1915ին Տարօնի աշխարհը հրդեհի մէջ էր. թուրք բռնակալութիւնը վճռած էր մի անգամ ընդ միշտ բնաջնջել հայութիւնը: Կոտորածը սկսած էր արդէն, եւ Վանի ընդյանէն ռուսական յառաջացող բանակներէն յաղթուած թրքական բանակները ու քիւրտ եւ չերքէզ խուժանը եկած էին Մշոյ դաշտը, իրենց դաղանութիւնը ի գործ դնելու անդէն հայ ժողովուրդին վրայ:

Այդ օրհասական օրերուն Սորտար դիւղացիները նախատեսելով դալիքը, ժողով գումարեցին Ահմատ գլխաւորութեամբ եւ միաձայնութեամբ որոշեցին Ս. Կարապետի լեռը ապաստանիլ և սպասել ճակատագրին: Ուղղը Ահմատ ղեկավարութեամբ լեռը բարձրացաւ, իսկ չուղդը թրքական «քաղաքակրթութեան» զոհ դարձաւ...

Լեռը փախած եկած էին նաեւ Կվարսէն, Պոկլանէն, Բաղուէն, Մեղրիէն, Զէյթլիէն բաւական թիւով Հայեր, զէնքով կամ անզէն: Որոշուեցաւ գիմադրական մարմին մը կազմել, ու բոլորը միաձայնութեամբ Ահմատ ղեկավար ընտրեցին, յաւ ծանօթ ըլլալով անոր անցեալին: Ահմատը երկար ժամանակ ուսուցչական պաշտօն վարած էր Ս. Կարապետի մէջ եւ վարդան վարդապետին համակրութիւնը վայելած, հետեւաբար օրուան մարդն էր: Ժողովուրդը Ահմատով դտած էր իր արժանի ղեկավարը: Այդ պայմաններուն մէջ հրամանատար ըլլալն ալ չատ հեշտ չէր: Այնտեղ կային կիներ, ծերեր ու երախաներ, որոնց ուտելիք պէտք էր: Մշոյ դաշտը խոնուած ըլլալով քիւրտ, չերքէզ եւ թուրք հորդաներով, անկարելի էր Դաշտ իջնել եւ ուտելիք բերել: Ուրեմն ինչպէս կարելի էր այդ թշուառ ու անպատսպար ժողովուրդը կերակրել:

Ահմատ ատոր միջոցը չուտ դտաւ: Ամէն իրիկուն քանի մը դինուած տղաքներ հետը առնելով, կ'երթար քրտական դիւղերը, կը թալանէր կով, ոչխար, ալիւր, կարագ, ամէն տեսակ ուտելիք կը բերէր: Անասուններդ մորթելով հաւասարապէս կը բաժնէր բոլոր ժողովուրդին: Այսպէս մէկ երկու ամիս: Երբ ամրողջ Մուշի դաշտին գործ վերջացաւ, թրքական կառավարութիւնը իր ուշադրութիւնը կեդրոնացուց Ս. Կարապետի լերան վրայ, քանի դիտնալով որ հոն դինուած Հայեր կան:

Առաջ մը, երբ արեւ նոր էր սկսած իր ճառագայթներով մեր նիհարցած ու տանջուած ոսկորները տաքցնել, լուր հասաւ թէ լեռը չորս կողմէն պաշարուած է: Ժողովուրդին յանձնարարուեցաւ որ իրար չանցնին ու քաջ կենան, իսկ դինուած տղաքը, Ահմատի ղեկավարութեամբ, դիրքերու բաժնուեցան: Հոն էին նաեւ Զիթարաթայ Ռըպէեան Աւետիսը ու Սարգիսը, ու Պազլոցի Օվսէն, իրենց դիւղացի քանի մը դինուած տղաներով: Օրհասական կռիւ տեղի ունեցաւ մեր բուռ մը քաջերուն եւ բազմաթիւ թշնամի դինուորներու միջեւ: Իրիկունը կռիւը դադրեցաւ: Մենք բաւական կորուստ ունէինք, իսկ թշնամին տուած էր կրկնապատիկը:

Այսպէս քանի մը չաբաթ: Կռիւը առտուն կը սկսէր ու իրիկունը կը վերջանար: Մահու եւ կեանց պայքարն էր որ տեղի կ'ունենար: Այս երկար տաղնապը ազդեց ժողովուրդին վրայ: Ուտելիքի նեղութիւնը սկսաւ, ռազմամթերքը նուազեցաւ: Պէտք էր ելք մը դտնել:

Իրիկուն մը, ողջ մնացող ժողովուրդը հաւաքեցին Շէհետ կոչուած անտառին մէջ: Ահմատ ղեկուցումէն հասկցանք որ մեր ունեցած վիրաւորներով անկարելի էր երկար դիմադրել, ուստի որոշուեցաւ Ռըպէեանները ու Օվսէն, իրենց դինուած տղաքներով, ղրկել Սասուն, Կոմսին եւ Ռուբէնին լմնցնելու մեր ճգնաժամը, որպէսզի կարելի եղածին չափ չուտ օդնութեան հասնին:

Այդ դիշերն իսկ անոնք ճամբայ ինկան: Ուրեմն մնացինք մենք, ժողովուրդը եւ Ահմատ իր քանի մը կտրիճներով: Բոլորս ալ սրտատրոփ օգնութեան կը սպասէինք: Ոչ մէկ միխիթարական լուր: Գացողները Կոմսին եւ Ռուբէնին հետ տպաւով կ'անցնին ռուսական բանակը, իսկ մենք ակնդէտ կը սպասէինք: Այդ յոյսն ալ մարեցաւ: Կարուած աշխարհէն ու մարդկութենէն, մահը կը վիտռէինք, այդ ալ կ'ուշանար:

Ահմատ իր բուռ մը քաջերով սկսաւ ահ ու սարսափ ձգել շրջնիս քիւրտ դիւղերուն վրայ: Ծերերն ու մանուկները ուտելիք կը պահանջէին: Շնորհիւ Ահմատին, այդ քաջ ռազմիկին, չատ անօթի չմնացինք: Այս վիճակը չարունակուեցաւ մինչեւ 1916 Յունուար, ու ահա օր մը լսեցինք ռուսական թնդանօթի ձայները: Ո՛հ, ինչ երջանկութիւն: «Քեռին եկաւ» լսելով, ուրախութենէն ամէն մարդ կը համբուրուէր: Իսկ Ահմատ խորհելով որ ռուսական բանակը կրնար գեաէն ասդին չանցնիլ, որոշեց իր քանի մը տղոց հետ երթալ եւ իմաց տալ, որպէսզի օր առաջ օդնութեան հասնին: Դժբախտաբար, Սուլուխ դիւղին քով կռուի բռնուելով բոլորն ալ կը նահատակուին: Հանդիստ իրենց տանջուած ոսկորներուն եւ յարգանք իրենց յիշատակին:

ՍՈՐՏԱՐՑԻ

ՅԻՇԵԼՈՎ ՄԻՋԵՐԿՐԱԿԱՆԻ ԱՓԵՐԸ

Կը մըրըլտան ալիքներն,կը շարժին ծովն ու ափերն.
Երկնի բացէն ամպերն են կ'անցնին հանդարտ ու մռայլ.
Հորիզոնէ հորիզոն փայլատակում ու գեհեն.
Կը մըրըլտան ալիքներն,կը շարժին ծովն ուափերն:

Կանգնած ժայռի կատարին կ'ըմբռշխնեմ պահն այս անհունգ.
Ներսըս կ'ուռի ներշնչմանց բարձունքներուն վըրայ լայծ.
Պարզէ՛, սիրտ իմ, բերթուքեանդ առագաստներն հովին դէմ,
Կը մըրըլտան ալիքներն,կը շարժին ծովն ուափերն:

Գլուխս առած կը շրջիմ փոթորկին մէջ.աւազուտն՝ Հավէն սարսռեալ՝ կը փախչի գորշ օդին մէջ. ամէն կողմ
Ոգեվարում ու կոտտանք ողբերգական եւ հըզօր:

Կը սուլէ հովն. ջուրերուն բանակներն են շարժ - ման մէջ.
Ու դըրօշներ օդն ի վեր որոտման մէջ փողփողուն.
Կը մըրըլտան ալիքներն,կը շարժին ծովն ուափերն:

Մ լեան ԱՐԱՄԱՅԻՍ ՍՐԱՊԵԱՆ

Մեր դաշը եւ մենք

Սակաւախօս ենք մենք, բայց ոչ խուլ-համր կամ անտարբեր մեր հայրենիքի եւ մեր ժողովուրդի կենսական պահանջներուն մասին: Մեր անցեալը եւ ներկան մեզ կը տռիպեն մեր պարտականութիւններուն եւ անժխտելի իրաւունքներուն լիակատար, յստակ դիտակցութիւնը ունենալ, չէտել թէ՝ ի՞նչ կ'ուզենք եւ ինչու կ'ուզենք, եւ ըստ այնմ գործի լծուիլ:

Մեր հաղադներուն լման ուժովը կ'աղաղակենք եւ արդարութիւն կը պահանջենք: Եւ պիտի չլռենք, որովհետեւ չենք կրնար լռել, չենք կրնար անշարժ կեցուածքը մը ունենալ, միայն սպասել, համբերել ու տոկալ, ոպասել որ ուրիշներ, օտարներ գործեն ի նպաստ մեր իրաւունքներուն:

Մտաբերեցէք պահ մը Թրքահայաստանը « թշուառ անունը, մեր թշնամիաց ոտնակոխ », « անմարդաբնակ եւ ամայի, միշտ լքուած եւ աւերակ » (Տոդան Նաամ): Փնտռեցէք պատճառները եւ եթէ կրնաք, զսպեցէք ձեր յուսումբ, պըժդանքը, երկկուան չարդարարները անպատիժ ձգողներու երեսին:

Սակայն կը թուի թէ այսօր արեւելեան եւ արեւմտեան կողմն աշխարհի բան մը փոխուած է: Փաստ՝ Նիւրէնպէրկի դղրդացին դատավարութիւնը ուր կը դատուին նոր հրէշներ:

Ոճրագործներ չէի՞ն թուրք չարդարարները, քաղաքներ եւ դիւղեր հրկիզողները, դաւառներ աւերողները, հարիւր հազարաւոր երիտասարդներ, ծերունիներ, կիներ, մանուկներ, ծծկեր երախաներ զաղանային միջոցներով բնաջնջողներ, : Մէկ ու կէս միլիոն ժողովուրդ, հողի ու մաքի չինարար մշակներ, բնաջնջուած, ծովամոյն, հուրով, սուրով, երկաթի կտորներով, քարերով, քաղաքներու մէջ, քաղաքներէ դուրս, ճամբաներու եզերքը, դաշտերու վրայ, անապատներու մէջ... Տէր Զօր... Տակաւին հոն չմաղուած ոսկրակոյտներ կան. անտարակոյս իմ հօրս, քոյ եղբօրդ, ուրիչի մը քրոջ կամ մէկ հարազատին: Բոպչ մը մտածէ եւ եթէ կրնաս սանձէ ցասումդ:

Մենք, արիւնի սերունդ, կը հաւատանք խօսքի ուժին եւ խոհեմ գործի բեղնաւորութեան: Կ'ուզենք ըլլալ դգաստ եւ պատեհ առիթին արժեցնել մեր իրաւունքները, որովհետեւ մեր սիրտերուն մէջ, մեր բռնադրաւուած անփոխարինելի հայրենիքի կորուստին կսկիծը կը դղանք: Մեր նահատակները, հերոսամարտները եւ հերոսները մեզի կը հրահանգեն ըլլալ պարտաճանաչ:

Ուխտեցինք եւ երբեք պիտի չդաւաճանենք մեր ուխտին:

Ոճիրը կը դադրի՞ ոճիր ըլլալէ երեսուն տարի վերջը: Ի՞նչպէս կարելի է արդարացնել ոճիրով բռնադրաւուած մեր հայրենի հողերուն վրայ մեր ժողովուրդի դահիճներուն տիրապետութիւնը:

Արտասահմանի եւ Ա. Հայաստանի անբաժանելի հայ ժողովուրդը միասամ կը պահանջէ որ Թրքահայաստանը կցուի այսօրուան Հայաստանին, եւ վերջ տրուի հայ ժողովուրդի հանդէպ գործուած քսմանելի անարդարութեան:

ՕՇԻՆ ԵՐԱՆԳՈՒՆԻ

ԶԱՑՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱԶԻ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՎԱԼԱՆՍ.— Անցեալ կիրակի, 21 Յուլիս, պայծառ առաւօտով մը հասանք որոշուած վայրը, դեղատեսիլ անտառ մը: Իսկապէս Ա. Աչուհիները ժրաջան աշխատանքի լծուած են: Հայկակներն ու Հայկուհիները վեր վար կը ճոռողեն մայրիկներուն չուրջը:

Կէս օրը անց, պատառիկ մը կը սկսիմ ծամել ջինջ օդով ու արեւի համն ըմբռշխնելով, հանդիպակաց բլրակներու կչտին կ'որոնեմ յաւէտ ողբացեալ դիւղիս ճամբան...

Ժամը 2ին վերջ արդէն կոկիկ բազմութիւն մը հաւաքուած, վայրի հաւքերու պէս չուք կը դրաւեն խումբ խումբ: Բարձրախօսը բոլորին տրամադրութեան տակ է, եւ մեծ ու պզտիկ մինչեւ երեկոյ, մինչեւ ուշ դիշերին, իրենց չնորհները ցոյց տուին կարգապահութեամբ, արտասանութիւններով, մանաւանդ երգերով: «Ցառաջ»ը չատ ճիշդ էր, երբ կը չեչտէր, իր մէկ խմբագրականին մէջ բաց դաշտի առաւելութիւնները: Իսկապէս՝ գոց սրահներու մէջ տհաճութեամբ լսուող ձայները, բնութեան ծոցին մէջ կարծես կերպարանափոխուած են: Համարձակութիւն, սահունութիւն: Նորավարժներու համար որքան օգտակար են բաց դաշտն ու բարձրախօսը:

Սիրելի «Ցառաջ», թոյլ պիտի տաս անչուչտ որ անուններու չարք մը թուեմ առ ի քաջալերութիւն դերակատարներուն: Ցաջող արտասանութիւններ ըրին՝ Ա. Ռշտունի իր դրածներէն, Ց. Մատթէոսեան՝ Սիամանթոյէն եւ Զաբէնցէն, Շահպազեան՝ Ահարոնեանէն, Վիչէնէն երիտասարդ մը (անունը չեմ յիշեր) Ց. Թումանեանի «Թմբկաբերդի առումը»էն կտոր մը, Կօչկակարեան քոյրը, փոքրիկն Ա.չէրեան, եւայլն:

Երգողներէն յիշենք այրի տիկին Փերճիկեան եւ Զ. Գասեան, որոնք մասնաւոր գնահատանքի արժանացան, Տիկիններ Լուսինեան եւ Բալուեան, Օրիորդներ Եղիկեան, Տօնիկեան եւ ուրիշներ:

Տիկին Կօչկակարեան խանդավառ մթնոլորտի մէջ, տեղեկութիւններ տուաւ Փարիզի պատգմ. ժողովէն, յիշեց Կապոյտ Աչքի կատարած գործերը, պատերազմի ընթացքին մինչեւ հիմա: Նոյնպէս Վալանսի մասնաճիւղի 8 ամսուան գործունէութեան համառօտ պատկերը ներկայացուց: Ներկաները ծափերով կը գնահատէին:

Շիշ մը չամփաներ եւ խորոված նապաստակ մը ճաշարդի դրուելով, կէս ժամուան մէջ գոյացաւ տասը հոգիի համար փայլուն ճաշկերոյթ մը: Մասնաւոր գնահատութեան արժանի է Պ. Զիլինկիրեան — Ռօմանէն — որ ճաշարդի բացումը կատարեց 1500 Ֆրանք միանուագ վճարելով: Ակամայ բացակայողներ ալ նուէրներ ղրկած էին:

Իմացիր, աղնիւ ընթերցող, դաշտին ճամբան գոյց տուող գուցատախտակները աւրուած էին, այդ պատճառաւ չատեր ալ ետ վերադարձած են: Աչուհիները աւելորդ նկատեր էին պահնորդ դնել: Տեղին չէ՞ յիշել ծանօթ առածը,— Ուրիշը ի՞նչպէս գիտես, սրտիդ պէս:

Կապոյտ Աչուհիները սակայն առանց վհատելու միշտ նոր թափով կ'աշխատին, ընդլայնելով համակիրներու շրջանակը: — Զգօն

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱԶԻ ՀԱՆԴԷՍԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 29 Յուլիս.— Կապոյտ Աչքի 10րդ Պատգմ. Ժողովէն վերջ, առաջին ձեռնարկն էր որ կ'ընէր Ֆօմանի վարչութիւնը, գործի մղելով իր անդամուհիները, որոնք օրերէ ի վեր տենդագին աշխատանքի լծուած էին: Հանդէսը տեղի ունեցաւ Յուլիս 27ին, բացօթեայ: Դեղարուեստական բաժինը պատրաստուած էր Կ. Աչքի դպրոցի երկսեռ աշակերտութեան կողմէ, որու յաջողութեան համար չանք չէին խնայած Տիկիններ Քրմոյեան եւ Տէօքմէճեան, համեմելով յայտագիրը դանազան դեղեցիկ կտորներով՝ խմբական պարեր, արամախօսութիւն, արտասանութիւն, ուղերձ, եւն:

Պատրաստուած համեղ կարկանդակները, որոնց բաղկացուցիչ մասերը (ալիւր, չաքար, կաթ, խղ, հաւկիթ) նուիրուած էին անդամուհիներու կողմէ, զարդը կը կազմէին պիւֆէին: Անհատ ընկերներ եւս գործի լծուած էին, դիւրացնելու համար ընկերուհիներու ծանր աշխատանքը՝ հսկելով կարգապահութեան եւ հայթայթելով զաւաթներ, աթոռ, սեղան, եւ այլն: Ներկաներէն չատեր գնահատական խօսքեր ըրին Կապոյտ Աչքի գործունէութեան համար եւ փափաքեցան յաճախ վայելել նման առիթներ:

Դեղարուեստական ճոխ բաժինէն վերջ, վիճակահանութիւն մը կազմակերպուեցաւ (նուիրուած դեղեցիկ խմորեղէն մը) զոր չահեցաւ Պ. Սիմոն Գասպարեան: Բոլոր ներկաները անխտիր մասնակցեցան, այն խոր դիտակցութեամբ թէ իրենց տրամադրած դումարներով պիտի դարմանուին հիւանդներուն վէրքերը, պիտի սրբուին որբին արցունքը, պիտի սփոփուին որբեւայրիները:

Կ. Աչքի վարչութեան հրաւէրով խօսեցաւ ընկերուհի Քիլիրիճեան, պարզելով հայ կնոջ դերը հայապահպանման գործին մէջ: Նեչտեց թէ հայ

Պաղեստինի թնճուկը

Անգլ. կառավարութիւնը անհամբեր կը սպասէ Մ. Նահանգներու հաւանութեան, Պաղեստինը չորս մասի բաժնելու ծրագրին առթիւ: Թերթերը կը գրեն թէ նախագահ Թրումըն կ'ընդդիմանայ այս ծրագրին, Գ. Պրնսի թելադրութեամբ, եւ կը պնդէ որ փութացնեն 100.000 Հրեաներու ներգաղթը: Արտաքին նախարարը նախապէս տրամադիր կ'երեւար ընդունելու բաժանման ծրագիրը, խորհրդակցելով Անգլիոյ վարչապետին հետ, բայց այս շաբթու վարանում կր ցուցնէ: Կ'ըսուի թէ Մ. Նահանգներու Սիոնականները ճնշում բանեցուցած են: Այս վերջինները կը յուսան աւելի նպաստաւոր պայմաններ ձեռք բերել: Մ. Նահանգները եթէ ընդունին բաժանման ծրագիրը, 75 միլիոն սթերլինի ծախք մր պիտի ստանձնեն, ինչ որ շատ ծանր կը համարուի: Թրումըն եւ իր կուսակցութիւնը ստիպուած են նկատի առնել Ամերիկայի 4.500.000 Հրեաներու քուէները: Սիոնականները հակառակ են բաժանման ծրագրին, այն առարկութեամբ թէ շատ խեղճ բաժին մը կ'ինկայ Հրեաներուն, տեսակ մր Հրէանոց (Կէթթօ), եւ թէ ծրագիրը կր ձգէ 100.000 Հրեաներու ներգաղթը: Միւս կողմէ, Մ. Նահանգներու արտաքին նախարարութիւնը դիտել կուտայ թէ որքան ձգձգուն Պաղեստինի հարցին կարգադրութիւնը, Մ. Միութիւնը այնքան պիտի օգտուի, գործելու համար իբրեւ ախոյեան Իսլամութեան:

✕ Ջըրչիլ ճառ մը խօսելով, պաշտպանեց բաժանման ծրագիրը եւ յոյս յայտնեց թէ նախագահ Թրումըն ի վերջոյ հաւանութիւն պիտի յայտնէ: «Պէտք է բացարձակապէս հասկընենք Մ. Նահանգներուն որ՝ եթէ չստանձնեն իրենց բաժինը այս հարցին մէջ, մենք պիտի ստիպուինք ամբողջ բեռը ներկայացնել Միացեալ Ազգերու կազմակերպութեան»: Նախկին վարչապետը այս առթիւ նորէն քննադատեց Միլնէր Արեւելքի բրիտանական զօրքին պարպումը, աղէտ մը համարելով զայն, ռազմագիտական տեսակէտէն:

✕ Երուսաղէմէն կր հեռագրեն թէ բրիտանական զօրքը չարունակելով իր խիստ խուզարկութիւնները, հարիւրաւոր հրացաններ, ատրճանակներ եւ մեծաքանակ ռազմամթերք գտաւ Թէլ-Ավիվի հրէական զաղրոցին մէջ: Երկար պրպտումներէ վերջ, մասնագէտներ աղիւսով զոցուած ծակ մը գտան երկյարկանի զպրոցին մէջ որ կր բաղկանայ 40 սենեակներէ: Քանի մը վայրկեան վերջը երեւան հանուեցան չորս գաղտնի սենեակներ և միայն մէկ թաքստոցի մէջ գտան բազմաթիւ հրացաններ, ռումբեր եւն:

Երուսաղէմի պայթումին զոհերէն Թոմսըն, Պաղեստինի կառավարութեան դլխաւոր քարտուղարը, մեռած է իր ստացած վէրքերէն: Աւերակներուն մէջ մնացած էր 32 ժամ:

✕ Արաբական Դաշնակցութեան Իրաքի մասնաճիւղը եւ կառավարութիւնը որոշեցին մերժել Պաղեստինի բաժանման ծրագիրը:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ԱԶԳԱՑԻՆ ԺՈՂՈՎԸ միաձայնութեամբ (550 քուէ) վաւերացուց ամերիկեան փոխառութեան առթիւ կնքուած պայմանագիրները, թէեւ համայնավարները եւ ուրիշներ կարգ մը քննադատութիւններ ուղղեցին: Վարչապետը յայտարարեց թէ «ուրիշ ոչ մէկ բանագնաց պիտի կրնար աւելի բան, նոյն իսկ այդքանը ստանալ»: Ֆրանսացիները մասնաւորապէս մտահոգ են չարժանկարի ճարտարարուեստին համար, նկատի առնելով ամերիկեան մրցակցութիւնը:

ՎԵՑ ԴԱՒԱԴԻՐՆԵՐ յարձակեցան Պանք տը Ֆրանսի կառքին վրայ որ 550 քիլօ ոսկի կը փոխադրէր Փորթ տ'Օրլէանի ճուլարանը: Բայց կառքը արդէն պարպուած ըլլալով, փախան:

ՍԵՒ ՇՈՒԿԱՆ խափանելու համար, Միլանի արքեպիսկոպոսը աղաչարարեց թէ յանցաւորները պիտի զրկուին կրօնական իրաւունքներէ,— Հաղորդութիւն, պսակ, մկրտութիւն եւն:

ՏԻՆՓԻ ԵՒ ԹՌՒՓՈՐԻ նաւահանդիստները փակուեցան, ականներ նշմարուած ըլլալով:

Կը հրաժարին

ՍԷՆԹ-ԷԹԻԷՆ.— Մտորագրեալներս քացարձակապէս չէզոք եւ հեռու կուսակցական նեղմտութիւններէ, ուրախութեամբ դիմաւորած էինք Հայ Ազգ. Ճակատի մը կազմութիւնը, յուսալով թէ կուսակցական անտեղի վէճերը միանգամ ընդմիշտ դադրելով, բոլորս մէկ եղբայրաբար ձեռք ձեռքի տուած պիտի աշխատինք իրականացնելու հայկական դարաւոր երազը, — Հայկական Դատ, Ներգաղթ եւ պայքար այլասերման դէմ: Սակայն դժբախտաբար ի դերեւ ելան մեր յոյսերն ու ակնկալութիւնները: Հազիւ քանի մը թերթեր բոլորած, Միութեան անդամներուն մէկ մասը քաջալերուած կեդրոնի դաղտնի և իրերամերժ հրահանգներէն, Ազգ. Միութիւնն ու կուսակցութիւնը չվոխելով, սկսաւ մենատիրական մարզանքներ փորձել: Դժբախտաբար յաջողեցան իրենց պատակտիչ դերին մէջ, վշտացնելով Միութեան ամենադործօն անդամները եւ զանոնք չէզոքացնել:

Ներկայիս տեսնելով որ Ազգ. Ճակատը սին վէճերու, երկպառակութեանց եւ ատելութեանց բոյն մր դարձեր է, ցաւ ի սիրտ կը հրաժարինք այդ խմբակցութենէն, սպասելով որ մարդիկ վերջ ի վերջոյ անդրադառնալով իրենց սխալին, վերակազմեն իսկական Ազգ. Ընդհանուր Միութիւն մը, մասնակցութեամբ բոլոր հոսանքներու եւ հիմնուած փոխադարձ յարդանքի վրայ, կարենալ իրականացնելու համար ընդհանուր համերաշխութիւնը:

Ե. Համալեան, Ե. Ասլանեան, Հայկազ Ասատուրեան, Ա. Աբրահեան, Գրիգոր Սեդրակեան, Ա. Գալթաճեան, Ահարոն Ասատուրեան, Մանուկ Թորոսեան:

ՋՕՐ. ՎԼԱՍՈՎ եւ ուրիշ 11 ամբաստանեալներ մահուան դատապարտուելով կախուեցան Օգոստոս 2ին, ինչպէս հաղորդեց Մոսկուայի անթելը:

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԹՂԹԱԴՐԱՄՆԵՐՈՒ ՀԸՋԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆԸ 7 միլիառ ֆրանք պակսած է Յուլիս 25ին վերջացող շաբթուն:

ՆԻՒՐԻՆԲԵՐԳԻ ԱՏԵԱՆԸ այժմ սկսած է քննել Գերմանիոյ վարիչ կազմակերպութեանց խնդիրը: Կէսթափոյի դատավարութեան առթիւ, առաջին վկան, Քարլ Պէսթ, յայտարարեց թէ այդ դաղտնի կազմակերպութիւնը հակառակ էր ծայրայեղու – թեանց դրաւեալ երկիրներու մէջ, բայց Հիթլէր ինքն էր որ ուղղակի հրահանգներ կը պարտադրէր, այնպէս որ չէին կրնար խուսափիլ: Վկան, որ 1942-ին Տանըմարքա ղրկուած էր, իբրեւ լիազօր, ըսաւ թէ կէսթափոն կը խորշէր գործադրել «Նախթ ունտ Նէպըլ»ի հրամանագիրը, որուն համաձայն լուսարձակէն վերջ պարտաւոր էին ձերբակալել փողոցէն անցող ոեւէ մէկը եւ Գերմանիա աքսորել, իբրեւ պատանդ: Իր յայտարարութեան համաձայն, Փարիզի մէջ ալ զօր. Շթուլփնակէլ կ'ընդդիմանար Հիթլէրի հրահանգներուն...

ԻՐԱՆի դահլիճը վերակազմուեցաւ մասնակցութեամբ ձախակողմեան Թուդէհ կուսակցութեան, որ երեք նախարար կ'ունենայ, առաջին անդամ ըլլալով:

ՊԵՏԱԿԱՆ ՊԱՇՏՕՆԵԱՆԵՐՈՒ թոշակի յաւելման խնդիրը չէ լուծուած տակաւին: Թերթերը կր գրեն թէ թղթատարական պաշտօնեաներու գործադուլը կը չարունակուի կարգ մը քաղաքներու մէջ — Մարսէյլ, Հիւսիսային շրջան եւն: Երկկ նորէն գործադուլ հռչակեցին Փարիզի մէջ:

ԱՔԼՆՔԻՆ կը հեռագրեն թէ 100 համայնավարներ պաշարելով Արկիբոփուլոնի (Լարիսա) պահականոցը, քարուքանդ ըրին եւ երկու ոստիկաններ սպաննեցին: Արեւմտեան Թրակիոյ մէջ այլ ընդհարումներ պատահած եւ երեք հոգի սպաննուած են, ինչպէս եւ երեք քաղաքացիներ՝ արեւմտեան Մակեդոնիոյ մէջ: Իսկ արեւմտեան Թրակիոյ մէջ 15 «անիչխանականներ» սպաննուած կամ դերի բռնուած են: Կռիւը կը չարունակուի:

Փավիյօն Սու-Պուա: — Այրի Տիկին Ա. Թիւթիւնեան 500 ֆրանք կը նուիրէ Ֆր. Կապոյտ Խաչի Շրջ. Վարչութեան փոխան ծաղկեպսակի, ողբացեալ Պ. ՅԱԿՈԲ ԳԱԼՖԱԵԱՆԻ մահուան առթիւ: Ստանալ Ցառաջէն:

«ՀԱԼԱԾՈՒԱԾՆԵՐԸ» անունով հայկական խոսուն չարժանկար մը կը պատրաստուի, իբրեւ դլխաւոր նիւթ ունենալով հայկական հերոսամարտները, ինչպէս եւ Հայերու մասնակցութիւնը Դիմադրական պայքարին, դեկավարութեամբ Մանուչեանի: Անոնք որ կը փափաքին իրբեւ դերակատար մասնակցել, դրաւորապէս դիմեն «Կապոյտ Աստղ»ի, (Etoile Bleue), 80 Avenue Guy Mocquet, Joinville le Pont (Seine):

Պ. ԱԴԱՄ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆԻ մահուան եւ իրենց անկեղծ սիրոյ յիշատակին առթիւ, Տէր եւ Տիկին Միհրդատ Ալիքսանեան 500 ֆրանք կը նուիրեն Փարիզի Աղքատախնամին: Ստանալ «Ցառաջ»էն:

Օր. ԱՂԱՒՆԻ ՔԻՅԻՃԵԱՆ
Պ. ՆՈՐԱՑՐ ԵՐԱՄԵԱՆ
ամուսնացած
Իսկ 21 Յուլիս 1946 Վիլմօմպլ

Հ. Ց. Դ. «ԱՐԾԻԻ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷՆ

Խանասորի արշաւանքի տարեդարձը

Կը տօնէ մեծ պատրաստութեամբ Bourg la Reineի Salle de la Municipaleի մէջ: Կիրակի, 4 Օգոստոս, ժամը 2.30էն մինչեւ գիշերուան 11:

Կը նախագահէ ընկեր ՀԱՅԿ ԶՐՈՒԱՆԴԵԱՆ, կր խօսին ընկերներ ԳԵՐԱՍԻՄ ԲԱԼԱՑԵԱՆ եւ ՀՐ. ՍԱՄՈՒԷԼ: Կ'երգէ Օր. Լ. Գոյգիկեան: Պար՝ Օր. Հր. Գազաեան: Ընտիր ճաշ ընկ. Յ. Յովհաննիսեանի եւ իր Ֆրանսացի ընկերներուն կողմէ: Կ'արտասանէ Ժիրայր Մուրատեան:

Տոմսերը ապահովեցէք նախօրօք, դիմելով «Ցառաջ»ի, Հրանտ Սամուէլի գրատունը, եւ «Արծիւ»ի ընկերներուն: Ճոխ եւ դիւրամատչելի պիւֆէ: Հաղորդակցութեան միջոցներ.— Առնել Porte d'Orléansէն 188 թիւ հանրակառքը եւ իջնել Place Condorcet, Bourg la Reine, եւ կամ մէթրօ Ligne de Sceaux եւ իջնել Bourg la Reine կայարանը:

ՍԱՐՍԵԼ.— Տէր եւ Տիկին Վահէ Ձիհանեան իրենց խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնեն ամէն անոնց որ հաճեցան անձամբ կամ գրութեամբ մասնակցիլ իրենց աղէկան՝ Եւգինէի մկրտութեան, կնքահայրութեամբ Տէր եւ Տիկին Միհրդատ Ալիքսանեանի, Փարիզ, 28 Յուլիս 1946:

Տէր եւ Տիկին Հրանդ Գալֆեաեան շնորհակալութիւն կր յայտնեն բոլոր անոնց որ անձամբ, նամակով եւ ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց ողբացեալ եղբօր՝ Պ. Յակոբ Ս. Գալֆեաեանի մահուան առթիւ:

ԿԱՐՏԱՆ.— Հ. Ց. Դ. Նիկոլ-Դուման Ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կր հրաւիրէ բոլոր ընկերները, Էքսի Քեռի խումբը, Նոր-Սերունդի Կարտանի եւ Էքսի խումբերը, այս կիրակի ժամը ճիշտ 4ին, ընկերվարականներու օթահին մէջ: Խիստ կարեւոր օրակարգ:

Դաշտահանդէս Մարսէյի մէջ

Ուրիշի Հերոսամարտի 31րդ տարեդարձը

Կը տօնուի Հայր. Միութեան կողմէ: Կը նախագահէ Պ. Տիրան Թէէէեան, կը խօսին Պ. Պողոս Գորգիկեան եւ Պ. Կ. Կարապետեան (Փարիզէն): Կը ներկայացուի ՄԱՐՍԻԼԻԱՀԱՑ ՀԱՐՄՆՑՈՒՆ, բեմադրութեամբ Նոր Սերունդի Թատերախումբի, դեկավարութեամբ Ն. Սարգիսեանի եւ Ղ. Փիլիկեանի: Կ'երգեն Տիկին Ալիս Դաւիթեան եւ Օր. Լուիզ Հացագործեան: Կ'արտասանեն Օր. Օտէթ Սիմոն Գարակէօզեան, Պ. Մարտիրոս Դաւիթեան: Գեղարուեստական ճոխ բաժին: Այս կիրակի, 4 Օգոստոս, Սկսն Լու, Եօթնեղբայրեաններու ագարակը: Պուֆէ եւ չիշ քէպապ:

Մուտքը ազատ է: Հանրակառք 15 եւ 18, իջնել Սկսն Լու:

ՄԱՐՍԷՑԻ ՇՐՋԱՆԻ Հ. Ց. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՄԱՐԶԱԿԱՆ ՕՐԸ՝ այս կիրակի, առաւօտեան ժամը 8ին, Stade Ganay: Վազք, բարձրութեամբ եւ երկայնութ. ցատկել են: Կը մասնակցին 8 խումբեր

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՄԸ ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ Թղթատարական դործի համար: Դիմել «Ցառաջ»ի:

Տարօնի հետապամարտը

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ ՏԱՐՕՆ - ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ ՀԱՑՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ, այս կիրակի, ժամը 2էն 11, իսկ, 45 rue de la Défense, Հայկ. սրահին մէջ, Issy les Moulineaux, (métro Mairie d'Issy): Կը նախագահէ հայրենակից Պ. ԱՌԱՔԵԼ ՋԱՔՐԵԱՆ: Կը խօսին ԻՏԱԼԻԱՑԷՆ ՆՈՐ ՀԱՍԱՑ ԱԿԱՆԱՒՈՐ ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑ ՄԸ, ԱՐՄԷՆ ՍԱՍՈՒՆԻ եւ ԽԱՉԻԿ ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ: Կ'երգեն մեր Գեղարմ աղջիկը՝ Տիկին ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ԴԵՒՈՆԵԱՆ, Ստեփան Պողոսեան, Օրիորդ Աստղիկ Տէր Պարսամեան: Կ'արտասանեն Պ. Պ. Շաւարշ Տէր Պարսամեան, Տարօն Տօնիկեան, Խաչիկ Առաքելեան, Զօհրապ եւ Փիրայր Մուրատեան եղբայրներ: Հայկական նուագ:

Ուշադրութի՛ւն կօշկակարներուն

Ունինք կաչիի վաճառատուն Crepin եւ Tannerie: Ձեր բոլոր դնումներու համար դիմեցէք Ց. Գ. Փափազեան վաճառատունը, 223 rue Tolbiac, Paris(13), Tél. Gob. 64-54: Բաց է ամէն օր ժամը 8էն 12 եւ 14էն 18, դոց է ուրբաթ եւ շաբաթ օրերը: Հաղորդակցութիւն՝ métro Tolbiac, Place d'Italie, Glacières:

Imprimerie DER-AGOPIAN, 17 Rue Damesme – 13e
Le Gérant : H. AGONEYAN

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE

HARATCH - Fondé 1925 -
R. C. S. 376.286
Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
17, Rue Damesme — PARIS (13e)
Tél.: GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺՆ. Տար. 750, 6ամս. 400, Արտասահման 1000 ֆրանք

Dimanche 4 Août 1946 Կիրակի 4 Օգոստոս

ԺԲ. ՏԱՐԻ — 18e Année N° 4767 - Նոր շրջան թիւ 406 Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ՝ 3 ֆր.

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ՄԱՐՏԱԿԱՆ ՈԳԻՆ

« Ինձ օգնեա՛ ինձ », կը սորվեցնէին մեզի, երբ դպրոց կ'երթայինք: Եւ բոլոր «Քրիստոնէական»ներու, երբեմն ալ դասագիրքերու ճակատը կ'երեւար այս նշանախօսքը:

Դարերով խաչին ապաւինած, խաչ հանելով թմրած ժողովուրդը երբ առաւ մը արթնցաւ, չատ ուշ էր արդէն:

Իր դրացիները, նոյնքան խաչապաշտ, յաղթանակի սաղմոսներ կ'երգէին արդէն:

Բայց եւ այնպէս, արթնցաւ: Թօթափեց համակերպութեան ոգին, քրքրելով իր պատմութիւնը եւ լսելով իր խմաստուն զաւակներուն պատգամները: Սորվեցաւ դիմադրել եւ զարնել, երբ կ'ուզէին տրորել իր պատիւը, կեանքը, կամ աւարի տալ իր արդար վաստակը:

Եւ, զինավարժ կամ զինաւար անհատներուն յաջորդեցին խմբակները, խումբեր, յետոյ ամբողջ վաշտեր եւ գունդեր:

Հարթուած էր ճամբան, — ինքնապաշտպանութիւն: Դիմադրական ճակատ՝ ընդդէմ բռնութեան, աւարառութեան եւ պարբերական ջարդերու: Գոյամարտ:

Կա՛մ կ'ապրինք պատուով, իբրեւ ազատ մարդ, կամ կը մեռնինք, սուրին դէմ սուր չողացնելով:

Այսպէ՛ս էր որ ունեցանք հերոսամարտներ, մէկը միւսէն զեղուն:

Արիւնածարաւ թշնամին անդամ զարմանքի մատնուած էր· իսկ մեզմէկից Քիւրտերը երկեր կը յօրինէին ի պատիւ Սերոբներու, Գէորգ Զաւոյներու եւ Անդրանիկներու: Քիւրտ բեռնակիրներ պիշ-պիշ կը դիտէին անոնց մեծադիր լուսանկարները, կանգ առնելով Պոլսոյ հայկական դրատուններուն առջեւ:

Այլ եւս «ըայա»ներ չէինք, այլ «կոմիտէ»: Ատոր համար ալ՝ ունէի վտանգաւոր:

Այնպէս որ, երբ ուզեցին գործադրել 1915ի Հայասպինջ Սարսափները, ամէն բանէ առաջ փորձեցին զինաթափ ընել մեզ: Հազարումէկ դաւեր սարքեցին, նախ մեր թեւերը կոտրելու, յետոյ խումբ խումբ մորթելու, խեղդելու, հրկիզելու համար: Զկար որեւէ ղէնք, բիր, պարան կամ դրծիք զոր փորձած չըլլային մեր գլխուն վրայ:

Երբ հասան ճակատագրական օրերը — 1915 — հրէշը յաջողած էր անղեկ եւ անղէն զանգուածի մը վերածել Թուրքիոյ հայ ժողովուրդը:

Երիտասարդութիւնը զինուոր՝ մինչեւ 45 տարեկան: Ապրիլէն սկսեալ՝ դէպի բանտ եւ աքսոր, բոլոր վարիչ տարրերը:

Բայց եւ այնպէս, բոլորովին անճարկած չէր մնացեալը: Եւ ունեցանք դիմադրութեան, ինքնապաշտպանութեան վառաւոր պատմութիւններ, որոնց անունը նուիրագործուած է մէկ բառով, — Հերոսամարտ:

Անկէ ի վեր, իւրաքանչիւր շրջանի մնացորդները խանդաղատանքով կը փառաբանեն անոնց յիշատակը:

Այս տարի վասպուրականի հայրենակիցները տօնեցին իրենց պատմական Հերոսամարտին տարեդարձը՝ Մարսէյլի եւ Վիլնի մէջ: Եդեսացիները, որոնք անցեալ տարի մասնաւոր հանդէս մը սարքած էին Փարիզի մէջ, այս անգամ Մարսէյլէն ձայն կուտան:

Շ. Գարահիսարը այս տարի ալ մոռցաւ...

Եւ ահաւասիկ, այսօր ալ, Տարոնի Հերոսամարտը, Փարիզի մէջ, նախաձեռնութեամբ Հայր. Միութեան:

Ի՞նչ խօսք որ ամէնէն դժբախտն եղաւ Տարոնի շրջանը, ահուսարսափի օրերուն:

Աչխատակից մը առջի օր կը պատմէր թէ Մուշն ու Սասունը ինչու չկրցան կռուիլ ու ազատիլ այնպէս ինչպէս Վասպուրականը: Ուրիշ վիճակութիւններ ալ կը հաստատեն անլուր աղէտը:

Բայց եւ այնպէս, ո՛րքան հերոսական դրուագներ, անհատական թէ խմբական: Արի արանց գործեր, որոնք պարծանքով պիտի արձանագրուէին որեւէ ժողովուրդի պատմութեան մէջ:

Իրրեւ յեղափոխութեան վառարան, Տարոն - Տուրուբերանը այնքան խոր եւ լայն հետքեր ձգած է որ, անոր հերոսապատումը կը ստանայ համազգային արժէք:

Այդ մտքով ալ պէտք է տօնուի այսօրուան տարեդարձը, պանծացնելու համար մարտական ոգին:

Ամէն Հերոսամարտ ուխտ մըն է: Եւ կռակ:

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԲԺԻՇԿԸ

Այսպէս պէտք է կոչել զինքը: Ոչ մէկ ածական, ոչ մէկ աւելորդ նկարագրութիւն, զայն ներկայացնելու համար: Եւ այնքան անգամ պէտք է կրկնել զայն որ բառը դառնայ հոմանիշ խղճի, պարտականութեան, պարկեշտ ու խոնարհ այն մեծ կոչումին որ բժիշկինն է:

Ինչպէս կարելի է ողբացեալ Յովսէփ Տէր Դաւթեանը որակել ուրիշ անուանով մը, երբ բժիշկը իր մէջ ամէն բանէ գերազանց էր: Ոչ անշուշտ այն առումով, որ ականջը դրաւ զանգակին՝ յաճախորդներուն թիւը կը համրէ:

Բժիշկ Տէր Դաւթեան ու դրա՛մ... բժիշկ Տէր Դաւթեան ու փառ,— այնքան հեռու իրմէ, այնքան օտար իրեն:

Պատահական չէր որ զինքը կը տեսնէիր ռեւէ տառապողի բով, ամէնէն առաջ: Կը բաւէր որ պէտք ունենայիր իրեն· ինչպէս կ'ըսէր որ կը հասնէր բոլորին:

Ո՛չ հեռաձայն ունէր մեր Բժիշկը, ոչ կառք: Բայց սիրտ ունէր, խիղճ ունէր, ու անսահման բարութիւն իր նմանին հասնելու:

Չեմ ճանչցած մեր փառապանծ Ռոստոմը, Զաւարեանը, Քրիստափորը: Չեմ ճանչցած Ակնունին, Մուրատը կամ Անդրանիկը: Դաշնակցութիւնը փառերու պէտք չունի, միշտ բարձր ճակատով եւ մաքուր դէմքով ներկայանալու համար մեր ժողովուրդին: Կը բաւեն Բժիշկ Յովսէփ Տ՛ր Դաւթեաններ, որոնց հայրենասիրութիւնը ծախու չէ հանուած երբեմ, որոնց սէրը հայ ժողովուրդին հանդիպ՝ չէ կապուած ոչ մէկ վայրկեան օրուան խաղաքականութեան հետ:

ՍՕՍԻ

Թղթատարական գործադուլը

Թղթատարական պաշտօնեաներու տասը ժամուան գործադուլը, որ Փարիզի մէջ դադրած էր երեքշաբթի, կը շարունակուէր կարգ մը գաւառական կեդրոններու մէջ (Մարսէյլ եւն.): Ուրբաթ առտու Փարիզի գլխաւոր նամակատուներն ալ փակուեցան: Ոչ գրուիչները հանդիպեցան, ոչ ալ կարելի եղաւ բաժանորդներուն թերթերը ղրկել:

Վախ կայ որ չարժումը ծաւալի, հակառակ Սչնաիքայի կամքին: Արդարեւ, թղթատարական պաշտօնեաներու Դաշնակցութիւնը ուժգնօրէն կը պախարակէ այս գործադուլը: Մանաւանդ շրջաբերական մը հրատարակուեցաւ որ կ'ազդարարէ թէ այս ձեւով պիտի վտանգուի արհեստակց. միութեան ապագան: Երկրորդ շրջաբերական մը, աւելի երկար, կը դատապարտէ խափանարարները եւ դրդռիչները, դիտել տալով թէ կարելի չէ թոշակներու յաւելման խնդիրը լուծել այսպիսի անկանոնութիւններով:

Հեռագրական կեդրոնի գործադուլի կոմիտէն առջի օր ժողով դումարելով, բանաձեւ մը քուէարկեց 32ի դէմ 1300 ձայնով: Բանաձեւը կ'ըսէ թէ նկատելով որ Յուլիս 30ի տասը ժամուան գործադուլը չապահովից պաշտօնեաներուն իրաւունքները, նկատելով որ բազմաթիւ գաւառական շրջաններ կը չարունակեն պայքարը, կ'որոշեն միանալ գաւառի ընկերներուն, մինչեւ որ կատարեալ գոհացում ստանան:

Գործադուլը ծաւալած է մասնաւորապէս հիւսիսային շրջաններուն մէջ: Մարսէյլի մէջ հեռաձայնի եւ հեռագրի հաղորդակցութիւնները դադրած են. նոյնպէս Լիոնի մէջ: Միայն պաշտօնական եւ ստիպողական հեռագիրները կ'ընդունուին: Փարիզի մէջ հեռաձայնը կը բանի:

× Թերթերը կը գրեն թէ գործադուլը ոչ միայն տնտեսական, այլ եւ քաղաքական հանգամանք ունի: Այնպէս՝ Աչխատանքի Դաշնակցութեան, Թղթատարական պաշտօնեաներու Սչնաիքան առաջ մեծամասնութեամբ ընկերվարական ձգտում ունեցած է միշտ: Բայց, վերջին համագումարի առեն որ տեղի ունեցաւ Լիմոժի մէջ, հաւանական հոսանքը յաջողեցաւ ձեռք անցընել ղեկավարութիւնը: Իրագեկներու կարծիքով, ընկերվարական տարրերը կ'ուզեն ճեղք մը բանալ եւ փոխոխել ղեկավարութիւնը: Գործադուլին ծաւալումը մասնաւորապէս հիւսիսային շրջաններուն մէջ կ'ապացուցանէ թէ վարիչ մարմինը հեղինակութիւն չի վայելեր:

Սդ. Ժողովը երէկ այս խնդիրն ալ քննեց, թոշակներու յաւելման հարցին հետ;

ՀԱՇՏԱՒԱԹԵԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ

Թեր ու դեմ տեսակէտներ

Հաշտութեան Խորհրդաժողովի կանոնադրի յանձնախումբին ուրբաթ օրուան նիստին մէջ, նոր վիճաբանութիւններ տեղի ունեցան կողմնակի հարցերու մասին: Լեհաստանի ներկայացուցիչը պահանջեց որ իր երկիրն ալ մասնակցի Հունգարիոյ դաշնագրի տնտեսական յանձնախումբին, քանի որ լեհ վիրաւորները կռուեցան Հունգարիոյ դէմ: Պատուիրակը ընդհանրապէս կ'ուզէր որ Լեհաստան մասնակցի Պալքաններու վերաբերեալ քաղաքական եւ հողային յանձաժողովներուն: Պ. Մոլոթով ալ պաչտպանեց այս տեսակէտը, որուն ձայնակցեցան նաեւ Եուկոսլաւիոյ եւ Չեխոսլովաքիոյ պատուիրակները: Ամերիկեան եւ անգլիական պատուիրակները ընդդիմացան Լեհաստանի պահանջին: Դէմ խօսեցան նաեւ Հարաւ. Ափրիկէի, Նոր Զելանտայի եւ Հոլանտայի ներկայացուցիչները: Լեհական պատուիրակը գոհունակութիւն յայտնելով որ բոլորը կ'ընդունին իր երկրին մասնակցութիւնը պատերազմին, ետ առաւ բանաձեւը, բուռն ծափերու մէջ:

Յանձնաժողովը յետոյ քննեց ընդհ. ժողովի նախագահին եւ տեղեկաբերին ընտրութեան խընդիրը: Նոր Զելանտայի ներկայացուցիչը առաջարկեց որ մնայուն նախագահութիւնը յանձնուի Ֆրանսայի գլխաւոր պատուիրակին: Պրազիլիոյ ներկայացուցիչն ալ ջերմապէս պաչտպանեց այս առաջարկը: Ֆրանսական պատուիրակութեան մէկ անդամը բացատրեց թէ ինչո՛ւ առաջարկած էին նախագահութիւնը վարել փոխն ի փոխը: Բայց եթէ յանձնաժողովը կ'ընդունի Նոր Զելանտայի առաջարկը, Ֆրանսական պատուիրակութիւնը պատճառ չունի մերժելու:

Պ. Վիշինսկի խօսելով յանուն խորհրդային պատուիրակութեան, գնահատեց առժամեայ նախագահին (Պիտօ) արժանիքները, բայց դիտել տուաւ թէ կարգով նախագահութիւնը լաւագոյն մեթոտն է, ինչպէս հաստատուեցաւ Սան Ֆրանչիսկոյի մէջ: Եւ առաջարկեց որ փոխն ի փոխը, երեք օրը անգամ մը նախագահեն Ֆրանսայի, Չինաստանի, Մ. Նահանգներու, Անգլիոյ եւ Խ. Միութեան ներկայացուցիչները: Պ. Քանատայի եւ Պրազիլիոյ պատուիրակները դիտել տուին թէ նախորդ պատերազմէն վերջը Պ. Ուիլսըն նախագահ նչանակել տուաւ Քլէմանսօն, եւ որեւէ առարկութիւն չեղաւ: Անգլիոյ ներկայացուցիչն ալ պաչտպանեց փոխն ի փոխը նախագահելու տեսակէտը Աւստրալիոյ պատուիրակը պնդեց թէ լաւագոյն ձեւն է նախագահ ընտրել հիւրընկալ երկրին վարչապետը:

Վերջնական որոշում տալու համար, որոշուեցաւ Պ. Պիտոյի կարծիքը առնել:

× Ընդհ. ժողովի նիստին մէջ եթովպիոյ պատուիրակը, Աքելլու Ապթէ Վոլտէ պահանջեց իր երկրին կցել իտալական Սոմալին եւ Էրիթրէան, դիտել տալով թէ «մեծ անարդարութիւն մը» գործած պիտի ըլլան, եթէ մերժեն: Եթովպիա այս պաղեստինցիները կորնչուցած էր 1896ի պատերազմին առեն: 1934 Դեկտեմբերին Իտալիա նորէն արշաւելով, 1936 Մայիս 5ին գրաւեց Ատիս Ապեպան: Այս առթիւ պատուիրակը պատմեց թէ Եթովպիա իր ազատութիւնը չահեցաւ « ահագին կորուստներով եւ զոհողութիւններով»: Պաչտօնական հաչիւներու համաձայն, 750.000 հոգի, ժողովուրդին 7%ը սպանուած են, 500.000 տուներ եւ 2000 եկեղեցիներ քանդուած, 14.000.000 անասուններ ոչնչացած: Զոհերը կը կազմեն եթովպիոյ ուսումնական դասուն 3/4ը:

× Նոյն նիստին մէջ առաջին ճառը խօսեցաւ Քանատայի վարչապետը, Մէքքընզի Քինկ, չեչտելով թէ խաղաղութեան հաստատման գործին մէջ վճռական ազդակը պէտք չէ ըլլայ մասնակցողներուն ուժը, ոչ ալ անոնց բաժինը յաղթանակին մէջ, այլ արդարութիւնը: Յետոյ առաջարկեց որ Զորս Մեծերը պարբերաբար ժողով դումարեն, փոխադարձելու համար աչխատանքը:

Սպիտակ Ռուսիոյ պատուիրակն ալ խօսք առնելով, բողոքեց Լիբիոյ մասին տրուած որոշման դէմ եւ պարմանք յայտնեց որ անգլիական զինուորներ կը դնուին Ափրիկէի իտալական գաղթավայրերուն մէջ: Յետոյ ըսաւ թէ իրենք պիտի առաջարկեն բարեփոխել Զորս Մեծերու որոշումը Թրիէսթէի մասին, Եուկոսլաւիոյ յանձնելով ազատ շրջանի վարչութիւնը:

× Ֆրանսա չուզեր ընդունիլ ընդհ. ժողովի մնայուն նախագահութիւնը, չհակառակելու համար Զորս Մեծերու տուած որոշման. մանաւանդ որ Մոլոթով անդրդրուելի կը մնայ:

× Ֆինլանտական կառավարութիւնն ալ պատուիրակութիւն մը նչանակեց, որ պիտի կանայ եւ առնել Ֆ. Միութեան դրաւած հողերուն մէկ մասը (երկրին տարածութեան 12%ը), ինչպէս եւ մէկ երրորդով կրճատել հատուցումները, որոնց դումարը կը հասնի 300 միլիոն տոլարի:

Ոչ մի խոսք

Ոչ մի խոսք չկա, որ կարենայ մեր տառապանքը արտահայտել։ Մեր բառերը «տառապանք» և «ցավ» ամենաթույլ արտահայտություններն են։ Մեր ամբողջ կյանքը, մեր ամբողջ էությունը, մեր ամբողջ հոգին ու մարմինը, մեր ամբողջ գոյությունը մի անընդհատ տանջանք է, մի անընդհատ տառապանք

ՊՈՒՏՄ ԾԻԾԱՂ

«Դրան էֆէնտիներ...»

Կրակ տեղա՞ց Խախասորայ Դաշտռւմը՝ Դաշտռւմը...

1897, Պոլիս (Թուրքիա). — Իրարանցում Պապը Ալի – Բարձրագոյն Դրան էֆէնտիներուն մէջ:

— Էֆէնտիմ, այս մարդիկը խենթ եւ ազդին ու հայրենիքին թշնամիներ են...

— Ամենապատիւ Սրբազան Պատրիարքը ամբիջապէս պէտք է երթայ Պալատ, հայ ազդին հաւատարմութիւնն ու երախտապարտութիւնը յայտնելու՝ յոտս Կայսերական Գահոյիցդ:

— Այո՛, այո, Սալթանաթեան էֆէնտի, շատ խելացի առաջարկ է այդ: Եւ որքան չուտ, այնքան լաւ:

— Ա՛խ, Թիւճարպաշեան էֆէնտիս, որքա՜ն դժբախտ ենք մենք՝ ազդին մեծերս: Հիմա ի՞նչպէս մէջէն պիտի ելլենք այս ծանր խնդրին: Ի՞նչ ապերախտութիւն է այդ տաք գլուխ մարդոց ըրածը: Եղա՞ծը: Քանի մը Հայերու կռվի ու եղբ տարբեր են... ելլել անոր համար դէնք վերցնե՛լ բարեխնամ կառավարութեան դէմ... Այրե՛լ, ջարդել միւսլիման Բիւրաեր: Մեղա՛յ, մեղայ...

— էֆէնտիմ, հոս « աչքիդ վրայ յօնք կայ », դամ մեր ազգիկներուն եւ կիներուն փքաք ըսող չկայ: Կ'ուտենք կը խմենք, վա՛ռք մեր բարեխնամ Սուլթանին, քիչ շատ հարստութիւն ալ կը դիզենք կոր: Խայիւթիւն է բրածնին, վէսսելա՛մ...

— Բայց, Տօյմազեան էֆէնտի, եկուր տես որ հոնտեղիններուն վիճակը բոլորովին տարբեր է: Անոնցմէ լուրջ պատճառ մը կենալու է, որ մերիններու գլուխ կը վերցնեն: Հայ ազգը ոչխար չէ որ մորթուի: Մենք մեզ հպարտ զգալու ենք Խանասորի դէպքին համար: Երանի՛ թէ բոլոր...

— Սո՛ւս, կամաց խօսէ՛, պատերը ականջ ունին: Մեր գլուխն ալ պիտի այրէք դուք՝ քաջդունեան էֆէնտի: Մեզի ինչո՞ւ չեն զրկիր հոս: Հէյպէր մերինները բաներ մը կ'ընեն հոն Քիւրտերուն: Գոլոյ գաւառացի զարիպ համալներէն չափէ այդ տեղիններն ալ...

— Սրբազան Հայր, դուք այս կիրակիի համար հրահանգեցէք, բոլոր եկեղեցիներուն մէջ դոհրանական աղօթք ընել, Նորին Կայսերական Վեհափառութեան կենացը: Հայ ժողովուրդին հպատակութիւնն ու երախտապարտութիւնը յայտնեցէք պերճախօս քարոզով մը: Ադուոր մը լուացէք այդ Հինաճոր է, Խանասոր է, անունը վար անցնելիք քաղաքին տաք գլուխներուն բրածները: Սանկ հոդեհանգիստի պէս բան մըն ալ՝ այդտեղ սպանուած Քիւրտերուն համար:

— Եւրէքօղլեան էֆէնտի, Հայ. եկեղեցիի օրէնքը իսլամներու համար հոգեհանգիստ չընդունիր: Մանաւանդ մերինները իրենց իրաւունքին մէջն են եւ...

— Լռեցէ՛ք, Սրբազան, կարճ կապեցէք, ինչ որ կ'ըսեմ մտիկ ըրէք: «Հարկ լուծանէ զօրհնս», կ'ըսէ Մելիտոս մարգարէն, այնպէս չէ՞, էֆէնտիներ:

— Այո՛, այո: Նոյն իսկ լաւ կ'ընենք, եթէ քանի մը հատ սա դրսեցի զարիպներէն կառավարութեան յանձնենք իբր յանցաւոր...

X

... « Իւր ֆաջ որդոց սուրբ արիւնով ազատեցաւ Հայաստան »:

1946 Փարիզ (Ֆրանսա).— Ընկերնե՛ր, ալ շատը անցուցին այդ դաւաճանները: Ազգը իրար կ'անցընեն: Մինչեւ այսօր ձայն չհանեցինք այդ փաշիստներուն: Մեր սրտին վրայ քար դրած՝ «աղգայնական» Ապրիլեան Սպառնալը, համաղգային ոճն դարձուցինք: Ցեղերու միջեւ « հակառակութիւն սերմանող » Անդրանիկի յուշարձանը փառաւորեցինք: Ուղղագրութեան խնդրին ալ աչք գոցեցինք: Երեվանր մինչեւ այսօր երեխան կը դրենք: Եւ այս բոլորը յանուն համերաշխութեան: Ասկէ աւելին կարելի՞ է...

— Իրաւունք ունիք, ընկեր: Մեր ներողամտութիւնր տկարութեան վերագրեցին եւ ելան «Մայիս 28»ի գերփաշիստական ոճր փառաբանել հրապարակաւ: Պարզապէս, դաղթահայութեան վարիր վոանգելու համար Խորհ. Հայաստանի աչքին: Պիտի համբերե՞նք տակաւին:

— Իրաւունք ունի, Տիար Եաղլըեանը: Ներկայիս ալ սկսան Խանասորի չըլլալիք ոճը մէջտեղ դնել, պարզապէս ներգաղթին արգելք ըլլալու եւ մեզ անբարեյոյս ցոյց տալու համար մեր Հայրենիքին: Այո՛, կը հաստատեմ ընկեր Մինասի եւ Տիար Մերկերիոսի տեսակէտները: Մեր անկեղծ հայրենասիրութիւնը վոանգի տակ է:

— Հայրենակիցնե՛ր, չափազանցութեան մէջ ինկած ենք: Քիչ մը լայնամտութիւն: Հայաստանի կառավարութիւնը որեւէ կերպով հակառակ չի կրնար ըլլալ այդ ոճներուն, մանաւանդ Խանասորին, որ զուտ յեղափոխական եւ հերոսական ակտ մըն է: Ուրիչ ազգերու մէջ, փառաւոր յուշարձաններ պիտի կանդնէին Անոր ի պատիւ: Խորհ. Հայաստանի վարիչները, վերաչինական եւ մշակութային ծանր աշխատանքի լծուած են: Այդ մարդին մէջ ահագին գործ ունին կատարելիք: Անոնք պետականօրէն կը մտածեն այս տեսակ խնդիրներու մասին: Շատ կը վոքրացնէք Հայաստանի վարիչները:

— Մանաւանդ ներկայիս, որ Սեվրի դաշնագրին վրայ յեցած պիտի պաշտպանենք մեր Դատը՝ ելլել զայն ստորագրող Հայաստանի Հանրապետական կառավարութիւնը վարկաբեկելը, եւ զայն «արկածախնդիր» մարմնի մը տեղ դնելը, պարզապէս այդ դաշնագրին իրաւական հիմքը քանդել կր նշանակէ: Ուրեմն հայրենակիցներ, ես կ'առաջարկեմ...

— Լռեցէ՛ք, ընկեր: Դուք սխալ ճամբով կ'երթաք:

— Պատերը ականջ ունին, կամաց խօսինք, բարեկամներ: Լաւ կ'ըլլայ տեղական իշխանութիւններու միջոցաւ արդիլել տալ այդ «հակահայաստանեան» ոճները իբրեւ հայրենասիրական պարտականութիւն: Միեւնոյն առեն հրահանգ տանք բոլոր մասնաճիւղերուն, որ հայաստանասիրական հանդէսներ սարքեն բոլոր շրջաններու մէջ:

Կ. ՊԵՏՈՒՇ

— Այո՛, այո: Նոյն իսկ լաւ կ'ընենք, եթէ քանի մը հատ սա դրսեցի զարիպներէն կառավարութեան յանձնենք իբր յանցաւոր...

X

... « Իւր ֆաջ որդոց սուրբ արիւնով ազատեցաւ Հայաստան »:

1946 Փարիզ (Ֆրանսա).— Ընկերնե՛ր, ալ շատը անցուցին այդ դաւաճանները: Ազգը իրար կ'անցընեն: Մինչեւ այսօր ձայն չհանեցինք այդ փաշիստներուն: Մեր սրտին վրայ քար դրած՝ «աղգայնական» Ապրիլեան Սպառնալը, համաղգային ոճն դարձուցինք: Ցեղերու միջեւ « հակառակութիւն սերմանող » Անդրանիկի յուշարձանը փառաւորեցինք: Ուղղագրութեան խնդրին ալ աչք գոցեցինք: Երեվանր մինչեւ այսօր երեխան կը դրենք: Եւ այս բոլորը յանուն համերաշխութեան: Ասկէ աւելին կարելի՞ է...

— Իրաւունք ունիք, ընկեր: Մեր ներողամտութիւնր տկարութեան վերագրեցին եւ ելան «Մայիս 28»ի գերփաշիստական ոճր փառաբանել հրապարակաւ: Պարզապէս, դաղթահայութեան վարիր վոանգելու համար Խորհ. Հայաստանի աչքին: Պիտի համբերե՞նք տակաւին:

— Իրաւունք ունի, Տիար Եաղլըեանը: Ներկայիս ալ սկսան Խանասորի չըլլալիք ոճը մէջտեղ դնել, պարզապէս ներգաղթին արգելք ըլլալու եւ մեզ անբարեյոյս ցոյց տալու համար մեր Հայրենիքին: Այո՛, կը հաստատեմ ընկեր Մինասի եւ Տիար Մերկերիոսի տեսակէտները: Մեր անկեղծ հայրենասիրութիւնը վոանգի տակ է:

— Հայրենակիցնե՛ր, չափազանցութեան մէջ ինկած ենք: Քիչ մը լայնամտութիւն: Հայաստանի կառավարութիւնը որեւէ կերպով հակառակ չի կրնար ըլլալ այդ ոճներուն, մանաւանդ Խանասորին, որ զուտ յեղափոխական եւ հերոսական ակտ մըն է: Ուրիչ ազգերու մէջ, փառաւոր յուշարձաններ պիտի կանդնէին Անոր ի պատիւ: Խորհ. Հայաստանի վարիչները, վերաչինական եւ մշակութային ծանր աշխատանքի լծուած են: Այդ մարդին մէջ ահագին գործ ունին կատարելիք: Անոնք պետականօրէն կը մտածեն այս տեսակ խնդիրներու մասին: Շատ կը վոքրացնէք Հայաստանի վարիչները:

— Մանաւանդ ներկայիս, որ Սեվրի դաշնագրին վրայ յեցած պիտի պաշտպանենք մեր Դատը՝ ելլել զայն ստորագրող Հայաստանի Հանրապետական կառավարութիւնը վարկաբեկելը, եւ զայն «արկածախնդիր» մարմնի մը տեղ դնելը, պարզապէս այդ դաշնագրին իրաւական հիմքը քանդել կր նշանակէ: Ուրեմն հայրենակիցներ, ես կ'առաջարկեմ...

— Լռեցէ՛ք, ընկեր: Դուք սխալ ճամբով կ'երթաք:

— Պատերը ականջ ունին, կամաց խօսինք, բարեկամներ: Լաւ կ'ըլլայ տեղական իշխանութիւններու միջոցաւ արդիլել տալ այդ «հակահայաստանեան» ոճները իբրեւ հայրենասիրական պարտականութիւն: Միեւնոյն առեն հրահանգ տանք բոլոր մասնաճիւղերուն, որ հայաստանասիրական հանդէսներ սարքեն բոլոր շրջաններու մէջ:

Կ. ՊԵՏՈՒՇ

ԾԻՐԱՆ ԵՒ ՊՂԼՂԱ...

Այս տարի առատ բերք կայ Ծիրանի:

Մատղաշ տարիքով՝ Ծիրանիները կարճահասակ, հակած, կքած են՝ ծանր բեռներու տակ: Ճիւղերը չուրջբոլոր, կամար կազած են եւ, իրաքանչիւրին տակ ալ կը տեսնուին մէկ կամ երկուական նեցուկներ: Բայց եւ այնպէս, զարձեալ, անոնց բարակ թեւերը մինչեւ գետին խոնարհած՝ կը համբուրեն մարգերը:

Ի՛նչ սիրուն են սա Ծիրանիները կարգով, որոնց վրայ առաւօրէն ոսկի ծեծուած է եւ, անոնք մեր թէ՛ ախորժակր կը զրգռեն եւ թէ՛ կը ներշընչեն երգելու.

Ծիրանի՛ ծառ բար մի տա, վա՛յ,
Ձըղներըդ իրար մի տա, վա՛յ:

Արեւածագէն մինչեւ կէսօր, մինչեւ արեգակն իր զենիթին հասնիլը՝ անդադար արեւ կը ծծեն: Արեգիները ճիշտ արեգակին պատկերն են առած՝ թէժ կրակի պոյնով:

Կը ծփան, կր փայլին, մեր աչքերը կը խտղտացընեն անոնց կռնակները, կողերը, իսկ ոմանց մինչեւ պորտերը:

Շքակողերը, արեգակին չառայլները չթափանցած մասերը, տերեւներու եւ ճիւղերու խուռնեան պատճառով արեւին հալոցումը չեն ոսկեզօծուած չատերը և իրենց սովորական գոյնովը մնացած են:

Ծիրա՛ն, Հայաստանի է՛ն առատ ու սիրելի բերքերէն մին:

Ծիրա՛ն, հայրենիքիս հարազա՛տ «բար»ն ես դուն: Աչխարհի է՛ն նշանաւորը կ'արտադրէ մեր հայրենիքը:

Ու մենք՝ ընկերոջս հետ «Ծիրանի ծառ» երգելով կ'իջնենք դէպի վար՝ պղպաստանին տակէն դառնալով կը մտնենք ներս:

Տիկին մը ջուր կը հանէ հորէն, լեցնելով խոշոր փայտէ դոյլերը:

Բարեւելէ ետք.

— Քաղեցէք մեզի երկու քիլօ ծիրան, տիկին ժիքօ, կ'ըսէ ընկերս,— խոշորներէն՝ բուռնցքիս պէս թող ըլլան: Կարմիրներէն՝ ճիշտ արեգակին գոյնովը: Հասուններէ՛ն՝ անմիջապէս ուտուելու համար:

Քանի մը րոպէ ետք, ծիրանները արիւնի պոյնով ու բուռնցքի մեծութեամբ մեր առջեւն են, պղտիկ սակառով մը:

Ընկերս հատ-հատ կր ճեղքէ զանոնք իրենց պորտերէն ու կուլ կուտայ իրարուետեւէ: Իսկ ես, շատ հատուն, «փլեխ»ներէն հատ մը ճաշակելէ վերջ, երկրորդ մը ափիս մէջ, վրան կը նայիմ, կը զարճնեմ ատրճն – անդին, պահ մը մտածելով ու խորանուզուելով խոհերուս մէջ...:

Տիկին Ժիրօն կր հարցնէ.

— Ի՞նչ կը մտածէք, պարոն: Ինչո՞ւ չէք ուտեր: Համով չե՞ն մեր Ծիրանները:

— Թէեւ մեր հայրենիքին Ծիրաններուն չափ քաղցր չեն, բայց դէշ ալ չեն ձեր Ծիրանները, տիկին: Սակայն, լեզուս լաւ չզործելուն համար, կը տատամսիմ, կը վարանիմ մէկ–երկու հատէն աւելի ուտել:

— Ուրեմն Հայաստանի մէջ Ծիրան կա՞յ, ու լա՞ւ տեսակները:

— Աչխարհի մէջ ամէնէն գեղեցիկ ու քաղցր Ծիրանները մեր հայրենիքը կ'արտադրէ: Այս ոսկիի ու արեւի գոյնով պտուղր առաջին անգամ Եւրոպա եկած է Հայաստանէն: Ձեր նախնիքները զայն կը կոչեն եղեր «փամ տ'Արմենի»:

Ցայտնութիւնս տիկնոջ զարմանք կր պատճառէ թէեւ, բայց կը հաւատայ,— «կրնայ ըլլալ»:

Ու ես, այս կարճ զրոյցին ընթացքին, ափիս մէջ բռնածս ալ կը ճաշակեմ կարօտով...:

Ընկերս նստած սակառին դլուխը, հատ–հատ ու իրարու ետեւէ կը կլլէ անդադար: Իսկ ես կեցած կը դիտեմ զինքը ու կը մտածեմ.— Ես ալ դեռ երկէ՝ հոն՝ հայրենիք եղած տեղս կրնայի այս սակառին մէջինը աւելի ու սրբել մէկ անդամէն: Սակայն այսօր, երկուքը՝ երեք չեմ կրնար ընել: Ու կը դիտեմ զմայլած սա սիրունիկ ոսկեդունները, որոնք մէկիկ–մէկիկ ընկերոջս կոկորդն ի վար կր գլտորին, կարծէք առանց ծամոելու:

Իրիկուն է արդէն: Պատանի մը, չուրջ տասնըհինդ տարու, ներս կը մտնէ մէկ կով եւ երկու այծ՝ առջեւը: Քանի մը վայրկեանի մէջ, կովն ու այծերը նորէն առջին լեցուած դոյլերէն ջրուելէ ետք ներս՝ ախոռ կը քաչուին:

Երկու գոյնով՝ կարմիր–ճերմակ, կամ բանք՝ ոսկի–արծաթ, գեղեցիկ կով մր խոշորադոյն ցեղէ: Լայն ու խչտեկաձեւ եղջիւրներ՝ սուր: Ոտովայնը գետնէն հազիւ մէկ թիզ բարձր: Կատարեալ մառան մը...: Գիրկ կր ծիծ՝ լուսիկին մէջքին չափ հաստ՝ որ թեւ մը կրնայ լեցնել: Երկար ու սպիտակ պտուկներ, մեր դաշտին եթնօրեայ ճերմակ վարունգներուն հանդոյն:

Ջուր խմելէ վերջ, լայն պինչերով հով կուտայ մեղի եւ, ֆշարով ներս՝ ախոռ կ'անցնի: Այծերն ալ՝ ետեւէն, եթէ մորթը չըլլայ, ոսկորները հատիկ–հատիկ, յօղ առ յօղ պիտի թափին: Սակայն իրենց ցեղն է այդպէս, նիհարակազմ: Ա-

Տունը վանդակի պէս էր իրեն համար. հողին խարկուած երգ. թեւաթեկ բանաստեղծութիւն, ստուերի մէջ աճող անհրապոյր ծաղիկ:

Ինք կոչուած էր վերածնելու հողածու ձեռքերով, եթէ հայ միջավայրը փոխան կասկածելի պատուաստի, մշակէր անոր մէջ ուժէ առեն ծնելու պատրաստ ազնիւ ժառանգականութեան հունտը. թէեւ ինկած էր կերպարանափոխ հողի մը զուգութեան մէջ:

Հիմա, այլեւս ուշ էր. որովհետեւ այս աղջկան հոգիին մէջ, նոր սպանիչ թոյն մր սկսած էր աւերներ գործել՝ ճահիճի մէջ ինկած ծաղկի մր կազմալուծումով:

Մինակ էր, բոլորովին մինակ: Մայրը անընդունակ էր զինքը հասկնալու: Ընկերուհիները կ'արգահատէին իր վրայ, ու այլեւս «սալ Արմենիէն» չէին ըսեր. նոյնիսկ չատերը հարազատի մր պէս կը զուրգուրային եւ փորձառուները խորհուրդ կուտային բժիչկի դիմել: Հետզհետէ ինքզինք լքուած կը զգար:

Թաղին տղաքը սկսած էին աւելի հետապնդել զինքը, հասուն խնձորներով բեռնաւորուած պարտէզի մը ցանկին տակ պահուրտած ստահակներու պէս:

Կարելի չէր չարունակել այս կեանքը: Երկրորդ անգամն ըլլալով կը փրթի իր մեռաքսէ բարակ գօտին Մեթրոյին մէջ:

Գլխու պտոյտ կը զգար: Ուշ իրիկուն էր երբ ներքնուղիէն դուրս ելաւ, օդի կարիքն զգաց: Հրապաւ ճակտէն պաղ քրտինքի կայլակներ կը հոսէին:

Լուռ էր չորս կողմը: Շէնքերէն արձակուած լոյսի կուռցներ կ'երկարէին մինչեւ գետի հայելիին վրայ: Դաստարկ մթնակութիւն եւ մանրանկար փոթորիկ մր կուրծքին տակ հողմաղաց մը կր դարձնէր, որուն խոցող թեւերուն վրայ քանի մը անգամ թաւալելէ վերջ ինքզինք դասաւ գետեղերքի այն մայթին վրայ ուրկէ դիտած էին անիծուած օր մը, Պայազատին հետ Շաթըլէի ֆաֆէներէն դառնալու առեն:

Ծանր վիշտերը նիւթական ցաւ չեն առթեր: Արապելլայի հոգին թմրած երջանկութեան մր պատրանքով կ'օրօրուէր: Իրեն այնպէս կը թուէր թէ իր սենեակին մէջ կր գտնուի: Պահ մը այնքան զօրաւոր էր ցնորքը, որ կարծեց նստիլ իր մտերմիկ բազմոցին վրայ ուր սովոր էր անկողին մըտնելէ առաջ հագուստները զետեղել հազար դուրդուրանքով: Եւ իրապէս այդ պատրանքին անձնատուր, մինչ գուլպաները հանելով կը պատրաստուէր անկողին մտնել, ինքզինք գտաւ զով ջուրի պուտակին մէջ. ուշ էր, յաւերժահարսեր անոր վարսերէն բռնած դէպի իրենց յատակի պալատը տարին, պարկաներու ժայռերուն տակ:

Թուրքէն գունաւոր մասնիկ մր Հայու մր վերջին բեկորին հետ խառնուած էր ու այդ անոնք – դաչնակ բովանդակութեան կճեպը չհանդուրժելով ծառէն բաժնուած ու կորսուած էր, յանձնուելով ալիքներու սրբագործութեան: Դիակը չգտնուեցաւ, պէտք է փնտռե՛լ ողջերուն մէջ...:

ԽՈՍՐՈՎ ՎՇՏՈՒՆԻ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՄԱՍԻՍ, մանկական եւ պատանեկան ամսագրերը, Ա. տարի, թիւ **12**, Բ. տարի թիւ **13** եւ **14**: Պատկերազարդ: Կը հրատարակուի Պուէնոս Այրէս (Արժանթին): Հասցէ.— **Revista «Masis», Acevedo 1353, Buenos Aires (Rép. Argentina):**

CONSTITUTION ET DÉMOCRATIE, les enseignements de l'Histoire et la solution de demain. Supplément de « **l'Economie** ». Prix 30 francs.

ռատ կաթ տուղ ցեղ մը, զոր մենք չունէինք մեր հայրենիքին մէջ:

Աչքերս ոսկի-արծաթ գոյնով կովուն կռնակը փակած՝ չեմ կրնար բաժնել, ու ակամայ կը հպատակիմ իբենց, պատանի հովիւին եռեւէն ախոռ մտնելով:

Կովն ու այծերը կը կապուին մսուրներուն առջեւ, իւրաքանչիւրն իր տեղը, իրենց վիզերէն շղթայ օղակներով:

Կը հարցնեմ հովիւ՝ կամ կովարած պզտիկ Ռոպէռին.

— Ի՞նչ է ձեր կովին անունը:

— Պէլլա, կը պատասխանէ Ռոպէռ, խնդալով:

— Հապա այս այծին անո՞ւնը: = Պիչչ'ա: — Երկրորդի՞նը: = Պլանչէտ:

— «Պէլլա», «Պիչչա», «Պլանչէտ», շատ ազուոր անուններ դրած ես, պզտիկ հովիւ:

— Ես չեմ, մամաս է որ կ'ընտրէ:

Ռոպէռ խնդուն դէմքով մը մօրկանը կը վազէ դէպի դուրս՝ ջրհորին առջեւ,

— Մամա՛, պարոնը մեր կովին ու այծերուն անունները հարցուց ու տետրակին մէջ ալ գրեց...:

— Ինչ անունդ ալ չգրե՞ց տետրակին մէջ, կը կատակէ մայրը խնդալով:

×

Դեռ այնքա՜ն խօսելիքներ ու հարցնելիքներ ունիմ տիկին Թիրոյին ու պզտիկ հովիւ՝ Ռոպէռին, բայց ժամանակը ուշ է: Վաղուց արեգակը մարը մտած է ու մթնշաղը կը մօտիկնայ, դաշտէն դէպի բարձրերը սահելով: Երբ տուն հասանք կէս ժամ վերջ, ընկերս, երինջի արիւնով ջնարակուած ծիրաններէն երկուական հատ մինակ հանեց երկու գրպաններէն...:

Ն. ՇԻՆԱԿԱՆ

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ՍՈՒՐԻՈՑ Ֆրանսական զպրոցները պիտի վերաբացուին Սեպտեմբերին: Այս առթիւ թերթերը կը գրեն թէ 1883ին էր որ բացուեցաւ Պէյրութի Ֆրանսական ազատ համալսարանը, նախաձեռնութեամբ ճգնուիթ Հ. Ռէմի Նորմանի եւ աջակցութեամբ Ֆէլ Ֆէռիի եւ Կամպէթթայի կառավարութեանց: Համալսարանը ունէր բժշկութեան, դեղագիտութեան եւ իրաւաբանութեան բաժիններ: Ցետոյ գործաբ խառն, դիտական բաժիններով: Այնուհետեւ իրարու յաջորդեցին զանազան կրթարաններ: 1914էն 1939 բացուեցան հիւանդանոց - ներ, մայրանոցներ եւ ատամնաբուժական հաստատութիւն մը: Ծրագրուած էր նաեւ 1945 յունուար 1ին բանալ համալսարանի գրականութեան բաժինը, բայց կացութիւնը փոխուեցաւ: Բժշկական համալսարանին վկայականները մեծ յարգ կը վայելէին Մէջին Արեւելքի մէջ,— Սուրիա, Լիբանան, Եգիպտոս, Իրաք եւ Իրան: Վաթսուն տարիէ ի վեր Ֆրանսական կրթարանները կր տիրապետին Սուրիոյ եւ Լիբանանի մէջ,— 400 հաստատութիւններ մօտ 60.000 աշակերտներով: Ամէն տարի արձանագրութիւնները կ'աւելնային. այն ատիճան որ 1944 հոկտեմբերին, Ֆրանսական զօրքին հեռացումէն առաջ, կրթարաններու տնօրէնները այլեւս աշակերտ չէին ընդուներ:

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՑ մէջ հանրաքուէ պիտի կատարուի Սեպտ. 8ին, որոշելու համար երկրին վարչաձեւը: Ընդհ. կարծիքն այն է թէ հանրապետութիւն պիտի հռչակուի, վերջ տալով Քոպուրկի արքայական տան որ Ֆաշական բոյն մը կր համարուի:

ՊԱՂԵՍՏԻՆի մէջ առեւտրական եւ ճարտարադործական ձեռնարկներ կատարելու համար 50—62 միլիոն սթերլինի փոխառութիւն մը պիտի տրամադրուի Մ. Նահանգներու կառավարութեան կողմէ: Կը խորհուի նաեւ 12.500.000 սթերլին տրամադրել, Հրեաներ տեղաւորելու համար Պաղեստինի մէջ: Ծրագրի մը համաձայն, եթէ Յորդանանի հովիտը չորցնեն եւ ուրիշ բարեփոխումներ կատարեն, կարելի է ապահովել 4.000.000 գաղթականներու ապրուստը, առանց հաշուելու Պաղեստինի եւ Յորդանանի 1.800.000 Հրեաներն ու Արաբները:

ԱՒԱՏ ՄԻՍ հասած ըլլալով Փարիզ, պարենաւորման նախարարը արտօնեց որ մսավաճառները իրենց ուզած քանակութեամբ գնեն, առանց կտրօնի

ԳԵՐՄԱՆԻՈՑ ամերիկեան եւ անգլիական շրջանները տնտեսապէս միացնելու համար, ծրագիր մը մշակուած է, որուն համաձայն վեց վարչական կեդրոններ պիտի բացուին: Այս դործակալութիւնները պիտի վարեն միացեալ շրջանին արտաքին առեւտուրը, ճարտարադործութիւնը, պարենաւորումը, հողադործութիւնը, ելեմուտքը, հաղորդակցութիւնները եւ թղթատարը:

ՀԱՅի ՎԱՃԱՌՈՒՄՐ ազատ ձգելու խնդիրը նորէն կը քննուի պարենաւորման նախարարութեան կողմէ:

ՀԻՒԼԻԱԿԱՆ ՈՒԺԸ հսկողութեան տակ պահելու համար յանձնախումբ մը կազմուեցաւ Մ. Նահանգներուն մէջ: Անդամները բոլորն ալ քաղաքացիներ են: Զինուորական իշխանութիւնը անոնց պիտի յանձնէ բոլոր վաւերագիրները:

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Թղթատարական պաշտօնեաներու գործադուլին հետեւանքով, կը ցաւինք որ կարելի չեղաւ մեր բաժանորդներուն ղրկել երէկուան եւ այսօրուան թիւերը, ինչպէս եւ կարգ մը ծրարներ: Բոլոր թիւերը պահուած են եւ պիտի ղրկուին, երբ թղթատարը վերահաստատուի: Ֆրանսական թերթերն ալ նոյն անելին մատնուած են:

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՑ համայնավար առաջնորդը, Տիմիթրով, չէտեղով իր երկրին կատարած դերը Պալքաններու եւ Մանաւանդ Յունաստանի ազատագրութեան պայքարին մէջ, կ'եզրակացնէ թէ խաղաղութիւնը եւ պալքանեան երկիրներու եղբայրական գործակցութիւնը մեծապէս պիտի չահին, եթէ ծովային ելք մը տրուի Պուլկարիոյ, Եգէական վրայ:

ՉՕՐ. ՎԼԱՍՈՎի եւ 11 մեղսակիցներուն կախաղանին առթիւ զոր հաղորդեր էինք երէկ, թերթերը կը գրեն թէ մահապարտը ռուսական լեգէոն մը կազմած էր 1943ին, Գերմաններուն հետ կռուելու համար: Հիթլէրական քարոզչութիւնը ժամանակին մեծ աղմուկ հանեց այս ձեռնարկին չուրջ. բայց իրականին մէջ Վլասով աննշան դեր մը կատարեց ռուսական ճակատին վրայ: Գերմանիոյ անձնատուութենէն քանի մը չաբաթ առաջ, վէճեր ծագած էին Վլասովի ջոկատներուն եւ գերմանական բանակին միջեւ: Փրակայի կռիւներուն առեն Վլասովի բանակը պաշարուելով, առիւծասէզները վար դնել: Վլասով փորձեց Զուիցերիա փախչիլ, սակայն ձերբակալուեցաւ սահմանապլուխին մօտ:

S. P.ՆԵՐԸ ՋՆՋՈՒԵՑԱՆ: *Ինքնաչարժները պատօրէն պիտի երթեւեկեն այսուհետեւ, պայմանաւ որ ունենան գործ թուղթերը, C. տառով:*

ԱՐԱԲԱԿԱՆ պատուիրակութիւն մը ներկայանալով Պապին, խնդրեց միջամտել, դադրեցնելու համար Հրեաներու ներգաղթը դէպի Պաղեստին: Քրիստոնեաներ ալ կան պատուիրակութեան մէջ, որ դիտել կուտայ թէ Պալֆուրի յայտարարութեան առեն միայն 75.000 Հրեաներ պիտի ընդունուէին, հինգ տարիէն, մինչդեռ այսօր Հրեաներու թիւը 600.000ը անցած է:

ՀԱՋԱՐ ԿԱՍԿԱԾԵԼԻՆԵՐ ձերբակալուեցան Թէլ-Ավիվի մէջ (Պաղեստին), մէջն ըլլալով հրէական գաղտնի կազմակերպութեան երկրորդ դեկավարը: Հարցաքննուեցան 15—50 տարեկան բոլոր Հրեաները, 200.000 բնակչութեան մէջ:

ՊԵԼԺԻՈՑ ԴԱՀԼԻՃԸ կազմուեցաւ նախագահութեամբ Պ. Հիւիսմանի (ընկերվարական): 19 նախարարներէն վեցը ընկերվարական են, վեցը աղատական (կաթոլիկ), չորսը համայնավար եւ երեքը մասնագէտներ: Վարչապետը 75 տարեկան է, քաղաքապետ Անվէրսի եւ համաշխարհային համբաւ կր վայելէ: Նախագահի պաշտօն ունի Միացեալ Ազգերու կազմակերպութեան մէջ:

ՄԱՀՈՒԱՆ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԵՑԱՒ ղօր. Նիքոլաուս Ֆանքհոռսթ, Նորվեկիոյ գերման բանակին հրամանատարը, անդ. դատարանի մը կողմէ, իրբեւ պատասխանատու դաշնակից պինուորներու սպանութեան: Մահապատիժը կախաղան էր, բայց պիտի պնդակահարուի, նկատի առնելով իր 43 տարուան պինուորական փայլուն կեանքը: Մահապարտը 61 տարեկան է եւ հանդարտութեամբ լսեց վճիռը:

ՊԱՐԵՆԱԻՈՐՄԱՆ մասին բուռն վիճաբանութիւններ տեղի ունեցան Ազգ. Ժողովին մէջ: Նախարարը, Պ. Իվ Ֆառժ պատասխանելով հարցապնդումներուն, տեղեկութիւններ հաղորդեց միսի, դինիի, կաթի, ճարպեղէնի եւն. արտադրութեանց մասին, յայտարարելով թէ համաձայն է որ կախաղանի դատապարտուին սովարարները:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՑ անգլիական շրջանին մէջ պինուորներուն արտօնութիւն տրուեցաւ ամուսնանալ Գերմանուհիներու հետ:

ՄԵԹՐՈՑԻ պարապ կառախումբ մը դիծէն դուրս ելաւ Ալէպիա - Փորթ տ'Օրլէան կայարաններուն մէջեւ եւ հաղորդակցութիւնները դադրեցան ուրբաթ առաւօտ:

Դ. Մ. Մարսիլիա. — Ա. Ռչտունի. « *Մէկ էլ ուսանուող տասը նահատակներու նկարներ* »ու քերթուածին համար դիմեցէք Մերլիեան դպրատունը, 13, rue des Dominicaines, Դին 50 Ֆրանք:

Այրի Տիկին Վ. Վարդանեան *իր ամուսնոյն՝* ընկ. ԱՐՇԱԿ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆի *մահուան քառասունքին առթիւ* 500 Ֆրանք *կը նուիրէ Հ. Ց. Դ. Վեր. Յոնտին*, 500 *ալ Ցր. Կ. Խաչին: Ստանալ Ցառաջէն:*

Պիսիկլէթ փնտռողներուն

Այր եւ կնոջ ամէն տեսակ պիսիկլէթներ, հին ապրանք, փիէսները էրօմէ եւ ամբողջական: Նաեւ թանտէմ: Ցարմար գիներ: Դիմել Նշանեանի, 15 Ave. Mathurin Moreau, *ժամը երիկուան 5էն 8: Մէթրօ՝ Պօլիվար կամ Քօնպա:*

Հ. Ց. Դ. «ԱՐՇԻԻ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷՆ

Թանասորի արշաւանքի տարեդարձը

Կը տօնէ մեծ պատրաստութեամբ Bourg la Reine*ի* Salle de la Municipale*ի մէջ: Կիրակի*, 4 Օգոստոս, *ժամը* 2.30*էն մինչեւ գիշերուան* 11:

Կը նախագահէ ընկեր ՀԱՑԿ ՋՐՈՒԱՆԴԵԱՆ, կը խօսին ընկերներ ԳԵՐԱՍԻՄ ԲԱԼԱՑԵԱՆ եւ ՀՐ. ՍԱՄՈՒԻԼ: Կ'երգէ Օր. Լ. Գորգիկեան: Պար՝ Օր. Հր. Գազաեան: Ընտիր ճաշ ընկ. Յ. Յովհաննիսեսեանի եւ իր ֆրանսացի ընկերներուն կողմէ: Կ'արտասանէ Ժիրայր Մուրատեան:

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՄԸ ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ Թղթատարական գործի համար: Դիմել «Ցառաջ»ի:

Տարօնի հետոսամարտը

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ ՏԱՐՈՆ - ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ ՀԱՑՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ, այս կիրակի, ժամը 2*էն* 11, *Իսի*, 45 rue de la Défense, *Հայկ. սրահին մէջ*, Issy les Moulineaux, (métro Mairie d'Issy) *կը նախագահէ հայրենակից Պ. ԱՌԱՔԵԼ ՋԱՔՐԵԱՆ: Կը խօսին ԻՏԱԼԻԱՑԷՆ ՆՈՐ ՀԱՍԱՑ ԱԿԱՆԱՒՈՐ ՀԱՑՐԵՆԱԿԻՑ ՄԸ, ԱՐՄԷՆ ՍԱՍՈՒՆԻ եւ ԽԱՉԻԿ ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ: Կ'երգեն մեր Գեղամի աղջիկը՝ Տիկին ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ԳԵՒՈՆԵԱՆ, Ստեփան Պօղոսեան, Օրիորդ Աստղիկ Տէր Պարսամեան: Կ'արտասանեն Պ. Պ. Շաւարշ Տէր Պարսամեան, Տարօն Տօնիկեան, Խաչիկ Առաքելեան, Զօհրապ եւ ժիրայր Մուրատեան եղբայրներ: Հայկական նուագ:*

Ուշադրութի՛ւն կօշկակարներուն

Ունինք կաշիի վաճառատուն Crepin *եւ* Tannerie: *Ձեր բոլոր գնումներու համար դիմեցէք Ց. Գ. Փափազեան վաճառատունը*, 223 rue Tolbiac, Paris(13), Tél. Gob. 64-54: *Բաց է ամէն օր ժամը* 8*էն* 12 *եւ* 14*էն* 18, *գոց է ուրբաթ եւ չաբաթ օրերը: Հաղորդակցութիւն՝* métro Tolbiac, Place d'Italie, Glacières:

MANUFACTURE de VÊTEMENTS
Hommes et Jeunes - Gens
Ets. BOYADJIAN
6, RUE MULET, LYON

ՁԵՐ ԻՆՔՆԱՇԱՐԱԾԵՐԸ
Գնելէ կամ ծախելէ առաջ դիմեցէք՝
ՇԱՀԱՆ ՍԱՐԵԱՆԻՆ
Դուէ էֆ որ պիտի շահիք
3 Villa Monceau, Paris 17, *հեռաձայն* Wag. 13-95

ՄԵԾԱՔԱՆԱԿԻ ՅԱՏՈՒԿ ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ

Կերպասի, պատրաստ հագուստի Ալգասեան բամպակեղէններու, պօնեթ-ըրիի մեծաքանակ վաճառում: Ապսպրանքները կ'ընդունուին նամակով եւ հեռախօսով՝ վիէն **6-54**:

ԴԻՄԵԼ **Ն. ԱԼԻՔՈՍԱՆԵԱՆԻ**
71bis Rue Boson, Vienne (Isère)

AIX-LES-BAINSի ՄԷՋ

ՀԱՑԿ. ԵՒ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՃԱՇԱՐԱՆ
ՏԷՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆ **ԽՉՃԱՏՈՒՐԵԱՆ**

Aix - les - Bainsի աշխարհահռչակ **Mont - Révard**ի Թելէֆերիկի կայանը, ուր պիտի վայելէք հաճելի օդ, հազուագիւտ տեսարան մը եւ բոլոր նրբաճաշակները գոհացնող արեւելեան եւ եւրոպ. համեղ կերակուրներ, օդի, աղանդեր եւայլն:
Կ'սօրէ վերջ թէյ եւ պար մինչեւ առաւօտ

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՄԵԾ ԿԱՌԱՏՈՒՆ

(Sté. Garage Rue Berlioz - NICE)

Կը ծախենք, կը գնենք, կը փոխանակենք նոր եւ գործածուած կառքեր: Ունինք էսանս, իւղ եւ լեկտրականութեան պիտոյք եւն.: Բաց է ամբողջ գիշերը: 20, rue Berlioz, tél. 857.31, *Նիս:*

Փրկեցէք ձեր եւ ձեր տղոց ակռաները գործածելով
DOLINE ALCALINE
ակռայ մաքրող հանրածանօթ փոշին:
կեդրոնատեղի, **47 Rue Lafayette, Paris (9)**

Imprimerie DER-AGOPIAN, 17 Rue Damesme – 13e
Le Gérant : H. AGONEYAN

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE

HARATCH - Fondé 1925 -
R. C. S. 376.286
Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
17, Rue Damesme — PARIS (13e)
Tél.: GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺՆ. Տար. 750, 6ամս. 400, Արտասահման 1000 ֆրանք

Mardi 6 Août 1946 երեքշաբթի 6 Օգոստոս

ԺԲ. ՏԱՐԻ — 18e Année N° 9768 - Նոր շրջան թիւ 407 խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ՝ 3 ֆր.

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ՄԵԾԵՐԸ ԵՒ ՓՈՔՐԵՐԸ

Հաշտութեան Խորհրդաժողովին առաջին չաբաթը լրացաւ կանոնադրական խնդիրներով: Եւ, առաջին օրէն իսկ երեւան եկան տեսակէտի խոր տարբերութիւնները:

Իրականին մէջ, ակադեմական հանդամանք ունի այս վիճաբանութիւնը, քանի որ Զորս Մեծերը նախապէս որոշած են ամէն բան եւ պարզապէս կարծիքներ պիտի լսեն:

Բայց եւ այնպէս, ուշագրաւ է երեւոյթը: Թէ քաղաքական եւ թէ գաղափարական տեսակէտով:

Ինչ որ կը խօսուի ժողովին մէջ, անշուշտ իր հետքերը պիտի ձգէ երկրէ երկիր: Եւ պիտի արձագանգէ այն միւս մեծ արիսպագոսին մէջ որ կը կոչուի Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութիւն, — երկրորդ տպաւորութիւնը լուսահոգի Ազգաժողովին:

Երեք խումբերու բաժնուած են Փարիզի Խորհրդաժողովին մասնակցողները,— Մեծեր, միջին պետութիւններ, փոքրեր:

Վերջին երկուքը յաճախ միացեալ ճակատ կը կազմեն, ըմբոստանալով Զորս Մեծերու դերիշխանութեան դէմ: Բայց, միւնոյն ատեն իրենք ալ խումբերու կը բաժնուին, թեւ տալով այս կամ այն Զոյնին, խմբակին:

Այսպէս, Աւստրալիա, Նոր Զելանտա, Հարաւ. Աֆրիկէ, Պելճիքա, Նորվեկիա եւ Յունաստան ընդհանրապէս կը հակին դէպի անգլեսաքսոն պետութիւնները: Իսկ անոնք որ դրացի են Խ. Միութեան կամ անոր կը պարտին իրենց փրկութիւնը, սահմաններու ընդարձակումը եւ ուրիշ բաներ, կանգնած են խորհրդային ճակատին վրայ: Այս խումբին դլուխը կը դտնուին Լեհաստան, Չեխոսլովաքիա եւ Զեխոսլովաքիա:

Երբեմն վէճը այնքան կը սաստկանայ որ, յոռետեսներ կը կարծեն թէ Եւրոպան երկու ճակատի բաժնուած է:

Մեծերը ամէն մէկդ կը փորձեն, փարատելու համար այդ մտավախութիւնը: Բայց եւ այնպէս, երեւոյթները աւելի խօսուն են քան փոխադարձ հաւաստիքները:

Օրինակ, մինչ դերմանական հարցը տակաւին չէ քննուած, բրիտանական եւ ամերիկեան կառավարութիւնները արդէն ձեռնարկած են անտեսապէս միացնելու իրենց դրաւած շրջանները: Անդին, Խ. Միութիւնն ալ իր հայեցողութեամբ կը վարէ իր դրաւած շրջանները, մերժելով որեւէ մէկդ մտութիւն:

Ուրիշ պարադայ մը,— յաճախ փոքրերն են որ թարդման կը հանդիսանան Մեծերու ներքին վէճերուն:

Այսպէս, ուրբաթ օրուան նիստին մէկդ, Սպիտակ Ռուսիոյ ներկայացուցիչը կը դանդատէր թէ անգլիական դինուորներ կը դտնուին Հիւս. Աֆրիկէի իտալական դաղթավայրերուն մէկդ: Եւ, դժդոհութիւն յայտնելով Թրիէսթիէի մասին եղած կարդադրութեան դէմ, կ'առաջարկէր Եուկոսլաւիոյ յանձնել անոր վարչութիւնը:

Մինչեւ հիմա եղած վիճաբանութեանց առթիւ, թեթեւ յաղողութիւն մը ունեցան փոքրերը:

Աւստրալիոյ ներկայացուցիչը կը պահանջէր որ « Խորհրդաժողովը իրաւունք ունենայ ամէն վայրկեան քննելու որեւէ խնդիր որ չէ յուղուած Զորս Մեծերու ժողովին մէջ»: Եւ կ'առաջարկէր որոշումներ տալ պարզ մեծամասնութեամբ:

Ցունաստանի ներկայացուցիչն ալ չօշափած էր այս խնդիրը: Ի վերջոյ Պ. Մոլոթով մինչին բանաձեւ մը առաջարկեց, որ ընդունուեցաւ միաձայնութեամբ.— « Խորհրդաժողովը կրնայ իր օրակարդին մէկդ արձանագրել, այս կամ այն պատուիրակութեան առաջարկութեամբ, հաշտութեան դաշնագիրներու հետ կապուած խնդիրներ »:

Թէեւ չատ սահմանափակ է իրաւասութեանց այս ընդարձակումը, բայց եւ այնպէս կրնայ դանադան ճեղքեր բանալ, ուրիշ խնդիրներ արծարծելու համար: Ուղղակի կամ անուղղակի:

Ամէնէն փշոտ հարցը՝ երկու երրորդի մեծամասնութեան խնդիրն է, որուն վրայ կը պնդէ խորհրդային պատուիրակութիւնը: Պարզապէս քուէներու հաշիւ, երկու կողմին համար ալ:

Այս կացութեան մէկդ, որեւէ յոյս կա՞յ որ լսեն նաեւ մեր ձայնը:

Թերեւս: Դիւանագիտութիւնը անակնկալներու չարժանիկար մըն է: Մանաւանդ այս պատերազմէն վերջը:

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՀԱ. ԱՅՍՊԷՍ ԿԸ ՄԵՌՆԻՆ...

«Յառաջ» վերջերս կը հաղորդէր ընտիր յեղափոխականի մը՝ Վահան Միհնախորեանի մահուան պարագաները:

Առտու մը մեռած գտեր են Պելկրատի մէջ, ուր կ'ապրէր տարիներէ ի վեր:

Միայն մտերիմներ կը լսէին իր ձայնը, թղթակցելով կամ կարդալով իր կուռ ուսումնասիրութիւնները:

Իր մտերիմներէն ընկեր Ա. Աստուածատրեան շատ հետաքրքրական յուշեր կը հրատարակէ *Հայրենիք* ամսագրին մէջ (1946 մայիս-յունիս), մահուան առթիւ:

Դեռ առաջին մասն է, լի՝ աղի-լեղի մանրամասնութիւններով:

Ամբողջ ողբերգութիւն մը՝ Վահանի կեանքը:

Հրաշքով ազատած էր **1915**ի Սարսափներէն (Սամսոն), որուն նկարագրութիւնը հրատարակեց «Վէմ»ի մէջ, գրագէտի մը նրբութեամբ («Արեւիւրիի օրերում»):

Այդ օրէն ի վեր, կը կաղար: Բայց, միշտ լաւատես, հաշտուած էր այդ կացութեան հետ: Եւ, փախանակ տխրելու կամ տրտնջալու, միշտ կը ծիծաղէր:

— « Այս գիշեր ոտքերս հանգիստ չէին, շարունակ ցնցում ունէին: Կ'երեւի թէ վերջին օրերը լաւ սնունդ չեն ստացել »:

Իր սենեա՞կը,— «դագաղ», ինչպէս կը վկայէ պրոֆ. Վ. Տոտոմեանց:

Դեռ աւելի խօսուն պատկեր մը.

— « *Երբ գրում եմ այս տողերը, յիշում եմ մի այսպիսի դէպք: Մի օր գնացի իր մօտ: Սենեակում չէր: Անցայ տան այն մասը, ուր տեղաւորուած էին փայտարանը եւ լուացարանը: Վերջինի դուռը դոց էր: Վահանը կանգնած էր մեծ տաշտի մը առջեւ, մէջքը դէպի ինձ: Տաշտը լի էր լաթերով: Լուացք էր անում՝ ամբողջովին քրտինքի մէջ կորած...* »:

Օրեր վերջը, երբ յօդուածագիրը դիտողութիւն կ'ընէ, առաջարկելով որ իր կինը կատարէ լուացքը, Միհնախորեան կը պատասխանէ.

— « *Ի հարկէ հաճելի չէ, բայց դէ ոչինչ. դժուարն անցել է, արդէն սովորել եմ թէ լուալ եւ թէ արդուկել: Մեծ բան չէ, երկու-երեք ամիսր մի անդամ եմ անում: Կարեւորը այդ չէ, այլ թէ ինչ է ասում Մոսկուայի ռատիօն* »:

Այո, մեծ բան չէ կծկուիլ դագաղ - սենեակի մը մէջ, լաթերը լուալ՝ տաշտին առջեւ: Եւ, տարիներով գրիչ շարժել, վառ պահելու համար Հայկական Մշակոյթը...

ՎԱՀԷ

Դէպի Երկիր

ԽՄԲ.— Vie Soviétique, Փարիզի խորհրդային դեսպանատան շաբաթաթերթը, իր վերջին թիւով (3 օգոստոս) շահեկան տեղեկութիւններ կը հաղորդէ ներգաղթի մասին, հետեւեալ խորագրին տակ,— « Ի սիփիւռս աշխարհի գրուած Հայերը խորհրդային հայրենիք կ'երթան ». —

1945ի վերջերը խորհրդային կառավարութիւնը կ'արտօնէր աշխարհի մէկդ գրուած Հայերուն որ իրենց հայրենիքը վերադառնան: Այդ արտօնութենէն օգտուելով երկու կարաւաններ արդէն հասած են Երեւան: Առաջին մասն է այս այն 40 հազար Հայերուն որոնք Խ. Հայաստան պիտի տարուին մինչեւ տարուան վերջը:

Ամենավերջին կարաւանը Պաթում կը բերէր, Թրանսիլվանիա չոգենաւով, 1834 այրեր, կիներ ու մանուկներ, բոլորն ալ Սուրիայէն ու Լիբանանէն: Խորհրդային այս նոր Հայերը ջերմ ընդունելութեան արժանացած են: Մեծ հանդէսներ սարքուած էին ի պատիւ իրեն՝ մասնակցութեամբ Խ. Հայաստանի կառավարութեան ներկայացուցիչներուն: Մնաց որ, անոնք իրենք նոր բնակավայրին մէկդ կրնան ճշմարտապէս իրենց տանը պէս դգալ իրենք զիրենք: Խորհրդային կառավարութիւնը, ինչպէս նաեւ հայկական կազմակերպութիւնները ամէն բան ըրած են որպէսզի այս նորեկ քաղաքացիները կարենան արագօրէն ընտելանալ իրենց նոր կենցաղին:

Կառավարութիւնը 40 միլիոն րուբլիի վարկ մը բացած է անոնց տեղաւորման համար եւ հոդաբաժիններ սահմանուած են: Ամէկ գաւ, Արտաւազդ արք. Սիւրմէեան Մարսէյլ կը սպասուի օգ. 7ին: Դիմաւորելու համար հինգ հոգիներց պատգամաւորութիւն մը պիտի երթայ Փարիզէն, յանուն եկեղեցւոյ վարչութեան:

ՀԱՇՏՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ

Մեծերը դաղթցին

Հաշտութեան Խորհրդաժողովին առաջին չաբաթը լրացաւ ճառերով, մասնակցող պետութեանց դլխաւոր ներկայացուցիչներուն կողմէ: Կանոնադրի Յանձնաժողովն ալ կարդադրեց բոլոր վիճելի խնդիրները, բացի մէկէն,— 2/3ի մեծամասնութիւն, որ պիտի լուծուի վաղը, համաձայն Մեծերու կամքին: Երբ այս հարցն ալ կարդադրուի, քաղաքական եւ տնտեսական յանձնախումբերը պիտի սկսին քննել հինդ դաշնադիրներու անջատ յօդուածները:

Խորհրդաժողովի չրջանակներուն մէկդ դոհունակութիւն կը տիրէ դործերու ընթացքի մասին:

Շաբաթ օրուան նիստին մէկդ, կանոնադրի յանձնաժողովը 8ի դէմ 12 ձայնով մերժեց փոքրերու բանաձեւը, որ կ'առաջարկէր իրրեւ մնայուն նախագահ ունենալ Ֆրանսայի ներկայացուցիչը, մանաւանդ որ Պ. Պիտօ չէր ուզած ընդունիլ այդ պաշտօնը, առանց միաձայն քուէարկութեան: Ուրեմն փոխն ի փոխ պիտի նախագահեն հինդ մեծ պետութեանց ներկայացուցիչները:

Այս հարցի լուծումէն վերջ, կանոնադրի յանձնաժողովը անփոփոխ քուէարկեց երեք առաջարկներ.— 1. Հրաւիրել հինդ նախկին թշնամի պետութիւնները, — Իտալիա, Ռումանիա, Պուլկարիա, Հունդարիա եւ Ֆինլանտա — Խորհրդաժողովին առջեւ պարզելու իրենց տեսակէտները.— 2. Իրրեւ պաշտօնական լեզու ընդունիլ Ֆրանսերէնը, անգլերէնը եւ ռուսերէնը.— 3. Քարտուղարութեան խնդիր: Ցետոյ քննեց բանաձեւերու քուէարկութեան հարցը: Զորսերը կ'առաջարկեն առեւնական դործողութիւնները քուէարկել պարզ մեծամասնութեամբ, իսկ որոշումները եւ ժողովականներուն թելադրութիւնները՝ 2/3ով: Փոքրերը հակառակ են այս տեսակէտին: Վերջին անդամ պարզ քուէարկութեան սկզբունքը պաշտպանեց նաեւ Հարաւային Աֆրիկէի ներկայացուցիչը:

ՓՈՒՐ ԱԶԳԵՐՈՒ ԻՐԱՒՈՒՆՔՆԵՐԸ

Նոյն օրուան ընդհ. ժողովին մէկդ, Պելժիոյ արտաքին նախարարը, որ նախագահն է կանոնա-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

դաբաժիններ սահմանուած են: Ամէկ գաւ, Արտաւազդ արք. Սիւրմէեան Մարսէյլ կը սպասուի օգ. 7ին: Դիմաւորելու համար հինդ հոգիներց պատգամաւորութիւն մը պիտի երթայ Փարիզէն, յանուն եկեղեցւոյ վարչութեան:

ԵՒՐՈՊԱՑԻ ԱՌԱՔԱՄԵԱՑ ԱՌԱՋՆՈՐԴ Արտաւազդ արք. Սիւրմէեան Մարսէյլ կը սպասուի օգ. 7ին: Դիմաւորելու համար հինդ հոգիներց պատգամաւորութիւն մը պիտի երթայ Փարիզէն, յանուն եկեղեցւոյ վարչութեան:

ՈՒԻԼՍԸՆԵԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ ոչ Հնդկաստանի կը սպառնայ եւ ոչ ալ Թուրքիոյ

Նախագահ Ուիլսընի իրաւարարութիւնը Հայաստանի կը ձգէ Թրքահայաստանէն 90.000 քառ. քիլոմէթը հողամաս, որուն վրայ եթէ աւելցնենք 1920ին Թուրքիոյ կողմէ խլուած Կարսի, Արտահանի եւ Սուրմալուի շրջանները, կ'ունենանք 110 հազար քառ. քմ.: Ներկայիս հոն բնակող բնակչութեան միջին խտութիւնն է 5 հոգի իւրաքանչիւր քառ. քմ.ի վրայ, որուն կէսը Քիւրտ, 1/4ը Թուրք, 1/4ը Լազ, Մալական, Չէրքէզ, Ցոյն, Եզեան եւ Գըզըլպաշ:

1918ին Կովկաս ապաստանած էին վասպուրականէն 120.000, Տարօնէն՝ 80.000, Ալաշկերտէն, Բասէնէն, Երզրումէն եւ Տրապիզոնէն՝ 100.000, ընդամէնը 300.000 հոգիական: Հայաստանի խորհրդայնացումէն վերջ ներգաղթով կամ անհատական միջոցներով Հայաստան մտան մօտ 50.000 Թրքահայեր: Գաղութներէն առնուազն 500.000 Հայեր սրտատրոփ կը սպասեն արեւմտեան Հայաստանի ազատագրութեան եւ ներգաղթի: Եթէ բոլորն ալ փոխադրուին, 850.000ի մօտ հայութիւն մը կրնանք տանիլ հոն, այսինքն իւրաքանչիւր քառ. քմ.ի վրայ 8 հոգի: Տակաւին չեմ հաշուեր Կարսի, Արտահանի, Սուրմալուի ողջ մնացած Հայերը, որոնք մ. Հայաստան եւ Կովկաս ապաստանած, կը սպասեն պատեհ առիթի իրենց տուները վերադառնալու համար, ինչ որ կ'ընէ առնուազն տասը Հայ իւրաքանչիւր քառ. քմ.ի վրայ:

Օգտագործութեան յարաճուն յառաջդիմութեանց եւ հիւղէ ուսքի դարուն մէջ բերդաքաղաքները կորսնցուցած են իրենց կարեւորութիւնը: Էրզրումէն մեկնիլ կէտ մը ամրակոծելու, պահանակ մեկնելու պաշտպանէն կամ Երեւանէն ոչ իսկ ժամ մը կը շահեցնէ ամբաձիգ օդաչուներուն: Օտեան աւելի մօտ է Վոսփորի եւ Տարանդէլի քան Տրապիզոնը կամ Բիւզէն:

Անցնինք հիմա Ուիլսընի սահմաններուն: Ծովեզերքին Քէսապահ անունն աւան մը, դուրկ ռազմական կարեւորութենէ: Քէսապահէն մեկնիլ Կիլաստոն – Սամսոն – Սինոպ ուղղութեամբ յարձակելու համար, ծովուն եւ պոնտական լեռներուն լանջերէն, ենթակայ նոյն լանջերուն վրայ հաստատած հրետանիներու եւ նաւային թնդանօթերու կրակին, բաւական բարդ ռազմական հանելուկ մըն է:

Աւելի հարաւ սահմանը կր հետեւի Պոնտական լեռներուն, կ'անցնի Կիւմիւշխանէի եւ Շիրանի արեւմուտքէն, Թուրքիոյ ձգելով Շապին Գարահիսարի ամուր լեռնաստանը, ուր կը գտնուէին հին հռոմէական բերդաքաղաքներ: 1918ին այս շրջանի յենարան ծառայեց Վեհիպ փաշայի, դէպի Քելքիտ, Կիւմիւշխանէ եւ Երզնկա յարձակելու եւ այդ վայրերը վերագրաւելու համար:

Ցետոյ սահմանը կ'անցնի Զարտակլըի եւ Քէմախ Պողազի վրայով, Թուրքիոյ ձգելով Քէմախը: Ըստ Ալի Քէմալի պէյի «Էրզինճան»ին, Անատոլուի դռները կարսը եւ Էրզրումը չեն, այլ Զարտաքլին եւ Քէմախը: Թուրքերը այդ երկու դռներուն եւ ին ունին Ռէֆահիյէի եւ Գուրուչայի լեռնաշղթաները, աւելի արեւմուտք՝ Սվազի նահանգին վրայ Քէմախ Պողազի եւ Ակդրտաւրոսի լեռներու ճիւղաւորումները, բազմաթիւ, չարք չարք պաշտպանողական գծեր կազմակերպելու հնարաւորութիւնը կ'ընծայեն Թուրք սպայակոյտին:

Ցետոյ սահմանը կ'անցնի Մնձուր լեռներէն եւ Քղի լեռնագաւառի հիւսիսէն, Թուրքիոյ ձգելով Տերսիմի անանցանելի ալպեան հողամասը, եւ Քղիի լեռնոտ շրջանը, որ 1918ին յենարան ծառայեց Թուրքերուն, Եազմուճուք – Թաքի տէրէսի յետ Թուրքերուն, Եազմուճուք – Թաքի տէրէսի ուղղութեամբ յարձակելու Էրզրումը պաշտպանող հայկական ուժերը թիկունքէն հարուածելու, եւ Էրզրումի անկումը փութացնելու համար:

Ապա սահմանը Հայոց կը ձգէ Վարդոն եւ Մուշը, Թուրքերուն՝ Ճապաղջուրը եւ Կինճը, որոնք 1916ին յենարան ծառայեցին Թուրքիոյ, Ս. Կարապետ – Խնուս ուղղութեամբ յարձակելով առաջմապէս Մուշը, Խնուսը եւ Զարպահարը գրաւելու համար: Ճապաղջուրը եւ Կինճը լեռնոտ շրջաններ են ուր Թուրքերը օգտուելով հողմամասի հնարաւորութիւններէն, 1915—17 կասեցուցին ռուսական բոլոր յարձակողականները, մինչ Մուշը բաց դաշտ է մինչեւ Պուլանըքի շրջանը:

Շարունակելով իր ճամբան աւելի դէպի հարաւ, սահմանը երկուքի կը բաժնէ Մասունը, հիւսիս ձգելով Հայոց եւ հարաւը Թուրքիոյ: Ապա սահմանը կ'անցնի Բաղէշի եւ Կարճկանի հարաւէն՝ Թուրքիոյ ձգելով Մոկանի մէկ մասը, Խարէնը եւ Խիզանի ամուր լեռնագաւառները, ուր զանը եւ Խիզանի ամուր լեռնագաւառները, ուր այնքան տեղական դժուարութիւններու հանդիպեցաւ Համազասպի կամաւոր դունդը: Այս երկու շրջաններու մէջ հաստատուած ուժերը կը սեղմեն վտանգաւոր կերպով Պլէյիդ Սուլի հովիտը, եւ Սղերդի քարքարուտ ու դժնդակ ճանապարհը:

Ուիլսըն Հայաստանի կը ձգէ նաեւ Մոկսը, Շատախը, Խոշապը եւ Սարայը, Թուրքիոյ կը ձգէ Հեքիարիի դժուարին ձորերու եւ լեռներու լաբիւրինթոսը, մինչեւ Իրանեան սահմանը:

Աակէ զատ Թուրքիոյ կը մնայ հայկական Տարօնոսը մինչեւ Դողմի կէտիկի մօտերը, Բալուն որ Մարքերդի դուռն է, եւ Սուբնատ գետի համբաւաւոր ակնաղբիւրը, ուրկէ կ'անցնէին տովորաբար ասորի աշխարհակալները, Հայաստան արշաւելու համար:

Թուրքերը Մուշի լեռներուն վրայ կրնան վակէլ Արտաշատ – Տիգրանակերտ պատմական ճամբան:

Վանի հարաւը, Հեքիարիէն միայն ջորիները կրնան անցնիլ, արդիական բանակի մը հրետայլի եւ ինքնաշարժի զօրամասերը չեն կրնար հետեւիլ: Ամատիէյի եւ Զախոյի շրջաններուն մէջ, բանակ մը կտրուած այդ երկու կարեւոր զօրամասերէ, ենթակայ է պարտութեան:

Վանի արքաները Ասորիներուն դէմ կը կռուէին անցնելով Ուրմիոյ լճի աւազանէն եւ Ռէվանտուզէն: Առաջինը Պարսկաստանի սահմաններուն մէջն է, երկրորդը Իրաքի կը պատկանի: Սեւրի դաշնագիրը Հայաստանէն դուրս կը ձգէ, մինչեւ իսկ դէպի Ուրմիա և Սարմաստ տանող կիլիչինը և պատմական Խանասորը: Դէպի արեւմուտք Հայաստանը եւ Փոքր Ասիան՝ Միջագետքին կապող դլխաւոր ճամբան կ'անցնի նախկին Տիարպէքիրի եւ Խարբերդի վիլայէթներուն մէջէն, որոնք երկուքն ալ ամբողջութեամբ Թուրքիոյ ձգուած են: Հոսկէ կ'անցնէին Պարթեւները, Սասանեանները և Արաբները, Հռոմի և Բիւզանդիոնի դէմ կռուելու համար:

Էրզրումը, որ յենակէտ մըն էր Բիւզանդացիներուն, Հայաստանի մէջ ոտնձգութիւններ կատարելու համար, արեւմտեան կողմէն ոեւէ բնական ամրութիւն չունի: Այդ ուղղութեամբ յարձակող բանակ մը զայն դիւրութեամբ կրնայ գրաւել, ինչպէս Թուրքերը ըրին 1918ին:

Կարսը՝ Գարաքիլիսէի (Կիրովական) եւ Լենինականի դուռն է: Արտահանը կը սպառնայ Ախալքալաքի եւ Թիֆլիզի: Արդուինը եւ Խոփէն կը սպառնան Պաթումի: Բարթողեան լեռնանցքները եւ Սուրմալուն Երեւանի ապահովութեանը անհրաժեշտ են: Պէտք չէ մոռնալ որ այսօր Երեւանը կը գտնուի թրքական ծանր հրետանիի, նոյն իսկ հրացաններու հասողութեանը սահմանին մէջ:

Տրապիզոնը, եթէ արդիական նաւահանգստի մը կատարելութեամբը օժտուի, կը վտանգէ Պաթումի, Փոթիի, Նովորոսիսքի, Սեվաստոպոլի եւ Օտեսայի նաւային հաղորդակցութիւնները:

Տնտեսական տեսակէտով Թուրքիան չի քաշքաշուիր, եթէ Հայերը տիրանան իրենց իրաւունքին: Այսօր Հայաստանի հողերը կը մնան խոպան եւ անմշակ, Թուրքիոյ անտեսութիւնը կեղծուած է արեւմտեան Անատոլուի մէջ: Իսկ Թրքապատկան հայկական հողերու ամենախոշոր հարստութիւններն են, — Տիվրիկի երկաթը, Արդինի պղինձը, Սղերդի քարիւղը, Կապան-Մատէնի արծաթախառն կապարը, Մալաթիոյ ափիոնը եւ Կիլիկիոյ բամպակը, որոնց բոլորն ալ Սեւրի դաշնագիրը կը ձգէ Թուրքիոյ:

«Ցառաջ»ի միջոցաւ մեզի խրատներ տուող անգլիացի պահպանողական դիւանագէտը կրնայ հանդիստ քնանալ: Սեւրի սահմաններով օժտուած Հայաստանը սպառնալիք մը չէ ոչ Հնդկաստանի ճանապարհին, ոչ ալ Թուրքիոյ դոյութեանը:

ԱՐՏԱՒԱԶԴ ԱՆՏՈՆԵԱՆ

Անգլիացի Գատախազին ճառը

ԼՄՐ.— Անցեալ օր հրատարակեցինք ամերիկեան դատախազին՝ ձէֆսընի ճառին ամփոփումը: Ստորեւ կուտանք անգլիացի դատաւոր Սըր Հարբըի Շօֆրոսի ճառին գլխաւոր մասերը.—

«Հազարամեայ գերման պետութիւնը» հիմնելու առաջադրութեամբ, Նացիները աշխատանքի լծուեցան բնաջինջ ընելու կամ յաւիտենապէս ահաբեկելու համար Եւրոպայի ցեղային ու ազգային խմբաւորումները, կամ այն հաստատները — ինչպէս, օրինակ, մտաւորականութիւնը — որոնցմէ կախուած է այդ խմբաւորումներուն վերապրումը: Մէկ կողմէն գրաւեալ երկիրներու մէջ ծնունդներու քանակը կը նուազեցնէին, միւս կողմէ արուեստական միջոցներով կ'աշխատէին բարձրացնել Գերմաններու ածումը: 1941ին էր որ Զայս Ինքվարթ մշակեց նոր դրութիւն մը, Հոլանտայի աղջիկները գերման զինուորներուն յանձնելու համար: Կարելի չէ մանրամասնել Լեհաստանի մէջ գործուած խժդժութիւնները: Կայ սակայն ցեղ մը որուն բնաջնջումը կատարուեցաւ այնպիսի կատաղութեամբ որ պարտք կը սեպեմ առանձնապէս խօսիլ անոր մասին: Ըսել կ'ուզեմ Հրեաներու բնաջնջումը: Եթէ ներկայ ամբաստանեալները ուրիշ ոճիրներ ալ գործած չըլլային, կը բաւէր այս մէկը որուն մասնակից էին բոլորն ալ: Պատմութիւնը այդ արհաւիրքին նմանը տեսած չէ: Այս բնաջնջումը միայն S. S.ներու կամ Հիմլէրին պատկանող չէր: Բանակին հրամանատարներն ալ գործակցեցան բնաջնջումի այդ աշխատանքներուն. Քայքէկի ու Եօտլը դիտէին թէ ինչեր տեղի կ'ունենային: Ամէն զինուոր որ կը կռուէր արեւելեան ճակատին վրայ, տեղեակ էր անցուդարձին: Կառավարութեան իւրաքանչիւր անդամը ինչպէս նաեւ իւրաքանչիւր հրամանատար ծանօթ էր դէպքերուն: Գերման զօրավարները «դրեթէ սրտագին» յարաբերութիւններ ունէին իշխանու հետ, երբ կը թաւալէին հարիւր հազարաւոր աննեցուկ, անմեղ մարդոց, կիներու եւ երախաներու արեան մէջ: Միժամանակ Աուշվիցի մէջ Հրեաներու զանգուածային կոտորածը եւ ուրիշ չարագործութիւնները վերածուեցան: Այս ձեւով կան ճարտարարուեստի վերածուեցան: Այս ձեւով էր որ սպաննուեցան 12 միլիոն այրեր, կիներ ու երախաներ: Ի՞նչ իրաւունք ունի մէկը որ դեր ունեցած է — նոյնիսկ անուղղակի — այս կոտորածներուն մէջ, կարեկցութիւն սպասելու մեղմ:

1939ին դոյութիւն ունէին վեց գլխաւոր արդելարաններ — Տախաու, Զաչէնհաուզէն, Պուխէնվալտ, Մաուտհաուզէն, Ֆլոսէնպուրկ եւ Ռաւէնսպրիւք: Ասոնք համաստաւած սիսթեմի մը կորիզը կը կազմէին միայն: Արդելարաններէն իւրաքանչիւրը ունէր իր «արբանեակները» ինչպէս մոլորակ մը:

Դատաւորը յետոյ կը թուէ իւրաքանչիւր ամբաստանեալի յանցանքը:

Անկարելի է ուրանալ կէօրինկի պատասխանատուութիւնը: Արտաքնապէս քարեմոյն — թէեւ կեղծ — ան այ միւսներուն պէս ու անոնց չափ դեր ունեցած է այս դիւային սիսթեմին մէջ: Հէսի դերը նայի կուսակցութեան մէջ, շատ յայտնի է: Ան չզոհացաւ միայն հրէշը դործի դլուխ բերելով, այլ ամէն ձեւով սատարեց անոր հրէշային աշխատանքներուն: Ռիպէնթրոպի դործն ալ յայտնի է: Պատմութեան մէջ ոչ ոք անոր չափ պըղծեց դիւանագիտութիւնը. ո՛չ ոք անոր չափ վատօրէն դաւաճանեց: Բայց ան ալ, մնացեալներուն նման, հասարակ մարդասպան մըն է: Քայթէլ եւ Եօտլ չեն կրնար ուրանալ որ տեղեակ էին ու պատասխանատու այն գործողութեանց որոնք տեղի կ'ունենային իրենց ստորադասներուն գիտակցութեամբ եւ սրտագին գործակցութեամբ: Քալթենպրիւննէրն ալ յանցաւոր է անշուշտ. ամէն ամիս կր ստանար կոտորածներուն տեղեկագիրը: Կասկածի կարելի չէ ենթարկել Ռոզենպէրկի յանցանքը: Իրրեւ փիլիսոփայ և տեսաբան, ան էր որ բարելեաց հող մը պատրաստեց նացիական վարդապետութեան տարածման համար: Ֆրանք անձամբ կը խոստովանէր թէ «Մարդ չի կրնար մէկ տարուան մէջ բնաջինջ ընել բոլոր ոջիլներն ու բոլոր Հրեաները»: Քիչ, ներքին գործերու նախարար, չէր կրնար անտեղեակ ըլլալ Հրեաները կոտորելու քաղաքականութեան: Շերթայխէրի համար Հրեաները ջարդելու քաղաքականութիւնը իր ահաւոր փառասիրութիւնն էր եղած 25 տարիէ իվեր: Արդէն բաւական առեն կ'ըլլայ որ կորսնցուցեր է ապրելու իրաւունքը: Շախթի եւ Ֆունքի անտեսական հարցերով չհաձրդռուած ըլլալու պարագան չի կրնար մոռցնել տալ իրենց կատարած դերը ընդհանուր ծրագրին մէջ: Շախթի խելքն ու միջազգային դիրքը միայն կրնան աւելցնել իր ոճիրներուն անպարոյականութիւնը: Կարելի՞ է ըսել որ Տէօնից անտեղեակ էր անցուդարձին, երբ ինքն էր որ իր 600.000 նաւաստիներուն կը խօսէր «հրէութեան տարածուն թոյնին» մասին: Ռաուէրմ մատներուն վրայ արեան հետքեր չկա՞ն: Ֆօն Շիրախ այն ողորմելին էր որ խոթարեց միլիոնաւոր անմեղ գերմանացի պատանիները: Փափէն, ինչպէս նաեւ Նէօրաթ — որուն գործունէութիւնը Զեխոսլովաքիոյ մէջ ոչ մէկ դութ կը թելադրէ — Ռաէրի չափ յանցաւոր են: Զայս Ինքվա՞րթ — բայց դուք կը յիշէք այն հրահանգները զոր կէօրինկ իրեն կուտար 1938 Մարտ 26ին՝ Աւստրիոյ մէջ հակահրեայ միջոցներ ձեռք առնելու մասին ու նաեւ այն տեղեկագիրը զոր Նոյեմբեր 12ին իր ստորադասներէն մէկը Պերլին կ'ուղարկէր պատմելու համար այն յառաջդիմութիւնը որ կատարուած էր այդ գետնին վրայ: Շեփէր անձամբ խոստովանեցաւ թէ իր աշխատաւորներու զօրաշարժով յաջողած էր 14 միլիոն օտար բանուորներ ուղեղնել իր հրամանին տակ: Նէօրաթ անձամբ յայտնեց այս դատարանին որ ինք Հիթլէրի կառավարութեան մէջ մտած էր որպէսզի այս վերջին ըլլար աւելի խաղաղասէր ու պարկեշտ. բայց պաշտօնի դլուխ անցնելէն քանի մը շաբաթ ետքը արդէն գիտէր որ Հրեաները կր հալածուէին: Ֆրիթշէի պաշտօնն էր այնպէս կազմակերպել մամուլը որ ան դառնար «քարոզչական մնայուն նախարարութիւն» մը:

Անգլիացի դատաւորը յետոյ կը յիշէ կէօրինկի այն բառերը որոնցմով յայտնի դրագէտը կը հաւաստէր իր վախը թէ ճակատագիրը օրին մէկը պիտի հարուածէ դերման ժողովուրդը — «Պիտի հարուածէ, որովհետեւ անոնք, Գերմանները, իրենց դէմ կը դաւաճանեն ու չեն ուզեր ըլլալ ինչ որ են: Ցաւալի բան է որ անոնք անձանօթ են ճըշմարտութեան հրապոյրին: Ցաւալի է որ մշուշը, ծուխն ու տարապայման անչափաւորութիւնը այնքան սիրելի են իրենց: Սրտակեղեք երեւոյթ է որ անոնք միամտօրէն անձնատուր կ'ըլլան այն սրիկային որ կը դրգռէ իրենց ամէնէն ստորին բնազդները, կ'ամրապնդէ իրենց մոլութիւնները եւ կը

ՈՏՔԻ՛ ԿՈՑՐ ԻՄ

ՀԱՑԱՍՏԱՆ Կ'ՈՒՆԱՅ ԱՊՐԻԼ ՀԱՄԱԶԱՑՆ ԻՐ ՀԱԻԱՏՔԻՆ ԵՒ ՀԱՆՁԱՒՐԻՆ

ԽՄԲ.— Ահաւասիկ « **Femmes Françaises** » շաբաթաթերթին յօդուածին այն մասը որ կը վերաբերի հայկական ջարդերուն: Երկրորդ մասը՝ ֆրանսերէն՝ հրատարակեցինք շաբաթ օր· —

Պատմութիւն մը կայ զոր կ'ուզեմ պատմել ձեզի: Պատմութիւնը երկրի մը որ շատ քիչ երիտասարդներ գիտեն այսօր, եւ որ սակայն ջերմապէս հետաքրքրած է մեր հայրերը անցեալին մէջ եւ Անաթոլ Ֆրանսին ներշնչած յուզիչ էջեր:

ՀԷՔԵԱԹԻ ՀԵՐՈՍՈՒՀԻՆ

Հայաստանի մասին խօսուիլը լսեցի Լուիզ Ադարաճեանէն, Թաղային դպրոցի փոքրիկ բարեկամուհիս, զեղեցիկ պզտիկ աղջիկ մը, այնքան առատ խարտեաշ մազերով որ հիւանդապահուհին կշտամբած առեն ստիպուած էր կարել... որովհետեւ ծանրաբեռնած էին իր անուշիկ եւ ուշիմ գլուխը:

Շատ անգամ անոր տունը կ'անցընէի հինգշաբթի օրերը: Հայրը սպաննուած էր Թուրքերու կողմէ 1917ի մեծ ջարդերուն: Մայրը վերամուսնացած էր կերպասեղէնի վաճառականի մը հետ եւ ունէր թխորակ, զանդրահեր մանչուկ մը: Անոնց հայրենակիցներէն շատեր կուգային այս հիւրընկալ եւ համակրելի տունը, եւ մանրանկար զաւթներու մէջ սուրճը խմած առեն, կ'ոգեկոչէին իրենց հայրենիքի իրերու շրջապտոյտ կորուսեալ: Երբեմն ձայները կը ցածնային, կը խռպոտէին...

Սեւազգեստ կիներ անկիւն մը նստած՝ աղօթքներ կը մրմնջէին: Լուիզը ինծի կը բացատրէր.— « Այն մեծ խաչով ծեր կինը կր տեսնե՞ս, Թուրքերը սպաննած են անոր երկու տղաքը, ամուսինը եւ հայրը: Եւ միւս կինը, մայրիկին քոյրինը, սպաննած են զաւակը եւ ամուսինը: Եւ իմ հայրս ալ սպաննուած է: Այն առեն ես երախայ էի, մայրս, ես եւ մեծ մայրս մառանի մը մէջ պահուած էինք, եւ այդպէս ջարդերէն ազատեցանք: Մօրեղբայրս օգնած է յետոյ տպրելու եւ Ֆրանսա ապաստանելու »:

Բոլոր այս պատմութիւնները սարսափով մտիկ կ'ընէի եւ իմ զպրոցական խարտեաշ բարեկամուհիս կը թուէր հէքեաթի հերոսուհի մը, հրաշքով մը ազատած վիշտերէն ճանկերէն:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՋԱՐԴԵՐԸ, ԹՈՒՐՔԻ ԳՈՐԾ, ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ԾՐԱԳԻՐ

Հայկական ջարդերը... Ժե. դարէն մինչեւ Ժթ. Թուրքիա եւ Իրան կ'արշաւեն եւ կ'աւերեն քրիստոնեայ Հայաստանը, շատ հին քաղաքակրթու – թեամբ երկիր մը եւ ի վերջոյ իրենց մէջ կր բաժնեն զայն:

Եւրոպան հանդիսատես կ'ըլլայ պարբերական եւ արիւնալի ջարդերու: 1894ին (Խմբ.— 1895-96) 300.000էն աւելի Հայեր կ'անհետանան թրքական Հայաստանի եւ Կիլիկիոյ դաւառներուն մէջ: 1909ին, 30.000 Հայեր կը սպաննուին, Թուրքերու ոճիրները եւ յափշտակութիւնները անպատիժ կր մնան, վերածուելով քաղաքական դրութեան մը:

Արեւմտեան պետութիւնները, ինչպէս նաեւ Ռուսիա ի վերջոյ կը յուզուին Հայերու եղերական վիճակէն, եւ կ'որոշեն բարենորոգման ծրագիր մր ներկայացնել Սուլթանին: Երկու քննիչներ կը նշանակուին գործադրութեան հսկելու համար:

Բայց ահա կը պայթի 1914ի պատերազմը: Թուրքիա անմիջապէս Գերմանիոյ կողմը կ'անցնի եւ կր վտարէ երկու Եւրոպացի քննիչները: Ջարդերը կը վերսկսին չատ աւելի ծաւալումն, որովհետեւ Հայերը չեն ծածկեր իրենց համակրանքը Համաձայնականներուն հանդէպ որ փոքր եւ ճնշուած ազգերու պաշտպան հռչակած էր իրենք զիրենք:

Կիլիկիոյ մէջ, Արեւելեան Լեգէոնը հաղարաւոր Հայեր կր հաւաքէ Ֆրանսական վերին հրամանատարութեան տակ: Ռուսիոյ մէջ 200.000 Հայեր կր կռուին պատերազմի առաջին իսկ օրէն:

Միւս կողմէ 30.000 Հայեր պատերազմի առաջին օրէն իսկ կ'ապաստանին Կովկասի բարձունքները եւ կը կազմեն արձակամտէն դունդ մը, հրամանատարութեամբ ազգ. հերոս Անդրանիկի որ յետագային կը նշանակուի զօրավար ռուսական կառավարութեան, եւ Պատուոյ Լեգէոնի սպայ՝ Ֆրանսական կառավարութեան կողմէ: Ամենք անդադար կը նեղեն Թրքական զօրքերը, ուր ամիս ուշացնելով Բագուի գրաւումը:

Թրքական կառավարութիւնը վրէժ լուծելու համար այս դիմադրութենէն, կը ջարդէ մօտ մէկ միլիոն այրեր, կիներ եւ մանուկներ:

«Հայկակ· ջարդերը սարսուռեցան և զարգացան ժամացոյցի կանոնաւորութեամբ, գերմանական զօրաշարժի միեւնոյն տեւականութեամբ: Գործը՝ Թրքական, մեթոտը՝ գերմանական:

Արեան եւ տառապանքի այս գործին մէջ, կը տեսնենք ամէն տեղ, Գերմանիոյ ձեռքը: Աթիկա ի յայտ կուգայ այն ծրագրին մէջ որ խրթեւ նախաբան ծառայեց Ջարդերուն, ամբողջ հայ ժողովուրդին աքսորը դէպի Հարաւ... », կը գրէր այն ջրջանին Փոլ Փէնլեվէ:

ՋԱՀԱՆԴԱԴԻՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Լսեցէք վկայի մը պատմածը, տարիկա չի՞ յիշեցներ ձեզի հիթլերական ֆաշականներու բնաջնջման մեթոտները:

— « Ինչ որ կը տեսնենք Հալէպի մէջ, մեծ ողբերգութեան վերջին արարն է միայն, պզտիկ մաս մը այն արհաւիրքին որ կր տիրէ Թուրքիոյ միւս ջրջաններուն մէջ: Պաղտատի չոգեկառքի երկրաչափները, իրենց ճամբորդութիւնէն վերադարձին, կը զեկուցանեն թէ իրենց ճամբուն վրայ հանդիպած են տարագրեալներու կարաւաններու: Ամենամէկը, (M. Greif, Հալէպ) կը պատմէ թէ Թել Ասֆատի եւ Ռէս ըլ Այնի ճամբու երկայնքին, բռնաբարուած կիներու դիակներ զանդուածօրէն փռուած էին գետինը: Ուրիշ մը (M. Spicker, Հալէպ) տեսած է որ Թուրքերը իրարու կը կապէին Հայերը, ամէնուն վրայ մէկէն զէնք կը պարպէին եւ խնդալով կը հեռանային, մինչ իրենց զոհերը յամրօրէն կը մեռնէին ահռելի չզտաղութիւններու մէջ...

« Ուրֆայի հիւանդանոցը կը դանուի պզտիկ աղջիկ մր որուն երկու ձեռքերը կարուած են: Մուսուլէն Պ· Holstein Հալէպի մօտ գիւղի մր մէջ տեսած է փոսեր որոնք լեցուած էին Հայերու դիակներով: Գիւղին Արաբները անոր պատմած են թէ այդ Հայերը սպաննած են կառավարութեան հրամանով: Մէկը կը պարծենար թէ ութ հոգի սպաննած է: Հալէպի չատ մը տուներուն մէջ՝ ուր քրիստոնեաներ կը բնակին, կր գտնէի հայ մանկամարդ աղջիկներ, որոնք դիպուածով մահէն ազատած էին, ուժասպառ ճամբան կանդ առնելով եւ մեռած կարծուելով, երբ կարաւանը կը շարունակէր ճամբան, եւ կամ Եւրոպացիներ քանի մը մաուքի փոխարէն դներ էին զանոնք անպատուող Թուրք գինուորէն: Գրեթէ բոլորը խելագարներու կր նմանէին: Շատեր տեսած էին իրենց ծնողներուն մորթուիլը Թուրքերու կողմէ: Այս խեղճերէն կր ճանչնամ չատեր որոնց բերնէն ամիսներով խօսք չկրցանք առնել եւ զայն ոչ մէկ բան կրնար խրնդացնել: Տասնըչորս տարեկան պզտիկ աղջիկ մը ամբողջ գիշերը այնքան չատ Թուրք գինուորներու կողմէ լկուած էր որ խելքը կորսնցուցած էր: Կր տեսնէի զայն հրակէզ շրթներով, խենթի պէս կր գալարուէր անկողինին վրայ: Մեծ դժուարու – թեամբ կրցայ քիչ մր ջուր խմցնել:

Ինծի ծանօթ մը տեսած է որ Թուրք մր կր քաշէր երախան իր մօրը գրկէն եւ պատին գարնելով կր ջախջախէր:

Աւելի զարհուրելի դէպքեր Ալեքսանդրէթի, Հալէպի, Մուսուլի գերմանական հիւպատոսարաններէն հաղորդուած են Պոլսոյ դեսպանատունը: Այդ հիւպատոսներուն կարծիքով մէկ միլիոն Հայեր կորսուած են ջարդերուն մէջ, այս վերջին ամիսներու ընթացքին: Առնուազն կէսը կիներ եւ մանուկներ են, սպաննուած կամ անօթութենէ մեռած:

LISE RICOL

սորվեցնէ իրենց չմոռնալ ազգային զգացումը կըզգլիացման ու վայրագութեան հետ »:

Ինչպէ՛ս մարդասիրութեամբ կէօթէ արտասաներ է այս բառերը, դիտել կուտայ դատաւորը· Ներկայ ամբաստանեալները իսկապէս այն սրիկաներն են որ ըսին այդ բառերը:

Պետութիւն եւ օրէնք չինուած են մարդուն համար որպէսզի ան, անոնց միջոցաւ, ապրի կեանքերուն լաւագոյնը, իրագործէ բարձր իտէալ մը՝ ամենամեծ արժանաւորութեամբ: Ուրեմն, հիմա երբ մարդկութիւնը, կրնչէ վերջ այն տառապանքները որոնց ենթարկուեցաւ, կ'աշխատի երկրաքունդիս բոլոր երկիրներուն մէջ վերահաստատել ազատութիւնը, սէրը եւ իրերհասկացողութիւնը, կուգայ յայտարարել այս դատարանին մէջ — այսպէս են մեր օրէնքները եւ անոնք են որ պիտի յաղթեն:

Անգլետուն մրցակցութիւնը ԻՐԱՆԻ ՄԷՋ

Ամերիկեան թերթ մը կը գրէ· —

Մոտալ ու անհամոյ քաղաքական մրցակցութիւն մը տեղի կ'ունենայ ներկայիս Անգլիոյ եւ Ռուսիոյ միջեւ՝ Միջին Արեւելքի մէջ: Մրցակցութիւն մը՝ չափազանց անհամ որուն մէջ տեղական պաշտօնէութեան ապականումը, ժողովուրդներու իրական բաղձանքները եւ ուժի տեւական սպառնալիքը զլխաւոր գէնքերն են: Իրաւ է որ այս մրցակցութեան արտաքին նշանները չատ հազուադէպ կերպով լոյս կը տեսնեն օտար մամուլին մէջ, եւ սակայն անոր հետեւանքները կրնան վճռական իմաստ մը ունենալ թէ Ամերիկայի եւ թէ Անգլիացիներուն ու Ռուսներուն համար:

Պայքարը ծնունդ առաւ Իրանէն, թէեւ չի սահմանափակուիր միայն այդ դժբախտ երկրին մէջ: Ռուսերը միշտ յարձակողական դիրքին վրայ են եւ այն հնարքը զոր ի գործ կը դնեն, կր յատկանշէ այսօրուան խորհրդային ուղղութեան մեթոտները:

Ռուսիոյ զլխաւոր գէնքն է ձախակողմեան Թուտէհ կուսակցութիւնը Իրանի մէջ եւ անոր համարժէքը՝ Իրաքի մէջ: Մոսկուա չի քաջալերեր հիմա Իրանեան Ազրպատականի ինքնավարութիւնը որ արդէն իր դերը կատարեց՝ Իրանի ճամբով ամբողջ Միջին Արեւելքը իր առջեւ բանալով: Ռուսերը հիմա այլեւս «տեղաւորուած» են Իրանի մէջ: Անոնք իրենց հակակշռին տակ առած են գաղտնի ոստիկանութիւնը բացարձակօրէն, եւ ռուսական համազգեստ կրող գինուորներն են որ կը բանեցնեն երկաթուղին: Ազրպատականի ինքնավարական չարժումին նպատակն էր այդ չրջանը անջատել Իրանէն: Թուրիզի խորհրդային հիւպատոսը կր յայտարարէ հիմա անոր զեկավարներուն թէ այլեւս պէտք չունին իրենց ստեղծած չարժումին որ խոչընդոտ մըն է այդ չրջանը ռուսական հակակշռի տակ առնելու ընդարձակ ծրագրին դէմ: «Թուտէհ» կուսակցութիւնը այն զլխաւոր ուժն է որուն չնորհիւ պիտի իրագործուի այդ ծրագիրը: Բազմաթիւ փաստեր կան ապացուցանելու համար թէ այս կուսակցութիւնը չատ սերտ կապեր ունի Ռուսերուն հետ: Ամէնէն չահեկան պարագան այն հետեւանքն է որ յառաջ եկաւ ամերիկեան դեսպանին եւ կուսակցութեան զեկավարներուն միջեւ կատարուած մտերմական բանակցութիւններէն վերջ: Դեսպանը կ'ուզէ իմանալ թէ կուսակցութիւնը կր հետաքրքրի արդեօք օտար որեւէ պետութեան մը քաղաքական ուղեդիծին: Թուտէհի զեկավարները բացէ ի բաց կը խոստովանին թէ իրենք կը նախընտրեն Ռուսիան եւ վախեր ունին Ամերիկայի դրամատիրական նպատակներէն: Դեսպանը դիտել կուտայ որ Ամերիկա իր բոլոր կարելին ըրած է պահպանելու համար Իրանի անկախութիւնը՝ Ազահովութեան Խորհուրդին առջեւ: Այս տեսակցութենէն քանի մը օր վերջ, «Փրաւտա» կ'ամբաստանէր ամերիկեան դեսպանը որ իբր թէ ըսած ըլլայ թէ « Մենք էինք որ Ռուսերը Ազրպատականէն դուրս նետեցինք »: Թուտեհի զեկավարները իր հարկէ անմիջապէս իրենց ռուս «ազա»ներուն տեղեկացուցած են խօսակցութեանց արդիւնքը:

Թուտեհի կողմէ սարքուած զործադուլը՝ (Անգլեւիրանեան Քարիւղի ընկ·) Ա· Մ իւթեհան կողմէ նոր գէնքերով կատարուած առաջին յարձակումն է: Թերթերը լայնօրէն տեղ տուին այդ զործադուլի պատմութեան, բայց ո՛չ մէկ ակնարկ եղաւ այն միւս զործադուլին մասին որ տեղի ունեցաւ Քէրքիւքի մէջ (Միջագետքի բրիտանական Քարիւղի Ընկերութեան չրջանը): Այս զործադուլը սարքուած էր Իրաքի համապատասխան կուսակցութեան կողմէ որ կազմակերպուած էր Ռուսերուն ձեռքով, առանց աղմուկի եւ կը սպասէր այս տեսակ պատեհութեան մը: Զործադուլին քաղաքական զոյներ երեւան ելաւ այն առեն երբ Ընկերութիւնը ընդառաջ գնաց բանուորներու պահանջներուն, իսկ այս վերջիններս պարզապէս մերժեցին եղած առաջարկները: Զործադուլը պատրաստուած էր մեծ խնամքով եւ կր ձգտէր հարաւային Իրանի բանթողներուն հետ ձեռք ձեռքի, վտանգել Մեծն Բրիտանիոյ դիրքը Միջին Արեւելքի մէջ:

Զործադուլէն առաջ, Թուտեհի ազդեցութիւնը հարաւային Իրանի մէջ չատ ալ ծանօթ չէր: Տեղական ոստիկանութիւնը դրեթէ անդամալոյծ վիճակի հասած էր եւ իր դերը կր կատարէր կուսակցութիւնը որ իր հաստատած դատարաններով պատիժներ կը տնօրինէր: Սոյն իրողութիւնը թէ Ահվազի խորհրդային հիւպատոսը կր յայտարարէ հիմա անոր զեկավարներուն թէ այլեւս պէտք չունին իրենց ստեղծած չարժումին որ խոչընդոտ մըն է այդ չրջանը ռուսական հակակշռի տակ առնելու ընդարձակ ծրագրին դէմ: «Թուտեհ» կուսակցութիւնը այն զլխաւոր ուժն է որուն չնորհիւ պիտի իրագործուի այդ ծրագիրը: Բազմաթիւ փաստեր կան ապացուցանելու համար թէ այս կուսակցութիւնը չատ սերտ կապեր ունի Ռուսերուն հետ: Ամէնէն չահեկան պարագան այն հետեւանքն է որ յառաջ եկաւ ամերիկեան դեսպանին եւ կուսակցութեան զեկավարներուն միջեւ կատարուած մտերմական բանակցութիւններէն վերջ: Դեսպանը կ'ուզէ իմանալ թէ կուսակցութիւնը կր հետաքրքրի արդեօք օտար որեւէ պետութեան մը քաղաքական ուղեդիծին: Թուտեհի զեկավարները բացէ ի բաց կը խոստովանին թէ իրենք կը նախընտրեն Ռուսիան եւ վախեր ունին Ամերիկայի դրամատիրական նպատակներէն: Դեսպանը դիտել կուտայ որ Ամերիկա իր բոլոր կարելին ըրած է պահպանելու համար Իրանի անկախութիւնը՝ Ազահովութեան Խորհուրդին առջեւ: Այս տեսակցութենէն քանի մը օր վերջ, «Փրաւտա» կ'ամբաստանէր ամերիկեան դեսպանը որ իբր թէ ըսած ըլլայ թէ « Մենք էինք որ Ռուսերը Ազրպատականէն դուրս նետեցինք »: Թուտեհի զեկավարները իր հարկէ անմիջապէս իրենց ռուս «ազա»ներուն տեղեկացուցած են խօսակցութեանց արդիւնքը:

Թուտեհի կողմէ սարքուած զործադուլը՝ (Անգլեւիրանեան Քարիւղի ընկ·) Ա· Մ իւթեհան կողմէ նոր գէնքերով կատարուած առաջին յարձակումն է: Թերթերը լայնօրէն տեղ տուին այդ զործադուլի պատմութեան, բայց ո՛չ մէկ ակնարկ եղաւ այն միւս զործադուլին մասին որ տեղի ունեցաւ Քէրքիւքի մէջ (Միջագետքի բրիտանական Քարիւղի Ընկերութեան չրջանը): Այս զործադուլը սարքուած էր Իրաքի համապատասխան կուսակցութեան կողմէ որ կազմակերպուած էր Ռուսերուն ձեռքով, առանց աղմուկի եւ կը սպասէր այս տեսակ պատեհութեան մը: Զործադուլին քաղաքական զոյներ երեւան ելաւ այն առեն երբ Ընկերութիւնը ընդառաջ գնաց բանուորներու պահանջներուն, իսկ այս վերջիններս պարզապէս մերժեցին եղած առաջարկները: Զործադուլը պատրաստուած էր մեծ խնամքով եւ կր ձգտէր հարաւային Իրանի բանթողներուն հետ ձեռք ձեռքի, վտանգել Մեծն Բրիտանիոյ դիրքը Միջին Արեւելքի մէջ:

Զործադուլէն առաջ, Թուտեհի ազդեցութիւնը հարաւային Իրանի մէջ չատ ալ ծանօթ չէր: Տեղական ոստիկանութիւնը դրեթէ անդամալոյծ վիճակի հասած էր եւ իր դերը կր կատարէր կուսակցութիւնը որ իր հաստատած դատարաններով պատիժներ կը տնօրինէր: Սոյն իրողութիւնը թէ Ահվազի խորհրդային հիւպատոսը չանձն առած էր ի հարկին զինել բանթողները, կը հաստատէ որ Ռուսիա մաս ունէր զործադուլին կազմակերպութեան մէջ: Եւ սակայն դաւադիրները չյաջողեցան: Անգլիացիները հարուածը իջեցուցին՝ Մոսկուայի սպասածէն աւելի մեծ ուժգնութեամբ: Անգլիացիները դեսպանը բացորոշապէս հասկցուց Իրանի վարչապետին, թէ Թուտեհը խորհրդային զործակալութիւն մըն է ու եթէ կացութիւնը այդ ձեւով չարունակուի հետեւանքը պիտի ըլլայ քաղաքացիական կռիւ մը եւ Իրանի բաժանումը: Շնորհիւ իշխան Ֆիրուզի երկդիմի չանքերուն, համաձայ-

դրի յանձնախումբին, ուժգին ճառով մը գանգատեցաւ թէ Մեծերը երկու սուրի մէջ դրած են փոքր պետութիւնները: Բացատրեց որ փոքրերը երբեք միտք չունին որեւէ որոշում պարտադրելու, խմբակցութիւններ կազմելով և թէ պատճառ չկայ որ Մեծերը անվստահութիւն յայտնեն: Դառնօրէն գանգատեցաւ թէ ժողովին կանոնադիրը փոքր ազգերուն դերը կը սահմանափակէ միայն յանձնարարութիւններ ընելու իրաւունքով: Պէտք է միաձայնութեան յանդիլ համոզումով եւ ոչ թէ ճնշումով: « Փոքր եւ միջին ազգերը իրաւունքներ ունին որոնք պէտք է յարգուին: Մեծ պետութիւնները պէտք է կարգ մը երաշխաւորութիւններ, նոյն իսկ առանձնաշնորհներ ստանան. բայց կը կարծեմ թէ այն ճամբան ուր մտած ենք չապահովիր իրաւունքներու եւ պարտականութեանց հաւասարակշիռը: Մեծերը իրենք իրենց ժողով կը գումարեն եւ դաշնագիրներ կը պատրաստեն առանց մեզի հետ խորհրդակցելու. անոնք կը փորձեն մեզի պարտադրել քուէարկութեան կանոններ որոնք իրականին մէջ կը դրկեն մեզ մեր տեսակէտները ընդունելու ապահովութենէն. անոնք այս ձեւով մեզ կը դնեն հետեւեալ երկընտրանքին առջեւ, — կա՛մ ընդունիլ — հակառակ մեր համոզումին— ինչ որ իրենք որոշած են, եւ կամ քանդել համաձայնութիւն մը որուն դժուարութեամբ յանգած են: Ցետոյ, այսպէս մեր ձեռքերը կապելով, կը խնդրեն քանի մը յանձնարարութիւններ ընել: Այս պարագաներուն մէջ, զարմանալի՛ է որ երբեմն ըմբոստութիւններ կը պատահին մեր մէջ: Եթէ մեր յանձնարարութիւնները մեռեալ տառ պիտի համարուին, կամ լրջօրէն նկատի պիտի չառնուին, ամբողջ կարգադասարքը պիտի քանդուի »:

Հնդկաստանի ներկայացուցիչը, Սըր Սէմուըլ, չարք մը դիտողութիւններէ վերջ, ըսաւ.— «Մենք խորապէս չահագրգռուած ենք Միջերկրականի եւ կարմիր ծովու հաստատուն կացութեամբ, հետեւաբար Ափրիկէի իտալական գաղթավայրերու ճակատագիրով: Մեր քաղաքացիներէն չատերը կորսուեցան Ափրիկէի հողին վրայ: Հնդկաստան ուժգնօրէն հակառակ է գաղթավայրերու չահագործման որեւէ ձեւի»:

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ՊԱՀԱՆՋՆԵՐԸ

Ցետոյ խօսեցաւ Պ. Յալտարիս, Յունաստանի վարչապետը, պարզելով իր երկրին կրած տառապանքները Իտալիոյ, Գերմանիոյ, Պուլկարիոյ եւ Ալպանիոյ կողմէ, բայց չեշտեց թէ իր կառավարութեան պահանջները բանաձեւուած չեն վրէժխնդրական ոգիով: Ահաւասիկ Յունաստանի զըլխաւոր պահանջները.—

1. Հատուցում յարձակողներու պատճառած վնասներուն,— 2. Ապահովել իր հողային պահանջները Յունաստանի տալով Երկրատան կղզիները եւ սրբագրելով պուլկարեւյունական սահմանագլուխը.— 3. Սրբագրել իր հիւսիս-արեւմտեան սահմանագլուխը Ալպանիոյ հետ, Յունաստանի ձգելով ամբողջ հիւսիսային Եպիրոսը:

Այս առթիւ խօսք առաւ նաեւ Պ. Մանուիլսքի, Ուկրայնայի արտաքին նախարարը, նախկին պետը Կոմինտէրնի որ լուծուեցաւ 1943ին: Բանախօսը առաջարկեց արդարութեամբ լուծել սահմանային խնդիրները եւ «ձեղքեր չբանալ ազգի մը կենդանի մարմնին վրայ: Այդ սխալը գործուեցաւ Թրիէս - թէի մասին, Զորս Մեծերու համաձայնութեամբ: Անհրաժեշտ է ճշդութեան կարգադրել սահմանային խնդիրները, այլապէս կրնան պատճառ դառնալ պատերազմի»:

× Իտալական պատուիրակութիւնը հրաւէր առացաւ պատուիրակութիւն մը ղրկելու Հաշտութեան Խորհրդաժողովին: Պատուիրակութեան նախագահը պիտի ըլլայ վարչապետը, Պ. Կասպերի:

× Անգլիոյ վարչապետը նորէն Լոնտոն դնաց չարաթ առաւօ, խորհրդակցելու համար Պաղեստինի հարցի մասին: Հաւանական է որ արտաքին նախարարը, Պեվին, Փարիզ գայ այս չաբաթու, բանական առողջացած ըլլալով:

Երկու տող

Ցառաջի օդոստ 1ի թիւով «Արմենիա»յէն արտատպուած մայիս 30ի խմբագրականին առթիւ, հրճուանքի արեւ ու բարեւ հեռաւոր Արժանթինի ընկերներուս:

Առաջին համաշխարհային պատերազմի նախօրեակին, երբ Վասպուրականի տեսուչ Ռաֆայէլի եւ ընկերներու դաւադիր սպանութեամբ Թուրքը կը բանար մեր աչքերը, Հ. Ց. Դաշնակցութիւնը գործի դլուխ անցաւ ու հանդանակութիւն կատարելով հեռագրով ղրկեց Ինքնապաշտպանութեան կեդր. Մարմնին, չեզոք անձէ մը պատասխանատուութեամբ: Բարձր կրօնաւորի մը ստացած ըլլալու ստորագրութիւնը հաւանաբար պահուած է հոդ հարկ եղած ձեւով: Բայց այն ատեն ալ, ինչպէս աւելի վերջ կամաւորական գունդեր պատրաստելու պարագային՝ հակազաշնակցական «Ազգային Միութիւն» անունով խմբակ մը չատ ջուրեր պղտորեց,— « կերան, տարան զրմէն, զրմէն », « իրենց դրօշակին տակ պիտի կռուին » բարբառելով:

Եւ սակայն պատմութիւնը քալեց մեր յստակատես եւ գործնական ազգասիրութեամբ:

Այսօր միտմիտ պէտք է ըլլանք տարբեր բան սպասելով, կանխաւ պարտուած մեր « հակառակորդներէն »: Անոնք անընդունակ էին նոյնիսկ տեսնելու հոդ, իրենց քթին տակ կազմակերպուող արաբախօս Թուրքերու չահատակութիւնները:

Կարգ մը անհատներ միչտ ալ պիտի գտնուին, իրենց ինքնութիւնը քննութեան կարօտ: Անոնք պիտի աչխատին չահագործել Բարեգործականի, եկեղեցականի, բողոքականի, կաթոլիկի, Հայրենակցականի անունները:

Կամուրջ ձգելով անցէք տիզմին վրայէն:

Մանաւանդ որ մեր ժամանակուայ Արաբիկիրճի դեղջուկ տէրտէրի մր փոխարէն, դուք այսօր ունիք Գարեգին արք. ի պէս բարձր եւ ազգանուէր հովիւ մը:

Ձահիքը ոչ մէկ արեւու չի դիմանար, առաւելապէս Արժանթինի ծիրանի արեւուն: Գորտերը կը պայթին ցուլի մռնչիւնէն: Գործի՛, ընկերներ, Հայրենիքը տարիք չունի:

Ե.Կ.Ն— ՎՇՏՈՒՆԻ

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ԱՆԳԱՐԱՁԻՆ կը հեռագրեն թէ Սարաճօղլուի կառավարութիւնը հրաժարեցաւ: Նոր դահլիճին կազմութիւնը յանձնուեցաւ ներքին նախարար Փէքէրի: Հին նախարարներէն ոչ մէկը պիտի մասնակցի նոր կառավարութեան, բացի արտաքին նախարար Պ. Հասան Սաքայէ:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ Ազգ. ժողովին անդամ ընտրուած է նաեւ Հայ մը, Տոքթ. Գ. Քէչիչեան: Այս անդամ ձախողած է Պերճ Թիւրքէր (Քէրէսթէճեան), որ իր ընտրական յայտարարութեան մէջ կ'ըսէր, — « Փոքրամասնութիւններ չկան Թուրքիոյ մէջ, այլ Թիւրքօղլու Թիւրքեր»: Անշուշտ մէկն ալ ինք:

ԹՂԹԱՏԱՐԱԿԱՆ ՊԱՇՏՕՆԵԱՆԵՐՈՒ ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԸ վերջացաւ չարաթ օր եւ աչխատանքները վերսկան կիրակի առտու ժամը 4ին: Մեր բաժանորդները միասին պիտի ստանան չարաթ և կիրակի օրուան թիւերը, իսկ այսօրուանը՝ սովորականին պէս: Թերթերը կը հաստատեն թէ գործադուլը սարքած էր մասնաւոր կոմիտէ մը եւ ոչ թէ Թղթատարական Դաշնակցութիւնը, որուն դէմ պայքար կը մղուի այս միջոցին: Պաշտօնեաները կ'ուզեն զոհացում ստանալ միւս պետական պաշտօնեաներուն պէս: Այս առթիւ դիտել կը տրուի թէ 1914ին Թղթատարական պաշտօնեայ մը եւ կապի պաշտօնեայ մը ղրեթէ նոյն թոշակը կը ստանային. մինչդեռ հիմա Թղթատարական պաշտօնեան կը ստանայ 4.500 ֆրանք, իսկ կապի պաշտօնեան՝ ղրեթէ 9.000 ֆրանք:

ՀԱՐԱՒ. ԻՐԱՆԻ մէջ խռովութիւններ ծագած ըլլալով, անգլ. զօրք ղրկուեցաւ Պասրա, ինչ որ մեծ զարմանք պատճառեց: Այս առթիւ Անգլիոյ արտաքին նախարարութեան ներկայացուցիչը կը յայտարարէ թէ պարզապէս զինուորներու տեղափոխութիւն է որ կը կատարուի: Ղրկուած զօրամասերուն հաւասար թիւով զօրախումբեր պիտի քաչուին: Իրանի կառավարութիւնը մտահոգութեան մատնուած էր այս հարցին առթիւ, վախնալով որ անգլ. նոր ուժերը իր երկիրը կր մտնեն: Պաշտոնական զեկոյց մը կ'ազդարարէր թէ Միացեալ Ազգերու դաչինքին համաձայն, Իրան երբեք թոյլ պիտի չտայ որ օտար միլամուխութիւն կատարուի իր ներքին գործերուն մէջ: Պասրա 40 մղոն հեռու է հարաւային Իրանի Ալատան քաղաքէն ուր կը գտնուին Անգլեւիրանեան Քարիւղի Ընկերութեան գործարանները: Վերջերս գործադուլ մը տեղի ունեցաւ որուն կը մասնակցէին 50.000 բանուորներ: Այս առթիւ խռովութիւններ ծագեցան եւ Իրանի կառավարութիւնը պաշարման վիճակ հռչակեց:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ամերիկեան շրջանին մէջ ձերբակալուեցան երկու ռուս տեղակալներ, բայց յետոյ յանձնուեցան խորհրդային իշխանութեանց: Այս առթիւ ամերիկեան հրամանատարութիւնը կը յայտարարէ թէ երկու դինուորները փորձեր էին լրտեսութիւն կատարել, սակայն ամերիկեան բանակին գերման պաշտօնեաները որ գաղտնի տեղեկութիւններ յանձնեն: Երկու տեղակալները քաղաքային հագուստ հագած էին:

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻՆ կը հեռագրեն թէ Թել-Ավիվի հրէական աւանին մէջ կատարուած խուզարկութեանց հետեւանքով, որոնք տեւեցին չորս օր, ձերբակալուեցան 762 հոգի, 22ը կին: Համագումար 102.000 հոգի «մաղուած էին»: Կալանաւորներուն առ նուազն 60ը կը համարուին ահաբեկիչներ, մեծ մասը կեղծ անուններով, այնպէս որ դժուար է ճշտել ամէն մէկուն ինքնութիւնը: — Շարունակ նաեւ կը հասնին հրէայ գաղթականներով, պաղեստին մտնելու համար: — Հրէական գործակալութեան պատուիրակներ հասած են Փարիզ, ժողով գումարելու համար:

ՍՈՒՏԱՆԻ ԲԱՄՊԱԿԻ բանուորները, 20.000 հոգի, գործադուլ հռչակեցին, յաւելում պահանջելով: Բամպակի հունձքը վտանգուած է:

ՀԻԻԼԷ-ՌՈՒՄԲԻ վերջին փորձին առթիւ տեղեկագիր մը հրատարակուեցաւ, որուն համաձայն հինգ միլիոն թոն ջուր օդին մէջ բարձրացած էր 1800 մեթր բարձրութեամբ եւ 700 մեթր լայնութեամբ: Ճառագայթներու արձակած ուժը հատասար էր քանի մը հարիւր թոն ռատիումի: Ոեւէ մարդ որ քանի մր վայրկեան ենթարկուած էր այդ ճառագայթներուն, կը մեռնէր քանի մը օրէն կամ չաբաթէն: Կատարուած փորձերէն կը հետեւի որ ամբողջ ազգեր եւ նոյն ինքն քաղաքակրթութիւնը կրնայ ամբողջովին կործանիլ, եթէ հիւլէ-ռումբը գործածուի պատերազմի մը մէջ: Երկու ռումբեր բաւական են ամբողջ նաւատորմիղ մր ոչնչացնելու:

ԱՐՋԱԿՈՒՐԴԻ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՏՈՄՍԱԿՆԵ-ՐԸ պիտի ծախուին օդոստոս 10էն սկսեալ: Այս տոմսակները երթուղարձի համար են, մէկ ամսուան, 20 % զեղչով (Գ. կարգ): Միեւնոյն ընտանիքին անդամները պարտաւոր են միասին մեկնիլ, բայց կրնան վերադառնալ երկու խումբով: Տոմսակները ստանալու համար պէտք է խնդրագիր տալ գործատիրոջ վկայութեամբ եւ ներկայացնելով ընկերային ապահովագրութեան տետրը: Հարցարանները պիտի բաժնուին կայարաններուն: Կառախումբերը եռապատկուած ըլլալով հանդերձ, անհամար բազմութիւններ պոչ կը կապեն առտուն կանուխէն:

ԵՐԵՔ ԼԻՏՐ ԳԻՆԻ պիտի բաժնուի օդոստոս քսանուն: Այժմ բաժնուած 2 լիտրը առ հաչիւ է:

400 ԲԻԼՕ յաւելուածական փայտ ստանալու համար տոմսեր կր բաժնուին օդոստոս 1էն սկսեալ, օդոստոսի թիւ 2 կտրօնով: Պէտք է ստանալ հոկտ. 1էն առաջ:

ԳԵՐՄԱՆ ԳԵՐԻՆԵՐԸ հետզհետէ կ'արձակուին Անգլիայէն: Քսան հազար հոգի եւս Գերմանիա պիտի ղրկուին այս օրերս: Մինչեւ հիմա արձակուած են 56.000 գերիներ:

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ՆԱԽԱՐԱՐԸ, Պ. Քոուազա, հրամանագիր մը հրատարակեց, որուն համաձայն 1946 յուլիս 1էն սկսեալ ընդունած է կիներու աչխատավարձքին 10% զեղչը: Հաւասար աչխատանք, հաւասար վճարում:

ՄԵՆ ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Նախաձեռնութեամբ Համասերաստացիական Շինարար Միութեան Սէն-Լու և շրջանի Մասնաճիւղի Այս կիրակի Սէն-Լու կրաւ–փէնի եօթնեղբայրեան օդասուն պարտէզին մէջ, առաւօտէն իրիկուն:

կրնաք ձեր ուտելիքը միասին բերել: Կր խօսի Տ. Նշանեան: Ձոխ պիւֆէ: Խորոված ճաչարանապետ Պ. Ձօշկունեանի կողմէ: Մուտքը ազատ է:

Ուշադրութի՛ւն կօշկակարներուն

Ունինք կաշիի վաճառատուն Crepin եւ Tannerie: Ձեր բոլոր գնումներու համար դիմեցէք Ց. Գ. Փափազեան վաճառատունը, 223 rue Tolbiac, Paris(13), Tél. Gob. 64–54: Բաց է ամէն օր ժամը 8էն 12 եւ 14էն 18, գոց է ուրբաթ եւ չաբաթ օրերը: Հաղորդակցութիւն՝ métro Tolbiac, Place d'Italie, Glacières:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԵԾ ՃԱՇԱՐԱՆ

Յօրէնցեաններ Գլէման եւ Գօֆարանեան
6 rue Maubeuge, Paris (9), Métro Cadet, Notre Dame de Lorette: Tél. TRU. 85-47

Առաջնակարգ օշի եւ ամէն տեսակ ըմպելիներ, ընտիր ազանդեր, պոլսական կերակուրներ եւ անուշեղէն: Ընդարձակ եւ օդաւէտ սրահ: Ամէն երեկոյ ժամը 7էն սկսեալ ՔԷմանչիստ ԳՈՎՀԱՆՆԷՍ, ուսի ԱԼՖՕՆՍՕ եւ երգիչ ԱՐԹԱՒԻ կը նուագեն եւ կ'երգեն հայկական եւ արեւելեան երգեր: Գոց է Շաբաթօրեայ օրերը:

Imprimerie DER-AGOPIAN, 17 Rue Damesme – 13e
Le Gérant : H. AGONEYAN

նութիւն մը գոյացաւ վերջին պահուն եւ հիմա կասկածելի հանդարտութիւն մը կը տիրէ հարաւային Իրանի մէջ:

Վարչապետ Ղաւամի ձեռքն է կացութեան բանալին: Թէեւ հիւանդկախ ու եօթանասունհինգ մեայ ծերունի մը, ան չատ կորովի մարդ մըն է: Ունի իր ժողովրդավար կուսակցութիւնը որ, զոնէ արտաքնապէս, այնքան ձախակողմեան է որքան Թուտեհը: Տակաւին յայտնի չէ թէ իր կուսակցութիւնը Մոսկուայի ձեռքը խաղալի՞ պիտի ըլլայ թէ, ընդհակառակն, պիտի յաջողի չեզոքացնել Թուտեհը եւ պիտի հաստատէ արտաքին ազդեցութիւններէ զերծ ձախակողմեան կառավարութիւն մը: Կացութիւնը վտանգաւոր է: Եթէ Անգլիացիները կորնչցնեն, այն ատեն պիտի վերածուի երկրորդական կամ նոյնիսկ երրորդական պետութեան մը՝ ամբողջովին ենթակայ Միացեալ Նահանգներու տնտեսութեան: Այդ պարագային մեծ պետութեանց յարաբերութիւններու խնդիրը վճռական այլափոխումներ պիտի կրէ՝ անշուշտ ի նպաստ Ս. Միութեան: Եթէ այդ ձեւով բան մը պատահի, Ռուսիա կուլ տուած պիտի ըլլայ ամէնէն խոշոր պատառը:

ՅԱՌԱՋԱԴ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE

HARATCH · Fondé 1925 · R. C. S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

17, Rue Damesme — PARIS (13e)

Tél.: GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺԻՆ · Տար. 750, 6 ամս. 400, Արտասահման 1000 ֆրանք

Mercredi 7 Août 1946 Չորեքշաբթի 7 Օգոստոս

ԺԲ· ՏԱՐԻ — 18e Année N° 9769 – Նոր շրջան թիւ 408 խմբագիր՝ Շ· ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ՝ 3 ֆր·

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ԹՈՒՐՔԻԱ ՄԻՇՏ ՄՏԱՀՈՂ

Հեռագիրը հաղորդեց թէ Սաբահօղլուի դահլիճը հրաժարեցաւ: Թուրքիոյ նոր դահլիճին կազմութիւնը յանձնուած է ներքին նախարար Բէճէպ Փէքէրի, որ երբեմն տիրաբար կը վարէր Հալէպի ընդհ· քարտուղարութիւնը: Հեռագիրը կ'աւելցնէր թէ նախկին նախարարներէն ոչ մէկը պիտի առնուի նոր դահլիճին մէջ, բացի արտաքին նախարար Հասան Սաքայէն:

Տարբեր պարագաններու մէջ՝ սովորական դէպք մը պիտի համարուէր այս հրաժարումը: Մանաւանդ որ, երեսփ· նոր ընտրութիւններ կատարուեցան, եւ դահլիճը պարտաւոր էր իր հրաժարականը ներկայացնել:

Այս անգամ որոշ խմաստ կը ներկայացնէ կառավարական փոփոխութիւնը: Եւ առոր համար ալ, կ'արժէ ակնարկ մը եւս նետել վերջին ընտրութեանց վրայ:

Ճիշտ է որ Հալէպը մեծամասնութիւն չհեղեսւ, մանաւանդ արեւելեան նահանգներուն մէջ: Բայց եւ այնպէս, լայն ճեղքեր բացուած են իր լանջքին եւ խորքին, իրրեւ հետեւանք ընտրական փոթորիկին:

Քանի տարիէ ի վեր, ոչ մէկ առեն այսքան մոլեգնութեան հասած էր պայքարը, զանազան հոսանքներու մէջ: Իրրեւ միահեծան տէր-տիրական, Մ· Քէմալի հիմնած կուսակցութիւնը բերան բանալ չէր տար ընդդիմադիրներուն:

Բայց, պատերազմը եւ յաղթականներուն ճնշումը ստիպեցին որ բան մը փոխուի Թուրքիոյ մէջ ալ: Եւ Անգարա հարկադրուեցաւ երկաստիճան ընտրութեան փոխարէն հաստատել միաստիճան, ուղղակի եւ իրրեւ թէ գաղտնի քուէարկութիւն: Ժողովրդապետութի՛ւն:

Ընդդիմադիրները որոշ ազատութիւններ վայելեցին, անոնցմէ մերկացումներ կատարելով Հալէպի եւ կառավարութեան բռնութեանց դէմ:

Երբ քուէարկութիւնը կատարուեցաւ, այնպէս զեղծումներ պարզուեցան որ, Սպայակոյի նախկին պետը եւ Աթաթիւրքի վինակիցը, մտէշալ Ճէվիզի Զաքմաք անդամ ըմբոստացաւ եւ բողոքագիր մը ուղղեց, ձէվալ Պայարի հետ: Կուսակցութիւնը պատասխանեց··· դադրման դատապարտելով այդ բողոքագիրները հրատարակող թերթերը:

Տարակոյս չկայ թէ լուրջ տագնապի մը մատնուած էր երբեմնի ամենակարող Հալէպը: Այն աստիճան որ, ահաբեկումներ անդամ տեղի ունեցան: (Այնթէպի նահանգին մէջ սպաննուեցան Դեմոկրատ կուսակցութեան նախագահը եւ գիւղացի մը, իսկ Ճանրապէտ վիրաւորուեցաւ ուսուցիչ մը):

Ահուսարսափին հետ, ծայրայեղական մարզանքներ ալ կը կատարէին Հալէպի կուսակիցները:

Այսպէս, Իզմիրի մէջ երկու կիներ, մէկը՝ Հալէպի ամէնէն ազդեցիկ անդամներէն, միւսը դպրեակ մը, տունէ տուն պտտելով ազդարարեր են·

— « Զըլլայ որ ըուէ տաք Դեմոկրատներուն· անոնք թշնամիին գործակիցներն են: Եթէ ըուէ տաք, ընտրութեան յաջորդ օրն իսկ ուրսուն հազար Հայեր եւ հարիւր հազար Թուրեր պիտի գան մեր երկիրը, թալանի պիտի տան եւ պիտի բանդեն բոլոր արժէքները »:

Թուրքերէն թերթ մը կը պատմէ թէ Էյուպի մէջ (Պոլիս) Հալէպի կուսակիցները խմբովին չըրջելով թաղին մէջ, պատմեր են թէ Դեմոկրատ կուսակցութիւնը 1½ միլիոն ոսկի առնելով Ռուսիայէն, Էյուպը ծախեր է, թէ Սուլթան Ահմէտի հրապարակէն պիտի կախուին, եթէ ձայն չտան Հալէպին եւ այլն:

Ընտրութենէն մէկ օր առաջ, Յուլիս 20ին, «Սօն Թէլէկրաֆ»ի խմբագրատեղը կ'աղդարարէր՝

— « ձէվալ Պայարի կուսակիցները Մոսկուայի հինգերորդ թեւը դարձան: Անոնց նպատակն է Նեղուցները, Իսթանպուլը, Կարսը, Արտահանը, Հաթայը (Սանճաք), Ատանան (Կիլիկիա), Տիարպաքրը եւ Արեւելքը ասոր անոր ետիրելով, կարմիր հանրապետութիւն մը հիմնել: Ռուսերուն նպատակն է երկիրը ներսէն փլցնել » եւն:

Որքան ալ դաւեչտական թուին այս խուժանավարութիւնները, խոր տպաւորութիւն կը գործեն ամբոխին վրայ, որ ամէն բանի կը հաւատայ, աշխարհի այս մոայլ կացութեան մէջ:

Ի՞նչպէս չհաւատայ, երբ Անգարան ինքն անդամ չարք մը անակնկալներ կը նախատեսէ, խոր մտահոգութեամբ:

Շ·

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՀԱՅ ՄԸ ԱՒԵԼԻ, ՀԱՅ ՄԸ ՊԱԿԱՍ

Կարդացիք անշուշտ այն զարհուրելի արկածը որուն զոհ գացին երեք հայ պատանիներ Ռոման - Վալանս ճամբուն վրայ: Դէպքը ինկինին այնճան սրտաճմլիկ էր որ, աւելորդ է որեւէ խորհրդածութիւն:

Բայց ես խորհրդածեցի սա վերի երկու բառերուն համար: Ոչ թէ Հայ, այլ մարդ ըլլալուս համար: Եւ, ի՞նչ մեղմս պահեմ, ամչցայ: Այդ բառերը արտասանող թշուառականին մասին չէր իմ զայրոյթս: Ոչ ալ ազգային ջիղս շարժեցաւ: Երբեմ չյուզուեցայ որ մարդիկ կրնան այդ կարգի բառեր արտասանել երեք չախչախուած երիտասարդի մը կեանքին առջեւ:

Յուզումս զսպած, սկսայ հաշուել մարդկային կեանքին արժէքը, եւ իրօր զերօ մը դրի առջեւը: Մի հարցնէք—«երբէ՞ն ի վեր»: Դեռ **1914-915**-ին սորվեր էի «մէկ Հայ աւելի մէկ Հայ պակաս»ին նշանակութիւնը: Նոյնիսկ գիտէի թէ ճնշարին մէկ կողմը հաւ մը, միւս կողմը երիտասարդի մը կեանքը նոյն էր բոլոր խաղաթկրթուած եւ ճէնթըլմէն մարդոց համար:

Անկէ ի վեր ինչե՞ր չեկան աւելցնել իմ գիտական պաշարս ու ճոխացնել միտս, մարդու արժէքի մասին: Ինչե՞ր չլսեցի մարդու իսկ բերնէն, երբ հարիւր հազարաւորներ մէկ ակնթարթի մէջ կը մահանային ռումբով, փոսփորով, կազով կամ գնդակներով: Ի՞նչ անուշ օրօրներով կը բնացրնէին մնացածները յաւուն հայրենիքին, ազգին, ցեղին կամ խաղաթկրթութեան:

Թագ ու պսակ գիտական նոր գիւտեր ալ եկան մարդուն կեանքին արժէքը փոխել: Ա՛լ զերօն էիչ էր անոր չափն ու կշիռը ցոյց տալու համար:

Մարդը, զանցառելի արժէք, սկսաւ առյ պահել իր մուկերուն, այծերուն և խոզերուն համար. երբ ոչ միայն իր սիրածները մեկներ էին առյաւէտ, այլ եւ իր գիւղը, իր խաղաթը, իր երկիրն ալ կը պարպուէր, յաւուն ··· խաղաթկրթութեան:

Եւ չեմ գիտեր ի՞նչպէս եղաւ որ, ես ալ սկսայ կրկնել — «Մէկ մարդ աւելի, մէկ մարդ պակաս...»

ՍՕՍԻ

Ներգաղթը Սուրիա - Լիբանանէն

ՀԱՄԲԵՐՈՒԹԵԱՆ ԽՐԱՏՆԵՐ

ԽՄԲ·— Մէկ ամիսէ ի վեր թերթ ստացած չէինք Սուրիա - Լիբանանէն: Երէկ թղթաբերը յանձնեց դէզ մը,— մէկ ամսուան թերթեր, ամէնէն նորը՝ մինչեւ Յուլիս **20**: Կը խաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները· —

Յուլիս 12ին, ուրբաթ իրիկուն ժամը 6ին «Ռուսիա» նաւը մեկնեցաւ, փոխադրելով Ներգաղթի երրորդ կարաւանը, որ կը բաղկանար 2300 հայ լիպահայ եւ պէյրութահայ ներգաղթողներէ: Ողջերթի համար նաւամատոյց եկած էին մեծ թիւով Հայեր: Շատեր նաւակներով հետեւեցան նաւին, որ կամաց կամաց անյայտացաւ արեւի վերջին ցոլքերուն հետ:

Կ'ըսուի թէ մօտերս Պէյրութ պիտի հասնի ռուսական ուրիշ նաւ մը, փոխադրելու համար ներգաղթողները: Չորրորդ կարաւանի պատրաստութեան աշխատանքը սկսած է, որուն մաս պիտի կազմեն Դամասկոսի եւ Լիբանանի չրջաններու ներգաղթողները:

«Ռուսիա» չոգենաւը, որ Գ· կարաւանը փոխադրեց, նախապէս կը պտկանէր գերման առեւտրական նաւատորմին:

✖

Դամասկոսէն կը հեռագրեն ֆրանսական թերթերու.— *Ներգաղթի հայկական կոմիտէն յայտարարեց թէ 35.000 հոգի պիտի վերադառնան Հայաստան, մինչեւ յուլիսի վերջը:* (ԽՄԲ· — Ապահովաբար ըսել կ'ուզէ՝ մինչեւ տարուան վերջը, *ինչպէս կը հաղորդէր Փարիզի խորհրդային դեսպանատան չարաթաթերթը, 40.000 հաշուելով դաղթողներուն թիւը:*

✕ *Ծունաստանի Ա· կարաւանը մեկնած է Յուլիս 28ին (700 հոգի):*

ՀԱՇՏՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ

Պա՞րզ թէ երկու երրորդ

Հաշտութեան Խորհրդաժողովը երկուշաբթի օր կրկին քննեց քուէարկութեան խնդիրը,—պա՞րզ մեծամասնութեամբ թէ երկու երրորդով: Վիճաբանութիւնները չարունակուեցան մինչեւ ժիժերր ուշ տեսեն: Փոքր պետութիւններուն մէկ մասը կ'առաջարկէր բաւական սեպել պարզ մեծամասնութիւնը, Զորսերու Խորհուրդին յղելու համար որեւէ յանձնարարութիւն: Այս ակադեմական հարցի մասին երեք ժամ վիճաբանեցան առաուն, երեք ժամ՝ կէսօրէն վերջը, եւ քանի մը ժամ ալ գիշերը: Խորհրդային պատուիրակութիւնը կը պնդէր երկու երրորդի մեծամասնութեան վրայ: Վիճաբանութիւնները մերթ կը սաստկանային Մեծերուն եւ փոքրերուն միջեւ: Պահ մը սուր հանդամանք առացան նաեւ Պ· Պ· Մոլոթովի եւ Պըրնսի միջեւ: Եթէ պարզ մեծամասնութեան սկզբունքը ընդունուէր, տասնըմէկ քուէն — կէսէն մէկ աւելի — բաւական պիտի համարուէր· իսկ երկու երրորդի մեծամասնութեան համար անհրաժեշտ է 14 ձայն:

Գիշերուան նիստին մէջ, Պ· Մոլոթով դիտել տուաւ թէ Մ· Նահանգներու պատուիրակութիւնը «քուէներու խաղ մը» կը փորձէ եւ թէ անգլեսաքսոն պատուիրակութիւնները իրաւունք չունին չեղելու Զորսերու Խորհուրդին որոշումէն: Ընդհարումը անխուսափելի պիտի ըլլար, եթէ նիստը չդեսաձդուէր, Պ· Վիչինսկիի առաջարկով, որուն ձայնակցեցաւ կանոնադրի յանձնաժողովին նախագահը, Պ· Սփաք: Հարաւ· Աֆրիկէի եւ Աւստրալիոյ պատուիրակները պահանջեցին որ ժողովը չարունակուի· բայց ի վերջոյ որոշուեցաւ վիճաբանութիւնները յետաձդել երեքշաբթի առաուան:

Պ· Մոլոթով իր ճառին մէջ յայտարարեց թէ չի հասկնար ամերիկեան պատուիրակութեան բըռնած դիրքը եւ վախ յայտնեց թէ քանի որ ան կը նահանջէ երկու երրորդի մեծամասնութեան հարցին մէջ, կրնայ Զորսերու միւս որոշումներէն ալ չեղլել: Ցիշեցուց թէ երկու երրորդի մեծամասնութիւնը ընդունուած էր Սան Ֆրանչիսքոյի խորհրդաժողովին մէջ, երբ կը ստեղծուէր Միացեալ Ազգերու կազմակերպութիւնը: Իր կարծիքով, եթէ ընդունուի պարզ մեծամասնութեան սկզբուն-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ· էջ)

ՆԵՐԳԱՂԹԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՉԸ

Լիբանանի եւ Սուրիոյ Ներգաղթի Կոմիտէն հետեւեալ պաշտօնական դեկոյցը հրատարակած է թերթերու մէջ, նկատի առնելով շարք մը անպատեհութիւններ.—

Կոմիտէս, երկրորդ կարաւանի մեկնումէն յետոյ, ներգաղթելու համար արձանագրուած մեր հայրենակիցներուն լուրջ ուշադրութեան կը յանձնէ հետեւեալ կէտերը·

1.— *Նկատի առնելով որ այս տարի ներգաղթողներու թիւը սահմանափակ է եւ հետեւաբար կարելիութիւն չկայ բոլոր փափաքողները Հայրենիք ուղարկելու, Կոմիտէս կը յայտարարէ թէ բոլոր անոնք որ անմիջական անհրաժեշտութեան տակ չեն գտնուիր, պէտք չէ ներգաղթելու փութկոտութիւն ցոյց տան: Առ այդ, Կոմիտէս կը թելադրէ·*

ա) *Անոնք որ ներկայիս գործ ունին կամ կըրնան ճարել, պէտք է չարունակեն իրենց աշխատանքները:*

բ) *Տուն ունեցողներ կրնան իրենց տուները ծախել միայն ա՛յն պարագային, երբ մեկնելու արտօնութիւն տրուած է իրենց: Հակառակ պարագային, Կոմիտէս ո՛եւէ պատասխանատուութիւն չի ստանձներ:*

2. — *Անդամ մը եւս կը յայտարարենք թէ՝ ըլլայ Կոմիտէս դրասենեակին առջեւ, ըլլայ Կոմիտէս անդամներուն տուները եղած դիմումներն ու խնդրումները բացարձակապէս ապարդիւն են: Ներգաղթողներու ընտրութիւնը պիտի կատարուի Թաղերու մէջ:*

3. — *Ներգաղթող իւրաքանչիւր ընտանիք պէտք դիտնայ թէ պարտաւոր է վճարել իր ճանապարհածախսը:*

4. — *Բոլոր այն ներգաղթողները որոնք պարտք, ընտանեկան վէճեր կամ դատական խնդիրներ ունին, պէտք է մեկնումի վիզա ստանալէ առաջ, բոլոր այս առկախ հարցերը կարգադրած ըլլան, օրէնքի տրամադրութեանց համաձայն: Հակառակ պարագային, ենթակաները վերջին պահուն կրնան վիզայի իրաւունքէն զրկուիլ:*

5. — *Բոլոր անոնք որ ներգաղթի արձանագրութեանց օրերէն ասդին իրենց ընտանեկան կազմին մէջ փոփոխութիւններ ունեցած են — ամուսնութիւն, ծնունդ, մահ եւն· — պէտք է դիմեն Ներգաղթի Դրասենեակ, անհրաժեշտ գործողութիւնները կատարել տալու համար:*

6. — *Բոլոր անոնք որ պատուիրակներուն կը ներկայանան, պէտք չէ այն կարծիքը ունենան թէ անպայման կրնան անմիջապէս ներգաղթել:*

ԴԻՒԱՆ

ԻՆՉԵ՞Ր ԻՆՉԻ՞Ր ԵՆ ԳՐԱԾ ՄԵՐ ՄԱՍԻՆ

Ա.

Տասնեակներով տարիներ առաջ, այն չարաշուք օրերուն երբ մեր տառապանքն ու արցունքը ժամանցի նիւթ էին եւրոպացիներուն համար, մեր մամուլը մեծ ախորժակով կը թարգմանէր ի պէտս մեր անլեզու բաղմութեանց՝ ամէն անուշ իսօք զոր օտարները կ'արտասանէին ի նպաստ մեզի՝ մարդասիրաբա՛ր ու քրիստոնէակա՛ն կարեկցութեամբ: Այսպէս, թարգմանած ենք Անգլիացիներու, Ֆրանսացիներու, Ամերիկացիներու եւ ուրիշ շատ մը քաղաքակրթուած ազգերու «հայասիրական» ճառերը, կոչերը, ազօթքները եւ նոյնիսկ անոնց ամբողջական տառրները՝ այդ բոլորէն սպասելով թերեւս մեր ցաւերուն դարմանը, եթէ ոչ մեր քաղաքական դատին լուծումը: Համազգայինն է մեր այս միամտութիւնը եւ անարդար պիտի ըլլայ անուշտ ամբաստանեալի աթոռը բարձրացնել այս կամ այն հոսանքը, այս կամ այն պատրիարքն ու կաթողիկոսը:

Մեր նկարագրին մէջ ունինք վիպական դիծ մը որ երբեմն, մանաւանդ քաղաքական մարդին մէջ, անորակելի խարխափումներու առիթ տրուած է մեզ: Ճաճախ մոռցած ենք երեւոյթներր առարկայօրէն վերլուծելու անհրաժեշտութիւնը, թերեւս անոր համար որ դիացումներէ տարուելով, մեր բաղձանքներուն համապատասխան իմաստ տուած ենք օտար քաղաքագէտներու կամ խմբագիրներու յայտարարութեանց:

Գլխաւոր պատճառներէն մէկն է նաեւ այն որ հարեւանցի կարդացած ենք Եւրոպայի դիւանագիտական պատմութիւնը որուն ծալքերը մինչեւ այսօր ալ դաղտնիք են մեր չարք մը քաղաքական գործիչներուն համար: Կ'ընդունիմ թէ ժամանակ կամ հնարաւորութիւն ալ չենք ունեցած զարգացնելու մեր քաղաքական հմտութիւնն ու դաստիարակութիւնը:

Եթէ ճիշտ է այս եզրակացութիւնս 1914ի նախընթաց շրջանի մասին, դժբախտաբար ճիշտ է նաեւ այսօրուան համար, երբ մեր Դատր հրատապ խնդիր է — գոնէ մեզի համար —իսկ մեր մէջէն որոշ տարրեր անընդհատ ջուր կը ծեծեն եւ ամուլ վէճերով ու զարշելի բամբասանքներով ժամանակ կ'ընեն հայ ժողովուրդը, փոխանակ սատարելու անոր քաղաքական դաստիարակութեան: Առանց լուրջ ու դիտակից մտածողութեան, մեր արդարադոյն պահանջները չատ բան կը կորսնցնեն իրենց արժէքէն ու բովանդակութենէն:

Բացատրեցի թէ թարգմանաբար մեր համեստ բաղմութեանց հրամցուցած ենք ամէն հայացուպատ ճառ ու բառ որ հանդիպած է մեր աչքին: Իսկ մնացա՞ղները: Որ եւ է առեն լրջօրէն հետաքրքրուա՞ծ ենք թէ ի՛նչեր գրած ու խօսած են մեզի դէմ:

Զափազանցած չեմ ըլլար, եթէ ըսեմ որ մեր թարգմանական լրագրութեան այս ճիւղը բաւական եռ կը մնայ այդ ուղղութեամբ: Խօսքս անշուշտ օտար խմբագիրներու պատահական խայթերուն մասին չէ: Մեր արտասահմանեան մամուլը աչալուրջ կր հսկէ, 1922էն ասդին, օտար թերթերու ստայօդ լուրերուն ու յօդուածներուն վրայ ի հարկին բերնին չափը տալով անմիտ կամ չարամիտ հեղինակներուն:

Իմ հետաքրքրութեանս առարկայ են մանաւանդ այն մնայուն հատորները որոնց մէջ, կարկատան համակրական խօսքերու հետ, կը վխտան պատահական բամբասանքները, խեղաթիւրումներր ու հակահայ բարբանջանքները: Օրաթերթ մը որքան ալ չողջոդուն իր հանդամանքով, կ'ապրի միայն քանի մը ժամ: Մարդիկ առտուն, տունէն չուկայ, սա՛նկ մը կը կարդան օրուան լրագիրը, իրիկունը մէկդի նետելու համար: Իսկ չուկայէն վերադարձին, ընթերցողր արդէն մոռցած է իր կարդացածը մանաւանդ երբ նիւթը ոճիր - արկած չէ, այլ կապ ունի փոքր ժողովուրդի մր հետ:

Բայց գիրքը երկարամեայ կեանք ունի: Հիւրանոցին բազմոցներուն կամ աշխատանոցի մր դրասեղանին վրայ կր դեղերի քանի մը օր ու շաբաթ եւ յետոյ պաշօնաթէս կըտեղաւորուի դրադարանին մէջ կամ կր մնայ մանկ մամիկին անտուկը: Գիրքեր կան որ կը հասնին մինչեւ հանրային մատենադարանը՝ յաջորդական սերունդներ լուսաւորելու — կամ թունաւորելու — պաշտօնով: Փընրեալ, կարդացած ու դասաւորա՞ծ ենք մեզի դէմ դրուած հատորները: Կեդրոնական աշխատանք կատարուա՞ծ է այս ուղղութեամբ: Չեմ կարծեր:

Բնականաբար մեր նիւթական ուժերէն վեր է ամէն բանի հասնիլ եւ, օրինակ, արդիլել հակահայ հրատարակութեանց տարածումը: Բայց, չատ անհրաժեշտ կը գտնեմ որ մենք ծանօթանանք այդ գիրքերուն, առնուազն հասկնալու համար թէ հայասի՛ր, հայադի՛տ Եւրոպան ինչպէս ճմռթկած ու այլանդակած է մեր դիմադիծը անցեալին մէջ եւ այլանդակած է մեր դիմադիծը անցեալին մէջ եւ որքան քիչ բան դիտէ օրուան այս ժամուն, մեր ժողովուրդին նկարագրին ու տոհմիկ արժէքներուն մասին:

ԳԼՈՒԽ ՍԽԱԼԱԾ

Ա. — ԹԱՐԳՄԱՆԱԿԱՆ

Պարսամեան, համեստութեան դաս մը տալու համար ինծի, վկայութիւն մը կը բերէ Կէօթէի Ֆաուստէն. « Փիլիսոփայութիւն, իրաւագիտութիւն, բժշկութիւն, ինչպէս նաեւ դժբախտաբար աստուածաբանութիւն սորվեցայ ջերմ փափաքով, եւ սակայն ՀԱՄԵՍՏ եմ ու խոհական ինչպէս առաջ » (Արեւմուտք, Թիւ 60):

Կէօթէն ե՛ս ալ կարդացած եմ: Թէեւ դոց չեմ դիտեր Ֆաուստը, բայց իր վարդապետութեան(1) ծանօթ՝ դիտեցի որ խորթ է Պարսամեանի թարգմանութիւնը: Համեստութեան ի՞նչ տարօրինակ եւ անտեղի ցուցադրութիւն այստեղ, Ֆաուստի բերնին մէջ, այնպիսի պահու մը, երբ երիտասարդ փիլիսոփան իր յուսահատութի՛ւնը կր բանաձեւէ՝ քալելով դէպի անձնասպանութիւն: Պարսամեան դիտէ, անշուշտ, թէ դոյութիւն ունի Ֆաուստի առանդութիւն մը, եւ այդ աւանդութեան չուրջ՝ բազմաթիւ ուսումնասիրութեանց մատենադարան մը, ինչպէս եւ վէպեր ու թատերախաղեր: Չեմ կրնար ըսել թէ ծանօթ եմ բոլորին, բայց ինծի ծանօթ գործերն ալ բաւական էին՝ կասկածել տալու համար որ Ֆաուստ չէր կրնար համեստութեան վոդահար մը ըլլալ: Ընդհակառակն:

Ֆաուստի հինգ թարգմանութիւն ունիմ, մին Ֆրանսերէն, ինչպէս եւ բնագիրը(2): Արդ, այդ թարգմանութիւններէն լաւագոյնր — եւ այս հաստատումը՝ կէօթէի՛ վկայութեամբ(3), — ժէրար դը Ներվալի աշխատութիւնը դնե՛նք դէմ յանդիման Պարսամեանի թարգմանութեան.

.... et maintenant me voici là, pauvre fou, tout aussi sage que devant. Ո՞ր է Պարսամեանի վկայութիւնը համեստութեան մասին:

Հակառակ կէօթէի դնահատութեան՝ կը համարձակիմ ըսել թէ յաջող չէ ժէրար որ Ներվալի թարգմանութիւնը: Դիմեցի Ռիքպուրկի սըրբագրութիւններուն,— այս հեղինակը տող առ տող կը հետեւի Ներվալի թարգմանութեան եւ կ'արձանագրէ անհատատարմութիւնները: Արդ, Ռիքպուրկ լուռ կը մնայ ծանօթ երկու տողերուն թարգմանութեան առթիւ: Այսուհանդերձ ամէն պատասխանատուութիւն սառնձնելով՝ կր յայտարարեմ թէ վիճելի տողերուն լաւագոյն թարգմանութիւնը կատարած է Սիւլդան Փարլէն, այսպէս.—

Et me voici là, moi, pauvre insensé :
Je ne suis plus éclairé qu'auparavant.

Ֆաուստ, առեղծուածին առջեւ յուսահատ, դայն լուծելու փորձերը բոլորովին ապարդիւն տեսնելէ ետքը, ինքզինք կը պատրաստէ անձնասպանութեան: Վիրաւորուած է իր հպարտութիւնը, խոցուած է հոդին՝ իր անյաջողութեան պատճառով: Համեստութեան ի՞նչ խօսք կը խօթէք մինչեւ schizoïdie դռները հասած մարդու մը մեղադրանքի մէջ: Ահա թէ ինչո՛ւ կէօթէի թարգմանիչները, բոլո՛րն ալ, գործածած չեն համեստ բառը, զոր կը թխէ Պարսամեան Ֆաուստի բերանը, սահմռկեցնելու համար դիս:

Այժմ առնենք բնագիրը.—

Da steh' ich nun, ich armer Tor !
Und bin so klug als wie zuvor.(4)

Ես դերմաներէն չեմ դիտեր: Պարսամեան դերմաներէն դիտէ: Իմ դիտցածս բանաւէրի մը յոդնութեան տուածն է: Բայց այդքան մը դիտցածովս կը հրաւիրեմ Պարսամեանը, որ ինծի ըսէ թէ ուրկէ՛ կր հանէ «համեստ եւ խոհական» բառերը: Բնագրին Tor բառր երկու նշանակութիւն ունի, 1) խենթ, անմիտ, եւ 2) դուռ: Արդ, կէօթէ այդ

Պատերազմի հնգամեակին ժամանակ ունեցայ մեր մասին անդլերէն լեզուով հրատարակուած դիրքերու եւ դրքոյկներու հաւաքածոյ մը կազմելու, նպատակս թէ աննպաստ: Առաջինները — էրած սրտի մխիթարանք — կրնանք ընդհատել, արհամարհել չատերուն կեղծիքր ու մէկ կողմ նետել: Բայց կ'արժէ ծանօթանալ միւսներուն — հակահայ հրատարակութեանց:

Դժբախտաբար այս տողերր կը գրեմ հաւաքածոյէս երեքհարիւր քիլոմեթր հեռու: Ուրեմն ստիպուած եմ այսօր միայն դոհանալ երկու հատորներով, իրրեւ նմոյշ:

Առաջինն է Odysseus *ի* Turkey in Europe*ը, հրատարակուած Լոնտոն 1900ին: Մոտաւոր հատոր մըն է, 459 էջ: Հեղինակը* Sir Charles Eliot *որ կեղծանունի մը տակ կը պահէ իրինքնութիւնը: Շահեկան է հատորին բովանդակութիւնը եւ ճոխ իր պատմական ծանօթութիւններով: Կր ներկայացնէ Թուրքերը, Յոյները, Պուլկարները, Սերպերը, Ալպանացիները, Վլախները ու ամէնէն վերջը, տասներորդ գլուխն մէջ, Հայերը: Sir Charles Թուրքիա ապրած է երկար տարիներ ու կը թուի թէ բաւական քրտինք թափած է բաներ մը սորվելու համար երբեմնի օսմ. կայսրութեան փոքրամասնութեանց մասին, թէեւ պոչատոր սխալներ սպրդած են իր տեղեկութիւններուն եւ իր եզրակացութեանց մէջ:*

ԾԻՐԱՑՐ

բառը գործածած է երկո՛ւ անդամ,— անդամ մր առաջին խմաստով (տե՛ս Ա. տող 358), անդամ մը՝ երկրորդ խմաստով (տե՛ս Ա. տող 808): Գալով klug բառին՝ կը նշանակէ խելացի, զարգացած, լուսամիտ: (Ես կը գործածեմ, իմ պրպտումներուս համար, Ռոթէկի բառարանը եւ Պիրմանի մեծ բառդիրքը):

Եզրակացութիւն: Ֆրանսերէն թարգմանութիւնները եւ բնագիրը չեն հաստատեր Պարսամեանի թարգմանութիւնը որ, հետեւաբար, սխալ է եւ անհպատասխանելի:

Բայց Պարսամեան կրնայ ինծի պատասխանել թէ գործածած է ուրիշին թարգմանութիւնը: Հետապնդենք գինքը վախուստի այդ ճամբուն մէջ եւս:

Աչքէ անցընենք, ուրեմն, հայերէն թարգմանութիւնները:

Մ. Նուպարեան Ֆաուստր թարգմանած եւ հրատարակած է Մէխէօրա պարբերաթերթին մէջ (Հատոր Գ. տպ. Իզմիր, 1881, էջ 97): Անհաւասիկ վիճելի պարբերութիւնը. « Ափսո՛ս, բի՛ւր ափսոս. անընկճելի երկայնմտութեամբ փիլիսոփայութեան, իրաւագիտութեան, բժշկութեան, նաեւ աստուածաբանութիւն ըսուած ախտը գիտութեան խորքը թափանցելէ վերջը՝ այսօր հէք չիմարս՝ ճիշտ միեւնոյն տգէտ վիճակին մէջ կը գտնուիմ, ինչ որ էի յառաջ »:

Նուպարեան բաւական մօտեցած է կէօթէի մտքին, բայց չատ քննադատելի է իր թարգմանութիւնը(5) եւ յետոյ դեղեցիկ չէ: Կարեւորը, սակայն, այն է թէ Նուպարեան եւս համեստութեան վարժապետի դեր չի տար Ֆաուստի:

Թ. Թէրզեանն ալ ունի թարգմանութիւն մր (տպ. Պոլիս, 1881), «ննամնողութեամբ» կամ իրրեւ « մէկ աղօտ մանրանկարը Գերմանիոյ մեծ քերդողին հրաշալի տեղծագործութեան ».—

« Ահ՛, խմաստասիրութիւն, իրաւագիտութիւն, բժշկութիւն եւ — ի լրումն աղէտից — աստուածաբանութիւն ալ, ամենուն ալ խորը թափանցեցի անխոնջ եռանդեամբ... եւ հիմայ ահա հոս եմ, թշուա՛ռ խենդ »:

Ճաշող չէ, բայց եւ այնպէս չի գործածեր Պարսամեանի սխալ բառը:

1902ին Թիֆլիզի մէջ տպուած է ուրիշ թարգմանութիւն մըն ալ (Գէորգ Բարխուդարեանց).—

... Ահ՛ից, եւ աստուածբանութիւն:
Բայց ցոյնիան եմ ես խելօք,
Որքան էի նախօրօք:

Այս թարգմանութիւնն ալ, որ երբեք « խելօք» չէ, չի գործածեր Պարսամեանի սխալ բառը:

Ուրեմն, յաջող կամ ոչ, բոլոր այս հայերէն թարգմանութիւններն ալ, իրենց կարգին, չեն հաստատեր Պարսամեանի թարգմանութիւնը: Հետեւաբար սխալը իրն է, ուրիշին չի պատկանիր:

Անցնելէ առաջ Պարսամեանի սխալներուն երկրորդ խումբին (հաստատելու համար իր անվութիւնը), կ'ուզէի հարցնել բարեկամիս թէ կէօթէի վկայութիւններո՞վ փորձեց սահմռկեցնել զիս: Բայց ես կր ճանչնամ կէօթէն, ծանօթ ոչ միայն վայմարի ծերունիին դրականութեան, այլ եւ գիտական աշխատութիւններուն, (Պարսամեան կրնայ Յառաջի մէկ, բացառիկին մէջ, կէօթէի նուիրուած, գտնել այս յայտարարութեանս ապացոյցները): Ընդունակ միշտ նո՛ր դոհողութեան, որ թելադրեր է ինծի չգոհանալ կէօթէի գլխաւոր գործերով, հայթայթել եմ, ժամանակին, եւ ուսումնասիրեր էքէրմանի հռչակաւոր երկհատոր գործէն (Զրոյցներ կէօթէի հետ) զատ՝ Ֆր. Սուրէյի դրոյցներն ալ: Եւ տակաւին յիշեցի միայն քանի մը հատը դրադարանիս մէկ բաժինէն՝ կէօթէի նուիրուած:

Կէօթէի գործին հետ իմ ծանօթութիւնս էր, որ մէկ ակնարկով՝ մղեց զիս բռնելու նոյնիսկ մէ՛կ բառի սխալ, Պարսամեանի թարգմանութեան մէջ:

Այժմ անցնինք հոդեբանական բառերու սխալ գործածութեան, բարեհա՛ճ թոյլատուութեամբը այն անծանօթներուն, որոնք «բերանացի եւ գրաւոր համակրանք» կր յայտնեն Պարսամեանի, բայց մէջտեղ չեն ելլեր տակաւին՝ պաշտպանողականն ի ձեռին:

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

---

(1) Այդ մասին կարդացած եմ բազմաթիւ ուսումնասիրութիւններ, հայերէն եւ ֆրանսերէն: Մեր մէջ, իրրեւ յիշատակութեան արժանի գործ՝ կը յանձնարարեմ կարդալ Մ. Խոստիկեանի ուսումնասիրութիւնը (*Լումայ*, 1905, թիւ 2). « Մի փորձ Ֆաուստ ողերգութեան հիմնական փիլիսոփայութեան գաղափարները հասկանալու »: Ապահովաբար՝ բաղուածոյ:

(2) Բաղդատական բննադատութեան կիրճն է որ զիս կը մղէ... այս գոհողութեան,— շատերուն համար անըմբռնելի,— որուն մէկ ուրիշ օրինակն ալ, ի մէջ այլոց բազմաց, արձանագրելու համար այստեղ՝ ըսեմ թէ Աստուածաշունչի բանի մը տասնեակ թարգմանութիւն ունիմ գրադարանիս մէջ, եւ երեք երրայերէն բառարան՝ յունարէնէն զատ (բացատրական եւ ստուգաբանական), — կը փնտռեմ երկար ատենէ ի վեր ասորերէն բառարան մըն ալ —, եւ այս՝ պարզապէս ուսումնասիրելու

«ԾԱՌԱՅ»Ի ՊՐՊՑՈՒՄՆԵՐԸ

Զրոյց երեսփոխանի մը հետ

Սահմանադիր ժողովի պալատը վերագտած է իր նախապատերազմեան շրջանի կենդանութիւնը: Մեծաւարած բակին մէջ երեսփոխաններու ինքնաշարժերը կարզով չարուած են: Երկար ննջասրահներուն եւ սրահներուն մէջ կը հանդիպիք նախկին վարչապետներու կամ նոր երեսփոխաններու: Պ. Էռիօ ձեռքեր սեղմելով, հապճեպով կ'անցնի: Պ. Մարք Սանիէ, M.R.P.ի պատուակալ նախագահը, իր քայլերը կ'ուղղէ դէպի ժողովասրահը: Ամէն կողմ շարժում:

Ընդունելութեան ընդարձակ սրահներուն մէջ հասարակութիւնը կարզապահութեամբ կը սպասէ, իր խնդրագիրները ներկայացնելու կամ դիմումները կատարելու համար:

«Ծառայ»ի թղթակիցին համար դուռները բաց են: Պ. Reymond Cayol կ'ընդունի զիս պզտիկ սրահի մը մէջ: Անդամ Ֆրանսայի երեք «Մեծ»երէն M.R.P.ի, ան երիտասարդ երեսփոխանն է Պուշ ոիւ Ռոնի նահանգին:

Հակառակ իր բազմազան զբաղումներուն, Պ. Քաեօլ հաճոյքով ժամադրութիւն մը նշանակած էր եւ մեր տեսակցութիւնը տեղի ունեցաւ բարեկամական մթնոլորտի մը մէջ:

Ի պատասխան հարցումներուս, եռանդով կը պատմէ Ժողովրդական Հանրապետական Շարժումին ծագումը: Պաշտօնապէս հիմնուած է Ֆրանսայի ազատագրումէն վերջ: Իր հիմնադիրները երբեք քաղաքական ասպարէզի մէջ եղած չեն: Երկրի դրաման շրջանին իսկ, ժողովրդավար հանրապետականներու (démocrates populaires) եւ քրիստոնեայ ժողովրդավարներու (démocrates chrétiens) համախմբում մը տեղի կ'ունենայ եւ հիմքը կը կազմէ նոր շարժումին որ ծնունդ առած է բուն իսկ Դիմադրական ձակատին մէջ: Իր ներկայացուցիչները քաղաքական ասպարէզի մէջ եղած չեն: Երկրի դրաման շրջանին իսկ, ժողովրդավար հանրապետականներու (démocrates populaires) եւ քրիստոնեայ ժողովրդավարներու (démocrates chrétiens) համախմբում մը տեղի կ'ունենայ եւ հիմքը կը կազմէ նոր շարժումին որ ծնունդ առած է բուն իսկ Դիմադրական ձակատին մէջ: Իր ներկայացուցիչները քաղաքական ասպարէզ նետուած են այն օրերուն երբ Ֆրանսայի փրկութեան համար կ'աշխատակցէին երկրի միւս հոսանքներուն հետ: M. R. P.ն անպատճառ պէտք չէ նկատել իբրեւ կաթոլիկ հոսանք մը, բայց քրիստոնէական ներշնչումը անտարակոյս անոր հիմքը կը կազմէ:

Անցնելով երիտասարդութեան վերաբերեալ խնդիրներուն, Պ. Քայօլ կը բացատրէ որ իրենց կուսակցութեան մէջ յատուկ երիտասարդական կազմակերպութիւն մը՝ ինչպէս օրինակ Jeunesses Socialistesը չկայ: Սակայն Շարժումը ունի երիտասարդական քաղաքականութիւն մը, ինչպէս ունի իր բանուորական, ընկերային եւ այլ քաղաքականութիւնը: Մասնաւոր յանձնախումբեր կ'ուսումնասիրեն բոլոր խնդիրները որոնք կր պատկանին երիտասարդութեան, գործաւորներու կամ ընկերային կեանքին, որպէսզի կարենան գոհացուցիչ լուծում մը գտնել այդ խնդիրներուն:

Յօսակիցս ապրելով Մարսիլիոյ հայաշատ շրջանը, լաւ ծանօթ է մեր հայրենակիցներու սովորութեանց, յատկութեանց եւ կենցաղին: Մինչեւ իսկ ծանօթ է այն ցաւալի արկածին որու ընթացքին ծանր վէրքեր ստացան խումբ մը հայ երիտասարդներ, Մարսէյլ-Թուլոն ճամբուն վրայ, ու ցաւակցութիւն կը յայտնէ:

— « Տեղեակ եմ Հայերուն կատարած ծառայութեանց Ֆրանսական բանակին եւ Դիմադրական ձակատին մէջ եւ գիտեմ որ անոնց անվերապահ մասնակցութենէն Ֆրանսայի կողքին նոյն իդէալի իրագործման համար, կը բխին իրաւական խնդիրներ: Պ. Փոիժանին (Prigent) բնակչութեան ներկայ նախարարին, որ անդամ է M.R.P.ի յանձնարարուած է ուսումնասիրել այդ խնդիրները:

Ուրիշ հարցումի մը պատասխանելով, Պ. Քաեօլ կը յայտարարէ թէ ինք եւ իր կուսակցութեան մէջ հայ ժողովուրդը ճանչցող տարրերը մասնաւոր համակրանք մը ունին անոր հանդէպ: « Հայերը յայտնի են իբրեւ աշխատասէր եւ ազնիւ ժողովուրդ » եւ նախընտրած են աքսորուիլ եւ դաղթել, իրենց հաւատքը եւ իտէալը չուրանալու համար: Ունեցած են դիմադրական ոգի: Ֆրանսայինները եւ M.R.P.ի անդամներն ալ դիմադրեցին: « Այդ պատճառաւ մենք մօտ ենք իրարու »:

— Ձիշտ է, երկու ժողովուրդները՝ Հայը եւ Ֆրանսայի՝ դիմադրեցին օտար բռնապետութեան, սակայն ձեր ազատագրութեան ճամբուն վրայ գոհուած maquisardներուն, ըմբոստներուն ոգիները կրնան հանդչիլ, որովհետեւ Ֆրանսան կրկին յաղթական է եւ կը մնայ «Մեծ»երուն կարգին: Իսկ նոյն ճամբուն վրայ մարտիրոսացած մեր հայդուկներուն, մեր Ֆէտայիներուն ոգիները դեռ կը տառապին, ու պիտի տառապին, մինչեւ որ հայ ժողովուրդի դատը արդար լուծում մը գտնէ:

Բայց ժամանակը կ'անցնի ու Սահմանադիր ժողովի նիստը պիտի սկսի: Հրաժեշտի ժամանակ Պ. Քայօլ կրկին կը վստահեցնէ թէ ինք հայ աշխատասէր ժողովուրդին բարեկամն է միշտ:

Դիտնանք օգտագործել մեր ժողովուրդի բարեկամները, անոնց միջոցաւ աւելի լայն շրջանակներու ծանօթացնելու համար մեր արդար պահանջները:

Ե. Ս. ՅՈՎԻԿ

Մեծի մը պատուիրանը

Պուէնոս Այրէսի «Արմենիա»ն խմբագրականի մը մէջ շեշտելով համերաշխութեան պէտքը, կը պատմէ (4 Յունիս).

— Հայ կեդրոնի վարչական չորս անդամներու ընտրութենէն ետք, եօթանասուն քուէարկողներ նոյն օրը ժամը չորսին մօտ կը յարձակին եօթը Դաշնակցական տղոց վրայ: Կռիւ փողոցին մէջ: Մեր Թղթակիցը կուտար եւ այս լուրը, առանց հեղինակներուն անունը տալու, երբ դիտէինք թէ կային անոնց մէջ շրջանի մը մէկ հոդարարձու անդամը, թերթի մը մէկ խմբագիրը եւայլն: Բայց մենք չըսինք թէ յարձակումը կազմակերպուած բան մըն էր, հակառակորդ դեկավարութեան կողմէ: Կար եւ փաստ մը. յարձակումի մասնակցողները ելեւմուտք ունեցած էին Հ.Բ.Ը.Մ.ի ակումբը:

Նոյն չարաթն իսկ լոյս տեսնող ընդդիմադիր մամուլին մէջ ցաւով տեսանք սակայն, որ եօթանասունի յարձակումը մեր տղոց վրայ՝ կը վերագրուէր Դաշնակցական դեկավարներու:

Մինչդեռ ձեռնարկներէ կը սպասուէր այլ կեցուածք: Եթէ աւելի հանդարտ խառնուածքներու համար եղած յարձակումը փճխորելու մէջ չահ մը չկար, նոյնը չէին մտածեր աւելի երիտասարդները, որ վիրաւորուած կը զգային իրենք զիրենք: Արդարեւ, ինչո՞ւ յարձակում մը, երբ պէտք չկար ատոր: Բացատրելն իսկ աւելորդ է, որ եօթը հոգիներ երբեք չէին կրնար նախայարձակ ըլլալ եօթանասունի դէմ:

Անարդուածի հոգեբանութիւնը ունեցաւ իր դժբախտ անդրադարձումը: Ձինք արդարացներ կամ սեփականացներ եղածը, եւ կը դանենք ցաւալի: Շարքայինի մը իր վիրաւորուած արժանապատուութիւնը կանդնելու անհատական արարքը կը դանենք դէմ միխանականութեան մեր քարոզած ոգիին: Ան իր խորքով հաւասար է այն յարձակումին, որուն ենթարկուեցան մեր եօթը տղաքը աւելի վատ պայմաններու մէջ: Արդարացում չունինք նաեւ վերջինին համար, երբ կ'ուզենք համեմատել ու եղբայրական տեսնել մեր ճակատը:

Եթէ այս ձեւ յայտարարութիւն մը չըլլին դեկավարները անոնց, որ Մայիս 19ի տպեղութիւնը փողոց իջեցուցին, յանուն մեր համերաշխութեան, կ'ընենք մենք զայն, միշտ վստահ որ պարկեշտ մարդիկ պիտի հաւատան մեր անկեղծութեան »:

× Նոյն թերթի Մայիս 21ի թիւէն. —

— « Վերջին պահուն իրենց յաղթանակէն գինովցած, փողոցին մէջ եօթանասունի չափ հակառակորդներ, որոնց մէջ վախուներ անցնող չատեր, թոյլ կուտան իրենք իրենց յարձակում գործել տասնի չափ դաշնակցական տղոց վրայ, որոնք իրենց փոքր զաւակներու տարիքր հաշիւ ունէին, ու իրենցմէ մէկ երկուքը նոյնիսկ տարճանակներ ցոյց կուտան: Կը խնայենք իրենց անունները: Կռիւէն վերջ հերոսաբար ինքնաշարժ կը նստին ու « ալ Հայ կեդրոնին տէրն ենք, դիւանէն ալ պիտի քշենք ձեզ » եւ այլ սպառնալիքներ տեղալով, կը փախին:*

Այսքանն ալ չի բաւեր, անոնք հոս հոն կը խօսին թէ եթէ կորսնցնէինք այս ընտրութիւնը, արիւն պիտի հոսէր Հայ Կեդրոնին մէջ ու չէնքը կրակի պիտի տրուէր:

Որքան ալ ուզենք չափազանցուած նկատել այս խօսքերը, փաստ կը մնայ Դաշնակցական քանի մը երիտասարդներու դէմ կատարուած դաւադիր յարձակումը, որ վերջացաւ ոստիկանութեան միջամտութեամբ »:

Երեւանը երէկ եւ այսօր

ԽՄԲ.— Երէկ թարգմանած Էնիճ Փարիզի **Vie Soviétique** շաբաթաթերթին տեղեկութիւնները ներգաղթի մասին: Ահաւասիկ յօդուածին մնացեալ մասը, որ կը նկարագրէ Երեւանը, երէկ և այսօր.—

Երեւան, Յ. Հայաստանի մայրաքաղաքը 25 տարի առաջ փոքրիկ դիւղ մըն էր՝ քարքարուտ ու աղտոտ փողոցներով: Այսօր ան մեծ քաղաք մըն է: Հին օրերու վատառողջ եւ ճախճախուտ փողոցներուն տեղ չինուած են կպրապատ ու լայն պողոտաներ՝ եզերուած կարմիր տուֆէ եւ գորշագոյն բազալտով կառուցուած բարձր չէնքերով: Ցաճախ հայ ճարտարապետները ուզած են պահել հայկական հինաւուրց ոճին լաւագոյն գիծերը: Ամբողջ թաղեր չինուած են այդ ուղղութեամբ, այնպէս որ քաղաքին հարաւային սահմանները կ'երկարին շատ հեռուները, դէպի Հարաւ, մինչեւ Արարատի հովիտները:

Լենինի հրապարակին վրայ — որուն ճիշդ մէջտեղը կը բարձրանայ խորհրդային պետութեան հիմնադրին պղնձէ արձանը որ քանդակագործ Մերկուրովի գործն է — կը բացուի կառավարութեան պալատը: Սեթալինի պողոտային վրայ, որ կ'անցնի քաղաքին մէջէն՝ հիւսիսէն դէպի հարաւ, չինուած է Մեծ Թատրոնը:

Վերջին քանի մը տարուան ընթացքին տասնեակներով գործարաններ չինուած են արուարձաններուն մէջ: Անոնց մէջ կան արուեստական ձգախչժի գործարանը, ինչպէս նաեւ մեքենաներու, գործիքներու եւ ինքնաշարժերու կամ մեքենաշարժ աւօրներու բաղկացուցիչ մասերու գործարանները: Կօշիկի ճարտարուեստն ալ մեծ զարկ ստացած է այդ շրջաններուն մէջ:

Հայաստանի մայրաքաղաքը պատերազմէն վնասուած չէ: Բայց, պատերազմի չորս տարիներուն այնտեղ զէնքեր պատրաստուած են ի սպաս յաղթանակին: Միայն պատերազմի շրջանին Երեւանի մէջ հիմնուած են 65 կարեւոր հաստատութիւններ: Երկրագործական մեքենաներու գործարանը, որ տակաւին մինչեւ վերջերս կը բանէր բանակին համար, ներկայիս աւօր, սղոց եւ զանազան գործիքներ կը հայթայթէ գիւղական շրջաններուն: Ժամանակէ մը ի վեր այդ հիմնարկութիւնը ձեռնարկած է կոլխոզներու էլեկտրականացման կայաններուն յատուկ շրջանիւներու չինութեան: Այս շրջանիւներէն տասնըհինգ հատ վերջերս զետեղուեցան հանրապետութեան արագահոս գետակներուն վրայ եւ անոնց չնորհիւ է որ մայրաքաղաքը շրջապատող լեռներուն եռւր կորսուած բազմաթիւ գիւղեր էլեկտրական հոսանք կը ստանան:

Ինչ կը վերաբերի Երեւանի շրջականերուն, պէտք է ըսել որ խորհրդային իշխանութիւնները նուազ աշխատանք չեն կատարած անոնց համար: Ազարատի հովիտին մէջ, հողերը ոռոգուած են բազմաթիւ ջրանցքներով եւ այդիներու եւ մրգատաններուն տարածութիւնը աւելցած է 6000 հեքտ.:

Երկրին արդիւնաբերական եւ երկրագործական զարգացման զուգընթաց, Յ. Հայաստան իր ժողովուրդին մշակութային մակարդակն ալ մեծ չափով բարձրացուցած է: Ցեղափոխութենէն առաջ բարձրագոյն կրթութեան ոչ մէկ հաստատութիւն կար Յ. Հայաստանի մէջ. այսօր սակայն երեւանը ունի 14 հատ, որոնց վրայ պէտք է աւելցընել 23 մասնագիտական վարժարաններ: Հանրապետութեան դպրոցներուն թիւը, աննշան՝ յեղափոխութենէն առաջ, բարձրացած է 1164ի, 250 հազար աշակերտներով: Հայաստան ներկայիս ունի Գիտութեան Ակադեմիա մը, Գեղարուեստից վարժարան մը, մարմնակրթութեան հիմնարկութիւն մը եւ 45 գիտական հետազօտութեանց հաստատութիւններ: Երեւան ունի 9 թատրոն, 46 սինեմա եւ 32 ակումբ:

Այս բոլորը կը նշանակեն որ Հայաստանի ժողովուրդը դիտէ թէ խորհրդային պետութիւնը ինչեր ըրած է իր օգտին համար: Հայերու ցոյց տուած քաջութիւնը հայրենական վերջին մեծ պատերազմին ընթացքին, ապացոյց մըն է այդ ուղղութեամբ, քանի որ միայն Երեւան քաղաքը կը հաշուէ Յ. Միութեան 25 հերոսներ:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԲԱԶՄԱՎԷՊ, 104րդ տարի, թիւ 6-7 (Յունիս - Յուլիս), ճոխ բովանդակութեամբ: Տարեկան բաժնեգին 6 տոլար: Հասցէ.— Rédaction de la Revue « Pazmaveb », St. Lazare, Venise (Italie).

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ (Ժողովածու): Կազմեց՝ Սարգիս Աչճեան, Պէյրութ, 1946: Գին 500 լ. բ.: Հեղինակին հասցէն.— c/o Imp. La Renaissance - Haik, Rue St. Louis - Achraphié, Beyrouth (Liban).

ՀԱՅ ՁԵՄԱՐԱՆԻ վերջին եօթնամեակի տեղեկագիրը (1939 հոկտ. մինչեւ 1946 հոկտեմբեր): Պէյրութ:

քը, «աղիտալի հետեւանքներ» պիտի ծագին։ «Եթէ հաշուենք հետեւեալ լինր երկիրները որոնք աշխատանքի ենթարկուեցան Գերմանիոյ զինամիջոցուն կողմէ, պիտի տեսնենք որ, պարզ մեծամասնու - թեան հետեւանքով, այդ երկիրներուն ձայնը պիտի չլսուի։ Այդ լինր երկիրներն են. — Ֆ. Մխուեիզերը, Սպիտակ Ռուսիա, Ուկրայնա, Յունաս - տան, Ֆրանսա, Լեհաստան, Չեխոսլովաքիա, Եուկոսլաւիա, Եթովպիա։

ԵՐՐՈՐԴ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՄՂՁԱՒԱՆՋԸ

Նոյն առտուն բրիտանական պատուիրակու - թիւնը առաջարկած էր միջին բանաձեւ մը,— երկու տեսակ քուէարկութիւն կատարել, մէկը՝ երկու երրորդով, միւսը՝ պարզ մեծամասնութեամբ։ Որեւէ յանձնարարութիւն որ 2/3 մեծամասնու - թեամբ կ'անցնի, պէտք է լուրջ ուշադրութեան առնուի Ձորսերու Ժորհուրդին կողմէ, երբ քննեն դաշնագիրներու վերջնական խմբագրութիւնը։ իսկ եթէ պարզ մեծամասնութեամբ քուէարկուի, պէտք է Ժորհրդաժողովը ձայնակցի, որպէսզի նկատի առնուի Ձորսերու Ժորհուրդին կողմէ։

Պ. Մոլոթով իր ճառին մէջ այս առաջարկն ալ չօշափելով, յայտարարեց թէ պարզ մեծամասնութեամբ քուէարկուած յանձնարարութիւն մը պէտք է Ձորսերու Ժորհուրդին ներկայացուի քուէարկողներուն կողմէ եւ ոչ թէ յանուն Ժորհրդաժողովին։ Ցետոյ ձայնը բարձրացնելով դիտել տուաւ թէ անոնք որ համաձայն են բրիտանական բանաձեւին, « կը քալաբերեն անոնք որ երրորդ պատերազմի մը մասին կը մտածեն։ Մենք հոս եկած ենք որոշելու համար թէ ինչպէս կրնանք լաւագոյն ձեւով ծառայել խաղաղութեան։ Պէտք չէ տանք այնպիսի որոշումներ որոնք օգտակար են նոր պատերազմի մը մասին մտածողներուն։ Մարդիկ կան որ կ'օգտուին երրորդ համաշխարհային պատերազմի մը դաղափարին պատճառած խլըրտումներէն։ Թշուառականներ են անոնք եւ պէտք է չհզօրացուին։ Արկածախնդիրներ են անոնք որ կը յայտարարեն թէ իրենց նպատակն է համաշխարհային նոր պատերազմ մը »։

Ինչո՞ւ այսքան պզտորած է մթնոլորտը։

Ռուսերը չեն ուզեր որ Ժորհրդաժողովին անունը եւ վարկը գործածուին ուժ տալու համար որեւէ թելադրութեան որ քուէարկուած է պարզ մեծամասնութեամբ։ Իրենց տեսակէտով, Ձորսերու Ժորհուրդը կրնայ աւելի դիւրաւ ընդունիլ կամ մերժել անհատ պետութեանց կողմէ քուէարկուած յանձնարարութիւն մը, քան եթէ առաջարկուած ըլլայ յանուն Ժորհրդաժողովին։ Արդ, չատ քիչեր կը հաւատան թէ որեւէ թելադրութիւն կրնայ նկատի առնուիլ Ձորսերու Ժորհուրդին կողմէ, եթէ քուէարկուած է միայն մէկ ձայնի առաւելութեամբ։

Պարզ մեծամասնութեան կուսակիցներն են.— Հոլանտա, Պրազիլիա, Նոր Զելանտա, Աւստրալիա, Պելճիքա, Չինաստան, Քանատա եւ Հարաւ. Ափրիկէ, որոնք մեծ մասով համաձայն են անգլիական բանաձեւին։ Իսկ Ֆ. Մխուեհան տեսակէտին ուժ կուտան Եուկոսլաւիա, Չեխոսլովաքիա, Լեհաստան, Սպիտակ Ռուսիա եւ Ուկրայնա։

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ԱՆԴԱՐԱՅԻՆ կը հեռագրեն թէ Ազգ. Ժողովը հանրապետութեան նախագահ վերընտրեց Իսմէթ Ինէօնիւն, բայց ոչ միաձայնութեամբ, քանի որ Դեմոկրատները իրենց քուէն տուած էին մարէշալ Ճելալ Ձաքմաքլի։ Ազգ. Ժողովի նախագահութեան համար թեկնածու առաջարկուած է պր. Գարապէքիր Քեազիմ, որ ընտրութեանց առեն հաւատարիմ մնաց Հալքին։

ՊԼՃՐՈՒԹԻՆ կը հեռագրեն թէ անձանօթ մարդիկ ռումբեր նետեցին անգլիական եւ ամերիկեան հիւպատոսարաններուն վրայ։ Պատ մը փլաւ անգլ. հիւպատոսարանին մէջ, իսկ ամերիկեան հիւպատոսարանին վրայ նետուած երկու ռումբերը մեծ վնասներ պատճառեցին։ Մէկ հոգի ձերբակալուեցաւ։ Կը կարծուի թէ այս յարձակումը կատարուեր է իբրեւ բողոք Սիոնականներու բնաջոյած աջակցութեան։ Երկու ամիս առաջ ալ ռումբեր նետուած էին։

ՊԵՏԱԿԱՆ ՊԱՇՏՕՆԵԱՆԵՐԸ կատարեալ դոհացում ստացան։ 25% յաւելում պիտի կատարուի ամբողջ թոշակին վրայ (ամսաթոշակ եւ բնակութեան եւն. բացառիկ ծախքեր)։ Պետական եւմտագոյցը 26 միլիառ 825 միլիոն ֆրանքի բացառիկ ելք մը պիտի ունենայ, այս յաւելումներուն հետեւանքով։ — Տուրքէ վերծ համարուած դումարը 40.000 ֆրանքէն կը բարձրանայ 60.000 ֆրանքի։

ԱՐԻԻՆԱԼԻ ԴԻՊՔԵՐ պատահեցան Հունդարիոյ մէջ։ Քաղաքի մը 30.000 բանուորները ամէն աշխատանք դադրեցնելով, փողոց իջան եւ պահանջեցին արձակել այն 16 բանուորները որոնք ձերբակալուած էին, որովհետեւ երկու Հրեաներ սպաննած էին սեւ չուկայի պատճառաւ։ Ամբոխը ոստիկանական կեդրոնը մտնելով, գերի բռնեց քաղաքական բաժնի տնօրէնը, փողոց քաշեց եւ դանկր ջախջախեց։

ՀՂՃԱՀԱՐՈՒԹԵԱՆ տագնապի մը մատնուած ըլլալով, ապաշխարելու համար իր պաշտօնէն

Կը հրաժարին

ՍԱԼԷՆ ՏԸ ԺԻՐՕ, 30 Յուլիս։— *Սոորագրեալներս կը հրաժարինք Հայ Ազգային Ձակատէն.—*

Ե. Զատուրեան, Ատենապետ, *կը հրաժարի թէ վարչութենէն եւ թէ անդամակցութենէն։* Ն. Յովհաննիսեան, Բարտուղար՝ *թէ վարչութենէն եւ թէ անդամակցութենէն։* Տ. Գասպարեան, փոխ-ատենապետ, *թէ վարչութենէն եւ թէ անդամակցութենէն։* Յովհաննէս Պալեանեան՝ *անդամակցութենէն։*

Մեր ընթերցողները կը վերապահենք յարմար առիթի մը։

հրաժարեցաւ ամերիկացի դիւանական մը, Արթըր Քէմփըրն, որուն յանձնուած էր հիւլէական առաջին ռումբը արձակելու պատասխանատուութիւնը։ Իր կեանքին մնացեալ մասը պիտի յատկացնէ առաջին ռումբին պատճառած վնասները դարմանելու...

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ *բաժանման անգլիական ծրագիրը մերժուեցաւ Հրէական Գործակալութեան գործադիր կոմիտէին կողմէ, որ այս միջոցին ժողով կը դումարէ Փարիզի մէջ։ Ութ հարիւր Հրեաներ, մեծ մասով կիներ եւ մանուկներ, պաղտնի ցամաք հանուեցան Հայֆայի մէջ։ Տակաւին 1500 դաղթականներ կը մնան հինդ նաւերու մէջ։ — Հրէական դաղտնի կազմակերպութիւնը, «Իրկուն», որ պատասխանատու կը համարուի Երուսաղէմի «Դաւիթ Արքայ» հիւրանոցին քանդումին, ապդարարութիւն մը ցրուեց որով կը սպառնայ « նոր եւ աւելի ուժգին հարուածներ բրիտանացի թշնամիներուն դէմ։ Եթէ Երուսաղէմի մէջ ալ ժողովուրդին արդիւնք դուրս ելլել, ինչպէս եղաւ Թել-Աւիվի մէջ, այն ատեն բնակիչներուն պիտի հրամայուի փողոց իջնել եւ եթէ Անգլիացիները կրակ բանան, իրենց կողմէ ալ հազար հոգի դեռին պիտի փուռին։ — Հրէական Ազատագրութեան Կոմիտէն իբրեւ առաջամարտ կառավարութիւն ներկայանալով, Ձորս Մեծերուն դիմեց եւ արտօնութիւն խնդրեց մասնակցելու Հաշտութեան Ժորհրդաժողովին։*

71 ՀՈԳԻ ՄԱՀՈՒԱՆ դատապարտուեցան Շարլռուայի մէջ (Պելճիա), ամբաստանուած ըլլալով իբրեւ պատասխանատու 27 անմեղ զոհերու սպանութեան (1944 օգոստ. 17-18)։ Ի բացակայութեան մահուան դատապարտուեցան ուրիշ 17 ամբաստանեալներ, իսկ 18 հոգի ալ բանտարկութեան։ Հաւանաբար վճռաբեկներ կը պաշտպանեն ամբաստանեալները։

30 ՄԻԼԻՈՆ գ.ֆրանքի (Ֆիլիպանէ) թուղթեր որոնք յատկացուած էին 500 ֆրանքնոց Եղիա - դրամներ տպելու, գողցուեցան Պանք ոբ Ֆրանսի կրընտպլի գործարանէն, երբ Փարիզ պիտի փոխադրուէին։

Պ. ՄՈՐԻՍ ԹՈՐԻՋ, ընդհ. քարտուղար համայնավար կուսակցութեան եւ փոխ-վարչապետ, ճառ մը խօսելով յայտարարեց թէ « պէտք չէ դերման ժողովուրդը չվոխել հիթլէրական ւեղադկներուն հետ »։ Ապա քննադատելով զօր. տը Կոլի վերջին ճառը, ըսաւ թէ ապահովութիւնը չի կրնար հիմնուիլ ազդերու խմբակցութեանց վրայ։ Գալով գերմանական հարցին, առաջարկեց միջազդայնացնել Ռուրի ւեղանը, մանաւոր վարչական ձեւ հաստատել Հռենոսի շրջանին համար, իսկ Սարի շրջանը կապել Ֆրանսայի տնտեսական եւ դրամական դրութեան։

ԱԹԼԻՆԻՆ կը հեռագրեն թէ տպարանները դործադուլ հռչակեցին Օգոստոս 3ին եւ տասը թերթերէն երկուքը միայն լոյս տեսան։ Բանուորները 40% յաւելում կը պահանջեն։

ԻՐԱՆի աշխատանքի եւ քարոզութեանց նախարարը, իշխան Ֆիրուզ, ճառ կը խօսելով յայտարարեց թէ « ներկայ պարադաներուն մէջ երբեք պատճառ չկայ որ Անգլիացիները նոր զօրք դրկեն Պասրա ։ Թերեւս այդ առաքումը հիմնուած է անգլեւիրաքեան դաշնադրին վրայ, բայց կրնայ արդարանալ միայն այն ատեն երբ պատերազմի վտանգ մը կայ։ Եթէ այդ գինուորները Պասրա դրկուած են Ռուժիստան փոխադրուելու եւ բռնկարգութիւնը պահպանելու պատրուակով, այդ արարքը կը բռնաբարէ մեր ազդային դերիշխանութիւնը եւ հակառակ է Միացեալ Ազդերու դաշինքին։ Կատարեալ բարեկարգութիւն կը տիրէ Ռուժիստանի մէջ»։ Լոնտոնի թերթերը կը դրեն թէ գինուորները դրկուած են իրաքի կառավարութեան հաւանութեամբ։

ՀՌՈՄԻ ԹՐՔԱԿԱՆ ԴԵՍՊԱՆԱՏԱՆ առջեւ ցոյց մը կատարեցին բազմաթիւ իտալացի տանտէրուհիներ, պահանջելով խորհրդականին վտարումը։ Ամբաստանութիւնը այն է թէ դեսպանատան խորհրդականը, Ֆէրուչան Սէլուք, կինը և չոքանչը կը խոշտանդեն իտալացի վեց տարեկան որդեդիր աղջնակ մը։ Թերթերն ալ կը պահանջեն երկրէն վտարել խորհրդականը եւ ամբողջ բնտանիքը, ազատելով աղջիկը։ Թրքական դեսպանը տեսակցութիւն մը ունեցաւ Իտալիոյ արտաքին նախարարին հետ։

ՀԻԹԼԷՐԻ գբօսանաւը, որ Անգլիա կր գտնուէր, 76.000 սթերլինի ծախսեցաւ եւ պիտի գործածուի գբօսական պտոյտներու համար։

ՆԻՒՐՆԸՊԷՐԿի միջազդային տուեանը սկսած է դատել գերմանական վեց կազմակերպութիւններ, — կէսթափօ, S. S., ընդհ. սպայակոյտ, եւն։ Աւելի քան 3.000.000 Գերմաններու ճակատագրին հետ կապ ունի այս խնդիրը։ Հարիւր հազարէ աւելի Գերմաններ պատրաստակամութիւն յայտնած են բարի վկայութիւն տալու։ Մինչեւ հիմա լսուած են միայն հարիւր վկաներ։

ՌԱՏԻՕ - ԱՆԴՈՐԸ (Սպանիոյ սահմանագրութեան վերայ) ամբաստանուած է իբրեւ լրտեսական բոյն, պատերազմի տուեն։ Թուլուզի ընդհ. դատախազութիւնը կր փնտռէ երեք ամբաստանեալներ որոնք փախած են։

8500ի ԲԱՐՁՐԱՑԱՒ Փարիզի սակաշարժներուն (Թաքսի) թիւը։

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ԱՌԹԻՒ Փարիզէն հեռացողներու թիւը մեծ համեմատութիւններ կը ստանայ հետզհետէ։ Մոնփարնասի կայարանէն օգոստոսի առաջին կիրակին 46.000 հոգի մեկնած են, մինչ անցեալ տարի՝ 32.000 էր, իսկ 1938ին՝ 16.000։ Յուլիս 26էն օգոստ. 3 Փարիզէն մեկնած են 257.000 հոգի։

ԱՐԱԲԱԿԱՆ ՁՈՐ ՊԵՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ, Անդրյորդանան, Լիբանան, Սուրիա եւ Սէուտ Արաբիա ընդունեցան անդլ. կառավարութեան հրաւէրը, հաւասարէ հաւասար բանակցելու համար Պաղեստինի մասին։ Եդիպտոս չէ պատասխանած տակաւին։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒԹ

Ա. Շ Ի Ր Ո Յ Ե Ա Ն. — *Ի դուր յոդնած էք պատասխանելու այլ «Հայրենասէր»ին որ ոչ ստորագրելու քաջութիւնն ունի, ոչ ալ իր կարդացածը հասկնալու կարողութիւն, ինչպէս դիտել կուտաք։*

Ն. Մ. Մարսէյլ. — *Թիւրիմացութեան հետեւանք է։ Ոչ մէկ նկատում։*

Պ. Մ. Վիէն.— *Նամակը անհատական հասցէի ուղղուած ըլլալով, չէ բացուած։ Այդպիսի նիւթերը դրկել ուղղակի խմբագրութեան։ — Աւելորդ էր Ա. Զ.ի ուղղուած պատասխանը։ Մենք ալ դիտենք անցուդարձը։ Ոչինչ։*

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԽՈՒՄԲԵՐԸ

Փր. Կապոյտ Խաչի Օդափոխութեան կայանի Ա. խումբը կը վերադառնայ վաղը, հինգշաբթի իրիկուան ժամը 6ին կար տ'Օսթէրլից։ Իսկ երկրորդ խումբը կը մեկնի *ուրբաթ առտու ժամը 9ին*, նոյն կայարանէն։

ՅԱՌԱՋ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

Լոնտոնէն էսէքեան եղբայրներ մէկ տարեկան Յառաջ կը նուիրեն Պ. Զամպաքճեանի, Ռոպէնսոն։

Պիւանքուէն Տիկին Արուսեակ Պէրպէրեան վեց ամսուան Յառաջ կը նուիրէ Պ. Արմէն Պալըեանի, Ամերիկա։

ՅԱՌԱՋ կը ծախուի, ամէն օր, **21, Rue des Fêtes**ի լրագրավաճառին *fով։*

ՎԱՂԱՆՍ. — Հ. Յ. Դ. Կոմիտէի ընդհ. ժողովը այս ուրբաթ իրիկուն, ժամը 9ին իր սրահը։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ. — Ռուբէն Յովսէփեան (*պատերազմէն առաջ կը բնակէր* 35 Broad St. Providence (R. I.)։ *Իմացնել եղբօրը՝* Պ. Հայրապետ Շէմանեանի, 20, Av. Rouveyrol, Asnières. (S.) France. *Կը խնդրուի «Հայրենիք»էն արտատպել։*

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

ՁԱՇԱՐԱՆ CHEZ ARTHUR (ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ)

28 Rue Ramponneau, Métro Belleville. Tél. Men. 64-47

Արեւելեան եւ եւրոպական համեղ կերակուրներ, քեսիր օղի եւ ճոխ ազանգեր։ Հինգշաբթի օրերը գաց է։

Երգահանդէս
ՀԱՅԿԱՆՈՒՇ ԹՈՐՈՍԵԱՆ

Կիրակի **10** Նոյեմբեր, **1946**, Gaveauի մեծ սրահին մէջ, ժամը **17**ին։

Ուշադրութի՛ւն կօշկակարներուն

Ունինք կաշիի վաճառատուն Crepin *եւ* Tannerie։ *Ձեր բոլոր գնումներու համար դիմեցէք Յ. Գ. Փափազեան վաճառատունը*, 223 rue Tolbiac, Paris(13), Tél. Gob. 64-54։ *Բաց է ամէն օր ժամը 8էն 12 եւ 14էն 18, գոց է ուրբաթ եւ չաբաթ օրերը։ Հաղորդակցութիւն՝* métro Tolbiac, Place d'Italie, Glacières։

Imprimerie DER-AGOPIAN, 17 Rue Damesme – 13e

Le Gérant : H. AGONEYAN

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE

HARATCH · Fondé 1925 · R. C. S. 378.284

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

17, Rue Damesme — PARIS (13e)

Tél.: GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺՆ · Տար. 750, 6ամս. 400, Արտասահման 1000 ֆրանք

Jeudi 8 Août 1946 Հինգշաբթի 8 Օգոստոս

ԾԲ · ՏԱՐԻ — 18e Année N° 9770 – Նոր շրջան թիւ 409 Խմբագիր՝ Շ· ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ՝ 3 ֆր

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ԿՈՒԺԸ ԿՈՏՐԵԼԷ ՎԵՐՋ

Կծու հով մը՝ Սուրիա-Լիբանանէն :

Դէպ մը թերթեր եւ մասնաւոր թղթակցութիւն մը դառնօրէն կը հաստատեն թէ կատարեալ քաոսի մը վերածուած է ներգաղթի կազմակերպումը :

Պիտի հրատարակենք փաստացի տեղեկութիւնները, յապաւելով կարգ մը վրդովիչ մանրամասնութիւններ :

Մնաց որ, Սուրիա-Լիբանանի Ներգաղթի Կոմիտէն ինք արդէն դարձի եկած է, Գ· կարաւանին մեկնելէն վերջը : Անչուշտ կարդացիք իր զեկոյցը, «Յառաջ»ի երէկուան թիւին մէջ :

Անդամ մը եւս արտասպենք զեկոյցին առաջին մասը, որ մեկնութեան չի կարօտիր :—

1. Նկատի առնելով որ այս տարի ներգաղթողներու թիւը սահմանափակ է եւ հետեւաբար կարելիութիւն չկայ բոլոր փափաքողները հայրենիք ուղարկելու, Կոմիտէս կը յայտարարէ թէ բոլոր անոնք որ անմիջական անհրաժեշտութեան տակ չեն գտնուիր, պէտք չէ ներգաղթելու փութկոտութիւն ցոյց տան : Առ այդ Կոմիտէս կը թելադրէ.—

ա) Անոնք որ ներկայիս գործ ունին կամ կըրնան ճարել, պէտք է շարունակեն իրենց աշխատանքները :

բ) Տուն ունեցողները կրնան իրենց տուները ծախել միայն ա՛յն պարագային, երբ մեկնելու արտօնութիւն տրուած է իրենց : Հակառակ պարագային, Կոմիտէս որեւէ պատասխանատուութիւն չստանձներ :

Քանի մը օրէն կ'իմանաք թէ ինչո՛ւ սոխպուէր են այս ազդարարութիւնը հրատարակել, այնքան չտնդալից աւետխանէրէ վերջ :

Այստեղ կ'ուզէինք արձանագրել ուրիշ պարագայ մը, որ կ'ապացուցանէ թէ երեւանի պատուիրակները աւելի լաւ կ'ըմբռնեն կացութիւնը, քան այսպէս կոչուած «Հայաստանասէր»ներն ու «Հառաջդիմականները» :

Հալէպի հիւսիս–արեւելեան կողմը, Եփրատի ափը, Ճարապլուսի մէջ կը գտնուի հայկական գաղութ մը,—254 ընտանիք : Մօտակայ Մէմպիճի մէջ ալ 22 ընտանիք : Համադրմամբ 276:

Մեծ մասով աշխատաւոր եւ չքաւոր, ասոնք հանրադրութիւն մը կը պատրաստեն, օր առաջ Հայաստան երթալու համար : Մանուածապատ ձեւակերպութիւններէ վերջ, հինգ հոգինոց յանձնախումբ մը կը յաջողի ներգաղթի պատուիրակ Պ· Հ· Ճարութիւնեանի ներկայանալ, որպէսզի դիւրացնէ իրենց մեկնումը :

Պատուիրակը ուշադրութեամբ կը լսէ, չարք մը հարցումներ կ'ուղղէ, լուսաբանութիւններ կը ստանայ, եւ ի վերջոյ կը յայտարարէ·

— Գացէ՛ք լուսաբանեցէք ժողովուրդը եւ ըսէք որ մենք շրջաններն ալ պիտի այցելենք եւ անձնապէս պիտի հետաքրքրուինք ժողովուրդին վիճակով : Ժամանակը չեմ կրնար ճշտել, տասը ամիս տարի մը, չեմ կրնար ըսել : Ցայտնեցէք ժողովուրդին, քող ամէն մարդ իր գործով զբաղի : **25** տարի ինչպէս որ ապրեցաք, այժմ ալ քող ջանաք ապրիլ : Երկրագործներուն ըսէք որ այս տարի ալ ցանեն, գալ տարի ալ, միւս տարի ալ : Ներգաղթը միայն Սուրիայէն չէ որ պիտի կատարուի, Յունաստանի և Փալկարիոյ հայութիւնը աւելի քուառ պայմաններու մէջ կը գտնուի· անոնք ալ պիտի տարուին Հայաստան : (*Արեւելք*, 14 Յուլիս) :

Ցանձնախումբը այս յայտարարութիւնը հաղորդելով, կը հանդստացնէ ժողովուրդը : Մանաւանդ անոնք որ պատրաստուած էին որեւէ գնով ծախելու իրենց ունեցած-չունեցածը :

Բայց արդէն համբանք չունին անոնք որ մոխիրի վրայ նստած են Հալէպի մէջ եւ այլուր, փողոցէն անցնող Ֆէլլահին ձգելով 25 տարուան վաստակը,— տուն, տեղ, արտ եւն : Եւ այս բոլորը՝ իբրեւ հետեւանք խուժանավարութեան :

Օգոստոս 2ին հրատարակեր էինք Վառնայի մեր թղթակցին նամակը, որ կը նկարագրէր առաջին կարաւանին (800 հոգի) մեկնումը, արտակարգ խանդավառութեան մէջ :

Ո՛րքան լաւ կազմակերպուած էր ամէն բան, պատսպարումէն, պարենաւորումէն մինչեւ չոգենաւի մէջ տեղաւորումը :

Կ'ընդունինք թէ Սուրիա–Լիբանանի ներգաղթը չատ աւելի բարդ հանդամանք ունի :

Բայց,— պէտք է առանձին արձանագրել կարգ մը իրողութիւններ, որոնք ծանր տագնապի մը մատնած են մեր ամէնէն բազմահայ գաղութը եւ անոր ազգ· իշխանութիւնները :

Շ·

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՒԱՆՑ ՊԱՐԳԵՒԻ

Տեղական թերթերը հետեւեալ հեռագիրը կը հրատարակեն, Մոսկուայէն (**30** յուլիս)·—

« *Համազումար 165 միլիոն(?) բուբլի պարգեւ սահմանուեցաւ Հայկական Ս· Հանրապետութեան 60.000 մայրերու, որոնք ծնած են 300.000 զաւակներ, այսինքն Հայաստանի բնակչութեան մէկ քառորդը* » :

Մաներամասնութիւններ կը պակսին : Բայց գիտենք որ վերջերս մասնաւոր պատիւներու և պարգեւներու արժանացան բազմածին մայրերը, Հայաստանի եւ ամբողջ Խ· Միութեան մէջ :

Եղան մայրեր որոնք մինչեւ տասը զաւակներու շուրջով կը փառաւորուէին :

Աշխարհի ո՞ր մասին մէջ ետ մնացած ենք, այս նկատիւն վրայ : Հակառակ բազմազան փորձութեանց եւ խղճեցի բարբերու :

Այստեղ անգամ, ուր շատեր «վայրենութիւն» կը համարին տղաբերքը, համրանք չունին Հայ - կակներն ու Հայկուհիները : Մանաւանդ աշխատաւոր, չունեւոր ընտանիքներու մէջ :

Միայն Մարսէյլի մէկ թաղին մէջ, տարիներ առաջ կը հաշուէին **310** մանչեր եւ աղջիկներ, **70** ընտանիքի վրայ :

Եւ այս բոլորը՝ իմքնաբերաբար : Առանց պարգեւի սպասելու :

Անշուշտ կ'օգտուին պետական նպաստներէն : Բայց, նպաստի համար չէ որ կ'արտադրեն :

Մինչդեռ ուրիշներ, մեծ եւ հզօր պետութիւններ մեծագումար վարկեր եւ հրապուրիչ պարգեւներ կը խոստանան, որպէսզի հայրիկներն ու մայրիկները բարեհաճին գոնէ երեք զաւակ պարգեւել ազգին :

Եթէ **1915**ի Սարսափներէն ողջ մնացած բազմութիւնները փոխանակ ցամաքէ ցամաք ետոտելու ցերուցան, տեղաւորուած ըլլային ազատ եւ ամբողջական հայրենիքի մը հողերուն վրայ, ո՞վ պիտի կրնար ճշտել մեր համրանքը :

Այսօր ալ կը ծնին, բայց որո՞ւ հաշուին, եթէ պիտի չտեսնեն Աբաէսն ու Աբածանին···

ՎԱՀԷ

Ներգաղթը եւ Սուրիա

Սուրիոյ ներքին գործերու նախարարութիւնը հետեւեալ պաշտօնական զեկոյցը հաղորդած է պատկան իշխանութեանց· —

« *Արտաքին նախարարութիւնը մեզի կը տեղեկացնէ որ ըստ նախարարաց խորհուրդի որոշման, սկզբունքով համաձայնած է որ սուրիաբնակ ամէն Հայ կրնայ Հայաստան դաղթել եթէ կը փափաքի :*

Բայց որպէսզի այս դաղթին հետեւանքով ապագային ոեւէ անպատեհութիւն չծագի, նախարարութիւնը հարկ տեսաւ որ իրաւական կամ նիւթական ոեւէ կապ չմնայ դաղթող Հայերուն եւ Սուրիոյ միջեւ :

Այս նպատակով ճշդուած են հետեւեալ պայմանները.—

1.— *Բոլոր դաղթողները որ կը մեկնին, Սուրիայէն դուրս տեւական բնակութիւն հաստատելու նպատակով, անմիջապէս կը կորսնցնեն իրենց սուրիական հպատակութիւնը :*

2.— *Մեկնողները պարտին հաշուեյարդարի ենթարկել իրենց ամէն կարգի կապակցութիւնները, իրենց անշարժ գոյքերուն հետ, որոնք կը դառնան սուրիական հողին վրայ : Այս կերպով մեկնողները կը կորսնցնեն սեփականութեան, տիրացումի եւ շահակցութեան ամէն իրաւունք սուրիական հողամասին վրայ :*

Այս դաղթականներու առաջին կարաւանը մեկնած ըլլալով 1946 Յունիս 20ին, կը խնդրենք դադրեցնել արդիւնքը օրինական տրամադրութեանց, իրբեւ հետեւանք անոնց մեկնումին, Սուրիայէն դուրս տեւական բնակութիւն հաստատելու դիտաւորութեամբ, համաձայն վերեւ յիշուած պայմաններուն » :

Գ· ԿԱՐԱՒԱՆԻՆ ԺԱՄԱՆՈՒՄԸ

«Ազդակ»ի մէջ կը կարդանք (20 Յուլիս) ·—

Երեւանի ճանապարհը կը հաղորդէ թէ ներգաղթի Գ· կարաւանն ալ հասած է Պաթում եւ ընդունուած մեծ խանդավառութեամբ : Բոլոր ներգաղթողները տեղաւորուած են իրենց յատկացուած տեղերը, ուրկէ մաս մաս պիտի փոխադրուին Հայաստան : Երկրորդ կարաւանով ներգաղթողները արդէն հասած են Հայաստան եւ տեղաւորուած Երեւանի, Լենինականի եւ Կիրովականի մէջ :

Դ· կարաւանին պատրաստութիւնները լրանալու վրայ են : Կ'ըսուի թէ մօտերս Պէյրութ պիտի հասնի մասնաւոր նաւ մը, փոխադրելու համար Դ· կարաւանը :

ՀԱՅ ԿԱԹՈԼԻԿՆԵՐՈՒ ՊԱՐԱԳԱՆ

Լիոնի **La Liberté** թերթը հետեւեալ հեռագիրը կը հրատարակէ Պէյրութէն (29 Յուլիս) .— Կարդինալ Ագաջանեան, Հայ կաթոլիկներու կաթողիկոս պատրիարքը, հովուական թուղթ մը ուղղելով իր հօտին, կ'ըսէ .— « *Հարկադրուած ենք աքսորի մէջ մնալ, որպէսզի կարենանք անվթար պահել մեր կաթոլիկ հաւատքը* » : Կարդինալը աւելցուց թէ խորհրդային իշխանութիւնները նախապայման մը դրած են հայ կաթոլիկ կղերին, Հայաստան երթալու համար,— խզել ամէն կապ Վատիկանի հետ, « *ինչ որ պիտի նշանակէր ուրանալ եկեղեցին, կաթոլիկ դաւանանքը եւ հաւատքը* » :

ԽՄԲ· — Ֆրանսական անթելն ալ անցեալ շաբթու հաղորդեց այս տեղեկութիւնը :

ՀԱՅՏՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ

Պլրնս եւ Մոլոթով դէմ դիմաց

Ցուղոսլաւիոյ տեսարաններ պարզուեցան Հայտութեան Խորհրդաժողովի երեքշաբթի օրուան նիստին մէջ, որ տեւեց մինչեւ ղիչերուան ժամը 2: Օրակարգի խնդիրը միշտ նոյնն էր,— պարզ մեծամասնութեամբ թէ երկու երրորդով : Այս առթիւ բուռն բանավէճի մը բռնուեցան Մ· Նահանդներու եւ Խ· Միութեան արտաքին նախարարները, Պըրնս եւ Մոլոթով : Մթնոլորտը այնքան տագնապ էր որ չատեր կը վախնային թէ Մոլոթով պիտի առնէ քալէ իր պատուիրակութեան հետ : «Ցառաջ»ի աշխատակիցներն ալ, որ փոխն ի փոխը ներկայ կ'ըլլան, չատ ծանր տպաւորութիւն կրած էին վիճաբանութեանց ընթացքէն : Բարեբախտաբար պաղարիւն պատուիրակներ չեն պակսեր, չատ մը վէճեր անուշի կապելու եւ չարը խափանելու համար :

Վիճաբանութիւնը տեղի ունեցաւ կանոնադրի յանձնաժողովին մէջ, նախագահութեամբ Պ· Սփաքի : Նիստը բացուած առեն, Ուկրայնայի պատուիրակը խօսք առնելով, չեզոքացուցած թէ պարզ մեծամասնութեան կուսակիցները « ի պուր ռամխաղեր կը փորձեն արդարացնելու համար բան մը որ իրականին մէջ ժխտումն է ժողովրդապետութեան ճշմարիտ սկզբունքներուն » : Ինք պիտի քուէարկէ Խ· Միութեան բանաձեւը,— որուշումներ տալ երկու երրորդի մեծամասնութեամբ :

Ցետոյ խօսք ուղեց Պ· Պըրնս, պատասխանելու համար Պ· Մոլոթովի նախորդ օրուան յայտարարութեանց : Իր լեզուն բաւական կծու էր եւ անդամ մը եւս կը հաստատէր թէ խուլ պայքար մը բացուած է Մեծերուն միջեւ : Պ· Պըրնս նախ պատմեց թէ Ցուլիս 30ի իրիկունը իր քարտուղարը հեռաձայն մը կը ստանար Պ· Մոլոթովի թարգմանէն որ կ'ուզէր հնոս արտաքին նախարարներու ժողով մը գումարել կէս գիշերին : Նոյն հրաւէրը եղած էր յաջորդ առաւօն, ժողով առաջարկելով ժամը 9ին : Այս ժողովը « պիտի քննէր կանոնադրի յանձնախումբի նախագահին ընտրութեան խնդիրը » : Յանձնախումբը նիստի հրաւիրուած էր ժամը 10ին : Ինք պատասխանեց թէ այս խնդիրը պէտք է լուծուի Խորհրդաժողովին մէջ եւ ոչ թէ Չորս արտաքին նախարարներու Խորհուրդին կողմէ : « Պ· Մոլոթով չէր առաջարկեր որ Չորսներու Խորհուրդը դումարուի քննելու համար Խորհրդաժողովին յանձնարարութիւնները, այլ վճռելու համար թէ ո՛վ պիտի ըլլայ նախագահը : Փոցտամի ժողովէն ի վեր Խ· Միութիւնը միշտ կը ձգտի հաշտութեան կազմակերպումը սահմանափակել նուազագոյն չափին,— մեծ պետութեանց : Լոնտոնի մէջ խորհրդային պատուիրակը կ'ուզէր դուրս ձգել Ֆրանսան եւ Չինաստանը դաշնագիրներու խմբագրութեան որեւէ մասնակցութենէ : Մոսկուայի մէջ ալ Խ· Միութեան կառավարութիւնը չամաւորէն պայքարեցաւ, կարելի եղածին չափ սահմանափակ թիւով կառավարութիւններ հրաւիրելու համար Հաշտութեան Խորհրդաժողովին : Ցետոյ պայքարը փոխադրուեցաւ բուն իսկ Խորհրդաժողովին իրաւասութենանց և կանոնադրին վրայ : Եւ ահաւասիկ իր զազաթնակէտին հասնելով, փորձ մը կը կատարուի Չորսներու Խորհուրդը ժողովի հրաւիրելու համար, որպէսզի ան իր կամքը պարտադրէ Խորհրդաժողովին : Պ· Մոլոթով ինքն իրեն թոյլ տուաւ դիտողութիւններ ընել ամերիկեան դիրքի փոփոխութեան մասին : Եւ սակայն Պ· Մոլոթով ինքն էր որ

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ· էջ)

ՆԵՐԳԱՂԹԸ ԵՒ ՆՈՐ ՀՈԳԵԲ

(Մասնաւոր թղթակցութիւն «Ցառաջ»ի)

Ցունիս 24ին, երբ մեկնեցաւ Ներգաղթի առաջին կարաւանը, լիբանանեան թէ սուրիական կառավարութիւնները մնացին կատարեալ «դիտող»ի դերին մէջ: Կոմիտէն արձանագրեց, չդէնաւոր տարաւ: Ո՛չ իսկ մաքսային թեթեւ քննութիւն մը: Այս բացարիրա վերաբերմամբ, չատերու մօտ ստեղծեց այն հոգեբանութիւնը, թէ սուրիական եւ լիբանանեան իշխանութիւնները « անձեռնմխելի » մահկանացուներու տեղ դրած են մեզ, եւ ո՛րեւէ վերապահութիւն չունին մեր մասին:

Սուրիա թէ Լիբանան երկիրներ են, ուր հայութեան դերը՝ իբրեւ տնտեսական ազդակ թէ աշխատող բազուկ, կչիռ ունի եւ կապ՝ ընդհանուր շարժումին հետ: Ու, ահա, մամուլէն սկսաւ թեւլաղրութիւնը, « խորհիլ ա՛յն անդրադարձումնե - րուն մասին, որոնք կրնան անհաւասարակշռութիւն ստեղծել վաղը, երբ ներգաղթը չարունակուի այս ձեւով »:

Զուշացաւ հակազդեցութիւնը: Նախ՝ օրինական եւ չօչափելի անդրադարձումը, թէ « մեկնող ամէն Հայ կը կորնչնէ իր հայատակութեան եւ սեփականութեան իրաւունքները »:

Ցետոյ ստեղծուեցաւ նոր կացութիւն մը բո - լոր այն արհեստաւոր - պաշտօնեաներուն համար, որոնք կ'աշխատին էլեկտրական, երկաթուղիի եւ Ծխախոտի Մենաշնորհի (Régie) ընկերութիւննե - րուն մէջ, եւ որոնք ունին հաստատման վրաւունք մը, երբ ընկերութեան կողմէ վերջ կը տրուի իրենց գործին: Ի՞նչ պիտի ըլլար այդ արհեստաւորներու կացութիւնը, Ներգաղթի իրագործեան կապակցութեամբ: Այդ երեք ընկերութիւններուն մէջ, հազարաւոր հայրենակիցներ կան, ու անհրաժեշտ էր չփում ունենալ իրաւասու մարմիններու հետ, կարգադրութիւն մը ընելու համար, երկուստեք:

Որո՞ւ հոգ: — Երբ այս ուղղութեամբ թելադրութիւններ եղան, «յառաջդիմական»ներու պատասխանը եղաւ չատ մեկին. — « Անչուշտ այս գործով զբաղող մարդիկ անհրաժեշտ կարգադրութիւնը կ'ընեն: Սովետ կառավարութիւնը գիտէ թէ ի՛նչ պէտք է ընել »:

Ինչպէս անշարժ ինչքերու պարագային, այս գործին մէջ եւս, անհամութիւն: Բ. կարաւանի նախօրեակին, օր մըն ալ տեսանք, որ գործադուլը ծայր տուաւ Ելեկտրական եւ Երկաթուղիի ընկերութիւններուն մէջ, եւ 700 հոգի, — որոնց մօտ 500ը Հայ — բաղաքի ելոյթներ ունեցան: Ընկերութիւնը, յենլով օրէնքի տրամադրութիւններուն վրայ, կ'ըսէ թէ պարտաւոր չէ վճարելու indemnité դրամարները,— մէկ ամսականի՝ իւրաքանչիւր աշխատանքի տարիի համար: Եթէ տասը տարիէ ի վեր կ'աշխատիմ ամսական 150 ս. ոսկիով, հատուցումս կ'ըլլայ 1500 ս. ոսկի, եթէ, սակայն, Ընկերութիւնը վերջ տայ պաշտօնիս: Ներգաղթը բացառիկ պատճառ մըն է անշուշտ, բայց առանց կառավարական հրահանգի, ընկերութիւնները հարկադրուած են հպատակիլ օրէնքի տառին: — Չվճարել: Երկաթուղիի Ընկերութիւնը տրամադիր կը թուի որոշ հատուցում մը ընելու, բայց պաշտօնեայ եւ արհեստաւոր չեն գոհանար: Գործադուլը կրկնուեցաւ երեք-չորս անդամ, մինչեւ որ սկսաւ չչուկ տարածուիլ, թէ « Հայերն են նախաձեռնարկ բոլոր գործադուլերուն, եւ այս՝ ֆաշլերուած համայնավարական շրջանակներէ »: Կ'ըմբռնէ՞ք լրջութիւնը կացութեան:- Պետական շրջանակներէ կը հրահանգուի ազդ. իշխանութիւններուն՝ « միջամտել եւ կարգադրել »: Ազդ. իշխանութիւնները կը գիմեն Ներգաղթի Կոմիտէին, խնդրելով որ տեղեկացնէ իրենց՝ թէ « այդ Ընկերութիւններէն քանի՞ հոգի եւ ե՛րբ պիտի մեկնին, որպէսզի ըստ այնմ գիմէ առ որ անկ է, » եւ կարգադրէ հատուցումի խնդիրը: — Լռութիւն: Ո՞վ կը համարձակի հարցում ուղղել: Երեսփոխան ընկ. Հրաչ Փափազեան եւ ընկ. Տոքթ. Գասպարեանը չփումներ կունենան Հալէպի մուհաֆըզին և էմնական նախարարութեան հետ, կկոչի նման կը բանին պաշտօնաւոնէ պաշտօնաւուն, մինչեւ որ կարելի կ'ըլլայ հասկացողութեան գալին պատրաստել, և ազատ թողուլ 500 բանթողները, որոնք վերջին երեք օրերը բանտարկուած էին:

Սուրիոյ կառավարութիւնը լրջօրէն մտահոգ է ա՛յն հաւանականութեամբ՝ թէ զանգուածային ներգաղթ մը կրնայ անգործութեան, եւ առնուազն անկանոնութեան մատնել երկրին կեանքը,— մասնաւորապէս այդ երեք ճիւղերը, որոնք չնչերակը կը կազմեն երկրին: Ուրեմն, եղբայրական դպրացումներով տոգորուած ըլլալով հանդերձ՝ չեն ուզեր աշխատաւոր բազուկներու հաւաքական մեկնումը, հետեւաբար կը դժկամակին վճարել նաեւ հատուցումները:

Ներկայ տարուան ընթացքին, հաղիւ 200—300 մեկնողներ կը նախատեսուին այդ երեք ընկերութիւններէն: Եւ եթէ Ներգաղթի Կոմիտէն որոշէ այդ 200—300 հոգիին, եւ տեղեկացնէ անոնց մեկնումի թուականը, կառավարութիւնը տրամադիր կը թուի լիագումար վճարել անոնց հատուցումը: — Լռութիւն: Մի՛շտ լռութիւն:

Ու ահա, կը տեսնուի որ չփոթը կը չարունակուի, 3-4 օրն անգամ մը գործադուլ ծայր կուտայ,— եւ կը չեշտուի տեղացիներու մօտ ա՛յն համոզումը, թէ Հայերը համայնավարներ են, ու խափանարարական ելոյթներ կ'ունենան:

Եթէ պատահի անխուսափելին, ու Հ. Ց. Դաշնակցութեան տեսական աշխատանքները, լուսաբանութիւնները, ճիգերն ու հակազդեցութիւնները չբաւեն, կրնաք երեւակայել թէ ի՛նչ փորձանք կը փաթթուի գաղութի գլխուն:

Դեռ ուրիշ հոգեր:

Մ.

ԻՆՉԵ՛Ր ԻՆՉԵ՛Ր ԵՆ ԳՐԱԾ ՄԵՐ ՄԱՍԻՆ

Բ.

Ահաւասիկ թէ ինչեր գրի առած է անգլիացի հեղինակը մեր մասին՝ իբրեւ նախաբան իր յօդուածական խեղաթիւրումներուն. —

« Կը թուի թէ կարգ մը ցեղեր դատապարտուած են հաւաքական կազմակերպութիւն չունենալու: Այս տեսակէտէն հանրածանօթ են Լեհերը որ թերեւս ունին բոլոր մակերեսային եւ հրապուրիչ առաքինութիւնները — քաջութիւն, ուշիմութիւն եւ դրաւչութիւն — եւ սակայն բացայայտ է որ լեհական թագաւորութիւնը երբեք պիտի չվերահաստատուի: Հայերը քաղաքական ճախո - ղանքի ուրիշ օրինակ մըն են: Լեհերուն պէս անոնք ալ բաժնուած են երեք կայսրութեանց միջեւ — Ռուսիա, Պարսկաստան եւ Թուրքիա — բայց ուրիշ տեսակէտներով չատ աւելի նմանութիւններ ունին Հրեաներուն քան Եւրոպացիներուն հետ: Թէ Իսրայէլի զաւակները եւ թէ Հայերը արտակարգ ընդունակութիւն ունին անտեսական եւ առեւտրական ասպարէզին մէջ, մանաւանդ բարձր դասերը սեղմաւորական գործառնութեանց իսկ ժողովրդական խաւերը դրամ փոխելու արուեստի համար: Այս երկու ժողովուրդներն ալ թափառելու բնազդ մը ունին, ինչպէս նաեւ տեղական պայմաններուն յարմարելու անհրաժեշտ յատկութիւնը: Երկուքն ալ, հակառակ որ դիտեն արտաքին ձեւերով համակերպիլ ընկերային ընկալեալ սովորոյթներուն, հաւատարմօրէն կառչած կը մնան իրենց ինքնատիպ կրօնքներուն »:

Այս բազդատականէն յետոյ հեղինակը կը բացատրէ թէ երկրագունդին վրայ քաղաքականօրէն ճանչցուած Հայաստան մը չկայ եւ կուտայ մեր պատմութեան ուրուագիծը իր հասկցած ձեւով կամ իրմէ առաջ գրուած պատմութիւններէն փերչանքներ քաղելով: « Քաղաքական տեսակէտէն չնչնամի ենթարկուած ըլլալով հանդերձ, Հայերը երբեք կորսնցուցած չեն իրենց ազգային դիտակցութիւնը եւ պահպանած են իրենց կրօնքը, լեզուն, բարքերը եւ նկարագրի ինքնատպութիւնը այնքան չատաւօրէն որքան Հրեաները: Հիացման առարկայ կրնայ ըլլալ իրենց հատատարմութիւնը Քրիստոնէութեան. չատ քիչ ցեղեր անոնց չափ նահատակներ տուած են անցեալին մէջ կամ ներկային»:

Այս քանի մը անուշ-լեզի տողերը՝ չէզոքացնելու համար թերեւս իր յետագայ մեղադրանքները ազդեցութիւնը:

Sir Charles *դիտել կուտայ թէ Հայաստանեայց Եկեղեցին ուղղափառ չէ ու բոլորովին անկախ է ռուսական եւ յունական եկեղեցիներէն: Ան մասնակցած չէ Քաղկեդոնի ժողովին, ո՛չ ալ ապագային ընդունած է այնտեղ տրուած որոշումները: Բայց « իր տեսութիւններուն մէկ մասը կը կրէն դրոշմը հերետիկոս միաբնակութեան այն ձեւին որ կը հաւատայ թէ Քրիստոսի մարմինը անեղծելի էր* (aphthartodocetism): »

Շատ ճիշտ է որ մենք Քաղկեդոն զացած չէինք զանազան պատճառներով: Ժողովը կը դումարէր 451ին, այսինքն այն օրերուն երբ մենք պոյութեան կռիւ կը մղէինք Պարսկաստանի դէմ (Վարդանանց) ու մենք ժամանակ չունէինք-աստուածաբանական բանավէճերով զբաղելու: Մնաց որ մեր Եկեղեցին ընդունելով Քաղկեդոնէն առաջ դումարուած երեք ժողովներուն (Նիկիա 325ին, Պոլիս 381ին եւ Եփեսոս 431ին) վերջնական ու անդառնալի որոշումները Քրիստոսի աստուածային ու մարդկային էութեան մասին, աւելորդ, ու նոյն իսկ վտանգաւոր, կը նկատէր յաւելուածական Տիեզերական ժողովներու դումարումը: Հայաստանեայց Եկեղեցին միաբնակ (monophysite) *չէ հեղինակին թելադրած իմաստով, ոչ ալ եւտիքեական վարդապետութեան հետեւող ինչպէս հասկցնել կ'ուզէ զարտուղի ճամբաներով:*

Մեր դատնական վարդապետութենէն յետոյ մեր Եկեղեցիին ներքին կարգուսարքը: « Արարողութիւնները որոնք յունական եկեղեցիէն անկախօրէն յօրինուած են, չատ ինքնատիպ են իրենց արեւելեան դրոշմով: Պատարագի ընթացքին տիրացուները կը չարժտկեն հին եգիպտական նուագարանի մը նմանող գործիք մը որ բաժանուր բռ խաչամարած գաւազան մըն է (ջնոց): Ծորանը բաց է, սակայն պաշտամունքի ամէնէն հանդիսաւոր պահուն վարպետը մը կը քաշուի անոր առջեւ այն տպաւորութիւնը տալով անարեւպաշտ ունկնդիրին թէ քահանան կը պատրաստուի անկողին երթալ...

Տգէ՞տ է հեղինակը թէ անբարեկիրթ՝ ժողովուրդի մը աւանդութեանց հանդէպ: Անտարակոյս երկուքն ալ հաւասար չափով: Եթէ խելք ըրած ըլլար փչէ մը եւս յառաջ տանելու համար իր պըրպտումները, պիտի իմացած ըլլար մեր քահանաներուն ամէնէն համեստն որ Հայաստանեայց Եկեղեցին պատարագի առեն վարագոյր կը գործածէ նիւթականը անիւթականէն կամ հոգեւոր խորհուրդը աչքարհականէն բաժնելու համար: Մնաց որ մեր եկեղեցիին ներս կատարուած ամէն ձեւականութիւն իմաստ մը ունի:

-Այս եպերելի հեգնանքէն յետոյ, հեղինակը կը յարձակի մեր լեզուին վրայ: Կը յիշէ անգլիացի դրողի մը մէկ հատորը որուն մէջ հերոսուհին — երբ կ'ուզեն իրեն հայերէն սորվեցնել — կը պատասխանէ թէ հայերէնը կը նմանի ձիերու բարբառին ալ թէ մարդկային արարածներու լեզուին: « Հայերը, կը գրէ Սըր Զարլզ, ունին ո՛չ միայն անմրցելի հաւաքածոյ մը դժուար արտասանելի և ո՛չ այնքան գաղտրահնչիւն ձայներու որոնք միաժամանակ կոկորդային են ու չչական, այլ կարծես մասնաւոր ճիգ մը ըրած է զանոնք իրարու վրայ բարդելու եւ բառերուն սկիզբը չարելու առնուազն երեք բաղաձայներ՝ իրարու ետեւէ »: Հեղինակը իր յայտնութիւնը փաստելու համար կը յիշէ հետեւեալ բառերը — ճշմարիտ, կրնալ, բժիշկ, բռնկցնել, աշխարհ եւ կը չարունակէ — « Անշուշտ չկայ մարդկային լեզու մը որ կարենար արտասանել այս ահաւոր բաղակցութիւնները առանց օդնութեան կանչելու երբայերէնի շէվա ձայնին նմանող խուլ ձայնաւոր մը: Բայց այդ դերին օժանդակութեամբն ալ հայերէն բառերուն մեծագոյն մասը տարօրինակ կերպով աներեւակնելի կ'ունէ մեր ականջին: Աստղ, դուստր, աչք եւրոպական ծանօթ արմատներ են, բայց ոչ մէկ լեզուի մէջ անոնք այսքան տգեղ ձեւ առած են. ոչ ոք կրնայ պնդել թէ աղջիկը կամ ծնողքը սիրուն բառեր են »:

Եթէ հեղինակը ողջ ըլլար իրեն կրնայի համբել հազարներով անգլերէն բառեր որոնց մէջ ոչ թէ բաղաձայները այլ ձայնաւորները գիւրաբր կը հրմշտկեն եւ բառը կը վերածեն անարտասանելի խառնուրդի մը: Մնաց որ չկայ խելքը գլուխը Անգլիացի մը որ չընդունի թէ լեզուներուն ամէնէն անարտասանելին — դոնէ Եւրոպայի մէջ — անգլերէնն է որովհետեւ արտասանութեան օրէնքներ գրեթէ չկան իր քերականութեան մէջ: Ո՛չ մի- այն գաւառն ու քաղաքը տարբեր կ'արտասանեն միեւնոյն բառը, այլ մէկ մտաւորականէն միեւնոյն արտասանութիւնը կը տարբերի՝ յուսահատութեան մատնելով լեզուին անծանօթ օտարականը: Բաղաձայներու գործածութեան մէջ չէ որ մարդկային լեզուն եւ շրթունքը կ'անճրկին ընդհանրապէս, այլ ձայնաւորներու արտասանութեան ընթացքին է որ անդործութեան կը դատապարտուին երկուքն ալ:

Մեր լեզուն տգե՞ղ, ձիո՞ւ լեզու: Երեւի հեղինակը թուրք փաշաներէն ու էֆէնտիներէն իմացեր է այդ հատուածքը կամ Զաղմազճլըլարի խանութպաններուն կարծիքին դիմեր է մեր հին մատենադրութեան ծանօթանալու համար: Ուրիշ եղրակացութիւն կարելի՞ է երբ կը կարդաք իր հետեւեալ բառերը — « Հայերու հին գրականութիւնը ճոխ է, բայց չահեկանութենէ զուրկ քանի որ կը բաղկանայ, գրեթէ ամբողջութեամբ, պատմական ու եկեղեցական գործերէ ի չարս որոնց Ս. Գիրքին թարգմանութիւնը: Կուռ և հմտալից են այդ գործերը բայց անոնց մէջ կը պակսին ինքնաբուխ արուեստն ու զեղեցկութիւնը »:

ԺԻՐԱՅՐ

UNRRAի նիւթական միջոցներն սպառած ըլլալով, հաւանական է որ փակուի: Այս առթիւ խոր մտահոգութեան մատնուած են պատերազմէն վնասուած երկիրները: Նպաստամատոյց կազմակերպութեան ընդհ. ժողովին մէջ (Ժընեւ), Զեխոսլովաքիոյ եւ Լեհաստանի ներկայացուցիչները մանաւորապէս խնդրեցին 1946էն վերջն ալ շարունակել օգնութիւնը, այլապէս պարենաւորումը չափազանց պիտի դժուարանայ եւ տնտեսական տագնապը պիտի աստիճանայ բոլոր երկիրներու մէջ: Լեհաստանի ներկայացուցիչն ալ բացատրեց թէ իր երկիրը կրնայ սովի մատնուիլ մինչեւ 1947ի հունձքը, եթէ արտաքին օգնութիւնը դադրի: Արեւելեան Եւրոպայի պետութեանց ներկայացուցիչները յայտարարեցին թէ պիտի ստիպուին աւելի սերտ յարաբերութիւններ հաստատել Մ. Միութեան հետ, եթէ Անգլիա, Մ. Նահանգները եւ Քանատա դադրեցնեն նպաստը: Պաշտօնական տեղեկագրի մը համաձայն, Մ. Նահանգները 675 միլիոն սթերլին ճարած են UNRRAին, Անգլիա՝ 156 միլիոն, Քանատա՝ 184 միլիոն:

Փառաւոր ժողով մը

Փայլուն յաջողութիւնով եղաւ Հայկ. Դատի Ցանձնախումբի Պոսթընի մասնաճիւղին կողմէ կազմակերպուած յուլիս 7ի հրապարակային մեծ ժողովը Symphony Hallի մէջ: Մօտ 3000ի հասնող ընտիր բազմութիւն մը այդ հսկայական սրահին մէջ լարուած ուշադրութեամբ եւ արտասովոր խանդավառութեամբ ունկնդրեց օրուան բանախօսներուն, որոնց մէջ էին Միացեալ Նահանգներու երեք ականաւոր ծերակուտականները՝ Մէք Մահոնը, Ուոլշն եւ Կրինը, Քրիշչըն Սայենս Մոնիթորի խմբագիրներէն մէկը, ծերակուտական Սալթոնսթոլի ներկայացուցիչ դատաւոր Ուիլսընը և Մեսէչուսէցի նահանգապետ Թոպինի ներկայացուցիչ Մէք Քուինը: Խորապէս տպաւորիչ էին նաև Պոսթընի Հայ երդչախումբի երգերը Օր. Ս. Տ.-Մանուէլեանի շնորհալի ղեկավարութեամբ, ինչպէս եւ տաղանդաւոր Աճէմեան քոյրերու եւ Ալան Ճով-հաննէսի ղեղեցիկ նուագները դաշնակի եւ ջութակի վրայ:

Ճիշտ է, թէ բազմութեան մեծագոյն մասը բաղկացած էր Հայերէ, որոնք եկած էին մօտաւոր ու հեռաւոր վայրերէ: Բայց այսուհանդերձ այն սակաւաթիւ Ամերիկացիներն ալ, որոնք ներկայ եղան, մէջն ըլլալով նաեւ իրենք՝ բանախօսները, չէին կրնար խորապէս չազդուիլ կիրակի օրուան մեծ ժողովէն: կասկած չկայ, որ անոնք բոլորն ալ ժողովասրահէն հեռացան զոհ սրտով, աւելի ջերմ համակրանքով ու աւելի խորունկ յարգանքով դէպի Հայ ժողովուրդը, Հայ մշակոյթին ու Հայկական Դատը:

Հ. Ց. Դաշնակցութեան 53րդ Պատգամաւորական ժողովի փակման առթիւ տեղի ունեցաւ տօնական հրապարակային ժողովը, որպէսզի պատեհութիւն տրուէր Պոսթընի եւ շրջակայքի Հայութեան ներկայ ըլլալու Հայկ. Դատին նուիրուած մեծ հաւաքոյթին Symphony Hallին մէջ: Ասիկա միանգամայն պատշաճ փոխարինում մըն էր այն պատճառով, որ այս տարի ամէն Հայ հեռաքշըքրուած է Հայ Դատի պրոպագանդով Ամերիկայի մէջ, որովհետեւ ամէն մարդ կը հասկնայ այժմ, որ առանց Ամերիկայի հաւանութեան ու աջակցութեան հաղիւ թէ կարելի ըլլայ խաղաղ կերպով Թուրքիայէն առնել հայկական հողերը եւ կեցնել Ցեղասպանութիւնը:

Կիրակի օրուան մեծ ժողովին փայլուն յաջողութիւնը ապացոյց է որ, որ պէտք եղած աշխատանքն ըլլայ, Ամերիկայի բոլոր ղեկավար քաղաքներու մէջ ալ մենք կրնանք ունենալ նման մեծ ժողովներ մասնակցութեամբ ականաւոր Ամերիկացիներու եւ այդ կերպով կրնանք ամէն տեղ հետաքրքրութիւն ու համակրանք առաջ բերել հանդէպ հայ ժողովուրդին, հայ մշակոյթին և Հայ Դատին:

Symphony Hallի մեր մեծ ժողովը չատ դեղեցիկ սկզբնաւորութիւն մըն է, որուն անպայման պէտք է հետեւին ուրիշներ:

(խմբագրական «Հայրենիք»ի)

ԽՄԲ.— Այս առթիւ ժողովը բուէարկած է հետեւեալ բանաձեւը.—

Նկատի ունենալով

Որ համաշխարհային առաջին պատերազմին Հայերը լծուած էին Դաշնակիցներու դատին, ըրին նիւթական եւ մարդկային ծանր զոհողութիւններ, գործօն մասնակցութեամբ օգնեցին Դաշնակիցներու վերջնական յաղթանակին, շահեցան իրենց ազատութեան իրաւունքը եւ ստեղծեցին ազգային հայրենիք մը, որ Սեվրի դաշնագրով ճանչցուեցաւ Միացեալ Նահանգներէն եւ եւրոպական պետութիւններէն իբրեւ ազատ եւ անկախ Հայաստանի Հանրապետութիւն.

Որ Միացեալ Նահանգներու Նախագահը, Ուուտրօ Ուիլսընը, Դաշնակից Գերագոյն Խորհուրդի խնդրանքով որոշեց Հայաստանի և Թուրքիոյ սահմանագիծը, ինչպէս նախատեսուած էր Սեվրի դաշնագրով.

Որ միջազգային նոր դէպքերու հետեւանքով վերոյիշեալ Սեվրի դաշնագիրը փոխարինուեցաւ Լոզանի դաշնագրով, որ ուրացաւ Հայաստանի իրաւունքը Ուիլսընեան սահմանագծի վրայ.

Որ Թուրքիա 1920ին հայկական նոր հողեր գրաւեց, որով Հայաստան զրկուեցաւ իր պատմական գաւառներէն եւ աւելի կոտորակուեցաւ իր հողերը՝ նոր անարդարութեամբ.

Որ համաշխարհային երկրորդ պատերազմին ամբողջ աշխարհի Հայերը նորէն լծուեցան Դաշնակիցներու դատին եւ ըրին գնահատելի զոհողութիւններ յաղթանակին համար.

Որ Հայաստան՝ այսօր բանալով իր դռները իր տարագիր զաւակներուն առջեւ, Սփիւռքի մէկ միլիոն Հայերը կը հրաւիրէ հայրենիք վերադառնալ.

Կ'ՈՐՈՇՈՒԻ որ հրապարակային այս մեծ ժողովը, գումարուած Սըմֆրընի Չօլի մէջ, Պոսթընի, Մէս., Յուլիս 7, 1946, նախաձեռնութեամբ Հայ Դատի Ցանձնախումբին, խնդրէ Միացեալ Նահանգներու Նախագահէն՝ դարմանել Հայերուն հասցուած չարիքը, Միացեալ Ազգերու ընդունած ժողովուրդներու իրաւունքի համաձայն:

Նաեւ Կ'ՈՐՈՇՈՒԻ այս դիմումին պատճէնները ղրկել Մեծն Բրիտանիոյ, Խորհրդային Միութեան Ֆրանսայի Հանրապետութեան, Չինաստանի Հանրապետութեան պետերուն, ինչպէս նաեւ Միացեալ Ազգերու Ընդհանուր ժողովի Պատուիրակութիւններուն:

ԳԻՏԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

Հիւլէական թոյներ եւ ոյժ

Պիքինիի փորձերուն նպատակն էր գիտնալ թէ ռազմական տեսակէտով ի՛նչ արժէք կը ներկայացնէ հիւլէ-ռումբը: Միացեալ Նահանգները օժտուած ըլլալով ամենահզօր նաւատորմիղով մը, Ամերիկայի գինուորական իշխանութիւնները ուզեցին փորձով հաստատել թէ պատերազմի մը պարագային, այդ նորահնար զէնքը ո՛րչափ վնաս պիտի պատճառէ թշնամի մարտանաւերուն: Ոմանք ձեռք բերուած արդիւնքը համապատասխան չեղաւն մի՛ջազգային մամուլին չունդալից յայտարարութիւններուն, ուրիշներ՝ առանց թերագնահատելու արդիւնքը, կ'ընդունին թէ հիւլէ-ռումբը իրապէս զարհուրելի զէնք մըն է, եւ կոչուած է վճռական դեր կատարելու ծովային թէ՛ ցամաքային պատերազմներու ատեն:

Եթէ փոխանակ մէկ ռումբի, բազմաթիւ ռումբեր յաջորդաբար պայթին նաւահանգիստի մը մէջ իրարախած թշնամի նաւատորմիղի մը վրայ, կարելի է երեւակայել ահռելի վնասները: Իսկ երբ ռումբերը պայթին քաղաքի մը վրայ, այն ատեն նիւթական վնասները եւ մարդկային զոհերուն թիւը ամէն երեւակայութիւն կը գլեն կ'անցնին: Անոր մէկ մանրանկարը տեսնուեցաւ Ճափոնի Նակազաքի եւ Հիրոշիմա քաղաքներուն ռմբակոծութեան ատեն: Նմանօրինակ պարագաներու մէջ, ոչ պատերազմիկ ժողովուրդներուն ուրիշ ընելիք չի մնար, բայց եթէ խմբովին հեռանալ քաղաքներէն եւ պատսպարուիլ հեռաւոր գիւղերու կամ ան-մարդաբնակ վայրերու մէջ: Եւ րսել թէ ներկայիս այդ քանդիչ ու կործանարար զէնքին դէմ որեւէ պաշտպանողական լուրջ միջոց գոյութիւն չունի եւ չի կրնար գոյութիւն ունենալ նաեւ ապագային:

× *Անգլիացիները տեսակ մը հիւլէական թոյն հնարած են, որ հիւլէ-ռումբէն ոչ նուազ մահաբեր հանգամանք ունի: Իւրանիումէն կամ փլուտոնիումէն արձակուած այդ ճառագայթաձգործօն թոյնը տարածուելով քաղաքի մը վրայ, կրնայ քանի մը ժամէն մահացնել անոր ամբողջ բնակչութիւնը: Հիւլէական թոյնին աղդեցութիւնը ա՛յնքան զօրաւոր է որ անոր պատրաստութիւնը մեծ զգուշութիւն կը պահանջէ: Գործարաններուն մէջ բանուորներու ազատ մուտքը արդիլուած է այն յարկաբաժիններուն մէջ, ուր կը պատրաստուին հիւլէական թոյները: Վերջերս Քէմպրիճի գործարաններէն մէկուն մէջ թունաւոր կապէ գործիք մը խանգարուելով, պէտք եղաւ նորոգել զայն: Առոր համար 150 գործաւորները մէկ գծի վրայ չարուեցան, եւ իւրաքանչիւրը ըստ կարգի պարտաւորուեցաւ 30 երկվայրկեան միայն մնալ մեքենային մօտ: Այդ ձեւով գործաւորները փոխն ի փոխ աշխատելով, 75 վայրկեանէն յաջողեցան նորոգել գործիքը:*

× *Հիւլէական ուժը, որ մինչեւ հիմա ռազմական նպատակներու կը ծառայէր, այսուհետեւ կարելի պիտի ըլլայ գործածել նաեւ ճարտարագործական ձեռնարկներու մէջ: Շիքակոյի մէջ արդէն սկսած են հիւլէական ուժ արտադրել « իւրանիում - ուրուաքար » կոչուած մարտկոցներու միջոցաւ: Ամերիկայի ուրիշ քաղաքներու մէջ այդ դործարանները ունին հիւլէական ուժ արտադրող գործարաններ եւ կեդրոնական կայաններ: Գալով հիւլէական ինքնաշարժ կառքերուն անոնց չինութիւնը առ այժմ անկարելի կը համարուի կարդ մը մասնագիտական պատճառներով: Մասնագէտ բժիշկներ կը չանան իւրանիումի ճառագայթագործօն յատկութիւնը օգտագործել, զանազան հիւանդութեանց եւ ախտաժէտ վէրքերու դարմանումի համար:*

Հ. ՏԷՐՈՍԿԻ

ԳԱՂԹԱՇԽԱՐՀԻ ՏԻՊԱՐՆԵՐ

ԳՐԻՉԸ

Կը սերի երկաթի կտորէ մը եւ կամ սպղի փետուրէ մը:

Ներկայիս աւելի կատարելագործուած է, կը բաղկանայ երկու մասէ,— փայտէ, ոսկորէ կամ եբենոսէ կոթ մը, եւ մետաղեայ ծայր մը: Այսօր ամէնէն աւելի կը գործածուին ինքնահոս գրիչները, յաճախ ոսկեծայր:

Իր այս պարզ կազմը խոտոր կը համեմատի իր գործածութեան եղանակին հետ:

Գրիչը չատ մը պարագաներու մէջ կը փոխարինէ խօսքին, եւ զայն անեղծ ու անփոփոխ կը փոխադրէ դարէ դար եւ հեռաւորութենէ հեռաւորութիւն:

Գրիչով պաշտօնեան կը գրէ իր պաշտօնագիրները: Սիրահարը թուղթին կը յանձնէ իր հոգին տոչորող կիրքն ու յուզումը: Գրագէտը եւ բանաստեղծը՝ իրենց հոգեկան թռիչքը: Գիտունը իր ուղեղին արտադրութիւնները: Փիլիսոփան՝ իր իմաստութիւնը:

Կրօնագէտը կը բիւրեղացնէ զանգուածներուն հաւատալիքները, որոնք յաճախ կը յանգին մոլեռանդութեան եւ կոտորածներու, յանուն աներեւոյթ եւ համր աստուածութիւններու, եւ իրենց բազմաթիւ մարդարէներուն:

Լրագրողը հանրային կարծիք կը կազմաւորէ: Քաղաքագէտը կը չանայ կարելի եղածին չափ պարզ եւ յստակ վիճակով մը, ներկայացնել դիւանագիտական բարդ, նուրբ և մանուածապատ խաղերը:

Պատմաբանը կը չանայ իր հասկցած ձեւով յաւերժացնել նշանաւոր դէմքերու եւ դէպքերու յիշատակութիւնը:

Գրիչով է որ կը գրուին նաեւ վաճառականին գործառնութիւնները ճշտորոշող նամակները, հաշիւները, գաղտնի կամ յայտնի քաղաքական տեղեկագիրներ, դամբանականներ, ծանուցումներ, աղերսագիրներ, ստորագիր կամ անստորագիր նամակներ եւ «խաֆիէ»ին ժուռնալը:

Ցարը անով կը գրէր իր ուխտագները: Սուլթանը՝ իր փերմաններուն, որոնցմէ ամենավերջիններուն յանդիման աւելի քան մէկ միլիոն Հայերու տարագրութեան եւ կոտորածին:

Կառավարութիւնները անով վերջնագիրներ կը խմբագրեն եւ պատերազմ կը յայտարարեն, աշխարհը ողողելով արեան հեղեղներով: Ապա նոյն այդ գրչի դերբնական մէկ հարուածովը, խաղաղութեան աղաւնին կը թռցնեն, ձիթենիի ոստը դնելէ վերջ անոր կտուցին մէջ:

Գրիչով է որ 1890—1920 հայասէրները հաստակրութիւն յայտնեցին Հայոց, եւ յետոյ չատեր մոռնալով իրենց 30 տարի առաջուան դրածը, կը համարձակին դրժել հայ ժողովուրդի ամէնէն տարրական իրաւունքները:

Անով էր որ Համաձայնականները փաստօրէն ճանչցան Հայաստանի անկախութիւնը: Սեվրի մէջ նուիրագործեցին Միացեալ եւ Անկախ Հայաստանը եւ իր Ուիլսընեան սահմանները:

Ապա Ազգերու Դաշնակցութիւնը « ազգային օճախ » խոստացաւ մեզի, դրիչով:

Բայց աւելի վերջը, Լոզանի տխրահռչակ դաշնագրին մէջ, Հայ եւ Հայաստան բառերն իսկ չհամարձակեցան յանձնել թուղթին, չուզելով վիրաւորել «ասպետական» Թուրքին «նուրբ ու դիւրազգած» հոգին:

Ազգեր կան որ կը գրեն աջէն ձախ, ուրիշներ ձախէն աջ, ոմանք վերէն վար, կամ վարէն վեր, զանազան եւ զարմանազան նշանագրերով, բայց ամէնքն ալ զայն ձեռք կ'առնեն, իրենց ուղեղին պարունակութիւնը դծելու համար:

Գրիչը վարպետ ձեռքին մէջ աստուածային է, համբակին ձեռքը դղումի համ կուտայ: Բարի մարդուն ձեռքին մէջ մեղր կը ծորէ, չարին ձեռքին մէջ իր ծայրէն թոյն կը սրսկէ: Եթէ չափին աւելի գործածուի, կը ջրոտի: Զսխաւոր գործածութեամբ կը փայլի: Եթէ բնաւ չգործածուի, կը ժանգոտի:: Բանսարկուի ձեռքին մէջ կը նեխի:

ԱՐՏԱԻԱԶԴ ԱՆՏՈՆԵԱՆ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՅՈՒՍԱԲԵՐ, գրական, գեղարուեստական եւ գիտական բաժին: Բ. տարի, թիւ 12 (9 Յուլիս 1946): Հասցէ՝ **B. P. 868, Le Caire (Egypte):** Կը ծախուի փարիզի հայ գրատուներուն մէջ:

ՅԻՇԱՏԱԿ ԱՍՈՒԼԻՍ

Ի ՆՊԱՍՏ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Մուրատ – Ռափայէլեանի նախկին սաները որոշած են իրենց խոնարհ բաժինը բերել Մարսէյլի հայ նոր սերունդին կրթական գործին: Անոնք քանի մը օրէն պիտի սկսին երեք անդամներէ բաղկացած յանձնախումբով մը, այցելել տունէ տուն՝ ժողովրդական հանգանակութեան մը համար, որուն արդիւնքը պիտի տրամադրուի Սեվրի Մուրատեան վարժարանի վերաբացման: Այս առթիւ, մեր Միութեան նախկին սանի տարրական պարտականութիւնն է յիշեցնել ամէն Հայու, որ մասնակցելով այդ հանդգանակութեան, ան փրկած կ'ըլլայ մեր նոր սերունդը այլասերման վտանգէն: Ցիշեցնել՝ որ դարերէ ի վեր Ազրիականի ափերուն պլպլացող փարոսը — զոր կանգնեց Միխիթար, ուր դարբներ են խոպո՛ռ լոյսն իրենց հանճարներուն Բագրատունիին ու Զամչեան, Ալիշանն ու Վարուժան — ներչնչելու համար Սփիւռքի հայութեան զօրութիւնը՝ հայ լեզուին, չունչն՝ հայ գրականութեան, ոգին՝ Հայոց պատմութեան:

Եթէ կ'ուզենք սա օտարաճուլ ափերուն վրայ հասակ նետող մեր զաւակներուն տալ ազգային կրթութիւն, սատարենք անվերապահօրէն Միխիթարեան Հայրերու նուիրական գործին, մեր ինքնապահպանումին համար, եւ՛ մեր վաղուան վերելքին:

Ցանուն Մ.Ռ.ի նախկին սաներուն
ՖԷրապ

անցեալ չաբթու առաջարկեց փոփոխել Զորսերու Խորհուրդին թելադրութիւնները, կանոնագրական ձեւակերպութեանց մասին եւ պահանջեց որ Լեհաստանն ալ մասնակցի Հունդարիոյ դաշնադրին քննութեան: Տակաւին երէկ, յանդիմանելէ վերջ բրիտանական եւ ամերիկեան պատուիրակութիւնները, փոփոխութեան բանաձեւ մը առաջարկեց:

Պ. Պըրնս յետոյ պարզելով Մ. Նահանգներուն դիրքը, յայտարարեց.— « Մենք Զորսերու ժողովին մէջ յանձնառութիւններ ստանձնած ենք հիմնական հարցերու, բայց ոչ կանոնագրական ձեւակերպութեանց համար: Մենք ազատ մամուլ ունինք Մ. Նահանգներուն մէջ եւ ես դիտեմ որ Պ. Մոլոթով ամբաստանութիւնները պիտի հրատարակուին ամերիկեան թերթերուն մէջ: Կը հրաւիրեմ զինքը որ ապահովէ կամ արտօնէ իմ յայտարարութիւններուս հրատարակութիւնը Մ. Միութեան մէջ »: Ճետոյ իր վստահութիւնը եւ հիացումը յայտնեց խորհրդային ժողովուրդին, որ արիւթար կռուեցաւ, աջակցութեամբ Մ. Նահանգներուն:

ՄՈԼՈԹՈՎԻ ՊԱՏԱՍԽԱՆԸ

Այս ճառէն վերջ, Եուկոսլաւիոյ պատուիրակութեան անդամներէն երիտասարդ մը յայտարարութիւն մը կարդաց, ուղղակի սպառնալով թէ երբեք պիտի չընդունին որեւէ վճիռ մը, եթէ քուէարկուած չէ 2/3ի մեծամասնութեամբ: Եւ բեմ բարձրացաւ Պ. Մոլոթով, պատասխանելու համար ամերիկեան պատուիրակին: Հաստատեց թէ Մ. Միութիւնը նախապէս համաձայն էր սահմանափակ թիւով պետութիւններ հրաւիրելու հաշտութեան խորհրդաժողովին, բայց ի վերջոյ հաւանեցաւ 21 պետութեանց մասնակցութեան: Ճիշտ է որ խորհրդային պատուիրակութիւնը նախապէս առաջարկեց ժողովի հրաւիրել Զորսերու Խորհուրդը, քննելու համար քաղաքական յանձնաժողովի նախադահութեան խնդիրը, բայց յետոյ միացաւ մեծամասնութեան տեսակէտին: « Ճիշտ է որ Մ. Միութիւնը ինք առաջարկեց Լեհաստանն ալ հրաւիրել, բայց երբ առարկութիւններ եղան, տեղի տուաւ: Մ. Միութիւնը պարզապէս կ'ուզէ ընդլայնել Զորսերու Խորհուրդին որոշումներու ընդգրկումին »: Այս առթիւ չեշտեց թէ միաձայնութեամբ որոշումներ արուած էին Զորսերու Խորհուրդին մէջ եւ այժմ ճեղքեր կը բացուին անոր կարգ մը անդամներուն վերապահումներով: Խորհրդային եւ ֆրանսական պատուիրակութիւնները հաւատարիմ կը մնան իրենց սկզբնական դիրքին, մինչդեռ միւսները այդպէս չեն ըներ: « Դեռ երէկ որոշում մը տուինք միասին: Այսօր միայն մենք ենք որ կը պաշտպանենք զայն: Մ. Միութիւնը կը պաշտպանէ բոլոր ազգերը: ոչ միայն անոնք որ կը մասնակցին Զորսերու Խորհուրդին կամ Հաշտութեան Խորհրդաժողովին, այլեւ անոնք որ ներկայ չեն: Ժամանակն է սորվելու պատերազմին դասերը եւ միասին աշխատելու »:

Դառնալով մամուլի ազատութեան հարցին, Պ. Մոլոթով յայտարարեց թէ կ'ընդունի Պ. Պըրնսի մարտահրաւէրը եւ խնդրեց յանձնել իր յայտարարութեան բնագիրը: « Խորհրդային ընթերցողները իրենց կարծիքը պիտի կազմեն այդ մասին »: Այս առթիւ խօսքէն քննադատեց անգլեւսաքսոն մամուլը, « որուն վրայ ճշմարիտ մենաշնորհ մը ի գործ կը դնեն կարգ մը դրամատիրական խմբակցութիւնները »:

Այս հակաճառութենէն վերջը, Չեխոսլովաքիոյ պատուիրակը առաջարկեց յանձնախումբ մը կազմել, մեծամասնութեան խնդիրը քննելու համար: Առաջարկը մերժուեցաւ 8ի դէմ 11 ձայնով: Երկու պատուիրակութիւններ ձեռնպահ մնացին: Մինչդրտը ուշի թանձրացաւ, երբ Պ. Մոլոթով առաջարկեց որ կանոնագրական խնդիրներն ալ քուէարկուին 2/3ի մեծամասնութեամբ: Կէս գիշերը անցած էր արդէն: Բրիտանական բ. պատուիրակը չզադրդուելով յայտարարեց թէ խորհրդային ներկայացուցիչը խափանարար դեր մը կը կատարէ: Մոլոթով բողոքեց այս յայտարարութեան դէմ եւ վիճաբանութիւնը անձնական բանավէճի ձեւ առաւ: Ի վերջոյ քուէարկութեան դրուեցաւ Նոր Զելանտայի բանաձեւը — պարզ մեծամասնութիւն — որ մերժուեցաւ 9ի դէմ 11 ձայնով (Եթովպիա ձեռնպահ): Թեր քուէարկած էին Աւստրալիա, Պելժիա, Պրազիլիա, Քանատա, Յունաստան, Հնդկաստան, Նոր Զելանտա, Հոլանտա, Հարաւ. Ափրիկէ: Դէմ՝ Մ. Նահանգները, Սպիտակ Ռուսիա, Չինաստան, Ֆրանսա, Մեծն Բրիտանիա, Նորվէգիա, Չեխոսլովաքիա, Ուկրայնա, Խ. Միութիւնը. Եուկոսլաւիա:

ՄԱՄՈՒԼԻ ՏԱԿ Է՝ 1947ի տարուան պաշտօնական, դիւանական եւ դիւպարուհեսական ընթերցողներու, դիտական եւ գրադարանական հաստուածներով: Ֆրանսահայ կազմակերպութիւններու հաշուոյն մեծաքանակի համար մասնաւոր զեղչ: Դիմել մինչեւ Օգոստոս վերջը Տպարան Ս. Փոդոսեանի, **70, Rue Paul-Bert, 70 Lyon (R.)**

ՑԱՌԱՋ կը ծախուի, ամէն օր, **21, Rue des Fêtes**ի լրագրավաճառին քով:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ԹՈՒՐՔԻՈՑ ՆՈՐ ԴԱՀԼԻՃԻՆ կազմութեան առթիւ, վերջին հեռագիրները կ'ըսեն թէ վարչապետի փոփոխութիւնը հետեւանք է ընտրութեանց առեն յայտնուած ընդհանուր դժգոհութեան: Մեծամասնութեան կուսակցութիւնն ալ (Հալք) կ'ընդունի թէ անհրաժեշտ է ներքին բարենորոգումներ կատարել, մասնաւորապէս տնտեսական դետնի վրայ ուր դիները չափազանց բարձրացած են: Սարաճօղլուի կառավարութիւնը պատասխանատու կը համարուի այս կացութեան: Նոր վարչապետը, Րէճէպ Փէքէր, ներքին բարենորոգումներու ծրագիրը մը պատրաստած է: Մնեւնոյն առեն պիտի ջանայ պահպանել բարեկարգութիւնը, թոյլ չտալով որ ընդդիմադիրները չահագործեն ժողովուրդին դժգոհութիւնը, խռովութիւններ յարուցանելու համար: Դալով արտաքին քաղաքականութեան, ոչ մէկ փոփոխութիւն: Նոր վարչապետը նիդքան հակառակ է որեւէ զիջում կատարելու Խ. Միութեան հանդէպ եւ վճռական կուսակից ամուր դրծակցութիւն հաստատելու Անգլիոյ եւ Մ. Նահանգներուն հետ:

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՆՊԱՍՏՆԵՐՈՒ ԿՐԿՆԱՊԱՏԿՈՒՄԸ միաձայնութեամբ քուէարկուեցաւ Սահմանադիր Ժողովին կողմէ: Մայրութեան պարգեւը պիտի բլլայ եռապատիկը հիմնական ամսաթոշակին եւ պիտի վճարուի երկու հաւասար բաժիններով, առաջինը՝ երախան ծնած առեն, երկրորդը՝ վեց ամիս վերջը: Բուն ընտանեկան նպաստը պիտի վճարուի սկսելով երկրորդ զաւկէն, մինչեւ 15 տարեկանը՝ օրաւարձք ստացող տղու մը համար, մինչեւ 17 տարեկանը՝ աշկերտի մը համար, մինչեւ 20 տարեկանը՝ այն տղուն համար որ ղպրոց կ'երթայ եւն: Ամէն յղի կին նպաստ պիտի ստանայ հիմնական աշխատավարձին 20% համեմատութեամբ, երեք անդամէն: Անոնք որ խարդախութիւններ կը կատարեն, մինչեւ 24.000 ֆր. տուգանքի պիտի դատապարտուին: Օրէնքը դործադրելի է յուլիս 1էն սկսեալ: Պետութեան ծախքը պիտի բլլայ 27 միլիառ ֆրանք:

ԴԱՏԱԿԱՆ ՄԱՌՐԱԴՈՐԾՈՒՄԻ մասին բուռն վիճաբանութիւններ տեղի ունեցան Ազգ. ժողովին մէջ: Ընկերվարական երեսփոխան մը խիստ հարցապնդումներ ուղղեց դատական նախարարին, փաստացի թղթածրար մը ձեռքին տակ: Այս առթիւ թուեց բազմաթիւ «թուլութիւններ եւ մեղսակցութիւններ », անուններ ալ յիշելով: « Վիշիի արբանեակները միշտ դործի վրայ են եւ մեր վարչական իշխանութեան մէջ կր կազմեն հինդերորդ թեւ մը որ կը չլսուի ընկերային բարենորոգումները: Եւ մինչ դատաճանները ներում կր ստանան, չատ ատելի խիստ կը վարուին հայրենասէրներու հանդէպ, որոնցմէ 2000 հոգի տակաւին կը տառապին բանտերու մէջ, հակառակ ընդհ. ներումին »: Համայնավար երեսփոխան մըն ալ մեղադրանքներ տեղաց: Դատական նախարարը, Պ. Թէթիէն ոտքի ելլելով յայտարարեց,— « ես այստեղ կուսակցութեան մը նախարարը չեմ, այլ ամբողջ կառավարութեան մը: Իմ պարտականութիւնս չէ հաճելի ըլլալ, այլ արդարադատ »: Եւ բացատրեց թէ դատական իշխանութեան մաքրադործումը վերջացած է 1945 Ապրիլ 13ին: Գալով դատական առեաններու դործունէութեան, արձակուած են 44,737 դատապարտութեան վճիռներ, 57.582 ալ քաղաքային առեաններու կողմէ: Տրուած են հետեւեալ վճիռները,— 4783 մահապատիժ, 1787 ցկեանս թիապարտութիւն, 9577 ժամանակաւոր թիապարտութիւն, 1820 խցարդելութիւն, 19.193 բանտարկութիւն, 40.787 ազդ. անպատուութիւն: Անպարտ արձակուած են 17.118 ամբաստանեալներ: Ազատագրութեան առեն կային 2.200 դատաւորներ: Անոնց 418ը մաքրադործումէ յանձնաժողովին առջեւ հանուելով, 279ը դատապարտուեցան եւն:

ԹՐՈՒՄԱՆԷՆ կը հեռագրեն թէ արեւմտեան ընդհարումներ տեղի ունեցան փղոցին մէջ, ձախակողմեան Թիւտէհ կուսակցութեան եւ վարչապետութեան հետեւորդներուն միջեւ: Շատեր վիրաւորուեցան դանակներով եւ բիրերով: Ոստիկանութիւնը կրակ բացաւ օդին մէջ:

ՊԼՑՐՈՒԹԷՆ կը հեռագրեն թէ երկու լարուած ռումբեր դտնուեցան ամերիկեան հիւպատոսարանի դեռնայարկը: Բարեբախտաբար չէին պայթած: Ուրիչ չպայթած ռումբեր ալ դտնուեցան բրիտանական զինուորական կեդրոնին մօտ: Լիբանանի ոստիկանութիւնը կը հսկէ երկու հիւպատոսարաններուն վրայ:

ՄԱՀՈՒԱՆ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԵՑԱՆ, Վարչաւայի մէջ, լեհ կին մը, 32 տարեկան եւ ուրիչ հինդ հոդի, որոնք ամբաստանուած էին իրրեւ լրտես զօր. Անտէրսի բանակին որ արտասահման կը դտնուի:

ՊԱՂԵՍՏԻՆի բաժանման ծրագիրը պիտի ուսումնասիրուի ամերիկեան կառավարութեան կողմէ: Թերթերը կը դրեն թէ նախագահ Թրումըն հակառակ է բաժանման:

ԱԹԻՆԲԷՆ կը հեռագրեն թէ երեք համայնավարներ սպանուեցան փղոցին մէջ:

150 ԿՐԱՄ ԹԱՐՄ ՄԻՍ պիտի բաժնուի Օգ. 5էն 11, Օգոստոսի BC եւ BD կտրօններով, 150 կր. ալ՝ առանց կտրօնի:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ
ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱԻԱՆՔԻՆ ԱՌԹԻՒ
Օգոստոս 11ին

Մարսէյլ.— Հ. Ց. Դ. Քրքտափոր Ենթակոմիտէն կը յայտնէ թէ՝ անոնք որ կը փափաքին դաշտահանդէսին երթալու համար արձանադրուիլ, դիմեն ընկ. Քէօսէեանի, 11, Rue Jules Guesde, ընկ. Ս. Քիւրտճեանի եւ Աւտոյեանի օթոպիւսի երթեւեկի տոմս ապահովելու համար:

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱԻԱՆՔԻՆ 49րդ տարեդարձին առթիւ Վալանսի Նոր Սերունդին նախաձեռնութեամբ հոգեհանգիստ պիտի կատարուի, ի յիշատակ այն բոլոր հերոսներուն որոնք հինկան հայ Ազատագրական նակատին վրայ, այս կիրակի առաւտեան ժամը 10ին, Վալանսի Հայոց մատուռը:

Նոյն առթիւ Դաշտահանդէս Օգոստոս 18ին, նախաձեռնութեամբ Վալանսի Նոր Սերունդին: Կր խնդրուի նկատի ունենալ:

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Համախարհրդցիական Միութեան վարչութիւնը ընդհ. անդամական ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամները այս կիրակի, կէսօրէ վերջ, ժամը 2.30ին Հ.Ա.Ը.Մ.Միութեան սրահը, իրեւ Լօնկ տը Քափուտին: Կը հրաւիրուին Զարսանճապի, Բերբիի, Մօգաթի, Ջմշկածագի եւն. հայրենակիցները որ դան անդամ արձանադրուին:

ՓՐ. ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ Շրջ. վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Պ. Հրանդ Գալփաեանէ **1000** ֆրանք, ի յիշատակ իր ողբացեալ եղբօր՝ Պ. Յակոբ Ս. Գալֆաեանի:

ՎԱԼԱՆՍ. — Հ. Ց. Դ. Կոմիտէի ընդհ. ժողովը այս ուրբաթ իրիկուն, ժամը 9ին իր սրահը:

ՎԻԼՆ.— Տիկին Մարգարեան, Պ. Պ. Մարգարեան, Ց. Ղարիպեան, Պ. Տէմիրճիպաշեան (Պելֆօր), Գ. Այանեան (Սէն Շամոն) շնորհակալութիւնն կը յայտնեն բոլոր անոնց որ անձամբ, նամակով, հեռագրով եւ ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին Պ. Բիւզանդ Մարգարեանի կսկծալի մահուան առթիւ որ զոհ դնաց Ռօնի ալիքներուն, 21 տարեկան հասակին մէջ:

Երգահանդէս
ՀԱՅԿԱՆՈՒՇ ԹՈՐՈՍԵԱՆ

Կիրակի **10** Նոյեմբեր, **1946**, Gaveauի մեծ սրահին մէջ, ժամը **17**ին:

ԼՈՑՍ ՏԵՍԱԻ

Կ. ՓՕԼԱՏԵԱՆԻ
Առեւտրի տղան (վէպ)

215 էջ, գին 150 ֆր.: Հեղինակի հասցէն՝ Poladian, 92, Bd. Gén. Nollet, La Rosière, Marseille:

Նկարազարդուած Բ. Պօտոսեանէ: Կը ծախուի Փարիզ, Հր. Սամուէլ, Պարսամեան եւ Բալուեան դրատուները, Մարսէյլ, Ծերիկեան դրատուն:

Կարդացի՞ք ՄԻՋՆԱԲԵՐԴԸ

Ն. Սարաֆեանի բանաստեղծութեանց նոր հատորը: Գինն՝ 200 ֆրանք: Հասցէ.— 20 Avenue du Petit Parc, Vincennes, (Seine):

Ուշադրութի՛ւն կօշկակարներուն

Ունինք կաշիի վաճառատուն Crepin եւ Tannerie: Ձեր բոլոր դնումներու համար դիմեցէք Ց. Գ. Փափազեան վաճառատունը, 223 rue Tolbiac, Paris(13), Tél. Gob. 64–54: Բաց է ամէն օր ժամը 8էն 12 եւ 14էն 18, դոց է ուրբաթ եւ չաբաթ օրերը: Հաղորդակցութիւն՝ métro Tolbiac, Place d'Italie, Glacières:

MANUFACTURE de VÊTEMENTS
Hommes et Jeunes - Gens
Ets. BOYADJIAN
6, RUE MULET, LYON

ՁԵՐ ԻՆՔՆԱՇԱՐԹԵՐԸ

Գնելէ կամ ծախելէ առաջ դիմեցէք՝
ՇԱՀԱՆ ՍԱՐԳԵԱՆԻՆ
Դուք էք որ պիտի չահիք
3 Villa Monceau, Paris 17, հեռաձայն Wag. 13-95

Imprimerie DER-AGOPIAN, 17 Rue Damesme – 13e
Le Gérant : H. AGONEYAN

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE

HARATCH - Fondé 1925 - R. C. S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

17, Rue Dameme — PARIS (13e)

Tél.: GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺՆ. Տար. 750, 6ամս. 400, Արտասահման 1000 ֆրանք

Vendredi 9 Août 1946 Ուրբաթ 9 Օգոստոս

ՓՋ. ՏԱՐԻ — 18e Année N° 9771 – Նոր շրջան թիւ 410 խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ՝ 3 ֆր

Խորհրդաժողովի պատին մէջ

ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ ԵՒ ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ա.

Ծափ մը Ցառաջին: Միակն է արտասահմանեան Հայաստանի բազմաթիւ ու բազմերանգ թերթերէն որուն գոյդ աշխատակիցները, Փարիզէն ու Լոնտոնէն, ներկայ են ամէն օր Հաշտութեան այս առաջին Խորհրդաժողովին: Բացառիկ է մեր թերթին ընդհուած այս պատիւը ու եթէ չեմ սխալիր, անոնախընթաց՝ հայ մամուլին համար: Կարծեմ ո՛չ մէկ տան ու ո՛չ մէկ տեղ հայ օրաթերթի մը իր պաշտօնապէս վաւերացուած ներկայացուցիչը ունեցած է վերջին երեք տասնեակ տարիներու ընթացքին դումարուած միջազգային խորհրդաժողովներուն մէջ:

Դժբախտաբար մեր փոքրիկ հայրենիքը իր սեփական անունով առանձին պատգամաւոր չունի Լիւքսէնպուրգի պալատին մէջ, քանի որ խորհրդային պատուիրակութիւնը կը ներկայացնէ Միու – թեան 16 հանրապետութիւններէն 14ը որոնց մէջն ենք նաեւ մենք: Ուրեմն տեսակ մը սփոփանք է որ հայ օրաթերթի մը իրաւունք կը տանայ նախ իր ներկայութեամբ ապացուցանելու համար օտարներուն՝ հայ մամուլին գոյութիւնը եւ յետոյ աչքով ու ականջով հետեւելու համար անցուդարձին, վայելելով, աւելորդ է յիշեցնել, մեծ ու փոքր ազդերու թղթակիցներուն արուած բոլոր իրաւութիւնները հաւասար չափով:

Մի քանի հետաքրքրութիւն մը գոհացնելու նպատակով չէ որ Խորհրդաժողովին պալատէն ներս կը մտնեմ ամէն կէսօրէ վերջ, այլ աշօք – բացօք տեսնելու եւ տեսնելու համար չատ մը երեւոյթներ որոնց մասին մեր ունեցած փորձառութիւնը չատ համեստ է դժբախտաբար: Եւ իրա՛ւ, ո՛րքան բան կայ սորվելիք՝ Խորհրդաժողովին չքեղաշուք դահլիճներէն մինչեւ մամուլին յատկացուած դրասենեակները:

Միջազգային մամուլէն 1750 թղթակիցներ իրար կը հրմշտկեն պալատին նրբանցքներուն եւ սրահներուն մէջ: Ու այդ խայտաբղետ արշաւախումբին մէջ Հայ մը: Բազմութիւնը որ կ'եռեւեռի, կը խայտայ, կը վազվզէ կամ զրիչ կը չարժէ չուրջը՝ հաւաքուած է աշխարհի չորս ծագերէն: Երեւելի ու մեծամիտ ազդերու թղթակիցներուն հետ կուշտ կուշտի նստած են աւելի խոնարհ ժողովուրդներու ներկայացուցիչները: Ցաղթապանծ Ամերիկացիին հարեւան է սեւամորթ Հապէշը, կապոյտ աչքերով ռուս լրագրողին դիմացը նստած է Սերպը կամ Ֆինլանտացին:

Ոչ մէկ զարդարանք ու չքեղութիւն մամուլի դրասենեակին մէջ: Զորս պատեր լայն պատու – հանդերով. հասարակ դրասեղաններ քով քովի՝ եղերուած փայտաշէն ու անյարմար աթոռ – ներով: Անկարելի է մտամփոփ աշխատանք կատարել այստեղ. բազմալեզու խօսակցութիւն չորս կողմդ, դրամեքնոներու կակաչը որուն վրայ կը բարդուի ճայնասփիւռին անվախճան ու յոգնե – ցնող արձագանգը: Նետուեր եմ ահաւասիկ աթոռի մը դիրկը, անգլիացի թղթակիցներու «զօսիին» մէջ ու կը մտածեմ: Բազմութիւն կայ չուրջս, բայց ես առանձին եմ. անօրինակ խռովք մը կր ճանկռտէ հոգիս: Փոխադրուեր եմ ուրիշ աշխարհ մը՝ անձնատուր խորհրդածութիւններու: Ես դացեր եմ մինչեւ 1878, Պերլինի Վեհաժողովը: Աչքերէս էր որ Մեծերը գրոյց ըրին մեր մասին ու խոստացան բարենորոգումներով ամոքել մեր ցաւերը: Ցետոյ, 90ական թուականները — ազատագրական չարժում, կոտորած, ու նորէն խոստում: 1896՝ Պանք Օթոմանի դէպքը՝ արդար ըմբոստացումի արտայայտութիւն մեր կողմէ՝ Եւրոպայի խղճմտանքը արթնցնելու մտահոգութեամբ: 1908՝ Օսմանեան Սահմանադրութիւն, նոր յոյսեր ու ակնկալութիւններ: 1915՝ արեւը կը մարի հայկական բարձրաւանդակին վրայ ու մահասարսուռ խաւարին մէջ կը հոսի մեր կարմիր արիւնը, դէ – տերով: Եւ սակայն Դաշնակից ենք Մեծերուն: Հայ առիւծը կը կռուի բզկտելու համար արիւնարբու դաղանը. կը կռուի, որովհետեւ Եւրոպան նոր արշալոյս կը խոստանայ իրեն: 1918՝ պետութիւն ենք արդէն՝ ճանչցուած օրուան յաղթականներէն. 1920՝ դաշնագիր ու նուիրագործում մեր իրաւունքներուն: 1923՝ Մեծերը «դեար անցան» ու այլեւս ժամանակ չունին հայ ժողովուրդով զբաղելու: 1946՝ ազգը վարձատրուա՞ծ է լիուլի, 12 հազար քառ. մղոն (29.000 քառ. քիլ.) տարածութեամբ մանրանկար հայրենիք մը՝ բարեկամ պետութեան մը չուքին տակ: Ու միայն այդքան. ի – րաւունքներուդ մնացորդին համար տակաւին պիտի կռուիս: Ի՞նչ ճայն ու դիրք ունինք այս Խորհրդաժողովին մէջ. ո՛չ մէկը, ո՛չ ալ միւսը. ունկընդիր ենք միայն ու հանդիսատես՝ ընդհիւ Դաշնակցական «Ցառաջ»ին, ուրիշ ոչինչ:

Խորհրդածութիւններուս չարքը կ'ընդմիջէ լրագրող մը՝ Ամերիկուհի, ոսկեզօծ մազերով որոնց տակ կր կայծկլտայ վառվռուն նայուածք մը: կ'ուզէ իմանալ թէ որ հայրենիքէն կուգամ եւ ովքեր կան «մեր» պատուիրակութեան մէջ:

— Հա՛յ եմ, օրիորդ, փարիզահայ թերթի մը թղթակիցը. մեր պատուիրակը: Բայց Մոլոթովն է անուշա եւ իր 91 հոգինոց չքախումբը...

— Հա՛յ. կը ճանչնամ. կարդացեր եմ «Մուսա Տաղը», իմացեր եմ Սարոյեանին անունը: Կրնա՞ք քանի մը տեղեկութիւններ տալ ձեր ժողովուրդին մասին: Միջին Ամերիկայէն կուգամ եւ կ'ուզեմ նիւթ հաւաքել սարէն-ձորէն:

Ու դինի զոյդ բաժակներուն առջեւ նստած, մանկամարդ Ամերիկուհին մեծ հետաքրքրութեամբ ականջ տուաւ տեղեկութիւններուս: Մամուլին յատկացուած սրահներուն մաս կը կազմէ սրճարան մը ուր առատ ըմպելի կը ծախուի մատչելի դիներով: Եթէ չատ տաք է այդ առաջմեայ սրճարանին մթնոլորտը, կրնաս անցնիլ Լիւքսէնպուրկի պարտէզին այն մասը որ սովորական սեղաններ վակ է հանրութեան առջեւ: Ծաղկազարդ ածուներով այդ պարտէզին մէջ է որ Ֆրանսայի մեծամեծները իրենց սուտերը պատցուցած են ժամանակին: Այնտեղ էր որ Ծանօթացայ Ռոյթերի գլխաւոր ներկայացուցիչին:

— Անգլիա՞ցի էք, հարցուց, լոնտոնեան թերթերու դէդ մը տեսնելով սեղանիս վրայ:

— Լոնտոնաբնակ եւ Նորին Վեհափառութեան հպատակ, բայց ո՛չ Անգլիացի. Հա՛յ եմ:

— Ուրեմն Թրքական պատուիրակո՞ւթեան կամ մամո՞ւլին անդամ էք...

— Ներողութի՛ւն. Թուրքերը ո՛չ պատուիրակութիւն ունին այստեղ, ոչ ալ մամուլի ներկայացուցիչներ. իմ հայրենիքս Խորհրդային Միութեան հանրապետութիւններէն մէկն է...

— Ա՛րդա՛րեւ...

— Թրքական եւ ռուսական վէճը սեղանի վրայ պիտի դա՞յ, ի՞նչ է ձեր կարծիքը:

— Երթի՛ք, ոչ այս խորհրդաժողովին. ասիկա հաշտութեան խորհրդաժողովներու շարքին առաջինն է. յաջորդներուն թերեւս...

ԺԻՐԱՑԸ

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

« MON PETIT CHOU »

— Jeannot, viens ici, mon petit chou.

Անուշիկ երիտասարդ մայրիկն է որ իր երկու տարեկան երախան կր կանչէ:

— Ի՞նչպէս, ձեր պզտիկը հայերէն չի՞ գիտեր:

— .. ..

— Հապա միւս երկու մեծե՞րը. անոնք ալ չեն տեր: Կը հասկնա՞ն միայն, ինչո՞ւ սակայն, դուք այնքան լաւ կը խօսիք, կ'ըսէք իրենց հայրն ալ շատ լաւ Հայ է եւ նոյնիսկ Ատափազարցի:

— Գիտէք ինչ, տան մէջ դրացիները, տագ – րոջս տղաքը բոլորը... եւայլն, եւայլն:

Անշուշտ զարմանալու ընդունակութիւնը կորսնցուցած էք դուք ալ ինծի պէս այս կարգի առօրեական երեւոյթներու առջեւ: Այս չէր ըսելիքս:

Օր մը ընկերոջ մը հետ նստած, երկու մեծերուն հետ կը փորձէինք հայերէն բացատրուիլ, մէկը 14, միւսը 12 տարեկան Հայու խելացի աչուկներով երկու բաջարդիներու առջեւ: Դրեթէ չէինք հասկնար մեզ: Ցանկարծ Ռովինս թուրբերէն ըսաւ որ շատ չպնդեմ, կրնամ խրտչեցնել զիրենք: Լռեցուցի զինքը, կասկածելով որ կրնան թուրբերէն հասկնալ:

— Ուրկէ՞ ուր, հայերէնը իսկ հազիւ...

Երիտասարդ մայրիկը մօտեցաւ ժպտուն: .. Ձեր տղաքը թուրբերէն կը հասկնա՞ն, տիկի՛ն, եղաւ առաջին խօսքս:

— Անշուշտ, շատ լաւ կը խօսին: Մայրս քըրթախօս է, ի՞նչպէս պիտի խօսէին անոր հետ, եթէ թուրբերէն չգիտնան:

Պատկերը կատարեալ էր: Խեղճ մեծ մայրիկ, եթէ գիտնայիր որ ծոռ Հայու սիրտդ պիտի արիւնէր այնպէս ինչպէս իմս արիւնեցաւ այդ րոպէին ամէն բան պիտի ընէիր որ թոռնիկներդ հայերէն նուուողէին ծոռ բոյնիդ մէջ, եւ չէիր երբեք անունց բերէին այն բարբառը որ — « Զա՛րկ կնա – վուրի լակոտին, ջախջախէ գանկը » կը պոռար...

ՍՕՍԻ

Վերջապէս գործի կը սկսին

Քսան ժամ վիճաբանելէ վերջ, երեքչաբթիէն չորեքչաբթի լուսնալու դիշերը Կանադայի Ցանձնաժողովը վերջապէս համաձայնեցաւ միջին բանաձեւի մը վրայ;

Ինչպէս հաղորդած էինք, ժողովը 9ի դէմ 11 ձայնով մերժեց Նոր Զելանտայի պատուիրակութեան բանաձեւը, որ կ'առաջարկէր բոլոր որոշումները քուէարկել պարզ մեծամասնութեամբ: Ցետոյ քննուեցաւ բրիտանական բանաձեւը, որ երկու կարդի կը բաժնէր յանձնարարութեանց քուէարկութիւնը,— 2/3ով եւ պարզ մեծամասնութեամբ: Ֆրանսական պատուիրակութիւնը առաջարկեց աւելցնել թէ Զորսերու Խորհուրդին պիտի փոխանցուին այն յանձնարարութիւնները որ միայն պարզ մեծամասնութեամբ քուէարկուած են: Այս յաւելումը մերժուեցաւ եւ անգլիական բանաձեւը քուէի դրուելով, ընդունուեցաւ 6ի դէմ 15 ձայնով: Բանաձեւը մերժած էին Ռ. Միութիւնը, Ուկրաինա, Սպիտակ Ռուսիա, Եուկոսլաւիա, Լեհաստան եւ Չեխոսլովաքիա:

Այս բանաձեւին համաձայն, երբ որոշում մը 2/3 մեծամասնութեամբ քուէարկուի, պիտի յղուի Զորսերու Խորհուրդին, իբրեւ յանձնարարութիւն: Փոքրամասնութիւնը իրաւունք պիտի ունենայ իր տեսակէտները յայտնելու եւ որոշում մը խնդրելու Զորսերու Խորհուրդէն: Եթէ բանաձեւ մը պարզ մեծամասնութեամբ քուէարկուած ըլլայ, յանձնաժողովը մէկ կամ աւելի տեղեկագիրներ պիտի ղրկէ Զորսերու Խորհուրդին եւ իւրաքանչիւր անդամ պիտի կրնայ իր տեսակէտները պարզել ընդհ. ժողովին մէջ, անոր որոշումը պահանջելով: Եթէ նախայարձակ պետութեան մը դրացի մէկ երկիրը տեսնէ որ իր առաջարկը մեծամասնութիւն չի գտներ, պիտի կրնայ Զորսերու Խորհուրդին դիմել: Բրիտանական, խորհրդային եւ ամերիկեան պատուիրակները իրենց գոհունակութիւնն յայտնեցին այս բարեյաջող արդիւնքին առթիւ:

ՊԱՐՏԱՒԱՆԵՐԸ ԹՈՂՈՎԻ ԿԸ ՀՐԱՒԻՐՈՒԻՆ

Ցետոյ ընդունուեցան հետեւեալ որոշումները, պ. Պըրնսի առաջարկով. —

1. *Վաղը, չաբաթ օր, ընդհ. ժողովին հրաւիրել նախկին Թշնամի պետութիւնները — Իտալիա, Հունգարիա, Ռումանիա, Պուլկարիա եւ Ֆինլան – տա — պարգելու համար իրենց տեսակէտները՝ դաշնադիրներու մասին:*

2. *Արտաքին Նախարարներու Խորհուրդին անդամներէն ոեւէ մէկը չի կրնար նախագահ ընտրել իր յանձնաժողովներէն որեւէ մէկուն: Խորհրդաժողովին անդամներէն մէկը չի կրնար նախագահ ընտրել մէկէ աւելի յանձնաժողովի:*

3. *Ցանձնաժողովները կրնան յանձնարարութիւններ ընել 2/3 մեծամասնութեամբ:*

4. *Մերժուեցաւ Եուկոսլաւիոյ մէկ բանաձեւը որ կ'առաջարկէր ուրիշ ազդեր ալ — մասնաւորապէս Ալպանիան — հրաւիրել:*

Երէկ ընդհ. ժողով դումարուեցաւ, մթնոլորտը հանդարտած ըլլալով: Հրաւիրուած պատուիրակութիւններէն իտալականը Փարիզ հասած է արդէն, նախագահութեամբ վարչապետ պ. Կասպէրիի: Հռոմէն մեկնելէ առաջ, պ. Կարապերի յայտարարած էր թէ դասալիք մը պիտի ըլլայ, եթէ չպայքարի մինչեւ վերջը, « նոյն իսկ եթէ պայքարը կորսուած համարուի »: Մասնաւորապէս պիտի աշխատի արժեցնել Իտալիոյ մասնակցութիւնը Գերմանիոյ դէմ մղուած պատերազմին մէջ, մեղմացնելու համար դաշնագրին տրամադրութիւնները: Պատուիրակութեան կազմը կը բաղկանայ 120 անդամներէ, ինչ որ կ'ապացուցէ թէ Իտալիա տրամադիր չէ նոյնութեամբ ընդունելու հաշտութեան պայմանները: Մասնաւորապէս պիտի բողոքէ Եուկոսլաւիոյ եւ Ֆրանսայի սահմաններուն վրայ եղած փոփոխութեանց դէմ:

Իտալիոյ վարչապետը հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրաւ, Հռոմի մէջ. — « Հաշտութեան Խորհրդաժողովին մէջ 80% պիտի նմանիմ այն բանտարկեալին որ պատասխանատու կը համարուի պատերազմի մը զոր ես մղած չեմ եւ զոր Իտալիոյ ժողովուրդը չէր ուզեր, իսկ 20% ալ պատերազմին մասնակցողի դերը պիտի ունենամ »:

Պատուիրակութեան մէջ կը գտնուին նախկին վարչապետ Ոռնոմի, հինգ դեսպաններ, երեք զօրավարներ, բազմաթիւ խորհրդականներ եւ մասնագէտներ:

Միւս պարտուած պետութեանց պատուիրակութիւններն ալ հետզհետէ կը հասնին:

ՀԱՄԱՐԱՒԱՏԱՆ ընդհ. ժողովը պիտի դումարուի Օգոստոս 12ին, մասնակցութեամբ արտաքին նախարարներու ճշտելու համար իրենց դիրքը Պաղեստինի հարցի մասին:

ԻՐԱՆԻ կառավարութիւնը արդիլեց մտնել օտար դեսպանատունները:

ՊԱՐԶ ԽՕՍՔԵՐ

(ՆԵՐԳԱՂԹԻ ԱՌԻԹՈՎ)

Շուրջ տարի մըն է, որ Ներգաղթի մասին կը խօսուի: Հայաստանի ձեռնհաս իշխանութեանց կարգադրութեամբ հայրենիքի դռները բաց յայտարարուած են գաղթահայութեան առջեւ: Կոչեր եղան հայրենիքէն՝ սփիւռքի այն բազմութիւններուն, որոնք քառորդ դար առաջ, ահաւոր ու արիւնոտ դէպքերու հարկադրանքին տակ, խուճապահար լքեցին իրենց հայրենիքը եւ ապաստանեցան, ո՛ւր որ կրցան:

Ու այսօր, քառորդ դարու տագնապէ ու տառապանքէ պանդխտութենէ ետք, նոյն այդ բազմութիւնները հայրենիք կը կանչուին: Կարելի՞ է դանել Հայ մը, որ յուզումով չլսէ եղած կոչը, որքան ալ հին ու դառն յուշեր զայն պղտորելու միտքերը: Դժուար է դանել նման Հայ մը, եթէ հարազատ Հայ է ան ծնունդով ու հոգիով: Կոչը գործի վերածուած է արդէն եւ գաղթականներու կարաւաններ ճամբայ ելան են, մինչ ուրիշ հազարաւորներ արձանագրուած՝ կը սպասեն մեկնումի հրամանին:

Իո՞նչ ուրախութիւն:

Հայը իր հայրենիքը ունի, իր արիւնովն ստեղծած, եւ պէտք է որ իր հայրենի հողին վրայ ըլլայ, հոն աշխատի ու հոն ստեղծագործէ: Դժդոհ չէ իր ապրած ու հիւրընկալուած երկիրներէն, որոնք գնահատեցին գինք, իր խաղաղ աշխատանքը, ցեղային իր ստեղծագործ կարողութիւնները եւ օգտուեցան անոնցմէ:

Այսօր, քանհինդ տարի չարչարագին ու տարտղին կեանքէ մը ետք, կը մեկնին չատեր, պատսխանելով հայրենիքի հրաւէրին, բնական ու հասկնալի՝ բոլորին համար: Կարելի՞ է կասկածի տակ առնել որեւէ Հայ, հայրենադարձի այս օրերուն. կասկածի տակ անոր ուրախութիւնը, վերադարձի բաղձանքը, զոհաբերութեան ու օժանդակութեան որամադրութիւնը. մէկ խօսքով՝ անոր անհուն հայրենասիրութիւնը, իբր դգացում ու գործ: Պարկեշտ մարդ մը չի կրնար հաստատական պատասխան տալ. պարկեշտ ու հարազատ Հայ մը՝ չի կրնար տխուր վկայութիւն մը տալ, հայրենասիրութիւնը իրե՛ն վերապահելով եւ ուրացումը նետելով ուրիշներու ճակատին:

Պարզ իրողութիւններ ասոնք. պարզ խօսքեր, բայց, հակառակ ասոնց, կան միշտ մարդիկ, խմբաւորումներ ալ, որոնք պահը յարմար կը դատեն պայքար բանալու, հակառակորդ ուրուականներ տեսնելու, ստեղծելու ի հարկին. պայքար՝ ի նպաստ ներգաղթի եւ յանո՛ւն հայրենիքի:

Պայքար՝ ըսելու համար թէ հայրենասէ՛ր են իրենք, ուրիշներ՝ ոչ. հայաստանեա՛ց են իրենք, մինչ ուրիշներ «հակահայաստանեան»...

Ձառեր, յօդուածներ եւ ճառում ու խայտառղէտ «խմբագրական»ներ, քոու խօսակցութիւններ՝ ակումբներու եւ սրճարաններու մէջ, նոր «փաստեր» ու «վկայութիւններ» ճարելով, ապացուցանելու համար՝ թէ բուն, ճշմարիտ հայրենասիրութիւնը իրենցն է, դաւաճանութիւնը՝ ուրիշներունը...

Այս մարդիկը, որոնք կը յուսան չնորհներ ձեռք բերել եւ խօսքով ու աղմուկով հայրենասէր դառնալ, ասո՛նք կը մոռնան (կամ այնպէս կը ձեւացնեն), որ ներգաղթի պահանջը 1945ին չէ որ սկսած է, թէ ամբողջ քառորդ դարէ ի վեր Դաշնակցութիւնն ու Դաշնակցական օրկանները բարձրաղաղակ ներգաղթ պահանջած են հայրենադարձ բազմութիւններու համար: Պահանջած են՝ բանալ հայրենիքի դռները, եւ ասՙ ոչ միայն հայրենասիրական դգացումներէ մղուած, այլեւ հայրենիքը զօրաւոր տեսնելու համոզումէն թելադրուած:

Պայքարողները պիտեն այս ամէնը. բայց կը պայքարին. պիտեն նաեւ թէ մեծ թիւով Դաշնակցականներ կան արձանագրուողներուն մէջ, բայց պիտի պայքարին դարձեալ, որպէսզի, հա՞րկ է ըսել, դիրքեր ապահովեն, ուր որ կարելի է, այսօր կամ վաղը: Ու կը պայքարին հազար միջոցներով ու առիթներով. Մայիս 28ի դէմ, յանուն «պետականութեան» դաղափարին, երբ նոյն այդ թուականով Թրծուած բազմութիւններն են առաջին ներգաղթողները:

Կը պայքարին մարզական կազմակերպութեանց մէջ ափ մը հրաժարականներ չահագործել փորձելով, ափ մը անփորձ ու դաւաղիր խաղերու զոհ պատանիներ, երբ հազարաւոր բազմութիւններ, առողջ ու հաւատաւոր, փարած կը մնան նոյն դրօշին, Սուրիայէն մինչեւ Լիբանան եւ Պաղեստինէն մինչեւ Եգիպտոս:

Հետապնդուած նպատա՞կը. — ո՛չ ներգաղթի յաջողութիւնը, ոչ մարզական չարժումը, ոչ ալ հայրենիքն ու իր պետականութիւնը, այլ քայքայո՛ւմը Դաշնակցութեան, — խոչընդո՛տը իրենց պանծալի՛ վերելքին, իրենց հանրային ու հայրենասիրական՛ն հրաշորդ գործունէութեան...

(«Ցուսաբեր»ի խմբագրականէն)

ԻՆՉԵ՞Ր ԻՆՉԵ՛Ր ԵՆ ԳՐԱԾ ՄԵՐ ՄԱՍԻՆ

(Գ. եւ վերջին մաս)

Շարունակելով իր բարբանջանքները, անպլիացի հեղինակը դիտել կուտայ թէ հայ մատենագրութեան մէջ «բանաստեղծութիւն չկայ» եւ մեր ժողովրդական երգերը «չատ ետ կը մնան Ցոյներու եւ Սլաւներու հասած մակարդակէն»: Ցետոյ, «հայ ցեղը դեղարուեստական հակացողութիւն չունի: Անոնի աւերակները դէշ չեն, բայց ներկայ դարուն դժուար է ցոյց տալ ճարտարապետական կամ զարդանկարչական արտադրութիւն մը որ յայտնապէս հայկական ըլլայ»: Ինչո՞ւ, «որովհետեւ հայ ժողովուրդը յամառօրէն պահպանողական կարգ մը բաներու մէջ, չէ զարգացուցած իր դեղարուեստական ընդդր այնքան ուժեղ կերպով որքան իր կրօնական կամ դրամ վաստակելու բնազդը: Մէկ խօսքով Հայ մը (կամ Հրեայ մը) կը նախընտրէ նահատակուիլ քան կորնցնել իր կրօնքը կամ ոսկի մը»:

Այս դարչելի բամբասանքներէն վերջ, Sir Charles, հետեւեալ ձեւով կ'ամփոփէ իր համոզումները մեր նկարագրին մասին.

— « Նախ, ժողովուրդ մըն է որ չատ քիչ ընդունակութիւն ու տաղանդ ունի քաղաքական դործերու կամ թագաւորութիւն հիմնելու արուեստին մէջ: Այս թերութիւնը թրքական լուծին հետեւանքը չէ: Թուրքերու արչաւանքէն առաջ ալ անոնք չեն կրցած պահպանել իրենց իշխանութիւնը. անվերջ երկպառակութիւններով բաժան-բաժան եղած էին եւ յաջորդաբար ենթարկուած են Պարթեւներու, Հռոմէացիներու, Պարսիկներու եւ Ցոյներու տիրապետութեան »: Հեղինակը կը բացատրէ այս երեւոյթը մեր աշխարհագրական դիրքով, « որուն համար չանցաւոր են իրենք որ բնակեան խորչանք մը ունեցած են ծովէն, այլապէս կրնայինք գրաւած ըլլալ Պոլիսն ու Կովկասը: Այս երկու ամրոցները իր ձեռքը ունեցող ժողովուրդ մը կրնար չատ ուժեղ ըլլալ »:

Երկրորդ՝ Հայերը ուղղափառ եկեղեցիի անդամ չըլլալով, « հայկական ջարդերը ժողովրդական զայրոյթ չստեղծեցին Ռուսիոյ մէջ » եւ օրթոտոքս իշխանութիւնները դրական ձեւով չարտայայտեցին իրենց ցասումը »: Երրորդ՝ « Հայերը առեւտրական տաղանդ ունին, ճարպիկ են եւ ճկուն ուրիշներուն դրամ առնելու համար. հերոս ըլլալու չափ կամակոր են իրենց յատկանիշները պահելու համար, բայց եւ այնպէս չունին դրաւիչ յատկութիւններ — դեղարուեստական հասկացողութիւն, բարեհամբոյր բնաւորութիւն եւ — կարգ մը Հայեր — քաջութիւն »:

Մեր պատմութենէն, եկեղեցիէն, լեզուէն, դրականութենէն եւ ցեղային նկարագրէն վերջ քար մըն ալ մեր հայրենիքին՝ հողին ու բնութեան դէմ:

— « Հիւսիսային Հայաստանը աշխարհի ամէնէն մռայլ եւ տխուր երկիրն է: Գարնան կ'ունենայ կարճատեւ շրջան մը մեղմ ու քաղցր օդով դոր երբեք տեսած չեմ, բայց ամրան եւ ձմրան օդը չատ խիտ է այնտեղ, դաժան ու սոսկալի »:

Մեր ազատագրական չարժումին նախաքայլերը 90ական թուականին ուրիշ բան չեն, հեղինակին դնահատութեամբ, եթէ ոչ « ահաբեկչական ձեռնարկներ »: Ինչ կը վերաբերի թրքական հալածանքներուն « շրջահայեաց սկեպտիկութիւն մը անտեղի պիտի չըլլար »: Հեղինակը կարեկցա՛բար կ'ընդունի որ թրքական բանտերը սարսափելի են, կ'ընդունի որ պատիժներ կը գործադրուին, բայց « այդ բոլորը չեն ապացուցաներ ճշմարտութիւնը «դժոխային», «աննկարագրելի» չարչարանքներուն որոնցմով ազատօրէն կ'ամբաստանուին Թուրքերը: Ցաճախ բսուած է թէ այդ չարչարանքները այնքան զարհուրելի են որ կարելի չէ անոնց նկարագրութիւնը թուղթին յանձնել: Բայց ես համոզուած եմ որ անոնք սխտաւոր ու անճուկ ուղեղներու կողմէ հնարուած են: Բժշկութիւնը կը վկայէ թէ մարդկային չէ կրնար դիմանալ այն չարչարանքներուն որոնց ենթարկուած են եղեր չատ մը Հայեր առանց մեռնելու »:

Իսկ պատմութիւնը կը վկայէ որ մէկուկէս միլիոն Հայեր 1895էն մինչեւ 1920 չդիմացան այդ չարչարանքներուն ու մեռան, որպէսզի Եւրոպան հեղնէ անոնց Մնացորդացը:

×

Երկրորդ հատորն է Harold Armstrongի Turkey and Syria Reborn, նախորդէն երեսուն տարի կամ մեր «փոքր դաշնակից» ճանչցուելէն 15 տարի ետքը՝ 1930ին գրուած: 260 էջնոց այս հատորը ճամբորդական յուշերու ամբողջութիւն մըն է: Հեղինակը ո՛չ մէկ տեսն ու ո՛չ մէկ տեղ համակրական բառ արտասանած է ի նպաստ մեղի, դրական ասպարէզը նետուելէն ի վեր: Ժամանակին թարգմանարար ներկայացուցած ենք այս թերթին մէջ իր «Գորշ Գայլ»ը, որուն 300 էջերուն վրայ ի զուր կը փնտռէք մեր անունը:

Ներկայ հատորին մէջ կը պատմէ իր այցելութիւնը Պոլսոյ Պատրիարքին (հաւանաբար տեղապահ Ձէվահիրճեան եպիսկ.) « չատ ծեր, պատկառելի անձնաւորութիւն մը » որ իրեն ըսեր է հետեւեալ խօսքերը.

— « Երիտասարդ օրերուս մենք չատ լաւ էինք Թուրքերուն հետ որոնք կաւի պէս էին մեր ձեռքին մէջ. յետոյ եկան յիմար Դաշնակիները որոնք մտիկ ըրին Ռուսիոյ, իրենց երեսակայութեան մէջ տեսան հայկական կայսրութիւն մը. մենք ալ ականջ տուինք Եւրոպայի այն ազդերուն որոնք կը ձրագրէին Թուրքիան իրենց մէջ բաժնել բայց չհամաձայնեցան: Այդ ազդերը կ'ուզէին կրաուն մը ունենալ Թուրքիոյ ներսը եւ չատ մը խոստումներ ըրին մեղի: Դաշնակիցներուն համար կռուեցանք, չարդուեցանք եւ զինադադարին անոնք մոռցան մեզ »:

Տեսակցութեան ներկայ են ուրիշներ որոնք մխաճայնութեամբ կը յայտարարեն որ այլեւս չեն հաւատար Եւրոպացիներուն: Նիքըլսըն կը հաստատէ թէ Դաշնակիցները դաւաճանեցին Հայերուն, բայց այդ խօսակցութեան ընթացքին է որ ղգացեր է թէ « բոլոր Հայերն ալ սրտով յեղափոխականներ են, չարունակ կ'ըմբոստանան որեւէ կառավարութեան դէմ եւ յամառօրէն անհերող են իրենց վրայ տիրապետողներուն հանդէպ »:

Իր թափառումներու ընթացքին, Անատոլուի լայնքին ու երկայնքին, հեղինակը կը հանդիպի չատ մը Թուրքերու եւ անոնցմէ կ'իմանայ չարք մը անյայտ տեղեկութիւններ մեր ժողովուրդի մասին: Եւ կ'եզրակացնէ.

— « Հանդիպած եմ չատ մը Հայերու, հրաչատ թէ աղքատ: Տարօրինակ ժողովուրդ մը որուն մասին կարելի չէ ընդհանրական կարծիք յայտնել: Տեսած եմ 300 հոգինոց խումբ մը որ չարդուելու համար տեղահան եղած էր. գիտէին թէ ինչ պիտի ըլլար իրենց ճակատագիրը. իրենց վրայ կը հսկէին երեք քնացող ժանտարմաներ, բայց անոնք քալեցին անխռով, գառնուկի պէս, առանց դիմադրելու: Միւս կողմէ սակայն քաջարար կռուեցան Վանի կամ Ճէպէլ Մուսայի մէջ: Ընդհանուր առումով սիրուելիք ժողովուրդ մը չեն. չատ ջղայնոտ են, չափէն աւելի վարպետորդի եւ խորամանկ: Աչխատասէր են եւ դիմացկուն, այնպէս որ երկու սերունդ չանցած արդէն իրենց ափին մէջ կ'առնեն ամրողջ թրքական քաղաք մը եւ այնատեն ամէն Թուրք իրենց ձեռքը կ'իյնայ փոխարուած դումարի մը չնորհիւ. յետոյ ճնշում կը բանեցնեն անդթօրէն եւ չարամտութեամբ: Պիտի ծակներու բոյնի մը կը նմանին, հակակրելի, բարկացում. յարատեւօրէն հարատութիւն կը դիղեն, եթէ նոյնիսկ այդ հարատութիւնը իրենց ձեռքը անցնի կեղծիքով ու խարդախութեամբ: Անդրդուելի է իրենց յամառութիւնը ու թէեւ հազար անդամ ջարդուած են, արագօրէն ոտքի կ'ելլեն: Վերջապէս 1920—21ին Մ. Ֆէյսալ վտարեց զանոնք իր երկրէն: Անկարելի է Հայերը սիրել, բայց մարդ կը հիանայ իրենց տոկունութեան վրայ: Իրենց ամէնէն գլխաւոր յատկանիշն է դրամասիրութիւնը: Այս բանը կարելի չէ բսել ուրիշ ժողովուրդներու համար: Ոմանք դրամի կը սիրեն ուժ ձեռք բերելու համար. ուրիշներ հանգստաւէտ կեանք կամ վտանգ մը ապահովելու բաղձանքով. բայց Հայը դրամի կը սիրէ դրամին համար: Հաստատուր Հայը մղոններով ճամբայ կ'երթայ կամ փիդիքական աչխատանք կը կատարէ դրամին սիրոյն: Վատոգի Հայը ամէն չարչարանքի կը տոկայ, նոյնիսկ մահը աչքի կ'առնէ դրամի համար »:

×

... Այսքանն ալ բաւական չէ՞ բանալու համար մեր աչքը կամ չափաւորելու համար մեր օտարամոլութիւնն ու գերադրական միամտութիւնը որ այնքան վնասակար եղաւ մեղի:

ԺԻՐԱՅՐ

Ներգաղթ Իրանէն

Թեհրանէն կը գրեն «Ցուսաբեր»ի Ցունիս **16** թուակաոնով (տպուած՝ Ցուլիս **10**ին) · —

Երեւանից ներգաղթի գործով երկու հոգի եկած են՝ տեղի վրայ ամէն ինչ կարգադրելու համար: Որոշած են առայժմ տանել 6000 հոգի, որից 1500ը՝ Նոր Զուղայից, իսկ մնացեալը Հարմահալի եւ Փերիայի գիւղական շրջաններից: Հարմահալն ունի 9 գիւղ (շուրջ 3000 չունչ), իսկ Փերիան՝ 24 գիւղ (18.000 չունչ), իսկ Զուղան՝ 5000 չունչ, ընդամէնը 26.000 չունչ:

Հարմահալից տանում են 6 գիւղ ամբողջապէս, իսկ Փերիայից՝ 10 գիւղ, որոնք թէ փոքր են եւ թէ գտնւում են շրջանի ծայրամասերում եւ աւելի հեռակայ են վտանգից:

Այս շրջանների հայութիւնը, ինչպէս յայտնի է, սրանից աւելի քան երեք դար առաջ բռնի տեղահանուեց իր բնակավայրից՝ Հին Զուղայից, Պարսից Հռչակաւոր արքայ Շահ Ապպաս Ա.ի կողմից (1586—1629) եւ բերուեց ու տեղաւորուեց Սպահանի շրջակայքը, ուր եւ հիմնեց Նոր Զուղան:

Աւելի քան երեք դար օտարութեան մէջ ապրելով՝ այդ հայութեան բեկորները այսօր պիտի վերադառնան հայրենիք:

Ի՛նչ արժեց պատերազմը

Միջազգային հաշուեյարդարի դրամատունը (Պազէլ) *ուսումնասիրելէ վերջ բոլոր տրամադրելի նիւթերը, կ՚եզրակացնէ թէ ուղղակի պատերազմի ծախքերուն եւ անուղղակի կորսուած կեանքերու դրամագլուխի տեսակէտով, երկրորդ Մեծ Պատերազմը աշխարհի արժեց* 338 *միլիառ սթերլին: Առաջին Մեծ Պատերազմը արժած էր* 84 *միլիառ սթերլին: Ուրեմն երկրորդ պատերազմը չորս անգամ աւելի նստած է աշխարհին:*

Պատերազմի ամէնէն մուր չրջանին Անգլիոյ ամբողջ ժողովուրդը միասին աշխատելով հասաւ արտադրութեան նոր բարձրադոյն աստիճանի մը 10 *միլիառ արժողութեամբ: Հետեւաբար երկրորդ պատերազմին արժէքը հաւասար է* 34 *տարուան ծայրայեղ արագութեամբ աշխատանքի մը ամբողջ ազգին կողմէ:*

Բոլոր ազգերուն մէջ պատերազմի զօրաշարժի դրեթէ ամէնէն բարձր չափը ունեցաւ Մեծն Բրիտանիան, իր ժողովուրդին եւ արտադրութեան 54 *առ հարիւրը տրամադրած ըլլալով* 1944*ին: Միեւնոյն տարին Մ. Նահանգներունը եղաւ* 46 *առ հարիւր, Ռուսիան* 46 *առ հարիւր, Նոր Զելանտան* 49 *առ հարիւր, Քանատան* 52 *առ հարիւր:*

Միացեալ Ազգերու ծախսերը

Մեծն Բրիտանիա *ծախսեց* 20 *միլիառ ոսկի* (1.350 *ոսկի իւրաքանչիւր աշխատաւորի*):

Միացեալ Նահանգները *ծախսեցին* 70 *միլիառ ոսկի* (1600 *ոսկի իւրաքանչիւր աշխատաւորի*):

Ռուսիա *ծախսեց* 30 *միլիառ ոսկի* (450 *ոսկի իւրաքանչիւր աշխատաւորի*):

Առանցքի ազգերը

Գերմանիա *ծախսեց* 46 *միլիառ ոսկի* (1300 *ոսկի իւրաքանչիւր աշխատաւոր*):

Իտալիա *ծախսեց* 5 *միլիառ ոսկի* (330 *ոսկի իւրաքանչիւր աշխատաւոր*):

Ճափոն *ծախսեց* 14 *միլիառ ոսկի* (420 *ոսկի իւրաքանչիւր աշխատաւոր*):

Քանի որ երկրորդ պատերազմը չորս անգամ աւելի ծանր էր առաջին պատերազմէն, ուստի երկրորդ պատերազմը չորս անգամ աւելի զարհուրելի եղաւ վնասի տեսակէտով:

Երկրորդ պատերազմին 14 *միլիոն զինուորներ մեռան, համաձայն Ամերիկեան Պատերազմի Տեղեկատու գրասենեակին:*

Զանգուածային սպանութիւն

Բայց նոր եւ ահռելի պատկեր մը — Լեհաստանի, Ռուսիոյ, Չինաստանի մէջ քաղաքացիներու զանգուածային բնաջնջումն էր: Երթը միլիոն ժողովուրդ սպաննուած է· ընդհ· դուժարար քաղաքացիներու կորուստին կը հասնի քան միլիոնի, որ երկուքուկէս անգամ աւելի է քան Ա· Մեծ Պատերազմը, երբ 8.500.000 *մարդիկ մեռան: Գրեթէ Բրիտանիոյ ժողովուրդին կէսը: Զինեալ ուժերուն կորուստը Ա· Մեծ Պատերազմին* 37 *միլիոն եղած է, իսկ երկրորդին՝* 60 *միլիոն:*

Մ· Միութիւնը, Մ· Նահանգները, Ճափոն, Գերմանիա աւելի մեծ վնասներ ունեցան քան առաջին պատերազմին: Մեծն Բրիտանիա եւ Ֆրանսա նուազ կորուստներ ունեցան:

Բրիտանիա ունեցաւ 357.000 *անձի կորուստ, մէջն ըլլալով* 30.000 *առեւտրական նաւերու եւ* 60.000*է աւելի օդային ռմբակոծութեան զոհեր:*

Առաջին պատերազմին Բրիտանիան ունեցաւ 812.000 *մահ: Ուրեմն երկրորդ պատերազմին մահերը կիսովին նուազ ծանր էին քան առաջին պատերազմին:*

Ամերիկեան մահերը,— *Մ· Նահանգները ունեցան* 250.000 *մահեր, որ երկու անգամ աւելի է քան առաջին պատերազմինը, որ* 126.000 *էր:*

Ռուսական վնասներ,— *Անցեալ մարտին Սթալին յայտարարեց թէ մահերու թիւր միայն կոխի, գրաւումի եւ տարագրութեան մէջ եղած է քաղաքացիներու թէ զինուորներու համար* 7 *միլիոն: Մ· Միութիւնը չորս անգամ աւելի վնաս ունեցաւ քան թէ առաջինին ուր* 1.700.000 *էր: Մ· Միութիւնը որ ունի* 193 *միլիոն բնակիչ,* 3 3/4*ը կորսնցուց պատերազմին:*

Ֆրանսայի կորուստը նուազ էր քան առաջին պատերազմը, երբ 1.350.000 *մեռեալ ունեցաւ:*

Ֆրանսա 200.000 *զինեալ ուժ կորսնցուց, բայց հազարաւոր քաղաքացիներ կորսնցուց* 1940*ին գերմանական գրոհի ժամանակ, օդային ռմբակոծութեան եւ կեդրոնացման կայաններու մէջ: Ֆրանսա ունեցաւ* 250.000 *քաղաքացիներու կորուստ — աւելի քան իր զինուորականները:*

Չինաստանի *մէջ* 3.180.000 *զինուոր եւ քաղաքացի սպաննուեցան:*

Առանցքին դալով, Գերմանիան ունեցաւ 3 *միլիոն զինուոր մեռած եւ* 3.400.000 *վիրաւոր: Մէկ ու կէս անգամ աւելի մահ ունեցաւ բաղդատմամբ առաջինին, երբ* 2 *միլիոն զինուորներ սպաննուեցան: Գերմանիան ունեցաւ նաեւ* 300.000 *մեռեալ օդային ռմբակոծութեան առեն, հինգ անգամ աւելի քան Մեծն Բրիտանիան:*

Ռուսիան աւելի մահեր ունեցաւ Գերմանիոյ դէմ կռուելով քան թէ Գերմանները ամէն ճակատի վրայ:

Պատերազմական նախարարութեան տեղեկութեանց համաձայն, Իտալիոյ պատերազմի մեռեալները թիւր կը հասնի 135.000*ի, ուրիչ հաշիւներու համաձայն՝* 200.000*ի: Ամէն պարագայի մէջ, Իտալիան աժան պատերազմ մը ունեցաւ, որովհետեւ առաջին պատերազմին* 460.000 *մեռեալ ունէր:*

Ճափոն ունեցաւ 1.300.000 *մեռեալ Չինաստանի դէմ պատերազմելով: Ամերիկեան տեղեկատու դիւանը կը հաշուէ որ ճափոնական կորուստները կը հասնին* 2.500.000*ի: Առաջին պատերազմին կորուստն էր* 303...

Ահաւասիկ ընդհանուր վերապրումի դիւնուրներու թէ քաղաքացիներու մահերու թիւը երկրորդ պատերազմին: — Մեծն Բրիտանիա՝ 357.000, *Մ· Նահանգներ՝* 250.000, *Մ· Միութիւն՝* 7.000.000, *Ֆրանսա՝* 450.000, *Գերմանիա՝* 3.300.000, *Իտալիա՝* 200 *հազար, Չինաստան՝* 3.180.000, *Ճափոն՝* 2.500.000:

Քան մը միլիոն հոգի կորսուած, աւելի քան 300 *միլիառ ոսկիի հարստութեան հետ:*

Հերոսամարտի օր

ՆԱՎԻԼ·— *Յուլիս* 28*ի վերակի օրը հայկական Շավիլը տօնական օրուան վերապարանք ստացաւ: «Յառաջ»ի մէջ տպուած պարզ յայտարարութիւնը փարիզէն եւ շրջաններէն դէպի Շավիլ բերած էր ամէն դասակարգի Հայերու հոծ բազմութիւն մը: Փարիզը եւ իր բոլոր արուարձանները անխտիր, ունէին իրենց ներկայացուցիչները: Եկած էին ամբողջ ընտանիքներով եւ ուտելիքներով, այնպէս որ ամէն տարուան դաշտահանդէսի վայրը չատ նեղ եկաւ, իրարու ետեւէ խումբ խումբ հասնող ժողովուրդին:*

Առտուն Շավիլի մատրան մէջ կատարուեցաւ Հոգեհանդստեան պատարագ, հայկական բոլոր հերոսամարտներու զոհերուն յիշատակին, նախագահութեամբ Արբէն Ա· քահանայ Սիմէոնեանցի, որ խօսեցաւ իր այնքան հայրենասիրական քարոզներէն մէկը, պատմելով Ղանասորի արշաւանքը եւ պանծացնելով բոլոր հերոսամարտերու զոհերուն յիշատակը:

Կէսօրին անտառին մէջ սարքուեցան ընտանեկան ու ընկերական սեղանները ու սկսաւ կերուխումը: Հ·Յ·Դ· Արշակեան խումբի եւ Նոր Սերունդի «Անդրանիկ» խումբի ընկեր-ընկերուհիները պատրաստած էին ճոխ պիւֆէ, մատչելի գիներով: Ժամը 4*ին ժողովուրդը ուղղուեցաւ դէպի Շավիլի հին դերեզմանատունը, այցելելու իշխան Ճովսէփի եւ Սաթենիկ Արղութեանցներու դերեզմանները: Այս առթիւ խօսեցաւ ընկեր Գեղասիմ Բալայեան, իսկ Նոր Սերունդի կողմէ ընկ· Ճովիկ Եղիազարեան: Յուշիչ էր այն պահը երբ ընկ· Բալայեան իր քովը ունենալով Ղանասորի արշաւանքի մասնակցողներէն հատնաբար միակ վերապրողը՝ Պ· Ղանասորցին, մի առ մի կարդաց նոյն արշաւանքի մէջ իւկած* 19 *հերոսներու անունները: Շավիլի Նոր Սերունդէն Օրիորդներ Շուշանիկ Մարտիրոսեան եւ Աստղիկ Քէօսէեան արտասանեցին Ահարոնեանէն եւ Վարանդեանէն: «Րաֆֆի»ի երգչախումբը երգեց Ղանասորի քայլերգը եւ կոմիտասի «Հայր մեր»ը:*

Յետոյ այցելեցինք նաեւ մեր նորոդ հանգուցեալ ընկեր Բժ· Ճովսէփ Տէր Դաւթեանի դերեզմանը ուր դարձեալ խօսելով ընկ· Բալայեան հակիրճ պատմականը ըրաւ մեր սիրելի Բժիշկին կեանքին եւ վեր հանեց անոր մէջ դաշտափարական մարդն ու հայրենասէր Հայը: Այցելեցինք նաեւ 1942*ի օդային ռմբակոծութեան զոհ դացած «Արղութեան» խումբի ընկերներէն տարաբախտ Հրանդ Աթաեանի չիրիմին, ուր դարձեալ խօսեցաւ ընկ· Գեղասիմը, այս անգամ վեր հանելով Հ·Յ·Դաշնակցութեան ընկերական ոգին, որ խորը չի դներ հասարակ չարքային եւ ամենաարժէք պարտականութեան վրայ գտնուած ընկերներու միջեւ: « Այնուհետ այդ է պատճառը որ այս հզօր կազմակերպութիւնը այնքան անտանելի պայմաններու մէջ դիմացեր է այսքան տարիներ եւ այսօր իսկ իր չարքերը կը խտացնէ նորանոր երիտասարդ ուժերով »: Իրաւունք ունէր ընկերը, որովհետեւ ճիշտ այդ վայրկեանին իր չուրջը բոլորուած կը տեսնէր, այս օտար ափերուն վրայ հասակ նետած մեր երկսեռ երիտասարդ սերունդը որ եկած էր հայրենասիրական դասեր առնելու մեր անմահներէն եւ իր ուխտը կատարելու անոնց նուիրական չիրիմին վրայ:*

Այս պաշտօնական եւ սրբազան արարողութիւնները կատարելէ վերջ, անտառին մէջ ուրախութիւնները, երգերն ու պարերը չարունակուեցան մինչեւ ուշ առեն, խանդավառ մթնոլորտի մէջ:

Թղթակից

ԱՆԳԼԻՈՑ ընկերային ապահովագրութեան հեղինակը, լորտ Պիվըրիճ Պեվրին այցելելով, առաջարկեց ընդհ· ներում չնորհել ոչ միայն անուանական Նացիներուն, այլ եւ փոքր գործակիցներուն, ամբողջ Եւրոպայի մէջ: Իր կարծիքով, պատերազմի ոճրագործները պէտք է պատժուին, բայց անոնք որ ուրիշ յանցանք չունին եթէ ոչ հիթլէրի կուսակցութեան պատկանիլ, պէտք չէ նեղուին: « Միայն համալսարաններով եւ կրթութեամբ կրնանք սորվեցնել Գերմաններուն թէ ինչ է աղատ ընկերութիւնը »:

Նոր պաշտօնակից մը

*Իմացեր էինք արդէն, բայց դեռ նոր ստացանք առաջին կապոցը, «Արեւելք»ի, որ կը հրատարակուի Հալէպի մէջ, նախաձեռնութեամբ Դաշնակցական ընկերներու: Յաջողութիւն մաղթելով, առաջին թիւի խմբագրականէն կ՚արտատպենք հետեւեալ հատուածը, որ կը պարզէ թերթին ուղղուքիւնը (*23 *Յունիս*)· —

« Թերթ մը, ամէն բանէ առաջ, աչք մըն է որ կը տեսնէ ու տեսածը չտեսնելու չի զարներ: Յուցամատ մը սակայն, որ ի հարկին պէտք է դիմանայ ըլլալ նաեւ բռունցք մը:

«Անկախ» թերթ մը չէ Արեւելքը: Հայ թերթ մը երբեք անկախ չի կրնար ըլլալ: Հայ թերթը միշտ կախուած պէտք է մնայ հանրային խղճմտանքէն, իր դոյութիւնը իմաստաւորող խէալէն, իր խանդավառութեան զսպանակը եղող դաղափարին անշեղ սկզբունքներէն: Խէալէ զուրկ՝ մարդը ողբալի արարած մըն է, թերթը՝ լրագիր մը, իսկ լրագիրը խանութ մը: Խանութ մը չէ Արեւելքը, այլ որոշ եւ յստակ խէալի մը դրօշակիրը: Մեր խէալը ունի մոլեռանդ հաւատաւորներու կուռ չարքեր: Ունի նաեւ ոչ նուազ մոլեռանդ հակառակորդներ: Բարեկամն ու հակառակորդը հաւասարապէս կրնան վստահ ըլլալ, թէ մեր ուժը կ՚առնենք մեր համոզումներէն եւ համոզումները կը խարսխենք սուղ վճարուած փորձառութիւններով հարուստ անցեալի մը վրայ: Իր համեստութեանը մէջ չքեղ վստահութիւն մը ունի այս թերթը, միակ եւ դերադոյն ձգտում մը — ըլլալ հաւատարիմ աւանդապահը այն սերունդին, որ դիտցաւ մեռնիլ Հայրենիքին համար եւ «իմացաւ» մահով պայծառացուց Հայոց պատմութեան մայր երկիննքը, որ պատուաւոր մահը դերադասեց անպատիւ կեանքէն, որպէսզի գալիք սերունդներուն ղիմադիծը ըլլայ պայծառ եւ հոգին ամո՛ւր, որ դարերու սրտկութեան մուրը սրբեց հայ մարդուն ճակատէն, խիղճը մարտնչումներով եւ անհատապալի խոյանքներով:

«Չէզոք» թերթ մը չէ Արեւելքը: Չէզոքութիւնը այն է թերթի մը համար, ինչ որ է անկողմնակալութիւնը... կողմնացոյցի մը համար: Մեր թերթին կողմնացոյցը հիւսիս չի նայիր անպայման, եւ ոչ ալ հարաւ, եւ կամ արեւմուտք, ոչ իսկ ...արեւելք: Արեւելքի սլաքը իրեն մաղնիս ունի միա՛ն հայ մարդուն հոգին, հայ ժողովուրդին իրական չահը, Հայ Հայրենիքին պայծառ ապագան:

Հայու ոգիով կը սկսինք հրատարակել հայ թերթ մը: Գաղափարական թերթ մը: Գիտենք թէ ինչ զրկարաց ընդունելութիւն կը սպասէ այս թերթին, հաւատաւոր եւ խանդավառ երիտասարդութեան կողմէ: Մեր ճիգը պիտի ըլլայ մնալ արժանի՝ ցոյց տուած համարումին: Մեր ներշնչումին աղբիւրը Հայուն փառաւոր անցեալն է ու մեր որոնումներուն նշանակէտը հայ ժողովուրդին պայծառ ապագան, որուն կը հաւատանք ամբողջ հոգիով եւ որուն համար պատրաստ ենք զոհելու ամէն բան, ինչպէս զոհեցին մեր նախորդները, կախարդուած մխիթարն երազէն եւ ի խնդիր միեւնոյն խէալին իրականացման:

Արտասահմանի հայ մամուլին չարքերուն, ահաւասիկ նոր թերթ մըն ալ: Երիտասարդ թերթ մը: Հայ կեանքի այս բախտորոշ օրերուն, երբ մեր արդար Դատը կ՚ապրի իր ամէնէն ճակատագրական պահը, երբ հայ զոհդուածներուն սրտին մէջ փոթորիկ կայ եւ աչքերուն մէջ դեղեցիկ ակնկալութիւններու կայծը, պէ՛տք էր որ այս դաղութն ալ լսելի դարձնէր իր ձայնը:

Ու մեր ձայնը պիտի ունենայ ա՛յն կշիռը, ինչ կշիռ որ ունի մեր կազմակերպութիւններուն զանդուածը հայ կեանքին մէջ »:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՄԻՆՉԵՒ Ե՞ՐԲ ԱՅՍՊԷՍ

ՊՈՒՏՈ, **30** *Յուլիս* (*Յառաջ*)·— *Առհասարակ Դաշնակցական մամուլն է որ չեչտակի կը պախարակէ եւ կը մատնէ բոլոր անոնք որ «ազգասէր» եւ «հայրենասէր» ներկայանալով հանդերձ դեռ կը յամառին թուրք երգը տարածել Եւրոպայի սրտին վրայ: Ախտաւոր «ժառանգութիւն» մը որ միասին արտասահման փոխադրուած է: Դժբախտաբար այդ «ժառանգութիւնը» կը փոխանցուի նաեւ մեր նորահասներուն, աղարտելով անոնց ազգային նկարագիրը:*

Կիրակի օր նշանաւոր մը ներկայ եղայ: Քանի մը հայերէն եւ եւրոպական երգեր, ու ահա չիփքէ թելլի (ձայնագրի վրայ): Բարեկամս վրդովուած առաջարկեց որ դուրս ելլենք... Կ՚ուզէի տեսնել թէ այս մարդիկը հայերէն երգել ալ գիտե՞ն, թէ ոչ միայն թրքերէն... Եւ ահա անմիջապատասխաններ նուազի հետեւողութեամբ սկսան խաղալ գեղեցիկ բացագանչութիւններով: Այնպէս ինչպէս որ իրենց ծնողները վարժեցուցած են: Սիրտդ կ՚արիւնի երբ ականատես կ՚ըլլաս նման տեսարանի մը: Մատաղ հոգիներ պղտոտախաղ ընելով կը կարծեն զեղարուեստի ծառայած ըլլալ: Այս մտածումներով տարուած էի, յանկարծ քանի մը պա-

տանինք, «Ազատաւոր» Միութեան նախկին սան – տանուհիներ, սկսան հայերէն երգել: Դժբախտա – բար այս պոռթկումը ուշքի չէր բերած կոչկոռ կապած թուրքերէնի սիրահարները:

Եւ դարձեալ սկսաւ զուալ ձայնագիրը: Բարե– կամիս հետ դուրս եկանք այդ զզուելի մթնոլոր– տէն: Ներկաներէն մաս մը ցաւեցաւ որ կը մեկ– նինք, իսկ ուրիշներ ուրախ էին որ աւելի ազատ պիտի ըլլային լիտի «խաղ»եր կանչելու: Երբ դուրս ելանք, բարեկամիս ըսի որ եթէ թուրք ընթացիկ մը լսէր եւ տեսնէր այս ուրախութիւնը, ներս պիտի մտնէր եւ ըսէր ներկաներուն,— Ափէ– րիմ պէ, վաթանտաշ «ազբ»արար: Ես գիտէի որ բոլոր Հայերը համաձայն չեն խաղաղութեան ժո– ղովին իրենց ստորագրութիւնը ղրկելու, որպէսզի Թրքահայաստանի հողերը Ս. Հայաստանին կըց– ուին...

Պատահինե՛ր եւ երիտասարդնե՛ր, եթէ ձեր ծնողները իրենց հայերէն երգել չգիտնալը պար– կելու համար կ'ըսեն թէ « ես թուրքերէն խաղը կր սիրեմ », դուք ալ այդ տիղմին մէջ իյնալու պէտք չունիք: Վաղը Հայաստան պիտի երթաք եւ ձեզի համար չա՞տ ամօթ է, եթէ հայերէն խօսիլ եւ եր– գել չգիտնաք: Ընդհակառակն, դուք ամէն գնով պէտք է պայքարիք որ բոլոր հաւաքավայրերու մէջ հայերէն երգուի: Մեր այնքան սիրուն եւ դողդրիկ երգերը ոչ մէկ ժողովուրդ ունի: Մանա– ւանդ որ Ս. Հայաստանի երգերն ալ հոսիլ սկսան արտասահման: Պարեցէք նաեւ հայերէն, եթէ չէք գիտեր՝ Ֆրանսերէն: Երգեցէք նաեւ Ֆրանսերէն, եթէ կ'ուզէք եւրոպական երգի ճաշակը ներքցնել: Բայց մի՛ երգէք մեր ոտոխին «նաղարա»ները, մա– նաւանդ այդ զարշելի պարերը, օտարներն անդամ ձեր վրայ կը ծիծաղեն:

Դեռ հայկական ճաշարան մըն ալ ունինք որ...

Կ. Տօնէրեան

Ծանր վիճակ Պաղեստինի մէջ

Երուսաղէմէն կը հեռագրեն թէ բրիտանական բանակին բոլոր երեց կամ պլխաւոր սպաները, ո– րոնք մինչեւ հիմա պանդոկներու, հիւրանոցներու կամ մասնաւոր բնակարաններու մէջ կ'ապրէին, այսուհետեւ պիտի բնակին զօրանոցներու մէջ, ո– րոնք շրջապատուած են փշաթելերով եւ որոնց շուրջը պահակներ հսկողութիւն կը կատարեն դի– չեր ցերեկ: Այս կարգադրութիւնը եղած է ընդհ. հրամանատարին կողմէ, մահափորձեր սարքուած ըլլալով երկու անգլիացի դնդապետներու դէմ:

Ինչպէս դրած էինք, հրէական զաղտնի կազ– մակերպութիւնը, «Իրկուն Զվայ» նոր սպառնագիր մր ուղղած էր բրիտանական իշխանութեանց դէմ: Ուրիշ արտակարգ միջոցներ ալ ձեռք առնուած են: Ընդհանուր զգաստութիւն կը տիրէ ամբողջ երկրին մէջ: Հրէական սպառնալիքը ուղղուած է բարձրաստիճան սպաներու, նոյնիսկ ընդհ. հրա– մանատարին՝ զօր. Պարքըրի դէմ, որուն հանդէպ ատելութիւնը սաստկացած է վերջերս: Արդարեւ, զօրավարը հրամայած էր ամէն յարաբերութիւն խզել Հրեաներուն հետ, «զարնել անոնց քսակին»: Որեւէ տեղափոխութեան ատեն զօրավարին կ'ըն– կերանան հատընտիր արաբ արձակապիններ, որոնք վարպետ են դաւադրական գործերու համար:

Վերջին լուրերու համաձայն, Անգլիա ծովա – յին եւ զինուորական գործողութեանց ընդարձակ ծրագիր մր մշակած է, որ պիտի գործադրուի ան– միջապէս, խափանելու համար Հրեաներու ապօ– րէն ներգաղթը: Գործողութիւններ պիտի կատար– ուին նաեւ Իտալիոյ, Աւստրիոյ եւ Գերմանիոյ մէջ, որպէսզի տարագիր Հրեաներ չկարենան ճամբայ ելլել դէպի Պաղեստին: Մասնաւոր զօրամասեր տեղաւորուած են Հայֆայի մէջ:

Անգլիական կառավարութիւնը կը սպասէ որ նախագահ Թրումըն ընդունի կամ մերժէ անգլե– ամերիկեան մասնագէտներու ծրագիրը Պաղեստինի բաժանման մասին: Եթէ այս ծրագիրը մերժուի Անգլիացիները ուրիշ կարգադրութիւն մը պիտի առաջարկեն, տագնապը լուծելու համար:

Նոր ձերբակալութիւններ կատարուեցան Պա– ղեստինի հրէական կեդրոններուն մէջ:

ԱՆԴԱՐԱՑԻՆ կը հեռագրեն թէ վարչապետը, Րէճէպ Փէքէր կազմեց նոր դահլիճը, չորս օր խոր– հրդակցելէ վերջ: Դահլիճը կը բաղկանայ 14 նա– խարարներէ որոնց չորսը անդամ էին Սարաճօղ– լուի կառավարութեան, իսկ տասը բոլորովին նոր տարրեր են, անդամ Հալքի: Արտաքին նախարար կը մնայ Հասան Սաքա: Նոր վարչապետը իր ծրա– գիրը պիտի ներկայացնէ երկուշաբթի օր, մասնա– ւորապէս ծանրանալով անտեսական խնդիրներու վրայ:

ԱՔԵՆԻԶԻՆ կը հեռագրեն թէ աւելի քան 100 դաւադիրներ ձերբակալուեցան Լարիսայի շրջանին մէջ, իբրեւ անդամ համայնավար հրոսախումբե– րու որոնք վերջերս կրակի տուած էին դիւղ մը: Հետապնդումները կը շարունակուին: Ողիմպոս լերան վրայ ամբողջ դիւղ մը ամայացած է: Կը կարծուի թէ բնակիչները փախած կամ դերի բըռ– նուած են:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

UNRRAի համագումարին առջեւ, որ տեղի կ'ունենայ Ժընեւի մէջ, ընդհ. տնօրէնը՝ Լա Կար– տիա դառնօրէն դանդատեցաւ թէ Աւստրիոյ ժողո– վուրդը չարչար կը տուժէ զինուորական դրաման հետեւանքով, թէ ժողովուրդը ստիպուած է կերա– կրել այդ բանակները: « Նոյնիսկ Նիւ Եօրք, աշ– խարհի ամէնէն հարուստ քաղաքը, պիտի չկրնար դիմանալ այսպիսի կացութեան մը: Աւստրիոյ 7 միլիոն բնակիչները հարկադրուած են վճարել դրաման բանակներուն ծախքին առնուազն մէկ մասը: Միայն մէկ շրջանի մէջ ծախքը հասած է 14 միլիոն սթերլինի »: Ճեասոյ դիտել տուաւ թէ Ռու– սերը պայմանագիր մր կնքած են Չեխոսլովաքիոյ հետ, աւստրիական քարիւղ ճարելու համար: Նոյն ժողովին մէջ Մ. Նահանգներու արտաքին նախա– րարութեան փոխանորդը յայտարարեց թէ ժամա– նակը եկած է վակելու UNRRAն, քանի որ նիւթա– կան միջոցներ կը պակսին: Մորհրդային պատուի– րակը պատրաստակամութիւն յայտնեց օգնելու, որպէսզի կազմակերպութիւնը չարունակուի մին– չեւ 1947, մասնաւորապէս նպաստելու համար Չե– խոսլովաքիոյ, Եուկոսլաւիոյ, Լեհաստանի, Ճու – նաստանի եւն:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՑ ռուսական չրջանին մէջ (Պրան– տէնպուրկ) բազմաթիւ մայրեր դիմում կատարած են Միջազգային Կարմիր Խաչին, խորհրդային իշ– խանութեանց, եկեղեցիներու Համաշխարհային Մորհուրդին եւ Պերլինի բողոքական եպիսկոպոսին, դանդաղելով թէ Ռուսերը տարած են 13—17 տա– րեկան տղաքը, վեց չրջաններու մէջ: Հրատարակ– ուած լուրերուն համաձայն (Ռիւթէր), ռուսական դաշտի ոստիկանութեան սպաները կ'ըսեն թէ այդ պատանիները այլուր կը փոխադրուին «վե– րաղատուհրակման» համար եւ բացակայ պիտի ըլլան երկու տարի: Փոխադրուած պատանիներուն մէջ կան զաւակները համայնավարներու, նախկին նացիներու, նոյնիսկ անդամները հակաֆաշական եւ բրիտասարդական միութեան:

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՆՊԱՍՏՆԵՐՈՒ նոր սակին հա– մաձայն, երկու զաւակ ունեցողները պիտի ստա – նան 1130 ֆրանք, 3 զաւակի համար՝ 2825, անկէ աւելի ունեցողները՝ 1695 ֆրանք իւրաքանչիւր զաւկի համար: — Մերացած աշխատաւորներու հանգստեան թոշակը, որ 12.000 ֆրանք էր, բարձ– րացաւ 15.000ի: — 18 տարեկանէն վար բանուոր– ները վճարովի արձակուրդ պիտի ստանան մէկ ա– միս, 18—21 տարեկանները՝ 22 օր:

ԵՐԿԱԹՈՒՂԻՆԵՐՈՒ նոր սակացոյցը (յաւե – լում) պիտի գործադրուի Օգոստոս 10էն սկսեալ:

ՊԵԼԺԻՈՑ թղթատարական պաշտօնեաները ընդհ. գործադուլ հռչակեցին: — Ճունաստանի Աշխատանքի Դաշնակցութիւնն ալ գործադուլ հըր– չակեց, բողոքելով կառավարութեան ոտնձգու – թեանց դէմ:

ՄՈՒԿԵՐՈՒ ՈՂՆԶԱՑՆԵԼՈՒ համար թունա – ւոր կազ մր կը գործածէր գերձակ մը, Նոթր Տամ ոէ Վիքթուառի մէջ: Հարկ եղաւ պարպել բոլոր վարձակալները, այլապէս հեղձամահ պիտի ըլլա– յին: Երեք դիշերապահներ քիչ մնաց որ թունա– ւորուէին:

ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ
ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱԽԱՆՔԻ
49ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ ԱՌԹԻԻ

կազմակերպուած Հ.Յ.Դ. Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէի կողմէ եւ մասնակցութեամբ բոլոր ենթակոմիտէ– ներու, Խումբերու, Հ. Յ. Դ. Ներ Սերունդի Շրջ. վարչութեան եւ բոլոր Մասնաճիւղերու, ինչպէս եւ Ֆր. Կ. Խաչի Մասնաճիւղերուն՝ հովանաւորու– թեամբ Ֆր. Ընկերվարական Կուսակց. (S.F.I.O.) Կարտանի Մասնաճիւղին եւ պատուոյ նախահա – հութեամբ քաղաքապետ Պր ՎԻԿԹՈՐ ՍԱՎԻՆԻ, նա– հանգային Խորհրդական եւ Քաղաքապետ Կարտանի

11 Օգոստոս 1946, կիրակի ժամը 8էն մինչեւ երե– կոյեան 8, Փըթի Վալապրի դեղեցիկ եւ ծառազարդ անտառին մէջ (Կարտանի եւ Էքսի ճամբուն վրայ):

Գեղարուեստական ճոխ բաժին և բանախօսութիւն: Երգ, նուագ, արտասանութիւն եւ զանազան անա– կընկալներ: Հայկական եւ եւրոպական պարեր: Ճոխ պիւֆէ, առատ խմիչք, դինի, զարեջուր, եւն. դիւրամատչելի դիներով: Հաղորդակցութեանց համար դիմել ընկ. Քէօսէեանի, Աւտոյեանին եւ Ս. Փիւրէճեանին: Մուտքը ազատ է:

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ.Յ.Դ. Նոր Սերունդի Շրջ. վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր շրջանիներու ընկերուհիներ իրենց վարչութիւններով այսօր Ուրբաթ, ժամը ճիշտ 7ին, **Salle Mazenaud 88, Rue d'Aubagne.** կարեւոր օրակարգ: Ներկայ պի– տի ըլլայ Նոր Սերունդի կեդր. Վարչութեան ներ– կայացուցիչը:

ՌՕՄԱՆԷՆ Զարբինեան ընտանիքը շնորհակա– լութիւն կը յայտնէ բոլոր անոնց որ անձամբ, նա– մակով եւ ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնե– ցին ողբացեալ Ռոպէռ Զարբինեանի եղերական մահուան առթիւ (կառախումբին տակ մնացած):

ՕՐ. ԾՈՎԻՆԱՐ ԳԱՓԼԱՆԵԱՆ
Պ. ՄԿՐՏԻՉ ԿԻՐԱԿՈՍԵԱՆ
ամուսնացած
4 Օգոստոս 1946 Մարսէյլ

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱԽԱՆՔԻՆ **49**րդ տարեդարձին առթիւ *Վալանսի Նոր Սերունդին* նախաձեռնու– թեամբ հոգեհանգիստ պիտի կատարուի, ի յիշա– տակ այն բոլոր հերոսներուն որոնք իննսուն հայ Ազատագրական նահատիւն վրայ, *այս կիրակի առ– տուան ժամը 10ին*, Վալանսի Հայոց մատուռը:

Նոյն առթիւ Դաշտահանդէս Օգոստոս **18**ին, նախաձեռնութեամբ Վալանսի Նոր Սերունդին: *Կր խնդրուի նկատի ունենալ:*

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Համախարբերդցիական Միու– թեան *վարչութիւնը ընդհ. անդամական ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամները այս կիրակի*, կէսօրէ վերջ, ժամը **2.30**ին Հ.Ա.Լ.Մ.Միութեան սը– բահը, րիւ Լօճկ տը Քափուսին: *Կը հրաւիրուին Զարսանճագի, Բերբրի, Ծօղաթի, Զմշկածագի եւն. հայրենակիցները որ դան անդամ արձանագրուին:*

ԿՈՉ ԽԱՐԲԵՐԴՑԻՆԵՐՈՒՆ

ԿԱՐՏԱՆ.— Խումբ մը Խարբերդցիներ խոր– հեցան ի վերակազմել Համախարբերդցիները. Միութեան կարտանի Մ-ճիւղը: Այս առթիւ որոշ– ուեցաւ խորհրդակցական ժողով մը գումարել այս կիրակի, կէսօրէ վերջ հայկ. դպրոցին սրահին մէջ: Մարսէյլէն հայրենակիցներ բացատրութիւն– ներ պիտի տան, Լիոնի մէջ գումարուած **6**րդ պատգմ. ժողովի մասին: Կր հրաւիրուին Կարտա– նի, Պիվէրի եւ Միրոյի բոլոր Խարբերդցիները:

Խումբ մը Խարբերդցիներ

ՄԱՄՈՒԼԻ ՏԱԿ Է՝ 1947ի տարուան պատի օրացոյցներու պլօքը (չաբաթական), ճոխացուած պատմական, դիտական եւ դեղարուեստական ըն– տիր հատուածներով: Ֆրանսահայ կազմակեր– պութիւններու հաշուոյն մեծաքանակի համար *մասնաւոր դեղչ: Դիմել մինչեւ Օգոստոս վերջը* Տպարան Ս. Փողիարեանի, **70, Rue Paul-Bert, 70 Lyon (R.)**

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻՆ Պ. Աշոտ եւ Տիկ. Աբմեհուհի Գիւնոսեան (*Կարնեցի*): *Պատերազմէն առաջ կը գտնուէին Ալէնս* (Gard): *Իմացնել քեռորդւոյն՝ Յարէն Ս. Պալանեանի:*

ՏԻԳՐԱՆՈՒՀԻ ԹԵՒՈՍԵԱՆ (*Կարնեցի*) *կր փնտռէ իր ազգականները* (Անապատէն ետք եկած ըլլալով չի յիշեր անոնց անուններըը): *Գրել* **49, Rue Maurice Barrès, Beyrouth (Liban).**

ՅԱՌԱՋ կը ծախուի, ամէն օր, **21, Rue des Fêtes**ի լրագրավաճառին մօվ:

AIX-LES-BAINSի ՄԷՋ
ՀԱՅԿ. ԵՒ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՃԱՇԱՐԱՆ
ՏԷՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆ ԽՈՀԱՆՈՑԻՐԵՒՆ

Aix – les - Bainsի աշխարհահռչակ **Mont - Révard**ի թելէֆերիկի կայանը, ուր պիտի վայելէք հաճելի օդ, հազուագիւտ տեսարան մը եւ բոլոր ևրբաճա– շակները գտհացնող արեւելեան եւ եւրոպ. համեղ կերակուրներ, օդի, աղանդեր եւայլն:

Կ'սօրէ վերջ թէյ եւ պար մինչեւ առաւօտ

ԼՈՑՍ ՏԵՍԱԻ

Կ. ՓՕԼԱՏԵԱՆԻ

Արեւելքի տպարը (վեպ)

215 էջ, գին 150 ֆր.: Հեղինակի հասցէն՝ Po– ladian, 92, Bd. Gén. Nollet, La Rosière, Marseille:

Նկարազարդուած Բ. Պօտոսեանէ: Կը ծախուի *Փարիզ, Հր. Սամուէլ, Պարսամեան եւ Բալուեան դրատուներուը, Մարսէյլ, Մերիկեան դրատուն:*

Կարդացի՞ք Մ. ՋՆԱԲԵՐԴԸ

Ն. Սարաֆեանի բանաստեղծութեանց նոր հա– տորը: Գինն՝ 200 ֆրանք: Հասցէ.— 20 Avenue du Petit Parc, Vincennes, (Seine):

Ուշադրութի՛ւն կօշկակարներուն

Ունինք կաշիի վաճառատուն Crepin եւ Tannerie: Ձեր բոլոր դնումներու համար դիմեցէք Յ. Գ. Փա– փազեան վաճառատունը, 223 rue Tolbiac, Paris(13), Tél. Gob. 64–54: Բաց է ամէն օր ժամը 8էն 12 եւ 14էն 18, դոց է ուրբաթ եւ չաբաթ օրերը: Հաղոր– դակցութիւն՝ métro Tolbiac, Place d'Italie, Glacières:

Imprimerie DER-AGOPIAN, 17 Rue Damesme – 13e
Le Gérant : H. AGONEYAN

ՅԱՌԱՋԸ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE

HARATCH - Fondé 1925 - R. C. S. 376.284

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

17, Rue Damesme — PARIS (13e)

Tél.: GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺԻՆ. Տար. 750, 6ամս. 400, Արտասահման 1000 ֆրանք

Samedi 10 Août 1946 Շաբաթ 10 Օգոստոս

ԹՂԹ. ՏԱՐԻ — 18e Année N° 9772 – Նոր շրջան թիւ 411 խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ՝ 3 ֆր.

Խորհրդաժողովի պատասին մէջ

ՊԱՏՏԿԵՐՆԵՐ ԵՒ ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Բ.

Խօսակցութիւնը համեմելու համար հարցուցի Ռոյթերի ներկայացուցիչին թէ ի՞նչպէս կը հագցնէր իր լուրերը Լոնտոն կամ այլուր։

— Պէտք է ըսեմ որ հրաշալի է մեր կազմակերպութիւնը. մանաւանդ սպասարկութիւն ունինք աշխարհի չորս կողմը, իսկապէս անմրցելի։ Ասոր համոզուեցայ մանաւանդ վերջերս երբ անգլիական պատուիրակութեան հետ Հնդկաստան գացած էի... Գործիք մը ունինք այստեղ ու ամէն տեղ. մեքենագիր աղջկան արագաշարժ մատները կը թրխկան սեղնաշարին վրայ. հազիւ թերթ մը ու արդէն զեկոյցը, երկվայրկեանի մը մէջ կը տպուի Անգլիոյ կամ ուրիշ վայրերու խմբագրատուներ – բուն մէջ. հետեւաբար Լոնտոնի Թայմզը կամ Կլասկոյի Սճոթամէնը միեւնոյն վայրկեանին կը ստանան լուրը...

Մտերմական է մամուլի դրասենեակներուն մթնոլորտը։ Բազմաթիւ պատեհութիւններ կան նոր ծանօթութիւններ հաստատելու կամ հինները թարմացնելու։ Լրագրական արուեստը կը պահանջէ որ ընդլայնես բարեկամութիւններուդ շրջանակը, մանաւորաբար մեծ թերթերու թղթակիցներուն հետ։ Ուշագրութենդ չի կրնար վրիպիլ ուրիշ երեւոյթ մը. « դասակարգային խարութիւն » չկայ այստեղ։ Ամէնաւոր օրաթերթերուն աշխատակիցները մատչելի են քեզի այնքան դիւրութեամբ որքան Եւրոպայի կամ Ամերիկայի մէկ կորստած անկիւնէն հանող լրագրող մը։

Գրեթէ անթերի է դրասենեակներուն ներքին կազմակերպութիւնը։ Ի՞նչ դիւրութիւններ ընծայուած են թղթակիցներուն։ Ամէնէն գլխաւորը՝ ճայնարձակը, որուն առանձնակ «բերանները» Խորհրդաժողովին դահլիճէն վար կը փոխադրեն ամէն ճառ որ կ'արտասանուի վերը։

Ինչպէս յայտնի է, երեք լեզուներ կը գործածուին — անգլերէն, ֆրանսերէն և ռուսերէն։ Բուն ճառերը գրաւոր են միշտ ու պատրաստուած երեք լեզուներով։ Թղթակիցները ի՞նչպէս կը առնուն անոնց բնագիրները։ Անմիջապէս որ ճառ մը կ'արտասրուի, ճայնարձակը լուր կուտայ որ անոր ռուսերէն, անգլերէն ու ֆրանսերէն պատճէնները պատրաստ են եւ թղթակիցներուն պիտի բաժնուին յարակից դրասենեակին մէջ։ Եւ ահա լրագրող – ներու լեզէոնը կը խուժէ «ցրուիչին» դրասեղանը առնելու համար խնդրոյ առարկայ ճառին պատճէնը, իւրաքանչիւրը իր նախընտրած լեզուով։ Ցրուիչին սենեակին մէջ դետեղուած է նամակատուփ մը իւրաքանչիւր երկրի համար. այնտեղ դուք պիտի կարողաք նաեւ մեր անունը։

Քիչ մը անդին նամակատունն, հեռագրատունն եւ հեռաճայնի խցիկները, բոլորն ալ տրամադրելի թղթակիցներուն։ Եւ թուղթի ու մելան ուղածիդ չափ։ Միայն թղթակի՞ցներ այդ արշաւախումբին մէջ. հապա՞ լուսանկարիչները՝ չաւեր կին։ Կը լուսանկարեն քեզ, երբ նստած կը գրես. կը լուսանկարեն, երբ սրճարանը ծանօթներուդ հետ սեղանին չուրջը բոլորուած՝ կը ճնկես։ Լրագիրն ու չարաթաթերթը կ'առանալ չեն պիտեր։ Ցօղուած, լուր, այո՛, բայց մանաւանդ նկար, չափսերն ու տառատիպները դրաւելու համար։

Ժամը 4ին առը կայ. Խորհրդաժողովը կը բացուի քանի մը վայրկեանէն։ Պատուիրակներու ինքնաշարժները հեռուհեռէ կը մտնեն պալատին բակը։ Շքեղներ կան անոնց մէջ ու նաեւ համեստները։ Ահաւասիկ Մոլոթովը իր շքախումբով։ Համրեցի, 13 ինքնաշարժ իր առջեւէն ու ետեւէն։ Ահաւասիկ Էթլին, Պըրնըզ, Մեքենզի Քինկը, Պիտօն, Սփաքը, Էվըթը, վերջ չունի այս կարաւանը։ Թղթակից ու լուսանկարիչ կը մտնեն պալատէն ներս. ու չիտակ վեր, դէպի այն դահլիճը ուր պիտի գումարուի Խորհրդաժողովը։ Արդէն պիտեր թէ ովքեր պիտի խօսին այդ օրը։

Բաւական չէ որ պալատէն ներս մտնելու իրաւունք ստացած ըլլաս ու պահակ ոստիկաններուն ցոյց տաս բաց կապոյտ տոմսակը, որուն վրայ նշանակուած են ներկայացուած թերթին ինչպէս նաեւ թղթակիցին անունները։ Նիստերուն ներկայ ըլլալու համար պիտի ունենաս երկրորդ «անցագիր» մը։ Այս վերջինն է որ կ'արտօնէ մուտքդ ո՛չ միայն լիագումար Խորհրդաժողովէն ներս որ տեղի կ'ունենայ նախկին Ծերակոյտին

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՈՂՋՈՒՅՆ «ԱՐԵՒԵԼՔ»ԻՆ

Սիրելի «Արեւելք», նախ կ'ողջունեմ ծնունդդ, առանց փողի ու թմբուկի։

Կը տեսնեմ հեռուէն երեւակայութեանս աչքերով, ամպեր որոնք խոյս կուտան հորիզոնէն։ Անդին, լեռներ որոնք իրենց հպարտ գագաթը կը գծեն արշալոյի, դաշտեր, հիւղակներ, ւաւաններ որոնք կ'ողջունեն արեւածագը դէպի հեզ դարձած։

«Արեւելք»... հմայք մը ինքնին որ պահած է իր կախարդանքը բոլորին աչքին։ Արեւե՛լք, մայրը եւ օրօրանը իսկ բոլոր գեղեցկութեանց։

Գիտեմ որ այնքան ալ դիւրին չէ պահել բոլորին աչքը յառած դէպի հեզ։ Գիտեմ որ նոյնիսկ գորշ ու մոայլ ամպեր կուգան երբեմն խաթարել պայծառ տեսիլդ։ Գիտե՛մ, գիտե՛մ որ թզուկ ու գաճաճ ծառերն ու մացառներն անգամ կ'աշխատին եղծել տեսիլդ։ Բայց, ի՜նչ փոյթ, արեւն է միշտ թագաւորը բնութեան ու Արեւելքը անոր առաւօտին պերճանքը։

... Քանի մը թիւեր անցան ձեռքս։ Ինչե՞ր չյիշեցի։ Նախ ծաւալը շլացուց աչքերս եւ զիս տարաւ «Ճակատամարտ»ին զոր այնքան կը սիրեինք մենք բոլորս, մանաւանդ դուն ու ես, սիրելի *Արեւելք*։ Հոն ալ Արեւելքէն էր որ կ'առնէինք մեր հոգիներուն շողը։

Արեւմուտքը գորշ է ու մոայլ մեզի համար։ Որքա՜ն է սեւցուցեր հոգիները անոնց որոնք չեն կրցած իրենց էութիւնը թաթխել լոյսին մէջ եւ օծել զայն Հայուն բծուն շուղքը։

Մի՛ նայիր այս կողմը. միշտ արեւին նայէ, աչքերդ դէպի Արեւելք բարձրացուցած։ Քիչ անդին Հայրենիքն է։

ՍՕՍԻ

Տարօանէի պայմանագիրը ի գործ է

Անգարայէն կը հեռագրեն. — *Մոնթրէօյի պայմանագիրը՝ Նեղուցներու մասին՝ կը մնայ ի գործ հինգ տարի եւս, Օգոստոս 8էն սկսեալ։ Որ և է վերաքննութիւն չի կրնար կատարուիլ 1951էն առաջ։ Արդարեւ, պայմանագրին տրամադրութեամբ, ստորագրող պետութիւնները կրնան հինգ տարին մանդամ մը, 1936 Նոյեմբեր 9էն սկսեալ, պահանջել անոր այս կամ այն յօդուածին վերաքննութիւնը, պայմանաւ որ առաջարկը ներկայացուի պայմանաժամէն երեք ամիս առաջ, այսինքն Օգոստոս 9էն առաջ։ Խորհրդային կառավարութիւնը, որ Փոցտամի մէջ եւ Մոսկուայի Թրքական դեսպանին առջեւ յարուցած էր Նեղուցներու խնդիրը, որեւէ դիմում չէ կատարած։ Ընդհանրապէս կը կարծուի թէ Խ. Միութիւնը այսպէս լռելեայն կը հաստատէ իր դիտաւորութիւնը, — ուղղակի Թուրքիոյ հետ կարգադրել այս խնդիրը, իր յարմար դատած պահուն։*

ՀԱԾՏՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ

Մոլոթով կը պնդէ 2/3ի վրայ

Մթնոլորտը նորէն պղտորեցաւ Հաշտութեան Խորհրդաժողովին մէջ, հինգշաբթի օր, երբ Մոլոթով յայտարարեց թէ կը մերժէ ընդունիլ նախորդ օրը քուէարկուած բանաձեւը, առեւտրական գործողութեանց մասին։

Ինչպէս գրած էինք երէկ, Կառնոյադրի Ցանձնաժողովը 6է դէմ 15 ձայնով ընդունած էր բրիտանական բանաձեւը, որուն համաձայն Խորհրդաժողովը կրնայ յանձնարարութիւններ ընել 2/3ով կամ պարզ մեծամասնութեամբ։ Այս բանաձեւը մերժած էին Խ. Միութիւնը, Ուկրայնա, Սպիտակ Ռուսիա, Եուկոսլաւիա, Լեհաստան եւ Չեխոսլովաքիա,— այսպէս կոչուած սլաւական ճակատը։

Հինգշաբթի օր, Խորհրդաժողովի ընդհ. նիստին մէջ Պ. Մոլոթով յայտարարեց թէ համաձայն է Կառնոյադրի Ցանձնաժողովի բանաձեւին, բայց մէկ կէտէ,— չընդունիր որ Խորհրդաժողովը կարգ մը յանձնարարութիւններ քուէարկէ պարզ մեծամասնութեամբ, եւ ոչ թէ 2/3ով, ինչպէս կ'ուզէր Զորսերու Խորհուրդը։ « Խորհրդային պատուիրակութիւնը չի կրնար ընդունիլ որ 11 պատուիրակներ կրնան իրենց կամքը պարտադրել ուրիշ 10 պատուիրակներու։ Հետեւաբար սխալ մը կը նկատէ յանձնաժողովին որոշումը եւ կը պահանջէ որ կանոնադրին այս կէտը նորէն քննուի լիագումար նիստի մէջ։ Միջազգային խորհրդաժողովի մը հիմնական սկզբունքն է ձգտիլ միաձայնութեան։ Դիւրին բան չէ այս։ Պէտք է ջանալ իրար հասկնալ, կարելի եղածին չափ կատարեալ համաձայնութեան մը յանգելու համար։ Պէտք է նկատի առնել բոլորին կարծիքը եւ ոչ թէ պարտադրել սահմանափակ մեծամասնութեան մը կամքը »։

Այստեղ Մոլոթով մեղադրեց բրիտանական պատուիրակութիւնը թէ Կանոնադրի Ցանձնաժողովին բերաւ նոր առաջարկ մը, որ, ընդունելով պարզ մեծամասնութեան սկզբունքը, իրապէս կը ջնջէ Զորսերու Խորհուրդին տուած որոշումները։ « Ցանձնաժողովը ինչո՞ւ գործեց այս սխալը։ Բրիտանական եւ ամերիկեան պատուիրակութիւնները պատասխանատու են գործուած կոպիտ սխալին։ Այս երկու պատուիրակութիւնները իրենք իրենց իրաւունք տուած են վերապահումներ կատարել, Զորսերու Խորհուրդին կողմէ միաձայնութեամբ ներկայացուած առաջարկներէն վերջը։ Ասով կացութիւնը ոչ թէ մեղմացած, այլ ծանրացած կ'ըլլայ։ Եթէ Ամստրալիոյ պատուիրակը այնքան պնդեց պարզ մեծամասնութեան վրայ, պատճառն այն է որ չէր յուսար թէ պիտի կրնայ ի հարկին 2/3 քուէ շահիլ Խ. Միութեան դէմ ուղղուած յանձնարարութեանց համար։ Խորհրդաժողովը հաւաքուած չէ անոր համար որ պետութիւն մը կամ պետութեանց խմբակ մը յաղթանակ շահի Խ. Միութեան կամ ուրիշ պետութեան մը վրայ։ Եթէ այսպէս ըլլար, նախ պիտի վնասուէր այն պետութիւնը որ պիտի կատարէր այդ փորձը, եւ յետոյ առիւծ հարուած մը պիտի տար Խորհրդաժողովի հեղինակութեան։ Խ. Միութիւնը հպարտ է որ փրկեց քաղաքակրթութիւնը ֆաշական բարբարոսներէն, հպարտ է որ Եւրոպայի կարգ մը երկիրները ազատեց ֆաշական ճանկերէն եւ օգնեց այն պետութեանց որ կը գտնուէին հիմնէրեական լուծին տակ։ Եօթը միլիոն հողի սպանուած,— ահա իմ երկրիս կորուստները։ Խ. Միութեան եւ կարմիր բանակին զոհողութիւնները մեզի իրաւունք կուտան յայտարարելու այստեղ թէ Խ. Միութեան, ինչպէս ուրիշ ժողովրդավար երկիրներու ձայնը արժանի է լսուելու, երբ կոչ կ'ընէ միաձայնութեան »։

Եզրակացնելով, Մոլոթով չեշտեց թէ աշխարհի ժողովրդապետութեանց հանրային կարծիքը

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ՆԻՍՏԸ

սրահին մէջ, այլ եւ յարակից դահլիճը, որուն կանանչ սեղաններուն բոլորտիքը կը հաւաքուին Խորհրդաժողովին յանձնախումբերը։

Այս յարկին վրայ պիտի գտնես քարտուղարութեան դրասենեակները, պատուիրակներու եւ թղթակիցներուն յատկացուած «ընդունելութեան սրահը», հեռաճայնի խցիկները, նամակատուն մը, ճաշարանը, առանձին տեսակցութեանց համար տրամադրուած սենեակները, ճայնասփիւռի աշխատանոցը եւայլն։ Մասնաւոր սպասարկութիւն մը տեղեկութիւններ կը հայթայթէ մամուլի ներկայացուցիչներուն՝ Խորհրդաժողովին հետ առնչութիւն ունեցող նիւթերու շուրջ։ «Ընդունելութեան սրահէն» կրնաս գնել Լոնտոնի նոյն օրուան թերթերը. ու մանաւանդ... սիկարէք ու լուցկի՝ երկու օրը մէկ ծրար ու մէկ տուփ օրինական գինով։ Ողբալի է վիճակդ, եթէ օրական մէկ ծրարով չես գոհանար... որովհետեւ ծխախոտ Ֆրանսուհին տոմսակիդ վրայ կ'արձանագրէ թուականը, իսկ դուն մասնաւոր տոմարի մը մէջ կը ստորագրես՝ միշտ թերթիդ անունով...

Անօթեցաք, մտիր ճաշարանը, դիները սովորական, եւ երեք տեսակ,— 45, 75 եւ 125 ֆրանք՝ դարեջուրով ու գինիով։ Իրիկուան դէմ անշուշտ քիչ մը յոգնած ես՝ ճաւերէն, ճայնարձակէն ու պալատին մէկ ծայրէն միւսը կատարած թափառումներէդ, եւ թատրոն ու սինէմա երթալ կ'ուզես, բայց անծանօթ ես Փարիզին։ Քու մասիդ մտածեր են արդէն. տեղեկատու դիւանը քեզի կու տայ մայրաքաղաքին գլխաւոր թատրոններուն ու սինէմաներուն ցանկը՝ հասցէներով։

Ո՛ւր պիտի ճաշես Խորհրդաժողովէն վերա – դարձիդ. ահաւասիկ ցուցակը այն ճաշարաններուն ուր առատ ուտելիք պիտի գտնես — առանց կատօնի, առանց յատելուածական տուրքի։ Թերեւս յառաջիկայ Ուիմ-Էնտին դիւղ երթալու ծրագիր մը կայ մտքիդ մէջ։ Մի՛ անճրկիր. գնա՛ սա դրասեղանին առջեւ նստած կապտաչուխ Ֆրանսուհիին որ քեզի պիտի տայ ցուցակը այն չահեկան վայրերուն ուր կրնաս երթալ պատելու կամ հիւրընկալ երկրին մեծութիւնները տեսնելու համար։

×

— Ժողովը բացուած է, կը յայտարարէ ճայնարձակը։

Ու անգլիախօս ֆինլանտացի թղթակիցի մը հետ կը բարձրանանք Ծերակոյտին վերնատունը, որ մամուլին յատկացուած է այժմ։

ԺԻՐԱՑՐ

Ո՞ՒՐ Կ'ԵՐԹԱՆՔ ԱՅՍՊԷՍ

Կասկած չկայ՝ թէ Հայաստան կ'երթանք, Հայաստա՛ն պիտի երթանք. այսինքն, կեանքի առաջին եւ վերջին հանգրուանը Հայուն, դարերու մեր երազը, սերունդներու պայքարին, յոյսին եւ կարօտին դերագոյն կա՛յքը, որուն կապուած է մեռելներուն յիշատակը եւ ողջերուն ապրելու կամքը:

Հայաստա՛ն կ'երթանք, Հայաստա՛ն պիտի երթանք: Ու հիմա, երբ ներգաղթը իրականութիւն կը դառնայ այլեւս, փշրուած մեր երազը բեկոր առ բեկոր մարմին կ'առնէ նորէն, երբ հայ ժողովուրդը, հայրենասիրական խոյանքով մը, ճնշող մեծամասնութեամբ կը պատրաստուի Հայրենիք մեկնելու, տարօրինակ թող չթուի, երբ տանք հարցումը.— Ո՞ւր կ'երթանք այսպէս:

Գիտենք, ապերախտ դեր մըն է որ կը վիճակուի այս տողերը ստորագրողին: Գիտենք, թէ ընդհանուր խանդավառութեան համերգին մէջ, մեր ձայնը պիտի թուի խորթ, տարօրինակ: Եւ սակայն, հանրային մեր խղճմտանքը կը ստիպէ մեզ վճարել յուշարարի մեր պարտքը հանդէպ հայ ժողովուրդին: Ու պիտի ուզէինք, որ անդամի մը համար գոնէ, վե՛րջ տրուէր խծբծանքի եւ փոխադարձ վարկաբեկումի ծանօթ եղանակին: Պիտի ուզէինք, որ ներգաղթի գործին հետ մօտէն ու հեռուէն առնչութիւն ունեցող բոլոր անհատները, լիալօր պատուիրակներէն մինչեւ Կոմիտէի եւ զանազան յանձնախումբերու անդամները, իրենց կարգին տային հարցումը.— Ո՞ւր կ'երթանք այսպէս:

Ահաւասիկ որ ժողովուրդ մը ամբողջ ոտքի է նորէն: Կը ծախէ տուն-տեղ, կալուած, կարասի: Կը ծախէ ունեցած-չունեցածը եւ, պատրաստ, կը սպասէ մեկնումի ազդանշանին: Հազար չէ, երկու հազար չէ, այլ տասնեակ հազարաւորներ են, միւնոյն կացութեան մէջ: Ո՛վ պիտի ըլլայ այս երուն տրամադրութիւնները համակարգողը, իւրաքանչիւրին մեկնումի «ժամկէտը» ճշդողը: Հապա՞ եթէ կամքէ անկախ յապաղումներ տեղի ունենան, հապա՞ եթէ փոխադրական միջոցները չբաւեն, հապա՞ եթէ չարաթէ մը մեկնիլ կարծողը ստիպուի սպասել ամիս մը, տարի մը...

Երեւանի Կոմիտէն առեղին յայտարարեց, թէ արձանագրուողներուն ամիս մը առաջ պատրաստ պիտի հաղորդուի մեկնումի թուականը: Ինչո՞ւ չի յարդուիր այդ որոշումը: Հալէպի Ս. Կարապետեան անակնկալ մեկնումը այն տպաւորութիւնը տուած է ժողովուրդին, թէ իրկունը կրնան մեկնումի հրաւէր ստանալ եւ արշալոյսին ճամբայ ելլել: Ի՞նչ չահ կայ ժողովուրդին մէջ այս սխալ կարծիքը տեւականացնելուն մէջ: Որոշ է, թէ մեկնողներուն թիւերը չեն դար Երեւանէն, այլ կը կարգադրուին հոս, Հալէպի մէջ: Ի՞նչ արգելք կայ, որ ամէն մարզ գիտնայ իր մեկնումի թուականը եւ ըստ այնմ դասաւորէ իր գործերը:

Կրկնենք.— Ամբողջ հոգիով կը բաղձանք որ մեր խօսքը առնուի իր պարզ ու ճշդրիտ իմաստին մէջ միայն: Կը բաւէ կէս ժամ թափառիլ Մէյտանի հրապարակներուն վրայ եւ փողոցներուն մէջ, տեսնելու, մանաւանդ զգալու համար թէ ի՛նչ ծանրակշիռ հետեւանքներով արար մըն է որ կը թաւալի այնտեղ: Ամբողջ տասնամեակներու ճիգին, քրտինքին, խնայողութիւններուն արդիւնքը եղող բնակարաններ կը վաճառուին անհաւատալի գիներով, առաջին հանդիպողին: Տեղացիներ կան, որոնք ութսուն օսմ. ոսկիով չորս տուն կրցած են դնել կէս ժամէն: Եթէ վճռական ապահովութիւնը ըլլար, թէ մօտ օրէն բոլորը միասին պիտի կրնան մեկնիլ, համոյքով ականատես պիտի ըլլայինք տեսարանին, խորհելով, թէ մեր երախտապէտ ժողովուրդը տեղացին կը վերադարձնէ ինչ որ առաւ անոր հիւրընկալ հողէն: Քանի տարի առաջ, քարքարուտ ամայութիւն մըն էր Նոր-Գիւղը: Այսօր՝ չէն ու ծաղկեալ ոստան մըն է, միատարր հայութեամբ: Քանի մը օրուան մէջ, հարիւրաւոր տուներ ծախուած են արդէն: Ամբողջ Նոր-Գիւղը վերածուած է հսկայական պազարի մը: Գրպանին մէջ 8—10 ոսկի ունեցող Պապ-էլ-ճնէյնէն որեւէ նպարավաճառ կամ գէղէնսէ թաղէն համեստագործ՝ կրնայ հինգ վայրկեանէն տուն տեղ ըլլալ Նոր-Գիւղի մէջ եւ փոխադրուիլ, հանդերձ ընտանեօք:

Ու դարձեալ, կը դնենք հարցումը.— Ո՞ւր կ'երթանք այսպէս: Իրաւասու անձերը թող ձեռքերը դնեն իրենց խղճին վրայ, հա՛յ մարդու խղճին եւ տան պատշաճ պատասխանը: Վերջ ի վերջոյ այնքա՞ն դժուար բան է պաշտօնական յայտարարութիւն ընել, մեկնողներուն քանակն ու ժամանակը ճշտել:

Ո՛չ ոք կը մեղադրենք: Ու ոչ ոք թող փորձուի յետին մտքի նշոյլն իսկ փնտռել այս տողերուն ետեւ: Հարկ չկայ Հայաստանը «սիրող - չսիրողի» մաշած առասպելը մէջտեղ նետել կրկին: Հարկ չկայ որեւէ վէճի եւ բանասրկութեան: Հարկ չկայ, «Եռագոյն — Ցառաջ Նահատակ» եւն իրար խառնելու: Հարկ չկայ ոչ իսկ իմաստուն որեւէ խօսք ըսելու: Ցստակ հարցում մը կայ դրուած, որ անհրաժեշտաբար կը սպասէ յստակ պատասխանի մը.— Ո՞ւր կ'երթանք այսպէս:

Թող ըսուի՛ ժողովուրդին, օրով եւ թուական-

ՀՈԳԵՎՐՏԻԿ

ԳԻՐՔԵՐՈՒ ՄԱՐԴԸ

Խորունկ ցաւով կարդացի «Ցառաջ»ի մէջ, ազգադրագէտ Սենեքերիմ Տէր Ցակոբեանի մահը:

Կ'ուզէի չհաւատալ, բայց չէ՞ որ «մահը մերն է, մենք՝ մահինը»:

Քիչեր կը ճանչնան զայն: Հրապարակային չողչողուն անուն մը չէր: Շատ կը կարդար, քիչ կ'արտադրէր: Արդի մեր ամէնէն հմուտ եւ բարձր կարողութիւններով օժտուած բանասէր-աղդագիրներէն մէկն էր: Ի՞նչ անսահման սէր ու խանդաղատանք ունէր հայկական պատմական մասունքներուն հանդէպ: Հատիկ-հատիկ կը հաւաքէր, կը պրպտէր, դրի կ'առնէր Հայոց աշխարհի ազգա – դրական բոլոր արտայայտութիւնները՝ բարբառ, տարազ, սովորութիւն, հարսանեկան ծէսեր, հին հաւատքի նշխարներ, առածներ ու առակներ, դիցայնավէպեր: Մէկ խօսքով՝ նուիրուած հայ ֆօֆլորի ուսումնասիրութեան:

Ծնած Տրապիզոնի նահանգին մէջ, աշակերտած Գէորգեան Ճեմարան, ուսած Գերմանիա: Զինքը ճանչցայ 1915ին, երբ Գէորգեան Ճեմարանի ուսուցիչ էր, իր նախկին երկու հանրածանօթ ուսուցիչներու կողքին՝ Մանուկ Աբեղեան եւ Ստեփան Կանայեան: Իր միւս պաշտօնակիցներն էին, — երեք տարուան ընթացքին մինչեւ Ճեմարանի վերջնական փակումը — ներկայիս ղոյդ կաթողիկոսները՝ Գարեգին Ա. եւ Գէորգ Զ., Ահարոն Տէր Պօղոսեան, Գուրգէն Լդլեան, բանաստեղծ Պետրոս Ցարութիւնեան, Թադէոս Տօշեան (Երեւանի քաղաքապետի օգնական), Բ. Բահաթրեան (մաթեմատիկոս), լեզուագէտ և հռետոր Մաքսուտեան վարդապետ, «Ցուսաբեր»ի սիրելի խմբագիրը՝ Վահան Նաւասարդեան, բանասէր Ստեփան Մալխասեան, Հայաստանի երբեմնի դիկտատոր՝ Աշոտ Յովհաննիսեան, նախկին նախարար՝ Սահակ Թորոսեան, Հնչակեան գործիչ Տաշիր, ուսուցիչ Սոսնիկեան, ընդունակ պատմաբան Գէորգ Ալթունեան, մանկավարժ Շաւարշ Շաւարշեան, ռամկավար Ս. Ստեփանեան եւ անոնման վերակացու Յովսէփ Գրիգորեան եւ ուրիշներ: Այդ տարիներուն մեր լաւագոյն բաժինն ուսանողներուն մէջ էր Սթալինի գործակիցը՝ Անաստաս Միկոյեան եւ Հայաստանի վարչական տպաղնդաւոր դրագէտը՝ Ակսէլ Բակունց:

Սենեքերիմ Տէր Ցակոբեանը մեր պատրաստուած ուսուցիչներէն մէկն էր; կ'աւանդէր մեզ Հայոց գրականութիւն, Հին Հայոց պատմութիւն եւ աղդագրութիւն: Իր աւանդած նիւթերուն բացարձակ տէրն էր: Իր դասերուն կարելի չէր չարուիլ – թիւն ընել: Պէտք էր միայն լսել ու լսել: Շարժուն դէմքով, քիչ մը կռնատ, շատ զարդացած եւ լաւ յիշողութեամբ օժտուած:

Եթէ նիւթ մը կը մշակես եւ որեւէ աղբիւր չունիս՝ հարցուր Պ. Սենեքերիմին: Եթէ գրաբար կը կարդաս եւ կորիւնի խրթին լեզուն չես ըմբռներ, աղաւաղումներու պատճառով, դիմէ Պ. Սենեքերիմին: Պատմութեան որեւէ դարաշրջան մը կ'ուսումնասիրես եւ չատ նիւթեր կը խուսափին քեզմէ, դիմէ «Պարոն Սենեքերիմին»: Մեր ուսուցիչներէն մասնաւորապէս Աշոտ Յովհաննիսեանը իրմէն չատ է օգտուած:

Մեծ թերութիւն մը ունէր,— չէր արտադրեր եւ կամ չատ քիչ կ'արտադրէր: Իր աշակերտները իրմէ քաղած պաշարով կ'աղմկէին հրապարակը, ինքը ծածկուած էր մութին մէջ: Միայն ուշի-ուշով կը հետեւէր անոնց քայլերուն եւ դուրդուրանքով կ'ուղղէր թերիներն ու զանցառութիւնները: Հին Հելլադայի փիլիսոփաներուն պէս կ'ուսուցանէր միայն:

1915 եւ 16 թուականներուն Էջմիածնի Գրիմեան Թանգարանի վարիչն էր: Ալաչկերտի, Վասպուրականի, Մանազկերտի եւ Խնուսի դաղթականութիւնը թափած էր Էջմիածնի ծառերուն տակ: Չալ ու մաչ հազարաւոր բազմութիւններ իրենց վերջին հոնդիւնները կը յանձնէին հայրենի հողին: Հոն էին մեր բազմավաստակ ընկերներէն Համօ Օհանջանեանը, «Ամենայն Հայոց բանաստեղծ»՝ Ցովհ. Թումանեան, Քազաքներու Օգնութեան Միութիւնը իր անձնուէր կազմով եւ ուրիշներ: Բոլորի ոչին էր մեր արդի Ղեւոնդ Երէցը՝ Կիլիկիոյ Գարեգին Կաթողիկոսը, որ պարտադրած էր մեզի դեղօրայքի պայուսակ մը ուսը ձգած օրն ի բուն գաղթականներուն մէջ թափառիլ եւ դեղ հասցնել: Հարիւրաւորներ կը մեռնէին համաճարակէն եւ մենք անդօր կը զղայինք աղէտին առջեւ:

Համատարած արցունքին մէջ, Սենեքերիմ լքծուած էր աղդագրական նիւթերու փրկութեան գործին: Կանդնած՝ մեր երկու վաստակաւոր նկարիչներուն՝ Սարգիս Խաչատրեանի եւ Աբր. Ցէթիմեանի քով, որոնք օրն ի բուն վրձին կը չարժէին հայկական տարազներու փրկութեան համար, իր խորհուրդներով կը սատարէր մեր բունաւեր ժողովուրդի պատմութեան յաւերժացման:

1918ի ակիզբները Բժ. Սաղեանի կողմէ նշանակուած էր Քանաքեռի որբանոցի վարիչ: Գոհ չէր, զղայուն հոգի ունէր եւ չէր դիմանար որբերու սովահար վիճակին: Ատ կ'ուտէին, արտերն էին թափած: Երկար չմնաց, հրաժարականը տալաւ դիս յաջորդ մատնանչելով, եւ քաշուեցաւ: Մօտ բարեկամներ էինք: Ինծի համար ան միշտ մեծ ուսուցիչ մըն էր, թէ աշակերտութեան եւ թէ կեանքի մէջ:

Ա. իշխանութեան օրով նշանակուած էր Էջմիածնի Մատենադարանի վարիչ: Գիրքերու եւ հինաւուրց ձեռագիրներու աշխարհին մէջն էր: Մինչեւ մահ նոյն պաշտօնը կը վարէր, համաձայն Հայաստանեան Համբարձներու տուած տեղեկութեան: Կատարելապէս իր տէրն էր, իր սիրած դործին մէջ:

Ի՞նչ պայմաններու մէջ մեռած է, անյայտ է մեզ: Ի՞նչ է ձգած իբրեւ գրական ժառանգութիւն, չդիտեմ: Միայն ծանօթ է ինձ, որ 1919ին, ձեռագիր 4-500 էջնոց հատոր մը ունէր պատրաստ, «Հայոց Համեմատական աղդագրութեան» մասին: Տպուեցա՞ւ թէ մնաց ձեռագիր, չդիտեմ: Թերեւս օր մը, խորհրդահայ ամբողջ մամուլը թերթելու պահուն, հանդիպինք իր աշխատութիւններուն:

Իր ցիրուցան աշակերտները, Թաւրիզէն մինչեւ Հայաստան ու արտասահման, որքա՞ն դառնութեամբ պիտի կարդան իր մահուան բօթը եւ ի՞նչ երախտադիտութեամբ պիտի յիշեն իր անունը:

Ա՛յս քանի մը տողերը, թող ծաղկեվճուկ ըլլան քո թարմ չիրիմին, սիրելի Սենեքերիմ:

Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

ԼԵՒՈՆ ՇԱՆԹԻ ԽՐԱՏԱԿԱՆԸ

Քիչ անդին պիտի կարդաք գրագէտ–ուսուցիչ Լեւոն Շանթի տեղեկագիրն ամփոփումը, Պէյրութի Հայ Ճեմարանի մասին, որ այնքան արդիւնաւոր դեր մը կը կատարէ տարիներէ ի վեր:

Լեւոն Շանթ տեղեկագիրը կը վերջացնէ հետեւեալ խրատականով.

— « Կանգ չառնէք ձեր մշտական զարգացման ընթացքին մէջ կարդա՛լ, խորհի՛լ եւ բարձրանալ: Մի՛շտ դէպի վեր: Ով կանգ կ'առնէ իր զարգացման մէջ՝ ան եւս կ'երթայ: Կեանքը, ըմբռնումները, դիտութիւնները ու արուեստները անընդհատ առաջ կը շարժին եւ հետզհետէ աւելի ու աւելի արագ ընթացքով: Կանգ առնելուդ պէս հինցած դլուխ ես: Գիրքը անպակաս ձեր ձեռքէն. եւ ձեր հոգիները միշտ սանդուղ մը աւելի վեր:

Երկրորդ, ինչքան սորվիք, ինչքան յաջողիք, ինչքան կրթուիք ու բարձրանաք, միշտ մտածեցէք որ միայն ձեղի համար չէ որ կը բարձրանաք: Քաղաքակրթուիլ՝ կը նշանակէ դուրս դալ եսի նեղ պատերէն եւ ամէն քայլի նկատի ունենալ նաեւ իր ընկերը, իր նմանը, իր ժողովուրդը: Ձեր ամէն մէկ առած քայլը, ինչքան ալ դիտցուք անհատական թուի, դիտցէ՛ք միշտ որ դուք կ'առնէք ձեր ժողովուրդին համար: Հայ ժողովուրդի մէկ անբաժան մասնիկն էք: Հայ ժողովուրդը ձեղի կը նայի, ձեղմէ կ'ակնկալէ ե՛ւ իր ներկան ե՛ւ իր ապագան, դուք իր զաւակն էք: Հայ ժողովուրդին ծառայելը, դիտցէ՛ք, ձեր մշտական պարտականութիւնն է. եւ հայ ժողովուրդի բարձրացման համար աշխատիլը պէտք է ըլլայ ձեր ամէնէն բարձր հպարտութիւնը:

Կը մաղթեմ տղաք, որ դուք ալ օր մը դառնաք ձեր ժողովուրդին հպարտութիւնը»:

«Հրաժարական»ները կը շարունակուին

ԽՄԲ.— Պէյրութի «Ազդակ» շաբաթաթերթէն կ'արտատպենք հետեւեալ խմբագրականը, ի պէտս անոնց որ երազ կը տեսնեն ոտքի վրայ (26 Յուլ.).—

Մասնաւոր յամառութեամբ մը, առանց աղդուելու ժողովրդական համատարած զզուանքէն, հակառակորդ թերթերը կը շարունակեն «հրաժարական»ներու ցանկը հրատարակել: Այս ընթացքով Հ.Մ.Ը.Մ.ը իր ունեցած անդամներէն աւելի... հեռացողներ պիտի ունենայ: Իսկ Դաշնակցութիւնը պիտի տեսնէ իր շարքերը ամբողջութեամբ փոխադրուած... երկիր:

Ըսած ենք, կը կրկնենք, ծիծաղելի դառնալը սահման մը ունի՞ թէ ոչ· վերջ ի վերջոյ, ինչպէս մեր իմաստուն ժողովուրդը կ'ըսէ.— Սուտը խօսելէ յետոյ՝ գէթ կարգին սուտ խօսեցէք:

Մարդոց ստորադրութիւնները կեղծելով, Դաշնակցութենէն վտարուածները շարքային ներկայացնելով, կեանքի մէջ Դաշնակցական չեղողը իբր այդ հրամցնելով, մեռածներն անգամ չհաշուելով, չէ՞ որ հրապարակային խայտառակութեան կ'արժանանաք: Չէ՞ք դիտեր որ տպագրուած թուղթը ամենօրեայ ձեր փափուքին չի նմաներ ու իբրեւ կենդանի փաստ, ամէն վայրկեան կը վկայէ ձեր բարոյական անկումը:

Առէք «Ժող. Ձայն»ի ոեւէ թիւ ու պատահական ձեւով մատերնիդ դրէք անունի մը վրայ· եթէ կարենաք փաստել այդ անունին գոյութիւնը մեր երկրագունդին վրայ, ապա ուրեմն անկէ դուրս պիտի դայ կամ չեղոք մը, կամ նոյնիսկ հակառակորդ մը, լաւագոյն պարագային՝ կեղծուած ստորագրութիւններ պիտի գտնէք միայն:

Ահաւասիկ քանի մը նմոյշ.— Ծերունիի մը՝ Յովհ. Եէթիմեան՝ 77 տարեկան, (լաւ իմացէ՛ք, եօթանասունուեօթ տարեկան դողդոջ ծերունի մը, որ մինչեւ դերեզմանին դուռը իբր թէ «Դաշնակցական» է եղած) թուղթ ստորագրել կուտան· սակայն պիտի աղդուի՞ն կը կարծէք, երբ յայտնենք որ այդ ծերունին ոչ միայն կեանքին մէջ Դաշնակցութեան երեսը չէ տեսած, այլ նաեւ 1938ին Պէյլանի մէջ եղած է թուրք Հալէ Էվիի գործօն անդամ: Ուրիշ նմոյշ մը՝ Բ. Թօզաթլեան· ճիշտ է, երկու տարի առաջ եղած է Դամասկոսի Պատանեկան Միութեան անդամ, (եւ ոչ թէ Դաշնակցական), բայց այդ թուականին հետացուած է Պատանեկան Միութեան չարքերէն՝ իր գործած մէկ յանցանքին համար:

Սակէ առաջ տուած ենք նաեւ ուրիշ նմոյշներ, սակայն ի՛նչ օգուտ· ամբողջ Պէյրութը գիտէ որ ծանօթ առեւտրական մը՝ Գրիս· Սեփհանեան (ընկեր Խրիսթօն) երբեք Դաշնակցական չէ եղած: Պիտի զարմանա՞ք եթէ յայտնենք որ «Ժող. Ձայն»ի վերջին թիւին մէջ, այս անգամ ներկայացուցած են զայն իբրեւ «Դաշնակ չէֆ» մը:

Մարդիկ երբ սուտը գիտակցաբար կը խօսին, արդէն որոշած կ'ըլլան որ չպիտի կարմրին, չպիտի ամչնան, այլապէս մարդ պէտք է գետինը անցնէր այսքան խայտառակուելէ ետք:

Ու յետոյ, ի՞նչ բարոյական է այս, որ մեզմէ վտարուածներն անգամ, դուրդուրանքով կը հաւաքուին իբր հոտաւէտ ծաղիկ ու կը վերածուին իրենց շարքերուն մէջ... ղեկավարի:

Կրնա՞ք ցոյց տալ ոեւէ մէկը, որ ուրիշ կուսակցութենէ վտարուելէ վերջ, զայ մեր մէջ, ընդունուի ու նաեւ դիրք գրաւէ այնտեղ: Ահաւասիկ տարբերութիւնը մեր եւ հակառակորդներու բարոյական հասկացողութեան:

Երբ այսպէս է իրականութիւնը, մեր կոմիտէները զուր ճիգ թող չվատնեն՝ դռնելու համար հակառակորդ թերթերու հրատարակած անունները իրենց տետրակներուն մէջ: Արդէն, եթէ յերիւրածոյ սարքաւորում մը չունենար այս ներկայացումը, դէթ «հրաժարող»ին գրել կուտային թէ՝ ո՞ր շրջանի կոմիտէին մաս կազմած է և ո՞ր խումբին անդամ եղած: Ոչ միայն չկայ այս «անկարեւոր» մանրամասնութիւնը, այլև յաճախ անորոշ է մարդուն բնակավայրն անգամ:

Մեր ընկերներուն կը մնայ արհամարհելով անցնիլ, արժանի անգամ չդարձնել այս բոլորը... ղղուանքի:

Մեր հակառակորդները իրենց նպատակին հասան, արդէք դնելով Դաշնակցականներու Հայաստան մուտքին: Այժմ ալ կը ջանան ջղայնութիւն ստեղծել ու պատճառ դառնալ աւելի խորունկ պառակտումներու:

Հանդարտ ու պաղարիւն, պէտք է սպասել այն չընդալից ու խայտառակ անկումին, որուն դատապարտուած են մեր բոլոր հակառակորդները անխտիր:

Հ.Ց.Դաշնակցութիւնը չատ է տեսած հալածանքներ, եւ նման ողորմելի՛ միջոցներու դիմաց չէ որ պիտի թարթէ իր աչքերը:

Իրաւունք ունի իմաստուն ծերունի բանաստեղծը, երբ յատկանշելու համար մեր դէմ եղած հալածանքները՝ կ'ըսէ.—

« Ծառ է, կ'երթայ ու կուգայ, քամին կ'երթայ, ինքը կայ »:

Պէյրութի Հայ Ճեմարանը

ԽՄԲ.— Նոր ստացանք Պէյրութի Հայ Ճեմարանին եօթնամեայ տեղեկագիրը (1939 հոկտ.— 1946 հոկտ.), պատրաստուած Լ. Շանթի կողմէ: Կ'ամփոփենք հիմնական մասերը.—

Պատերազմի տարիներուն արտաքին աշխարհի հետ յարաբերութիւնները դործնականապէս կըտրուած են ինչպէս եւ մանաւանդ Ճեմարանի օժանդակող կազմակերպութիւններու հետ, դրամը ստանալը անկարելի եղած է երկու տարի: Նիւթական բոլոր դժուարութիւններու հակառակ, Ճեմարանը կրցած է իր գոյութիւնն ու տեւականութիւնը վտանգէ զերծ պահել շնորհիւ Ճեմարանի ներքին եւ արտաքին առաւելութիւններուն:

Ներքինը ուսուցչական կազմն է· անոր պարզ, բնական ու անյողդողդ կեցուածքը, դիտակից իր ըրածին, լուռ ու կանոնաւոր աշխատանքին, ծիծաղելի ըլլալու ատիճան համեստ վճռակամ, հակառակ արտաքին բոլոր անախորժութիւններուն, ցաւերուն ու փոթորիկներուն:

Իսկ արտաքին յենարանը՝ Հայ Կարմիր Խաչի Ամերիկայի Կեդրոնը (Հայ Օգնութ. Միութիւնը) որ սրտագին վերաբերում ցոյց տուած է Ճեմարանին հանդէպ՝ միշտ պատասխանելով իր դիմումներուն, երբ քաղաքական դէպքերու բերումով Համազդայինի կեդրոնն անգամ անկարող էր օգնութեան գալու, բաւական տաեն:

Դիմանալու համար ստիպուած էր իր դիչերօթիկ բաժինը զոհել 1942ին փակուած յայտարարելով· մինչեւ հիմակ ալ փակուած է եւ պիտի մնայ մինչեւ սեփական յարմար չէնք մը ունենալը:

Պատերազմին հետեւանքով Պէյրութի հայ բնակչութիւնը սկսած է խտանալ եւ անխիթ բոլոր դպրոցներուն մէջ բարձրացած աշակերտութեան թիւը: Պահանջը վարի կարգերուն համար էր: Արդէն դոյութիւն ունեցող տասնըմէկ դասարաններուն վրայ բացուեցաւ «վարժոց» դասարան մը, մանկապարտէզի վերջին տարուան համապատասխանող ծրագրով: Վերջին դիմումներու հետեւանքով թիւը կրնար հասնիլ 300ի, եթէ չէնքը բաւէր: Աշակերտներու թիւը այս տարի հասած է 240ի: Բոլոր դասարաններուն մէջ ալ աշակերտութիւնը երկսեռ է՝ 75 աղջիկ եւ 165 տղայ:

Ճեմարանը ունի 14 դասարան: Բաղդատմամբ վարի դասարաններուն, լսարանները նուազ աշակերտ ունին որոնցմէ 2—3 հոգի ինքնավճար են. մնացեալները սաներ են կամ Հայ Օգնութեան Միութեան կամ ուրիշ նպաստող ընկերութիւններու:

Կը նշանակէ թէ 1) շրջապատի հայ հասարակութիւնը ինքը իր կամքով ու ծախքով իր զաւակները չի ղրկեր հայ բարձրագոյն վարժարան. կը դերադասէ ղրկել օտար վարժարանները կամ կը դնէ զործի: Եւ եթէ չըլլայ Հայ Օգնութեան Միութիւնը, վերին դասարանները չենկրնար դոյութիւն ունենալ: Եւ եթէ չըլլան վերին երեք դասարանները, Հայ Ճեմարանը ինք իր գլուխը կրնայ պահել իր աշակերտական վճարներով, առանց դուրսի օժանդակութեան:

Բայց այս վերին երեք դասարաններուն մէջն է որ կը կազմուի տղան իրրեւ հասուն հայ դէմք մը: Ընդհանրապէս ամէն պետութեան մէջ միջնակարգ վարժարանը չի պահուիր առանց պետական օժանդակութեան: Ճեմարանի վերի կարգերը կը պահուին Համազդային Ընկերութեան եւ միւս օժանդակ Միութիւններու զոհարերութեամբ եւ ատով է, որ Հայ Ճեմարանը կը դարձնէ բացառիկ բարձր հայ կրթական հաստատութիւն մը: Եւ ասիկա ոչ թէ Պէյրութի հասարակութեան համար, այլ ազդային մշակոյթի պաշտպանութեան ընդհանուր տեսակէտներով:

Հայ հոդիով ու հայ ուսումներով միջնակարգ լուրջ վարժարան մը, կամ քանի մը վարժարաններ ունենալու հարցը ընդհանուր պահանջ մըն է:

Հայ Ճեմարանը ունի 22 ուսուցիչ որոնց մէկը՝ արաբերէնի ուսուցիչը օտար է, միւսները հայ են: 21 ուսուցիչներէն եօթը հոգի բարձր համալսարանական կրթութիւն ունին, չորսը միջնակարգ ոչ ճեմարանական, ինը միջնակարգ եւ ճեմարանական: Ճեմարանը ընդհ. մուտք ունեցած է վերջին եօթը տարիներու ընթացքին 165.970 սուրիական ոսկի, որ գոյացած է հետեւեալ միջոցներով.— Համազդային 17%, Հայ Օգնութ. Միութիւն 33%, ուրիշ Ընկերութիւններ 14%, նուէր, նպաստ եւն. 9%, ինքնավճար 27%:

Ելք.— Դիչերօթիկ 12.690 (8%), չէնքի վարձք 9.900 (6%), գոյք 2.740 (2%), ընդհանուր ծախք 13.630 (9%), ուսուցչական 126.710 (75%), դուրս՝ 164.670 (100%):

Մինչեւ հիմա Հայ Ճեմարանը հրատարակած է 15 հատոր դասագիրք, Լեւոն Շանթի խմբագրութեամբ:

Այս վերջին եօթնամեակին Հայ Ճեմարանը դարձաւ ժառանգորդ երկու կտակներու: Աւետիս Զաքրեան Քաղալճանքայէն օրինական կտակով իր ունեցածի մէկ խոշոր բաժինը կը թողուր Հայ Ճեմարանին, 13.200 սուրիական ոսկի, ասկէ զատ հողը եւ չէնքը ծախուելէ վերջ դրամը պիտի փոխանցուի Ճեմարանին: Ճեմարանի վարչութիւնը որոշած է դանձուած եւ դանձուելիք դրամը յատկացնել Հայ Ճեմարանի հողի ու չէնքի ֆոնտին:

Երկրորդ կտակարարն է Միացեալ Նահանգներէն Նշանիկ Աբօեանը, որու դրամը տակաւին չէ դանձուած:

Ասոնցմէ զատ կան կենդանի մարդոց յատկացումները: Ամերիկայէն հայը եւ որդի Տիգրան Հաննները որոշած են տարեկան 4, 5, 6 աշակերտներու բարձր ուսման համար անհրաժեշտ դրամները տրամադրել: Աւարտելէ վերջ Տիգրանեան ֆոնտին 4—5 տարիէն վերադարձնելու պայմանով, որպէսզի ուրիշներ ալ օգտուին: Նմանապէս Ամերիկայէն Պ. Ճորճ Մարտիկեան 10.000 տոլար դրած է Հայ Օգնութեան Միութեան տրամադրութեան տակ, որպէսզի անոր տոկոսով Ճեմարանը աւարտող տղոց յատաջդիմութեան դիւրութիւններ տըրուի: Բայց տակաւին որոշ ձեւ մը առած չէ նուիրատուին կամքը:

ՃԵՄԱՐԱՆԻ ՇՐՋԱՆԱՒԱՐՏՆԵՐԸ.—

Ճեմարանի բացման օրէն մինչեւ այսօր Ճեմարան մտած են 631 հոգի: Ամէն տարի միջին հաշուով 30—35 հոգի կը հեռանան դպրոցէն, իրրեւ աւարտական, եւ ամէն տարի միջին հաշուով կուգան 35—40 հոգի:

Առաջին աւարտականները լրացուցած են իրենց շրջանը 1935ին, որով այս տարուան աւարտականները կը ներկայացնեն 12րդ շրջանը: 23 հոգի ներկայացած են պահակաւորի կամ զանազան համալսարաններու մուտքի քննութեան, 18 հոգի յաջողած են:

Աւարտողներէն տղայ եւ աղջիկ միասին առնելով 66 հոգիի վրայ 20ը ուսուցիչ է, 10ը կը շարունակէ ուսումը, 8 անկախ աշխատանք ունի, 20 հոգի պաշտօնեայ, 8 հոգի ընտանիքի մայր եւ աղջիկ է: Ուրեմն կէսին չափը (31) կապուած է դպրոցի եւ ուսման, կէսէն քիչ մը աւելին (35) կեանքի մէջն է: Եւ անոնք ուսուցչական թէ գործի ասպարէզին մէջ լաւ անուն հանած են իրրեւ նուիրուած եւ բարեխիղճ մարդիկ:

Բացի իրենց առօրեայ և մասնաւոր գործերէն, աւարտականները կը մտնեն ամէն տեսակի կազմակերպութիւններու եւ ճեռնարկներու մէջ եւ աչքի կ'ի՛նան իրենց սրտանց աշխատանքով: Արդէն կան քանի մը հոգի լրջօրէն աշխատող թերթերու խմբագրութեան մէջ, կան դրագէտներ, բանաստեղծներ· ծանօթ են Մ. Իչխանը, Հուրի Իփէկեանը:

Աւարտականները կազմած են «Հայ Ճեմարանի Աւարտականներու Միութիւն»ը եւ կը հրատարակեն «Ակօս» պարբերականը:

Այս տարուան աւարտողներն են՝ Խաչերեան Աբրահամ, Շամլեան Վարդգէս, Սահակեան Սահակ, Սասունի Բարկէն, Տէր Մելքոնեան Սուրէն:

ՏԱՐՕՆԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ

Կիրակի, 4 Օգոստոս, կէսօրէ վերջ Մուլինոյի Հայկական սրահին մէջ տեղի ունեցաւ 31րդ տարեդարձը մեր հերոսական հայրերու տարած պայքարին ու ցաւալի վախճանին:

Երեսուն տարիներ չարունակ սգացինք, կը բաւէ այլեւս: «Ազատամարտ»ը «Ճակատամարտ»ի փոխուած է: Ունինք արդէն հայրենիք ու բանակ որոնք գոյութիւն ստացած են մեր հարազատներու արիւնէն...: « Այսքան դար լացինք, ո՞վ է յաղը, մեզ ի՞նչ չահ բերաւ արցունքի ծովը »: Առաջնորդուելով այս միտքէն, Տուրուբերանի Հայ· Մի-Միութեան Վարչութիւնը սարքած էր «հերոսամարտ», փոխանակ «սգահանդէս»ի:

Կը նախագահէր հայրենակից Պ. Առաքել Զաքրեան, որ հակառակ իր հիւանդ վիճակին, եկած էր յարդանքի բաժինը բերելու մեր սիրելի նահատակներուն: Առաջին բանախօսն էր վարչութեան նախագահ հայրենակից Խաչիկ Մկրտիչեան, որ հանդամանօրէն խօսեցաւ Տարօն–Տուրուբերանի ժողովուրդի դոհողութեան մասին, ոգեկոչելով Հրայրի, Կորիւնի, Գէորգ Զաւուշի եւ բազմաթիւ նմանները յիշատակը: «Մեր ժողովուրդը ստրուկ ապրելու ընդունակ չէր· անիկա նախընտրեց դաժան մահը ստրուկի կեանքէն»: Ապա յորդորեց որ երիտասարդութիւնը գնահատէ իր ազգային արժանիքները եւ չչլանայ օտար հրապոյրներէ, մինչեւ որ օր մը կը դառնանք Աւետեաց երկիրը: Վերջացնելով իր խօսքը ծափերու մէջ գոչեց· — Կեցցէ՛ Հայաստան, կեցցէ՛ հայ ժողովուրդը:

Ապա երգեց Տիկին Արմինուհի Գեւոնեան Գէորգ Զաւուշի մահերգը, — «Մոսկուա, արհաւիրք պատեց Մշոյ դաշտ», եւ Սուրբ Կարապետի երգը: Արտասանեցին Տարօն Տօնիկեան, Գեղամ եւ Շաւարշ Տէր Պարսամեան Դանիէլ Վարուժանէն: Երգեցին Ստեփան Պոդոսեան եւ Օր. Ասղիկ Տէր Պարսամեան: Երկրորդ բանախօսն էր հայրենակից Արմէն Սասունի, որ ցաւով դիտել տուաւ թէ մեր ազգ. օրկաններու ներկայացուցիչները իրենց բացակայութեամբ կը փայլէին: Ցետոյ պարզեց հայաջինջ Սարսափներուն ծալքերը, իրրեւ իրազեկ: Որքան ոգեւորիչ էր ներկայութիւնը Պ. Արտաւազդ Անտոնեանի, որ երկու յօդուածներով «Ցառաջ»ի մէջ պանծացուց Տարօն–Տուրուբերանը:

Վերջին խօսքը իրեն վերապահած էր Պ. Զա-

քըրեան, որ խօսեցաւ Ներդաղթի մասին: Միու – թեան քարտուղար Լեւոն Տօնիկեան եւս քանի մը խօսք ըսաւ ազգահաւաքման մեծ գործի մասին, գնահատելով Հայաստանի կառավարութեան սքանչելի որոշումը:

Մամիկոնեան Տան արծիւը, որ յատկապէս գծել տրուած էր Պ. Հայկ Սարաֆեանի կողմէ, աճուրդի դրուելով ապահովեց 22.450 ֆրանք: Նկարը շահեցաւ Հրայր Սասունի, նուիրելով 500 ֆրանք եւս: Պ. Տօնիկեան յայտարարեց թէ յատուկ հանգանակութեան մը հետ միասին այս գումարը իր կարգին պիտի յատկացուի Ներդաղթի նպատակին: Կ'արժէ յատկապէս շնորհաւորել հայրենակիցները Առաքել Թաթուլեանը եւ Հրայր Սասունին, որոնք իրենց առատաձեռնութեամբ փայլեցան: Մասնակցեցան նոյնպէս Սեբաստացի, Վանեցի, Ախլաթցի մեր բարեկամները: Հապա Ռոստոմոցի Պ. Սագըզեա՞նը, Պ. Ֆէրմանեա՞նը, մեր Առաքել Տէր Մատթէոսեանը, Լեւոն Աչէկեանը, բոլորն ալ առատաձեռնօրէն մասնակցեցան: Շնորհակալութիւն բոլորին, եւ ներողութիւն, եթէ ուրիշ անուններ չկրցանք յիշել: Փոքրիկին Մինաս Սոլոյեան իր ջութակով եւ Հայաստանի նոր կենցաղի երգերով զուարճացուց ներկաները: Ճեստոյ հնչեց եւրոպական նուագախումբը եւ երիտասարդ զոյգեր սկսան չորորալ մինչեւ գիշերուան ժամը 23: Հայերէն երգերու, արտասանութիւններու եւ պարերու ճոխ ծրագիրներու մէջ վերջացաւ այս յիշատակի երեկոյթը:

ՄՇԵՑԻ

անարժէք պիտի նկատէ պարզ մեծամասնութեամբ տրուած որոշումները: « Կարելի է սխալ մը չտեսնել կամ ծանրացնել: Խորհրդային պատուիրակութիւնը կ'առաջարկէ վերադառնալ Զորսերու Խորհուրդին առաջարկին որ անհրաժեշտ կը դարձնէ 2/3ի մեծամասնութիւնը որեւէ յանձնարարութեան համար »:

ԱՆԳԼԵՒՍԱՔՍՈՆՆԵՐՈՒ ՊԱՏԱՍԽԱՆԸ

Այս դիտողութեանց նոյնքան ուժգնութեամբ պատասխանեցին Աւստրալիոյ պատուիրակը, Լիվըթ եւ Մեծն Բրիտանիոյ ներկայացուցիչը, Պ. Ալէքսանդր: Առաջինը ժողովին ուշադրութիւնը հրաւիրեց Մոլոթովի երկու քառերուն վրայ, «պնդել» եւ «անթոյլատրելի»: Եւ դիտել տուաւ թէ ասով խորհրդային պատուիրակը «ոչ» ըսել կ'ուզէ ամէն բանի որ հաճելի չէ իրեն: « Վեճերի ուրիշ ձեւ մըն է այս: Պէ՞տք է որ մենք համակերպինք այս տեսակ պահանջներու: Դուք կ'ուզէք միաձայնութիւն ապահովել բանութեամբ եւ ոչ թէ համոզելով: Մենք կը հաւատանք ժողովրդապետական մեթոտներու »:

Բանախօսը եզրակացուց թէ Պ. Մոլոթովի մեթոտները չփոթութիւն կը պատճառեն եւ տեսակ մը ահաբեկում կը նշանակեն: Բրիտանական պատուիրակը մեղադրեց թէ Մոլոթով « ձգձգողական փորձեր կը կատարէ, մինչ աշխարհ խաղաղութեան կը սպասէ: Խորհրդաժողովը փոխադարձ բարեացակամութիւն կը պահանջէ եւ ոչ թէ սակարկութիւն: Երբեք փոքրամասնութիւն մը պիտի չդրտնուի ժողովին մէջ, եթէ Ա. Միութիւնը թեր չհանդնի անոր: Եթէ 8ի 13 քուէ տրուի Կանոնադրի Ծանձնաժողովին կամ այս ընդհ. ժողովին մէջ, պէտք է պարտուի, համաձայն Պ. Մոլոթովի տեսակէտին »:

Պ. Ալէքսանդր յետոյ տերքեց Մոլոթովի այն պնդումը թէ Զորսերու Խորհուրդը համաձայնած էր 2/3ի մեծամասնութեան վրայ, կարդաց յուլիս 8ի նիստին բրիտանական առնադրութիւնը եւ բացատրեց. — « Եթէ ընդունինք Պ. Մոլոթովի պնդումը, չենք կրնար խաղաղութիւն հաստատել որեւէ տեղ »: Ակնարկելով Ա. Միութեան զոհողութեանց, Պ. Ալէքսանդր յայտարարեց,— « Իմ երկիրս ամչնալու բան չունի պատերազմի մէջ կատարած բաժինին: Մենք կռիւ մը մղեցինք առանց որու այստեղ պիտի չկրնայինք նստիլ եւ խօսիլ խաղաղութեան մասին: Մենք ալ իրաւունք ունինք լսուելու »:

Ինչպէս կ'երեւայ, խուլ պայքար մըն է որ կը մղուի Արեւելքի եւ Արեւմուտքի միջեւ: Երկկ պիտի խօսէր նաեւ Մ. Նահանգներու ներկայացուցիչը:

× Թրիէսթիէի քննիչ յանձնախումբին մէջ ալ անհամաձայնութիւն ծագած է: Զորս տարբեր տեսակէտներ կան եւ խնդիրը նորէն պիտի քննուի Զորսերու Խորհուրդին կողմէ:

ԽՈՒՄԲ ՄԸ ՌՈՒՄԱՆԱՑԻ ՔԱՂԱՔԱԳԼՏՆԵՐ

145 էջնոց յուշադիր մը ներկայացուցին Հաշտութեան Խորհրդաժողովին, պահանջելով վերջ տալ Ռումանիոյ դրամային, վերահաստատել անկախութիւնը եւ անտեսական ազատութիւնը, միջազգայնացնել Դանուբի աւազանը եւ Ռումանիոյ պատերազմական հատուցումները ճշտել մասնակցութեամբ բոլոր շահակից պետութեանց: Այս առթիւ պատասխանատու պատուիրակութեան դլուխը կը դտնուի Կրէկորի Քաֆէնքու, նախկին արտաքին նախարարը, որ յայտարարեց թէ Ռումանիա կ'ուզէ իր ապագան կապել Միացեալ Ազգերուն, եւ ոչ թէ ռևէ օտար պետութեան հետ:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ՊԱԼԵՍՏԻՆԻ ՄԱՍԻՆ վերջնական որոշում մը տալու կը պատրաստուի բրիտանական դահլիճը, քանի մը օրէն, նախագահ Թրումընի պատասխանը հասնի թէ ոչ: Կառավարութիւնը կ'ուզէ որոշ ծրագիր մը ներկայացնել Արաբներուն եւ Հրեաներուն, որոնք ժողովի հրաւիրուած են Լոնտոնի մէջ: — Երուսաղէմի Արաբական Տեղեկատու Դիւանը զեկոյց մը հրատարակեց որ կ'ըսէ թէ «արաբական աշխարհը անձկութեամբ կը սպասէ Մոսկուայի դիրքին՝ Պաղեստինի հարցին հանդէպ: Սիոնականութիւնը ցեղային եւ դրամատիրական չարժում մըն է որուն բացարձակապէս հակառակ է խորհրդային վարդապետութիւնը: Արաբները ուշ մնացած են իրենց դասը Սովետներուն ներկայացնելու: Շատ խօսուած է արաբական պատուիրակութիւն մը ղրկել Մոսկուա, բայց երբեք որոշում չէ տրուած»: — Արաբական եօթը պետութեանց ժողովին մէջ, որ պիտի դումարուի երկուշաբթի օր, հետեւեալ որոշումները պիտի տրուին, համաձայն իրաղեկ աղբիւրներու,— 1. Մերժել Պաղեստինի բաժանումը,— 2. Մերժել որեւէ բանակցութիւն Հրեաներուն հետ,— 3. Մերժել հրէական որ եւ է ներդաղթ:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՑ ԽՈՐՀՐԴԱՑԻՆ չրջանին մէջ Ռուսերը խախտած են փոցտամի համաձայնութիւնը, համաձայն Անգլիոյ արտաքին նախարարութեան մէկ յայտարարութեան որ ղրկուած է Ֆրանսայի, Մ. Նահանգներուն եւ Ա. Միութեան: Յայտարարութիւնը մեղադրելով Ա. Միութեան կատարած բռնադրաւումները, դիտել կուտայ թէ Մեծն Բրիտանիա երբեք չէ հաւանած Ա. Միութեան պահանջած 10 միլիառ տոլարի հատուցման: — Այս առթիւ անդլեամերիկեան մամուլը կը դրէ թէ Ա. Միութիւնը ղրաւած է 200 դլխաւոր ճարտարադործութիւններ իր գրաւման չրջանին մէջ և կը բանեցնէ ի հաշիւ Մոսկուայի:

ԱԹԻՆՔԻՆ կը հեռադրեն թէ քանի մը հազար պինուորներ, բազմաթիւ ոստիկան-պինուորներ թնդանօթներով, զրահատար կառքերով եւ սաւառնակներով հետապնդումներ կատարեցին Ողիմպոս լերան չրջակաները (Հարաւ. Մակեդոնիա), դրաւելու համար հրոսախումբերը: Գործողութիւնները վերջացած են այժմ: Ուրիշ լուրի մը համաձայն, 62 հոգի սպաննուած են Ցունաստանի մէջ, վերջին 15 օրուան ընթացքին, քաղաքական պատճառներով:

ԻՐԱՆԻ կառավարութիւնը բողոքագիր մը ուղղեց Թեհրանի բրիտանական դեսպանին, դանգատելով թէ հնդիկ պինուորներ ղրկուած են Պասրա եւ պահանջեց ետ քաշել զանոնք:

ՍԱՀՄԱՆԱԴԻՐ ԺՈՂՈՎԸ բուռն վիճաբանութիւններէ վերջ, 142ի դէմ 430 ձայնով մերժեց համայնավար երեսփոխան Փէռոնի բանաձեւը, որ կը պահանջէր ստիպողաբար քննել Գերադոյն Ատեանի վերակազմութեան առաջարկը: Համայնավարները կը մերժեն մասնակցիլ Գերադոյն Խորհուրդին, իբրեւ երդուեալ, ցորչափ չընդունուիր այս տեսակէտը: Ուրեմն Ատեանը պիտի չարունակէ դատել չորս ծովակալները, առանց համայնավարներու մասնակցութեան:— Ժողովը 75ի դէմ 441 ձայնով մերժեց ուրիշ բանաձեւ մը, որ կ'առաջարկէր անմիջապէս ջնջել պարենաւորման նախարարութիւնը:

« ԱՍՏՈՒԱԾԱՅԻՆ ՀԱՅՐԸ » — ամերիկեան խեղկատակութիւն մը — որ հարիւր հազարաւոր հետեւորդներ ունի եւ մինչեւ հիմա կը պարծենար իբրեւ սրբութիւն սրբոց, ամուսնացաւ 21 տարեկան մեծահարուստ աղջկան մը հետ: Ինք 70 տարեկան է եւ կ'ըսուի թէ առաջին կինոր չէ մեռած, ինչպէս կը հաւատացնէր միամիտներուն:

ՎԻԵՆՆԱՅի համայնավարները ծանր պարտութիւն մը կրեցին 10,000 քաղաքապետական պաշտօնեաներու ընտրութեան առեն: Ընտրուեցան 217 ընկերվարականներ, 50 ժողովրդականներ, 12 համայնավարներ եւն:

ՓԱՐԻԶի ապստամբութեան տարեդարձը պիտի տօնուի Օգոստոս 10էն 25, ժողովրդական հանդէսներով:

ՄՈՍԿՈՒԱՅի «Կարմիր Աստղ»ը — պինուորական օրկան — կը զրէ թէ Ա. Միութիւնը վճռած է զառնալ «աշխարհի ամէնէն մեծ օդանաւային պետութիւնը»:

ԲՈԼՈՐ ԿԻԼԻԿԵՑԻՆԵՐը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրուին երկուշաբթի 12 Օգոստոս իրիկուան ժամը 8.30ին Café Noailles-ի սրահը: Ներկայ կ'ըլլան Փարիզի Կիլիկեան Միութեան լիազօր ընկերները:

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆ.— Հ. Յ. Դ. «Վարուժան» կոմիտէն կ'ողրայ մահր վերերան ընկեր Բժ. Յ. Տէր Դաւթեանի, ու իր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ Ալրի Տիկ. Տէր Դաւթեանի եւ զաւակներուն: Այս առթիւ փոխան ծաղկեպսակի 500 ֆրանք կը նուիրէ վերերան Ֆոնտին:

Mlle J. LEMBRUNY
ընկ. ՄԻՀՐԱՆ ՀԱՆՏԱԼԵԱՆ
ամուսնացած
3 Օգոստոս 1946 Boulogne

ԱԼՖՕՐՎԻԼ. — Հ.Յ.Դ. Ս. Մինասեան են – թակոմիտէին ընդհ. ժողովը՝ այս կիրակի, ժամը 3ին, ընկ. Զերչեանի բնակարանը:

ՑԱԽԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՏԻՍԻՆ.— Ալրի Տիկին Համասփիւռ ժամկոչեան ցաւակցութիւն կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Հայրապետ Ախթենեանին (Ռոման) եւ Տէր եւ Տիկին Համայեակ Թումանեանին (Մարսէյլ) իրենց զաւկին եւ սանիկին Գարեգին (ժաք) Ախթենեանի եղերական մահուան առթիւ (կառախումբի տակ մնացած):

ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ
ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱԻԱՆՔԻ
49ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ ԱՌԹԻՒ

կազմակերպուած Հ.Յ.Դ. Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէի կողմէ եւ մասնակցութեամբ բոլոր ենթակոմիտէներու, խումբերու, Հ.Յ.Դ. Ներ Սերուենդի Շրջ. վարչութեան եւ բոլոր Մասնաճիւղերու, ինչպէս եւ Ֆր. Կ. Խաչի Մասնաճիւղերուն՝ հովանաւորութեամբ Ֆր. Ընկերվարական Կուսակց. (S.F.I.O.)

Կարտաճի Մասնաճիւղին եւ պատուոյ նախահոլթեամբ քաղաքացի Պր ՎԻԿԹՈՐ ՍԱՎԻՆԻ, ազգային խորհրդական և Քաղաքապետ Կարտաճի

11 Օգոստ. 1946, կիրակի ժամը 8էն մինչեւ երեկոյեան 8, Փըրճի վալապոի դեղեցիկ եւ ծառապարդ անտառին մէջ (կարտաճի եւ էքսի ճամբուն վրայ): Գեղարուեստական ճոխ բաժին և բանախօսութիւն: Երգ, նուագ, արտասանութիւն եւ զանազան անակնկալներ: Հայկական եւ եւրոպական պարեր: Ճոխ պիւֆէ, առատ խմիչք, պինի, զարեջուր, եւն. դիւրամատչելի գիներով: Հաղորդակցութեանց համար դիմել ընկ. Քէօսէեանի, Աւտոյեանին եւ Ս. Քիւրէճեանին: Մուտքը ազատ է:

ՄԱՄՈՒԼԻ ՏԱԿ Է՝ 1947ի տարուան պատի օրացոյցներու պլօքը (չարաթական), ճոխացուած պատմական, գիտական եւ գեղարուեստական ընտիր հատուածներով: Ֆրանսահայ կազմակերպութիւններու հաշուոյն մեծաքանակի համար մասնաւոր գին: Դիմել մինչեւ Օգոստոս վերջը Տպարան Ս. Փաղհարեանի, **70, Rue Paul-Bert, 70 Lyon (R.)**

Ա Ր Ե Ւ Ե Լ Ե Ա Ն Ե Ր Ե Կ Ո Ն Ե Ր

Իսի լէ Մուլինօ, **45, rue de la Défense.** Ամէն շաբաթ եւ կիրակի իրիկուն մինչեւ լոյս կը նուագեն ու կ'երգեն Ուտի Էօժէնի, Մառի Նաճար (երգչուհի եւ պարուհի), եւ Քէմանչիստ Արմենակ: Ընդարձակ սրահ: Առեւելեան եւ եւրոպական ըմպելիներ:

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ, **ALLO, ALLO, Tél. 857.31**
ԲԱՑՈՒԱԾ է, չաս մատչելի պայմաններով
Վ. ՎԱՐԴԱՆՅԱՆԻ
կառատունը **(garage), 20, Rue Berlioz, NICE**
ԲՈԼՈՐ ԱՌՈՒՄԱՆԻ եւ նորոգութիւններու համար դիմել վերոյիշեալ հասցէին: Բաց է ամբողջ գիշերը:

ՅԱՒԱՋ կը ծախուի, ամէն օր, **21, Rue des Fêtes**ի լրագրավաճառին քով:

ԼՈՑՍ ՏԵՍԱԻ

Կ. ՓՕԼԱՏԵԱՆԻ
Առեւելքի տղաքը (վէպ)

215 էջ, գին 150 ֆր.: Հեղինակի հասցէն՝ Poladian, 92, Bd. Gén. Nollet, La Rosière, Marseille:

Նկարազարդուած Բ. Պօտոսեանէ: Կը ծախուի Փարիզ, Հր. Սամուէլ, Պարսամեան եւ Բալուեան գրատուները, Մարսէյլ, Մերիկեան գրատուն:

Կարդացի՞ք Մ. ՋՆԱԲԵՐԴԸ

Ն. Սարաֆեանի բանաստեղծութեանց նոր հատորը: Գինն՝ 200 ֆրանք: Հասցէ.— 20 Avenue du Petit Parc, Vincennes, (Seine):

Ուշադրութի՛ւն կօշկակարներուն

Ունինք կաշիի վաճառատուն Crepin եւ Tannerie: Ձեր բոլոր գնումներու համար դիմեցէք Յ. Գ. Փափազեան վաճառատունը, 223 rue Tolbiac, Paris(13), Tél. Gob. 64-54: Բաց է ամէն օր ժամը 8էն 12 եւ 14էն 18, գոց է ուրբաթ եւ չարաթ օրերը: Հաղորդակցութիւն՝ métro Tolbiac, Place d'Italie, Glacières:

Imprimerie DER-AGOPIAN, 17 Rue Damesme – 13e
Le Gérant : H. AGONEYAN

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE

HARATCH - Fondé 1925 - R. C. S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

17, Rue Damesme — PARIS (13e)

Tél.: GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺԱՆ. Տար. 750, 6ամս. 400, Արտասահման 1000 ֆրանք

Dimanche 11 Août 1946 Կիրակի 11 Օգոստոս

ԻԹ ՏԱՐԻ — 18e Année N° 9773 - Նոր շրջան թիւ 412 Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ՝ 3 ֆր.

Խորհրդաժողովի պալատին մէջ

ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ ԵՒ ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Գ.

Մինչեւ Միջերկրական կիսաբոլոր սրահը (Hémicycle), *արտասովոր ո՛չ մէկ պերճանք, գոնէ այն ճամբուն վրայ որոնք առաջին յարկը կ՚առաջնորդեն օտար կամ ֆրանսացի թղթակիցը: Կրնաս, անշուշտ, զործածել Պատուոյ Սանդուղը այն մուտքէն որ հիմա յատկացուած է պատուիրակներուն եւ հիւրերուն, եւ թոյլիկ նայուածք մը նետել այն թանկարժէք նկարներուն ու արձաններու վրայ որոնք պալատին դեղեցկութեան առաջին տպաւորութիւնը կուտան քեզի:*

Վարի յարկը սովորական պաշտօնատուն մըն է՝ մոայլ, տխուր եւ անհրապոյր, ինչպէս բոլոր պետական հաստատութեանց դրասենեակները: Բայց մամուլի սրահներէն յանկարծ կիսաբոլոր դահլիճը մտնելէդ ետքն է որ Լիւքսէնպուրկի պերճաշուք պալատին դեղեցկութիւնը իրականութեան կը վերածուի նորեկին համար: Կիսաբոլոր դահլիճ մը չափաւոր մեծութեամբ, համակ ոսկի ու քանդակ ուր մեծանուն նկարիչ Էնկրի աշակերտը, Անռի Լէման, հանճարեղ համադրութեամբ, կը ցուցադրէ Ֆրանսայի հին օրերու պատմութիւնը: Բացուած հովանոցի մը ձեւը ունի թաւշապատ ու կարմիր բազկաթոռներու դասաւորումը: Նախագահը նստած է բարձր ամպիոնի մը վրայ, իսկ իր առջեւը, աւելի ցած, քարտուղարներն ու մեքենագիր աղջիկները: Պատուիրակութիւնները տեղաւորուած են այբուբենական չարքով:

Կոթներ եմ հիմա վերնատան առաջին կարգի բազկաթոռին եւ կը նայիմ վարը՝ լուսացնցուղ դահլիճին ուր ահաւասիկ ուսանողներու նման քով քովի չարուեր են պատուիրակները: Նեղլիկ դրասեղանները որոնք բազկաթոռները կ՚եզերեն, իսկապէս կը յիշեցնեն նախակրթարանի մր սովորական դրասեղանները:

Ահաւասիկ Մոլոթովը եւ իր չքախումբը: Ախթռուս ամէնէն աւելի մօտ է խորհրդային պատուիրակութեան, ի՛նչ զուդադիպութիւն: Իր քովը կայ Վիշինսքին, ցանցառ մազերով ու խարտեաշ: Չես կրնար կռահել իր տարիքը: Եռեւի չարքը կը տեսնուին Միւոլէեան Լոնտոնի եւ Ուաշինկթընի դեսպանները: Սա մէկը կարծեմ Նովիքովն է՝ արտաքին նախարարութեան օդնականը, բարձրահասակ ու դեղադէմ մարդ մը՝ սրածայր մօրուքով: Եւ ուրիշներ, հաւանաբար Պալթեան պետութեանց արտաքին նախարարները: Քիչ մը աջ՝ Ուկրանիոյ պատուիրակութիւնը որուն մէջէն ամէնէն ուշադրաւը Մանուիլսքին է՝ իր սպիտակ մազերով: Ահաւասիկ երկու յաղթանդամ ռուս սպաներ, ամէնէն եռեւի չարքին վրայ: Դիմացս՝ Պըրնըզ, նիհար ու մէջահասակ Ամերիկացին: Քիչ մը աւելի վեր Սփաքը՝ Պելժիոյ պատուիրակը, ամէնէն դէրը ներկաներուն:

Նայուածքդ բարձրացուր մինչեւ սիւնազարդ ամպիոնը, ուր հանդստաւէտ բազկաթոռին մէջ կորսուած է Պիտօն փոքր կազմով, համակրելի արտայայտութեամբ ու վառվռուն: Պատուոյ աջքերդ ահաւասիկ Հապէչիսեանի պատուիրակները՝ սեւամօրթ երեքն ալ, ահաւասիկ Հնդիկները, որոնց մէկը, ազդային տարազով, ամէնուն հետաքրքրութեան առարկան է: Էվրթը՝ Աւստրալիոյ ներկայացուցիչը, որուն համար կ՚ըսեն թէ յաւազոյն ճառախօսն է այս Խորհրդաժողովին: Եուկոսլաւիոյ պատուիրակը՝ Քարաէլի, չատ համեստ արտաքինով: Ահաւասիկ Չինաստանը՝ իր երեք կարճլիկ ներկայացուցիչներով: Էթլին, Անգլիոյ վարչապետը, Լոնտոն վերադարձած է այդ օրը, բայց ահաւասիկ Ալէքսանդրը աւելոր գլուխով ու Հէքթըր Մքնիլը՝ տակաւին երիտասարդ բայց լաւ հռետոր:

Եւ ուրիշներ՝ ծանօթ ու անծանօթ դէմքեր որոնց խմաստութենէն կախուած է ազդերու ճակատագիրը եւ խաղաղութեան պահպանումը, գոնէ յառաջիկայ քանի տարուան համար:

Դահլիճին մէջն են լուսանկարիչները — համբերի պահ մը՝ 18 հոգի — անխուսափելի, անհանգուժելի ու թերեւս քիչ մըն ալ աներես: Կը նկարեն անդադար. իրենց զոհերն են ընդհանրապէս եռեւելիները կամ սովորականէն տարբեր արտաքինով ու կերպարանքով պատուիրակները: Երբ «նոր նիւթ» չկայ, տուն-տեղ կ՚ըլլան ամպիոն տանող սանդուղներուն վրայ, մինչեւ յաջորդ անակնկալը:

Թիւրիմացութեան մէջ էք, եթէ կը կարծէք որ ներկաները լարուած ուշադրութեամբ ականջ կու-

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

«ՆԱՐՕՏ»

Զայնագրուած երգերու տետրակ մը՝ վեց երգերով: Հեղինակը՝ Ասետիս Գ. Մեսումենց (Մելֆոնեան):

Առաջին անգամ չէ որ կը լսէ իր անունը, իբրեւ երաժշտագէտ եւ ուսուցիչ:

Զորս տարուան գերութենէն հազիւ հանգստացած, վերսկսաւ տէնիլ, համեստ գաղութի մը մէջ, Պոռտօ:

Երգեր կամ եղանակներ կը յօրինէ: Երգչախումբ կը վարէ: Հայերէն կ՚ուսուցանէ:

Եւ ահաւասիկ իր վերջին արտադրութիւնը, «հաւաքածոյ հայ ժողովրդական երգերու և պարերգներու հին Արաբկիրէն եւ շրջաններէն»:

Ո՛րքան պատկերալից է անունն ալ,—Նարօտ:

«... Ո՛ր մէկ Արաբկիրցի հարեւնցուն չէ լացած, «Աղջիկ նա-նայ»ով եւ ո՛ր մէկ Արաբկիրցին բառ մը կամ տող մը չէ աւելցուցած այս երգերու շարքին վրայ»:

Երաժշտութենէ չեմ հասկնար: Բայց, արտագրուած երգերը այնքան խոր են եւ զգայուն, որ վստահ եմ թէ երիտասարդ երաժշտագէտը յաջողած է դաշնաւորել նաեւ անոնց հարազատ եղանակը:

Մեր դուռն ու ձեր դուռը
իրարու դիմաց,
Ակունքս քեղ տեսաւ,
խելքունքս ղընաց,
Իմ սէրն ու քու սէրը
յաւիտեան մընաց...

Այս հատուածը՝ «Աղջիկ Նա-նայ»էն: Ուրիշ մը՝ «Մանի»էն:

Պաղչան կ՚իջնեմ, ամէն բարին հասեր է,
վարդը բացուեր է, ըռեհանը բուսեր է:
Երնէ՛կ ան աչերին եարը տեսեր է,
Ձեռքը ձեռքին տըւեր՝ սիրուն հասեր է:

Առաջին եւ երրորդ տողերը կը վերջանան՝ «մայրիկ, մայրիկ»ով:

Հապա երգիծական տա՞ղը՝ «Ունի-ունի»·

Տէր Մարկոսենց Փիլիպոսը
Գործէ կու ճըրագլոսը,
լոսը, լոսը, լոսը, լոսը (կրկնել)·
Պախըը փարա չատ ունի,
Թաղեր է հորին փոսը
փոսը, փոսը, փոսը, փոսը (կրկնել):

Կարժէ ոչ միայն հաւաքել ու տպել, այլ եւ դաշնաւորել արմատախիլ ժողովուրդի ծոցէն ծըլնած այս ձայները: Որպէսզի չմարին, տարագրութեան վերջին երագներուն հետ:

ՎԱՀԷ

տան ամէն ճառի որ կ՚արտասանուի այս դահլիճին մէջ: Պատուիրակները հետաքրքրութեամբ կը հետեւին Մոլոթովի որ կամ Պըրնզի մը բառերուն կամ անոնց թարգմանութեանց: Բայց չափազանց յատկանշական է որ, երբ օրուան ճառախօսները երկրորդական պետութեանց ներկայացուցիչներ են, հետաքրքրութիւնը այնքան ալ ակներեւ չէ: Այդ պահերուն է որ դրասեղաններուն վրայ դեղերող թերթերն ու մանաւանդ «պատկերազարդները» ընթերցողներ կը գտնեն դահլիճին մէջ... Ոմանք սրտնեղութեան նշաններ ալ ցոյց կուտան:

Ու նորէն անձնատուր եղած եմ դառն խորհրդածութենէս — երբ, օրին մէկը, հրաշքով, մեր Դատն ալ այս տեսակ խորհրդաժողովէ մը ներս մտնէ, դահլիճին մէջ քանի՞ ունկնդիր մնացած պիտի ըլլայ... Քանի տարի չարունակ մեղի հանդէպ ցոյց տրուած անտարբերութիւնը կամ սա վերջին ցոյց տրուած անտարբերութիւնը տեսակ մը յոռետեսութիւն կը ներշնչէ:

×

Կը բացատրէի երէկ թէ մամուլի մասնաւոր «անցագրով» կրնաս ներկայ ըլլալ նաեւ Ցանձնախումբերու նիստերուն: Ուրեմն երեքշաբթի օրն էր որ առաջին պատեհութիւնը ունեցայ աւելի մտերիմ դաղափար կազմելու Խորհրդաժողովին աշխատանքներուն մասին: Կանոնադրի Ցանձնախումբը ժողով ունէր կէսօրէն ետք, ընդարձակ դահլիճի մը մէջ, որուն հրաշափառ դեղեցկութիւնը կը յիշեցնէ Վերսայլը: Ցրանսական հանճարեղ դեղարուեստին լաւագոյն նմոյշներէն մէկն է ան: Այդտեղ է որ Մեծերն ու քանի մը պզտիկները բոլորուեր են կանանչ սեղաններուն չուրջը ու կը վիճին—երկու երրո՞րդ թէ պարզ մեծամասնութիւն: Դահլիճին երկու ծայրերը թղթակիցներու բազ-

ՀԱՇՏԱԽԹԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ

ՆԱԽԿԻՆ ԹՇՆԱՄԻՆԵՐԸ ԿԱՐԳՈՎ ԿԸ ԼՍՈՒԻՆ

Խորհրդաժողովին ուրբաթ օրուան լիագումար նիստին մէջ, 6ի դէմ 15 ձայնով մերժուեցաւ Պ. Մոլոթովի բանաձեւը, որ կ՚առաջարկէր նորէն քննել 2/3ի մեծամասնութեան խնդիրը: Այդ առթիւ խօսք առաւ նաեւ Մ. Նահանգներու ներկայացուցիչը, Պ. Պըրնզ, որ, ինչպէս Աւստրալիոյ եւ Մեծն Բրիտանիոյ պատուիրակները, ուժգնօրէն քննադատեց խորհ. պատուիրակութեան դիրքը: Բանախօսը նախ մերժեց այն մեղադրանքը թէ հակախորհրդային խմբակցութիւն մը կազմուած է կամ կը կազմուի:

— «Ի՞նչ իրաւունքով անոնք որ Մ. Միութեան հետ կը քուէարկեն, խմբակցութիւն կը կոչեն մեզմէ անոնք որ միշտ համաձայն չեն Մ. Միութեան հետ: Ոչ մէկը զանգատեցաւ, երբ 9ի դէմ 11 ձայնով մերժուեցաւ Նոր Զելանտայի առաջարկը՝ պարզ մեծամասնութեան մասին, ոչ ոք ըսաւ թէ խմբակցութիւն մը կազմուած է մեղի դէմ: Բայց երբ խորհրդային բանաձեւ մը մերժուեցաւ 6ի դէմ 15 ձայնով, մեղադրանքներ եղան անդլեւսաքսոն խմբակցութեան մը մասին: Ի՞նչ տարտամ եւ չարակամ խօսքեր են ասոնք: Պարոններ, մենք հոս եկած ենք խաղաղութիւն հաստատելու: Մենք կ՚ուղենք աշխատիլ բոլոր ազդերուն հետ, եւ ոչ թէ խմբակներ կազմել ուրիշ ազդի դէմ: Մենք տրամադիր ենք զիջումներ կատարելու, որպէսզի մեր տեսակէտները ներդաշնակուին ուրիշներու հետ: Բայց միշտ չենք կրնար ամէն զիջում ընելու: Մենք ազատ աշխարհի մը համար կռուցանք, որպէսզի խաղաղութեան պայմանները չպարտադրեն մեր Դաշնակիցներուն կամ անոնք պարտադրեն մեզի: Ես կը կարծեմ թէ այս Խորհրդաժողովը պէտք է ջանայ համաձայնութեան մը յանգիլ իր յանձնարարութեանց մասին, որքան որ կարելի է: բայց անոնք որ այնքան բարձրաձայն պնդեցին միաձայնութեան մասին, միեւնոյն պահուն չէին միաձայնութեան համար: Մենք երբեք չենք կրնար միաձայնութեան կամ ընդհանուր համաձայնութեան յանգիլ, եթէ չյարգենք մեր Դաշնակիցներուն կարծիքները, զգացումները եւ դատումները»:

Պ. Պըրնզ ալ իր կարգին հերքեց Պ. Մոլոթովի այն յայտարարութիւնը թէ 2/3 մեծամասնութեան մասին համաձայնութիւն ըղյացած էր Զորսերու Խորհուրդին մէջ: «Անճիշտ յայտարարութեան մը կրկնութիւնը ճիշտ չի դարձներ զայն: Ինչո՞ւ այս անվերջ պայքարը, որոշելու համար իրաւունքը այն ազդերուն, որոնք օդնեցին պատերազմը չահելու: Ինչո՞ւ յանձնարարութիւններ ընելու իրաւունքէն պիտի զրկենք մեր զինակից ազդերը, եթէ նոյնիսկ այդ յանձնարարութիւնը 2/3ի մեծամասնութիւն չապահովեր: Եթէ առաջարկ մը 13 ձայն ստանայ եւ 8 պետութիւններ հակառակ ըլլան, այս ուրիշ տեսակէտները ինչո՞ւ պիտի արգիլեն միւս 13ին կարծիքները հաղորդել Զորսերու Խորհուրդին»: Այս ճառէն վերջը, Ֆրանսական Բ. պատուիրակն ալ խօսք առնելով, չանաց համոզել Պ. Մոլոթովը որպէսզի ընդունի Կանոնադրի Ցանձնաժողովին բանաձեւը: Ի վերջոյ 6ի դէմ 15 ձայնով մերժուեցաւ խորհրդային պատուիրակութեան առաջարկը. իսկ ամբողջ կանոնագիրը քուէարկութեան դրուելով, ընդունուեցաւ 4ի դէմ 15 ձայնով: Լեհաստան և Չեխոսլովաքիա ձեռնպահ մնացին, իսկ Մ. Միութիւնը, Ուկրանիա, Սպիտակ Ռուսիա եւ Եուկոսլաւիա դէմ քուէարկեցին:

× Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ Մոսկուայի հեռագրական գործակալութիւնը ամբողջութեամբ հաղորդեց Մոլոթովի եչ. օրուան ճառը. 312 տող, թէ 80 տող նուիրած էր Եուկոսլաւիոյ

(Նայեցէք շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

մութիւնը որ հրելով, հրմշտկելով աստիճանաբար կը մօտենայ ժողովականներուն: Եթէ պահակները «աչք գոցեն», կարծես պատուիրակ ու լրագրող իրար պիտի խառնուին: Այս երեւոյթն իսկ փաստ է որ չատ բան փոխուած է աշխարհի ընկալեայ սովորութիւններուն մէջ ու ամէնէն ղդրդռդին ժողովներն ալ կրնան այժմ դումարուիլ «պրոլետարական» մթնոլորտի մը մէջ: Ասոր կը համոզուիք երբ ակնարկ մը նետէք սա երկու անդլիացի թղթակիցներուն որոնք քով քովի նստեր են դահլիճին կարմիր զորգին վրայ, կամ սա միւսին որ ոտքը գուլպայ չունի, այլ զոյգ մը սանդտալ...

Կը վիճին Մոլոթովն ու Պըրնզը: Նախագահը կ՚առաջարկէ մէկ ժամ յետաձգել ժողովը՝ ներքանցքներուն մէջ կարգադրելու համար խնդիրը: Բայց քուէ պէտք է նոյնիսկ այդ որոշումին համար: « Ի՞նչ մեծամասնութեամբ, երկու երրո՞րդ թէ պարզ », կը հարցնէ Հոլանտան: Միջադէպ: Իսկ դուրսը, պալատին շրջափակէն չատ հեռու, մարդիկ, միլիո՞ններ, բարիք կը սպասեն այս հարսնիքէն ու այս հարսնեւորներէն...

ԺԻՐԱՅՐ

Յաջորդով՝ տեսակցութիւններ (Ֆինլանտա Չեխոսլովաքիա, Տանիմարքա):

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՎԵՐԱԾՆՈՒՆԴԸ ԵՒ ԳՐԱԲԱՐԸ

Որոշ նշաններ ցոյց կուտան թէ մեր հայրենիքը վերածնունդի մը նախօրեակը կ'ապրի: Հին Հայոց պատմական դէմքեր յանկարծ վերստին կը յայտնուին. Պապ թագաւոր, Արշակ, Վարդան Զօրավար մոխիրներու տակէն յարութիւն կ'առնեն:

Հին արժէքներ կ'ուսումնասիրուին դառնալով ստեղծագործական նոր յղացումներու առարկայ: Մէկ խօսքով, պատմական ուժերը ու արժէքները դարձեալ սկսած են բեղնաւորել այսօրուան Հայաստանի արուեստները եւ գրականութիւնը:

Այս պատճառով է որ ըսի թէ վերածնունդի մը առջեւ կը գտնուինք այսօր:

Ի՞նչ կը նշանակէ վերածնունդ: Այնպէս, ինչպէս որ կատարուեցաւ Եւրոպայի մէջ 16րդ դարուն, Վերածնունդը ձերբազատումն էր ստեղծագործ ուժերու՝ միջնադարեան կապանքներէն: Արուեստը եւ գրականութիւնը սկսան հին ու առողջ աղբիւրներու մէջ վնտռել իրենց ստեղծագործութեան տարրերը:

Վերածնունդը կը կատարուի պատմական անկիւնադարձերուն: Վերջին պատերազմը նոր դարաշրջան մը կը բանայ մեր Հայրենիքի պատմութեան մէջ: Մեր ժողովուրդին ակնարկը դէպի ետ, դէպի իր պատմական անցեալը դարձած է: Պըրպտում հայ հին արժէքներու, այդ անցեալի առողջ ակերէն սփոփելու համար իր ծարաւը, սառնալու համար կենսատու եւ առողջ ներշնչում:

Այս վերածնունդով մեր հին ժողովուրդը պիտի երիտասարդանայ, անոր էութիւնը պիտի թարմանայ եւ, վստահ եմ, այս հոգեկան վերածնունդին պիտի հետեւի ե՛ւ մարմնական վերանորոգութիւնը:

Որպէսզի վերածնունդը ըլլայ ամբողջական, ան պէտք չէ որ կանգ առնէ կեանքի քանի մը երեւոյթներու վրայ, այլ ընդգրկէ անոր ամբողջական երեսները:

Ցորչափ մեր հին պատմութեան եւ մշակոյթի ուժերը չեն գրաւած հայ մարդը՝ մեր վերածնունդը չի դառնար ամբողջական:

Բաւական չէ պատմական անցեալը պիտակնօրէն գնահել, եթէ անցեալի ապրումները մեր պիտակցութեան ու մեր ապրումին մաս չեն կազմած:

Չի բաւեր նաեւ պայմանական ոգեւորութիւնը, զոր հայ պատմութեան դէմքեր կը թողուն ժողովուրդի վրայ, այլ անհրաժեշտ է նոր սերունդը թրծել ու չաղախել անցեալի մշակոյթով: Որպէս զի առանց միջնորդի հասկնանք մեր հայրերու մշակոյթը ու ներշնչուինք անոր արժէքներէն, անհրաժեշտ է որ հասկնանք անոնց լեզուն: Ի՞նչպէս կրնանք անոնց ժառանգորդները դառնալ, երբ չենք հասկնար լեզուն:

Ամէնուն յայտնի է թէ հին Իրանը ի՛նչպիսի հոյակապ յիշատակարաններ քանդակած է վէմերու վրայ: Սակայն այսօր պարսիկ իշպանը անտարբեր կ'անցնի Դարեհ Ա.ի ժայռաքանդակ արձանագրութիւններու առջեւէն, առանց հպարտութեան: Ինչո՞ւ:

Հին Իրանը յիշատակարաններ է թողած, բայց ոչ մէկ սերունդ, որպէսզի կարդայ զայն ու անով հպարտանայ:

Իսկ մեր սերո՞ւնդը. կը հասկնա՞յ իր հայրերու լեզուն, դրաբարը:

Լեզուական հարցին մէջ մեր Հայրենիքը կարծես թէ աւելի կը ձգտի հեռանալ իր մայր երակէն կամ իր բուն արմատէն, քան արտասահմանի հայութիւնը:

Շատ չանցած Հայաստանի մէջ հաւանաբար քիչեր պիտի կարենան հասկնալ այն լիզուն, որով դրեցին եւ խօսեցան 1880ի եւ 1900ի սերունդները, Ստ. Նազարեանը եւ Միք. Նալբանդեանը:

Գրաբարը ջատագովելով, ըսել չեմ ուզեր թէ ան պէտք է մեր այսօրուան լեզուն դառնայ:

Բայց չեմ կրնար համաձայիլ վերածնունդը կատարեալ, եթէ դրաբարը մեր նոր սերունդին կողմէ նկատուի իբրեւ մեռեալ լեզու մը, ինչպէս աստրեստանեան լեզուն, եւ Հայաստանի համալսարանին մէջ ուսումնասիրուի միմիայն մասնագէտներու կողմէ:

Եւրոպայի մէջ ուսանողը լատին և հին յունարէն լեզուները կը սորվի, իբրեւ մայր լեզու արդի Ֆրանսերէնին կամ իտալերէնին: Մեր նոր սերունդը ալ ուրեմն դրաբարը պէտք է սորվի, իբրեւ միակ արմատ լեզուն որու վրայ է աճեր այսօրուան աշխարհաբարը, արեւմտահայ եւ արեւելահայ ճիւղերով:

Հայրենիքին ներս կամ արտասահմանի մէջ՝ դրաբարը պարտաւորիչ դարձնելով ստեղծած կ'ըլլանք մայր դեմին մը, միացման հիմնական քար մը դրած կ'ըլլանք մեր լեզուական երկու ճիւղերու միջեւ: Այսպէսով, մեր լեզուի երկու թեւերը հաւասարապէս իրենց բուն արմատէն, դրաբարէն կը ծծեն իրենց հիւթը: Եւ ինչպի՛սի հիւթեղ արմատ, ինչպի՛սի հարուստ դանձարան:

Այն ատեն՝ դրաբարը ոչ միայն միացման կապը կը դառնայ հին եւ նոր հայութեան, վերածնունդը կատարեալ դարձնելով, այլ եւ չաղկապը արեւելահայ եւ արեւմտահայ լեզուներու, Հայրենիքի եւ արտասահմանի հայութեան միջեւ:

ԳԼՈՒԽ ՍԽԱԼԱՑ

Բ. — ՀՈԳԵԲԱՆԱԿԱՆ

Մեր դրոց–բրոցներուն սիրելի բառ մըն է հոգեբանութիւնը, թէեւ incognitum mare նոյն այդ պիտութիւնը:

Ըստ բառադիտութեան՝ Ֆրանսերէնին վրայ ձեւուած (psychologie = հոգեբանութիւն),— այստեղ չեմ ուզեր խնդիր հանել թէ ո՛րքան այլեւս անհամապատասխան դարձած են իրարու բառն ու դիտութիւնը,— ո՛վ թարգմանած կամ գործածած է առաջին անգամ, չեմ գիտեր: Շատ հին չէ, սակայն:

Վանկի եւրոպական գրականութեան մէջ եւս նոր է բառը: Առաջին անգամ գայն գործածած է՝ Մարպուրկի համալսարանին փրոֆէսէօրը, Գոկլենիոս, 1590ին: Բայց Թայլըիէ եւս գործածած է զայն, նոյն թուականներուն, «Հոգիներու երեւման դիտութեան» նուիրուած աշխատութեան մը մէջ, որ լոյս կը տեսնէ յետ մահու, 1602ին: Ֆրանսական Ակադեմիան բառը կը նուիրագործէ՝ իր բառարանին մէջ առնելով 1762ին:

Հոգեբանութեան անունը եթէ նոր կերտուած բառ մըն է, առարկան հին է՝ փաստ որ հեղլէն նշանաւոր փիլիսոփաները զբաղած են մտածման ուսումնասիրութեամբ, — այս մասին լաւագոյն աշխատութիւններն են Կարոսի Հոգեբանութեան պատմութիւնը (1808), եւ Մասսի Sur les premiers essais psychologiques chez les Grecs աշխատութիւնը (1796). աւելցնենք որ Ա. Սիմոնէն եւս ունի Հոգեբանութեան պատմութիւնը անունով հատոր մը, խորագիրը նիւթին անհամապատասխան եւ բոլորովին անարժէք:

Հայերէն արդի գրականութեան մէջ ամէնէն հին յիշատակութիւնն է, որքան ես գիտեմ, բարեգիտութիւն բառը(1), որուն հանդիպած եմ Պետրոս Շանչեանցի «Դասատիրակութեան ծրագրին» մէջ (1851—1857), տես Միքլն Աւարայրի, Ա. տարի, 1866, էջ 47—50: Ձիշտ է թէ բարեգիտութիւնը տակաւին հոգեբանութիւնը չէ, այլ կը ներկայացնէ արդի քնախօսութիւնը (psiologie), որ նախապէս անբաժան մասը կը կազմէր հոգեբանութեան՝ ըստ Վունտթի եւ Լոցէ, որոնք նոյնիսկ հոգեբանութիւնը ստորադաս մէկ ճիւղը կը համարէին քնախօսութեան: Շանչեանցի հասկացողութեամբ, բարեգիտութիւնը կը խօսի «զառողջ կազմութենէ մարդոյ, զպահպանութենէ, զվնասուց առողջութեան, և զայլոց հարկաւոր գիւտից, զծաղկապատաստութենէ երախայից, ի պահպանութիւն առողջութեան իւրոյ եւ առհասարակ ժողովրդականաց»: Ինչպէս կը տեսնուի, այս «բարեգիտութիւնը» դեռ որեւէ կապ չունի արդի հոգեբանութեան, նոյնիսկ քնախօսութեան հետ, այլ աւելի կը հակի դէպի առողջաբանութիւն «հոգւոյ եւ մարմնոյ»: Ուրեմն, մինչեւ Շանչեանց՝ անծանօթ բառ մըն էր հոգեբանութիւնը իբրեւ ուսում, դէթ արդի իմաստով:

Վաթսունական թուականներուն է, որ հոգեբանութիւնը իբրեւ դիտութիւն կը ծանօթացուի մեր մէջ: Գարագաշեան կը հրատարակէ փիլիսոփայութեան եւ հոգեբանութեան փոքրիկ դասագիրքեր (1868): Աւելի վերջ, Պօղոս վրդ. Խմմանուէլեան կը հրատարակէ «Տարերք բանական փիլիսոփայութեան» աշխատութիւնը, 2 հատոր (տպ. Պոլիս, 1872), որուն մէջ գլուխ մը՝ հոգեբանութեան նուիրուած (Ա. հատոր, էջ 267—367): Աւելի առաջ, տեսակ մը հոգեբանութեան դասագիրք է «Տրամաբանութիւն հասարակ» կոչուած հատորը, (տպ. Իզմիր 1842), զոր Ֆրանսերէնէ Թարգմանած է Գ. Կոստանդեան (Համայնկեանց), ինչպէս կը գրէ. «Տրամաբանութիւն կամ արհեստն խորհելոյ» (էջ 12), բայց և այնպէս չի գործածեր հոգեբանութիւն բառը: Կարն աւելի հին գիրքեր, ուր գործածուած ըլլայ հոգեբանութիւն բառը, չեմ գիտեր(2):

Հոս պէտք է արձանագրել թէ հոգեբանութեան առաջին գիրքն է, մեր մէջ, Նեմեսիոսի Ցաղագս բնութեան մարդոյ գործը, որու թարգմանութիւնը կը վերագրուի Ստեփանոս Սիւնեցիի (Հրատ. Հ. Աթանաս Տիրոյեան, Վենետիկ, 1889), թէեւ հոգեբանութիւն բառը գիրքին անծանօթ, (յառաջաբանին մէջ միայն Հ. Աթանաս կը գործածէ «հոգեբանական» բառը, «հոգեկան» իմաստով):

Այսպէս ուրեմն, հոգեբանութեան գիրքերը, թիւով չատ քիչ, հարիւր տարուան պատմութիւն չունին, թէեւ այժմ այլեւս անգործածելի:

Ամէնէն նոր աշխատութիւնն է Թորգոմ արքեպիսկոպոս Գուշակեանի գիրքը, թարգմանուած Թիւն ժորժ Ֆոնսկրիվի գործին, տպ. Երուսաղէմ, 1932:

Դժուար է հոգեբանութեան գիրք գրել՝ առանց ուսումնասիրելու քնախօսութիւնը, մարդակազմութիւնը, այլ մանաւանդ ուղեղին կազմախօսութիւնը: Ատոր համար աննեղելի սխալները, որոնք կը վխտան Թորգոմ պատրիարքի թարգմանութեան մէջ:

Պարսամեանի սխալները քաղելէ առաջ, այստեղ փոքրիկ քննադատութիւն մը Թորգոմ պատրիարքի սխալներուն մասին,— եւ այս՝ նախ ըսելու համար Պարսամեանի թէ չեմ ուզեր եղերական գոյն մը տալ իր սխալներուն, քանի որ իրմէ աւելի պատրաստուածներն իսկ սխալներ գործած են հոգեբանութեան մասին խօսելու ժամանակ, յետոյ՝ երբ իր սխալներուն սրբագրութիւնը կը կատարեմ ու միաժամանակ հետախուզութեան մը կը ձեռնարկեմ հոգեբանութեան պատմութեան մէջ, պատճառն այն է որ կը մտածեմ թէ անմտութիւն է վիճիլ վիճելու համար, ընդհակառակն պէտք է վիճիլ ոչ միայն լրացնելու համար ընդդիմախօսին ծանօթութեանց պակասը, այլ եւ բուռ մը բան աւելի նետելու համար հայ մտաւորական ժառանգութեանց դանձարանին մէջ,— օգտուինք Եւրոպայէն, քանի դեռ կը գտնուինք Եւրոպայի մէջ:

Ուրեմն, Պարսամեան թող սպասէ՝ իր կարգին, եւ մենք անցնինք Թորգոմի:

Թորգոմ encéphaleը կը թարգմանէ ներդանակ (էջ 346),— այդ ապուրը կերած են նաեւ Նորայր Բիւզանդացի եւ Մեսրոպ Նուպարեան: Յետոյ localisationը կը թարգմանէ տեղականացում, (իսկ Նուպարեան՝ տեղափակում !): Աւելի չնչաչարհիկ թարգմանութիւններ ալ ունի. « Պրոքա խօսքին տեղականացման վայր կը ցուցնէ ճակատային երրորդ ձախ մանուածին ներքեւը »: Ֆրանսերէնն բնագիրը. « Broca a localisé la siège de la parole dans le pied de la troisième circonvolution frontale gauche »: Թորգոմ ձեռքին մէջ երբեք ուղեղ բռնած չէ ապահովաբար, որ «ներքեւ» կը թարգմանէ ոտքը (կազմախօսական բառ է): Եթէ գիտնար թէ ի՛նչ է circonvolutionը, որ ոտքէն զատ գլուխ ալ ունի, չէր գրեր մանուած, այլ գալար, որ նուիրագործուած է, եթէ ոչ ոլորտ: Ցատկած է յաջորդ տողին վրայէն, ուր պիտի տեսնէր գարձեալ ոտքը, — « երկրորդ ձախ ճակատային գալարին ոտքը », որ կեդրոնն է գրելու կարողութեան: Իսկ երբ Ֆոնսկրիվ կը ճշտէ խօսք հասկնալու կարողութեան կեդրոնը, le lobe sphénoïdal, Թորգոմ կը թարգմանէ «սեպոսկրային ականջմոս» ! ! ! , — սահմռկեցուցիչ չփոթութիւն:

Մեր ժողովուրդը ականջմոս կը կոչէ ականջին բլթակը, ուրկէ օղ կը կախեն,— իրբեւ թէ ականջին մոսն է, ձագուկը, (կարդ մը գաւառներու մէջ նոյն այդ բլթակը կը կոչուի ականջդմակ): Հիմա տեսէք թէ բառը ուրկէ՛ կ'առնէ իր ծագումը, — ականջը նստած է ոսկորի մը վրայ, ճիշտ իր եռեւը, որ աքոռի դեր կը կատարէ, ասկէ՝ ականջաքոռ, ինչպէս կը գրուի մեր հին ձեռագիր բժշկարաններուն մէջ: Այդ ոսկորին բորբոքումը, յաճախ մահացու, այնքան վախ պատճառած է մեր ժողովուրդին, որ ականջմոսը կը կոչէ հոգեւոսն, ճիշտ ինչպէս գաղտնուր (fontanelle), այն կարծիքով թէ հոգին հոդ կը բնակի,— ատոր համար կ'արդիլէ ապտակ զարնել ականջմոսին, եւ ոչ թէ ականջի բլթակին, որուն վնասուելը վտանգաւոր չէ: Թորգոմ lobeը չփոթելով ականջի բլթակին հետ, խօսք հասկնալու կարողութեան կեդրոն կը համարի այդ բլթակը . . . դանկէն դուրս, մինչդեռ խնդիրը ուղեղին այն բլթակին մասին է, որ կը գտնուի սեպոսկրին մօտ՝ գանկէն ներս:

Եւ այսպէս սխալնե՛ր ու սխալնե՛ր:

Բայց հոգեբանութիւնը հէքեաթ չէ, որ մարդ սորվի իր մեծ-մօրը բերնէն լսելով: Գիտութի՛ւն է՝ զոր պէտք է ուսումնասիրել միտք յոգնեցնելով եւ ժամանակ սպառելով: Տեսնենք, այժմ,

(1) Տես Ա. Տարի, էջ 47:
(2) Ինչպէս կը տեսնուի, Գ. Կոստանդեան հոգեբանութիւն բառը գործածած է 1842ին, Պարսամեան կը գրէ թէ 1851ին Շանչեանց գործածած է զայն, ուրեմն Գ. Կոստանդեան հոգեբանութիւն բառը գործածած է նախ քան Շանչեանց:

ՊՈՒՏՄ ԾԻԾԱՂ

Խելք ընելու էին...

Նիւրընպէրկի դատավարութիւնը ջուրը քաշելու վրայ է:

Զորս Մեծերու դատաւորները, ամխներով քննելէ, զննելէ եւ իրենց խղճին կշիռովը չափելէ ետքը, եղրակացութեան հասան, որ հիթլէրական ջոջերը, որոնք աշխարհը եւ մանաւանդ անդէն մարդիկը կը դողացնէին, յանցաւոր են եւ մահապատիժի արժանի:

Ամբաստանադիրը կ'ըսէ, « Հիթլէր եւ Ընկերութիւնը պարզ ոճրագործներ են: Անոնք ոճիրը ճարտարարուեստի վերածած էին: Միլիոնաւոր անմեղներ դժբախտացուցած եւ անոնց կեանքը խլած են՝ կազմակերպուած ծրագիրով »: Եւ ասկէ յանգանք նկատելով՝ յարդելի դատաւորները, մահավճիռ կը պահանջեն: Անոնք, ամխներով քրտինք թափած, ուղեղ սպառած եւ կշիռներով փաստարկուղի աչքէ անցընելէ վերջ՝ հասած են այդ եղրակացութեան:

Ի՞նչ աւելորդ յոգնութիւն:

Նիւրընպէրկի դատաւորները փոխանակ գործը այսքան երկարելու, կրնային օգնութեան կանչել թուրք դատաւորներ, որոնք քանի մը օրուան մէջ խնդիրը անուշի կը կապէին կամ նախ մահավճիռը կը գործադրէին — եթէ չարդի համար մահավճիռը պէտք տեսնէին: Վերջէն, եթէ ժամանակ ունենային, դատելու կ'երթային: Այս կարճ ու կարուկ միջոցը ի պատուի է Թուրքիոյ մէջ.—«Գոմիքթանի կեավուր տըր, ասընըզ »:

Դաշնակից դատաւորներուն ընթացքը քիչ մը խիստ կը դտնեմ ես: Թուրքերը, դարերէ ի վեր ի գործ կը դնեն ժողովուրդները զանգուածային կերպով «մաքրագործելու» ճարտարարուեստը: Այդ բանին համար իրենց քունէն իսկ չեն զրկուիր: 1915ին մէկ ու կէս միլիոն Հայեր անդէի աշխարհ ճամբու դրին՝ գերմանական ուղեցոյցով, իսկ 1919էն վերջն ալ, Համաձայնական բանակներու եւ դիւանագէտներու աչքին առկ, հարիւր հազարներով կեավուրներու մուխը մարեցին: Այն առենի Եւրոպայի արդարութեան արիսպագոսը, ձուկ որսալով զբաղած ըլլալով, ժամանակ չունեցաւ դատաստան սարքելու: «Կը պատահի», ըսին անցան:

Տակաւին այսօր, Թուրքերը ազատօրէն կը շրջունակեն իրենց արհեստը, «տուրք»ի օրէնքով կեավուրներու արմատը չորցնելով:

Եթէ գերման դեկավարները, այս վերջին պատերազմին քիչ մը խելք վատնէին, Ջարդուելիք ժողովուրդները, «օդափոխութեան» համար Թուրքիա կը ղրկէին եւ Թուրքերուն գործադրել կուտային իրենց բնաջնջումի ծրագիրը: Այդ կերպով, թէ քիչ ծախքով կ'աղատէին եւ թէ իրենց պատիւր վրայ չէին տար, իբրեւ ոճրագործ դատապարտուելով: Չեմ կարծեր որ Թուրքերը այդ պզտիկ ծառայութիւնը խնայէին իրենց մշտակայ բարեկամին:

Միեւնոյն առեն, Թուրքերը իրենց պատկենական արհեստը, որ թերեւս մոռնալու մտավախութիւնը ունին, չարունակած կ'ըլլային եւ այսօր շատ դիւրութեամբ օձիքը կ'ազատէին:

Այդ առթիւ, փոխանակ դատապարտուելու, Թուրքերուն եւս պիտի տրուէր իրենց կորանցուցած հողերէն մաս մը եւ պիտի վարձատրուէին իւղոտ փոխատուութիւնով մըն ալ՝ « դեմոկրատ » ազգերու կողմէ...

Կ· ՊԵՏՈՒՇ

Թէ Պարսամեան յանճն առած է այդքան յոգնութիւն, վայելելու համար «բերանացի եւ գրաւոր համակրանքը» իր ընթերցողներուն, որոնք չ'ա կ'ուշանան օդնութեան՝ պաշտպանողականն ի ձեռին:

Շ· ՆԱՐԴՈՒՆԻ

---

(1) Հայերէն հին մատենագրութեան մէջ եւս գործածուած է բարեգիտութիւն բառը, ինչպէս եւ բնախօսութիւն, առաւել կամ նուազ համազօր *փիւսիկեան, ախտարակ, խարազիմայ* բառերուն: Մեր մէջ՝ հոգեբանութեան պատմութեան համար, բառերու իմաստաբանական զարգացման տեսակէտով՝ հետաքրքրական է առանձին ճնութեան առարկայ դարձնել այդ երեք բառերը,— փիւսկեան (որ բնագէտն է), ախտարակ (որ աստեղահմայն է), խտրադիմայ (որ դիմագէտն է): Այս բառերով, որոնց գործածութիւնը երբեմն կը հասնի մինչեւ ե· դար, մեր նախնիք կը հասկնային այն գիտնականը, որ կը կարծէր նանչնալ մարդկային հոգին՝ ըստ իր արտաքինին:

Մասնաւոր ուսումնասիրութեան նիւթ նաեւ հոգիի մասին ժողովրդական տեսակէտները, քաղելով հայկական փոլկլորէն (մասամբ հրատարակուած Լալայեանցի աշխատութեանց մէջ):

(2) Ինծի ծանօթ են նաեւ փիլիսոփայութեան կարգ մը գիրքեր, ընդհանրապէս թարգմանածոյ եւ տպուած ԺԹ· դարու սկիզբը, որոնք փիլիսոփայութեան ուսումը կը բաժնեն՝ Տրամաբանութեան, Համաբնաբանութեան, Բնաբանութեան Բարոյականի,— հոգեբանութիւնը տակաւին տեղ չունի:

Սովետական երաժշտութեան զարգացման հիմնական գիծերը

ԽՄԲ·— Ամփոփուած «Սով· Հայաստան» ամսագրի **1946** Մարտի թիւէն, մեր հայերէնով.—

Երաժշտութեան ակունքները ծնունդ առած են խոր հնութենէն: Անոր զարգացման հսկայական թռիան ծառայեց այն որ դրականութեան հետ համապարպէս կոչուած էր համախմբելու իրարմէ հեռու երկրամասերը, ինչպէս եւ իրարմէ կտրուած ժողովրդական զանգուածները:

Մեր հարուստ ժառանգութեան արժէքը այն է որ ան մինչեւ այսօր ալ կը պահէ գեղարուեստական ներգործութեան ուժը: Այսօր հնչող դարաւոր մշակոյթը ոչ միայն հնութեան յուշարձան է, այլեւ գեղեցկագիտական հաճոյքի կենդանի աղբիւր:

Կեանքի միւս բնագաւառներու հետ առաջ կը չարժի երաժշտական արուեստի բնագաւառը: Կը սկսի կազմուիլ ազգային երաժշտութիւնը որ յագեցած է եւրոպական երաժշտութեան դուներէդ հարստութեամբ:

Այս երաժշտութեան սկիզբը պէտք է ընդունիլ 19րդ դարու երկրորդ կէսը: Տիգրան Չուհաճեանի ստեղծագործութիւնն է առոր սկիզբը: Ճեմարանային հանդէս եկած չարք մը ընորհալի եւ բոլսավառ հայրենասէրներ ամբարտնդեցին եւ զարդացուցին նոր երաժշտութեան հիմերը: Ամէնէն ականաւորներէն են կարա Մուրզան, Եկմալեանը, Կոմիտասը, Նիկողայոս Տիգրանեանը: Աստնցմէ ամէնէն աւելի ժողովրդականութիւն կը վայելէ Կոմիտասը, հայ երաժշտութեան չգերազանցուած դասականը: Հին եւ նոր սերունդներու երգահաններու ամբողջ հոյլ մը երաժշտութեան մէջ ղրաւ ազգային մշակոյթի ամուր հիմքը, որ անունդ տըւաւ Ա· Սպենդիարովի, Ռ· Մելիքեանի, Ս· Բարխուդարեանի, Ա· Տէր Ղեւոնդեանի, Ազատ Մանուկեանի եւ ուրիշներու ստեղծագործութեան: Սկսաւ գոյանալ ազգային երաժշտութեան ամուր աւանդութիւնը:

Հայ ազգային երաժշտութիւնը բացառիկ ծաղկումի հասաւ վերջին 20—25 տարիները: Որովհետեւ այս տարիներուն ստեղծուեցաւ ազգային պիտականութիւն եւ ժողովուրդը դարձաւ իր կեանքին տնօրինողը: Երաժշտական մշակոյթի զարգացման գործին մէջ վճռական դեր կը կատարեն պետական տնօրինութիւնները, երաժշտական կրթութեան եւ դաստիարակութեան տարածումն ու քարոզութիւնը մայրաքաղաքին եւ միւս քաղաքներուն մէջ:

Ամէնէն կարեւոր է Պետական երաժշտանոցի հիմնադրութիւնը, որ ոչ միայն արհեստով երաժշտական վարիչներ ստեղծեց այլ եւ դարձաւ ժողովրդական լայն զանգուածներու երաժշտական դաստիարակութեան հնոց: Ցետագային երաժշտանոցին դուրս եկան հմուտ ջութակահարներ, երգիչներ, դաշնակահարներ եւ այլն:

1925ին այդ նոյն երաժշտանոցին մէջ, առաջին անդամ Հայաստանի պատմութեան մէջ, կազմուեցաւ հայկական համանուագի խումբը (symphonique): Երեւան եկաւ ղեկավարներու սերունդ մը: Անհրաժեշտ զարդացում ստացած այդ նուագախումբը նոյն երաժշտանոցի մեծ թիւով երգիչներուն հետ, հայկական օփերայի արուեստի հիմքը հանդիսացաւ:

Նուագախումբի հետ սկսան եռանդագին կերպով կազմուիլ շատ մը նուագողներու խմբակներ, եւ կոմիտասի անունով կազմուած քառեակը փայլուն փառքի հասաւ ամբողջ Միութեան մէջ՝ արժանանալ Ստալինեան մրցանակի պատկառելի բարձր կոչման:

Մայրաքաղաքին թէ միւս քաղաքներուն մէջ հրաւիրուեցան մանկավարժներ եւ արուեստագէտներ: Եւ չինուեցաւ Օփերայի չէնքը որ լաւագոյններէն է ամբողջ Միութեան մէջ: Սկիզբէն իսկ երաժշտական արուեստի բախտը կը տնօրինէ պետութիւնը եւ այս պայմաններու մէջ ձեռք կը բերէ իր իսկական ընդհանուր ազգային նշանակութիւնը: Ազգային երաժշտութիւնն իր զարգացման ընթացքին, օդնութիւն եւ ղեկավարութիւն դտաւ Միութենական կառավարութեան եւ հասարակութեան կողմէ: 1939ի Մոսկուայի տասնօրեակին ներկայացումները արձագանգ դտան ամբողջ Միութեան մէջ:

Երաժշտական մշակոյթի յետագայ զարդացման մեծ խթան հանդիսացաւ 1935ին Հայաստանի Սովետական երգահաններու (compositeur) Միութեան կազմակերպումը. ստեղծագործական կեդրոն մը որ ունի աչքի զարնող երաժշտական տեսարաններ: Կարեւոր սկզբունքներէն մէկն է ժողովրդական եւ արհեստագիտական սկզբունքը:

Սովետական արուեստի դեղեցկագիտութիւնը դտած է իր հիմքը ժողովրդականութեան մէջ, որու էութիւնը վաւերականութիւնն է: Իսկ ժողովրդականութիւնը եւ վաւերականութիւնը կ'ապահովեն արուեստի բարձր դաղափարականութիւնը: Ցատկապէս այս դիծերը միանալով արհեստագիտական վարպետութեան ու յուղական արտայայտչականութեան, ապահովեցին մեր արուեստին մեծ պատմական նշանակութիւնը:

Ազգային արուեստը այնքան աւելի վստահ կերպով ընդառաջ կ'երթայ համաչխարհային ունկընդրին որքան աւելի ճարպիկ եւ նրբազգացութիւն հանդէս կը բերէ ժողովրդական երդի եւ պարի, անոր համաչափութեան, լաղերու (modus) եւ ձայնելուէջի, եւ չչական երաժշտութեան, գործիքային լեզուի նկատմամբ, որոնք կարծես թէ կուդան մեր հնագոյն հեթանոսական խորքերէն, — ինչպէս նաեւ չարականներու դեղեցիկ արուեստի նկատմամբ:

Հայ երաժշտական արուեստը ձեռք բերած է իսկական արհեստագիտական դէմք: Այստեղ մեծ դեր կատարեցին Մոսկուայի, Լենինկրատի, ինչպէս նաեւ Երեւանի երաժշտանոցները: Արդէն պատերազմէն առաջ նկատուած էր յամառ ձգտում դէպի Օպերան, մաղթանքի երգեր, քառեակ, համանուագ, եւն:

Առոր քով ուժեղ թափով կը ծաւալի գիտական հետաքրքրութիւնը երաժշտական ժառանգութեան ուսումնասիրութեան նկատմամբ: Հոս պէտք է նչել Ռ· Մելիքեանի անունն գիտահետազօտական ղրասենեակը որ հիմա դարձած է գիտահետազոտական կառաւր բաժանմունք, որու ղեկավարն է Քրիստափոր Կուչնարեանը:

Երկու գիծ կը յատկանչէ հայ երաժշտութեան հասունութիւնը. նախ՝ պատմական անցեալի մէջ խորանալը, երկրորդ՝ արդիականութեան մէջ խորանալը, անոր առաջատար ձգտումը զգալը եւ դէպի նոր մղելու ծարաւը:

Այս բանին չնորհիւ է որ ան կը դառնայ մատչելի եւ արժէքաւոր արուեստ լայն, միջազդային ունկնդիրներու համար: Այս կերպով է որ ան հասաւ զարգացման այնպիսի բարձրութեան ինչպէս Արամ Խաչատուրեանի ստեղծագործութիւնն է: Այդ նոյն ընթացքը արտացոլաց Յարո Ստեփանեանի, վիմային, գործիքային եւ օփերային ստեղծագործութեան մէջ:

Նոյն ճամբու վրայ անժամանակ ընդհատուեցաւ Ա· Սպենդիարովի ստեղծագործութեան զարդացումը, բայց յաջողեցաւ մեզի թողուլ « Ալմաստ » օփերան:

Այն նոյն ժամանակաշրջանին երկրի մէջ հանդէս եկան ծանօթ ուրիշ երգահաններ, ինչպէս Գրիդոր Եղիազարեանը, Կարօ Զաքարեանը, Տիգրան Տէր Մարտիրոսեանը, Ներսէսի Այվազեանը, Մարտին Մազմանեանը, Վարդգէս Տալեանը, Մինքայէլ Միրզոյեանը եւ ուրիշներ:

Պատանի երգահաններէն յայտնի են Ալեքսանդրը Ցարութիւնեանը, Արնօ Բաբաջանեանը եւ Եդսարդ երգահան Գայիանէ Ջերոտարեանը:

Լենինկրատի երաժշտանոցը աւարտելէ վերջ երեւան տեղափոխուած է տաղանդաւոր երիտասարդ երգահան Գայեանէ Ջերոտարեանը:

Հայրենական Մեծ Պատերազմի չորս տարիներուն աւելի խստացուցին եւ արագացուցին հայ երաժշտական արուեստի արագընթաց չարժումը:

Պահանջուեցաւ չատ բարձր մակարդակ, գաղափարական հասունութիւն եւ արհեստագիտական վարպետութիւն՝ արուեստի մէջ մարմնաւորելու համար հերոսական դարաշրջանի կեանքը: Եւ այդ տարիներու խստաչունչ փորձը արդարացուց սպասելիքները: Հայ երգահաններու ստեղծագործական մշակոյթը պատուով տուաւ այդ քննութիւնը:

ՊՐՈՖ· ԱՐՇԱԿ ԱԴԱՄԵԱՆ

ՍՏԱՑԱՆՔ

«ՆԱՐՕՏ», Հաւաքածոյ հայ ժողովրդական երգերու եւ պարերգերու Հին Արարկիրէն եւ շրջաններէն: Գրի առաւ եւ դաշնաւորեց՝ Աւետիս Գ. Մեսրոպեանց: Դաշնակի եւ երգի մատնագրութիւն. (վեց երգ): Գինն՝ 75 ֆրանք: Արտաքսման 1 տլ·

պատուիրակին, որ խորհրդային տեսակէտը կը պաշտպանէր, բայց Աստրալիոյ պատուիրակին ճառը հաղորդած էր միայն 22 տողով, բրիտանական պատուիրակին ճառն ալ՝ 17 տողով։

ՆՈՐ ՄԻԶԱԴԷՊ ԵՒ ՈՒՐԻՇ ԽՆԴԻՐՆԵՐ

Նոյն օրուան երկրորդ նիստին մէջ նոր միջադէպ մը ծագեցաւ, երբ խորհրդային Բ. պատուիրակը, Վիշինսքի, խստօրէն քննադատեց դիւանը եւ առժամեայ քարտուղարութիւնը, հարցնելով թէ ո՞վ է պատրաստած օրակարգը։ Եւ դանդատեցաւ թէ օրակարգը միայն անգլերէն եւ ֆրանսերէն է, առանց ռուսերէն թարգմանութեան։ Պ. Պիտօ, որ կը նախագահէր, զարմանք յայտնեց այս դիտողութեան առթիւ, բացատրելով թէ օրակարգը պատրաստուած էր նոյն առտուն։ Այս առթիւ մերժեց Վիշինսքիի մեղադրանքները,«ճնապարհանքի եւ անկանոնութեան» մասին։ Վիշինսքի նորէն խօսք ուզեց։ Բառերը իրարու կը յաջորդէին տեղատարափի արագութեամբ, միշտ կրկնելով. — « Ուրկէ՞ կուգայ այս օրակարգը. ո՞վ է պատրաստած։ Ինչո՞ւ կարդ մը խնդիրներ արձանագրուած, ուրիշներ զանց առնուած են » եւն։ Պ. Պիտօ կարճ կապելու համար, ըսաւ թէ կանոնագիրը բան մը չի նախատեսեր օրակարգներու մասին. բայց ասոր համար աւելորդ է «չարաչուք» վիճաբանութեանց մէջ խրիլ։ Ուրիշ երկու ճառերէ վերջ, բրիտանական պատուիրակին առաջարկով ժողովը ձեռնարկեց օրակարգին քննութեան։

Առաջին խնդիրն էր քննել Եուկոսլաւիոյ առաջարկը, որուն համաձայն նախկին թշնամի պետութեանց սահմանամերձ պետութիւնները պիտի կրնան իրենց տեսակէտը յայտնել Զորսերու Խորհուրդին։ Առաջարկը քուէարկուեցաւ առանց վիճաբանութեան։ Երկրորդ խնդիրն էր ժողովի հրաւիրել նախկին թշնամիները։ Որոշուեցաւ առաջին առթիւ հրաւիրել իտալական պատուիրակութիւնը, չարաթ օր (երէկ)։ Երրորդ խնդիրն էր ժողովի հրաւիրել Ալպանիան, Եգիպտոսը, Մեքսիկան եւ Իւսպան։ Ծանօթ է որ Ալպանիոյ պատուիրակը վճռապէս մերժեց Ալպանիոյ մասնակցութիւնը, առարկելով թէ այդ երկիրը ոչ միայն չէ կռուած Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ դէմ, այլ ընդհակառակն պատերազմ յայտարարած է Ճուննաստանի դէմ։ « Այդ հրաւէրը նախատինք մը պիտի ըլլար Ճուննաստանի կրած տառապանքներուն դէմ»։ Պ. Պըրնզ ալ ընդդիմացաւ Ալպանիոյ մասնակցութեան։ Ուկրանիայի պատուիրակը չերմապէս պաշտպանեց Ալպանիոյ մասնակցութիւնը, յայտնելով թէ այդ երկիրը ֆաշական արշաւանքի առաջին զոհերէն մէկն եղաւ։ « Իբր 50.000 Ալպանացիներ Իտալիա աքսորուեցան։ Ալպանացի ժողովուրդը անդադար կռուեցաւ նախ անկանոն, յետոյ կանոնաւոր բանակով եւ անշարժութեան դատապարտեց 70 հազար իտալացի զինուորներ։ Ալպանիա զբաւուած էր Իտալիոյ կողմէ եւ Իտալիան էր որ պատերազմ յայտարարեց Ճուննաստանի դէմ » եւն։

× Նախկին թշնամի պետութիւններէն հրաւիրուեցաւ երէկ Իտալիա։ Ցաջորդաբար պիտի կանչուին Պուլկարիա, Ռումանիա, Հունգարիա եւ Ֆինլանտա։ Բոլոր պատուիրակութիւններէն պիտի ընդունուին որոշ թիւով անդամներ, և ոչ թէ ամբողջ մէկ։ Այս առթիւ դիտել կը տրուի թէ մեծ տարբերութիւն կայ Վերսայլի ժողովին եւ այսօրուան Խորհրդաժողովին միջեւ, քանի որ նախկին թշնամիներուն պատեհութիւն կը տրուի իրենց տեսակէտները պարզելու։

× Անգլիոյ արտաքին նախարարը, Պ. Պէվին, ապաքինած ըլլալով, Փարիզ եկած է եւ պիտի նախագահէ բրիտանական պատուիրակութեան։

Դիպի Պաղեստին հրէական ներգաղթը արգիլելու համար, Մեծն Բրիտանիա տեսակ մը պատերազմական ծրագիր կազմած է, ցամաքի եւ ծովի վրայ թէ օդին մէջ։ Մարտանաւեր կը յածին Միջերկրականի վրայ, մասնաւորապէս յունական ջուրերուն մէջ, հրեայ տարագիրները մեծ մասով նաւ կը նետին Ռումանիոյ նաւահանգիստներէն։ Մէկ ամիս առաջ Անգլիա բողոքած էր ռումանական կառավարութեան։ Մոսկուայի անգլ. դեսպանն ալ բողոքագիր մը պիտի ներկայացնէ։ Գրաքննութիւն հաստատուեցաւ Պաղեստինի մէջ, որպէսզի թերթերը լուրեր չհրատարակեն հրեաներու ապօրէն ներգաղթի մասին։ — Ճէմալ Հիւսէյնի, Պաղեստինի Արաբական Կոմիտէի նախագահը, ազդարարեց անգլիական եւ ամերիկեան կառավարութեանց թէ « քանի մը պարզ նամակներ կը բաւեն, բոլոր Արաբները ոտքի հանելու համար։ Պէյրութի անգլիական եւ ամերիկեան հիւպատոսարանները վրայ արձակուած ռումբերը արտայայտութիւնն են Արաբներու զառնութեան »։ Ճէմալ Հիւսէյնի մերժեց Անգլիոյ հրաւէրը՝ մասնակցելու Լոնտոնի մէջ կատարուելիք բանակցութեանց։

Ներքին Նախարարը, Պ. Տէփռէ խօսելով յառաջիկայ ընտրութեանց մասին, յայտարարեց թէ 600.000 ընտրողներ երկու անդամ արձանագրուած են, իսկ 20—30.000 հոգի ալ՝ երեք անդամ։ «Այս պայմաններուն մէջ, կարգ մը կեղծարարներ արժանի են օրինակելի պատիժի մը»։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Եգիպտոսի դրօշը-պարզուեցաւ, թագաւորին ձեռքով, Գահիրէի զլխաւոր միջնաբերդին վրայ որ 700 տարուան հնութիւն ունի եւ զոր Անգլիացիները պարպեցին վերջերս։ Այդ առթիւ ճառ մը խօսելով, վարչապետ Սըրաքի փաշա յայտարարեց թէ միջնաբերդը առաջին ամրոցն էր որ Անգլիացիներուն ձեռքն անցաւ 64 տարի առաջ եւ առաջինն է որ կը պարպուի, համաձայն բրիտանական կառավարութեան խոստումին։

Օրաստիրի զարդարանները պիտի դատուին Պոտոզի մէջ։

Շախտոյի վաճառումը ազատ ձեղլու կամ դիները փոխելու մասին չրջած զրոյցները կը հերքուին։

Գերմանիոյ անգլիական եւ խորհրդային չրջաններու մէջ հրատարակուած թերթերը ազատօրէն փոխանակելու առաջարկ մը եղած էր Ամերիկացիներու կողմէ, բայց Ռուսերը մերժեցին։

UNRRAի համադրամարին մէջ, ամերիկեան ներկայացուցիչները յայտարարեցին թէ « ռուս զործակալներ եւ քրէական տարրեր լրտեսութիւն եւ մաքսանենգութիւն կը կատարեն, օգտուելով կազմակերպութեան բարեգործական հանգամանքէն »։ Տակաւին 830.000 տարագիրներ կան Գերմանիոյ արեւմտեան չրջաններուն և Աստրիոյ մէջ եւ հակոդութիւնը չափազանց դժուար է։ Ամբաստանողները կ'ըսեն թէ խորհրդային զաղտնի զործակալներ կը չանան խռովութիւններ յարուցանել զերման ժողովուրդին եւ օտար տարագիրներու մէջ։ Վերջերս Վարչատէրն հասած 24 լեհերէ 16 սպաներ ձերբակալուեցան, իբրեւ մաքսանենգ եւ սեւ չուկայի։ Միւս կողմէ բազմաթիւ տարագիրներ UNRRAի համագործակցութեամբ քաղաքական քարոզութիւններ կը կատարեն ամերիկեան, անգլիական եւ ֆրանսական իշխանութեանց դէմ։ Լա Կարտիա, որ վերջերս այցելած էր տարագիրներու 280 կայաններէն տասը, իր կարգին քննադատեց ամերիկեան իշխանութիւնները։

Պոռոտոյի չրջանին մէջ մարախները և մժեղները մեծ աւերներ կը զործեն։ Մասնաւոր ծանօթներ 7—10 մեթր բարձրութենէ թռչելով միջատասպան փոշիներ պիտի ցանեն այդիներու եւ ծառերու վրայ։ Միեւնոյն ատեն պիտի փորձեն չորցնել ճահիճները։

Սահմանադրութեան ձանձնաժողովը 6ի դէմ միաձայնութեամբ քուէարկեց նոր նախագիծը, որ կը սկսի իրաւունքներու յայտարարութեամբ, ինչպէս նախորդը։ Ցոյս կայ որ Ազգ. Ժողովը անյապաղ քուէարկէ ամբողջ ծրագիրը։

Մոսկոյիացի կուսակցական պաշտօնեաները, փրավտա, նկատելով որ բազմաթիւ դիմումներ կ'ըլլան համայնավար կուսակցութեան մէջ մտնելու համար, կը հրաւիրէ կուսակցական դեկավարութիւնը՝ ընդունիլ միայն յառաջդիմական տարրերը եւ արթնութեամբ հսկել որպէսզի կասկածելի տարրեր չսպրդին։

27 *Տարեկանին վար* նպաստները ներում պիտի տանին Գերմանիոյ բրիտանական չրջանին մէջ, բայց անոնցմէ որ ամբաստանուած են ոճիրներով կամ վտանգաւոր կը համարուին։

Մանկական անդամալուծմամբ համաճարակ ծագած է Տիժոնի չրջանին մէջ։ Օդափոխութեան կայանները արգիլուեցան Պոնի թաղամասին մէջ։

Ֆրանքեհայկական միութիւնը որոշած է Հոկտեմբեր 27ի կիրակի օրը կչսօրէ վերջ Սորպոնի Մեծ Ամփիթատրոնին մէջ կազմակերպել հայ բանաստեղծութեան, երաժշտութեան եւ պարի նուիրուած մեծ հանդէս մը, ուր խօսք պիտի առնեն քանի մը ֆրանսացի անձնաւորութիւններ և որուն իրենց աջակցութիւնը պիտի բերեն յայտնի արուեստագէտներ։ Կը խնդրուի չհաչաճել։

Ֆր. Կ. Հաչի Ալֆորվիլի Մասնաճիւղը **500** ֆրանք կը նուիրէ օդափոխութեան կայանի փոնտին, Բժ. Յ. Տէր Դաւիթեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի, եւ ցաւակցութիւն կը յայտնէ ընկերուհի Սաթենիկ Տէր Դաւթեանի եւ զաւակներուն։

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 8 Օգոստոս.—Ընտրողական ցանկնախօրեայ, իր վերջին նիստին մէջ նկատի ունենալով, որ ընտրական գործողութիւնները կը զուգադիպին արձակուրդի չրջանին որոշեց.— Ա. Ընտրութիւններու արձանագրութեան թուականը երկարաձգել մինչեւ 22 Սեպտեմ.ի կիրակի իրիկուան ժամը 7։ Բ. Իսկ քուէարկութիւնը կատարել 29 Սեպտեմ.ի կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուան ժամը 7։

Շրջաններու ընտրութեան թուականը պիտի յայտարարուի մասնաւոր չրջաբերականով մը Սեպտեմբերի սկիզբները։ — Դիւան։

ԱԼՖՕՐՎԻԼ. — *Հ.Ց.Դ. Ս. Մինասեան են – թակոմխէին ընդհ. ժողովը՝ այս կիրակի, ժամը 3ին, ընկ. Զերչեանի բնակարանը։*

ՄԱՐՍԷՅԼ.— *Բոլոր Կիլիկեցիները ընդհ. ժողովի կը հրաւիրուին երկուչաբթի, 12 Օգոստոս իրիկուան ժամը 8.30ին, Café Noaillesի սրահը։ Ներկայ կ'ըլլան Փարիզի Կիլիկեան Միութեան լիազօր ընկերները։*

Մամուլի տակ է՝ 1947ի տարուան պատի օրացոյցներու պլօֆը (չարաթական), ճոխացուած պատմական, զիտական եւ զեղարուեստական ընտիր հատուածներով։ Ֆրանսահայ կազմակերպութիւններու հաչոյն մեծաքանակի համար մասնաւոր զեղչ։ Դիմել մինչեւ Օգոստոս վերջը Տպարան Ս. Փոդիարեանի, **70, Rue Paul-Bert, 70 Lyon (R.)**

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԵՐԵԿՈՆԵՐ

Իսի լէ Մուլինօ, **45, rue de la Défense.** *Ամէն շաբաթ եւ կիրակի իրիկուն մինչեւ լոյս կը նուագեն ու կ'երգեն Ուտի Էօժէնի, Մառի Նաւառ (երգչուհի եւ պարուհի), եւ Բէմանճիստ Արմենակ։ Ընդարձակ սրահ։ Արեւելեան եւ եւրոպական ըմպելիներ։*

Պիսիդէթ փնտռտուքներուն

Այր եւ կնոջ ամէն տեսակ պիսիքլէթներ, հին ապրանք, փիէնները բրօմէ եւ ամրողջական։ Նաեւ թանտէմ։ Ցարմար գիներ։ Դիմել Նչանեանի, 15 Ave. Mathurin Moreau, ժամը իրիկուան 5էն 8։ Մէթրօ՝ Պօլիվար կամ Քօնպա։

ԿԸ ՓՆՏՈՒԻ Ցարութիւն Մանուկեան (Պուրտուրցի) *Մինչեւ 1935 կը զտնուէր Պուէնոս Այրէս։ Իմացնել քրոջը՝ Տիկ. Եղիսաբէթ Ուլուսեանի, 4, Camp Périer St. Antoine, Marseille։ Կը խընդրուի ամերիկահայ թերթերէն արտատպել։*

ՄԵԹԱՔԱՆԱԿԻ ՅԱՏՈՒԿ ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ

կերպասի, պատրաստ հագուստի Ալզասեան բամպակեղէնեներու, պօճեթքրիի մեծածախ վաճառում։ Ապսպրանքները կ'ընդունուին նամակով եւ հեռախօսով՝ Վիէն **6-54**։

ԴԻՄԵԼ Ե. ԱԼԻՔՍԱՆԵԱՆԻ

71bis Rue Boson, Vienne (Isère)

AIX-LES-BAINSի ՄԷՋ

ՀԱՅԿ. ԵԻ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՃԱՇԱՐԱՆ

ՏԷՐ ԵՒ ՏՕՐԷՆ **ԽՈՀԱՐ ՏԱՒՐԵԱՆ**

Aix – les - Bainsի աշխարհահռչակ **Mont - Révard**ի թելէֆերիկի կայանը, ուր պիտի վայելէք հաճելի օդ, հազուագիւտ տեսարան մը եւ բոլոր ըրբանաշակները զոհացնող արեւելեան եւ եւրոպ. համեղ կերակուրներ, օդի, աղանդեր եւայլն։

Կ'սօրէ վերջ թէյ եւ պար մինչեւ առաւօտ

ՁԵՐ ԻՆՔՆԱՇԱՐԺԵՐԸ

Գնելէ կամ ծախելէ առաջ դիմեցէք՝

ՀԱՒԱՆ ՍԱՐԵԱՆԻՆ

Դուռ էֆ որ պիտի շահիք

3 Villa Monceau, Paris 17, *հեռաձայն* Wag. 13-95

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ, **ALLO, ALLO, Tél. 857.31**

ԲԱՑՈՒԱԾ է, չատ մատչելի պայմաններով

Վ. ՎԱՐԴԱՆԱՃԵԱՆԻ

կառատունը **(garage), 20, Rue Berlioz, NICE**

ԲՈԼՈՐ ԱՌՈՒԻԾԱՒԻ եւ նորոգութիւններու համար դիմել վերոյիշեալ հասցէին։ Բաց է ամբողջ գիշերը։

ԼՈՑՍ ՏԵՍԱԻ

Կ. ՓՕԼԱՏԵԱՆԻ

Առեւտրի տոմբը (վէպ)

215 էջ, գին 150 ֆր.։ Հեղինակի հասցէն՝ Poladian, 92, Bd. Gén. Nollet, La Rosière, Marseille։

Նկարագարդուած Բ. Պօտոսեանէ։ Կը ծախուի Փարիզ, Հր. Սմմուէլ, Պարսամեան եւ Բալուեան զրատուները, Մարսէյլ, Մերիկեան զրատուն։

Ուշադրո՛ւն կօշկակարներուն

Ունինք կաշիի վաճառատուն Crepin *եւ* Tannerie։ *Ձեր բոլոր զնումներու համար դիմեցէք Ց. Գ. Փափազեան վաճառատունը*, 223 rue Tolbiac, Paris(13), Tél. Gob. 64–54։ *Բաց է ամէն օր ժամը 8էն 12 եւ 14էն 18, զոց է ուրբաթ եւ չարաթ օրերը։ Հաղորդակցութիւն՝* métro Tolbiac, Place d'Italie, Glacières։

Imprimerie DER-AGOPIAN, 17 Rue Damesme – 13e
Le Gérant : H. AGONEYAN

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE

HARATCH - Fondé 1925 - R. C. S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

17, Rue Damesme — PARIS (13e)

Tél.: GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺՆ. Տար. 750, 6ամս. 400, Արտասահման 1000 ֆրանք

Mardi 13 Août 1946 երեքշաբթի 13 Օգոստոս

42· ՏԱՐԻ — 18e Année N° 9774 - Նոր շրջան թիւ 413 խմբագիր՝ Շ· ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ՝ 3 ֆր·

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

Իրե՞ք պիտի հաւատանք, թէ մեզի...

Ամերիկեան կարեւոր չաբաթաթերթ մը, Time, որ փարիզ կը հանի օրը օրին, Օգոստոս 12ի թիւին մէջ հրատարակած է նկար մը, « Ս· Հայաստանի պետական երգչախումբը », հետեւեալ պատճանագրութեամբ· — « Թրքական օճի բոյնէն վերջ, կարմիր յարութիւնը »:

Պատկերին կցուած է քրոնիկ մը, որ կը սկսի այսպէս·

— « Ուժի բաղաբակաւութեան հովերը երբեմն օգտակար կ'ըլլան ումանց: Անցեալ շաբթու բարերարեալն եղաւ Քրիստոնէութեան ամենահին դաւանքը, Հայաստան, երկար ատեն հալածական իսլամական աշխարհին մէջ: Բարերարը՝ անաս – տուած Ռուսիան »:

(Միւնակին տակ՝ պատմական տեղեկութիւնները՝ Հայերու քրիստոնէացման մասին):

Ցետոյ կը պատմէ թէ երկաք ամիսէ ի վեր ռուսական երկու սրընթաց նաւեր «տասնեակ հազար Հայերով լեցուած», կկոցի պէս կը բանին Միջերկրականի նաւահանգիստներէն դէպի Ռուսիա, Տարատանէլի ճամբով: «Այդ նաւերէն մէկն է իտալական նախկին «Սաֆուրնիա»ն (այժմ՝ Ռոսիա),— ամենամեծ նաւը որ երբեք անցած ըլլայ Վոսփորէն»:

— « Ամբողջ Միջին Արեւելքի մէջ ռուսական հիւպատոսարանները բացած էին իրենց դուռները հայ տարագիրներուն առջեւ, բնակարաններ խոստացած էին անոնց Հայկական Ս·Ս·Հանրապետութեան մայրաքաղաքին՝ Երեւանի մօտ: Բանուորներ, արհեստ ուսանողներ, մտաւորականներ ամիջապէս պատասխանեցին հրաւէրին: 1945ի վերջը 20.000 հոգի դիմած էին Իրանի մէջ, 35.000 Սուրիոյ եւ Լիբանանի մէջ, ուրիշ հազարաւորներ Ցունաստանի, Եգիպտոսի եւ Պաղեստինի մէջ »:

Թերթին աշխատակիցը պատմելով Հայաստանի ողբերգութիւնը դարերու ընթացքին, իրրեւ ոտքի կոխան Յոյներու, Արաբներու, Սարակինոսներու, Մոնկոլներու, Պարսիկներու, Թաթարներու եւ Թուրքերու արշաւանքներուն, կը յիշէ թէ Ա· Մեծ Պատերազմէն վերջ Հայերը «յոգնատանջ այլ յուսալից աչքեր ուղղեցին արեւմտեան պետութեանց», խնդրելով ազատիլ հայկական ազատ, դեմոկրատական պետութիւն մը կազմելու համար: «Բայց իրենց երազը ցնդեցաւ Վերսայլի մէջ, իսկ Թուրքերը «հայկական խնդիրը կարգադրեցին» սպանելով աւելի քան մէկ միլիոն հոգի »:

Ցետոյ, ինչ որ Արեւմուտքը չկրցաւ ընել, Ռուսիան դլուխ հանեց:

— « Ս· Հայաստանի մէջ ժողովուրդը աճած է աւելի արագօրէն քան ուրիշ որեւէ Ս· հանրապետութեան մէջ: Ձարտարագործական յառաջդիմութիւնը այնքան արագ եղաւ որ Հայաստանը սկսաւ կոչուիլ Մոսկուայի « սիրական որդին »: Այսօր ռուսական բանակին մէջ կան **300.000** հայ զինուորներ, **50** հայ զօրավարներ: Եւ Մոսկուա հրապարակաւ օրհնեց հայ հայրենասէրներու պահանջը կարսի եւ Արտահանի գաւառներու մասին Արեւելեան Թուրքիայ մէջ »:

Այս պահանջին առթիւ Time հեռագիր մը ըսացած է իր թղթակիցէն, որ կը պատմէ թէ ռուսեւթուրք սահմանագլուխին վրայ, Արաքսի երկայնքը, «ռուս զինուորները իրենց կռնակը կը դարձնեն երբ թուրք զինուորներ կ'անցնին, եւ թուրք զինուորնեն ալ նոյնը կ'ընեն երբ Ռուսերը կ'անցնին: Սէնէնէն մոլեռանդ Թուրքերէն ոմանք կ'ոռնան Ռուսերուն դէմ: Բայց Ռուսերը անտարբեր, լուռ ու մունջ կը չարունակեն իրենց ճամբան »:

Այս բոլորին եզրակացութիւնը: Ուրիշ խոսքով, որո՞ւ կը պատկանին այդ հողերը՞:

Թղթակիցը կը յիշէ մանրամասն մը, նախորդ Մեծ Պատերազմէն:

Անգլիական քննիչ յանձնախումբ մը կը հարցաքննէր Էդրեմի «անուս այլ խորամանկ» քաղաքագէտը: Մարդը ճանճրանալով ազդագրական եւ վիճակագրական վերլուծումներէն, յանկարծ կարճ կը կապէ վիճաբանութիւնը եւ պատասխանները կ'առաջնորդէ հայկական դերեզմանատունը: Ցետոյ կը տանի թրքական դերեզմանատուն մը, աւելի մեծ: Եւ հանդիսաւորապէս կը յայտարարէ·

— « Այս տեսակ թուանշանները չեն ստեր »:

Օ՛հ, եթէ կարդր դար դերեզմաններուն բաղդատելու, եւ մանաւանդ մեռելները համրելու···

Ամբողջ Անատոլուն հայկական դերեզման մը չէ՞:

Շ·

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

« ԲԱՆ ՍՈՐՎԵՑԷՔ »

Փորձանք մը եւս,— Նարդունի – Պարսամեան գրական բանավէնը:

— Ի՞նչ փորձանք, պիտի ըսէք: Երանի՛ թէ բոլոր վէճերը ասոր պէս ըլլային: Անոր մէջ ոչ «դաւանանք» բառը կայ, ոչ «Ներգաղթի թշնամին», ոչ իսկ «փաշականը»:

Ճիշտ է, ազնուական է գրական վէճը, շինիչ, ոգեւորող եւ շարժուն ստեղծող:

Ի՛նչ գրական ? կուիւներ ենք լսած որ Սամաթիացի չրհանկիրը պիտի կամրցնէին: Անոնց կը պակսէր ոչ միայն տարրական բարեկրթութիւնը, այլ եւ հմտութիւնը, ճնշադատի կարողութիւնը եւ գրագէտի շնորհը:

Կը նանչնամ ինծի չափ երկու վիճողները· մէկը՝ Հնդկաստանի ընտիր աբլոր մըն է (*հինտ խորոդը*), որ գլխուն փետուրները ցցած, չի վախնար հարուած տալէ ու հարուած ստանալէ: Եթէ մէկ տեղը արիւնի, կը լզէ, կը մաբէ սկեպտիկ ժպիտը դէմքին, եւ վստահ է որ դիմացինին ստանալիքը նոյնիսկ արիւնալի պիտի ըլլայ:

Պիտի հարցնէք թէ ո՞ւրկէ կ'առնէ այդ ուժը, այդ ինքնավստահութիւնը: Գացէք խոստովանցուցէք իր գիրքերը, հազարաւոր հատորներ, ո – րոնմէ պիտի պատմեն ձեզի թէ ի՛նչ կը բաչեն խեղճերը իր ձեռքէն, նոյնիսկ այս տաբեքուն:

Միւսը, բարեկիրթ ու խելօքիկ, հազար կը չափէ ու կը ձեւէ ըսելիքը: Կը վախնայ մրջիւնի վրայ կոխելու· բայց զգո՛յշ, չբարկացնէք զինքը, անոր ալ զէնքերը սուր են:

— Սիրելի Նարդունի, մեր մեղքը ի՞նչ է· այս տաբուն ի՞նչպէս կարդալ Ցաուստի կամ կէօթէի փիլիսոփայութեան ուսանելիք փոխոսկերները, թարգմանութեանց զանազան պատմութիւնները, կամ «հոգեբանութեան» ստուգաբանութիւնը:

Ո՞ւր է վահէին օրհնեալ կարմիր մատիտը···

Պատասխա՞նը: Դուք ալ իմացէք եւ ծանր նստէք ձեր տեղը·

— Հերի՛ք է ծուլանաք· բան սորվեցէք···

ՄՕՍԻ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

«Ս· Հայաստան» Ցուլիս 12ի թիւի խմբագրականին մէջ չէշտելով թէ « Հայրենիք վերադարձող Հայերը չրջապատուած են Սաւինեան հոգատարութեամբ », կը յիշէ նոր բնակարաններու չինութիւնը: Մինչեւ 1946 Թուականին պիտի կառուցուի մօտ 135.000 քառ· մեթր բնակելի տարածութիւն: Պիտի կառուցուին երեք աւաններ, իւրաքանչիւրը 200 ննջասենեակ համար:

Մինչեւ այս տարուան վերջը հայրենիք կը վերադառնան քանի մը տասնեակ հազար Հայեր:

Անհատական բնակարաններու չինութեան համար բացուած է 40 միլիոն րուբլիի վարկ, երկու դրամատուններու միջոցաւ: Ո՛վ որ կ'ուզէ անհատական բնակարան կառուցանել, կրնայ քաղաքի մէջ ստանալ 30.000, գիւղական վայրերու մէջ՝ 25.000 րուբլի, 15 տարի պայմանաժամով:

Բնակարաններու յատուկ հողերէն 4000 քառ· մեթր հող պիտի յատկացուի նոր չինութեանց:

× Երեւանէն հայրենակից մը կը գրէ իր ազգականին, Ցուլիս **13** թուականով·—

«Ապրուստը սկսում է ժամանակ· մթերքները առատանում են: Արդիւնաբերական ապրանքները նոյնպէս: Մի քանի օր առաջ Ունիվերմագում (Ունիվերսալ Մագազին) ապրանքների գինը 50% ժամանցան: Վատահ եմ որ եթէ գալու լինէք չէք փոշմանի (զղջալ)· ամէնքդ ալ կ'աչխատէք եւ հայկական միջավայրում կ'ապրէք»:

ՄԵՏՐՈՊՈԼԻՏ ԵՒԼՈԳԻ, Եւրոպայի օրթոտոքս եկեղեցիներուն հովուապետը, մեռաւ Փարիզի մէջ, երկարատեւ հիւանդութենէ մը վերջ: Ենթակայ էր Պոլսոյ օրթոտոքս պատրիարքին, իր իրաւասութեան տակ ունենալով 14 երկիրներու հաւատացեալները: 1945 Սեպտեմբերին էր որ հաշտուեցաւ Մոսկուայի պատրիարքին հետ: Ծնած էր 1868ին:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ

ԻՏԱԼԻԱ ԿԸ ԽՆԴՐԷ ՄԵԼՄԱՑՆԵԼ ԴԱՇՆԱԳՐԻՆ ՊԱՑՄԱՆՆԵՐԸ

Հաչտութեան Խորհրդաժողովին չաբաթ օրուան նիստին մէջ, Իտալիոյ վարչապետը, որ կապակցի 35 վայրկեան խօսեցաւ (իտալերէն), յանուն իտալական պատուիրակութեան եւ բողոքեց դաշնագրին պատժական հանդամանքին դէմ: Դիտել տուաւ թէ դաշնագրին 78 յօդուածներուն մէջ որ եւ է յիշատակութիւն չկայ Իտալիոյ պատերազմական ճիգի մասին, իբրեւ ռազմընկեր: Շեչտեց թէ մասնաւորապէս վհատած է դաշնագրին ոգիէն եւ սկսաւ զատ զատ քննադատել մասնաւոր տրամադրութիւնները, ամէնէն աւելի ծանրանալով Թրիէսթէի հարցին վրայ: Այս առթիւ աղաղակեց — « Մի՛ ամասպարէզ, պարոններ, անդարմանելի սխալ մը դործելու »:

Իր ճառին սկիզբէն չեչտեց թէ կը խօսի իբրեւ թարգմանը նոր եւ տքնջան ժողովրդապետութեան մը քան պարտուած ֆաչական պետութեան մը: Պարզեց Իտալիոյ տառապերկար պայքարը ֆաչական վարիչներուն դէմ: Բացատրեց թէ իր երկրին դիմադրական պայքարն ալ դեր կատարեց Մուսոլինիի անկումին մէջ: Գալով բուն քաղաքական հարցերուն, յայտարարեց.—

1. Կարելի չէ խաղաղութիւն հաստատել Եւրոպայի մէջ, առանց կարգադրելու դերմանական խնդիրը:

2. Իտալիոյ պաչտպանողական միջոցները այնքան կրճատուած են որ չեն բաւեր իր ապահովութեան:

3. Իտալիա կ'ընդունի պաղեստինցիներու հարցին յետաձգումը մէկ տարուան համար, բայց անհրաժեչտ կը դտնէ որ իտալացի պաչտօնեաները արտօնուին մասնակցելու անոնց վարչութեան:

4. Դաչնագրին տնտեսական յօդուածները այնքան ծանր են որ դրամական քաոս եւ անարխութիւն պիտի պատճառեն, կործանելով Իտալիոյ տնտեսական անկախութիւնը:

5. Թրիէսթէի եւ չրջանին մասին եղած կարգադրութիւնը երբեք չի նպաստեր խաղաղութիւն հաստատելու երկու դրացիներուն միջեւ: Բացի Թրիէսթէի համար ծրագրուած ազատ չրջանէն, 168.000 Իտալացիներ եւս կը ձգուին, եւ 10.000 Սլաւներ՝ Իտալիային: Թրիէսթէն ալ հաչուելով՝ 640.000 Իտալացիներ կ'անջատուին իրենց հայրենիքէն:

Պատուիրակը դիտողութիւններ ըրաւ նաեւ Ֆրանքօ-Իտալական սահմանին վրայ կատարուած սրբագրութեանց մասին: Ճառը վերջացաւ ընդհանուր լռութեան մէջ: Բեմէն վար իջած առեն Պ· Պըրնզ ձեռքը սեղմեց:

× Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ իւրաքանչիւր պետութիւն առանձին ծրագիր մը մչակած է Թրիէսթէի մասին, առանց նկատի առնելու Զորսեռու Խորհուրդին կարգադրութիւնը կամ գայն փոփոխելու համար: Այսպէս, Եուկոսլաւիոյ ծրագիրը կը տրամադրէ փաստօրէն կցել Թրիէսթէի չրջանը, մաքսային եւ դրամական միութեամբ եւ դիւանագիտական ներկայացուցչութեամբ: Կառավարիչն ալ եուկոսլաւ պիտի ըլլայ եւն: Միւս կողմէ, անգլիական ծրագիրը կը թելադրէ միջազգային վարչութիւն, Միացեալ Ազգերու հսկողութեան տակ: Ռուսերն ալ իրենց մասնաւոր ծրագիրն ունին, որուն համաձայն վիճելի չրջանը ուղղակի Եուկոսլաւիոյ պիտի յանձնուի: Մէկ խօսքով, նոր եւ բոլոն պայքար մը կը սպասուի:

Այսօր պիտի լսուի Հունգարիոյ պատուիրակութիւնը:

ԱԼՊԱՆԻՈՑ ԽՆԴԻՐԸ ԵՒ ՄԻՋԱԴԷՊ ՄԸ

Շաբաթ առաւօտեան նիստին մէջ, Լեհաստանի եւ Չեխոսլովաքիոյ ներկայացուցիչները պահանջեցին Ալպանիան ալ ընդունիլ Խորհրդաժողովին մէջ, թուելով անոր զոհողութիւնները: Իրենց տեսութեամբ, պետութիւնները կարելի է երեք դասակարգի բաժնել այս պատերազմին մէջ,— դաչնակիցներ, չէզոքներ եւ թշնամիներ: Ալպանիան թշնամիներու կարգը չի կրնար դասուիլ· չէզոք ալ չի կրնար համարուիլ, քանի որ Առանցքին պետութեանց յարձակման ենթարկուեցաւ: Եուկոսլաւիոյ պատուիրակն ալ թեր խօսեցաւ, նախ պաչտպանելով Ալպանիոյ պատիւը Պ· Ցալտարիսի յարձակումներուն դէմ: Այս առթիւ զանգատեցաւ որ Մ· Նահանգներու առաջին ներկայացուցիչը կ'առաջարկէ Կանոնադրի Ցանձնաժողովին յղել խնդիրը, եւ պահանջեց անմիջապէս քուէարկել Ալպանիոյ մասնակցութիւնը:

Ցետոյ խօսեցաւ Խորհրդային Բ· պատուիրակը, Վիչինսկի, փառաբանելով Ալպանիոյ հայրենասէրներուն դերը պատերազմին մէջ: Ամերիկեան պատուիրակը խօսք առնելով, առաջարկեց նախ լսել Ռուպայի, Մեքսիկայի և Եգիպտոսի պատուիրակները, որոնք նոյնպէս մասնակցիլ կ'ուզեն: — կէսօրէն վերջը, Պ· Վիչինսկի նորէն խօսք ուզեց:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ· էջ)

ԱՆՑԵՐԱԻԹԻՒՆ

(Մասնաւոր թղթակցութիւն Սուրիայէն)

Սիրելի Ցառաջ, կը գրեմ այս տողերը քեզի, երբ այլեւս պաղտնիք չեն կանգալի մանրամասնութիւնները սուրիահայութեան համար: Մեր փորձառութենէն թերեւս կարենաք օգտուիլ:

Շատ մօրմոք ունեցանք մինչեւ այսօր, երբ, պայմաններու բերումով, հարկադրուեցանք լուռ ու զուսպ մնալ՝ հանդէպ բոլոր այն անաւարի կարգադրութեանց որ կատարուեցան Տեղական Կոմիտէներու եւ պատուիրակ լիազօրներու դործակցութեամբ, Ներդաղթի առթիւ: Ամէն անգամ որ հեռատեսութեան թէ յստակ աշխատանքի հրաւէր ուղղուեցաւ, պատասխանը եղաւ թոյլ: Մ՛չզլմբռնեցինք վայրկեանին լրջութիւնը, ու ակամայ լռեցինք, քար դրած մեր սիրտին:

Եւ ահաւասիկ այսօր, Սուրիոյ մէջ մեր կեանքը տխուր հեռանկարներ կը ներկայացնէ: Ցառաջիկայ աշնան, Ազգ· իշխանութիւնները դէմ յանդիման պիտի գտնուին անխուսափելի տագնապներու — անգործութիւն, թշուառութիւն, անօթութիւն, եւ թերեւս աւելի դժնդակ պայմաններ:

Իրենք, Ներդաղթի Կազմակերպիչ մարմինները, անդրադարձած են այլեւս ողբերգութեան, բայց ուշ է արդէն: Զարիքը գործուած է, ու մեծ տասանեորդ ժամու «համբերութեան» եւ «հեռատեսութեան» հրաւէրները, ուղղուած արդէն իսկ տարկուն զարճած հայ բազմութեանց, ո՛եւէ զարման չեն՝ առաջքն առնելու ստեղծուած ան – ակնթարթային վիճակին:

Երրորդ կարաւանը (2200 հոգի) մեկնած է արդէն, ու հասած Երեւան: Երեք կարաւաններով մօտաւորապէս 5800 հոգի «խաղաղ նաւահանգիստ» խարսխած են: Բայց, ի՞նչ կացութիւն ստեղծուած է այսօր մնացողներուն համար:

Ներդաղթը չսկսած, պաշտօնական դեկոյցներ թէ անպաշտօն բերանէ, չարունակ յեղյեղեցին. « մէկ ամիս առաջ մեկնողներուն պիտի հաղորդուի իրենց մեկնումի թուականը »: Հարցուցէք, թէ ո՞ր կարաւանին համար յարդուեցաւ այս խոստումը: Ա· կարաւանը, շաբաթ մը միայն ուեցաւ՝ իր բանը գործը կարգադրելու եւ հակերը կապելու համար, Բ· կարաւանը՝ երեք օր միայն: Իսկ Գ· կարաւանը՝ հազիւ 24 ժամ: Այն առարկութեամբ թէ «անակնկալ չոգենաւ մը եկած է, ու պէտք է օգտուիլ առիթէն, նկատելով որ 36 ժամէն աւելի պիտի չսպասէ նաւը»: Մխիթարուեցանք, ու խորհեցանք թէ «հարկը կ՛ունայ լուծել օրէնքը»: Բայց երկու հազարէ աւելի այդ հայրենակիցները, որոնք դիշերանց հաւաքուեցան, մէկիկ մէկիկ, իրենց տուներէն, եօթը օր մնացին «քարանթինա», կատարեալ անտիրութեան մէջ: Տեսնելո՛ւ եկիք իրարանցումը,— կուիւ, ծեծ, ծեծկուռւք:

Կ՛երեւակայէ՞ք թէ ի՛նչ պատկեր պարզուեցաւ յաջորդ օրը, երբ Ներդաղթի համար արձանագրուած տասնեակ հազարաւոր բազմութիւններ, այն մտավախութեամբ թէ իրենք եւս կրնան յանկարծ մեկնումի հրաւիրագ ստանալ, սկսան ծախել տուն – տեղ, կարասի, ապրանք եւ խանութ: Հալէպի Նոր-Գիւղը, ԱՄԲՈՂՋՈՒԹԵԱՄԲ ՀԱՅԱՐՆԱԿ, (մօտ 40 հազար հոգի), ոտքի էր: Կատարեալ «պազար», ուր գնորդները միմիայն տեղացի Արաբներ էին: Հեռուէն կ՛անցնէինք բարեկամի մը հետ, յանկարծ աչադրութիւնս դրաւեց տեղացիներու յատուկ հանդերձանքով Ֆելլահներու մը քննութեան բազմութիւնը՝ Զաւարեան վարժարանի մերձ փողոցնէ – րուն եւ առհասարակ բոլոր թաղամասերուն մէջ: Նախ խորհեցանք թէ կռիւ է պատահած, բայց երբ մօտեցանք, տեղեկացանք մանրամասնութեանց, ա՛յ սիրտ չէր դիմանար:

«Նոր Գիւղ»ի մէջ, մէկ հոգի չկար մինչեւ այս օր՝ տեղացի: Հայ գիւղ մը,— եղունգներով, տասնեակ տարիներու քրտինքով կանգնած ոտքի: Հարիւրաւոր տակիններու, հնչուն տակիի գնով: Տարիներու խնայողութեամբ: Եւ ահա, մէկ օրէն միւսը ստեղծուած անպատասխանատու արշաւ մը, ամբողջութեամբ Հայ Գիւղը կը վերածէր կատարեալ չուկայի: 150—200 հնչուն ոսկի արժողութեամբ տուներ 80—100 ոսկիի ծախուեցան: 50—75 հնչ· ոսկի արժող տնակներ՝ 25—30 ոսկիի: 50 սուր· թղթոսկի արժող մահճակալ մը՝ 8—10 թղթոսկի: Մնացեալը կրնաք երեւակայել: Ու այսօր «գոտրիւն» գիւղը կորանցուցած է իր քունը: 20—25 տարիէ ի վեր, Ազգ· իշխանութիւններու արթուն հսկողութեամբ թէ մատակարարութեամբ, «գլխուցաւ» իսկ չունեցանք Նոր Գիւղի մէջ: Այսօր, բարքերու, սովորութիւններու եւ արիւնի խառնարան: Ո՞վ պիտի տայ մեզի այդ ապահովութիւնը, երբ նկատի ունենանք, մանաւանդ, որ հոն խմբուած դասակարգը՝ ամենաստուր եւ աշխատասէր դասակարգն է:

Երեք ամիսէ ի վեր, ոեւէ մտահոգութիւն չուներ մարդիկ, կանոնաւոր կազմակերպութիւն մը ստեղծելու, եւ կանխելու համար չարիքը: Ազգ· իշխանութիւնները տրամադիր էին կարգադրութիւն մը ընելու՝ մեկնողներու ինչքերը պնդելու համար Ազգ· Իշխանութեան անունով, պայմանաւ

ԳԻՆՈՎՆԵՐՈՒ ԿՂԶԻՆ

Տարօրինակութեանց երկիրը, ցարդ կը կարծէինք որ միայն Ամերիկան է: Թիւրիմացութիւն: Ուրիշ երկիրներ ալ կան: Աստղ մէկն է Շուէյտ: Այս առասութեան երկիրը, որ պատերազմն անցուց դիտելով ու ցաւելով, ներքին պատերազմ է յայտարարած խեղճ դինովներուն դէմ:

Նախ, աշխարհի հինդ ցամաքամասերէն կը ստանայ ամէն տեսակ դինի, ախորժաբեր եւ մարսողական հեղուկներ, կ՛արտադրէ աղցային շնափսը 80°ի, ճիշտ ռուսական վոտկային, անգլիական ուիսքիի, թրքական օղիի և ալժերական անիզէթին պէս: Փարիզի սրճարանները լինչե՛ր պիտի չտային, դէթ ատոր մէկ քառորդն ունենալու համար: Բայց ցաւալին այն է, որ Շուէյտի մէջ սրճարաններ չկան: Եթէ կ՛ուզես դինի եւ ախորժաբեր հեղուկներ կուլ տալ, պէտք է երթաս ճաշարան: Օրուան մնացած առեղը, ծարաւդ յագեցնելու համար, ազատ ես խմելու հանքային ջուր, պտղահիւթ ու կաթ: Ի հարկէ, կրնաս պաղպաղակ ալ ուտել, քանի որ քեզ չի դինովցներ··· Իսկ եթէ կ՛ուզես տանդ մէջ դինի խմել, չէքի մասնաւոր տեսորակ մը պիտի ունենաս, որոշ գոյնով, որպէսզի պետութիւնը կարենայ դիւրութեամբ իր տուրքը գանձել: Սահմանափակուած է ապատւիլք չիշերուն քանակն անդամ: Իւրաքանչիւր ընտանիքի չորս չիշ, ամուրիներուն՝ երեք չիշ, ամիսը մէկ անդամ:

Շուէյտի մէջ, հակալքոլական պայքարի գլուխքն է անցած պետութիւնը, 1916էն ի վեր: Նախ ծախուած դիննիներու տեսակներուն վրայ սկսաւ հարիւրին 15 տուրք գանձել, չէքերով դինի խմողներու տուրքէն զատ: Այս երկու տուրքերը, 1945ին, պետութեան ապահովեցին 469 միլիոն քուրոնի դումար մը, որ 16 միլիառ ֆրանքէն աւելի կ՛ընէ: Այս դրամին մէկ մասը պետութիւնը կը դործածէ այն հաստատութիւններուն, որոնք լրջ-

որ Ներդաղթի կոմիտէն եւ լիազօր ներկայացուցիչները ճշտէին, թէ քանի՞ կարաւան, քանի՞ ընտանիք (հոգի) եւ ո՞ր թուականներուն պիտի մեկնին: Տեղական կոմիտէները, պատասխան իսկ չեն տուած ենթականերուն: Ու այսօր, երբ տակաւ կ՛անդրադառնան չարիքին, մեծատասներորդ ժամուն «հանդարտութեան եւ «սպասումի» հրաւէր կը կարդան:

×

Ցուլիս 17ին, Սուրիոյ ելմտական նախարարը ունկնդրութեան ընդունեց խորհրդային դեսպան Դանիէլ Սոլոտը: Ուէյ պաշտօնական դեկոյց չհրատարակուեցաւ խօսակցութիւններուն չուրջ, բայց ստոյգ է՝ թէ խնդրոյ առարկայ դարձած են Հայերու Ներդաղթի խնդիրը եւ յարակից մանրամասնութիւններ: Լաւատեղեակ շրջանակներու համաձայն, կառավարութիւնը հակառակ է մեկնումին բոլոր անոնց, որոնք տակաւ խնդիրներ ունին Սուրիոյ մէջ, իրրեւ հայրենակից, թէ իրրեւ Հայ: Ցատկանշական է, որ յաջորդ օրն իսկ, 18 Ցուլիս, Սուրիոյ եւ Լիբանանի Ներդաղթի Կոմիտէներուն դողմէ խմբագրուեցաւ բաւական պերճախօս պաշտօնական դեկոյց մը, ու տրուեցաւ մամուլին:

Տակաւին մինչեւ երէկ, փողոցներու մէջ թէ սրճարաններու անկիւնը մեր միտք ուտող չուկայիկներու չքախտիքը յանկարծ « հեռատես » ու « չափաւոր » դարձաւ, հրահանդելու համար թէ պէտք չէ աճապարել, եւ «խաղաղօրէն չարունակել աշխատանքները»: Մեռասաներորդ ժամու իմաստունները կ՛անպիտանան կ՛երեւի, թէ չարիքը գործուած է արդէն, եւ Սուրիոյ թէ Հալէպի մէջ, մօտաւորապէս 10.000 հոգի անտուն և անգործ են այսօր, եւ «քանկէ կ՛ուտեն»: Վաղը, աշնան ու ձմրան օրերուն, ո՞վ պիտի հոգայ այս բազմութիւններու տունն ու դործը: Ո՞վ պիտի խաղաղեցնէ դառնութիւնները: Ամբողջ զաղութը ոտքի հանել՝ թէ պիտի մեկնի ամէն մարդ, ու այսօր՝ սրնգել, թէ «ներդաղթողներու թիւը սահմանափակ է»:

Դ· կարաւանն ալ կը տանին, եւ մեկնողներու թիւը կը յանդի 8000ի: Թող մեկնի 12—15.000 հոգի: Ու ասիկա՝ յաջողութիւն մըն է: Բայց, իրողութիւնն ա՛յն է, որ մօտ 75.000 հոգի ոտքի է: Ի՞նչ կազմակերպական իմաստութիւն է այս: Ինչո՞ւ երեք ամիսէ ի վեր թիւ, անուն եւ թուական չի ճշտուիր՝ գէթ մէկ ամիս առաջ: Այս հարցումին է որ չեն ուզեր պատասխանել, եւ պատ ի պատ «արդարացումներու կ՛ապաւինին:

Այսօր աչքերու առջեւ փռուած «պաշտօնական դեկոյց»ը ոչ թէ դարմանն, այլ պաշտօնական փաստ մըն է յանցապարտութեան եւ յապաղած խմաստութեան: Ապիկարներն ու համբակները խուսափումի դուռ չունին, ու վաղը, եթէ փորձեն տագտուկները բեռցնել Ազգ. իշխանութիւններուն, պիտի յիշեցնենք իրենց համաստաված չարիքը, արդիւնք՝ միայն մշուշոտ ու ձախաւեր գործունէութեան:

Մ.

ԽՄԲ.— Պաշտօնական գեկոյցը տես «Ցառաջ» օգոստոս 7, Ա· էջ:

ուած են հակալքոլական պայքարին:

Շուրջ վեց միլիոն բնակչութիւն ունեցող ժողովուրդին մէջ, միայն հարիւր հազար արբեցողներ կան: Փողոցներուն մէջ, եթէ ոեւէ դինով մը պատահի, ոստիկաններն անմիջապէս կը ձերբակալեն եւ կ՛առաջնորդեն պահականոց: Հերթապահ բժիշկ մը, հոն, իսկոյն կը սկսի քննել եւ մարմնամարզական չարժումներ պարտադրել են – թակային: Կը հրամայէ աչքերը դոցել եւ երկու ցուցամատները ուղղահայեաց միացնել իրարու, անմիջապէս: Թուղթի կտորներ դետին ցանել, եւ հոլի պէս, տասն անդամ իր չուրջը դառնալէ վերջ, հաւաքել կատորները: Անկէ վերջ կը սկսի արիւնառութեան քննութիւնը: Քաղաքապետարանի մասնաւոր աշխատանոցներէն մէկուն մէջ, կը քննուի արիւնը, եւ եթէ կարմիր գնդիկներուն մէջ մէկ հազարերորդ ալքոլի հետք գտնուի, ենթական երեք ամիս կը ճամբուի հակալքոլական բուժարան մը: Կրկնուելու պարագային, «յանցագործ»ը երեք ամիս վանիւկամի ծանօթ բանտը կը դրուի, որպէսզի խելօքնայ: Պատիժները կը բարդուին միշտ երեք ամսով:

Ամբողջ Շուէյտի ամենայետին դիւղերուն մէջ, մասնաւոր կոմիտէներ կան, որոնց կը նախագահէ պետութեան ներկայացուցիչը: Առանց պարտականութիւնն է հսկել դինովներուն վրայ եւ անմիջապէս յուր տալ իրենց ընտանիքներուն: Չամաձայն ընտանիքի պահանջին, արբեցողը ձրիարար կը դրկուի բուժարան մը: Ծախքերուն մէկ մասը կը վճարուի պետութեան, միւս մասը՝ դինովին պատկանած համայնքին կողմէ: Կէս առ կէս:

Այս բուժարաններն ստեղծուած են, տասը տարիէ ի վեր, Փրոֆ· Օլաֆ Քինպէրկի թելադրութեամբ, որ արբեցողներու թիւ մէկ թշնամին է նկատուած: Քինպէրկ յայտնի հեղինակութիւն մըն է: Իր դիրքերը,— խենդութեան եւ ալքոլամոլութեան մասին — թարդմանուած են չատ մը լեզուներու: Այս այն դիտնականն է, որ 1925ին խնամած է Հերման Կէօրինկը — հաստատուր մարդչալը — եւ յայտնած հրապարակաւ թէ վտանգաւոր խենդ մըն է···

Գինեմոլներուն համար, Շուէյտի մէջ, երկու կարեւոր բուժարաններ կան· մէկը՝ Վանիւկամի դղեակը եւ միւսը՝ Քիւրոնի կղզին: Առաջինը պետական հիմնարկութիւն մըն է եւ յատկացուած միմիայն յանձնախումբ արբեցողներուն: Օրական հինդ ժամ հարկադրուած կ՛աշխատին սղոցարաններու եւ աղաբահներու մէջ: Ունին իրենց համադդեստը: Կը անանին առատօրէն, կը խմեն պաղ ջուր եւ կաթ··· Բժիշկն ալ իր գործը կը կատարէ· — կ՛ընէ սիրտը եւ բերող սրսկումներ··· Կատարեալ փորձանք:

Մինչդեռ Քիւրոն կղզիին մէջ կեանքի պայմանները կը տարբերին: Այս կղզին կը դտնուի Վարդան (մի՛ զարմանաք, թերեւս Հայ մը դտած ըլլայ) լճին կեդրոնը, որ Փրկութեան Բանակի սեփականութիւնն է: Արբեցող յանցագործները տահմանափակ հսկողութեան տակ են: Կ՛ապրին մասնաւոր վիլլաներու մէջ· ունին իրենց դբօսարաններն ու խաղերը: Պարտաւոր են ամէն օր երեք լիտր կաթ խմել: Դինովներուն յատկացուած նշանաւոր կղզի մըն է:

Այս երկու բուժարաններուն մէջ, յանկարծ իրարու կը հանդիպին բանաստեղծ, տէրտէր, արձանագործ, երաժշտագէտ, խմբագիր, թղթակից, բանուոր, հողագործ, գործարանատէր՝ կաթ ու ջուր խմելու համար···

Արդեօք ո՞ր կարելի է դրկել քաղաքական հաչիշով արբեցած մեր դինովները···

ՎԱՀԱՆ

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ՓՕՆ-ՏԸ-ՇԷՐԻԻ (յապաղած)· — Հակառակ կարգ մը սեւ հոգիներու փսխուքներուն, Հ·Մ·Ը·Մ·ի մասնաճիւղը, միշտ չկզոք ու անկախ, կը գործէ իր հիմնադիրներու գծած ուղղութեամբ, վառ պահելով ազգային ոգին:

Օգոստոս 4ին Հ·Մ·Ը·Մ·ի գաշտապարահանդէսը տեղի ունեցաւ, առաւօտէն մինչեւ իրիկնամուտ Մեր հայրենակիցներէն դատ օտար խումն բազմութիւն մը փութացած էր հանդիսավայրը: Հոն էին Ֆրանսացին, Իտալացին, Լեհը, Ցոյնը եւ Հայը, որով միջազգային հանդամանք կը ներկայացնէր: Տեղի ունեցան եւրոպական և արեւելեան պարեր, իսկ չատ հանդիսականներ հաւաքուած կ՛ուտէին և կը խմէին, մանաւանդ Հ·Մ·Ը·Մ·ի համակիր ծանօթ Rugbyմէն Պ· Ք· Զէքմէեանի պատրաստած խորովածը: Կ՛արժէ դնահատել Պ· Կղեմէս Գասապեանը որ իր չուրջն ունենալով խումբ մը երիտասարդներ եւ երիտասարդուհիներ, իր նուագով կը թնդացնէր աղցային երգերը, երբեմն դադարման դատապարտելով եւրոպական պարի նուագը: Տեղի ունեցաւ վիճակախաղ մը եւ գրեթէ բոլորն ալ մեր հայրենակիցները չահեցան: Հ· Մ·Ը·Մ·ի անդամները դիտակից իրենց պաշտօնին, լիովին գոհացուցին հանդիսականները: Ջուտ չահ ունեցանք 11.000 ֆրանք:

Ազատ - Մարզիկ

Արծիւները եւ տատրակները

Արեւելեան երկրի մը մէջ, գարերէ ի վեր, կը բնակէին մեծ խումբերով տատրակներ իրենց ճագերով, եւ ճագերուն ճագերով միասին: Այդ թռչունները, ինչպէս աշխարհի ամէն երկիրներու մէջ, անվնաս եւ չինարար էին, չէին ուրիշ եւ քանդեր արտերը եւ մառաններու մէջ դիզուած հունտերը, ուրիշ շատ մը չար թռչուններու պէս:

Օր մը յանկարծ, հեռուէ Արեւելքէն գիշատիչ ազռաւներ արշաւեցին անոնց երկիրը եւ գրաւեցին: Սոսկեցին որ տատրակները իրենց ծառայեն, եւ խոստացան որ պիտի պաշտպանեն զիրենք ամէն մէկ ոտնձգութենէ, իբրեւ «բարի դրացի»...

Թէեւ այդ «բարի դրացնութիւնը» երկար տեւեց: Բայց, ի բնէ չար, գիշատիչ ազռաւները մոռցան իրենց խոստումները, խմբովին որոշեցին ոչընչացնել այդ տատրակներու ամբողջ սերունդը: Սկսան կոտորել, կողոպտել, սպաննել եւ քար ու քանդ ընել տատրակները, իրենց բոյներովը եւ ճագերովը:

Այդ ժամանակներն էր, որ խումբ մը արծիւներ այցելութեան էին գացեր այն կողմերը եւ լսեր էին թէ այդ անվնաս տատրակները կը սպանուէին եւ կը հալածուէին գիշատիչ ազռաւներէն: Արծիւները առաջարկեցին այդ մնացորդ, հալածանքներէ ազատուած տատրակներուն, որ իրենց երկիրը գաղթեն՝ իրենց ճագերովը միասին, եւ ապահով ապրին, իբրեւ իրենց բուն հայրենիքը:

Տատրակները համոզուեցան որ արծիւի պէս զօրաւոր թռչունի մը պաշտպանութիւնը ընդմիշտ ապահովութիւն մըն էր իրենց, եւ որոշեցին խմբովին գաղթել պաշտպան արծիւներու երկիրը: Անոնք իրենց այդ նոր երկրին մէջ ալ սկսան չինել իրենց բոյները եւ ապրիլ խաղաղօրէն:

Տարիներ անցան այդ օրերէն: Եւ ուրիշ աւելի հսկայ արծիւներ (condor) խումբերով յարձակեցան այդ արծիւներուն երկիրը եւ գրաւեցին, շատ դիւրաւ պատճառելով: Իսկ տատրակները, ինչպէս միշտ, երախտապարտ իրենց պաշտպաններուն, իրենց քանակին եւ ոյժին համեմատ ամէն ջանք թափեցին օգնելու պաշտպան արծիւներուն, մինչեւ որ թշնամի արծիւները քշեցին իրենց երկրէն դուրս: Այդ առթիւ շատ զգալի եղաւ իրենց կորուստը:

Այս անգամ, տատրակներուն բուն, նահապետական հայրենիքը կոչ ըրաւ եւ հրաւիրեց ամէն երկիրներու մէջ ցիրուցան բոլոր տատրակները, որպէսզի չխաբուին խաբուսիկ խոստումներէ, չտատապին օտար երկիրներու մէջ, եւ վերադառնան հայրենիք:

Տատրակներու բուն հայրենիքը Արա l բատն է, ալեւոր Մասիսը, ուր Նոյ նահապետը առաջին անգամ արձակեց իր տատրակները: Հայաստան:

Աղբ հեռո՛ւ դարաւոր հայր մը ունինք պետք,
Որ միակ իւր որդուցը սպասում է օրէ օր...:

Մ. ԷՒՄԻԳԵԱՆ

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

ՊԱՆԵԷՕ.—Խանասորի արշաւանքին 49րդ տարեդարձը տօնեցինք նաեւ մենք 4 Օգոստ. կիրակի օրը, նախաձեռնութեամբ Հ.Ց.Դ. Արծիւ Ենթակոմիտէի, Պուէնոս Այրէսի Թաղապետական մեծ սրահին մէջ: Ներկաներուն մէջ աչքի կը զարնէին բազմաթիւ երիտասարդները:

Նախագահ ընկ. Հ. Զրուանդեան տօնին իմաստը բացատրեց քանի մը խօսքով եւ ներկաները հրաւիրեց մէկ վայրկեանի յոտնկայս լռութեամբ յարգել 1897ի հերոսական արշաւանքին մէջ ինկնող նահատակներուն յիշատակը:

Ցետոյ խօսեցաւ ընկ. Գերասիմ Բալայեան, որ մանրամասնօրէն նկարագրեց Խանասորի արշաւանքին պատրաստութիւնն ու գործադրութիւնը, կարդաց 19 նահատակներու անունները, հայութեան բոլոր դասակարգերէն եւ ամէն ըրջաններէն՝ Թուրքիա, Կովկաս, Պարսկաստան: Անդրադառնալով օրուան հրատապ խնդիրներուն, բազմաթիւ օրինակներով փաստեց թէ Հ.Ց.Դաշնակցութիւնը անցեալին մէջ միշտ համերաշխութեան կողմնակից եղած է ո՛չ միայն հայ զանազան հոսանքներու միջեւ, այլ նաեւ օտարներու հետ — Մակեդոնացի, Բիւրա, Պարսիկ եան:

Վերջին խօսողն էր ընկ. Հրանտ-Սամուէլ, որ ըսաւ թէ այս տարի Խանասորը «Հերոսներու Օր» յայտարարուած է. ոգեկոչելով յիշատակը մեր հին ու նոր բոլոր հերոսներուն ու նահատակներուն, մեր երախտապարտութեան տուրքը կը մատուցանենք անոնց, որ իրենք որպէսզի ազատութիւն եւ սեփական հայրենիք ունենայ հայ ժողովուրդը: Ցիշեց թէ քանի մը օրէն (Օգոստ. 10ին) ուրիշ տարեդարձ մը եւս պիտի ունենանք, տարեդարձը Սեւրի դաշնագրին, որուն գործադրութիւնը կը պահանջէ հայ ժողովուրդը այսօր, Հայաստանէն մինչեւ Ֆրանսա ու Ամերիկա: Մինչեւ որ ներկայ Հայաստանին չկցուին Ուիլսընեան սահմանները — Վան, Պէթլիս, Էրզրում, Տրապիզոն — հայ ժողովուրդը պահանջատէր պիտի ըլլայ եւ աչխարհի Մեծերու երեսին պիտի պոռայ որ արդարութիւնը գործադրեն իրեն համար:

Բոլոր բանախօսութիւններն ալ ջերմ ծափերով ի'ընդմիջուէին:

Գեղարուեստական բաժնին իրենց մասնակցութիւնը բերին Օր. Լիւսի Գորդիկեան (երգ), ընկ. Ժիրայր Մուրատեան (արտասանութիւն) եւ Պանեէօ-Ֆաչանի Հ.Ց.Դ. Նոր Սերունդէն օրիորդներ եւ երիտասարդներ:

Իրիկուան դէմ հանդիսարան մտան Ֆրանսական Ընկերվարական Կուսակցութեան տեղական մարմնին պատուիրակները, որոնցմէ քարտուղար ընկ. Շիքօ խանդավառ ճառով մը Ֆրանսական քոյր կուսակցութեան ողջոյնն ու համակրանքը բերաւ Հ.Ց.Դաշնակցութեան: Ներողութիւն խնդրեց որ ներքին գործերու նախարար ընկ. Տէվերէօ հակառակ իր փափաքին չէր կրցած գալ մեր հանդէսին, սակայն սրտով մեղի հետ էր եւ իր ողջոյնները կը ղրկէր մեզի: Անցեալ տարի ընկ. Տէվերէօ եւ Ընկերվ. Կուսակցութեան վարիչ անդամները խումբով եկած էին «Մայիս 28»ի մեր տօնակատարութեան եւ նախարարը գեղեցիկ ճառ մը խօսած էր այդ առթիւ:

Հանդէսը շարունակուեցաւ մինչեւ գիշերուան ժամը 11ը, ելոյթներ ունենալով հայկական պարերով ու խմբական երգերով սեղաններու չուրջ, զարդարուած ճոխ ուտելիքներով եւ ըմպելիներով:

Թղթակից

ԶԱՅՆԵՐ ԳԱԻԱՌԷՆ

ԵԴԵՍԻՈՑ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— *Եդեսիոյ Հայր. Միութեան մասնաճիւղը կազմակերպած էր Հերոսամարտի 31րդ տարեդարձը, դաշտահանդէսով մը, Սէն Լուի, Եօթնեղբայրեանի պարտէզին մէջ: Շատ մը հայրենակիցներ եւ բարեկամներ առաւօն կանուխ եկած էին կարտոնէն, Մարթիկէն, գրեթէ բոլոր արուարձաններէն: Ժամը 11ին անթելով կը լսուէին հայերէն երգեր, մինչ սեղանները կը պատրաստուէին ծառերու տակ: Գեղարուեստական բաժինը սկսաւ 3½ին: Սէն Լուի Նոր Սերունդի երգչախումբը հնչեցուց «Մարսէյէզը» և «Բամ Փորոտանը»: Բացումը կատարեց Ներսէս Մանուկեանը որ այս առթիւ յոնկայս յարգանքի հրաւիրեց ի յիշատակ Պ. Լ. Եօթնեղբայրեանի եւ ուրիշ երեք հայրենակիցներու, մեռած՝ ազատագրութեան օրերուն: Օրուան նախագահը՝ Նախկին Ռազմիկներու նախագահ Պ.Տիրան Թէքէեան, խոստովանելով թէ լաւ հայերէն չի գիտեր, ակնարկ մը նետեց եւ փառաբանեց հերոսամարտը: Դեղեցիկ ուղերձ մը արտասանեց երիտասարդ Պ. Սարգիս Աբգումեան: Կարգացուեցաւ նամակ մը Մարսէյլի Ս. Դ. Հնչակեան կուսակցութենէն որ ջերմապէս կը շնորհաւորէր Եդեսիոյ Հերոսամարտը եւ այս առթիւ կը յիշէր թէ Սասունի ապրատամբութեան գլխավոր Մուրատի քաջամարտիկ ընկերներէն եղած է Եղեսացի Վահան Քէհեաեան, որ Ղարպ Թարապլուս աքսորուած եւ ապա Այաշի բանտին մէջ չարաչար տանջանքներով սպաննուած է: Պ. Ա. Ռշտունի արտասանեց Հերոսամարտի 31րդ տարեդարձին նուիրուած երգ մը, «Թագմի ձայները», ինչպէս եւ «Ըմբոստութեան ձայները»: Պ. Սիմոն Աւտոյեան երգեց «Աղջի անասուած» եւ «Տըլէ եաման»: Տիկ. Ալիս Դաւիթեան՝ «Երբ որ բացուին դռները յուսոյ»: Պ. Մ. Դաւթեան արտասանեց «Մկրտիչ Եօթնեղբայրեանը»: Սէն Լուի Նոր Սերունդի կողմէ Պ. Փանպուքեան ջուխտակով նուագեց հայերէն կտորներ: Նաեւ Մելոեան՝ ջութակ: Պուլվար Օտտոյէն տիկ. Արաքսի Սուքիասեան արտասանեց «Ցարգանք Նահատակներուն»: Օր.Օտէթ Դարակէօզեան Ֆրանսերէն արտասանեց «J'aime ma douce Arménie», Օր. Հռիփսիմէ Նազարէթեան «Պանդխտութիւն» Մկրտիչ Եօթնեղբայրեանի, Պ. Վաղարշակ Ունանեան քանի մը կատակերգութիւններով ուրախացուց ներկաները: Ժամանակը կարճ ըլլալով շատ մը արտասանութիւններ եւ երգեր կրճատուեցան: Ամէնէն վերջ դեղեցիկ ձայնով հանդէսին փայլը աւելցուց Օր. Լուիզ Հայգազործեան, երգելով «Մայր Արաքսին»:*

Բանախօսներէն Պ. Կ. Կարապետեան գրաւոր ուղերձ մը ղրկած էր, որ կարգացուեցաւ, մեծ տպաւորութիւն ձգելով: « Իբրեւ բնիկ Ուրֆացի ականատես մը, քանի տարիքս կ'առնեմ, այնքան մեր հերոսները հսկայ կը դառնան աչքիս. մանաւանդ կը հիանամ այն համերաշխութեան որով ճակատագրական պահուն բոլոր հակամարտ հոսանքները մէկ մարդու պէս միացան թշնամիին կուրծք տալով »: Երկրորդ բանախօսն էր հայրենակից Պ. Գորգիկեան, որ չահեկան դրուագներ պատմեց: « Ուրֆան պայքարեցաւ Թուրքին դէմ եւ պաշտպանեց իր պատիւը, մէկդի դնելով ըսկըսանները, քէնը, ոխը: Առանց կուսակցական խտրութեան, Հնչակեան, Դաշնակցական ձեռք ձեռքի տալով ապստրդ նետուեցան: Որքան օգտակար պիտի ըլլար մեզի անցեալի այս օրինակը, հիմա որ Հայկական Դատ մը ունինք: Բոլորս ձեռք ձեռքի պէտք է մէկ մարդու պէս աշխատանք թափենք անոր յաջողութեան համար: Պ. Աստուր Մանուկեան ոչխար մը նուիրած ըլլալով աճուրդի դրուեցաւ: Շահեցաւ Պէյրութէն եկած հայրենակից Պ. Յ. Աբգահարճեան, կարեւոր գումար մը տալով: Ուշ առեն ներկայացուեցաւ Ն. Մանուկեանի գաւեշտը, «Մարսէյլի հայ հարսնցուն»՝ ղեկավարութեամբ Ն. Սարգիսեանի եւ Ղ. Փիլիկեանի: Խաղացողները թէեւ յաջող էին, բայց թատերախաղը շատ երկար էր: Կերուխումը եւ պարերը տեւեցին մինչեւ առաւօտ ժամը 5: Հրապարակաւ շնորհակալութիւն բոլոր ներկաներուն և մասնակցողներուն, Հ. Ց. Դաշնակցութեան, Ս. Դ. Հնչակեաններու, Կալոյա Ֆաչին, Հ. Ց. Դ. Նոր Սերունդի, Վասպուրականի Հայր. Միութեան եւ բոլոր ազդ. կազմակերպութեանց:

Յակոբ Հացագործեան

×

ՏԷՍԻՆ.— *Հ. Ց. Դ. Կոմիտէի նախաձեռնութեամբ եւ մասնակցութեամբ Նոր Սերունդի տեղական Մասնաճիւղին, Խանասորի Արշաւանքի անմահ հերոսներու յիշատակը մեր գաղութը եւս տօնեց վայել կերպով: Սլացիկ բարտիներու եւ կազմախիներու զովասուն չուքին տակ, Լարիզի դալարուն եզերքը, ընկերներ, համակիրներ ու բարեկամներ՝ Լիսնէն մինչ Տէսինէն, իրենց ընտանիքներով եկեր տեղաւորուեր էին առաւօտնէ, այս օտարոտի պուրակը վերածելով մանրանկար հայրենիքի մը:*

Հոն են եւ նոր սերունդը եւ տարէցը, օրիորդներ ու տիկիններ: Ամէն անկիւնէ մայրենիքն է որ կը բարբառի, կը դեղդեղէ ու կը դաշնաւորէ մթնոլորտը: Աւդին ընկերներ միս կը չամփրեն, քիչ անդին պաղպաղակին չուրջն են բոլորուեր երախաներ ու զովացուցիչի սիրահարներ: Մէջ ընդ մէջ ճայնասփիւռ նուագը պարի եղանակներ կը սփռէ եւ երկսեռ զոյգեր կը փորձեն դառնալ խոտերուն վրայ... Ժամը չորսը անցած է արդէն: Նոր Սերունդի մեր վաւրուռն տղաքը գործի վրայ են: Ահա բայ կառք մը մէջտեղ կը քշեն: Օրուան յանպատրաստից բեմն է, նոյնքան նկարագեղ որքան չուրջի բնութիւնը: Ընկ. Հիւսեան մէկ ոտտումով կառքին վրայ է. Ժպտուն հայեացք մը իր չուրջը եւ «Յարգելի հայրենակիցներ եւ...», սակայն լսող չկայ: Ամէն ոք կը չաղակրատէ ու կը դուարճանայ: Վերջապէս կը յաջողի համախմբել ներկաները: Գանի մը խօսքով պաշտօնական բացումը կը կատարէ տօնախմբութեան: Կապոյտ խաչուհիներ եւ «Նոր Սերունդ»ի անդամներ խմբովին կը թնդացնեն «Ցառաջ Նահատակ»ն ու «Կարկուտ տեղայ»ը:

Կարգով կը խօսին ընկերներ Միսաք Միրզէ, Թորոս Հերոյեան եւ խմբապետ Փիլոս, փառաբանելով Խանասորի արշաւանքի հերոսները եւ առհասարակ այն յեղափոխականները, յայտնի թէ անյայտ, որոնք զէն ի ձեռին, օրինակելի յանդգնութեամբ ու հայրենասիրութեամբ եւ իրենց արեան գնով, Դաշնակցութեան եւ հայ ժողովուրդին փառքը հիւսեցին: Մարսէյլի Հ.Ց.Դ.Նոր Սերունդէն ընկեր մը երկու խօսքով Մարսիլիոյ ընկերներուն չարդանքի բաժինը բերաւ տօնին: Մինչեդեցին Տիկ. Մարի Կարապետեան եւ Պ. Ռուբէն կէնճոյեան խլելով ծափեր: Շատ չայող կերպով արտասանեց Մարսէյլէն՝ ընկ. Սահակ Նազաշեան: Երգեցիկ խումբը երգեց քանի մը երգեր:

Ընկ. նախագահին եւ ներկաներուն փափաքին վրայ, փակումը կատարեց ընկերուհի Գ. Փափազեան, հերոսներու փառապսակը հիւսելով: Այնուհետեւ սկսաւ կերուխումը եւ չարունակուեցաւ մինչեւ ուշ գիշեր: Ժողովուրդը իր չարգանքի տուրքը մատուցանելով հանդերձ, ըմբոշխնեց հայկական չունչով եւեկտրականացած խանդավառ մթնոլորտը:

Գ. Պ.

ՔՂԵՑԻՆԵՐՈՒ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— *Օգոստ. 4ին Թրուա Լիւք, Իգնօհաններու պարտէզին մէջ, հոծ բազմութեամբ տեղի ունեցաւ Համաքղեցիական Միութեան դաշտահանդէսը: Զանազան չրջաններու հայրենատենչ հայութիւն փութացած էր քաջալերել Քղեցիները, ու լսել անոնց խօսքը: Փարիզի, Սէնթ-Էթիէնի եւ Մօնփելիէի հայրենակիցները, նիւթական օժանդակութիւններով ղրկած էին իրենց ներկայացուցիչները, որոնք աւելցուցին հանդէսին փայլը:*

Հանդէսը բացուեցաւ Հայաստանի քայլերգով որ լսուեցաւ յոտնկայս: Միութեան նախագահ Նշան Տէր Զաքարեան պատուոյ նախագահութեան հրաւիրեց հայրենակից Արա Տէր Վարդանեանը (Մօնփելիէ) որ խորապէս յուզուած, Միութեան եւ գործակցութեան հրաւիրեց Քղեցիները: Ապա արտասանեց Միութեան քարտուղարին, որ յիշեց մասնաւորաբար Նոր Քղիի հիմնարկութեան 1933ին, 4500 Ֆր.ով, որուն պատիւը կը պատկանի Մարսէյլի Քղեցիներուն: Անկէ վերջն է որ, սկսած է Ամերիկայի Քղեցիներուն Վերաչինաց չարժուձը: Իր խօսքը լրացուց չեշտելով թէ չարդի եւ

Նախագահը, Պ. Պիտօ, յիշեցնելով կանանագրի 62-րդ յոդուածը, մերժեց խօսք տալ, եւ որովհետեւ խորհրդային պատուիրակը կը յամառէր խօսիլ, դանգակը հնչեցուց քանի մը անգամ, ընդհանուր ժխորին մէջ: Անգլեւսաքսոն պատուիրակները կը պոռային.— «Ի կարգ»: Երբ թարգմանը կ'ուզէր թարգմանել Պ. Վիչինսքիի խօսքերը, նախագահը արգիլեց, դիտել տալով թէ խօսք չէ տուած: Ի վերջոյ հանդարտութիւնը վերահաստատելով, նախագահը խօսք տուաւ Պ. Վիչինսքիի, որ յոյս յայտնեց թէ «այս անգամ դանգակը իր տեղը պիտի մնայ»: Պ. Պիտօ անմիջապէս պատասխանեց.

— « Ես չեմ որ կը չարժեմ զանգակը, այլ կանոնագրին 62րդ յոդուածը »:

× Կարգ մը գրոյցներու համաձայն, Խորհրդաժողովը ատեն մըն ալ չարունակուելէ ետք պիտի յետաձգուի մինչեւ տարուան վերջը, որպէսզի Միացեալ Ազգերու ընդհ. ժողովը գումարուի Սեպտ. 23ին, եւ Զորսերու Խորհուրդը կարենայ քննել դերմանական խնդիրը նոյեմբերին: Միացեալ Ազգերու ընդհ. ժողովը նախապէս պիտի գումարուէր Սեպտ. 3ին, բայց յետաձգուեցաւ 23ին:

ԲԱՆԻ ՄԸ ՏՂԱՎ

ԵՐՈՒՍԱղԷՄԷՆ կը հեռագրեն թէ հրէական ահաբեկիչ խումբը հետաձայնով սպառնացած է նոր ռումբեր արձակել և քանդել կարդ մը չէնքեր: Բրիտանական իշխանութիւնները նոր միջոցներ ձեռք առին, վտանգը կանխելու համար: Մեւնոյն ատեն կը չարունակեն կարգադրութիւնները, խափանելու համար Հրեաներու ներգաղթը: — Նահատակ Թրումըն տակաւին չէ պատասխանած անգլիական ծրագրին, որ կը տրամադրէ երկու դաշնակցային պետութեանց վերածել Պաղեստինը: Կ'ըսուի թէ Մ. Նահանգներու արտաքին նախարարութիւնը միջին ծրագիր մը պատրաստած է:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՑ ԶՈՐՍ ընտեսապէս միացնելու ծրագիրը մերժուեցաւ Ֆրանսական կառավարութեան կողմէ, որ ուրիչ ծրագիր մը առաջարկեց, ըսր. Քէօնիկի միջոցաւ: Ֆրանսական տեսակէտով, պէտք չէ թոյլ տալ որ Գերմանները վարեն իրենց ճարտարագործութիւնը առանց միջազգային հսկողութեան: Ֆրանսա ամէն բանէ առաջ ապահովութեան մասին կը մտածէ: Զրնդունիր որ գերման պաշտօնատարներ նստին Պերլինի մէջ եւ հրամաններ տան ուրիչ գերման պաշտօնատարներու, Ռուրի եւ Հանոսի մէջ: Մեւնոյն ատեն կը պնդէ որ Ֆրանսայի անտեսութեան կապուին Սարի շրջանը եւ ածխահանքերը: Ֆրանսական ծրագիրը կը թելադրէ չորս դաշնակցային դրասենեակներ հաստատել, որոնք իրենց հրահանգները պիտի ստանան Միջդաշնակցային Վերստուգիչ Յանձնաժողովէն: Գերման պաշտօնատարները պարզապէս խորհրդակցական ձայն պիտի ունենան:

ԿԻՊՐՈՍԻ ՄԷՋ մեծ յուզում կը տիրէ, իմացուած ըլլալով որ Անգլիացիները հոն պիտի արգելափակեն ապօրէն միջոցներով Պաղեստին զացող Հրեաները: Կղզեցիները կը վախնան որ յունական մեծամասնութիւնը՝ ակարանալ, օտարականներու ներխուժումով: Յոյները կը պահանջեն Ցունաստանի կցել կղզին, կամ անկախութիւն չնորհել:

ՋԻՆԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ խաղաղութիւն հաստատելը անկարելի կը դանէ զօր. Մարշըլ, ամերիկեան հրամանատարը, մասնաւոր յայտարարութեամբ մը: Իր համոզումով, քաղաքացիական պատերազմը անվերջ պիտի չարունակուի, թէեւ ժողովուրդը խաղաղութիւն կ'ուզէ միաձայնութեամբ:

ԱՄԻՍԸ ՎԵՑ ԼԻՏՐ ԳԻՆԻ պիտի բաժնուի, հատանաբար հոկտեմբերէն սկսեալ, համաձայնութիւն գոյացած ըլլալով զանազան կազմակերպութեանց հետ:

ԱԻՍՏՐԻՈՑ ՄԷՋ ձերբակալուեցաւ տիկին Հիլտէ Մաուխա Հայնցէլ, Գերմանիոյ Երիտապարզա-կան ճակատի առաջնորդին՝ Պալտուր Ֆոն Շիրախի նախկին քարտուղարը, 40 տարեկան, որ իբրեւ սպասուհի կը ծառայէր Թիրոլի մէկ զիւղին մէջ:

աքսորի ճամբաները մխասին քալող Գղեցիները, հայրենադարձի լուսաչող ճամբուն անհրաժեշտ է որ ըլլան միասին: Ուխտուն Եղբայրամեայ հայրենակից Խաչիկ Մարգարեանը, իր անձնական փորձառութիւններէն դրուագներ թուելով, հրաւիրեց եղբայրասիրութիւնը չհրապուրուիլ կլանող չրջապատէն եւ Աբարատին յառած պահել իրենց նայուածքները: Ծանօթ երգիչ քոնեցի Գեղամ Շեհրերեան գերազանցեց ինքզինքը «Մխրանի ծառ և «Հօյ նար» երգերով: Հայրենակցուհի օր. Արշալոյս Սեդրակեան (Սկեռթ Էթիէնէն) «Ես իմ անուշ Հայաստան»ով մագնիսացուց բոլորը: Եղան ուրիչ շատ մը արտասանութիւններ, մեներգներ եւ զուեչտ մը Ֆր. Եր. Միութեան Սկեռ Լուի մասնաճիւղին կողմէ. բոլորն ալ դրուիչ եւ յաջող:

Վիճակախաղէն չահեցան 387, 127, 653, 621, 923, 753, 468 թիւերը. պարգեւները ստանալ միութեան վարչութենէն: Շնորհակալութիւն բոլոր մասնակցողներուն:

Վարչութիւն

ԱՆԹԻԼԻԱՆ ԿՂԶԻՆԵՐՈՒ երկրաչարժը կը չարունակուի հինգ վայրկեանը անդամ մը: Մինչեւ հիմա 165 ցնցումներ պատահած են: 70.000 հոգի անպատսպար կը մնան:

ՋԵՐԲԱԿԱԼՈՒԵՑԱՒ Ռամպուլեի (Վերսայլ) պարենաւորման վարիչը երկու պաշտօնեաներու հետ: Ամբաստանուած են թէ ամէն ամիս հարիւրաւոր պարենատոմսեր իւրացնելով կը ծախէին սեւ չուկայի մէջ: Զանազան ուտելիքներ ծախած են, ուելի քան 30.000 քիլօ, մեծ չահերով:

ՍԱՀՄԱՆԱԴԻՐ ԺՈՂՈՎԸ իր նիստերը յետաձգեց մինչեւ Օգոստոս 20:

ՌՈՒՄԵՐԸ ՔԱՐԻԻՂ գտան Աւստրիոյ Պուրգկրնլանտ գաւառին մէջ: Երկու հորեր կը բանին արդէն: Պեղումները կը չարունակուէին երեք ամիսէ ի վեր, մինչեւ 700 մեթր խորութեամբ: Շրջանին բնակիչները այլուր փոխադրուեցան:

ՄԱՐՍԷՅԼ - ՄԻՐԱՄԱՐ ճամբուն վրայ, 80 մեթր երկայնութեամբ կամուրջ մը վթաւ եւ վճառաբաձ կառախումբ մը վար ղլորեցաւ: Մեքենավարը եւ հնոցապանը վիրաւորուեցան: Նիւթական վնասը չատ ծանր է:

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ պահանջեց չաբաթը 300 կրամ միս բաժնել սակաղնով, վեց-հարիւր 150 կրամի, քանի որ առատ միս կայ հրապարակին վրայ: Մասնաճառները կ'ընդդիմանան:

ՊՈՒԲԼԻՇԷՆ կը հեռագրեն թէ 59 հոգի ձերբակալուած են, իբրեւ ահաբեկիչ: Կալանաւորներուն մէջ կը գտնուին ամերիկեան պատուիրակութեան երկու անդամները: Խիստ զգաստութիւն կը տիրէ:

ԻՐԱՆի մէջ պատահած դէպքերու հետեւանքով, Անգլիոյ արտաքին նախարարութեան ներկայացուցիչը յայտարարեց թէ զինուորական միջամտութիւն պիտի կատարուի, եթէ անգլիական հպատակները եւ առագաստաձգները վտանգուին: Միացեալ Ազգերը տակաւին բանակ չունին, հետեւաբար Անգլիա աւելորդ կը գտնէ այդ կազմակերպութեան դիմել:

ՊԼԻԶՐՈՒԹԷՆ կը հեռագրեն թէ համաձայնութիւն մը գոյացած է, ամերիկեան նաւթուղի մը չինելու համար Լիբանանի մէջ:

ՓԱՐԻԶԻ ԱԶԱՏԱԳՐՈՒԹԵԱՆ տարեդարձին առթիւ, դրօշազարդութիւններ պիտի կատարուին մինչեւ Օգոստոս 25: Երկաթուղիներու պաշտօնեաները Օգոստ. 10ին ոչնչեցին իրենց պատմական գործադուլին տարեդարձը:

ՋԱՐԼԻ ՉԼԻՓԼԻՆի «Դիկտատոր» չարժանկարը — Հիթլերի ծաղրանկարը — ներկայացուեցաւ Պերլինի մէջ: Ներկայ էին 500 Գերմաններ որոնք ընդհանրապէս անտարբեր կ'երեւային եւ պահ մը ծիծաղեցան, երբ Մուսոլինին երեւցաւ կայարանին մէջ:

ԱՂԱ ԽԱՆի ծանրութեամբ դոհարեղէն եւ ադամանդ կշռուեցաւ Տար էս Սալամի մէջ (արեւելեան Ափրիկէ): Արդիւնքը՝ 684.000 սթէրլին, պիտի յատկացուի բարեգործական նպատակներու:

ԿԻՊՐՈՍ հասաւ անգլիական վաչա մը, արգիլելու համար Հրեաներու ներգաղթը: Կ'ըսուի թէ արդէն Կիպրոսի ջուրերը հասած են 500 Հրեաներ և 2.000 ալ պիտի հասնին յառաջիկայ չաբթու: Ժողով մը գումարուեցաւ Նիկոսիոյ մէջ, բողոքելու համար այս ներգաղթին դէմ:

15—20 ՏԱՐԵԿԱՆ գերման պատանիներու եւ աղջիկներու «անհետացման» առթիւ, ամերիկեան թերթերը կը գրեն թէ անոնք Գերմանիոյ ռուսական չրջանէն կը փոխադրուին Պերլինի հիւսիսային գոտիները, Օրհանենպուրկի ճամբարը, բոլշեւիկեան դաստիարակութիւն ստանալու համար:

ԻՍԻՆ Պ. Գուլպենկեան 500 ֆրանք կը նուիրէ Ֆր. Կ. Խաչի Իսլի գործակատար, Բժիշկ Յ. Տէր Դաւթեանի մահուան առթիւ եւ ցաւակցութիւն կը յայտնէ Տիկ. Ս. Տէր Դաւթեանի եւ զաւակներուն: Ստանալ Յառաջէն:

ՇԱՎԻԼԻ «ՐԱՖՖԻ» երիտ. Միութիւնը 200 ֆրանք կը նուիրէ տեղւոյն Ֆր. Կապոյտ Խաչի Մ-ճիւղին, փոխան ծաղկեփունջի, իր ատենապետին, Պ. Յակոբ Աբէլեանի նշանախօսութեան առթիւ:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Վիէննի Կապոյտ Խաչի Մասնաճիւղի տարեկան Դաչտահանդէսը տեղի կ'ունենայ 18 Օգոստոս, կիրակի, առաւօտէն մինչեւ երեկոյ, հաներածածօթ զովասուն բարտիներուն տակ: Դեղարուեստական ընտիր բաժին. խմբական երգեր եւ պարեր սանուհիներու կողմէ, մասնաւոր տարազներով: Զուրթակ սիրուած փոքրիկն Կ. Պէպիրեանի կողմէ: Պիտի երգէ Օր. Մարի Տէրվիշեան (Շաւէն): Տեղի պիտի ունենան նաեւ կովկասեան եւ եւրոպական պարեր:

Ճոխ պիւֆէ, մատչելի գիներով:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ (ՏԻՍԻՆ)

Կազմակերպուած Համասերաստիոյ Շինարար Միութեան Տէսինի Մ. ճիւղի կողմէ, 18 Օգոստոս կիրակի առաւօտ ժամը 9էն մինչեւ իրիկուն Պ. Marmillonի ծառախիտ պարտէզին մէջ, Rue Wilson. Գեղարուեստական խնամուած բաժին. զովացուցիչ ըմպելիներ, մատչելի գիներով:

Վերջին պահուն խորին ցաւով կ'իմանանք թէ ընկեր Հրանտ Սամուէլ դժբախտութիւնն ունեցած է կորնչցնելու իր մայրը, Այրի տիկին Մարիամ Ս. Սամուէլեան, որ երկար տարիներ ի վեր կը տառապէր անդամալուծութենէ: Ողբացեալ մայրիկը եղած է տիպար մայր մը, տուկայով ծանր տառապանքներու, մասնաւորապէս 1896ի մեծ ջարդերուն, ուր դոհ դացին իր ամուսինը եւ մէկ զաւակը: Արիաբար կրելով ամէն զրկանք, Տիկին Մարիամ յաջողած է մեծցնել մնացեալ անչափահաս զաւակները, Մարաչի դժոխքին մէջ: Մեր խորին վշտակցութիւնը՝ Սամուէլեան ընտանիքին եւ բոլոր պարագաներուն:

Տէր և Տիկին Հրանտ-Սամուէլ և զաւակները, Տէր եւ Տիկին Հայկ-Լեւոն Սամուէլեան եւ զաւակը, Տ. Մեսրոպ Ա. Քահ. Օրջանեան, Երիցուհին զաւակը եւ թոռները (Իրաք), Այրի Տիկին Հրանոյշ Ս. Ազարեան (Պոսթըն), Այրի Տիկին Հայկուհի Ն. Տիշէէրեան (Պէյրութ), զաւակները եւ թոռը, ինչպէս նաեւ բոլոր պարագաները ցաւօք սրտի կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծ մօր եւ ազգականին

Այրի Տիկին Մարիամ Ս. Սամուէլեանի

դառնաղէտ մահը, որ տեղի ունեցաւ **12** Օգոստոս առաւօտեան ժամը **3**ին, յետ երկարատեւ հիւանդութեան, **85** տարեկան հասակին:

Յուղարկաւորութիւնը տեղի պիտի ունենայ վաղը, չորեքշաբթի, ժամը **3**ին, իր բնակարանը, **13 rue de Saint-Cloud, Clamart.**

Հաղորդակցութեան միջոց. Մէթրօ Corentin Celton*էն (նախկին* Petits Ménages*). Առնել թիւ* 189 *օթոպուսր եւ իջնել* Rue de Saint-Cloud.

Մասնաւոր մահազդ դրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբր այդ նկատել:

ԾԱՌ Է

Նպարավաճառի խանութ մը կարաժով եւ բնակարանով: Խանութին մէջ կայ կչիռ մը, տակառէն իւղ քաշելու մեքենայ մը եւ ժամպոն կարող մեքենայ մը եւ մանր մունր առարկաներ նպարավաճառի վերաբերեալ: Դիմել՝ Պ. Հմայեակ Կամկամեանին, 29, Rue du Pourtour, Meudon (S. et O.).

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Նախաձեռնութեամբ Փօն տը Շերիսի եւ չրջակայքի հայ եկեղեցւոյ Աղբ. Միութեան այս կիրակի, առաւտան ժամը 9էն իրիկուան ժամը 8, Ալֆրէյնի Պ. Տրիկոսի զեղեցիկ ծառաստաններուն եւ հոսուն լճակի եզերքը: Պ. Կ. Գասպարեան սիրայօժար եւ ձրի պիտի տրամադրէ իր զեղեցիկ ֆարիօնը երթեւեկի համար: Մեկնում՝ Մէթօ-Նէօվէն առաւտան ժամը 11.30ին: Հանդէսին պիտի նախագահէ Պ. Ց. Ահարոնեան եւ պիտի խօսին ծանօթ հայրենակիցներ Լիոնէն: Կը մասնակցի Պլէմօնի երգչախումբը: Մեներգ, արտասանութիւն, հայկական պարեր: Ճոխ պիւֆէ մատչելի գիներով: Մուտքը ազատ է:

ՄԱՄՈՒԼԻ ՏԱԿ Է՝ 1947ի տարեւան պատի օրացոյցներու պլօքը (չաբաթական), ճոխացուած պատմական, դիտական եւ դեղարուեստական ընտիր հատուածներով: Ֆրանսահայ կազմակերպութիւններու հաչուոյն մեծաքանակի համար մասնաւոր զեղչ: Դիմել մինչեւ Օգոստոս վերջը Տպարան Ս. Փողիսեանի, **70, Rue Paul-Bert, 70 Lyon (R.)**

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

ՃԱՇԱՐԱՆ **CHEZ ARTHUR** (ՑԱՐՈՒԹԻՒՆ)

28 Rue Ramponneau, Métro Belleville. Tél. Men. 64-47

Արեւելեան եւ եւրոպական համեղ կերակուրներ, քնքուշ օղի եւ ճոխ ապահոգեր: Հիմգշաբթի օրերը գոց է:

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ, **ALLO, ALLO, Tél. 857.31**

ԲԱՑՈՒԱԾ Է, չատ մատչելի պայմաններով

Վ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆԻ

կառատունը (garage), **20, Rue Berlioz, NICE**

ԲՈԼՈՐ Ա.ՌՈՒԾԱԼԻՒ և նորոգութիւններու համար դիմել վերոյիշեալ հասցէին: Բաց է ամբողջ գիշերը:

Ուշադրութի՛ւն կօշկակարներուն

Ունինք կաչիի վաճառատուն Crépin եւ Tannerie: Ձեր բոլոր գնումներու համար դիմեցէք Ց. Գ. Փափազեան վաճառատունը, 223 rue Tolbiac, Paris(13), Tél. Gob. 64-54: Բաց է ամէն օր ժամը 8էն 12 եւ 14էն 18, գոց է ուրբաթ եւ չաբաթ օրերը: Հաղորդակցութիւն՝ métro Tolbiac, Place d'Italie, Glacières:

Imprimerie DER-AGOPIAN, 17 Rue Damesme – 13e
Le Gérant : H. AGONEYAN

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE

HARATCH · Fondé 1925 ·

R. C. S. 376 284

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

17, Rue Damesme — PARIS (13e)

Tél.: GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺՆ. Տար. 750, 6ամս. 400, Արտասահման 1000 ֆրանք

Mercredi 14 Août 1946 Չորեքշաբթի 14 Օգոստոս

ԽԹ ՏԱՐԻ — 18e Année N° 9775 — Նոր շրջան թիւ 414 խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ՝ 3 ֆր.

Խորհրդաժողովի պատասխան մէջ

ԶՐՈՑՑ ՖԻՆԼԱՆՏԱՑԻ ՊԱՇՏՕՆԱԿՑԻ ՄԸ ՀԵՏ

Օտար և Ֆրանսական մամուլին յատկացուած սրահները իրենց յարակից սրճարանով ու ծաղկազարդ պարտէզով տեսակ մը ակումբ են կամ սակարան, ուր Եւրոպայի կամ Ամերիկայի չորս անկիւններէն հասնող թղթակիցները ծանօթու-թիւններ կը փոխանակեն, ինչպէս կը բացատրէի անցեալ օր: Անհրաժեշտ չէ որ ներկայացուած ըլլա պաշտօնակիցներուդ՝ ուրիշի մը բարեխօսութեամբ: Կր մտնենաս իրենց առանց ձեւականու-թեան: Կամ իրենք են որ կը հետաքրքրուին քեզմով: Կին թղթակիցները, մանաւանդ Ամերիկուհիները, նոյնքան համարձակ են այս տեսակէտէն, որքան մնացեալները:

Պէտք է դիտել տամ որ ազատ պահեր ունին բոլորն ալ: Թղթակիցներն ալ կը բաժնուին երկու խումբի: Առաջին խումբին մէջն են անոնք որ Խորհրդաժողովին չորս ու ցամաք աշխատանքները կր հաղորդեն իրենց թերթերուն՝ հեռագրով, անթելով կամ հեռաձայնով: Սեւ ու չողեպինդ աշխատանք որուն մէջ թղթակիցը կը դառնայ հասարակ բանուոր: Երկրորդ խումբին կը պատկանին անոնք որ եկած են իրրեւ յօդուածագիրներ ու Խորհրդաժողովին կը հետեւին քիչ մը աւելի հեռուէն, աւելի բարձրէն, եթէ կ'ուզէք: Այս վերջիններէր կր հետաքրքրուին մանաւանդ քաղաքական հարցերով որոնց մէջ չատերը մասնագիտութիւն ունին, ինչպէս օրինակ յայտնի մտաւորական Հարբլա Նիքըլսըն որ Լոնտոնի անթելի ներկայացուցիչն է — րէն մէկն է: Կան ուրիշներ որ Խորհրդաժողովին հետ անմիջական կապ չունին ու Փարիզ եկած են պարզապէս այս երկրին օրուան պայմանները տեղեկագրելու պաշտօնով: Ծանօթացայ Ֆինլանտացի թղթակցուհիի մը որ... Փարիզի նորաձեւութիւնները կը նկարագրէ իր թերթին:

Այս մտերմիկ մթնոլորտին մէջն էր ահաւասիկ որ տեսակցութիւն ունեցայ Ֆինլանտացի երիտասարդ լրագրողի մը հետ: Երբ իմացաւ թէ Հայ եմ, փափաք յայտնեց որ տեղեկութիւններ փոխանակենք մեր ժողովուրդներուն մասին: Հաւանեցայ ու նախ սկսայ հարցումներուս չարքը:

— Քանի՞ թղթակից ունիք:

— Վեց, երեքը կին, որոնք Փարիզն ու իր դեղեցկութիւնները նկարագրելու համար ընկերացած են մեզի:

— Իսկ միւս երեքը ի՞նչ հոսանքներ կը ներկայացնեն:

— Մէկը ձախակողմեան մամուլը, երկրորդը Հողագործական կուսակցութիւնը, իսկ վերջինը՝ քաղքենի հոսանքը:

— Քանի՞ կուսակցութիւններ կան ձեր խորհրդարանին մէջ:

— Երեք — ժողովրդական Ռամկավար կուսակցութիւնը, որուն մաս կը կազմեն համայնավարները, ընկերվարականները, այս վերջիններէրն անջատուած անկախ աշխատաւորականները և ընդդիմադիրները: Երկրորդը Հողագործական կուսակցութիւնն է, իսկ երրորդը՝ Ռամկավար Ընկերվարական հոսանքը:

— Քանի՞ անդամ ունի ձեր Խորհրդարանը:

— Մօտաւորապէս 200, հաւասարապէս բաժնուած այս երեք խմբակցութեանց միջեւ:

— Ի՞նչ քաղաքականութեան կը հետեւի այսօր ձեր երկիրը:

— Մեր առաջին եւ գլխաւոր նպատակն է բնականոն յարաբերութիւններ ստեղծել Դաշնակից ներուն ու մասնաւորաբար Խ. Միութեան հետ: Երկրորդ գծի վրայ կուգայ մեր առեւտուրին վերակազմութեան աշխատանքը:

— Ներքին խնդիրներ ալ ունի՞ք:

— Այս կէտին մէջ ալ մեր հիմնական ուղեգիծն է զօրացնել մեր մշակութային կապերը դրացի Խ. Միութեան հետ:

— Իսկ վէճե՞ր...

— Այո՛ւշտ, համայնավարի եւ ոչ համայնավարի բանավէճ՝ որ ամէն տեղ ալ կայ: Համայնավարները կը զանգատին թէ ընկերվարականները պայքար կր մղեն Խ. Միութեան դէմ. կացութիւնը հետզհետէ կը պայծառանայ սակայն:

— Եթէ չեմ սխալիր, ձեր երկիրը դրաւման տակ չէ:

— Ո՛չ, խորհրդային բանակը մեր երկիրը դրաւած չէ, եւ կ'ուզեմ որ այս պարագան չեչտէք

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԵԹԷ ՀԱԳՈՒՍՏՆԵՐՍ ԾԱԽԵՄ...

Մեր գրոց-բրոցները անուն հանած են իրրեւ «փալթոսըզ»:

Պատերազմը վեր ի վայր շրջեց ամէն բան:

Այսօր ուսումնասիրութիւններ ունինք որոնք ոչ միայն հաստկեկ, մուշտակապատ վերարկուներ կը հագնին ձմեռը, այլ եւ կրնան ասպարէզ կարդալ երբեմնի ջոջ պատուհերուն:

Ապրա՞նք: Ապարա՞նք: Օթօ — մոթօ՞: Ունին մէկն ու մէկը կամ ամէնը միասին:

Բայց այս մէկը լաւ՞ր էիմ:

Հեռաւոր Քալիֆորնիոյ ռամկավար օրկանը գոեհիկ պայքար մը բանալով ծանօթ գրող Արշակ Մահտեսեանի դէմ, որ **New Armenia** ամսագիրը կը հրատարակէր տարիներ առաջ, դէզ մը ածականներ կը շարէ· — «պատեհապաշտ կամ *բախտախնդիր ամբոխավար, վարձկան, անհատասարակչիռ միտք, ձրի ճաշելու հետամուտ, նախկին մտաւորականի թշուառական մնացորդ*» եւն:

Նախկին խմբագիրը ամէն մէկ ածականի պատասխանը տալէ վերջ, մասնաւորապէս կը ծանրանայ հետեւեալ նախադասութեան վրայ,— «շլացած ըլլալով ձրի ճաշերու խոստումներէն»: Եւ կը յայտարարէ ամենայն լրջութեամբ·

— « *Կը վստահեցնեմ այս երեմնի սովալլուկը, թէ ես ունիմ բաւական դրամ վայելելու ամէնէն համադամ ճաշերը, եւ կեանքի միւս հաճոյքները, ու եթէ հարկ ըլլայ, կարող եմ՝ վաճառելով հարիւրաւոր հազուստներուս, բազում փողկապներուս, գլխարկներուս եւ կօշիկներուս հնամերձները, հայթայթել ոչ միայն իր, այլ նաեւ իր բազմանդամ դերդաստանին տարեկան ապրուստը* »: (Մշակ, 12 Ճուլիս):

Ուրեմն, նախկին խմբագիրը հանդերձավաճառ է դարձեր, թէ այդքան հագուստներ, գլխարկներ եւ կօշիկներ մաշեցուցած եւ պահած է, տարիներու ընթացքին:

Հանելուկ լուծելու տրամադրութիւն չունիմ: Բայց, գրողէ գրող ասպարէզ կարդալու այս եղանակը իսկապէս որ բիչ մը շատ... ամերիկեան է:

ՎԱՀԷ

ձեր մամուլին մէջ: Խ. Միութիւնը միայն հակակըշռի յանձնախումբ մը ունի մեր սահմաններէն ներս՝ հսկելու համար զինադադարի պայմաններուն զորձադրութեան վրայ: Գրաւուած է միայն փոքր թերակղզի մը՝ Porkkala:

— Ի՞նչ կորուստներ ունեցաք վերջին պատերազմին մէջ:

— Միայն 80.000 սպաննեալ: Մեր բնակչութիւնն է 3.800.000:

— Շատ թերթեր ու պարբերականներ ունի՞ք:

— Այո՛, պատերազմէն ի վեր երեսուն նոր հրատարակութիւններ՝ մեծ մասով ռամկավար ուղղութեամբ: Ես թղթակիցն եմ Վափա Սանա (Ազատ Խօսք) թերթին. ունինք համայնավար օրաթերթ մը՝ «Թիւէօ Քանսան Սանոմաթ» (Աշխատաւորին օրաթերթը):

— Ձեր դրական ծանօթ դէմքերէն ո՞վքեր կը յիշէք:

— Հիներէն Ալէքսիս Քիվի եւ Լէնրոթ, երկուքն ալ մեռած. բանաստեղծ Էյնօ Լէյնօն եւ Կոսկինիյէմի: Ժողովրդավար ղրաղներէն Էյվի Սիներվօ — գրադիտուհի բանաստեղծուհի, ինչպէս նաեւ Քաթրի Վալա:

— Ինչպէ՞ս են օրուան պայմանները Ֆինլանտայի մէջ:

— Ամէն ինչ պարենատոմսով է· քանակութեամբ չատ քիչ, բայց սով չկայ:

— Առաջին անգա՞մն է որ Փարիզ կուգաք:

— Այո՛. չատ տաք է այստեղ, վարժուած չեմ, եւ քանի օր է գլուխս կը ցաւի:

— Ձեր պատուիրակութի՞ւնը:

— Կը հասնի չարաթ:

— Պատերազմի ճգրաւորձներ ունի՞ք:

— Ո՛չ, միայն նախկին վարչապետ Թանէրը հինգ ու կէս տարուան բանտարկութեան դատապարտուեցաւ, իսկ Մաներհայմը աղատ է, որովհետեւ քաղաքագէտ չէր, այլ զինուորական մը որ բանակը կր խորհրդանչէ:

Այս հատուկտոր խօսակցութենէն վերջ երիտասարդ թղթակիցը ուղեց նորութիւններ իմանալ մեր մասին: Մէկ օր առաջ արդէն իրեն յանձնած էի Հ. Յ. Դաշնակցութեան երկու յուշագիրները (Սեպտ. 1945 եւ Ճունուար 1946):

ՄԱՍԿՈՒԱ Կ'ԸՍԷ ԹՈՒՐՔԻՈՑ Միասին պաշտպանելի Նեղուցը

Անգարայէն կը հեռագրեն Օգոստ. 12 թուականով. —

Դահլիճը նիստ դումարեց այսօր, քննելու համար Խ. Միութեան անակնկալ առաջարկը,— միասին պաշտպանել Տարտանէլի եւ Վոսփորի Նեղուցները: Պաշտօնական շրջանակներու մէջ կր հաւատան թէ այս առաջարկը ներկայացուած է ծանուցագրով մը որ կը թելադրէ վերաքննել Մոնթրէօյի պայմանագիրը (1936): Նոյն ազբիւրներուն համաձայն, Թուրքիա չուտով պիտի պատասխանէ այս առաջարկին: Արտաքին նախարարը, Հասան Սաքա, մերժեց տրեւէ կարծիք յայտնել այս դիմումի մասին որ կր կարծուի թէ եղած է ուրբաթ օր (9 օգոստոս), այսինքն պայմանադրին լրացած օրը: Թրքական աղբիւրէ կը հաւաստեն թէ ռուսական ձեռնարկը ուրիշ բաներ ալ կ'առաջարկէ, անցնելով Մոնթրէօյի պայմանագրէրը, բայց մանրամասնութիւններ չեն տար:

Այս առթիւ թերթերը կը յիշեցնեն թէ 1945 Մարտին Խ. Միութիւնը խզեց 1925ի բարեկամութեան դաշնագրերը, իսկ նոյն տարուան Ճունիս 22ին Անգարայի խորհրդային դեսպանը, Պ. Վինոկրատով յայտնեց թէ պատրաստ են նոր դաշնագիր մը կնքելու, եթէ Թուրքիա ընդունի հետեւեալ պահանջները. —

1. *Խ. Միութեան վերադարձնել Կարսի, Արտահանի եւ Արդուինի նահանգները:*
2. *Խարիսխներ տրամադրել Խ. Միութեան, Նեղուցներուն մէջ:*
3. *Վերաքննել Մոնթրէօյի պայմանագիրը:*
4. *Փոփոխութիւններ կատարել Թրքական Թրակիոյ մէջ ի նպաստ Պուլկարիոյ եւ Ճունաստանի:*

× Լոնտոնի թերթերը հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդեն ռուսական ձեռնարկին մասին.— Խորհրդային կառավարութիւնը ծանուցագիր մը ուղղեց Թուրքիոյ արտաքին նախարարութեան, Մոնթրէօյի պայմանագրով նախատեսուած ժամանակին: Այդ ծանուցագրով կ'առաջարկէ վերաքննել պայմանագիրը: Ինչպէս յայտնի է, վերաքննութեան առաջարկները ընդունելի էին մինչեւ Օգոստոս 9, եւ քանի մը օր առաջ, Անգարա կանխահասօրէն ծանոյց թէ որեւէ դիմում չէ կատարուած, հետեւաբար պայմանագիրը ի գործու կը մնայ մեքենաբար: Կ'ըսուի թէ ռուսական ծանուցագիրը յանձնուած է պայմանաժամէ լրանալէն քանի մր ժամ առաջ: Նոյն ազբիւրին համաձայն, ռուսական ծանուցագրին պատճէնները հաղորդուած են անգլիական եւ ամերիկեան կառավարութեանց: Ռուսական ծանուցագիրը կ'առաջարկէ առանձին բանակցիլ Թուրքիոյ հետ: Այդ բանակցութեանց կրնան մասնակցիլ Սեւ Ծովեան պետութիւնները: Մոսկուա կ'առաջարկէ որ ռազմաթիւրք դինեալ ուժերը միասին պաշտպանեն Տարտանէլի և Վոսփորի Նեղուցները: Կ'ըսուի թէ ծանուցագիրը խմբագրուած է հաչտարար ոգիով:

Պաշտօնական շրջանակներու մէջ կը կարծեն թէ Թուրքիա պիտի մերժէ առանձինբանակցիլ Խ. Միութեան հետ, քանի որ Մոնթրէօյի պայմանագիրը կը տրամադրէ որեւէ փոփոխութիւն կատարել բոլոր ստորագրող պետութեանց մասնակցութեամբ: Հասան Սաքա, Թուրքիոյ արտաքին նախարարը, Լոնտոնի կացութիւնը պիտի պարզէ Ազգ. Ժողովին առջեւ, յետոյ հրատարակութեան պիտի տրուին ռուսական ծանուցագիրը եւ Թրքական պատասխանը:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

— Մեծ հետաքրքրութեամբ կարդացի, բաւ: Գիտէի թէ Կարսի եւ Արտահանի պահանջ մր ունէիք, բայց մնացեալի մասին ծանօթութիւնս չատ սահմանափակ էր: Ինդրե՛մ, միաձա՞յն էք այս պահանջներուն մասին:

— Առաւել քան երբեք. մենք տարօրինակ ժողովուրդ ենք. կր կռուինք, կը զղուրտինք, բայց հիմնական խնդիրներու մէջ միեւնոյն մտածողութիւնը ունինք:

— Դուք համայնավա՞ր էք:

— Ո՛չ, ընկերվարական:

— Ի՞նչ է ձեր դիրքը Խ. Միութեան հանդէպ:

— Մէկ դիրք ու մէկ տեսակէտ ունինք,— սերտ բարեկամութիւն այդ մեծ ժողովուրդին հետ: Վարդապետական վէճեր ունինք, բայց ո՞ր ընտանիքը ներքին կռիւ չունի...

— Գո՞հ են Խ. Հայաստանի մէջ:

— Գոհ եւ ապահով: Մեր հողերը չատ քիչ են, բայց յոյս ունինք որ մեր Դատը արդարութեամբ պիտի լուծուի, Մոսկուայի աջակցութեամբ:

— Կրնա՞մ ձեր այս խօսքերը հրատարակել իմ թերթիս մէջ:

— Բնականաբա՛ր...

— Վերջին խնդրանք մը. կրնա՞մ լուսանկարել ձեզ...

Ու տասը օրէ ի վեր արդէն բարեկամներ ենք՝ Ֆինլանտացի երիտասարդն ու ես:

ԹԻՐԱՑՐ

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԸ
Աշխատող եւ ազատատենչ

Ամէն անգամ որ առիթը կ'ունենամ Լուի Խէմիքի մէկ նոր հրատարակութիւնը ձեռք անցընելու, հրճուանքով կը թղթատեմ զայն, վստահ թէ հայ ժողովուրդի այս ճշմարիտ եւ անաչառ բարեկամը դիտէ խօսիլ այն բաներուն վրայ, որոնք այնքան մօտիկ կը հնչեն մեր ցեղի սրտին: Ծանօթ Սլովէն (իր բուն անունով Ադամիչ) այս ամերիկացի դրագէտը իրեն մասնագիտութիւն ընտրած է ուսումնասիրել Միացեալ Նահանգներու ազգաբնակչութեան մաս կազմող ոչ–անգլեւսաք–սան բազմաթիւ տարրերու անցեալ թէ ներկայ վիճակը ու մասնաւոր ընդգծումով մը ի վեր սիրաբանիլ Մեծ Հանրապետութեան անօրինակ վերելքին մէջ:

Լուի Խէմիք երիտասարդ հասակին գաղթած է Գառնիօլայէն ղէպի Մ. Նահանգները ու մօտէն ճանչցած Եւրոպայի այն բոլոր ժողովուրդները որոնք վերջին 30—40 տարուան ընթացքին այնքան կարեւոր դեր մը կատարած են ամերիկեան ազգի զարգացման ու անոր բազմակողմանի յառաջդիմութեան պայքարին մէջ: Ինք Նոր Աշխարհի մէջ ճանչցած է Մ. Նահանգներու բազկացուցիչ տարրերէն ամէն մէկը՝ Գերմանացիին մինչեւ Ճոյնը, Ֆինլանտացիին մինչեւ Հայը, ու թափանցած ամէն ցեղի մասնայատկութեանց: 1945ին լոյս տեսած իր վերջին գրքին մէջ (A Nation of Nations), ան ձեռնարկած է խիստ կարեւոր աշխատասիրութեան մը, որուն նպատակն է ճշդել ամերիկեան ազգի իւրաքանչիւր տարրի պատմական դիրքն ու դերը: Ու իր անաչառ ոգին զինքը առաջին քայլէն առաջնորդած է պատմական կարեւոր իրողութիւն մը ի յայտ բերելու: Համառօտիւ պարզեմ իր տեսութիւնը:

Ամերիկայի գիւտէն մինչեւ 17րդ դարու սկիզբը, գրեթէ բնաւ լուրջ ձեռնարկ մը չէ կատարուած Նոր Աշխարհի մէջ գաղթավայր մը հիմնելու: Միայն 1607ին անգլիացի նաւապետ Քրիսթոփոր Նիւ Փորթ յաջողած է առաջին գաղութը հաստատել Վըրճինիայի նահանգին մէջ՝ հիմնելով ճէյմսթաուընը: Սակայն իր սակաւաթիւ գաղթականները որոնց դրեթէ կէսը անգործ, ծոյլ եւ արկածախնդիր ճէնթըլմէններէ կը բաղկանար զատատարած էր, Նիւփորթի Անգլիա վերադարձէն վերջ, անխուսափելի բնաջնջումի, եթէ չզըտնուէր այն կորովի ու խիզախ երիտասարդը՝ Ջոն Սմիթ՝ որ ամերիկեան գաղթային պատմութեան ամէնէն ուժեղ ու կարկառուն դէմքերէն մին պիտի հանդիսանար:

Սմիթ Եւրոպայի ու Մօտաւոր Արեւելքի մէջ խիստ արկածալի ճամբորդութենէ մը վերջ դէպի ճէյմսթաուն վերադարձին իր հետ բերած է Գերմաններու, Լեհերու եւ Հայերու խումբ մը որոնք իրենց աշխատասէր ու գործունեայ նկարագրով ամրապնդած են Նիւփորթի հիմնած խարխուլ գաղութը ու ստեղծած ամերիկեան ազգի առաջին կորիզը:

Էխմիք իրրեւ խղճամիտ պատմաբան չի մոռնար աւելցնել թէ Սմիթի ընկերացող Գերմաններու, Լեհերու եւ Հայերու խումբը գաղութի անդլիացի անդամներու կողմէ անմիջապէս կը դրուի աստրաղաս դիրքի մը մէջ, ուր կը մնան մինչեւ 1619: Սակայն ի վերջոյ այս աշխատասէր ու հնարամիտ բանուորները իրենց ազատատենչ ոգիէն մղուած, համախորհուրդ գործադուլ կը հռչակեն, մինչեւ որ ձեռք կ'անցընեն հաստարակ մարդուն անջնջելի իրաւունքները՝ Նոր Աշխարհի մէջ առաջին անգամ հիմնելով Գաղաքապետներու Ժողովը (House of Burgesses), որ հետզհետէ զարգանալով ծնունդ պիտի տար, մէկուկէս դար վերջ՝ ժողովրդապետական վարչաձեւի վսեմագոյն արտայայտութիւնը խոստացնող Ամերիկեան Սահմանադրութեան:

Ահա պատմական իրողութիւն մը որ կը տառապէ հայ ժողովուրդի ցեղային նկարագրի երկու բարձրագոյն յատկանիշերը: Նախ Հայը կը ներկայանայ իրրեւ մէկը առաջին տարրերէն, որոնք իրենց աշխատասէր ու յարատեւ ոգիին շնորհիւ, ամենադժուարին պայմաններու տակ, հիմը դրած են արեւմտեան կիսագունդի վրայ հաստատած այն առաջին գաղութին որ երեք դար վերջ աշխարհի հզօրագոյն ազգը պիտի դառնար: Մասնագէտներու թողլով այդ ափ մը Հայերուն ունակի՞ց կամ ի՞նչ պայմաններու տակ դէպի Ամերիկա գաղթած ըլլալուն պարագաները ճշտելու հոգը, սա չափը կրնամ վստահեցնել թէ, Էխմիքի պատմական ազնիւրն է նոյն ինքն Ջոն Սմիթը, որ իր ինքնակենսագրութեան մէջ տուած է այս վկայութիւնը:

Սակայն, որքան ալ գոհ ըլլանք այս առաջին իրողութենէն, կրկնապատիկ հպարտութեան առարկայ պէտք է նկատենք պատմագրին յիշած երկրորդ դէպքը: Հայը՝ Գերմանացիին ու Լեհին հետ, գարեր առաջ եղած է ազատատենչ, ան կը ճանչնայ աշխատութիւնը ազատ երկնքի տակ, ի՛արհամարհէ գերութիւնը ու ամերիկեան հողի վրայ իսկ գարեր առաջ ցոյց տուած է իր ցեղային նկարագրի այս վսեմ գիծը:

Ամերիկեան պատմութեան մէջ երբ եւրոպացի չատ մը ժողովուրդներու վերաբերումը հայ ցեղի հանդէպ ներշնչուած կը մնայ դէղ մը սխալ եւ անարդար նախապաշարումներէ, մասնաւոր սփոփանքով կը կարդամ Էխմիքի պէս Ամերիկացիի մը ողջմիտ ու անաչառ կարծիքը մեր ցեղի նկարագրի մասին: Ու մասնաւորաբար կը փափաքիմ ընթերցողին ուշադրութեանը յանձնել Լուի Էխմիքի ուրիշ մէկ գրքին (From Many Lands) այն գլուխը, ուր հաղորդուածին անկեղծութեամբ ան կը պատկերացնէ Հայր ինչպէս որ է: Քանի մը բառով պատմեմ:

Յակոբ Արամ Թաշճեան ծնած էր 1850ի չուրջ կեսարիա եւ որպէն էր հայ երկրաչափի ճարտարապետի մը որ նաեւ արձանագործ էր: 17 տարեկանին Յակոբ Թրքական հալածանքներէն զերծ մնալու համար լեռը կ'ապաստանի ու ի վերջոյ կը մտնէր Մարզուանի Գօլէճը: Ուսումը աւարտելէ վերջ կը դառնար բողոքական պատուելի ու 70ական Թուականներուն կը կոչուէր Էրզրումի աւետարանական քարոզիչի պաշտօնին: Այդ շրջանին Թուրք սիրող տարրը կը կեղեքէր հայ վոքրամասնութիւնը: Պահ մը վերջ ան կը հրաւիրուէր Պիթլիս իբրեւ քարոզիչ: Հոն կը ճանչնար 18ամեայ Սօֆի Վարժապետեանը՝ ղեղանի եւ նկարագրի տէր Հայուհի մը: Յակոբ եւ Սօֆի իրենց մեղրալուսնի ճամբորդութիւնը կը կատարեն մէկ մէկ ձիու վրայ հեծած՝ ուղղուելով Պիթլիսէն Էրզրում, իրենց աչքերը օրերով յառած դէպի Արարատը: Սօֆիի հայրը զոհ կ'երթայ Թուրքին եաթաղանին: Իր անդրանիկ զաւակը, Հայկ կը ծնի Թուրքիոտուս պատերազմի տարին:

Հայկ 12 տարեկանին կը ճանչնայ Ջարդն ու արհաւիրքը: Իր ծնողքին հետ կ'ապաստանի Միւսիոնարներու տունը ու մատաղ հասակէն կը որոշի դնահատել աստեղազարդ դրօշակին պարգեւած պաշտպանութիւնը: Ընտանիքով կը հեռանան Էրզրումէն ու կը հաստատուին Պարտիզակ: Թենեներու, թզենիներու եւ ձիթաստուներու այս փոքրուն գիւղաքաղաքը, զուտ հայկական միջավայր մըն էր, 3000 հոգիենց բարգաւաճ համայնք մը՝ մեսաքսի կարեւոր արհեստանոցներով: Հայկ կը յաճախէ Ամերիկեան Քոլէճը որ այն տեսն իբրեւ նախապատրաստական դասընթացք կը ծառայէր Րոպըրթ Քոլէճի: Տնօրէնը, Տոքթ. Րոպըրթ Զէյմսըրդ պատկառելի անձ մըն էր: 1895ի Ջարդի տարին պատ. Թաշճեան Իզմիր կը գտնուէր: Իր վեց զաւակներէն Հայկ, Արմէն, Երուանդ եւ Արմենուհի էրզրում մնացած էին, իսկ Նուարդ եւ կրտսերադոյնը Սուէն Պարզեւ Պարտիզակ:

Հայկի համար ժամանակը հասած էր դաղթելու Մ. Նահանգները: Գրպանը հազիւ քանի մը ոսկիով հասաւ Նիւ Եօրք, ու չնորհիւ իր աշխատասէր եւ ընդունակ նկարագրին յաղթեց բոլոր դժուարութեանց: 1904ին Միչիկընի Համալսարանէն շրջանաւարտ իրրեւ առաջնարոյժ հասաստատեցաւ Գալամազու ուր ամուսնացած է: Տոքթ. Թաշճեան այսօր (1940) 60 տարեկանի մօտեցած՝ 40 տարիէ ի վեր ամերիկ. քաղաքացի է:

Արմէն Հայկունի արդէն Թուրքիոյ մէջ ցոյց տուած էր իր արտակարգ կարողութիւնը իրրեւ գնթեալի մասնագէտ: 1903ին կը հասնի Ամերիկա ու 24 տարեկան հասակին Mass. Institute of Technologyի մէջ երեւան կուգայ իրրեւ լաւագոյն ուսանող: Շինանիւթի իրրեւ մասնագէտ 1912ին կը ստեղծէ armeniteը: 1914—18ի պատերազմին concreteի իրրեւ մասնագէտ կառավարական պաշտօնի կը կոչուի: Կը չինէ բազմաթիւ չէնքեր, ինչպէս եւ Պելճիքայի մէջ Պրիւժի կամուրջը: Այժմ (1940) 50ի վերջերը հասած, Արմէն իր կնոջ եւ կրտսեր Արմէնի հետ Քլիվլէնտ կը բնակի:

1895 չուրջ Օսմ. կայսրութեան մէջ 400.000 Հայեր ջարդուեցան: Թաշճեանները Իզմիրի մէջ այր եւ կին կը լծուին որբերը խնամելու գործին: Արմենուհի կը յաճախէ Իզմիրի գերման վարժարանը: Խիստ ուշիմ, հրապուրիչ ու լեզուագէտ, ան չուտով կը շահի Գերմաններու համակրանքը: Կր մէկնի Տիւսըլտորֆ, կը յաճախէ Հռենոսի վրայ Kaiserwerthի ուսուցչանոցը: Թուրքիա վերադարձին՝ Տիկին Hartshorneի կողմէ կը հրաւիրուի Պոսթըն ուսկից կ'երթայ Քլիվլէնտ իրրեւ ուսուցչուհի գերմաներէն լեզուի: Կ'ամուսնանայ 1914ին վիրաբոյժ Օթես Ֆլոյտլէմըրնի հետ: Կը դրէ My Birthը, իր յուզիչ շրջանի տպաւորութիւններէն: Իր որդին՝ Րոպըրթ Պարթիզակ խարտեաշ է, իսկ աղջիկը Թուխ:

Նուարդ եւ Եդուարդ վերջին եկողներն եղան դէպի Ամերիկա: Նուարդ սորված է վեց լեզու ու իվերջոյ կոչուած դրադարանապետի պաշտօնին: Եդուարդ եղաւ կառավարական երկրաչափ:

Կրտսերադոյնը՝ Սուէն Պարզեւ՝ 1895ի Ջարդի տարին ծնած, առաջին պատերազմին մասնակցած եւ Տարտանէլի մէջ դերի իյնալով 1920ին Ամերիկա հասած է այժմ կը բնակի Seattle, իրրեւ բժիշկ:

Պատ. Թաշճեան Առաջին Մեծ պատերազմին ընթացքին կը մեռնի իր բնական մահով: Իր կինը՝ Սօֆի Իզմիրի աղէտէն հազիւ ազատած, կ'ապաստանի Ցունաստան: Երկար տարի կը սպասէ եւ ի վերջոյ իրրեւ նախադահ Հարտինկի « մասնաւոր հիւրը» կ'արտօնուի մտնել Մ. Նահանգները:

Կ. ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

Թալկրութիւն Հ.Մ.Ը.Մ.ի դէմ

(Մասնաւոր թղթակցութիւն Սուրիայէն)

Կը չարունակուի անբարոյացումը: Սուրիոյ եւ Լիբանանի համայնավար-ռամկավար մամուլը, իր «կենսական տարածութիւնը» ամրողջութեամբ յատկացուցած է Հ. Ը. Դաշնակցութեան, աղտ. նութիւններու, բայց մանաւանդ Հ.Մ.Ը.Մ.ի դէմ շղթայազերծուած գարշելի պայքարի մը, որ մեր տունը պիտի քանդէ դաղութներու մէջ: Ամրողջ դաղութը պրկուած է, վրդովումն ու նողկանքը դասպուած են սիրտերու տակ:

Հ. Ը. Դաշնակցութիւնը թումբ մըն է բոլոր խուժանավարութիւններուն եւ գրգռութիւններուն դէմ, որոնց միակ նպատակն է վրդովել դաղութին կեանքը, օգտուելու համար ներքին պատակտումներէն կամ ճեղքերէ: Կր թուի, սակայն, թէ բոլո՛ր ռամկավարութիւնները պիտի անդրադառնան իրե՛նց խոկ հեղինակներուն, ու կռիւը պիտի հոսի անոնց մէջ՝ որոնք տարիէ մը ի վեր սիրակցորդ արկածախնդրութիւններու ենթած են: Պիտի վճարեն իրենց չարիքը բոլոր անոնք, որ հայկատակութեան մարդանքներու բեմ դարձուցին Սուրիան եւ Լիբանանը, ու պատճառ դարձան, որ աչանեակ հազարաւոր մարդիկ տունէ տեղէ հրաժարին, անտեսութիւններ ենթարկեն հաչուելար դարի եւ քանդեն բան գործ:

Պիտի վճարեն նաեւ բոլո՛ր անոնք, որ պայքարի ամէնէն ստորին եւ անբարոյացուցիչ միջոցներուն դիմեցին, Հ.Մ.Ը.Մ.ի նման կազմակերպութիւն մը նշանակետ դարձնելով անհոստովանելի հաշիւներու: — Ներդաղթե՛լ կ'ուզես. պէտք է հաչուի նաեւ Հ. Ը. Դաշնակցութեան, ապա Հ.Մ.Ը.Մ.ին, որ քառորդ դարէ աւելի, իր բոլոր ճիդերը ի սպաս դրաւ հայութեան անմտաւոր պահպանումին, սերունդներ փրկեց այլասերումէ, եւ մարդեր պատրաստեց հայրենիքին համար: Օր չանցնիր, որ հարեւան ճահիճին մէջ ինքնասպանութեան չմղուին 7-17 տարեկան միամիտ տղաք, ու մեր ազգային ցեղային նուիրականութիւնները դէմ չտորազրէն զզուելի պարսաւագրեր: Կր տեսնէք անչուչա թերթերը: Մարդիկ խոիր չեն դներ միջոցներու մէջ, եւ յաւիտենականութեան գիրկը հանդչող վաղամեռիկ Հ.Մ.Ը.Մ.ականներու անունով «հրաժարական»ներ կը հրատարակեն թերթերու մէջ: Կոտրտելիք մտածներ, որոնք թուրքին պակաս ձգածը կ'ուզեն լրացնել, մատ մը հասակով անմեզ տղաք քշելով անդունդ...

Ա՞յս պիտի ըլլար պատկերը Ներդաղթի նախօրեակին, երբ մանաւանդ կը պատրաստուինք Հայկ. Դատ հրահրելու, եւ խօսելու մեր իրաւունքներուն անունով: Ո՞վ ինչ կ'ըսէ այդտեղ թէ այստեղ: Ո՞վ կը դիտակցի վայրկեանի լրջութեան, — մինչ թշնամին, լուռ ու դաւադիր, կը փորձէ մեր հորը փորել կրկին... Տարի մը առաջ, չատ աւելի մխիթարական էր պատկերը: Հո՛վ մը կը սպասնայ ցերեկոյ դարձնել, ամէն բան: Օրէ օր կը խրինք անթանացումի մէջ: Հայը Հայուն թշնամի, հայրը տղուն դաւադիր, եղբայր եղբօր դէմ:

Ասոնք բառեր չեն: Իւրաքանչիւր տղի տակ ողբերգութիւն մը պահած է: Ըլլայիք (չըլլա-յի՛ք) հոս, ու հաստատէիք ձե՛ր իսկ աչքերով: Քանանար ձեր սիրտն ալ՝ բռունցքի մը պէս...

Մ.

×

ԽՄԲ. — Հ.Մ.Ը.Մ.ի Հալէպի վարչութիւնը հետեւեալ նամակը հաղորդած է մամուլին, ցուցնիս **29** թուականով.—

Զարմանքով կարդացինք այսօրուան «Եփրատ»ի մէջ, թէ «46 անդամներ հրաժարած են Հ.Մ.Ը.Մ.էն»: Ուշով քննելէ ետք հրատարակուած անուանացանկը, տեսնեցինք, թէ միայն իննը հոգի մաս կը կազմեն Միութեանս, որոնք արդէն աւելի քան տարիէ մը ի վեր թերացած ըլլալով իրենց նիւթական պարտականութեանց մէջ, ինքնաբերաբար դադրած կը համարուին Միութենէս: Մնացեալները, տասնեակ տարիներու ընթացքին եկած ու մեկնած անդամներ են, մէկ մասը ոչ իսկ անդամ եղած, որեւէ առեն:

Ներկայիս Հ.Մ.Ը.Մ.ը իր չարքերուն մէջ կը հաչուէ աւելի քան ՀԱԶԱՐ ԵՐԿՈՒ ՀԱՐԻՒՐ ԱՆԴԱՄՆԵՐ: Իսկ մեր տոմարներուն մէջ արձանագրուած ունինք ՈՒԹ ՀԱԶԱՐ անուն: Եթէ քանի տարիներէ ի վեր մեր «ելքն ու մուտք»ը հաչուենք, կրնանք «Եփրատ»ի մէկ չարթուան թիւերը լեցնող սիւնակներո՛վ անուն հայթայթել, որեւէ թերթի:

Օտարներուն անդամ հիացում պատճառող մեր հիանալի կազմակերպութեան չուրջ հայ թերթ մը այս տղայական միջո՞ցը դուաւ, իր «հառմակրանքը» յայտնելու: Քանի մը տղեկներու ճապաղարարական մէկ քայլը չունդալից խորագիրներով «հայրենասիրական ընդվզումի ելոյթ» որակել, կուսակցութիւնները ու Հայաստանը իրար խառնել — այս բոլորը ի՞նչ բանի կը ձգտին: Կամ՞լուծե՞լ Հ.Մ.Ը.Մ.ը: Բայց քանի՞ անդամ պէտք է հաղարներով ղաշտ իջնենք, Հալէպ թէ Պէյրութ, ցոյց տալու համար թէ ի՛նչ սիրով կապուած են մեր անդամները իրենց սիրելի Միութեան»:

«Ա. Ահարոնեան» ակումբ

ՎԱՆԱՆ.— Բանուոր, արհեստաւոր, մանր առեւտրական ընկերներ եւ համակիրներ, շուրջ 60 հազար ֆրանք ծախեցին, հաւաքով եւ խնդավառութեամբ աշխատեցան, քրտինք եւ ժամանակ սպառեցին եւ ունեցանք Հ.Ց.Դ. «Ա.Ահարոնեան» ակումբը: Առաջին յարկի վրայ, վեց հոգինոց 25 հատարաններով, սեղան եւ աթոռներով կահաւորուած մեծկակ, մաքուր ու ներկայանալի սրահ մը, ուր կը հաւաքուինք կուսակց. ժողովներու, Նոր Սերունդի դասախօսութիւններու եւ ընկերահամակրական հանդիպումներու համար:

Աստիճաններէն բարձրանալէ վերջ, ընկեր Ա. Ահարոնեանի պանծալի անունով պճնուած սրահէն ներս կը մտնեմ: Ալ ու ճախ, չորս կողմ, պատերը զարդարուած, ծանրաբեռնուած են մեր նորագոյն պատմութեան հերոսական շրջանի արի արարց, քաջահակիր տիտաններու, հերոսներու նկարներով եւ խմբանկարներով: Հո՛ս են Հ.Ց.Դ. արիւնաներկ դրօշին շուրջ համախմբուած՝ Քրիստափորը, Ռոստոմը, Ս. Զաւարեանը, Ակնունին եւ Խաժակը, Ռ. Զարդարեան, Բարկէն Սիւնի, Կարօ Զօրեան, Ս. Բարսեղեան, Վարուժանը հեթանոս եւ Սիամանթօն դիւցազներգակ. — բոլորը, բոլորը ազատութեան արիւնոտ ճանապարհին զոհուած, նուիրուած կտրիճները: Կը խօսին, կը պատգամեն՝ իրենց արիւնով, գրիչով, զոհաբերութիւնով եւ գործով կը խօսին անոնք, ջահակիրները արի ցեղին:

Կը դիտեմ զանոնք, կը մտածեմ, Նէ տարագիր, հայրենազուրկ հայ երիտասարդի սրտիս մէջ արիւնս կ'եփի: Անոնց համբոյրն կը մաղխանամ, շրթունքներս կը չարժին եւ իրրեւ աղօթք, կ'ըսեմ.

— Փառք եւ յարգանք ձեզ, դուք որ հայ ժողովուրդի ճակատը սպիտակցուցիք: Ձեր զոհաբերութիւնը դուբ չանցաւ. հայրենիքը կը ծաղկի. ջահը զոր ստացանք իրրեւ աւանդ, երիտասարդ ու ջլապինդ բազուկներով բարձր պիտի բռնենք, իսկ երբ յոգնինք, ուրիշներ պիտի յաջորդեն մեզի:

Հ.Ց.Դ. բոլոր ակումբները զարթնոցներ են, ներս մտնող Հայը, կըբե·ըրֆ,Գ ըոի: : յթիպզէն հայրենասիրութեան անսպառելի հնոցներ, ուրկէ ներս մտնող Հայը կը դաստիարակուի եւ կը կատարելագործուի՝ դառնալու համար տիպար, օրինակելի Հայ: Ասոր համար է որ միշտ կենսունակ եւ կանանչ է հաստատուն կաղնին՝ Հ.Ց.Դ.ը, իսկ վաղանսի Քրիստափոր կմախկէն՝ տակուն մկկ ճիւղը կաղնիին: Ոստեր ալ ունի ճիւղը: Տեսէք, կու գան նոր Սերունդի տղաքը՝ Վահանը եւ Զարեհը, Քրիսը, Գէորգը, Ցակորը եւ Գիւլխասը, Մկըրտիչը եւ Վազգէնը, ուրիշներ եւ օրիորդներ. բոլորն ալ հոս ծնած, հոս մեծցած պատանիներ, կը հետաքրքրուին,կ'ուզեն գործել:«Կոմիտէն Ակումբի վարչութիւնը մեզի թող փոխանցէ»: «Գրադարանը ճոխացնենք», «15 օրը անգամ մը դասախօսութիւն կ'ուզենք»: Կը խօսին, կը ծրագրեն, եւ պիտի՛ յաջողին:

«Աղեմ որ չհոտիք», պիտի ըսէր ողբացեալ անուշիկ մեծ մայրս, բոլոր անոնց որ կ'ուզեն զգեստնել հայ ժողովուրդին արու զաւակը:

ՕՇԻՆ ԵՐԱՆԳՈՒՆԻ

ՋԱՑՆԵՐ ԳԱԻԱՌԷՆ

Թանապարհ տարեդարձի

ՎԻԵՆ (Ցառաջ)· — Թուականներ եւ դէպքեր կան որոնք անմոռանալի են: Այսպէս, ազատագրական չրջանին եղած ամէն մի հերոսական ձեռնարկ կը մնայ անջնջելի եւ խորապէս քանդակուած իւրաքանչիւր անհատի հոգւոյն մէջ: Այդպիսի դէպք մը, յանդուգն ձեռնարկ մըն է Թանապարհ Արշաւանքը որուն 49րդ տարեդարձը մեծ խանդավառութեամբ տօնուեցաւ այս կիրակի (4 օգոստ.) Պ. Փէյէի ծանօթ հովտաւան անտառին մէջ, նախաձեռնութեամբ Հ. Ց. Դ. Կոմիտէին: Սուլորական եւ ու դեռ, մանուկներու ճեմուղ, երիտասարդներու խնդուք եւ պոռչտուք, խորովածի բուրում, խմբական երգերու արձագանգ, ջութակի նուագ,— ահա պատկերը դաշտահանդէսի առաջին մասին:

Երկրորդ մասին բացումը կատարեց Պետրոս Մանուկեան, բացատրելով օրուան նշանակութիւնը: Ցետոյ տեղի ունեցան օրուան պատշաճ արտասանութիւններ,— Ա. Գալայճեան, Օր. Ս. Մաթոսեան, Օր. Ա. Ուզունեան, Ց. Մաթոսեան: Մեներգեցին Պ. Գասեան (վալանսէն) «Հայաստան» եւ «Երրոր բացուին», Ց. Ուզունեան եւ ուրիշներ: Ջութակի վրայ, պատանի Կ. Պէրպէրեան չատ նուրբ եւ զգայուն կերպով նուագեց «Մերլանի ծառ»ը, ջերմ ծափերու մէջ: Արշաւանքի մասին ճառ մը խօսեցաւ Ս. Գալուստեան, մանրամասնելով իր խօսքն ուղղելով նոր սերունդին: Ցետոյ չեչոեց.— « Թանապարի հերոսներուն պէս, եթէ պատրաստական ըլլանք ամէն զոհաբերութեան, մենք ալ կը հերոսանանք ազգովին — բաւ է որ մէկդի նետենք մեր սին վէճերը, դրամոլ թէ բերանացի, եւ կազմենք անոնց պէս ամբողջական Հայը, Հայ Ցեղափոխութեան հարազատ մարդը »:

Իւղաներկ նկար մը, «Ազգային գործիչներ» ստուերդի դրուելով, գոյացաւ 21.650 ֆրանք, եւ վճռակուեցաւ վերջ ի վերջոյ Պ. Կ. Պժեանի որ 500 ֆրանքի նուէր մը եւս ըրաւ: Աճուրդի կնքահայրութիւնը տոանձնած էր 2000 ֆրանքով Պ. Կ. Սապունճեան:

Դաշտահանդէսին — ինչպէս նաեւ ուրիշ նմանձեռնարկներու,— նոր սերունդի ներկայութիւնը աչքի կը զարնէր: Ընտիր նուագախումբ մը դեկավարութեամբ երիտասարդ Վարդգէս Մխիթարեանի, նուագեց հայկական, ինչպէս նաեւ եւրոպական երգեր, ուրախութիւն պատճառելով պարի սիրահարներուն:

Մինչեւ ուշ առեն, անտառը թնդաց, երբ վերջ ի վերջոյ անջատուիլ պէտք էր: Վիէնի հեռաւոր թաղեցիները դէպի դաշտահանդէսի վայրը փոխադրելու եւ վերջը տուն վերադարձնելու գործը սիրայօժար ստանձնած էր իր «քամիոն»ով Պ. Հայկ Տէրտէրեան: Թէ՛ կազմակերպիչները եւ թէ՛ օգտուողները իրենց խորին չնորհակալութիւնները կր յայտնեն այս առթիւ: Պ. Ց. Նէօվէզեան 1080 ֆրանք նուիրեց կազմակերպիչներուն, խորովածի վաճառումէն:

× Շաբաթ իրիկուն, 3 օգոստոս, Սէն–Մարթէնի Նոր Սրահին մէջ, տեղի ունեցաւ Ֆր. Կապ. Ասչի Վիէնի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը: Հակառակ արձակուրդի չրջան ըլլալուն, սրահը լեցուն էր: Ասչուհիներ եւ սանուհիներ մտերմաբար կը խօսէին, կը վիճէին:

Տիկին Արշալոյս Մաղաքեան որ մասնակցած էր Փարիզի Ֆր.Կապոյտ Ասչի 10րդ պատմ. ժողովին, խոր լռութեան մէջ տուաւ իր զեկոյցը: Զեկոյցէն վերջ կատարուեցաւ նոր վարչութեան ընտրութիւնը: Ընտրուեցան Տիկիններ Մարի Մանուկեան, Թ. Մանուկեան, Վ. Խօքսուզեան, Պ. Ուզունեան եւ Լ. Զիլինկիրեան:

Օգոստոս 18ին, կիրակի, մեծ պատրաստութեամբ տեղի կ'ունենայ Կապոյտ Ասչի դաշտահանդէսը Պ. Փէյէի անտառին մէջ:

Թղթակից 1946

Գերման ժողովուրդը պիտի պահպանի 100ին 50

« Մարդ յոռետես ըլլալու պէտք չունի, նախատեսելու համար թէ յառաջիկայ յիսնամեակին Գերմանիոյ ներկայ բնակչութեան թիւը կէս առ կէս պիտի պակսի »:

Այս բառերը կ'արտասանէ գերման անուանի մը՝ փրոֆ. Հայնս Զաուէրման, ամերիկեան չրջանի խորհրդականը որ վերջերս տեղեկագիր մը ներկայացուց իշխանութեանց՝ բացատրելու համար թէ գերմանացի ժողովուրդին աճումը զգալապէս կը նուազի: Համաձայն այդ տեղեկագրին, մահերու թիւը ծնունդներու թիւէն չատ բարձր է ու եթէ այսպէս չարունակուի, քաղաքական ու անտեսական բարդութիւններ պիտի ծագին Եւրոպայի մէջ՝ յառաջիկայ յիսուն տարիներու ընթացքին: Գիւղական չրջաններուն մէջ, կ'ըսէ փրոֆեսորը, մահերը երկու անգամ աւելի բազմաթիւ են քան ծնունդները: Միջնակարգ քաղաքներու մէջ մահերու համեմատութիւնը հարիւրին 300 բարձր է ծնունդներէն, իսկ մեծ քաղաքներու մէջ այդ համեմատութիւնը կը հասնի 400ի: Ուրեմն, կը հետեւցնէ անտեսագէտը, եթէ նոյնիսկ Գերմանիոյ ռազմական արդիւնաբերութիւնը քարուքանդ եղած չըլլար, Գերմանիա դարձեալ հնարաւորութիւն պիտի չունենար երրորդ պատերազմ մը պայթեցնելու:

Փրոֆ. Զաուէրման զգուշութիւն մը պատրաստած էր պատերազմէն առաջ, ցոյց տալու համար թէ 2000 թուականին Գերմանիոյ բնակչութիւնը պիտի ըլլար միայն 43 միլիոն: Այս թիւը վերանհամատան ենթարկուած է հիմա և պատերազմի կորուստները նկատի առնելէ վերջ, կ'եզրակացնէ թէ այդ լաւատեսութիւնը անտեղի է հիմա: 1939ին տարեկան աճում ցոյց տրուած էր 1.182.000, մինչդեռ ճիշտ թիւն էր 1.122.000:

« Տարիներ չարունակ Գերմանացիները հաւատացած էին թէ իրենք երիտասարդ ժողովուրդ մըն են: Իրականութիւնը այն է որ մենք կորսընցուցած ենք մեր երիտասարդ սերունդը: Թէ դերման ազգը եւ թէ արտաքին աշխարհը պէտք է դիտնան թէ ինչ կը նշանակէ ասիկա: Գերմանիան նուազ թէ ինչ կը նշանակէ ասիկա: Գերմանիան նուազ երիտասարդ տղամարդիկ կունենայ քան ուրիշ ազգեր, ինչպէս նաեւ նուազ ձեռնարկներ, նուազ գիւտեր, նուազ գործարաններ, նուազ ապրանքներ արտադրելու եւ արտահանելու համար: Ամերիկա, Անգլիա, Ռուսիա եւ Ֆրանսա պիտի ունենան աւելի մեծ ուժ քան Գերմանիան: Ասոնք պիտի ունենան աւելի մեծ ուժ քան Գերմանիան: Ասոնք պիտի ունենան աւելի մեծ բանակներ, աւելի մեծ նաւատորմիղներ եւ աւելի մեծ ռազմական արդիւնաբերութիւն

ԱՆԳԼԻԱ ԿԸՆԴԴԻՄԱՆԱՅ

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ Անգլիա պիտի ընդդիմանայ Նեղուցներու պայմանագրին վերաքննութեան, Մ. Միւրեհան առաջարկած եղանակով: Պաշտօնական շրջանակներու մէջ կը կարծեն թէ Մոսկուայի ծրագրին համաձայն, Մ. Միւրեհիւնը իրաւունք պիտի ունենայ խարխսիներ կառուցանելու Նեղուցներուն մէջ, տիրապետելով Պոլսոյ եւ Սեւ ծովու անցքին վրայ:

Մունթրէօյի պայմանագիրը կնքուեցաւ 1936ին, յաջորդելով 1923ի պայմանագրին: Վերաքննութեան համար, պէտք էր դիմել երեք ամիս առաջ, այլապէս պայմանագիրը ի գործու է 5 տարի եւս:

Անգլիոյ արտաքին նախարարութեան բանբերը յայտարարեց թէ կառավարութիւնը պիտի ընդդիմանայ ռուսական որեւէ ձեռնարկի որ կը ձգտի ամրացնել Նեղուցներու շրջանը: Ռուսական ծանուցագրին մէկ պատճէնը յանձնուած է Անգլիոյ, ուրիշ մըն ալ՝ Մ. Նահանգներուն, թէեւ այս վերջինը չէ ստորագրած պայմանագիրը: Անցեալ տարի, երբ այս խնդիրը արծարծուեցաւ Փոցտամի մէջ, Անգլիա եւ Մ. Նահանգները պատրաստակամութիւն յայտնեցին հաւաքաբար երաշխաւորելու Նեղուցներուն կատարեալ ազատութիւնը խաղաղութեան թէ պատերազմի առեն: Բայց այն առեն երեւան ելաւ թէ Մ. Միւրեհիւնը խարխս մը պահանջած է Նեղուցներուն մէջ, տիրապետելու համար Պոլսոյ վրայ:

ՄՈՍԿՈՒԱ ԿԱՄԲԱՍՏԱՆԷ ԹՈՒՐՔԻԱՆ

«Փրաւտա», Մոսկուայի կուսակցական պաշտօնաթերթը, Պ. Վիքտորովի բերնով ծանրապէս կը մեղադրէ Թուրքիան թէ պատերազմի միջոցին սիրաբանած է Գերմանիոյ հետ: Այս առթիւ երբեւ փաստ կը յիշէ Պալքաններու մէջ բռնուած կարգ մը վաւերագիրներ, որոնց մէջ կը գտնուի 1941ին Ֆոն Ռիպպընթրոփի կողմէ Ֆոն Փափէնի ուղղուած հեռագիր մը: Ահաւասիկ այդ հեռագրին բովանդակութիւնը. —

« Թուրքիոյ հետ կնքուած պաշտօնական դաշնագրին հետ, պիտի ստորագրենք նաեւ դաղտնի դաշնագիր մը որուն չնորհիւ պիտի կրնանք անսահման քանակութեամբ զէնք եւ ռազմամթերք փոխադրել Թուրքիոյ ճամբով... Թուրքիա պիտի չընդդիմանայ որ այս ռազմանիւթերը ղրկուին անհրաժեշտ պաշտօնէութեան միջոցաւ: Իրականին մէջ, մենք պիտի կրնանք այսպէս մատ մը զօրք անցընել քօղարկեալ ձեւով »:

Ուրիշ հեռագրով մը, Ֆոն Փափէն Ռիպպընթրոփի կը հաղորդէ իր մէկ տեսակցութիւնը Խամէթ Ինէօնիւի հետ: Ահաւասիկ այդ հեռագիրը,— «Նախագահը պատրաստ է դաշնագիր մը կնքելու, վերահաստատելու համար նախկին բարեւոք յարաբերութիւնները: Նախագահը ըսաւ որ եթէ Գերմանիա ապահովութիւն տայ թէ ոեւէ երկրի հետ համաձայնութիւն մը պիտի չկնքէ Թուրքիոյ դէմ, այս վերջինը պատրաստ է որեւէ ձեռնարկ չկատարել գերմանական շահերու դէմ և երբեք չմասնակցիլ որեւէ պայքարի Գերմանիոյ դէմ »: Ֆոն Փափէն կ'աւելցնէ թէ Խամէթ Ինէօնիւ խոստացած է բանաձեւ մը գտնել, եթէ հակառութիւն մը ծագի անգլեւթուրք դաշնագրին տրամադրութեանց հանդէպ »:

Ուրիշ վաւերագիրներ կը պատմեն տեսակցութիւն մը գերմանական դեսպանին եւ Սարաճօղլուի միջեւ: Այդ փաստաթուղթին համաձայն, այս վերջինը յայտարարեր է թէ « սրտանց կը բաղձայ Ռուսիոյ կործանումը; Ռուսիոյ կործանումը Անգլոսաքսոնները (Հիթլէր) ամենամեծ գործը պիտի ըլլայ. բան մը որ հարիւր տարուան մէջ մէկ անգամ կը տեսնուի... Ռուսական խնդիրը կրնայ լուծուիլ Գերմանիոյ կողմէ միայն այն ատեն երբ սպանուի բոլոր Ռուսերու գոնէ կէսը »:

Հաղորդելով Մէնէմէնճիօղլուի հետ ունեցած տեսակցութիւն մը, Ֆոն Փափէն կը գրէ,— « Այժմ եւ միշտ Թուրքիա ամենախոր վճռականութեամբ կը մաղթէ բոլշեւիկեան Ռուսիոյ պարտութիւնը, կարելի եղածին չափ կատարեալ »:

Պ. Վիքտորով կ'աւելցնէ թէ այս վաւերագիրները կը հաստատեն նաեւ Թուրքիոյ աջակցութիւնը գերմանական լրտեսութեան: Այսպէս, զօր. Ասլմ Կիւնտուզ, ընդհ. Սպայակոյտին պետը, գաղտնի տեղեկութիւններ հաղորդած է Հիւս. Ափրիկէի եւ Նորվեկիոյ գործողութեանց մասին:

ՀԱՅ ՄԸ ձերբակալուեցաւ Փարիզի մէջ, իբրեւ սպանիչը Ֆրանսայի Պրէոյլի, որուն դիակը գտնուած էր ուրբաթ օր, իր յարկաբաժինին մէջ: Զոհը ամուսնացած էր 18 տարեկան Հայուհիի մը հետ, 18 ամիսէ ի վեր: Իր քեռայրը, Սալպինճի? (Սապունճի?), որ կէսօրէն վերջը այցելած էր իրեն, խիստ հարցաքննութեան մը ենթարկուելով, խոստովանեցաւ թէ դողութեան համար զացած էր, եւ որովհետեւ Պ. Պրէոյլ կ'ընդդիմանար, զայն սպաննեց դանակի 12 հարուածներով, յետոյ բարձ մը դրաւ գլխուն վրայ, հոնդիւնը խափանելու համար: Իր հագուստները արիւնոտ ըլլալով, ձեռք մը զգեստ գողցած եւ իրենը կոյտի մը նետած էր, Լա Շափէլի մէջ:

ՀԱԾՏՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ

ՅԱՐՋԱԿՈՒՄ ԻՏԱԼԻՈՑ ԴԷՄ

Հաշտութեան Խորհրդաժողովին երկուշաբթի օրուան նիստին մէջ, Եուկոսլաւիոյ գլխաւոր պատուիրակը, Քարտէլլ, բուռն ճառ մը խօսեցաւ իտալական պատուիրակութեան դէմ, «աչխարհակալութիւն» կոչելով անոր պահանջները: Դիտել տուաւ թէ դրուած պահանջները «կը քաջալերեն Իտալիոյ եւ ուրիշ երկիրներու նախայարձակ ուժերը, որոնք չեն հրաժարած իրենց նպատակներէն»: Պաշտպանելու համար Եուկոսլաւիոյ հողային պահանջները, Պ. Քարտէլլ յիշեց 1848ի իտալական յայտարարութիւնը, իտալական յուշագիր մը՝ ուղղուած Նափոլէոն Գ.ի (1866), եւ կոմս Քավուռի մէկ յայտարարութիւնը 1860ին որով կը հրաժարի որեւէ պահանջէ Թրիէսթէի մասին: «Իտալիա դրաւեց Երկոտասան կղզիները եւ Համաձայնութեան միացաւ նախորդ պատերազմին, որովհետեւ ան չատ աւելի բան կը խոստանար քան կրնային տալ Գերմանիան եւ Աւստրիան: Իտալիա Տամացիան պահանջեց ճիշտ այս փաստարանութեամբ որով այսօր կը պահանջէ Յուլեան շրջանը: Այն ատեն Իտալիա կը պահանջէր ներկայ Եուկոսլաւիոյ ամբողջ ծովեզերքը: Իտալիա 1920ին բռնի խլեց Ֆիւմէն: Ֆաշականութիւնը իշխանութեան գլուխ անցաւ, ուժ տալու համար աչխարհակալութեան տենչերուն: Միայն Մուսոլինին կամ նախկին Ֆաչական Իտալիան չէ պատերազմի պատասխանատուն, այլ ամբողջ իտալական պետութիւնը: Այսօրուան Իտալիոյ եւ Դաչնակիցներուն աւազ պարտականութիւնն է ոչնչացնել Իտալիոյ նախայարձակման եւ աչխարհակալութեան տենչերը: Այս տեսակէտով, ոչ մէկ զիջում պէտք է ընել Իտալիոյ »:

ԱԼՊԱՆԻԱ, ՄԵՔՍԻԿԱ, ՔՈԻՊԱ, ԵԳԻՊՏՈՍ

Խորհրդաժողովը որոշեց հրաւիրել Ալպանի, Մեքսիկան, Քուպան եւ Եգիպտոսը, որպէսզի իրենց տեսակէտները յայտնեն մշակուած դաշնադիրներու մասին: Այս առթիւ զոյացած համաձայնութիւնը ղրկան քայլ մը կը համարուի Խորհրդաժողովին յաջողութեան համար:

Նոյն նիստին մէջ միաձայնութեամբ ընդհ. քարտուղար ընտրուեցաւ Պ. Ֆուք Տիւսթարք, Ֆրանսացի մը, որ առժամապէս կը վարէր այդ պաշտօնը: Յետոյ վիճաբանութիւններ տեղի ունեցան միւս 8 քարտուղարներու ընտրութեան առթիւ: Զորսը պիտի նշանակուին Զորսերու Խորհուրդին կողմէ, միւս չորսին համար անդ. պատուիրակը առաջարկեց Աւստրալիան, Պրազիլիան, Զինաստանը եւ Եուկոսլաւիան: Սպիտակ Ռուսիոյ պատուիրակը առաջարկեց Աւստրալիոյ տեղ ընդունիլ Նորվեկիան: Այս վերջինը մերժեց, չնորհակալութիւն յայտնելով: Պ. Վիչինսքի առաջարկեց Եթովպիան, դիտել տալով թէ Աւստրալիոյ առաջին պատուիրակը չափազանց տաքարիւն է, ինչ որ չի համապատասխաներ քարտուղարի մը պաշտօնին յատկութեան, մինչ Եթովպիա « չատ հանդարտարարոյ երկիր մըն է »: (Ծիծաղներ): Աւստրալիոյ պատուիրակը պաշտպանեց իր երկրին թեկնածութիւնը: Եթովպիոյ ներկայացուցիչն ալ մերժեց ռուսական առաջարկը, առարկելով թէ իրենց համագործակցութեամբ: Միւս երկուքէն Լապոռտ չսպէս ընդունուեցաւ Աւստրալիոյ, Պրազիլիոյ, Զինաստանի եւ Եուկոսլաւիոյ թեկնածութիւնը, թէեւ Ռուսերը քուէ չտուին Աւստրալիոյ:

× Մոսկուայի գործակալութիւնը հաղորդեց թէ Մ. Միւրեհիւնը պիտի ընդդիմանայ Խորհրդաժողովին յետաձգման: Գործակալութիւնը այս առթիւ կը քննադատէ Խորհրդաժողովին երկու չաբթուան աչխատանքները, մուր խաղեր տեսնելով անոնց մէջ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳԵՐԱԳՈՑՆ ԱՏԵԱՆԸ երէկ իր վճիռը պիտի արձակէր չորս ծովակալներու դէմ, որոնք պատասխանատու կը համարուին Թուլոնի նաւատորմին խորտակման: Համաչխարհային երդուեալները բացակայ էին: Դատավարութեան ներկայ էին երկու ծովակալներ, Ապրիալ եւ Ա.նառէ Մարքէ, իրենց համագործաններով: Միւս երկուքէն Լապոռտ հիւանդ է, իսկ Ալֆան Զուիցերիա փախած: Ծո – վակալ Ապրիալ արհամարհական դերը մը բռնեցուց, յայտարարեց թէ ինք եւ զօր. Վէկան « այն ատեն անկարելւոր կը համարէին զօր. տը Կօլի ձեռնարկը »: Ծովակալ Մարքէ ըսաւ թէ ինք միայն պինուորական հրամաններու կը հպատակէր: « Մենք հերոսներ չէինք, այլ պինուորներ »:

ԻՆՉ ՄԻԼԻՈՆ ՖՐԱՆՔԻ խարդախութիւն մը երեւան հանուեցաւ Պոռտոյի մէջ: 27 վաճառա – կաններ դինի գնած էին սակաղնով եւ ծախած սեւ շուկայի մէջ:

ԼԵՀԱԿԱՆ կառավարութիւնը ծանուցագիր մը ուղղելով Անգլիոյ, կը բողոքէ արձակուած լեհ պինուորներու վերակազմութեան դէմ, իբրեւ վտանգ մը երկու երկիրներու յարաբերութեանց:

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ դէպքերուն առթիւ յայտարարութիւն մը հրատարակելով, անդ. կառավարութիւնը կ'աղաչարկէ թէ ամէն դնով պիտի արգիլէ Հրեաներու ապօրէն մուտքը: Անոնք որ այդպիսի միջոցներ կը փորձեն կիպրոս կամ այլուր պիտի փոխադրուին եւ պիտի արգելափակուին: Ցայտարարութիւնը կ'ըսէ թէ 1945 Դեկտեմբերին լրացած էր 75.000 Հրեաներու ներդաղթը, համաձայն տրուած արտօնութեան. բայց, սպասելով վերջնական կարգադրութեան մը, անդ. կառավարութիւնը թոյլ տուած էր որ ամիսը 1500 հոգի եւս ընդունուին: Արդ, անկէ ի վեր ապօրէն ներդաղթի հոսանք մը սկսած է, և Մեծն Բրիտանիոյ համբերութիւնը տկարութեան նշան կը համարուի: Կացութիւնը ծանրացած ըլլալով, կը վախցուի քաղաքացիական պատերազմէն:— Հրէական Գործադիր Կոմիտէին նախագահը, որ Փարիզ կը գտնուի, ազդարարեց թէ «վերջին խօսքը Անգլիոյ պիտի չմնայ»: Եւրոպայէն փախած 2700 Հրեաներ Հայֆա հասած են երեք նաւերով:

ՄՈՒՍՈԼԻՆիի ազիւնը գտնուեցաւ վանքի մը մէջ, վանականի մը խոստովանութեամբ:

ՄԻՋԵՐԿՐԱԿԱՆի մէջ ամերիկեան մարտանաւեր կը յածին առենէ մը ի վեր: Մեծ օդանաւակիր մը 6 չաբաթէ ի վեր կը շրջի Լիզպոնա, Ճիպրալթար, Նափոլի եւ Մալթա: Ուրիշ մարտանաւեր ալ հասած են:

ԱՔԻՆՔԻՆ կը հեռագրեն թէ 150.000 Ցոյներ ցոյց մը կատարեցին թագաւորին դէմ: Նախորդ վարչապետ Սոֆուլիս պահանջեց յետաձգել հանրաքուէն: — Մելանիկի պինուորական առեներ մահուան դատապարտեց վեց պինուորներ եւ 14 քաղաքացիներ, իբրեւ պատասխանատու պինուտրական պահականոցի մը դէմ կատարուած յարձակման: Ուրիշ 17 ամբաստանեալներ ալ բանտարկութեան դատապարտուեցան:

ՆՈՐ ՍԱՒՄԱՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ պիտի մերժուի համաչխարհային կուսակցութեան կողմէ, ինչպէս յայտարարեց ընդհ. քարտուղարը, Ժաք Տիւքլօ: Նոր նախագիծը կը նախատեսէ երկու ժողով, եւ լայն իրաւասութիւններ կուտայ հանրապետութեան նախագահին: Ընկերվարականները եւ միւս հոսանքները համաձայն են նախագծին:

150 ԿՐԱՄ ԹԱՐՄ *միս պիտի բաժնուի օգոստ. 12—18, BF եւ BH կտրօններով, 150 կրամ ալ առանց կտրօնի (եղան, ոչխարի կամ հորթի միս), նաեւ 100 կրամ խոզեղէն օգոստ.ի CF. կտրօնով:*

ՍԳԱՀԱՆԴԷՍ ՎԱՀԱՆՍԻ ՄԷՋ

1944 Օգոստ. 15ի ամբակոծութեան երկրորդ տարելիցի առթիւ հոգեւոր պաշտամունք պիտի կատարուի Վահանի Հայ Աւետարանական Եկեղեցիին կողմէ, կիրակի, 18 Օգոստոս, կէսօրէ վերջ ժամը 14.30ին, Temple Protestant մէջ: Պիտի քարոզէ Լիոնի հովիւ՝ Պատ. Գ.Ց.Մայիկեան: Ներկայ պիտի ըլլայ եւ խօսք առնէ Վահանի Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ հովիւ՝ Մ. քահ. Պապիկեան: Կը հրաւիրուի հայութիւնը իր մասնակցութիւնը բերելու այս մեծ առիթին:

Պ. ԱՐՄԵՆԱԿ ԳԱՍԱՊԵԱՆ **1000** *ֆրանք կը նուիրէ Ֆր. Կապոյտ Խաչի Օդափոխութեան Կայանին: Ստանալ Յառաջէն:*

EPICERIE STAMBOUL

20, RUE VILLEROY, LYON

որ ծանօթ է **1929***էն ի վեր, իր պարկեշտ գործառնութեամբ, մեծաքանակի (en gros) եւ կէս մեծաքանակի իրաւունք ստացած ըլլալով, մեծաքանակ ապսպրանքներ կ'ընդունի ամէն տեսակ արեւելեան ապրանքներու համար, ինչպէս չոր պտուղներ, կաղին, նուշ, չամիչ, պաստեղ, ձիթապտուղ ձկնեղէն, ձաւար, կորկոտ, համեմներ (չէմէն, կարմիր պղպեղ), ապուխտ, երշիկ, խավեար եւ արեւելեան սուրճ:*

Ձ. ՊԱՀԱՏՈՒՐԵԱՆ

ՎԱՂԱՆՍ.— ՄԱՂԱԹԻՈՑ Կրք. Ընկ. Մ–ճիւղի ընդհ.ժողովը՝ այս ուրբաթ, իրիկուան ժամը **8.30**ին, հայրենակից *Քէմէճեանի* սրճարանը: *Դաչտահանդէս Օգոստոս* **25**ին:

Հ. Յ. Դ. ՇԱՎԻԼԻ «Արդուրեան» խումբի ընկերները իրենց սիրելի ընկերոջ՝ ազգացեալ *Բժ. Տէր Դաւթեանի* յիշատակին **3000** ֆրանք կը նուիրեն Հ. Յ. Դ. Վերքերաւոներու Ֆոնտին:

Ուշադրութիւն կօշկակարներուն

Ունինք կաչիի վաճառատուն Crepin *եւ* Tannerie: *Ձեր բոլոր պնումներու համար դիմեցէք Ց. Գ. Փափազեան վաճառատունը*, 223 rue Tolbiac, Paris(13), Tél. Gob. 64–54: *Բաց է ամէն օր ժամը* 8*էն* 12 *եւ* 14*էն* 18, *գոց է ուրբաթ եւ չաբաթ օրերը: Հաղորդակցութիւն՝* métro Tolbiac, Place d'Italie, Glacières:

Imprimerie DER-AGOPIAN, 17 Rue Damesme – 13e
Le Gérant : H. AGONEYAN

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE

HARATCH - Fondé 1925 -

R. C. S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

17, Rue Damesme — PARIS (13e)

Tél.: GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺՆ. Տար. 750, 6ամս. 400, Արտասահման 1000 ֆրանք

Jeudi 15 Août 1946 Հինգշաբթի 15 Օգոստոս

ՓՋ. ՏԱՐԻ — 18e Année N° 9776 - Նոր շրջան թիւ 415 Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ՝ 3 ֆր.

Խորհրդաժողովի պալատին մէջ

ԶՐՈՑՑ ՉԵԽ ԼՐԱԴՐՈՂԻ ՄԸ ՀԵՏ

Երկրորդ զրոյցս տեղի ունեցաւ չեխ լրագրողի մը հետ որ «Սվոպոտնէյ Չեսբոսլովէնսբօ» օրաթերթին թղթակիցն է: Հազիւ 35 տարեկան, բարձրահասակ ու խարտեաշ: Բաւական սահուն է իր անդլերէնը, քիչ մը ամչկոտ: Մեր երկիրն ու քաղաքական Դատը անծանօթ նիւթեր են իրեն համար: Վերջին տարին քանի մը տարտամ բաներ իր ականջին հասեր են մեր հողային պահանջներուն մասին եւ միայն դիպուածով է որ միտքը մնացեր են կարս եւ Արտահան անունները: Լսեր է նաեւ որ Թուրքերուն ձեռքէն «չատ բան քաշեր ենք» ու քրիստոնեայ ենք: Ասկէ անդին:

Անմիջապէս իրեն յանձնեցի ինչ գրաւոր նիւթ որ ունէի պայուսակիս մէջ, ընդհանուր գաղափար մը տալու համար մեր հարցի մասին, խնդրելով որ քանի մը տողով ներկայացնէ իր թերթին մէջ:

— Ի՞նչ հոսանքի կը պատկանի ձեր թերթը:

— Պետական է ու բանակին քաղաքական օրկանը: Պատերազմէն առաջ բանակը քաղաքական հարցերով չէր զբաղեր, բայց հիմա պայմանները հիմնովին փոխուած են:

— Քանի՞ կուսակցութիւններ ունիք:

— Զորս կուսակցութիւններ. Պոհեմիոյ եւ Մորավիոյ մէջ — համայնավարները — ամէնէն զօրաւորը. ազգային ընկերվարականները, կաթոլիկները, որոնք կը համապատասխանեն Ֆրանսական MRPին եւ Սոցիալ դեմոկրատները: Այս չորսը կը կազմեն Ազգային ճակատը: Կաթոլիկներու կուսակցութիւնը տեսակ մը պահպանողական հոսանք է, իսկ մնացեալ երեքը կարելի է կոչել ընկերվարական խմբակցութիւն: Շատ քիչ դանագանութիւն կայ անոնց քաղաքական ու ընկերային ծրագիրներուն մէջ:

— Ուրիշ հոսանքներ ալ կա՞ն...

— Ձվերջացուցի. Սրսվաքիոյ մէջ ունինք ուրիշ չորս կազմակերպութիւններ եւս. Համայնավարները, Ռամկավար կուսակցութիւնը — ամէնէն ուժեղը եւ քիչ մը պահպանողական: Ցետոյ երկու մանր կուսակցութիւններ՝ Աշխատաւորականները եւ Ազատութեան կուսակցութիւնը. երկուքին ալ քաղաքական վարկը չատ անչնչան է, հազիւ երկու երեք երեսփոխան ունին:

— Ո՞րն է ամէնէն ուժեղ հոսանքը խորհրդարանին ներս:

— Ինչպէս դիտէք, մենք միայն երեսփ. ժողով ունինք: Մերակոյսին պէտքը ղեկացուած չէ: Խորհրդարանին 300 անդամները բաժնուած են մօտաւորապէս հաւասար համեմատութեամբ — համայնավարները 120, Ազգ.-Ընկերվարականները՝ 55, կաթոլիկները՝ 40, Սոց.-Դեմոկրատները՝ 35: Աւելցուցէք նաեւ Մլովաքիոյ Ռամկավարները որ իրենց 50 երեսփոխաններով:

— կարծեմ ձեր երկիրը զրաւման տակ չէ:

— Այո՛, ռուսական բանակ չկայ մեր երկիրը: Ի. Միութիւնը ունի միայն զինուորական պատուիրակութիւն մը: Լաւագոյն յարաբերութիւններ կը մշակենք զրացի մեծ պետութեան հետ:

— Չկարծէք որ միայն քաղաքական խնդիրներով կը հետաքրքրուինք: Ինդրեմ ըսէք, ո՞վքեր կրնաք յիշել ձեր երկրին յայտնի զրագէտներէն:

— Ունէինք Վոչուրան որ սպաննուեցաւ Գերմաններուն կողմէ: Քարէլ Չափէքը որ բնական մահով մեռաւ 1939ին, բայց իր եղբայրը, Եօզէֆ Չափէք, ծանօթ մտաւորական, զոհ գնաց Նացիներու բարբարոսութեան Աուշվիցի մէջ: Կրնամ յիշել նաեւ Եան Տրտօ Թէզածը, Ֆրանթիշէք Հալասը իսկ կին զրողներէն Մարիա Մայէրովան: Գիտէ՞ք որ չատ հարուստ գրականութիւն ունինք ու տասնեակներով անուններ կարելի է համրել:

— Լա՞ծ էիք որ Հայեր կ'ապրին ձեր երկիրը: Ատեն մը մինչեւ 70 հայ ուսանողներ ընդունուած էին Փրակայի Համալսարանը, շնորհիւ նախապահ Մազարիքի բարեխօսութեան:

— Դժբախտաբար չէի գիտեր. ինչպէս քիչ առաջ բացատրեցի, հայ ժողովուրդը բոլորովին անծանօթ է ինծի: Բայց ի՞նչ լաւ է որ այս տեսակ առիթներով փոքր ժողովուրդները հնարաւորութիւն կ'ունենան իրար ճանչնալու, հոգ չէ թէ հարեւանցի: Ի՞նչ վիճակ կը ներկայացնէ ձեր երկիրը այսօր:

— Մեր մանրանկար հայրենիքը Ի. Միութեան հանրապետութիւններէն մէկն է. տարածութեամբ

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԼԵԶՈՒԻՆ «ԿՈԼԽՈԶ»Ի ԱՐՏ ՁԻ

Ընթերցող մը, Հ. Հրանտ, երեմ անգամ է որ Գահիրէի «Արեւ»ին զանազան թիւերը կը ղրկէ «Յառաջ»ի, կարմիր նշանակելով օտար բառերը: (Ի. Հայաստանի թերթերէն նոյնութեամբ արտատպուած լուրեր եւ ուրիշ գրութիւններ):

Այս առթիւ, ո՛րքան կծու դիտողութիւններ լուսանցքի վրայ:

—« *Ամէն յիսուն տարի առաջ, պատմոյ մէջ կը ծաղրէին առօրեայ խօսակցութիւններէ քաղուած բացատրութիւնները.* — «խալպ չէյրէկը հէլվանիին եուրտումիշ ըրի»: *Իսկ այսօր ինչո՞ւ այս խառնիճաղանճ լեզուն Խորհրդային Հայաստանի եւ արտասահմանի մէջ* »:

Քանի մը տող ալ, իր մասին.

— « *Տարիներով Ֆրանսական բանակին մէջ պարտականութիւնս կատարեցի սկսեալ 1914էն եւ բարձրացայ յիսնապետի աստիճանին, բայց երբեք չմոռցայ հայութիւնս: Բաբեիդցի եմ եւ նախանձախնդիր մայրենի լեզուիս: Ձեմ ուզեր հայերէն տառերով օտար բառեր կարդալ, բառեր որոնց հայերէնը ունինք, նոյն իսկ կրնանք չգիտնել, քանի որ ունինք լեզուագէտներ եւ դիտնականներ: Հասկցողին եղայրական բարեւներս* »:

Ծաղկաքաղ մը՝ իր նշանակած օտար բառերէն (ամէնէն կոպիտներէն). —

Կամիսարների սովետ. — *Մինիստր.* — *Մինիստրների սովետ* (նախարարական խորհուրդ). — *Ֆիլմ.* — *Էկրան.* — *Լուիդոսիկ.* — *Մոնոմէնտալ.* — *Կաբինետ.* — *Ռեսպուբլիկա.* — *Կուլտուրա.* — *Դիվիզիա* (զօրաբաժին). — *Իլլուստրացիա.* (Արեւ 1 Յուլիս).—

Պլան. — *Սենթեթիկ կաուչուկ.* — *Քոսմիկ սոդա.* — *Մեխանիկ.* — *Ֆապրիկա.* — *Թիւրպին* (ջրանիւ, փոթորակ).—*Կուրորտոլոգիա* եւն. (11 Յուլ.): *Ռեվոլուցիա.* — *Կոնստիտուցիա* (Սահմանադրութիւն) եւն. (20 Յուլիս):

Որքա՜ն պիտի վհատէր սրտցաւ ընթերցողը, եթէ որեւէ խորհրդային թերթ անցնէր ձեռքը:

Նախադասութիւն մը, իբրեւ ճաշակ.

— « *Մարքսիստական պարտիայի դաղափարական հիմունքները — դիալեկտիկականն եւ պատմական մատերիալիզմը, սոցիալիստական ռեվոլուցիայի եւ պրոլետարիատի դիկտատուրայի հարցերը, մարքսիստական պարտիայի* » եւն:

Տարիներէ ի վեր կը թարգմանեմ եւ դեռ պիտի թարգմանեմ: Բայց, ի՞նչ օգուտ: Մարդիկ վճռեր են բան չառարվիլ, հետզհետէ անճանաչելի դարձնելով մայրենի լեզուն:

Դարմա՞նը, — անխնայ հեգնել եւ հարուածել հասկցնելով թէ դեռ շատ հաց - պանիր կ'ուտեն: Հոգ չէ թէ Ակադեմիաներ ունենան:

Մեր մայրենի լեզուն «Կոլխոզ»ի արտ չէ, որպէսզի առտուն կանուխ արթնցողը ագռաւի հաւկիթ մը ածէ, ըստ հրամանի կամ տգիտութեամբ:

ՎԱՀԷ

փոքր, բայց չատ յառաջադէմ թէ ճարտարարուեստի եւ թէ մշակոյթի մարզերուն մէջ: Բնակչութիւնը դրեթէ մէկուկէս միլիոն:

— Այդքա՞ն է միայն աշխարհի հայութեան թիւը:

— Ո՛չ, Ի. Հայաստանի սահմաններէն դուրս, մասնաւորաբար կովկասեան դրացի երկիրներուն մէջ ունինք մէկ միլիոն Հայեր եւս: Իսկ արտասահմանի մէջ կ'ապրին մօտ մէկ միլիոն Հայեր՝ Թրքական չարդերէն եւ տարագրութիւններէն փրկուած:

— Ի՞նչ են խնդրագիր ձեր պահանջները այսօր:

— Այս քանի մը թուդյիկները որոնք ձեղի կը յանձնեմ կրնան մօտաւոր գաղափար մը տալ մեր Հարցին մասին: Երկու մեծ պատերազմներու ընթացքին կատարեցանք Դաշնակիցներու կողքին: Առաջինին՝ ահաւոր աղէտներ տեսանք ու կորնցուցինք մեր ընդհանուր համրանքին մէկ երրորդը: 1918ին ունեցանք անկախ հայրենիք մը մեր պատմական հողերուն մէկ մասին վրայ...

— Այսինքն ներկայ Ի. Հայաստա՞նը...

— Այո՛, մօտաւորապէս: Դաշնակիցները չատ մը բարիքներ խոստացան մեզի: 1920ին Մ. Նահանգներու նախագահին իրաւարարութեամբ որոշուեցաւ մեր կովկասեան հանրապետութեան կցել Թրքահայաստանի մեր հողերը: Մնացեալը թերեւս լսած էք հետեւէն հետու: Թուրքերը ըմբոստացան Սեւրի դաշնագրին դէմ ու 1923ին իրենց չնորհ –

ՌՈՒՄԱԿԱՆ ԾԱՆՈՒՑԱԳԻՐԸ
Նեղուցներու մասին

ԹՈՒՐՔԻԱ ՊԻՏԻ ՄԵՐԺԷ՞

Երէկ հաղորդած էինք թէ Ի. Միութիւնը ծանուցագիր մը ուղղած է Թուրքիոյ, Նեղուցներու պայմանագրին վերաքննութեան մասին:

Մոսկուայի անթելը Օգոստոս 13ին հաղորդեց արտաքին նախարարութեան մէկ զեկոյցը, որ կ'ըսէ թէ Օգոստ. 8ին Անդարայի խորհրդ. դեսպանատան զործակատարը ծանուցագիր մը ուղղած է թրքական կառավարութեան, պահանջելով վերաքննել Մոնթրէոյի պայմանագիրը, համաձայն Փոցտամի մէջ տրուած որոշումներուն: Ահաւասիկ Ի. Միութեան առաջարկած նոր վարչաձեւը.—

1. Նեղուցները (Վոսփոր եւ Տարտանէլ) պէտք է մշտապէս բաց ըլլան բոլոր երկիրներու առեւտրական նաւերուն առջեւ:

2. Պէտք է բաց ըլլան Սեւ ծովեան երկիրներու բոլոր մարտանաւերուն առջեւ:

3. Թալով միւս երկիրներուն, անոնց մարտանաւերը կրնան Նեղուցներէն անցնիլ միայն մասնաւորապէս նախատեսուած պարադաներու մէջ:

4. Նեղուցներու կարգադրութիւն հաստատուելը — իբրեւ միակ ծովային ճամբայ Սեւ ծով մտնելու եւ դուրս ելլելու — կը պատկանի Թուրքիոյ եւ Սեւ ծովեան միւս պետութեանց:

5. Թուրքիա եւ Ի. Միութիւնը, իբրեւ ամէնէն աելի շահագրգռուած պետութիւններ եւ ընդունակ երաշխաւորելու առեւտրական նաւարկութեան ազատութիւնը եւ Նեղուցներու ապահովութիւնը, միասնաբար պիտի կազմակերպեն անոնց պաշտպանութիւնը, որպէսզի ուրիշ ոեւէ երկիր չկարենայ օգտագործել զանոնք, թշնամական գործողութիւններ կատարելու համար Սեւ ծովեան պետութեանց դէմ:

Այս պայմաններէն վերջ, ծանուցագիրը կ'աւելցնէ.— Վերջին պատերազմին դէպքերը լիովին ապացուցին թէ Մոնթրէոյի պայմանագրով հաստատուած կարգադրութիւնները Սեւ ծովեան պետութեանց ապահովութեան չհերուն եւ երբեք չապահովեր անհրաժեշտ պայմանները, որպէսզի արդիւնաւէտ Նեղուցներուն օգտագործումը՝ թշնամական նպատակներով: Արդարեւ, կը բաւէ իբրեւ օրինակ յիշել Նեղուցներուն օգտագործումը, վերջին պատերազմի ընթացքին, Առանցքին պետութեանց կողմէ, ապահովելու համար իրենց մարտանաւերուն երթեւեկը Սեւ ծովու մէջ: Այս առթիւ Ի. Միութիւնը ժամանակին բողոքած է Թրքական կառավարութեան:

Ցիշելէ վերջ կարգ մը դերմանական եւ իտալական մարտանաւերու անցքը Նեղուցներէն, ծանուցագիրը անդամ մը եւս կը չեշտէ թէ Մոնթրէոյի պայմանագիրը չկրցաւ արդիլել որ Գերմանները Նեղուցները օգտագործեն զինուորական նպատակներով ընդդէմ Ի. Միութեան եւ միւս դաշնակից երկիրներու: Բան մը որուն կարելի չէ պատասխանատու չդնել Թրքական կառավարութիւնը: Ցետոյ կը յիշեցնէ թէ Փոցտամի խորհրդաժողովը հաստատած էր որ Մոնթրէոյի պայմանագիրը չի համապատասխաներ օրուան պահանջներուն եւ թէ այս խնդիրը պէտք է ուղղակի բանակցութեանց առարկայ ըլլայ երեք մեծ պետութիւններէն իւրաքանչիւրին եւ Թուրքիոյ միջեւ: Եզրակացնելով, ծանուցագիրը կը ճշտէ թէ՝ Մ. Նահանգներուն 1945 նոյ. 2 թուակիր և Անգլիոյ 1945 նոյ. 21 թուակիր ծանուցագիրներուն տեղեկանալէ վերջն է որ խորհրդային կառավարութիւնը իր կարդին ձեռնարկ մը կը կատարէ: Այս մասին տեղեկութիւն տրուած է Լոնտոն եւ Ուաշինկթըն:

Ի՞ՆՉ ԿԸ ԽՈՐՀԻՆ ԱՆԳԼԻԱ ԵՒ ԱՄԵՐԻԿԱ

Դիւանագիտական շրջանակներու մէջ դիտել կուտան թէ այս ծանուցագրով, Ի. Միութիւնը նեղուցներու խնդիրը կը նկատէ ոչ թէ միջազգային կամ նոյնիսկ Միջերկրականեան խնդիր, այլ հարց մը որ կապ ունի Սեւ ծովեան պետութեանց, մասնաւորապէս Ռուսիոյ եւ Թուրքիոյ հետ: Որով, Ի.

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ուեցաւ Լոզանի դաշնագիրը: Մեր բարեկամները մեզ լքեցին: Այս բոլոր դէպքերու մասին համառօտ տեղեկութիւններ պիտի գտնէք այս թուղթերուն մէջ:

— Իսկ այսօր կը պահանջէք կարծեմ Կարսը եւ...

— Արտահանը. այո՛, աւելի ճիշտ՝ կը պահանջենք Ուէլսընեան սահմանները որոնց մէջ են արդէն Կարսն ու Արտահանը:

— Ցոյսեր ունի՞ք...

— Այնքան որքան փոքր ժողովուրդ մը կրնայ ունենալ: Մեր մեծ բարեկամներէն կախուած է մեր Դատին յաջողութիւնը:

Ամէնէն վերջը անխուսափելի եւ օրուան ամէնէն ընթացիկ հարցումը.

— Համայնավա՞ր էք թէ ընկերվարական:

— Համոզուա՛ծ ընկերվարական...

Պաշտօնակից խոստացաւ մեր Հարցը ներկայացնել իր թերթին մէջ, առաջին պատեհութեամբ:

ԹԻՐԱՑՐ

ԿԱՐԹԻՆԱԼ ԱՂԱՋԱՆԵԱՆ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ «Թուղթ Հովուական»ը

(Սեփական թղթակցութիւն Ցառաջի)

Սիրելի Ցառաջ,

Քիչով զարհուրելի, չատով զարմանալի դէպքեր կը ջրջին Հայաստանեայց եւ Օրթոտոքս (Հայ եւ Ռուս) եկեղեցիներու շուրջ։ Եթէ միայն շրջուկները լմացած ըլլայի, պիտի պահէի անձնական մտահոգութիւններս՝ ինծի։ Բայց այսօրուան «Զարթօնք»ի մէջ, ռամկավար գործիչ մը, Ա. Ն. Նազար՝ «Հայաստանեայց եւ Օրթոտոքս եկեղեցիներու մօտիկութեան» եւ յառաջիկայ «արդիւնաւոր» մերձեցման շուրջ բաներ մը կը մրթմրթայ։ (2.8.1946)։ Չեմ ուզեր հասկնալ թէ ի՛նչ ըսել կ՚ուզէ, բայց կը թուի թէ անհաւանական չեն գործակցութեան փորձեր։ Թուրքը առած մը ունի. «Չինգշաբթիին ի՛նչ ըլլալը, Չորեքշաբթիէն յայտնի կ՚ըլլայ»։ Խորացնե՞նք մխքերը։ Կանխահաս կը նկատեմ։

Միւս կողմէ, Կաթոլիկ Եկեղեցին տարբեր եղանակով կը մօտենայ Ներզաղթի իրողութեան։ Հետագայ պարբերութիւնները մի ոմն Հայր Պօղոսի կամ Պետրոսի գրիչէն չեն ելած։ Կ՚արժէ, որ այս մասին Ցառաջ ըսէ իր ըսելիքը՝ օր առաջ։

*— «Թէ ի՛նչ են եղած եւ ինչ են մեր զգացումները՝ մեր Ազգին եւ Հայրենիքին հանդէպ, ծանօթ է ամէնուն,— կը գրէ Պատրիարք Աղաջանեան **1946** Յուլ. **16**ին հրատարակուած իր «Թուղթ Հովուականի»ն էջ **10-11**ի վրայ։ Ու կը շարունակէ.*

— Մեր հովուական այցելութեան միջոցին՝ Սուրբիա, Եգիպտոս, Իրաք, Պաղեստին, զանոնք պարզելու առիթը ունեցանք հրապարակաւ, և Մամուլն ալ յօժարութեամբ արձագանգ եղաւ անոնց։

Ահաւոր պատերազմի ընթացքին, երբ Դաշնակից Պետութիւնները կը յայտարարէին՝ որ իրենց յաղթանակով պիտի ապահովուէր մարդկութեան, նաե՛ւ կրօնքի կատարեալ ազատութիւն, իրաւունքով եւ անձկանօք մենք ալ ակնդէտ կը մնայինք այդ օրուան, որ հնարաւորութիւն պիտի տար մեզի, անխափան պահելով մեր կրօնական համոզումները ու կարգերը, երթալու Մայր Հայրենիք, մեր բաժինը բերելու անոր վերաշինութեան, եւ բարոյական եւ կրօնական վերելքին։

Բայց ոչ սակաւ եղաւ մեր յուսալքութիւնը երբ հայրենադարձի բանբերները եւ անոնց մտնիտիկները համազգային այս գործին յարաճուռնական շեշտուած բնոյթ մը տուին, եւ Հայ Կաթոլիկութեան հանդէպ որ Ցարերու բռնատիրութեան շրջանին անգամ կը վայելէր իր ազատ կազմակերպութիւնը հայրենի գաւառներու մէջ, կը զլացուէր արդար եւ լիովին արժանացած ազատամիտ վերաբերում մը։ (*Սոորագծումը իմս է, լեզուն պահած եմ անփոփոխ, Մ.*)։

Աւելին կայ. լսուեցաւ, օրինակի համար, թէ պաշտօնական անձեր յայտարարած ըլլան, որ հայ կաթողիկէ կղերը կրնայ երթալ Հայրենիք, պայմանաւ որ խզէ հպատակութեան կապը Հռոմայ Ս. Աթոռին հետ։ Սակայն ո՞վ չըմբռներ, որ նման պարտադրանք մը հաւասար է կաթողիկէ հաւատքի ուրացման։ Եթէ առաջարկուէր խղել յարաբերութիւն կամ կապ ոեւէ քաղաքական խմբակցութեան հետ, պիտի ընդունէինք զայն օրինաւոր եւ անկեղծ հպատակութեամբ։ Բայց Հռոմայ Ս. Աթոռը քաղաքական բեւեռ մը չէ, այլ սոսկ կրօնական, եւ այն ալ անփոխարինելի՝ Քրիստոսի կարգադրութեամբ։

Ուրեմն մեզի կը պարտադրուի տակաւին պանդխտութեան մէջ մնալ, որպէսզի անաղարտ պահենք մեր կաթողիկէի Ս. հաւատքը։

Մեր սրտերուն մէջ անմեռ պիտի մնայ սակայն կարօտը հայրենի գաւառներուն, մեր հոգիներէն ներս բնաւ պիտի չթափանցէ դառնութեան շիթ մը պնգամ հայրենիքի դէմ. աւեր բարգաւառումը, ծաւալումը, մանաւանդ դարձը՝ բրիստոնէական արշալոյսի եւ լուսաւորչեան շրջաններու գեղեցկութեան, երբ «*օրհնէ աստուածային կացցին թագաւոր ի վերայ ամենայնի*», պիտի շարունակեն ըլլալ մեր մշտամրմունջ աղօթքին, կեանքին ու գործունէութեան առարկան։

Պիտի սպասենք յուսալից, թէ պիտի հնչէ Աստուծմէ որոշուած այդ ցնկալի ժամը։ *Մինչ այդ, պիտի մնանք Սիւնեաց մէջ, վայելելով աղնիւ եւ լայնամիտ ասպնջականութիւնը դպրեվանքերու, մանաւանդ Մերձ-Արեւելքի մէջ, ուր խղճի ճշմարիտ ազատութեան հետ, ունինք հասարակական կեանքի եւ մշակոյթի ամէն դիւրութիւններ, եւ որոնց չնորհիւ այս գաղութները՝ համեմատաբար քիչ ժամանակուայ մէջ, հասան նախանձելի վիճակի։*

Մենք վստահ ենք, որ պիտի չարունակուի նո՛յն աղնիւ ու ազատամիտ վերաբերումը, որուն համար քաղցր է մեզի յայտնել մեր զգածուած սրտի խոր երախտագիտութիւնը այս երկիրներու կառավարութեանց եւ Ժողովուրդներուն։

Այսքանը պարտ համարեցանք, Արհի. եղբարք եւ սիրեցեալ Որդեակք, յիշեցնել մեր սիրելի Հօտին, որպէսզի «Մի իցեմք տղայք խոովեալք եւ տատանեալք յամենայն հողմոց վարդապետութեան, խաբէութեամբ մարդկան, խորամանկութեամբ ի խաբէութիւն մոլորութեան։ Այլ ճշմարտեալք սիրով, աճեսցուք ի նա զամենայն, որ է գլուխ Քրիստոս»։

Աղաջանեան Կաթողիկոս - Պատրիարք, լուրջ ու տոկուն գլուխ մարդ է։ Իր դառնութիւնը՝ այս ձեւով, խորհիլ կուտայ մեզի։

Տեղեակ ենք, որ Հայաստան Ներզաղթի համար պայման է հրաժարիլ ո՛չ միայն «քաղաքական խմբակցութիւններէ», այլ նո՛յնիսկ ...Հայկազեան Վարժարանի ուսուցչութենէն, նկատելով որ հոգաբարձուներուն մէջ Դաշնակցականներ կան։ Բայց չէինք դիտեր, թէ Վատիկանէն հրաժարիլն ալ պայման է հայրենադարձի։

Մ.

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ Մարսէյլի Հ.Ը.Դ. Նեւրկ. ժողովի

ՄԱՐՍԷՅԼ. — *Յուլիս 28ին, Մարսէյլի մէջ դումարուեցաւ Հ.Ը.Դաշնակցութեան Մարսէյլի եւ շրջանի Ներկայացուցչական Ժողովը։*

Ամէն տարի կանոնաւոր կերպով կը դումարուի մեր շրջանի այս բարձրադիր ժողովը, որ այս տարի մասնաւոր կարեւորութիւն կը ներկայացնէր, ազգային եւ քաղաքական բացառիկ ընդհանուր կացութեան պատճառով։

Ժողովը կը դումարուէր ահաւոր Աշխարհամարտի արհաւիրքներէն վերջ պայմաններու մէջ, ազատագրուած Ֆրանսայի ազատ եւ ժողովրդավար երկինքին տակ։ Այնպիսի պահու մը, երբ աշխարհի յաղթականները, տարիներու սպանդէն ետք կը պատրաստուին կերտել յետպատերազմեան քաղքայլուած աշխարհի նոր կարգադրութիւնը եւ երբ հայկական արդար եւ արիւնոտ Դատը ճակատագրական օրեր կ՚ապրի։ Մարսէյլէն եւ շրջաններէն ներկայ բոլոր պատգամաւորներն ալ տոգորուած այս խոր գիտակցութեամբ, տեղեկացան կատարուած աշխատանքներուն, ազգային, քաղաքական եւ կուսակցական դեռնի վրայ։ Ժողովը դնեց յառաջիկայ գործունէութեան ուղեգիծը ազգային-մշակութային եւ ներքին կուսակցական — դաստիարակչական հարցերու վերաբերեալ առանձին բանաձեւերով եւ զանոնք յանձնեց Շ.Ջ.Կոմիտէին, տալ ի գործադրութիւն։

Ժողովը գոհունակութեամբ լսեց Մարսէյլի եւ շրջաններու խումբերուն եւ ենթակոմիտէներուն տեղեկագիրները, որոնցմէ անգամ մը եւս երեւան կուգար այն ջերմհետաքրքրութիւնը որ ստեղծուած է շրջանիս հայութեան լայն խաւերուն և մասնաւորաբար նոր սերունդին մէջ՝ հանդէպ Հ.Ը.Դաշնակցութեան։

Կազմակերպական գեռնի վրայ, շրջաններու, ինչպէս նաեւ Մարսէյլ քաղաքի զեկուցումները եւ բերանացի տեղեկութիւնները եկան ցոյց տալու թէ մեր կազմակերպութիւնը, մարմիններն ու ընկերները եղած են հաշտ եւ կարգապահ, եւ առաւել չափով կատարած են իրենց նիւթական և բարոյական բոլոր պարտականութիւնները։ Ժողովը մասնաւոր գոհունակութեամբ արձանագրեց Շրջ. Կոմիտէի գործունէութեան տեղեկագիրը որմէ կը պարզուէր թէ նախապատերազմեան մեր դրեթէ բոլոր խումբերն ու ենթակոմիտէները վերակազմուած են։ Հակառակ Շրջ. Կոմիտէի կողմէ ցոյց տրուած խստագոյն ընթացքեան, Դաշնակցութեան դուռները լայն չբանալու, մեր շրջանի ընկերներու թիւը զգալապէս աւելցած է, առանց հաշուելու Հ.Ը.Դ. Նոր Սերունդը որ այսօր կը հաշուէ աւելի քան 400 անդամ-անդամուհիներ, եւ դաշնակցական ընկերուհիները, որոնց թիւը քանի մը հարիւրը կ՚անցնի։

Մեր Մարմիններն ու ընկերները փրկենք գործունէութեան մէջ առաջնորդուած են այն խոր գիտակցութեամբ թէ Դաշնակցութիւնը իր ազգային առողջ դաստիարակութեամբ, իր անկաշառ հայրենասիրութեամբ, իր արի կեցուածքով, իր գործեղ կազմակերպութեամբ, իր ներշնչած զգաստ-փարականով, հաւատքով եւ հզօր կամքովը, ինչպէս անցեալին, նոյնպէս եւ այսօր, անհրաժեշտ և պիտանի կազմակերպութիւն մըն է բովանդակ հայ ժողովուրդին համար։ Արտասահմանի ազգային-մշակութային, քաղաքական — հանրային ասպարէզին մէջ չատ մեծ է իր կատարած դերը։ Ժողովը այն անխափան համոզումը յայտնեց թէ յառաջիկայ տարեշրջանին մեր կազմակերպութիւնը պիտի ըլլայ աւելի ուժեղ՝ թէ ներքին եւ թէ արտաքին ճակատներու վրայ, արձանագրելով աւելի մեծ նուաճումներ։

Հայկական Դատի առնչութեամբ ժողովը ցանկութիւն յայտնեց որ տարիներով անլոյծ մնացած մեր Դատը, վերջնապէս այս անգամ իր արդար լուծումը գտնէ հաշուութեան միջազգային ժողովներուն մէջ։ Դաշնակցութիւնը որ իր հիմնադրութեան թուականէն իսկ, իր ամբողջ գործունէութիւնը նուիրած է Հայկական Դատին, այդ ճամբուն վրայ ծովերով արիւն թափած եւ անհուն զոհողութիւններ յանձն առած է անցեալին մէջ, այսօր անգամ մը եւս կը յիշեցնէ աշխարհի յաղթականներուն այն մեծ ծառայութիւնները ու զոհողութիւնները որ կատարուեցան հայ ժողովուրդին կողմէ նախորդ և վերջին պատերազմներուն՝ ի նպաստ Դաշնակիցներու Դատին։ Իրրեւ վճռոք դաշնակից, հայ ժողովուրդը իրաւունք ունի յուսալու որ մեծ պետութիւնները այս անգամ արդար պիտի գտնուին իրեն հանդէպ, անոր վերածգարձնելով թրքական տիրապետութեան ենթակայ հայկական այն նահանգները որոնք մեզի խոստացուած էին Սեւրէի դաշնագրով եւ նախագահ Ուիլսընի իրաւարարական վճռով։ Ներկայացուցչական ժողովը կը հաւատայ որ աշխարհի Մեծերը այս պերազդոյն արդարութիւնը պիտի կատարեն հայ ժողովուրդին հանդէպ, իրրեւ հաւուցում այն ծով արեան եւ զոհողութիւններուն դոր մեր սքանչելի ժողովուրդը յանձն առաւ ի նպաստ Դաշնակիցներու դատին։

Միացեալ եւ ամբողջական Հայաստանի զաղափարը կը գառնայ կենսական անհրաժեշտութիւն մը հայ ժողովուրդին համար։ Անոր իրականացումով միայն հնարաւորութիւն պիտի տրուի մեր ժողովուրդին գառնալու իր դարաւոր Հայրենիքը, տիրանալով իր նախահայրերու նուիրական հողերուն, կրկին անգամ չէնցնելու Հայրենի ժառանգութիւնը եւ զարգացնելու դարերու ընթացքին ստեղծած իր նիւթական եւ բարոյական մշակոյթի թանկագին գանձերը։

Ներգաղթը, Դաշնակցութեան համար, ինչպէս գառորդ դարէ ի վեր, այսօր ալ կենսական անհրաժեշտութիւն մըն է աշխարհացրիւ հայութիւնը իր Հայրենիքին, պատմական հողերուն մէջ ամփոփելու, անոր տեւականացումը եւ անարգել զարգացումը ապահովելու տեսակէտէն։ Ներկայացուցչական ժողովը այս առթիւ անգամ մը եւս կը յիշեցնէ թէ Ներգաղթին պէտք է մօտենալ համահայկական չափանիշով, առանց կուսակցական, գաւանական եւ հաստուածական նկատումներու։ Պէտք չէ ծառայեցնել զայն իրրեւ ղէնք, Դաշնակցութեան դէմ պայքարելու համար եւ պէտք է վերջ գտնէն հաւատաքննական արարքները։ Հայրենիքը կը պատկանի բոլոր Հայերուն անխտիր, եւ Հայը այնտեղ պէտք է ուռք ղնէ իրրեւ այդ Հայրենիքին հարազատ զաւակը եւ ազատ քաղաքացին։

*Մարսէյլի եւ շրջաններու Ազգային թեմական կազմակերպութեան խնդիրը եւ եկեղեցական-կրթական հաստատութիւններն ու անոնց բարւոք մատակարարութիւնը մասնաւոր ուշադրութեան առարկայ դարձաւ շրջանիս վերոյն ժողովին կողմէ եւ տրուեցան համապատասխան որոշումներ։ Ժողովը անգամ մը եւս հաստատեց թէ Մարսէյլի շրջանին մէջ, ինչ որ կայ իրր ազգային, կրթական եւ եկեղեցական կազմակերպութիւն կամ հիմնարկութիւն, յաջողած է առաւել չափով մեր ընկերներու ջանքերով ու անոնց գոյութեան տեւականացումը և նիւթական մատակարարութեան ծախքերու մեծագոյն մասը Մարսէյլի հայութիւնը առաւել չափով պարտական է Դաշնակցական չարքային ընկերներու եւ Դաշնակցութեան համակիր լայն զանգուածներու զոհաբերութեան։ Նկատի ունենալով այս պարագաները, եւ նախանձախնդիր Մարսէյլի շրջանի ազգային եկեղեցական, կրթական-մշակութային հաստատութիւններու առաւել եւս զարգացման ու բարւոք մատակարարութեան, մասնաւորաբար ընդառաջ երթալով բազմաթիւ անկուսակցական սրտցաւ հայրենակիցներու կողմէ եղած խնդրանքներուն, միայն հայ ժողովուրդի գերագոյն շահերը նկատի ունենալով, Ներկայացուցչական ժողովը որոշեց այս անգամ ալ մասնակցիլ յառաջիկայ Սեպտեմբերին կատարուելիք Գաւառական ընտրութիւններուն, Դաշնակցականներէ եւ անկուսակցական ծանօթ անձնաւորութիւններէ բաղկացած թեկնածուներու ցանկով մը։ Առ այդ կը թելադրէ Մարսէյլի եւ շրջաններու բոլոր Դաշնակցական մարմիններուն, անհատ ընկերներուն, համակիրներուն եւ առհասարակ բոլոր մեր հայրենակիցներուն որ վճարելով սահմանադրական օրէնքով որոշուած **25 ֆր.** ապր. տուրքը, այժմէն իսկ արձանագրուին ընտրողական ցանկերախումբի մասնաւոր տոմարին մէջ։ Սկզբունքով դէմ չըլլալով սրտցաւ եւ նախանձախնդիր հայրենակիցներու հետ գործակցութեան, Շրջ. Կոմիտէն կը թելադրէ բարեացակամութեամբ նկատողութեան առնել այսպիսի առաջարկներ, եթէ ներկայացուին։*

Անդրադառնալով վերջերս բուռն թափով վերսկսուած հակադաշնակցական անտեղի պայքարին, ժողովը եկաւ անգամ մը եւս իր վստահութիւնն և համակրանքը յայտնել շրջանի Հ.Ը.Դ. ղեկավար մարմիններուն, խոստանալով միեւնոյն ատեն մինչեւ վերջը հաւատարիմ մնալ Դաշնակցութեան գաղափարներուն եւ ձգտիլ զանոնք իրականացնել կեանքի մէջ։ Միւս կողմէ, բարեկամաբար կը յանձնարարէ հակադաշնակցական մամուլին ու կազմակերպութեանց ի գուր եռանդ չսպառել եւ ժամավաճառ չըլլալ, փորձելով չարքերը դրդռել ղեկավարութեան դէմ։ Իւրաքանչիւր Դաշնակցական գիտակցութիւնն ունի ծուռն ու չիտակը զա-

Սովետահայ կինը

ԽՄԲ. — «Սով. Հայաստան» ամսագրի **1946** Մարտի թիւէն, մեր հայերէնով. —

Սովետական կառավարութիւնը տուած է կնոջ տղամարդու հաւասար իրաւունք։ Սովետական երկրին մէջ կինը կ'օգտուի ամէն տեսակի արտօնութենէ եւ լայն հնարաւորութիւն ունի բոլոր ասպարէզներուն մէջ յառաջդիմելու։

Շատ հին ժամանակներէն, ինչքան ներած են ժամանակի ճնշող պայմանները, հայ կինը աչքի կը զարնէ իբրեւ հանրային կեանքի գործօն մասնակից։ Դարերու թանձր խաւարի մէջէն հասած են մեզի քանի մը անուններ (Փառանձեմ, Այծեմնիկ եւ ուրիշներ), որոնցմով հիմա ալ կը պարծենայ հայ ժողովուրդը եւ որոնց վաստակաւոր աւանդութիւնը այնքան փայլուն կերպով զերազանցեցին սովետահայ կիները Հայրենական Պատերազմի օրերուն։

Սակայն անցեալի ընկերային - քաղաքական պայմանները կնոջ համար ստեղծած էին սարսափելի, կիսահարեմական վիճակ, որ հնարաւորութիւն չէր տար ամբողջապէս արտայայտել հայ կնոջ բազմակողմանի ընդունակութիւնները։

Հայ կինը ստացաւ այդ հնարաւորութիւնները սովետական կարգերու հաստատումէն վերջ։ Հոկտեմբերեան ընկերվարական մեծ յեղափոխութենէն վերջ, կինը ձեռք բերաւ իրաւական հաւասարութիւն, հանրային, քաղաքական եւ մշակութային ամէն ասպարէզի մէջ։ Այդ բոլոր իրաւունքները ամրագրուած են Ստալինեան Սահմանադրութեամբ, որ կնոջ համար կ'ապահովէ ամէն իրաւունք, ինչպէս նաեւ ընտրելու եւ ընտրուելու իրաւունք, այրերու հետ հաւասարապէս։

Սովետահայ կինը արդարացուցած է լիովին ինքզինքը ամէն ասպարէզի մէջ, ետ չմնալով այրերէն։ Վերջին 25 տարիներու ընթացքին շատ մօտիկ մասնակցութիւն ունեցած է երկրի տնտեսական զարգացման վիթխարի վերելքին, ամէն ասպարէզի մէջ ինքզինք արժեցուցած է իբրեւ կարող ուժ։

Հայրենական Պատերազմը եղաւ լաւագոյն ապացոյցը թէ հայ կինը ինչպիսի սխրագործու - թիւններու ընդունակ է յանուն Հայրենիքի։

Պատերազմի առաջին օրերէն իսկ, հայ կինը հանդէս եկաւ վառ հայրենասէրի իր պարտքը կատարելու, իբրեւ սովետական երկրի, սովետական պետութեան խիզախ պաշտպան։ Բազմաթիւ երիտասարդ աղջիկները խումբերով դիմեցին քաղաքային եւ շրջանային զինուորական ոստիկանատունները եւ սրտառուչ դիմումներով ցանկութիւն յայտնեցին մեկնիլ կարմիր Բանակի շարքերը իբրեւ բժշկ. քոյրեր, կամ շարքային մարտիկներ։

Երեւանի եւ Հայաստանի այլ քաղաքներու եւ շրջաններու հեզահեծ աղջիկներէն շատերը, որոնք ընտանեկան եւ դպրոցական հանդիստ կեանքին միայն վարժուած էին, կռիւներուն կռուի բոցե - րուն մէջ եւ զարձան մէկ մէկ դիւցազնուհիներ։

Երեւանի մէջ հիմա կարելի է տեսնել վտիտ մարմնով, սակայն վճռակամութեամբ փայլող աչքերով աղջիկ մը, անունը՝ Ռօզա Սարգսեան։ Ան Հայրենական Պատերազմին կատարած է այնպիսի սխրագործութիւններ, որոնք հերոսներու միայն կրնային վերագրուիլ։ Իր հօրը եւ եղբօրը հետ պատերազմի առաջին օրերուն մեկնեցաւ ռազմաճակատ, իբրեւ առողջապահական հրահանգչուհի։ 17 տարեկան այդ աղջիկը կռուելով անցաւ հազարաւոր քիլոմեթր, քանի մը տարի զրծեց իբրեւ խիզախ կռուակցական, ենթարկուեցաւ ֆաշական գազաններու ամէնէն սարսափելի խոշտանգում - ներուն, բայց պահեց իր արիութիւնը և անվեհերութիւնը։ Ստացաւ կարմիր Դրօշի Հայրենական Պատերազմի առաջին աստիճանի, կարմիր Աստղի եւ Փառք չքանչանները։

Սուսաննա Զաֆարեան, իբրեւ առողջապահական պաշտօնեայ մասնակցեցաւ կռիւներուն եւ առաջին գծէն դուրս բերաւ բազմաթիւ վիրաւոր մարտիկներ, խնամեց եւ փրկեց անոնց կեանքը։ Հայրենասէրի իր պարտքը կատարեց թէ կերչի թերակղզիին ազատագրման համար մղուած ծանր պատերազմի օրերուն եւ թէ Սթալինկրատի համար մղուած կռիւներու ժամանակ։ Իրբեւ պարզեւատրուած կարմիր Դրօշի, կարմիր Աստղի չքանչանները։

Նազանելու։

Հայ Ազգ. Ընդհ. Միութեան (ՀԱՃ) մասին ժողովը միաձայն ծափերով լսեց Արեւմտ. Եւրոպայի Կոմիտէի 24 Յունիս 1946 թուակիր պայծ կեդր. պաշտօնական յայտարարութիւնը, որով կը հրաւիրէ մեր ընկերներուն հետեւիլ այդ խորթ կազմակերպութեանէն։ Ժողովը գոհունակութեամբ արձանագրեց որ Կ. Կ.ի յիշեալ յայտարարութեամբ, վերջ կը տրուի երկար տարիներ ի վեր ըստեղծուած անհանդուրժելի կացութեան մը, որ յաճախ մատնուցուած էր մեր շարքերուն կողմէ։

Կեցցէ՛ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, կեցցէ՛ հայ ժողովուրդը։

ԴԻՒԱՆ Հ.Յ.Դ. Մարսէյլի Շրջանի
Ներկայացուցչական ժողովի

Գուրգուրանքի կարոտ

Վերջերս ուրախութեամբ կարդացի Յառաջի մէջ հայ մարզիկի մը յաջողութեան առթիւ գրուած քանի մը տողերը։ Այդ երիտասարդ հեծեծանուորդը, Փանոս Եազուպեան, 20 տարեկան, ջերմապէս գնահատուեցաւ Փարիզի և Անգլիոյ մէջ, այնքան փայլուն յաջողութիւններով, որոնք արձանագրուած են տեղական մամուլին կողմէ։

Իր ծնողքը հրաշքով ազատած են 1915ի սպանդէն։ Երկու շաբաթ առաջ՝ Ֆրանսական հեծելանուորդներու խումբին մաս կազմելով, յաջողեցաւ Մանչեսթըրի մէջ շահիլ առաջնութեան դափնին։ Եազուպեան հիացումով կը խօսի Մանչեսթըրի փոքրիկ դաղութին իրեն հանդէպ ցոյց տուած ջերմ ընդունելութեան մասին, յատկապէս յիշելով Պ. Շահպենտէրեանը եւ իր խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնէ այս առթիւ։

— Լոնտոնի մէջ ալ հանդիպումներ ունեցա՞ք։

— Ո՛չ, որովհետեւ միայն մէկ օր մնացինք՝ առաջին այցելութեան, իսկ երկու օր ալ՝ երկրորդ այցելութեան, ուր հրաւիրուած էինք Մանչեսթըրի յաջողութենէն վերջ։ Թէեւ Լոնտոնի մէջ Հայեր չտեսայ, սակայն Մանչեսթըրի մէջ Հայոց եկեղեցին ալ այցելեցի եւ օրհնութեան խօսքեր լսեցի։

— Իսկ այստեղի, այսինքն Փարիզի Հայերը քեզ կը քաջալերե՞ն երբեմն, բարոյապէս եւ նիւթապէս։

— Դուք էիք, որ անցեալ տարի զիս եւ Քեսէբեանը ուղեցիք ծանօթացնել, հայ մարզասէր հասարակութեան, Հ.Մ.Ը.Մ.ի անցեալ տարուան պարահանդէսին առթիւ։ Հետուէն հետու կը հանդիսիմ ծանօթ կամ անծանօթ ազգակիցներու, որոնք, փոխանակ զիս իմ ազգանունովս կոչելու, յաճախ անուղղի ու անախորժ բացագանչութիւններու կը դիմեն, ինչ որ, ոչ միայն վաղքի ընթացքին իմ ուժերս կը ջլատեն, այլ եւ դէշ տպաւորութիւն կը ձգեն տեղացիներուն եւ մրցակիցներուս վրայ։ Ես բնաւ իմ ինքնութիւնս կամ ազգութիւնս չեմ ուրացած, ուր որ ալ գտնուած եմ։ Բայց ինչպէս բոլոր ասպարէզներուն, մեր մարզին մէջ այ չատ մը նրբութիւններ կան։ Օր մը Ձմեռնային մարզարանն էինք, երբ տեղացի մրցակիցներէս մէկը զիս « Tête de Turque » անուանեց։ Զկրցայ համբերել։ Արիւնս գլուխս խուժեց, եւ առանց նկատողութեան առնելու դիմացինս ֆիզիքական ուժը, վրան խոյացայ և իր արժանի դասը տուի...։ Այս առաջին ու վերջին անախորժ դէպքը եղաւ։ Ես հազար անգամ կը նախընտրեմ, որ զիս «Թէթ տ'Արմենիէն» կամ Fort comme une Arménien կոչեն...

Ջերմապէս ողջուրուած իր այս օրինակելի ընթացքէն, սիրով իրեն կը նուիրեմ Կ. Փոլատեանի «Արեւելքի Տղաքը », որուն կենդանի տիպարներէն մէկն ալ ինքն է։

Զարժէ՞ր այս առթիւ, անգամ մը եւս Փարիզի նորակազմ Հ.Մ.Ը.Մ.ի վարչութեան ուշադրութիւնը հրաւիրել այս անտեսուած երիտասարդներուն վրայ։

Զարժէ՞ր անգամ մը եւս դնահատել Մարսէյլի քոյր մասնաճիւղերուն այնքան լուին, բայց բեղուն գործունէութիւնը, եւ կամ հեռաւոր Սուրիոյ Հ.Մ.Ը.Մ.ը, որ իր տարեկան ողիմպիականին, 1500 Հայորդիներ քով քովի բերած էր, ընդհա - դէս ստացաւ կարմիր Դրօշի, կարմիր Աստղի չքանչանները։

Սթալինկրատի ահեղ մարտերու ժամանակ նշանաւոր հանդիսացաւ բժշկական քոյր Ասիա Քէֆէֆչեանը եւ առողջապահական հրահանգչուհի Ասիա Կարապետեան։

Միկոյեանի շրջանէն բանակ մեկնած Գոհար Նազարեանը ռազմաճակատին վրայ դարձաւ ան - վեհեր մարտիկ, ենթարկուելով ամենածանր վրտանդներու, փրկեց 44 դինուորի եւ սպայի կեանքը, որու համար ստացաւ Լենինի եւ կարմիր Դրօշի չքանչանները։

Լենինկրատի պաշարման ծանր օրերուն իր անձնուրաց սխրագործութիւններով աչքի զարկաւ Լենինկրատի բժշկական համալսարանի ուսանողուհի Կատիա Զմշկեանը որ իր ղէնքի ընկերները կը կոչէին «փրկարար դիցուհի»։

Հայուհիները ռազմաճակատներուն վրայ աչքի զարկին ոչ միայն իրբեւ բժշկական քոյրեր եւ առողջապահական պաշտօնեայ, այլեւ լաւագոյն ականաճիղներ, հրետանաւորներ, չարժաւարներ, նամակատար պաշտօնեաներ, սակրաւորներ եւն։

Սոնա Սիճանեանը *իր ընկերներու հետ միասին հրկիզեց ղերմանական երկու «Վագր» տեսակի հրասայլ, ոչնչացուց հինդ ֆաշականներ, ղերի բռնեց երկու Գերմանացիներ։*

Դիւլպարակ դիւղացի Օֆելիա Պետրոսեանը *տոկունութեան մեծ օրինակ մէջտեղ բերաւ. իր քաջագործութիւններով հռչակ ունէր ամբողջ զօրաբաժնին մէջ։ Իրբեւ պարգեւ ունեցաւ Հայրենական Պատերազմի առաջին աստիճանի եւ կարմիր Աստղի չքանչաններ։*

(Մնացեալը յաջորդով)

նուր խանդավառութիւն ստեղծելով։

Ըսէ՛ք, խնդրեմ, Փարիզը ինչո՞վ պակաս է։ Կարելի չէ՞ դէթ տարին մէկ անգամ, փոխան սըրտի մը ծախքին, վարձել մարզադաշտ մը եւ ի մի համախմբել բոլոր ցիրուցան հայ մարզիկները, եւ քաջալերել, փոխանակ ուռուցիկ ճառերու։

ՀԻՆ ՄԱՐԶԻԿ ՄԸ

ԶԱՑՆԵՐ ԴԱԻԱՌԻՆ

ՓՈՒՐ ԳԱՂՈՒԹի ՄԸ ՃԻԳԵՐԸ

ՄԱՐՍԷՑԼ.— Նախ քանի մը տեղեկութիւններ Վալպարէզի մասին։ Այս շրջանը կը գտնուի Մարսէյլ քաղաքէն ութ քիլոմեթր հեռու։ Կը տարածուի 12 քմ. երկայնութեամբ, Լա Փօմ, Վալպարէզ, Սէն Մարսէլ, Լա Պարաս թաղամասերով, ինչպէս եւ Օպայն դիւղաքաղաքով։

Համաձայն մեր կատարած վերջին մարդահամարին, ներկայիս այս շրջանին մէջ կը բնակին 570 Հայեր՝ ընդամէնը 125 ընտանիք։

Մեր ազգակիցներէն շատերը սեփականատէր են։ Ընդհանրապէս կը վարեն բարեկեցիկ կեանք մը։ Մեծամասնութիւնը կ'աշխատի Քօտէր հաստատութեան եւ կարգ մը ուրիշ գործարաններու մէջ։ Կան նաեւ արհեստաւորներ, առեւտրականներ եւ 3—4 գործարանատէրեր։

Ներգաղթին համար մինչեւ անցեալ Յունիսի սկիզբները արձանագրուած ենք 45 ընտանիք, իսկ Թրքահայ Դատի Հանդանակութեան առթիւ դրեթէ բոլորն ալ կատարեցին իրենց պարտականութիւնը։

Մինչեւ ազատագրութիւն այս գաղութը երբեք չէր ունեցած ազգային որեւէ կազմակերպութիւն։ Մարսէյլի ազատագրութեան դէպքերու հետեւանքով հոս ալ գոհ զացին քանի մը Հայեր։ Աղէտեալներու է նպաստ կատարուած անհատականն ձեռնարկները չտուին պէտք եղած արդիւնքը։ Զգալի էր գաղութի կազմակերպութեան անհրաժեշտութիւնը։ Հ. Ա. Ճակատը հրապարակ եկած էր այդ օրերուն, եւ համագործակցութեան դեղեցիկ նշանախօսքերով մասնաւոր կոչ կ'ուղղէր, առանց կուսակցական ու դաւանանքի խորութեան։ Սիրով ընդառաջ երթալով կարգ մը թաղեցիներու եղած դիմումին, 1944 Հոկտեմբերին, միասնաբար հիմը դրինք Վալպարէզի եւ շրջանի մասնաճիւղին։ Շատ չանցած Տիկ. Աչճեանի եւ Մինաս Աչճեանի մասնաւոր ջանքերով կազմակերպուեցաւ նաեւ կարմիր Խաչի եւ Հ. Հ. Երիտ. Միութեան մասնաճիւղերը։

Շնորհիւ այս մարմիններուն երկու տարուան յարատեւ գործունէութեան՝ արհամարհելով բոլոր խոչընդոտները, կարելի եղաւ գաղութը կազմակերպել եւ ստեղծել հայրենասիրական դեղեցիկ մթնոլորտ մը։ Աւելի վերջը Լա Փօմ ունեցաւ Հ. Ա. Ը. Միութեան իր առանձին մասնաճիւղը, բայց ձեռնարկները ընդհանրապէս կատարուած են միասնաբար։

Ներկայիս մասնաւոր ուսուցիչներու պաշտօնավարութեամբ Վալպարէզի եւ Լա Փօմի մէջ տեղի կ'ունենան հայերէնի դասընթացքներ։ Արդէն բազմաթիւ մանուկներ, պատանիներ եւ երիտասարդներ կը խօսին, կը կարդան, կը գրեն, կ'երգեն և ներկայացումներու կը մասնակցին մայրենի լեզուով։ Հ. Ա. Ը. Մ.է իմ հրաժարումէս վերջը՝ այսօր երբ գոյնզգոյն մանկաւարիկներ եւ ուշ մնացած «հայրենասէր»ներ թուղթ կը մրոտեն եւ իրենց երբեմնի քնարեր յանկերգներով զարձեալ կ'աղմկեն հրապարակը, տեղին է ըսել այս ինքնակոչ «խմասուն»ներուն։ — Բոլոր տարբերու համերաշխութիւն ու համագործակցութի՞ւն կը փնտռէ, «յանուն ժողովուրդի եւ Հայրենիքի զերագոյն չահերուն»։— Սերո՛վ։ Վկայ՝ այդ տուղութեամբ մեր կատարած սրտցաւ աշխատանքը ու զոհողութիւնները։ Կուսակցական պայքա՞ր։ — Դիմակները վա՛ր...։ Ոչ ոք կրնայ բռնանալ մարդկային տարրական մեր իրաւունքներուն վրայ։

Աստիկ Աչճեան

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴի ՄՐՑՈՒՄՆԵՐԸ

ՄԱՐՍԷՑԼ.— *Ահաւասիկ մեր մարզական մըրցումին արդիւնքները.*— վազք.— **100** *մեթր.*— *առաջին՝ Մալխասեան* (St. Loup) *եւ Ոսկանեան* (St. Anne)։ 12", *երկրորդ՝ Դաւիթեան* (Bd Oddo) : 12"5/10:

200 *մեթր.*— *առաջին՝ Մալխասեան* (St.Loup): 24"2/10, *երկրորդ՝ Ոսկանեան* (St. Anne): 24"5/10, *երրորդ՝ Զիրինկիլեան* (St. Loup): 25".—

400 *մեթր.* —

400 *մեթր.* — *առաջին՝ Փամպուքեան* (St. Loup): 57"2/10, *երկրորդ՝ Սեֆերեան* (Ville): 59", *երրորդ՝ Խաչատուրեան* (S.Anne): 61":

800 *մեթր.*— *առաջին՝ Սարգիսեան* (Les Milles): 2'10", *երկրորդ՝ Քարտասաքարեան* (St.Loup): 2'14"4/10, *երրորդ՝ Ադամեան* (Bd Oddo): 2'19":

1500 *մեթր.* — *առաջին՝ Մխոեան* (St.Loup): 4'30", *երկրորդ՝ Տաճարեան* (St. Anne): 4'38", *երրորդ՝ Պարոնեան* (St. Loup): 4'45:

Բարձրէն ցատկել. — *առաջին՝ Տաճարեան*

Միութիւնը իրեն կը վերապահէ դլուխ դլխի խօսիլ Թուրքիոյ հետ, իր եռեւէն քաշելով Իտալիան եւ Պուլկարիան: Եւ քանի որ կ'առաջարկէ միասին պաշտպանել Նեղուցները, անշուշտ խորհրդային հրասայլեր, օդանաւեր եւ մարտանաւեր պիտի եռեան Վոսփորի եւ Տարտանէլի ափերուն վրայ:

Անգլիական թերթերը մտահոգութեամբ կը դիտեն այս հեռանկարը, անընդունելի դտնելով ռուսական ծրագիրը, թէ իրենց եւ թէ Թուրքիոյ համար: Պաշտօնական շրջանակները առ այժմ լուռ կը մնան: Հաշտութեան Ժողովին անդլիական եւ ամերիկեան գլխաւոր պատուիրակները որեւէ կարծիք չյայտնեցին այս մասին, սպասելով ղէպքերու ընթացքին: Թերթերը կը դրեն թէ վերջին պահուն խորհրդային պատուիրակութեան միացած է Սերդէյ Իվանովիչ Քաւթարաձէ, Մոսկուայի արտաքին նախարարութեան արեւելեան գործերու վարիչը, որ ուղղակի կը զբաղի ռուս-թուրքական յարաբերութիւններով: Հաւանական է որ անուղղակի խօսակցութիւններ տեղի ունենան Փարիզի մէջ: Այս առթիւ դիտել կը տրուի որ խորհրդային ծանուցագիրը որեւէ խօսք չըներ ռուսական միւս պահանջներու՝ Կարս - Արտահանի եւ Թրակիոյ մասին: Եթէ այս խնդիրներն ալ յարուցուին, հաւանական է որ Թուրքիա դիմէ Միացեալ Ազգերու ընդհ. ժողովին, որ պիտի գումարուի Սեպտեմբերին, Նիւ Եորքի մէջ: Ամերիկեան թերթերը կը գրեն թէ վերջերս Թուրքիոյ թելադրուած է որ դիմէ Ապահովութեան խորհուրդին, եթէ ռուսական պահանջները վտանգ մը ներկայէ իր ապահովութեան համար:

Անգլիա եւ Մ. Նահանգները այն տեսակէտն ունին թէ Եւրոպայի ջրային ճամբաները պէտք է կառավարուին միջազգային լայն գործակցութեամբ: Մանաւանդ այս է եղած անգլիական քաղաքականութիւնը 1878էն ի վեր: Ֆրանսան ալ այս տեսակէտն ունի: Մինչդեռ խորհրդային ծանուցագիրը դուրս կը ձգէ Մեծն Բրիտանիան եւ միւս պետութիւնները եւ մանաւանդ կ'առաջարկէ միասին պաշտպանել Նեղուցները, ինչ որ կը նշանակէ ռուսական խարիսխ մը հաստատել Թրքական հողերու վրայ:

Իրազեկներու կարծիքով, Մոսկուա շատ աւելի կարեւորութիւն կ'ընծայէ այս հարցին քան տատուր լուծման, քան ուրիշ միջազգային հարցերու եւ Նեղուցներու խնդիրը կրնայ ազդել Փարիզի Խորհրդաժողովին վրայ: Նշանակալից է նաեւ որ ռուսական ծանուցագիրը խօսք չըներ միջազգային ժողովի մը մասին: Ցայտնի չէ թէ ո՛վ պիտի ստանձնէ այդպիսի ժողովի մը նախաձեռնութիւնը եւ ո՛ր պետութիւնները պիտի հրաւիրուին:

Վերջին լուրի մը համաձայն, անգլ. կառավարութիւնը իր տեսակէտները հաղորդած է Թրքական կառավարութեան, իրեն վերապահելով զանազան ընդլայնել, երբ ժողով դումարուի Նեղուցներու պայմանագիրը վերաքննելու համար:

Անգարայէն կը հեռագրեն թէ քաղաքական շրջանակներու մէջ «անընդունելի» կը նկատեն ռուսական ծանուցագրին տրամադրութիւնները: Լոնթոնի Թրքական դեսպանատան մէկ ներկայացուցիչը յայտարարեց, այս առթիւ.

— « Եթէ Նեղուցները միանարար պաշտպանելու ծրագիրը կը նշանակէ խարխխներ տրամադրել Մ. Միութեան, Թրքական հողին վրայ, բացարձակապէս՝ պիտի մերժուի: Թուրքիա Տարտանէլի ապահովութիւնը երաշխաւորեց զոհացուցիչ կերպով, պատերազմի ընթացքին եւ անշուշտ կըրնայ ապագային ալ ստանձնել անոր պաշտպանութիւնը: Մոնթրէոյի պայմանագիրը կրնայ վերաքննուիլ միայն միջազգային դեռնի վրայ »:

ԱՆԳԼԻԱՅԻ ՄԵԾ ԳՐԱԳԻՏԸ, Ուէլս, որուն պիտական վէպերը հայերէնի ալ թարգմանուած են, մեռաւ 80 տարեկան հասակին մէջ: Ընկերվարական էր, բայց տարօրինակ նախապաշարուած հայ ժողովուրդին հանդէպ: Պիտի խօսինք առանձին:

(St. Anne): 1 *մեթր* 52, *երկրորդ՝ Քապասակալեան* (St. Loup): 1 *մեթր* 50, *երրորդ՝ Տէօքմէճեան* (Պօմօն): 1 *մեթր* 46, *չորրորդ՝ Մերիկեան* (Պօմօն): 1 *մեթր* 42, *Դերիկեան* (St. Loup): 1 *մեթր* 42:

Երկայնքէն ցատկել· — *առաջին՝ Թապլիքեան* (St. Loup): 5 *մեթր* 75, *երկրորդ՝ Ոսկանեան* (St. Anne): 5 *մեթր* 63, *երրորդ՝ Նաճարեան* (St. Anne): 5 *մեթր* 48, *չորրորդ՝ Դաւիթեան* (Bd Oddo): 5 *մեթր* 39:

Դրօշարշաւ: **(Relais 4×100).** — *առաջին՝* St. Loup (*Քէքեւեան, Զիլինկիրեան, Գալուստեան եւ Մալխասեան*) 49"4/10, *երկրորդ՝* St.Anne (*Ոսկանեան, Տէր Աբսէնեան, Տօնապետեան եւ Մինասեան*) 50:

Ընդհանուր դասաւորում.— 1.— St.Loup (*Սիամանթօ խումբ*) 9 կէտ, 2.— St. Anne (*Քեոխ խումբ*) 14, 3.— Bd Oddo (*Մատխեան խումբ*) 20, 4.— Beaumont (*Քրիստափոր խումբ*) 25, 5.— Aix les Milles (*Համազասպ*) 31, 6.— La Ville (*Ռոստոմ խումբ*) 35:

Հ.Յ.Դ. Նոր Սերունդի
Մարզական Յանձնախումբ

ՀԱՇՏՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ

ՄՈԼՈԹՈՎ ԿԸ ՔՆՆԱԴԱՏԷ ԻՏԱԼԻՈՅ ՊԱՀԱՆՋՆԵՐԸ.— ՌՈՒՄԱՆԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ՏՐՏՈՒՆՉՆԵՐԸ.— ՈՒՐԻՇ ԽՆԴԻՐՆԵՐ

Հաշտութեան Խորհրդաժողովի երեքշաբթի առտուան նիստին մէջ, Մոլոթով խօսքէն քննադատեց իտալական պատուիրակութիւնը, դիտել տալով թէ « Իտալիոյ արդի վարիչներն ալ կը շարունակեն աշխարհակալութեան ոգին »: Այս առթիւ անուղղակի ալաքներ արձակեց նաեւ Անդլեսաքսոնականներու միջերկրականեան քաղաքականութեան դէմ: «Կարգ մը մեծ պետութիւններ կը ցանկան մենաշնորհեալ դիրք մը ստանձնել Միջերկրականի մէջ, եւ ստորագրաս վիճակի մը մատնել ոչ միայն Իտալիան, այլ եւ Ֆրանսան,— Միջերկրականի երկու ամէնէն կարեւոր պետութիւնները: Այսպիսի կացութիւն մը չի կրնար նպաստել եւրոպական պետութեանց բարեկամական յարաբերութեանց կամ ծառայել խաղաղութեան չահերուն »: Իր ճառին դլխաւոր միտքերն էին.— 1. Իտալիոյ ժողովուրդը անջատել իր ներկայ կառավարութենէն եւ անոր տեղ հաստատել ուրիշ մը, աւելի ընդունելի Մ. Միութեան համար.— 2. Կրճատել անդլեամերիկեան տնտեսական ազդեցութիւնը Իտալիոյ մէջ.— 3. Շարունակել պայքարը ի նպաստ Եուկոսլաւիոյ, Թրիէսթէն ապահովելու համար: Այս առթիւ դնահատեց իտալացի ժողովուրդին ճիդերը, յոյս յայտնելով թէ Իտալիան նորէն պիտի բարդաւաճի, դառնալով քաղաքական հզօր ազդակ մը Միջերկրականի մէջ: Խօսելով դաշնագրին տնտեսական յօդուածներուն վրայ, Մոլոթով դիտել տուաւ թէ արեւմտեան պետութեանց դրամատիրական դասերը «կը փորձեն տարկացնել Իտալիան, մինչդեռ Մ. Միութիւնը միայն կ'օդնէ պալքանեան պետութեանց»: Խորհրդային պատուիրակը միեւնոյն տեղն քննադատեց Իտալիոյ վարչապետը, որ առաջարկած էր մէկ տարի յետաձգել Թրիէսթէի հարցին կարդադրութիւնը:

× Կէս օրէն վերջ, Ռումանիոյ արտաքին նախարարը, Թաթարէսքու ուժգնի ճառով մը պարզեց իր կառավարութեան տեսակէտները: Ճառը, որ Ֆրանսերէն էր, անմիջապէս թարգմանուեցաւ անդլերէնի եւ ռուսերէնի: Պ. Թաթարէսքու ցաւ յայտնեց որ դաշնագիրը կ'անտեսէ Ռումանիոյ զինուորական եւ տնտեսական ճիդերը պատերազմի վերջին ինը ամիսներու միջոցին, ընդդէմ Գերմանիոյ, եւ իբրեւ ռազմակից չընդունիր իր երկիրը: Ցետոյ դանդատեցաւ զինուորական տրամադրութեանց դէմ որոնք մեծապէս կը կրճատեն ռումանական բանակը: Դանդատեցաւ նաեւ որ դաշնագիրը չի յիշեր Գերմանիային եւ Հունգարիային պահանջուած հատուցումները: Դոհունակութիւն յայտնեց միայն Թրանսիլվանիոյ հարցին կարդադրութեան համար: Ցետոյ երախտադիտութեամբ յիշեց թէ Մ. Միութիւնը, «որ ուրիշ ամէն ազդէ աւելի իրաւունք ունէր կատարեալ հատուցում պահանջելու, իր կրած վնասներուն միայն 1/5ը պահանջեց. հետեւաբար տարօրինակ է տեսնել որ միւս դաշնակից ազդերը որոնց հողերուն վրայ Ռումանիա պատերազմ չմղեց, աւելի ծանր պահանջներ կը դնեն »:

Երկկ առտու լսուեցան պուլկարական, իսկ կէսօրէ վերջ՝ հունգարական պատուիրակութեանց դիտողութիւնները:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ հրէական զաղթի կազմակերպութիւնը, Հականա, որուն համար կ'ըսեն թէ 80 հազար անդամ ունի, հրամայեց Հրէհաններուն կրաւորական դիմադրութիւն յայտնելինքնութեան թուղթեր չցուցնել, անուններ չտալ, բանտ չերթալ մինչեւ որ բանի չտանին եան: Հրէական Ազգ. Խորհուրդն ալ որոշեց ամէն գործակցութիւն դադրեցնել անդլիական իշխանութեանց հետ, այս կիրակիէն սկսեալ: Անդլիացիները մեծ ուժեր համախմբած են, խափանելու համար ամէն չարժում: Ոստիկանութիւնը կրակ բացաւ Հայֆայի մէջ: Սպաննուեցան երեք Հրէաներ, որոնց մէկը 19 տարեկան աղջիկ մը, եւ վիրաւորուեցան 10 հոդի: 1298 Հրէաներ, որոնք նաւահանդիստ եկած էին Պաղեստին մտնելու համար ապօրինաբար, փոխադրուեցան Կիպրոս, ուր պիտի արդիւափակուին առժամապէս: Այս առթիւ էր որ ընդհարում պատահեցաւ հրեայ երիտասարդներու եւ ոստիկանութեան միջեւ:

ԹՂԹԱՏԱՐԱԿԱՆ պաշտօնեաներու վարչութիւնը երեքշաբթի իրիկուն յանձնարարեց նորէն ընդհ. դործադուլ յայտարարել, բայց վերջին պահուն եան առաւ այս հրամանը, համաձայնութիւն դոյացած բլլալով կառավարութեան հետ:

ՀԻՒԼԷԱԿԱՆ ՌՈՒՄԲԸ կատարելադործուած բլլալով, Ռուսերն ալ զայն պիտի փորձեն մօտերս, Սիպերիոյ, Սաուցեալ ովկիանոսին կամ ուրիշ հեռաւոր վայրի մը մէջ:

«ՑԱՌԱՋ»Ի ՑԱՋՈՐԴ ՀԱՄԱՐԸ լոյս կը տեսնէ չաբաթ օր, տօնական արձակուրդի պատճառով: (Նամակատուններդ վաղ են):

ԳԵՐՄԱՆԻՈՑ ռուսական շրջանին մէջ գերման պատանիներու «անհետացման» լուրերուն առթիւ, Պերլինի խորհրդային տեղեկատու գրասենեակը դեկոյց մը հրատարակեց, որով կը յայտարարէ թէ մինչեւ 48 հոդի, 16—23 տարեկան ձերբակալուած են անցեալ Յուլիսին, զանազան ոճիրներու եւ դաղտնի կազմակերպութեանց համար, թէ չատ մը դէնքեր բռնուած են եան:

ԳՆԴԱԿԱՀԱՐՈՒԵՑԱՒ Ալզասի շրջանին դեր - ման մարզպետը, Վակնէր, իր երեք մեղսակիցներուն հետ, Սթրասպուրկի մէջ:

ՀԱՅԻՆ դինը երէկ նորէն քննուեցաւ նախարարական խորհուրդին կողմէ: Երկու առաջարկներ կան,— 8 Ֆրանք նշանակել չունեւորներուն, 15 Ֆրանք՝ միւսներուն համար:

ԶՈՐՍ ԾՈՎԱԿԱԼՆԵՐՈՒՆ համար ցկեանս թիապարտութիւն պահանջեց ընդհ. դատախազը, իբրեւ պատասխանատու Թուլոնի նաւաբաժնին խորտակման:

«ՄԱՔԷՆ»ի, «Լ'Էօվռ»ի եւ ուրիշ կարդ մը թերթերու դոյքերը, չէնքերը եան. պետութեան վերանցուեցան, համաձայն Ազդ. Ժողովի որոշման:

Դաշտահանդէս
Խանասորի տարեդարձին առթիւ

Կազմակերպուած Հ.Յ.Դ. Վալանսի Նոր Սերունդին կողմէ, եւ մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. Ռոմանի «Անդրանիկ» խումբին, Հ. Կ. Խաչի Ռոմանի Սանուիիներու, Հովանաւորութեամբ Վալանսի Քրիստափոր Կոմիտէին, այս կիրակի, ամբողջ օրը առաւօտեան ժամը 8էն մինչեւ իրիկուն, Վալանսի պետեղերքը, Քլօ Ֆէօզէնի օդանաւն ծառաստանը: Առատ ջուր: Դեղարուեստական ճոխ բաժին. Եւրոպական եւ հայկական պարեր Ֆր. Կ. Խաչի Սանուհիներէն: Բարձրախօս, նուագ եւ այլն. բանախօսութիւն: Առատ խմիչք դիւրամատչելի գիներով:

ՎԱՆԱՆՑ. — Հ. Յ. Դ. Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս ուրբաթ, **16** Օգոստ. իրիկուան ժամը **8.30**ին, սովորական հաւաքատեղին:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Վիէնի Կապոյտ Խաչի Մասնաճիւղի տարեկան Դաշտահանդէսը տեղի կ'ունենայ **18** *Օգոստոս*, կիրակի, առաւօտէն մինչեւ երեկոյ, հաւրածանիօթզովասուն բարտիներուն տակ: Դեղարուեստական ընտիր բաժին. խմբական երգեր եւ պարեր սանուհիներու կողմէ, մասնաւոր տարազներով: Զութակ սիրուած փոբրիկն Կ. Պէպիրեանի կողմէ: Պիտի երգէ Օր. Մարի Տէրվիշեան (Շուշէն): Տեղի պիտի ունենան նաեւ կովկասեան եւ եւրոպական պարեր:

Ճոխ պիւֆէ, մատչելի դիներով:

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ, **ALLO, ALLO, Tél. 857.31**

ԲԱՑՈՒՄ Է, չաս մատչելի պայմաններով

Վ. ՎԱՐԴԱՆՑԵՑՆԻ

կառատունը **(garage), 20, Rue Berlioz, NICE**

ԲՈԼՈՐ ԱՌԱՒՕՏԱԻՈՒ եւ նորոգութիւններու համար դիմել վերոյիշեալ հասցէին: Բաց էամբողջ գիշերը:

ՄԵԹԱՔԱՆԱԿԻ ՅԱՏՈՒԿ ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ

կերպասի, պատրաստ հագուստի Ալզասեան բամպակեղէնեներու, պօներքըրիի մեծաքանակ վաճառում: Ապսպրանքները կ'ընդունուին ճամակով եւ հեռախօսով՝ Վիէն **6-54**:

ԳԻՄԵԼ Ե. ԱԼԻՖԱՆԵՑՑԻ

71bis Rue Boson, Vienne (Isère)

AIX-LES-BAINSի ՄԷՋ

ՀԱՅԿ. ԵՒ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՃԱՇԱՐԱՆ

ՏԷՐ ԵՒ ՏՕՐԷՆ ԽԱՉՑԱՒԻՐԵՑԵԱՆ

Aix – les - Bainsի աշխարհահռչակ **Mont - Révard**ի թելէֆերիկի կայանը, ուր պիտի վայելէք հաճելի օդ, հազուագիւտ տեսարան մը եւ բոլոր նրբաճաշակները գոհացնող արեւելեան եւ եւրոպ. համեղ կերակուրներ, օղի, պաղանդեր եւ այլն:

Կէսօրէ վերջ թէյ եւ պար մինչեւ առաւօտ

Ուշադրութիւն կօշկակարներուն

Ունինք կաշիի վաճառատուն Crepin *եւ* Tannerie: *Ձեր բոլոր գնումներու համար դիմեցէք Ց. Գ. Փափազեան վաճառատունը*, 223 rue Tolbiac, Paris(13), Tél. Gob. 64-54: *Բաց է ամէն օր ժամը* 8էն 12 *եւ* 14էն 18, *գոց է ուրբաթ եւ չաբաթ օրերը: Հաղորդակցութիւն՝* métro Tolbiac, Place d'Italie, Glacières:

Imprimerie DER-AGOPIAN, 17 Rue Damesme – 13e
Le Gérant : H. AGONEYAN

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE

HARATCH - Fondé 1925 - R. C. S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

17, Rue Damesme — PARIS (13e)

Tél.: GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺԵՆ. Տար. 750, 6ամս. 400, Արտասահման 1000 ֆրանք

Samedi 17 Août 1946 Շաբաթ 17 Օգոստոս

ՀԴ. ՏԱՐԻ — 18e Année N° 9777 - Նոր շրջան Թիւ 416 Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ՝ 3 ֆր.

Թուրդաժողովի պալատին մէջ

ԶՐՈՑՑ ԴԱՆԻԱՑԻ ԱՂՋԿԱՆ ՄԸ ՀԵՏ

Աչխարհագրական քարտէսը մէկ կողմ նետած եմ, Ժողովրդաժողովին մամուլի սրահներուն մէջ կատարած թափառումներուս ընթացքին: Անհրաժեշտ չէ որ մէկ երկրէն միւսը այցելեմ համաձայն որոշ ծրագրի մը: Իմ գլխաւորնպատակս է ծանօթանալ ամէնուն հետ, հաւաքել մկրատուած տեղեկութիւններ այս կամ այն երկրին մասին, ու մանաւանդ օտար թղթակիցներուն պատմել Հայկական Դատին հիմնական կէտերը, ի պէտս իրենց ներկայացուցած թերթերուն: Մնաց որ, դրասեղաններն ալ, որոնց վրայ կայ էւրաքանչիւր երկրին անունը, աչխարհագրական կամ այրուբենական դասաւորում չունին: Այս ձեւով էր ահաւասիկ որ Ֆինլանտայէն անցայ Չեխոսլովաքիա ու այս վերջինէն Տանըմարքա:

Սկանտինավեան զեղեցկութեան տիպար մըն էր սլացիկ հասակով ու ոսկի մազերով դանիացի մանկամարդուհին որուն հետ ունեցայ չահեկան զրոյց մը:

Ժողովրդաժողովին քաղաքական աչխատանքները հազիւ թէ կը հետաքրքրեն զինքը· իր պաչտօնակիցներն են որ պիտի հետեւին անոնց: Ինք եկած է ուրիշ առաքելութեամբ — պիտի տեսնէ եւ ուսումնասիրէ մայրաքաղաքներուն ամէնէն զեղեցիկը և պիտի նկարագրէ օրուան նորաձեւութիւնները իր հայրենիքին փափկասուններուն: Եւ սակայն անձնասէր չէ իր երկրին քաղաքական պայմաններուն:

— Ինչպէս նկատեցիք, Տանըմարքան մասնակից չէ այս Ժողովրդաժողովին, կը բացատրէ օրիորդը· դիտէ՞ք թէ ինչո՛ւ...

— Որովհետեւ դուք պատերազմ չէք հրատարակած Գերմանիոյ դէմ...

— Այո՛, մենք պատերազմ հրատարակելու ժամանակ չունեցանք: Թշնամին մեր երկիրը խուժեց յանկարծ, 1940 Ապրիլ 9ին: Քանի մը ժամէն ամբողջ Տանըմարքան գրաւման տակ էր· վեհապետն ու կառավարութիւնը «դերի» ինկան. դուրսն ալ համբանք կամ կազմակերպութիւն չունէինք· այնպէս որ իրաւական տեսակէտէն մենք պատերազմին մէջ չէինք:

— Եւ սակայն Միացեալ Ազգերու կազմակերպութեան անդամ էք...

— Բնականաբար, քանի որ ո՛չ մէկ առեն թշնամի պետութիւն նկատուած ենք· մեր կամքէն անկախ պատճառներով է որ բացառիկ դիրք ունինք այսօր: Բայց վստահ կրնաք ըլլալ որ պիտի մասնակցինք միջազգային այն բոլոր խորհրդաժողովներուն որոնց մէջ պիտի քննուի գերմանական հարցը...

— Դուք ալ հողային վէճ ունիք Գերմանիոյ հետ, այնպէս չէ՞:

— Այո՛ ունինք· Հոլշթայնի հողամասը զոր Գերմանները բռնի գրաւեցին 1866ին· պէտք է մեզի վերադարձուի հիմա: Իրականին մէջ երկու չրջաններ գրաւած էին — Շլէզվիկը եւ Հոլշթայնը, բայց առաջինը կրցանք փրկել 1919ին:

— Անշուշտ չատ սեւ օրեր տեսաք 1940էն 1945:

— Այո՛, Նացիները իրենց վայրագութիւնները ի գործ դրին նաեւ մեր երկրին մէջ: Դիմադրական ճակատ ունեցանք անշուշտ, բայց մէկ Գերմանացիի դէմ չորս Դանիացի սպաննեցին: Տարօրինակ բան մը ըսեմ — միակ գրաւեալ երկիրն ենք ուր տասիկանութիւն չկար 1943—1945ին որովհետեւ թշնամին տարագրեց մեր ոստիկանական ուժը· բարեբախտաբար կրցանք մենք մեզ կառավարել...

— Իմացա՞ծ էիք հայ ժողովուրդին անունը:

— Ներեցէք, եթէ պատասխանս ժխտական է. դիտէի որ այդ տեսակ ազգ մը կայ մեղմէ չա՛տ, չա՛տ հեռու տեղ մը:

— Ահաւասիկ քանի մը հակիրճ տեղեկութիւններ մեր ժողովուրդին ու մեր Դատին մասին: Թերեւս օրին մէկը առիթը ունենաք ուրիշներուն գրիչով մեզ ներկայացնելու ձեր ժողովուրդին...

Ու զեղեցիկ Դանուհին չնորհակալութեամբ հաւաքեց անդլերէն թռուցիկը:

Ցաջորդով՝ անակնկալ հանդիպում մը, ուր «խոհեմութիւն» կը թելադրեն մեզի...

ԹԻՐԱՑՐ

Առաւաս՝ բարձունք աչխարհի

Ծանօթ բանաստեղծ **Léon Moussinac,** անդամ Հայկ· Դատի Ֆրանսացի Բարեկամներու Կոմիտէին, այս խորագրով գրութիւն մը ստորագրած է **Les Lettres Françaises** շաբաթաթերթի Օգոստ· 16ի թիւին մէջ, ուոր կցելով թարգմանութիւնը երկու բանաստեղծութեանց — «Ո՞րն է, բաբօ, մեր հայրենիքը», Յովհ· Շիրազի, եւ «Պայքար», Միսաք Մանուչեանի (երկուքն ալ թարգմանուած Ա· Զօպանեանի կողմէ):

Յօդուածագիրը գնահատելով Խ· Միութեան ազգային բազմակողմանութիւնը որուն շնորհիւ «Հայաստան իր սեփական կեանքն ունեցաւ» եւ յիշելով տարագիր Հայերու ցնծութիւնը իրենց ազգ· մշակոյթին վերածնութեան համար, կը պատմէ·

— « Հին բազմակրթութեամբ այս երկիրը վերստին դարձաւ համաշխարհային երկիր մը: 1937ին բախտն ունեցայ ատեն մը քնակելու Խ· Հայաստանի մէջ: Եւ միասին բերի ուոր ժողովուրդին սէրը: Կ'ուզէի այստեղ յայտնել իմ յուզումս, հաստատելով թէ ֆրանսական գրականութիւնը եւ արուեստը որքան առանձնաշնորհեալ դիրք ունին այս երիտասարդ հանրապետութեան մէջ: Ֆրանսացիները պէտք չէ անգիտանան այս պարագան: Ի՞նչ կը խազային, օրինակ, երեւանի երկու գլխաւոր թատրոններուն մէջ որոնք այն ատեն կատարեալ վերաշինութեան մէջ էին: Պոմարշէի «Ֆիկարո»ն եւ Մոլիէռի «Տոն Ժուան»ը: Արդէն իսկ ունէին ֆրանսական նոխ գրադարան մը **50.000** հատորներով, որոնց շատերը ԺԸ· դարու սկզբնական հրատարակութիւններ: Պատեհութիւն ունեցայ երեւանի մէջ դասախօսութիւն մը տալու աւելի քան **800** ունկնդիրներու առջեւ եւ հաստատեցի թէ ներկայ Հայերէն իւրաքանչիւրը ֆրանսերէն կը խօսէր եւ մեր գրագէտներն ու բանաստեղծները կը ճանչնար ինծի չափ· քէ Լամարթին, Շաթոպրիան, Պալզաք եւ Հիւկօ մասնաւորապէս արժանացած էին պայծառամիտ հիացումի մը: Երաժշտանոցը եւ Օփերան ծանօթ էին մեր բոլոր մեծ երգահաններուն: Յատկանշական իրողութիւն մը, — այցելելով Նոյի այս երկրին նշանաւոր մէկ բարայրը, հայերէն երգի մը մէջ գտայ, փայտի վրայ փորագրուած, մեր Լանկրտոնի հին մէկ երգին՝ «Հօտաղ»ի թարգմանութիւնը: Կրնայի դեռ շատ օրինակներ յիշել, հաստատելու համար Հայերու ծանօթութիւնը եւ սէրը ֆրանսական մտածումին հանդէպ: Եւրոպայի եւ Ասիոյ այս սահմանագլուխին վրայ, մարդ կը շնչէ օդ մը ուր Ֆրանսայի վարդերուն բուրումը կը խառնուի Արեւելքի վարդերու հոտին: Եւ անիկա կը մնայ անմոռանալի: Ֆրանսացի մը օտար չէ Հայաստանի մէջ, ինչպէս չէ, օրինակի համար, Յունաստանի մէջ: Բայց այստեղ պատճառները շատ զարմանալի են բան այնտեղ: Ֆրանսացիները շատ լաւ գիտեն այդ պատճառները: Ուրեմն ի՞նչպէս կրնային չիւրացնել Հայաստանի դատը: Ան այսօր Հաշտութեան խորհրդաժողովէն պահանջելով ճանչնալ իր իրաւունքները թրքական Հայաստանի վրայ, իրաւունքներ զոր նախագահ Ուիլսըն ինք նշտեց եւ որոնք «մոռցուեցան» Լոզանի մէջ, ուրիշ բան չըներ եթէ ոչ պահանջել իր աւելի քան մէկ միլիոն զաւակներուն արեան գինը, քանի որ վերջին երկու պատերազմներու ընթացքին, ոչ միայն Արեւելեան Եւրոպայի, այլ եւ բուն իսկ մեր հողին վրայ Հայերը այնքան վեհանձնօրէն տրամադրեցին իրենց կեանքը ազատութեան համար »:

Պ· Մուսինաք այստեղ յիշելով **1895**էն **1922** կատարուած աֆսորներն ու ջարդերը, Հայկ· Դատի Ցանճնախումբին կողմէ Պ·Պ· Պիտոյի, Պրիզի, Մոլոթովի և Պեվինի ուղղուած յուշագիրը, որուն ուժ տուին զօր· Պէմօն, Ժորժ Լբոնք, Էմիլ Պիուէ, Մարսել Քաշէն, Ալպէռ Պայէ, Հայր Փ· Լ· Մառիէս եւ ուրիշ ականաւոր Ֆրանսացիներ, կ'արտատպէ նամակին մէկ հատուածը եւ կը յայտարարէ·

— « Որեւէ երկդիմութիւն կարելի չէ: Մարդ չի կրնար ոեւէ բան ձեւափոխել այս պահանջին մէջ առանց ներգամտութեան: Հայկական Հանրապետութիւնը պէտք է վերստանայ իրմէ խլուած հողերը որոնց ժողովուրդը պարպուած է: Իր մէկ միլիոն աֆսորական զաւակներուն համար, որոնք կ'ուզեն իրենց հայրենիքը վերադառնալ, Հայաստան պէտք ունի *իր* բանագրաւեալ եւ մարտիրոսացած հողերուն, ուր կը գտնուին իր հին մայրաքաղաքին, Անիի աւերակները, Կարսի, Վանի, Ադրամարի, Մուշի եկեղեցիները... Նոյն ինքն թուրք ժողովուրդին շահը կը պահանջէ որ Հայկական խնդիրը կարգադրուի արդարութեամբ:

« Արարատ, աչխարհի այդ բարձունքը, եւ ամէնէն առաջ Հայաստանի բարձունքը, այժմ դուրս կը գտնուի իր երկրամասէն: Անհերեւակայելի բան է այս, բայց իրողութիւն է: Արարատը պէտք է վերստին դառնայ կեդրոնը Նոր Հայաստանի: Ան Հայաստանի սիրտն է եւ խորհրդանիշը: Ան կը մնայ անոր փառաւոր անցեալին եւ անհուն ապագային խորհրդանիշը:

Ինչ կը վերաբերի Ֆրանսայի, ան չի կրնար չգտնուիլ Հայաստանի բարեկամներուն գլուխը: Ալեքսդր է յիշել խաչակիրներու արշաւանքը կամ էջմիածնի երփներանգ եւ հոչակաւոր ձեռագիրները· թերեւս կը բաւէ այստեղ արձանագրել անունները իր երկու երիտասարդ բանաստեղծներուն, *Ա֊ֆմանեան*, որ սպանուեցաւ **1940**ին, Ֆրանսան պաշտպանելով, եւ *Մանուչեան*, որ գնդակահարուեցաւ Փարիզի մէջ **1944**ին, Գերմանիներու կողմէ:

Հայաստանի դատը բազմակրթութեան դատն է· հետեւաբար չի կրնար չըլլալ Ֆրանսայի դատը »:

Յօդուածը կը վերջանայ Հ· Կ· Տէր Սահակեանի մէկ տաղով, ձօնուած «յաւիտենական Արարատին»:

Նեղուցներու խնդիրը

ԹՈՒՐՔԻԱ ԶՈՒԶԵՐ ՏԵՂԻ ՏԱԼ

Վերջին լուրերու համաձայն, Թուրքիա մերժած է Մոսկուայի առաջարկած պայմանները, Նեղուցներու պայմանագրին վերաքննութեան մասին· մանաւանդ այն կէտը որ կը տրամադրէ միանաբար պաչտպանել Վոսփորն ու Տարտանէլը: Թուրքիա կ'առարկէ թէ ռուսական ծանուցագիրը կ'անցնի Մոնթրէոյի պայմանագրին սահմանները: Իրեն համար Նեղուցներու խնդիրը միջազգային է եւ կրնայ կարգադրուիլ միայն միջազգային խորհրդակցութեամբ, և-ոչ թէ միայն Խ·Միութեան եւ Թուրքիոյ միջեւ: Անգլիոյ եւ Ամերիկայի մէջ ալ այս տեսակէտն ունին:

Թուրքիոյ նոր վարչապետը, Րէճէպ Փէքէր ճառ մը խօսելով Ազգ· Ժողովին մէջ, յայտարարեց թէ պիտի բանակցի Դաչնակիցներուն և միւս շահակից պետութեանց հետ, վերաքննելու համար Նեղուցներու պայմանագիրը: Այս առթիւ չեշտեց թէ դինակցութիւն մը ստորագրած են Անգլիոյ հետ, 1945ին, եւ «ապագային ալ, ինչպէս անցեալին մէջ, անդլեւթուրք դինակցութիւնը պիտի կազմէ գլխաւոր հիմը մեր արտաքին քաղաքականութեան: Գալով ռուսական առաջարկին, այս հարցին մէջ ալ մենք կապուած ենք միջազգային դաշնագիրներով, եւ, ամէն բանէ առաջ, պարտաւոր ենք ապահովել մեր հողային ամբողջութիւնը եւ դերիչխանութեան իրաւունքները: Բայց եւ այնպէս պատրաստ ենք բանակցելու Մոնթրէոյի պայմանագրին վերաքննութեան մասին, պայմանաւ որ զայն ստորագրող պետութիւնները մասնակցին այդ վերաքննութեան: »:

Պ· Փէքէր յետոյ չեշտեց թէ Թուրքիա չերմապէս կը փափաքի Խ· Միութեան հետ վերահաստատել այն սիրալիր յարաբերութիւնները որ կը միացնէին երկու երկիրները, Թրքական յեղափոխութեան սկիզբէն ի վեր:

Անգարայէն կը հետազրեն թէ Ազգ· Ժողովը 53ի դէմ 378 ձայնով իր վստահութիւնը յայտնեց դահլիճին յայտարարութեան: Կառավարութիւնը կազմ եւ պատրաստ կը պահէ բանակը, ի հարկին պաչտպանելու համար Թուրքիոյ գերիչխանութեան իրաւունքները: Անգարայի անթիւը այս առթիւ խստօրէն քննադատեց Խ· Միութեան առաջարկները, իբրեւ «ոտնձգութիւն անկախութեան դէմ»: Այս առթիւ Հալըի օրկանը, «Ուլուս», կը բացատրէ թէ Նեղուցները միանաբար պաչտպանելու առաջարկը «պարզապէս քօղարկեալ պահանջ մըն է խարխլներ ուղելու, դիւանագիտական լեզուով»:

Թերթերը կը դրեն թէ վարչապետին ճառը վճռական չեշտ մը ունէր, բայց չափաւոր լեզուս: Ան մասնաւորապէս չեշտեց թէ Թուրքիա ուրիշ բան չուզեր եթէ ոչ բարեկամութիւն բոլորին հետ:

— « Մենք չենք կրնար ցնցուցած մեր հաւատքը թէ ներկայ կացութիւնը, որ կրնայ միայն վնաս պատճառել, վաղը կրնայ վերածուիլ անկեղծ բարեկամութեան: Մենք մեր գլխաւոր պարտականութիւնը կը նկատենք կազմ եւ պատրաստ պահել բանակը օրին մէջ, ցամաքի վրայ եւ ուրիշ ամէն միջոցներով, պաչտպանելու համար մեր պատիւը եւ պետութեան ապահովութիւնը: Թրքական բանակը պատրաստ է իր պարտականութիւնը կատարելու: Ռուսական ծանուցագիրը ստացանք Օգոստոս 8ին եւ քննեցինք ուչադրութեամբ: Թուրքիա հաւատարիմ կը մնայ իր միջազգային յանձնառութեանց, բայց ուրիշ ամէն բանէ առաջ կ'ուզենք ապահովել մեր հողային ամբողջութիւնը եւ ազգին պերիչխանութիւնը »:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ· էջ)

ԿՐՆԱ՞Ց ՎԵՐԱԿԵՆԴԱՆԱՆԱԼ Ռուսերէնէ բարեկամութիւնը

Ռուսերէնէ բարեկամութեան դաշինքը չնորոշուելու թուականէն ի վեր (1945 Մարտ 19) դիւանագիտական աշխարհը անհամբեր կը սպասէ որ Ա. Միութիւնը պաշտօնապէս ներկայացնէ իր պահանջները միջազգային ատեանի մը առջեւ եւ կամ ուղղակի Թուրքիոյ, ինչպէս որ Սովետները իրենք կը նախընտրեն, դէմ առ դէմ կարգադրելու առկախ խնդիրները, առանց երրորդի մը միջամտութեան:

Սովետները դեռ չձեռնարկեցին ո՛չ առաջին և ոչ ալ երկրորդ ձեւին: Մինչեւ այժմ բաւականացան համաշխարհային հանրային կարծիքը պատրաստելու, նոյն ատեն Թուրքը կառավարութեան դէմ վարելով չիղերու պատերազմ մը:

Նկատելով որ պատերազմի աւարտումէն ի վեր Դաշնակիցներու եւ Սովետներու յարաբերութիւնները սկսան լարուիլ եւ օրէ օր քաղաքական տարակարծութիւններու թիւը կ'աւելնայ, այժմ հարցում մը չատերու մտքին մէջ,— Հաւանական չէ՞ որ Ա. Միութիւնը անակնկալ կերպով վերադառնայ իր նախկին ռուսերէնէ բարեկամութեան դաշինքին:

Այս հարցումին պատասխանելէ առաջ, վերյիշենք կարգ մը հին եւ նոր քաղաքական խաղեր:

1878ին Պերլինի Վեհաժողովը երբ ետ մղեց Ռուսերը Պալքաններէն ու Թրքահայաստանէն, ցարական կառավարութիւնը նախընտրեց բարեկամ մնալ Սուլթան Համիտի հետ մինչեւ անոր անկումը, ամբողջ երեսուն տարի:

Նոյնպէս Համաշխարհային Առաջին Պատերազմի աւարտումին, երբ Դաշնակիցները մոռցան Ռուսաստանը ու անոր ծայրագաւառները անջատեցին միջազգային դաշնագրով, Նոր Ռուսաստանը աւելի առաջ դնաց Թրքահայ քաղաքականութեան մէջ ու գլխաւոր յենարան հանդիսացաւ Քէմալական Թուրքիոյ, մինչեւ Իտալիոյ իշխանութեան գլուխ գալը:

Սովետ քաղաքականութեան մէջ իրրեւ յետդարձ անմոռանալի պիտի մնայ 1939 Օգոստոս 23ի ռուսեւգերման ուխտը: Աւրար աշխարհ համոզուած էր որ Հիթլէր պիտի յարձակէր Ռուսաստանի վրայ: Մինսիքը վաւերացուց այդ յարձակման նախապատրաստութիւնը: Հանդիսատես եղանք Մինսիքի հակահարուածին, Մոսկուայի մէջ փառքով ընդունուեցաւ Ռիպպընթրոփը եւ կնքուեցաւ բարեկամութեան դաշինք մը որ սկիզբը հանդիսացաւ Բ. Համախարհային Պատերազմին:

Նորագոյն երկու դէպք եւս: Անցեալ տարի Սան Ֆրանչիսքոյի խորհրդաժողովի առթիւ, Ա. Միութիւնը բուռն կերպով պայքարեցաւ որ իր կողմէ Փաչական նկատուած Արժանթին ՄԱԿին չմասնակցի: Այս ամէնը արդելք չեղան որ ամբիոններ եւաք Սովետները արագ յետ դարձով մը Արժանթինի հետ հաստատուն լաւագոյն յարաբերութիւններ, Մ. Նահանգներու նախանձը գրգռելու ասոիճան: Մոսկուայի « Նոր Ժամանակներ » պարբերականը Յունիս 15ի թիւին մէջ կը գրէ,— « Ա. Միութեան եւ Արժանթինի միջեւ դիւանագիտական յարաբերութիւնները հաստատումը գոհունակութեամբ ընդունուեցաւ Սովետական հանրային կարծիքին կողմէ: Ահա ան վերջ կը դնէ անբնական վիճակի մը,— Լատինական Ամերիկայի ամէնէն մեծ երկիրներէն մէկը 28 տարիէ ի վեր մեր երկրին հետ դիւանագիտական յարաբերութիւն չունէր »:

Եւ վերջապէս Աւարպատականի հարցը: Անխուսափելի կը նկատուէր Կարմիր Բանակի տարածումը դէպի հարաւ, Բիւրտիսանի շրջանը ու ահա անսպասելի փոփոխութիւն մը՝ բարեկամական դաշինքի մը կնքումը Թեհրանի կառավարութեան հետ, Աւրպատականի ինքնավարութեան ջնջումի գնով:

Այս օրինակները կը բաւեն, ցոյց տալու համար՝ թէ ինչպէս Մեծն Բրիտանիոյ մասին միշտ կը կրկնուի, նաեւ Սովետներուն համար « չկան յաւիտենական բարեկամներ ու յաւիտենական թշնամիներ »:

Թուրքիոյ մասին խորհրդային քաղաքականութեան մէջ փոփոխութեան մը նախանշանները կարելի է համարիլ, Մոսկուայի կողմէ եղած պաշտպանութիւնը ի նպաստ Թուրք ընդդիմադիրներուն եւ փոխադարձաբար Թուրք ընդդիմադիրներու բարեացակամ վերաբերմունքը դէպի Ռուսաստանը: Հալբի թերթերը պահանջեցին որ Դեմոկրատ կուսակցութեան պետ Ճէլալ Պայար հերքէ Մոսկուայի ձայնասփիւռի պնդումը: Ըստ Հիւսէյին Ճահիտի ան ըսեր է թէ Թուրքերէն ոմանք կ'ուզեն գոհացում տալ ռուսական բաղձանքներու եւ թէ այդ կէտին մէջ Հալբ կուսակցութենէն կը բաժնուին » (Թանին, Յուլիս 13): Իսկ Ժանօթ հրապարակագիր Փէյամի Սաֆա «Վագրի»ի (Յուլիս 15) մէջ գրեց · « Դեմոկրատ կուսակցութիւնը համոզուած է որ, եթէ Թուրքիա հեռանայ անկլեւսաքսոն պլոէքէն, պիտի կրնայ համաձայնիլ Սովետներու հետ »:

Համայնավար գործունէութիւնը Լիբանանի մէջ

Ամէնէն ուշագրաւ բանը որ աչքի կը զարնէ Պաղեստինեան սահմանէն Լիբանան անցած ատենդ պատերուն վրայ, արճարաններուն, ճաշարաններուն, խանութներուն մէջ փակցուած նկարներու փոփոխութիւնն է: Պաղեստինի մէջ միակ մարդը որու նկարը ամէն տեղ է, Երուսաղէմի Մեծ Մուֆթին է, հիմա վտարուած իր երկրէն Բրիտանացիներու կողմէ, բայց կը պաշտուի Արաբներէն Սիոնականութեան դէմ մղած պայքարին համար:

Սիդոնի նահանգապետն թէ Պէյրութի եւ Դամասկոսի մէջ, հետզհետէ աւելի շատ կը տեսնես Սթալինի նկարը, երբեմն ալ նախագահ Ռուզվէլթինը, բայց երբեք Չըրչըլի նկարը: Յայտնապէս Սթալին այն մարդն է որու կը նայի փոքր ժողովուրդը յոյսով եւ որու հանդէպ Լիբանանցի եւ Սուրիացի ազդեցիկները վախով կը նային: Լիբանան եւ Սուրիա համայնավարական քարոզչութեան մեծ կեդրոններ են Միջին Արեւելքի մէջ: Ասոր պատճառը, ըսին, այն է որ այս երկիրները հարեմատելով արաբական միւս պետութիւններուն հետ, շատ աւելի բարձր թիւ մը գրոց ըրոցներ ունին եւ յառաջդիմած են արդիականութեան մէջ:

Այս երկու երկիրներն ալ աչխատաւորական միութեան շարժումի ակզբնաւորութիւններ ունին, որոնց դէմ կը պայքարին իշխող ուժերը, իսկ աչխատաւորական շարժման ղեկավարները պատրաստուած էին Ռուսիոյ մէջ, եւ երբեմն Բրիտանացիներու եւ Ֆրանսացիներու կողմէ կը բանտարկուէին: Սուրիոյ եւ Լիբանանի Սահմանադրութեան մէջ կայ մեծ ազատութիւն, խօսքի, տպագրութեան եւ հաւաքոյթի, քան թէ օրինակ Եգիպտոսի մէջ ուր համայնավարական քարոզչութիւնը

Դեմոկրատ պետերը միշտ խուսափեցան հարցին ուղղակի պատասխանելէ: Ձէլալ Պայար ընտրական իր մեծ ճառին մէջ ըսաւ որ երկրի չահերուն օգտակար չի գտներ հրապարակաւ պարզել իրենց արտաքին քաղաքականութիւնը: Իսկ մարշալ Ֆէվզի Չաքմաք, լրագրողներուն այն հարցումին՝ թէ Թուրքիոյ դէմ վտանգ մը չկա՞յ, ան ի միջի այլոց պատասխանեց (Յուլիս 19), — « Կարսի, Արտահանի, Նեղուցներու խնդիրը կըրնայ սեղանի վրայ դրուիլ: Բայց վտանգ մը չկայ ասոր մէջ: (Ընդգծումը մերն է · Գ· Լ·): Ուշիմ ընթերցողը պիտի հարցնէ,—ո՞րկէ կը բխի մարշալ Չաքմաքի այս լաւատեսութիւնը: Արդեօ՞ք անպաչտօն հաւատամքներ տրուած են Թուրք ընդդիմադիրներուն:

Պէտք չէ մոռնալ նաեւ այն պարագան որ Իսմէթի իշխանութեան գլուխ գալէն ի վեր, աւելի հրապարակ եկան հակասովետ տարրերը՝ Շիւքրի Սարաճօղլուէն, Հիւսէյին Ճահիտէն սկսեալ: Իսկ այսօրուան ընդդիմադիրներուն մէջ կան Բիւշիւ Արազի, Եուսուֆ Քէմալի նման նախկին արտաքին գործավարներ որոնք հիմնաւորած էին ռուսեւթուրք բարեկամութիւնը և երկար տաեւէ ի վեր քաղաքական ասպարէզէ քշուած են:

Վերադարձ դէպի նախկին ռուսեւթուրք բարեկամութիւնը, անշուշտ տեղի պիտի ունենայ փոխադարձ զիջումներով: Հակառակ Անգարայի կառավարութեան մեծխօսիկ յայտարարութիւններուն, կարելի է ենթադրել որ թէ՛ ինք եւ թէ ընդդիմադիրները պատրաստ են քաչուելու 1914ի սահմանները, եթէ Մոսկուան հրաժարի աւելի ընդարձակ հողային պահանջներէն եւ Նեղուցներու հակակշիռի մեծաչնորհէն, որուն այժմ կը ձգտի:

Կրնա՞յ պատահիլ որ Մոսկուան այդ ատելճան հրաժարի իր պահանջներէն: Սովետ արտաքին քաղաքականութիւնը կեդրոնացած ըլլալով մէկ անձի մը ձեռքին մէջ, ան ի վիճակի է անակնկալներ հրապարակ բերելու: Մանաւանդ երբ Դաչնակիցները վճռապէս մերժեն զոհացում տալ Սովետներուն, եւ միւս կողմէ համաշխարհային պատերազմի մը վտանգը աւելի ձեւ ու կերպարանք ստանայ, Մոսկուան կրնայ հրաժարիլ իր գլխաւոր պահանջներէն ու բարեկամութեան նոր ուխտով մը Թուրքիան առնել իր ազդեցութեան տակ: Եւ այդ պարագային Պ. Պէվին որ չէր ցանկար՝ տեսնել Թուրքիան Սովետ արբանեակ պետութեան դիրքին մէջ, այս անգամ զայն պիտի տեսնէ Սովետներու կողքին դիրք գրաւած:

Սովետեւթուրք յարաբերութիւններու զարգացման նոր փուլը անկասկած կախում ունի հետեւեալ պարագայէն,— Անգլեւամերիկեան ճակատը Թրքական հարցին մէջ պիտի հետեւի զիջումի քաղաքականութեա՞ն թէ ոչ պիտի մնայ անդրդուելի բարեկամ Թուրքիոյ: Վերջին պարագային անհաւանական չէ որ վերակենդանանայ ռուսեւթուրք բարեկամութիւնը, որուն դառնութիւնը ճաչակած է քաղաքակիրթ մարդկութիւնը:

Գ· ԼԱԶԵԱՆ

ԽՄԲ·—Աչելորդ է ըսել թէ պարզ ենթադրութիւններ են մեր աչխատակցին այս տեսութիւններ: Մոսկուա առաջին ձեռնարկը կատարեց արդէն, Նեղուցներու մասին:

ապօրինի է եւ համայնավարները կը բանտարկուին:

Հետեւաբար Դամասկոսի եւ Պէյրութի արտաքին տպարանները համայնավարական գրականութիւնը կը տպեն, որ ամբողջ Մէջ· Արեւելքի մէջ շրջան կ'ընէ, եւ տպագրիչներու միութիւնը որ այս շրջանին մէջ գոյութիւն ունեցողներուն ամէնէն հինգերէնն է, կ'ըսուի թէ համայնավարական ազդեցութեան մէջնաբերդն է: Այս Միութիւնը կազմակերպուած էր 1914ին, բայց մինչեւ 1920ը մնաց իրրեւ գաղտնի ընկերութիւն: Բոլոր աչխատաւորական միութիւնները կ'արգիլուէին Ֆրանսական հոգատար իչխանութեան կողմէ 1930ին: Սակայն տպարանները պայքար բացին 1933ին եւ քսաներկու օր Լիբանանի մէջ լրագիր լոյս չտեսաւ: Ամէն վերջ անոնց միութիւնները ճանչցուեցան եւ այսօր տասնըմէկ աչխատաւորական եւ ճարտարարուեստի միութիւններ կան միայն Լիբանանի մէջ՝ 22.000 վճարող անդամներով: Բրիտանական եւ ամերիկեան քննիչներ համայնավար կուսակցութեան անդամներուն թիւը Սուրիոյ եւ Լիբանանի մէջ 30.000էն 35.000 մեծ կը հաչուեն:

Ամէնէն ազդեցիկ համայնավար երկու ղեկավարներն են Դամասկոսի Խալիտ Պաղտաշը, եւ Պէյրութի Մուսթաֆա Էլ Արիսը, Լիբանանեան Աչխատանքի Դաշնակցութեան նախագահը: Պաղտաշ ծնած է 1912ին Դամասկոսի մէջ: Քիւրտ մըն է, Ֆէյզալ Թագաւորի բանակէն դեղապետի մը տղան, եւ անդամն է ընտանիքի մը որ ժամանակին մեծ հարստութիւն ունէր, սակայն այսօր թչուառ է: Բարձրահասակ է, գեղեցիկ, նուրբ, եւ կ'ըսուի թէ բեղնաւոր լրագրող մըն է ինչպէս նաեւ ճառախօս: 1930ին Սուրիական Ազգ· Երիտ· կուսակցութիւնը կազմակերպեց, երբ տակաւին ուսանող մըն էր Դամասկոսի Ազգ· Բօչէճի մէջ, եւ երբ այս կուսակցութիւնը բողոքեց Ֆրանսայի իչխելու որոչ ձեւերուն դէմ, Ֆրանսացիները բանտարկեցին զայն: Աւելի վերջ, «Կարմիր Արշալոյս» անունով լրագիր մը հիմնեց, յետոյ Մոսկուա տարուեցաւ երկու տարի, 1934—1936, ուսանելու համար: Իրրեւ խոսվարար գործեց մինչեւ որ Վիշիի կառավարութիւնը զայն ձերբակալելու համար վարձատրութիւն խոստացաւ պատերազմի միջոցին, երբ երկրորդ անգամ ըլլալով Ռուսիա փառաւոր: Հիմա վերադարձած է Սուրիա ուր իր մասնագիտութիւնն է երիտասարդ առաջնորդներ պատրաստել:

Լիբանանի համայնավարներու առաջնորդը, էլ Արիսը տարբեր տեսակի է: Ծնած 1912ին Պէյրութի մէջ, աղքատ քրիստոնեայ խանութպանի մը տղան է: Իր կինը եւ քոյրը ականաւոր են Պէյրութի Բրիստոնէական Միութեան մէջ: Պղտիկ տարիքէն տպարանի աչխատող էր եւ իր ամբողջ կեանքը տպարաններու մէջ կ'անցընէ կամ խոհուութիւններ կը յարուցանէ արհեստակցական միութիւններուն տարածման համար: 1934ին ճառ մը խօսեցաւ փառաբանելով տպար առաջնորդ մը որ Ֆրանսացիներու կողմէ սպանուած էր: Բանտարկուեցաւ, Պաղեստին փախաւ, Բրիտանացիներէն բռնուեցաւ եւ յանձնուեցաւ Ֆրանսացիներուն իրրեւ «փնտռուած քաղաքական թշնամի»: Զորս տարուան բանտարկութեան դատապարտուեցաւ Ֆրանսացիներուն կողմէ, բայց տասնըմէկ ամիսէն ազատ արձակուեցաւ ժողովրդական մեծ ցոյցին շնորհիւ:

Հիմա Նիքօլա Շաուիի հետ, խմբագիր համայնավար լրագրի, կ'այցելէ Ռուսիա: Աչխատաւորական շարժման մէջ, նորակազմ միութիւններէն զատ, ձախ-թեւ քաղաքական խմբակցութիւն մը կայ որ «Ա· Ռուսիոյ բարեկամներ» կը կոչուի, եւ որուն առաջնորդն է Բաֆիք Ալուրին, հեղինակ եւ բանաստեղծ, Պէյրութի Ամերիկեան Համալսարանէն շրջանաւարտ: Ուրիշ համայնավար մը որ նմանապէս այս համալսարանին մէջ առած է ուսումը, Լապիպ Ֆիւլէյհանն է, արաբ մահմետական պաշտօնեաներու Միութեան առաջնորդը Պաղեստինի մէջ: Բաւականաչափ զարգացած, աչխատաւորական միութեան կարեւորութիւնը կը չեշտէր ընդդէմ Արաբ եւ Հրեայ թշնամութեան, իր հետեւորդները մղեց գործադուլի, «Հիսթատրուդ» Հրէական Աչխատաւորական Միութեան հետ դործակցաբար· գործադուլ մը որ յաջողեցաւ, թէեւ Մեծ Մուֆթին հակառակեցաւ անոր մէջ որեւէ Արաբ մասնակցութեան:

Աչխատաւորական առաջնորդներու դասակարգութեան մէջ, Ռուսիան առաջնորդն է, Մ· Նահանգները երկրորդ կուգան: Կ'ըսեն թէ Մէջին Արեւելքի մէջ կազմակերպուած աչխատաւորական դասը օգնութեան համար դէպի Ռուսիա կը նայի, եւ թէեւ բարեկամաբար դէպի Ամերիկա կը նայի, սակայն կը սորվեցնեն թէ պէտք է վախնալ անոր դրամատիրական տիրապետութենէն:

Այս երկիրներուն մէջ առհասարակ հաղիւ թէ կը սկսի աչխատանքը դուրս գալ հողի ծառայութենէն եւ առեւտուրի ու ճարտարարուեստի չահագործումէն: Ժամերը երկար են եւ վարձատրութիւնը քիչ: Տպագրիչ մը եւ գրաչար մը օրը 1.20էն 4 տոլար կը չահին, օրը ինը ժամ աչխատելով: Հացագործները 2էն 3.20 տոլար կը չա-

Սովետահայ կինը

ԽՄԲ. — «Սով. Հայաստան» ամսագրի **1946** Մարտի թիւէն, մեր հայերէնով. —

(Բ. եւ վերջին մաս)

Սովետահայ կինը իր պարտքը կատարեց նաեւ թիկունքին մէջ: Ռազմաճակատ մեկնած իրենց ամուսիններուն փոխարինեցին տասնեակ հազարաւոր կիներ:

Սովետահայ կինը մեծ ուժ է արդիւնաբերութեան մէջ: Բազմաթիւ գործարաններուն մէջ կիները կը կատարեն ղեկավար աշխատանք: Թիւ 742 գործարանի արհեստագիտական հսկող բաժնի վարիչն է ճարտարապետ Լուսիա Յովհաննիսեանը: Ապակիի գործարանի տնօրէնն է ճարտարապետ Սօնիա Բաբաջանեանը: Արարկիրի ձեռահիւսքի արտելի վարիչն է 1927ին Հալէպէն ներ-գաղթած Մարիամ Խարաբէկեանը որ պարգեւ ըստացած է «Կովկասի պաշտպանութեան համար» չքանշանը:

Ղափանի «Կոմսոմոլ» հանքերու անուանի հանքագործներէն է Սաքեռնիկ Համբարձումեանը: Լենինականի հիւսուածեղէնի գործարանի աչքի ղարնող բանուորուհիներէն է Սուսաննա Արշակեանը: Այսպէս, բազմաթիւ օրինակներ կարելի է յիշել Երեւանի պահածոյի, մետաքսի, դղմաճի (մաքարոնի), կարի եւ միւս գործարաններու մասին:

Գիւղատնտեսութեան ասպարէզի մէջ աչքի ղարնող կիներու թիւը կը հասնի հազարներու, որոնք յայտնի են ոչ միայն դաշտային աշխատանքի եւ անասնապահութեան մէջ, այլեւ հաւաքական տնտեսութեանց ղեկավարման գործին մէջ: Բերքայի շրջանի հաւաքական տնտեսութեան վարչութեան նախագահն է Նազանի Գալստեանը, իսկ Էջմիածնի շրջանի Վերին Խաժակաղբիւրի կոլխոզի վարչութեան նախագահն է Ռեբեկա Ղարիբեանը:

Գիւղատնտեսութեան մէջ Մեղրիի շրջանէն «Նոր կեանք» կոլխոզի շերամապահ օզակավարուհի Անուշ Գաբրիէլեանը որ պարգեւ ստացաւ Աշխատանքի Կարմիր Դրօշի շքանշանը:

Սովետահայ կինը մեծնոյն տեսն գործնապէս կը մասնակցի պետական ղեկավար աշխատանքին, հանրային - քաղաքական կեանքին: Վեցերորդ տարին է որ Հայկական ՍՍՌ համայնական տնտեսութեան նախարարի պաշտօնը հմուտ կերպով կը վարէ Քնարիկ Խաչատրեանը:

Մօտ տասը տարի է Երեւանի Ալ. Մեսանիկեանի անուան Հանրային Գրադարանի տնօրէնութեան պաշտօնը կը վարէ Աղաւնի Ստեփանեանը, որ միաժամանակ դասախօս է բարձրագոյն դպրոցներուն մէջ

Հայկական ՍՍՌ Գիտութիւններու Ակադեմիայի երկրաբանական թանգարանի տնօրէնուհին է երկրաբանական գիտութիւններու թեկնածու Սիրան Տիգրանեանը:

Սովետական կիներու լաւագոյն ներկայացուցիչներէն մէկն է քիմիական գիտութիւններու տոքթ. փրոֆ. Արաբսի Բաբայեանը: Մասնագիտական ամսագիրներու մէջ ղրած է շարք մը յօդուածներ որ ղրաւած են մեծ դիտնականներու ուշադրութիւնը: Հայրենական Պատերազմին՝ Բաբայեանը կը ղեկավարէր Երեւանի Համամիութենական Անասնաբուժական Կաճառի գործարանական եւ կենսաբանական քիմիաբանութեան բեմը: Խորացնելով իր գիտելիքները 1945ին փայլուն կերպով պաշտպանեց քննական ճառը եւ ստացաւ, իբրեւ Անդրկովկասի առաջին կինը, քիմիական գիտութիւններու տոքթորի գիտական աստիճան:

Բազմաթիւ կիներ պաշտպանեցին «թեզ»եր եւ ստացան գիտական աստիճաններ զանազան գիտութիւններու մէջ: Սալոմէ Արէշեան ստացաւ բանասիրական գիտութիւններու թեկնածուի աստիճան՝ ռուսական գրականութեան մէջ: Իբրեւ Սովետական Հայաստանի պատգամաւոր մասնակցեցաւ Կիներու Միջազգային Համագումարին Փարիզի մէջ 1945ին: Համալսարանի բանասիրական բաժնի դասախօս Էլիզ Պետրոսեանը ստացաւ բանասիրական գիտութիւններու թեկնածուի աստիճան՝ արեւմտաեւրոպական գրականութեան մէջ:

Ամբողջ հանրապետութեան մէջ ճանչցուած գիտական ուժեր են բժշկական կաճառի հիւսուածաբանութեան բեմի վարիչ փրոֆ. Հայկանուշ Զախմախչեանը, Հայկական ՍՍՌ գիտութիւններու Ակադեմիայի • կենդանաբանական կաճառի տոքթ. Մարգարիտ Տէր Միհայեանը:

Կան տասնեակ մը վաստակաւոր ուսուցչուհիներ:

Արուեստի ասպարէզին մէջ սովետահայ կինը տուած է այնպիսի ներկայացուցիչներ, որոնք դուրս են եկած հայկական շրջանակներէն, լաւ ծանօթ են Սովետական Միութեան բոլոր մասերուն մէջ ալ: Ժողովրդական արուեստագիտուհի Հայկանուշ Դանիէլեանը, Ալ. Սպենդիարովի պետական Օփերայի եւ Պալէթի թատրոնի ամէնէն աչքի ընկնող արուեստագիտուհին որ արժանացած է Սթալինեան մրցանակի եւ պարգեւ ստացած է չքանշաններ: Անիկա այս տարի ՍՍՌՄ Գերագոյն Սովետի պատուիրակ ընտրուեցաւ:

Քանդակագործ Այծեմնիկ Ուրարտուի վերջին տարիներու ստեղծագործութիւնները, «Երջանկաւաքը», «Խորհուրդային», «Ա. Խաչատուրեանը», «Մ. Զօրեանը», «Ն. Զարեանը» են պատիւ կը բերեն հայկական կերպարուեստին, յատկապէս քանդակագործութեան:

Վերջին տասնամեակին աճեցան արուեստի եւ դրականութեան մեր աչքի ընկնող երիտասարդ ուժերը: Երաժիշտ Գայիանէ Զերտոտարեանը, նկարիչ քոյրեր Մարիամ եւ Երանի Ալամդարեանները, բանաստեղծուհիներ Սիլվա Կապուտիկեանը, Ադաւնին, Մարօ Մարգարեանը եւ ուրիշներ:

Հայրենական-Պատերազմին նախորդող սթալինեան երեք հնգամեակներու կենսագործման համար սովետահայ կինը չխնայեց ոչ մէկ ճիդ ու ջանք, պատերազմի ամբողջ ընթացքին փառքով պահպանեցաւ, ռազմաճակատի բոլոր հատուածներուն մէջ ցուցադրելով անձնազոհ հայրենասիրութեան չտեսնուած օրինակներ: Այժմ երբ սովետական ժողովուրդը յաղթած է թշնամին եւ մշակած մեր երկրին տնտեսական զարգացման նոր ծրագիրը՝ Սթալինեան 4րդ հնգամեակի ծրագիրը, սովետահայ կինը կը լարէ իր բոլոր ուժերը զայն իրագործելու համար:

Գ. ՄԱՆԱՍԵԱՆ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱԻԱՌԷՆ

ՀԱՅՐԵՆԱԳՅԱԿԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ (Յապաղած).— *Տարոն - Տուրուբերան-Սասնոյ Զորի դաշտահանդէսը տեղի ունեցաւ Յուլիս 28ին, Սէն Անտրէի ծառաչուք պարտէզին մէջ: Կը նախագահէր Պ. Ղազարեան: Շարքով եղան արտասանութիւններ, երգեր, Նոր Սերունդի եւ Կ. խաչուհիներու կողմէ, բոլորն ալ յաջող:*

Յարդելի նախագահը երիտասարդներու կողմէ բեմ հրաւիրեց Պ. Ա.րամ Շեհիկեանը, որ աշխարհագրականօրէն տուաւ սահմանները Տարոն - Սասնոյ Զորի շրջանին, թուեց քաղաքներու, գիւղերու անուանները, անոնց ղլխաւոր արտադրութիւնները եւ հարստութիւնները: Ցիշեց Ս. Մեսրոպը, Խորենացին, Փարպեցին, Եղիշէն եւ ուրիշներ, յիշեց Մշոյ Ս. Կարապետ վանքը որ եղած է ամբողջ հայ ժողովուրդի ուխտատեղին: Վերջացնելով հրաւիրեց հայրենակիցները դպրոց ղրկել իրենց զաւակները, որպէսզի չըլլան իրենց պապերուն նման յետամնաց, այլ միշտ առաջնորդող միւս երիտասարդ ազգակիցներուն՝ դէպի Հայրենիք:

Երկրորդ բանախօսը՝ Պ. Գասպար Շեհիկեան հայրենասէր խօսքերով յիշեց Թշնամի Թուրքին դաղանային արարքները եւ ամէն մը Հայերու քաջագործութիւնը եւ անճնուիրութիւնը: «Զկային այնքան ընկերվարականներ կամ համայնավարներ որքան մեր հերոսները որոնք մէկ կողմ ղրին անձնական չահերը եւ դաղափարները, համբուեցան մէկ դրօշի շուրջ, ապա մէկ չունչով դիմադրեցին եւ վտարեցին թշնամին սահմաններէն անդին եւ ունեցանք փոքր Հայրենիք մը որ կը պատկանի բոլոր հայութեան անխտիր: Ուրախ պէտք է ըլլանք որ այս երկարատեւ պատերազմի չրջանին չունեցանք դաւաճաններ, մատնիչներ, ինչպէս ունեցան միւս ազգերը»: Ապա հրաւիրեց բոլոր հայրենակիցները եւ երիտասարդները գալ եւ ընդլայնել նոր կազմուած Միութիւնը:

Երկու բանախօսներն ալ չիչեցին միութիւն, միաբանութիւն բառերը: Ամէնուս սրտէն բխած խօսքեր, եւ սակայն ո՞ւր էին բացակայ հայրենակիցները... Տարոնցին կը վստահէր իր հերոսին եւ կը հաւատար իր եկեղեցիին: Պէտք է վստահինք եւ հաւատանք մենք եւս, նոր սերունդը:

Ամբողջ վերջ, ներկայացուեցաւ փոքրիկ զաւեշտ մը՝ «Պաշտօնս խոմբալ է», ղեկավարութեամբ Գեղամ Պօղոսեանի: Ցաջող էին իրենց դերերուն մէջ նաեւ Պ. Գառնիկ Տէրոյեան եւ Օր. Ժենիք Պիվէրէն: Հայկական նուագը եւս իր մասնակցութիւնը բերած էր: Ժողովուրդը պարելէն յոգնած, մեկնեցաւ ուշ ատեն, քաղցր տպաւորութեամբ: — Ա. Ս.

ՄԱԼԱԹԻՈՑ ԿՐԹԱՍԻՐԱՑԻ ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ (Յապաղած).— *Կրթասիրաց Մ.-ճիւղը 42ամեակին առթիւ կազմակերպած էր 28 Յուլիսին՝ տօնախմբութիւն մը Սէն Լուս Կրան փէնի ծանօթ Եօթնեղբայրեան պարտէզին մէջ: Շատ հաճելի էր դիտել ամբողջ ընտանիքներ բոլորուած սեղաններու չուրջ, բնաղատւոի համադամ կերակուրներով որոնց պակասը եկած էր լրացնել յայտնի ճաշարանատէտ Ճօշկուն, իր համբաւաւոր լիվէ եւ շիշ էվապորվ, ինչպէս նաեւ արեւելեան պաղպաղակով: Հանդէսը կը յիչեցնէր մեր հին դաշտային պտոյտները: Կէս օրուան ճաշին դաշտը լիքն էր դուրսէն եկողներով: Հանդէսը բացուած յայտարարեց վարչութեան տեսնապետ Պ. Մ.Ք. Եղիազեան:*

Գեղարուեստական բաժնի Ա. մասին խիստ հաճելի էր Տիկ. Արաքսի Սուքիասեանի արտասանած ուղերձը, ձօնուած Կրթասիրացին, ինչպէս եւ Պ. Արմէն Ռշտունիի արտասանութիւնը «Լմբոսաութեան եւ բողոքի ձայներ»: Տեղի ունեցան երգեր եւ նուագածութիւն, ուրիչ արտասանութիւններ ինչպէս եւ զուարթ մանրավէպեր: Ընդհանրապէս բոլորն ալ յաջող էին իրենց դերերու մէջ, եւ դնահատելի:

Հանդէսին դլխաւոր բաժինը կը կազմէր Վանանի հովիւ հայրենակից հայր Ց. Ոսկիկեանի կուռ բանախօսութիւնը, մասնաւորապէս Կրթ. Ընկերութ. 42ամեակի եւ գործունէութեան չուրջ: Յարդելի վարդապետը (Խափուչինեան ուխտէն) իր ճառով մաղնիսացուց ներկայ հոծ բազմութիւնը: «Որպէսզի կարենանք պայքարիլ ուծացման դէմ, չանանք հայ լեզուն անաղարտ պահել եւ չմոռնանք մեր ազգութիւնը, խուսափինք մեր թշնամիին լեզուն դործածելէ, կամ անոնց երգերը: Արդեօ՞ք իրենց ուրախութեան պահերուն կամ այլ խօսակցութեան մէջ տեսա՞ծ էք որ Ֆրանսացին իր թշնամիին (դերմաներէն) լեզուն դործածէ փոխանակ իր մայրենի լեզուին: Մեր հայերէն լեզուն ճոխ է եւ կը դոհացնէ բոլոր պահանջները»: Խօսելով ներգաղթի մասին, չեշտեց թէ ամէն ոք յօժար եւ կամովին պէտք է դիմէ ու մաս կազմէ այդ ազդահաւաքման դործին, իբրեւ արմատական միջոցը մեր եւ նոր սերունդի փրկութեան: Խօսեցաւ նաեւ Ազգ. Դատի մասին, յոյս յայտնելով թէ արդարութիւնը պիտի յաղթանակէ:

Երկրորդ մասին բեմադրուեցաւ խիստ քրքջալիր զաւեշտ մը, «Երկու ծայրայեղները» Սէն Լուի Նոր Սերունդի դերասանական խումբի կողմէ, դնահատելի յաջողութեամբ: Ռատիօ Ժաքի նուագածութեամբ մինչեւ ուշ ատեն չարունակուեցան եւրոպական պարերը, եւ մութը կոխած ըլլալով, հանդիսականները ցրուեցան լաւագոյն տպաւորութեամբ: Վիճակախաղէն չահեցան հետեւեալ թիւերը.— 91, 310, 561, 915, 992, 1163, 1199, 1228, 1389, 1460, 1505, 1839, 1937, 1986, 2009, 2138, 2324, 2360: Ստանալու համար դիմել Կ. Տէր Կարապետեանի, 21, Rue des Dominicaines.

Կ. Տէր Կարապետեան

ՀԱԱԳ - ԲՈՑԱԻի խմբագրութիւնը ձեռնարկած է Տարեդիրքի մը հրատարակութեան,— Բժշկապետական, գրական եւ դեղարուեստական բովանդակութեամբ, պատկերազարդ, 240 էջ: Լոյս կը տեսնէ նոր տարուան սկիզբը: Աչխատակիցներ ուղղները կրնան հասցնել իրենց յօդուածները մինչեւ Հոկտեմբերի վերջ:

Դիմել 17 rue Damesme, PARIS:

ՕՐ· ԼԻՆՏԱ ԽՐԼԱՓԵԱՆ
ԸՆԿ· ՅԱԿՈԲ ԱՐԵԼԵԱՆ
Ն շ ա ն ու ա ծ
Գաշաղ 4 Օգոստ· 1946 Շավիղ

ՁՈՐՍ ԾՈՎԱԿԱԼՆԵՐԷՆ Ապրիլ դատապարտուեցաւ 10 տարի թիւապարտութեան, Մարքի՝ 5 տարուան, Օֆան (փախստական)՝ ցկեանս: Զոր - բորդը հիւանդ է:

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ բաժանման մասին նախագահ Թրումընի ծրագիրը Լոնտոն հասաւ: Կ'առաջարկէ հրէական պետութիւն մը հաստատել, մնացեալ հո- ղերը յատկացնելով Արաբներուն, իսկ Երուսաղէ- մի շրջանը պահել միջազգային վարչութեան տակ: — Անգլիացիները կը չարունակեն կիպրոս փոխա- դրել այն Հրեաները որ Հայֆա հասած էին, Պա-ղեստին մտնելու համար:

ԵՐԵՔ ԱՄԵՐԻԿԱՑԻՆԵՐ եւ 22 Գերմաններ ձերբակալուեցան Գերմանիոյ ամերիկեան շրջանին մէջ, իբրեւ անդամ միջազգային ղրամանենգու - թեան խմբակի մը:

ՄԻԼԻՈՆԱՒՈՐ ԳԵՐՄԱՆՆԵՐ Կ'ուզեն արտա - սահման գաղթել, համաձայն ամերիկեան տեղեկա- տու դիւանին ԵՒԹ բոլորին զոհացում տրուի, Գեր- մանիան պիտի դառնայ հողագործական երկիր մը, սակաւաթիւ բնակչութեամբ:

ԼԻՈՆԻ մէջ 186 գերման գերիներ ըմբոստա - ցած ըլլալով, խուզարկութիւն կատարուեցաւ եւ շատ մը զէնքեր գտնուեցան: 12 հոգի բանտար - կուեցան:

ՅԱՌԱՋ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

Պրիւքսելէն Պ· Գ· Մուրատեան մէկ տարեկան Յառաջ կը նուիրէ Պ· Տիգրան Զարմանեանի, Պրիւքսել:

ՄԱՐՍԷՅԼ· — Տիկին Մաննիկ Յ· Տօլպաշեան մէկ տարեկան Յառաջ կը նուիրէ Պ· Նշան Տօլ - պաշեանի, Ամերիկա:

Մարսէյլէն Պ· Պետրոս Սահակեան մէկ տարե- կան Յառաջ կը նուիրէ Յ. Սահակեանի, Քանատա, իր հօրեղբօր զաւկին մահուան տարելիցին առթիւ:

Լիոնէն Պ· Մամբրէ Տէր Պետրոսեան մէկ տա- րեկան Յառաջ կը նուիրէ Պ· Պօղոս Փոդարեանի, Ամերիկա:

Հ· Հ· Դ· փարիզի «Եգիպտացի» Կոմիտէն իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկ· Հրանտ Սամուէլի իր մօր մահուան առթիւ:

ՖՐ· ԿԱՊՈՑ ԽԱԶԻ կեդր· վարչութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Պ· Հրանտ Սամուէլի, իր մօր մահուան առթիւ:

Հ· Յ· Դ· Նոր Սերունդ փարիզի կեդրոնական վարչութիւնը ցաւակցութիւն կը յայտնէ իր դա- սակիցներէն ընկ· Հրանդ Սամուէլի իր մօր՝ Տիկ· Մա- րիամ Ս· Սամուէլեանի մահուան առթիւ:

ՊԱՍՄԱՃԵԱՆ, ՏՈՆԻԿԵԱՆ եւ ԵԱԳՈՒՊԵԱՆ ընտա- նիքները 500ական ֆրանք կը նուիրեն Ֆր·Կապոյտ խաչին, փոխան ծաղկեպսակի, ողբացեալ ՏԻԿԻՆ ՄԱՐԻԱՄ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆԻ մահուան առթիւ:

Կը փնտռուի Տիկ· ՍՕՓԻ ԳԱՐԱԿԻԶԷԼԵԱՆ (ծնեալ Քէշիշկեանեան) եւ զաւակները Մարիամ եւ Արամ· ամուսինը մեռած է Պոլիս: Պատերազմէն վերջ իր զաւակներով հաստատուած է Փարիզ: Տե- ղեկացնել V. Manoukian, 79bis, rue des Chesneaux, Montmorency (S. et O.).

Կը փնտռուի ՔԵՐՈՐԵԱՆ ՍԵՐՈԲ (Նարաշէնցի) 55 տարեկան, իր քոյր՝ Ալբինա Քէրորեանի կող- մէ: Տեղեկացնել՝ Գրատուն Հրանդ Սամուէլ, 51, rue Monsieur le Prince, Paris.

ՅԱՌԱՋ կը ծախուի, ամէն օր, 21, Rue des Fêtes-ի լրագրավաճառին մօվ:

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ, ALLO, ALLO, Tél. 857.31
ԲԱՑՈՒԱԾ է, շատ մատչելի պայմաններով
Վ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆԻ
կառատունը (garage), 20, Rue Berlioz, NICE
ԲՈԼՈՐ ԱՌՈՒԻՆԱՒՈՒԹԻՒՆԵՐՈՒ համար դիմել վերոյիշեալ հասցէին: Բաց է ամ - բողջ գիշերը:

ՀԱՅՏՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ

Փորերը կը տրտնջան Մեծերը իրար կ'ավերասանեն

ՊՈՒԼԿԱՐԻԱ ԴԷՊԻ ԾՈՎ ԵԼՔ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԷ

Հայտութեան Խորհրդաժողովին Օգոստոս 14ի նիստին մէջ, ի դիմաց պուլկարական պատուիրա- կութեան խօսեցաւ արտաքին նախարարը, Պ· Քու- լիչեւ, Ֆրանսերէն: Մինչ իտալական եւ ուրիշ պատուիրակներ կը դանդաղէին թէ դաշնագիրնե- րը թշնամի կը նկատեն իրենց երկիրները, հակա- ռակ Գերմանիոյ դէմ մղուած պայքարին, Պ· Քու- լիչեւ անմիջապէս յայտարարեց թէ պուլկարական պատուիրակութիւնը «չուզեր նուազեցնել ոճիրնե- րը անոնց որ մեր երկիրը պատերազմի մէջ խրե- ցին Գերմանիոյ կողքին»: Բայց մերժեց «պուլկար ժողովուրդին բարոյական պատասխանատուութիւ- նը այդ գործին մէջ»: Բացատրեց թէ պուլկարա - կան բանակը իր ֆաշական վարիչներուն հրամա - նին տակ գործեց իբրեւ զբաւման բանակ, առանց կռուելու Դաշնակիցներուն դէմ: Ապա ուղ ա- միս կռուեցաւ Գերմաններուն դէմ, ունենալով ա- ւելի քան 32.000 մեռեալ եւ վիրաւոր: Յետոյ ակ- նարկ մը նետելով պալքանեան պատերազմներուն վրայ, խնդրեց Պուլկարիոյ վերադարձնել արեւմտ· Թրակիան, որպէսզի ելք մը ունենայ ծովու վրայ: Այս պահանջը արդարացնելու համար, ծանրացաւ տնտեսական գետնի վրայ: « Եգէականի ծովեզեր- քը Մարիցայի եւ Մէսթայի միջեւ ամբողջական մասն է աշխարհագրական եւ տնտեսական շրջանի մը որ կը պարունակէ ոչ միայն հարաւային Պուլ- կարիան, այլեւ ուրիշ հողեր աւելի դէպի հիւսիս: Պուլկարիան զրկել հաղորդակցութեան էական եւ աշխարհագրական դիծերէ արտաքին աշխարհին հետ՝ պիտի նշանակէր աղքատութեան եւ անտե - սական լճացման դատապարտել Ռոտոփ լեռներու եւ ուրիշ պուլկարական նահանգներու բնակչու - թիւնը »: Պատուիրակը այս առթիւ նկարագրեց Պուլկարիոյ ժողովուրդին թշուառութիւնը եւ հա- մաճարակներու աճումը:

Այս ճառէն վերջը, խօսք առին Լեհաստանի եւ Ուկրայնայի պատուիրակները, պաշտպանելով Պուլկարիոյ իրաւունքները: Ուկրայնայի ներկա - յացուցիչը չեշտեց թէ Պալքանները վառօդի չոե- մարան մը չեն այլեւս, եւ թէ արդար չէ որ Պուլ- կարիան զրկուի եգէականէն:

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ԵՒ ՀՈՒՆԳԱՐԻՈՅ ՏՐՏՈՒՆՋՆԵՐԸ

Յետոյ խօսք առաւ Յունաստանի վարչապետը, Պ· Ցալտարիս, իր խորին վրդովմամբ յայտնելով Պուլկարիոյ պահանջներուն առթիւ: Ցիշեցուց թէ Պուլկարիա երեք անգամ Յունաստանի վրայ յար- ձակեցաւ 30—35 տարուան ընթացքին եւ արեւմտ· Թրակիոյ պահանջը նկատեց աշխարհակալութիւն:

Կարգը եկած էր Հունգարիոյ արտաքին նա - խարարին, որ խոստովանելով հանդերձ թէ իր եր- կիրը Գերմանիոյ հետ կռուեցաւ, դիտել տուաւ թէ ժողովուրդը պատասխանատու չէ: Ցետոյ խնդրեց Թրանսիլվանիոյ 103.000 քառ· քիլոմեթր տարա - ծեան գոնէ 22.000ը վերադարձնել Հունգարիոյ: Այս կերպով նոյնքան Հունգարներ պիտի դառնան Ռումանիոյ սահմաններուն մէջ որքան Ռումանա- ցիներ Հունգարական հողի վրայ: Հետեւաբար եր- կու երկիրները պիտի կրնան զոհացուցիչ եղանա- կով լուծել փոքրամասնութեանց խնդիրը: Ցետոյ դառնալէն զանգատեցաւ թէ Չեխոսլովաքիա զա - խնայ կը հալածէ Հունգարները: « Հազարաւորներ կ'արտաքսուին յաճախ քանի մը ժամ պայմանա - ժամ տալով: Սլովաքիա բնակող 650.000 Հունգար- ներ զրկուած են իրենց տղայքին եւ մարդկային տարրական իրաւունքներէն: Հունգարներու դէմ - քերը կը բռնադրաւուին: Հունգարները չեն կրնար մտաւոր կամ ձեռական աշխատանքներ կատարել· Հունգարերէն թերթ չի հրատարակուիր: Կարելի չէ Հունգարերէն խօսիլ հեռաձայնով, ոչ ալ հեռագիր ղրկել: Աւելորդ կ'ըսենք որ Հունգարներ մնա- ցած են Սլովաքիոյ մէջ եւ Չեխոսլովաքիոյ կառա- վարութիւնը կը խորհի այս բազմութեան մէկ մա- սը Հունգարիա քշել, իսկ մնացեալը բռնի ձու- լել » եւն:

ԱՄԵՐԻԿԱ ԵՒ ԱՆԳԼԻԱ Կ'ԱՄԲԱՍՏԱՆԵՆ Խ· ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

Հինգշաբթի օրուան նիստին մէջ, Մ·Նահանգ- րու արտաքին նախարարը չատ ծանր մեղադրանք- ներ ուղղեց, ի պատասխան Մոլոթովի ճառին, դի- տել տալով թէ Խ· Միութիւնը « զերմանական մե- թոտներ կը փորձէ, տիրապետելու համար տկար եւ փոքր ազգերու վրայ »: Թերթերը կը գրեն թէ Խ· Միութիւնը երբեք այդքան ուժգնօրէն քննա - դատուած չէր Խորհրդաժողովին մէջ: Պ· Պըրնզ ակնարկելով նախկին թշնամի պետութեանց պատ- ուիրակներու ճառերուն, ըսաւ թէ « անոնք չդիւ- րացուցին ժողովին գործը եւ չօգնեցին հարթելու խաղաղութեան ճամբան: Միաց· Նահանգները չեն կրնար համաձայնիլ որ մեծ պետութիւններ ար- բանեակներու վերածեն փոքր երկիրներ », եւ մե- ղադրեց Պ· Մոլոթովը որ ըսած էր թէ կարդ մը երկիրներ հարստացան պատերազմէն: « Մ·Նահանգ- ները Խ· Միութեան օգնութեան հասան առանց վարաներու, վտանգի պահուն եւ 11 միլիառ տոլար տրամադրեցին փոխ-վարձով: Միեւնոյն ատեն Ա- մերիկա միչեւ 900 միլիոն տոլարով օգնեց Իտա- լիոյ: Խ· Միութեան պահանջած հատուցումները չատ աւելի ծանր են քան Ամերիկայի պահանջնե- րը նախկին թշնամի երկիրներու մէջ եղած վնաս- ներու մասին: Տնտեսական հաւասար պատեհու - թիւններ առաջարկել՝ չի նշանակեր ստրկացնել եւ չահագործել »:

Պ· Պըրզ յայտնապէս բարկացած էր: Իրեն ձայնակցեցաւ Անգլիոյ ներկայացուցիչը, Պ· Ալէք- սանդր, չեշտելով թէ իր երկիրը երբեք միտք չու- նի տիրապետելու Իտալիոյ կամ ուրիշ երկիրներու վրայ: Եւ իր կարգին ամբաստանեց Խ· Միու- թիւնը թէ զրաւման ծախքերը տարապայման չա- փերու հասցուցած է Հունգարիոյ, Պուլկարիոյ եւ Ռումանիոյ մէջ: Այս առթիւ փաստաբանելով իր երկրին կատարած զոհողութիւնները, հարցուց. — « Եթէ մենք ծովային ճամբաները բաց պահած չըլլայինք, չեմ գիտեր թէ ի՛նչ կրնար ըլլալ պա- տերազմին ելքը: Երբ մենք օգնութեան հասանք Յունաստանի, որ արիւբար ընդունած էր Առանց- քի հսկային մարտահրաւէրը, ան մինակ էր »:

Ցետոյ դիտել տուաւ թէ Պուլկարիան, որ պա- տերազմ հռչակած էր Յունաստանի եւ Դաշնակից- ներուն դէմ, իրաւունք չունի հողային պահանջներ դնելու: «Ոմանք կը մոռնան որ Յունաստանի հե- րոսական կեցուածքը Գերմաններու եւ Իտալացի - ներու դէմ վճռական ազդակ մը դարձաւ ուշացնե- լու բուն Ռուսիոյ դէմ կատարուած յարձակումը»: Եզրակացնելով, Պ· Ալէքսանդր ցաւ յայտնեց որ կասկածամտութիւնը եւ երկիւղը կը տիրապետեն ժողովին վրայ: « Մաքրենք խաղաղութեան կա - մուրջները »:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

1944 ՕԳՈՍՏՈՍ 15ԻՆ էր որ Դաշնակիցները ցամաք եկան Միջերկրականի վրայ, Սէն Թրոփէզի ծոցին մէջ: Այս առթիւ հանդիսութիւններ տեղի ունեցան:— Փարիզի ոստիկանները ալ ուզեցին իրենց գործադուլին տարեդարձը: — Հազարաւոր աքսորականներ եւ դինուորներ Քոնիիէյնը զաջին, ուզելու համար պատերազմին ամէնէն եղերական մէկ շրջանին յիշատակը: Հարիւր հազարի կը հասնի ուխտաւորներուն թիւը:

ՀԱՑԻՆ ԳԻՆԸ 11.50 սահմանուեցաւ Փարիզի համար, 13.50 գաւառի մէջ, գործադրելի Օգոստ· 20էն սկսեալ: — Կառքերու հրանիւթը (էսանս) պիտի ծախուի 20 ֆրանքի: — Նախարարական խորհուրդը վաւերացուց պարենաւորման նախա - բարին մէկ օրինագիծը որ մահապատիժ եւ դոյ- քերու գրաւում կը տրամադրէ պարենաւոր ս կեղ- ծողներուն, սովարարներուն եւն· դէմ:

ՆԻՒՐԸՆԳԻՐԿի դատավարութիւնը պիտի վեր- ջանայ Օգոստ· 22—23ին: Ամբաստանեալները մի- այն քանի մը խօսք պիտի կրնան արտասանել:

Imprimerie DER-AGOPIAN, 17 Rue Damesme – 13e
Le Gérant : H. AGONEYAN

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE

HARATCH - Fondé 1925 - R. C. S. 378.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

17, Rue Damesme — PARIS (13e)

Tél.: GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺԻՆ. Տար. 750, 6ամս. 400, Արտասահման 1000 ֆրանք

Dimanche 18 Août 1946 Կիրակի 18 Օգոստոս

ՅԴ. ՏԱՐԻ — 18e Année No 9778 - Նոր շրջան թիւ 417 Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ՝ 3 ֆր

Թուրդաժողովի պատասխան մէջ

ԶՐՈՑՑ ՅՈՅՆԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

Հիւսիսային Եւրոպայէն վերջ այցելութիւն մը դէպի «Ցունաստան»։ Պաշտօնակիցս, որուն հետ կը խօսիմ քիչ մը աւելի համարձակ ու մտերմիկ չեշտով, կարծես տարբեր է միւսներէն, աւելի ծանօթ ինծի ու կրնայ աւելի բան հասկնալ մեր ցաւերէն։ Անշուշտ անոր համար որ հին օրերու պատմութիւնը յաճախ չփման մէջ դրած է մեր երկու ժողովուրդները, ու մեր հայրենիքները այնքան ալ հեռու չեն իրարմէ։ Չէ՞ որ երկուքս ալ կրած ենք միեւնոյն լուծը, մղած ենք միեւնոյն ազատագրական պայքարը, կորած ենք միեւնոյն ճամբան։ Հապա՞ նմանութիւնը մեր ազգային նկարագրին ու կենցաղին։

Madame George Tassoulis — *Թոյլատրած է որ յիշեմ իր անունը — թղթակցուհին է* Elinikon Aima (Հելլենական Արիւն) *թերթին։ Իր բարեացակամութիւնը մեծ հաճոյք պատճառեց ինծի։*

— *Ի՞նչ է ձեր թերթին ուղղութիւնը։*

— *Ազգակրմական օրկան մըն է, հակահամայնավար եւ կուսակից թագաւորին։*

— *Քանի՞ թղթակից ունիք։*

— *Տասը, առանց հաշուելու ֆրանսարնակ յոյն լրագրողները։*

— *Քանի՞ հոգիէ կը բաղկանայ ձեր պատուիրակութիւնը։*

— *Ամբողջ կազմը 52 հոգի՝ գլխաւորութեամբ վարչապետ Ցալտարիսի։ Եկած են նաեւ վէնիզէլոս, Փօլիթիս, Տրակումիս։ Շուտով Փարիզ կը հասնի նաեւ փրոֆ. Խօքռնոմոս՝ Աթուհասներու Ակադեմիայի տնօրէնը որ պաշտօն ունի Միջերկրածովային ներկայացնելու այն վնասները որ Գերմանները եւ Իտալացիները պատճառեցին մեր հանութեանց։*

— *Դուք Ցունաստա՞ն էիք պատերազմի տեւողութեան։*

— *Այո՛, եւ ի՛նչ դժբախտութեանց ականատես եղայ։ միայն Գերմաննե՞րը, Իտալացինե՞րը, հապա՞ մակեդոնական խժդժութիւնները։ Նայէ՛ք սա հաւաքածոյին։ ահաւասիկ մարմինէն անջատուած գլուխ մը։ ահաւասիկ սպանուած երախաներու խումբ մը, բոլորն ալ Յոյն։ Ուրիշ մը՝ երիտասարդ աղջիկներ, բռնաբարուած ու յետոյ խեղդամահ։ Սարսափելի ոճիրներ գործեցին Մակեդոնիոյ մէջ։*

— *Ժամանակին մենք ալ դէպերով արիւն թափեցինք։ տարիներ վերջը մեզ ամբաստանեցին թէ չատ «դաշնասէրած» ենք դէպքերը։ Դուք Յոյն, ես Հայ, իրարու վիճակէ չատ լաւ կը հասկնանք, Տիկի՛ն...*

— *Մեր երկու ժողովուրդներն ալ դժբախտ օրերը ապրեցան, դուք քիչ մը աւելի չատ ու աւելի երկար...*

— *Կրնա՞յիք կարգ մը թիւեր տալ ձեր մարդկային կորուստներուն մասին։*

— *Այո՛, ահաւասիկ դրքոյկ մը որ չատ պերճախօս է—30.000 հաչմանդամ, 40.000՝ ջարդուած Պուլկարներուն կողմէ (անդամ մը 7000 հոգի մէկ դիւերուան մէջ), 35.000 դնդակահարուած Գերմաններէն եւ Իտալացիներէն. 250.000 տարապիր պուլկարական գրաման չրջանէն, 30.000 պատանդ, 250.000 սովամահ։ Այսօր 1.200.000 հոգի անապատան, 400.000 Թոքախտաւոր, 2.500.000 ջերմախտէ վարակուած։ Աւելին՝ Ցունաստանի տնտեսական վիճակը չատ ծանր է, արդիւնաբերութիւնը եւ առեւտուրը քայքայուած...*

— *Շատ պերճախօս են ձեր թուահնչանները։ Հայ ժողովուրդը ջերմօրէն կը յուսայ որ Ցունաստանի վերականգնումը պիտի չուշանայ։*

— *Ի՞նչ կազմ ունի ձեր Խորհրդարանը։*

— *354 երեսփոխան — 165 ժողովրդական կուսակցութիւն (Ցալտարիս), 40 Ազգ. Ազատական (Սոֆուլիս), 31 Վէնիզելոսի խմբակցութիւնը, 28 Փափանդրէուի հաւատացեալ եւ ուրիշներ։ Վէնիզելոսի խմբակցութիւնը երեք թեւ ունի — անոնք որ համաձայն են Թագաւորին վերադարձին (կոնթոս), բուն վէնիզելոսեանները որոնք կը պնդեն թէ Խորհրդարանը վճիռ չի կրնար արձակել եւ ժողովուրդը պէտք է որոշէ ապագայ վարչաձեւը, և Սոֆուլիսի հաւատացեալը որ հակառակ է Թագաւորին ու կը չատագովէ հանրապետութեան հաստատումը։*

— *EAM-ը երեսփոխան ունի՞։*

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

«ՈՐՆ Է, ԲԱԲՕ, ՄԵՐ ՀԱՅՐԵՆԻՔԸ»

Յովհ. Շիրազի այս տաղը, որ առաջին անգամ արտատպուեցաւ «Արածանի»ի Բ. հատորին մէջ, 1944ին, փրանսերէնի թարգմանուած է Les Lettres Françaises-ի մէջ։

Երեւոյթը նոր չէ անշուշտ։

Ոտանաւորը որքան սիրուն, խորագիրը այնքան կը տանջէ միտքս։

Երբեմն ստիպուած կ'ըլլամ բացատրել օտարին եւ մեր երիտասարդ սերունդին թէ մեր պատմական հայրենիքը բաժնուած է երեք պետութեանց միջեւ, Եւայլն, Եւայլն։ Եւ հարցումը միշտ եղած է անխուսափելի այդ բացատրութենէն վերջ։ — «Ո՞ւր է ձեր հայրենիքը, ո՞րն է այն երկիրը որ Հայաստան կը կոչուի»։

Յովհ. Շիրազի գեղեցիկ ընկարագրութիւնը բաւական չէ գոհացնելու բաղաքական ըմբռնումը։ Ստիպուած ենք մեր աչքը յառել դէպի Երեւան, մէկ ձեռքը երկարել դէպի Արարատ, միւսը դէպի Արաքս, «ահա այս է մեր հայրենիքը, բաբօ», ըսելու ձեւով մը։

Այս ալ բաւական չէ, ոչկայն։ Եւ թոռները անվհատ ու յամառ պիտի կրկնեն պապիկին ուղեւ ծնրադիր.— «Ո՞րն է, բաբօ, մեր հայրենիքը»։

Իսկ երբ պապիկը կուրացած, ցուպը ձեռքին, յոգնած թափառելէ, կարենայ ըսել,— «Ահա ա՛յս է ըս հայրենիքը», թոռնիկը ուրախ պիտի կրնա՞յ աւելցնել.—

Ա՞յն որ ունի բաղաքը վան,
Լիճը լուսէ աւոր վրան։
Ա՞յն որ ունի Կաքս, Արտահան,
Բազում վանքեր լերան վրան։
Ա՞յն որ ունի գետը Եփրատ,
Նեմրուդ, Սիփան, սէգ Արարատ,

Դաշտը Մշո՛յ, հազար ծաղիկ,
Ձոր ու աղբիւր, սիրուն եղնիկ։
Բաբօ՛, բաբօ, հանգիստ հանգչէ,
Քո թոռնիկը ա՛լ կարօտ չէ...

ՍՕՍԻ

— *Ո՛չ, անոնք համայնավարներուն հետ կը դործակցին։*

— *Որո՞նք են ամէնէն կարեւոր թերթերը։*

— *Քաթիմէրինի, անկախ օրկան մըն է, հակահամայնավար. Րիզոսպասքիս (արմատական) համայնավարներու օրկանը, Էմպրոս (Յառաջ) չափաւոր, ժողովրդական կուսակցութեան թերթը, Էլէֆթէրիս (Ազատութիւն) չափաւոր ընկերվարականն, Մահի (Ճակատամարտ) դրեթէ համայնավար, Էսթիա (Օճախ) եւ Պրատինի (Կէսօր), երկուքն ալ արքայական։ Համայնավարները ունին իրիկուան թերթ մը — Էլէֆթէրի Ելլադա (Ազատ Յունաստան)։ Աւելորդ է յիշել որ ունինք չատ մը դրական թերթեր։*

— *Գիտէք անշուշտ որ մեծ թիւով Հայեր կան ձեր երկիրը։ որեւէ չփում ունեցա՞ծ էք։*

— *Անշո՛ւշտ, Աթէնքէն կուգամ եւ չատ մը Հայերու հանդիպած եմ. սեռանչելի տպաւորութիւն կրած եմ իրենցմէ։ շատ աշխատասէր, մաքուր, օրինապահ ժողովուրդ էք։ Յիմարներ գտնուած են, բայց ի՛նչ կարեւորութիւն ունի։ ամէն ժողովուրդ իր սեւն ու ճերմակը ունի։ Հայերը մտաւորականութիւն չեն պատճառեր մեզի։ Հայերէն քերթեր ալ ունիք, անուններնիր չեմ յիշեր դժբախտաբար...կը յիշեմ հայ ընտանիքի մը անունը, Քըրքէչի։ երկու երախաներ ունէին։ կա՞ք կը բաշխինք իրենց։ կայ նաեւ Նաղարէթեան մը՝ արտաքին նախարարութեան մէջ, չատ բարձր պաշտօն ունի...*

— *Շնորհակալ եմ այս տեղեկութիւններուն համար։ կրնա՞ք վստահեցնել ձեր ընթերցողները որ մենք խորապէս երախտապարտ ենք հելլէն ժողովուրդին՝ մեզի հանդէպ ցոյց տուած իր բարեկամութեան համար։ երբե՞ք պիտի չմոռնանք։ 1922ին դուք էիք որ ձեր դուռները լայն բացիք մեր առջեւ...*

Ու յանկարծ հարցում մը Տիկին Թասուլիսէն։

— *Ի՞նչ վիճակի մէջ է ձեր հարցը...*

Պատմեցի ամէն բան, յուշագիր մըն ալ յանձնելով։

ԹԻՐԱՑՐ

— *Ո՛չ, անոնք համայնավարներուն հետ կը դործակցին։*

— *Որո՞նք են ամէնէն կարեւոր թերթերը։*

— *Քաթիմէրինի, անկախ օրկան մըն է, հակահամայնավար. Րիզոսպասքիս (արմատական) համայնավարներու օրկանը, Էմպրոս (Յառաջ) չափաւոր, ժողովրդական կուսակցութեան թերթը, Էլէֆթէրիս (Ազատութիւն) չափաւոր ընկերվարականն, Մահի (Ճակատամարտ) դրեթէ համայնավար, Էսթիա (Օճախ) եւ Պրատինի (Կէսօր), երկուքն ալ արքայական։ Համայնավարները ունին իրիկուան թերթ մը — Էլէֆթէրի Ելլադա (Ազատ Յունաստան)։ Աւելորդ է յիշել որ ունինք չատ մը դրական թերթեր։*

— *Գիտէք անշուշտ որ մեծ թիւով Հայեր կան ձեր երկիրը։ որեւէ չփում ունեցա՞ծ էք։*

— *Անշո՛ւշտ, Աթէնքէն կուգամ եւ չատ մը Հայերու հանդիպած եմ. սեռանչելի տպաւորութիւն կրած եմ իրենցմէ։ շատ աշխատասէր, մաքուր, օրինապահ ժողովուրդ էք։ Յիմարներ գտնուած են, բայց ի՛նչ կարեւորութիւն ունի։ ամէն ժողովուրդ իր սեւն ու ճերմակը ունի։ Հայերը մտաւորականութիւն չեն պատճառեր մեզի։ Հայերէն քերթեր ալ ունիք, անուններնիր չեմ յիշեր դժբախտաբար...կը յիշեմ հայ ընտանիքի մը անունը, Քըրքէչի։ երկու երախաներ ունէին։ կա՞ք կը բաշխինք իրենց։ կայ նաեւ Նաղարէթեան մը՝ արտաքին նախարարութեան մէջ, չատ բարձր պաշտօն ունի...*

— *Շնորհակալ եմ այս տեղեկութիւններուն համար։ կրնա՞ք վստահեցնել ձեր ընթերցողները որ մենք խորապէս երախտապարտ ենք հելլէն ժողովուրդին՝ մեզի հանդէպ ցոյց տուած իր բարեկամութեան համար։ երբե՞ք պիտի չմոռնանք։ 1922ին դուք էիք որ ձեր դուռները լայն բացիք մեր առջեւ...*

Ու յանկարծ հարցում մը Տիկին Թասուլիսէն։

— *Ի՞նչ վիճակի մէջ է ձեր հարցը...*

Պատմեցի ամէն բան, յուշագիր մըն ալ յանձնելով։

ԹԻՐԱՑՐ

«ԱՄԵՆԱՄԵԾ ԳԼԽՈՒ ՑԱՒԸ»

ԹՈՒՐՔԻԱ ԴԵՌ ՉԷ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱԾ ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԾԱՆՈՒՑԱԳՐԻՆ

Վերջին լուրերու համաձայն, Թուրքիա տակաւին չէ պատասխանած Ռուսական ծանուցագրին, Նեղուցներու մասին։ Կառավարութիւնը սերտ խորհրդակցութիւններ կը կատարէ արեւմտեան պետութեան հետ, այդ ծանուցագրին յանձնումէն ի վեր։ Անդորրայի ամերիկեան և անդլիական դեսպանները շարունակ չփման մէջ են Թուրքիոյ արտաքին նախարարին հետ։ Քրանսական դեսպանին կարծիքն ալ առնուած է։ Լաւատեղեակ աղբիւրէ կը հաւաստեն թէ Թուրքիա վճռապէս պիտի մերժէ ռուսական պահանջները եւ պիտի առաջարկէ որ Տարտանէլի եւ Վոսփորի ճակատագիրը կարգադրուի համաձայն Մոնթրէօյի պայմանագրին տրամադրութեանց։

Ուշադիրները կը հետաքրքրեն թէ Մ. Նահանգները համաձայն են որ Ռ. Միութիւնը կարգ մը մասնաւոր իրաւունքներ վայելէ. բայց, միեւնոյն ատեն վճռապէս կ'ընդդիմանան ռուսական այն առաջարկին որ կը թելադրէ Թուրքիոյ հետ միասին պաշտպանել Նեղուցները։ Թուրքիա պիտի ջանայ ելք մը գտնել միջազգային խորհրդակցութեամբ։

Ամերիկայի մէջ ամենամեծ գլխու ցաւը կը նկատուի Նեղուցներու խնդիրը։

× *Թուրքիոյ Ազգ. Ժողովին առջեւ խօսած ճառին մէջ, վարչապետ Րէճէպ Փէքթը զատ զատ յիշելով իւրաքանչիւր պետութիւն, հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրաւ Ռ. Միութեան մասին. — «Ամբողջ քաղաքակիրթ աշխարհին հետ կը դնահատենք այն զոհողութիւնները զոր կրեց Ռ. Միութիւնը եւ այն հերոսութիւնը զոր ցոյց տուաւ համաշխարհային երկրորդ պատերազմին մէջ»։ Բայց եւ այնպէս, մերժեց ռուսական պահանջները, կարելի խոհեմութեամբ. — «Երբ կառավարութիւնը վերջացնէ այդ առաջարկներուն քննութիւնը, պիտի յայտնէ իր տեսակէտը։ Մենք պատրաստ ենք վերաքննելու Մոնթրէօյի պայմանագրութիւնը, բայց Դաշնակիցներուն եւ միւս առընչուող պետութեանց հետ»։*

× *Հինգշաբթի օր բացառիկ ժողով մը գումարեցաւ Մ. Նահանգներու նախագահին պալատին մէջ։ Նախագահէն զատ, ներկայ էին բանակին եւ նաւատորմին սպարապետները, զօրավարները, ծովակալները եւ ուրիշ մասնագէտներ։ Այս վերջինները նախագահին առջեւ պարզեցին Միջին Արեւելքի եւ մասնաւորապէս Միջերկրականի արեւելեան ափերուն քարտէսը։ Երկու տարբեր տեսակէտներ կը յայտնուին Ուաշինկթընի պաշտօնական շրջանակներուն մէջ։ Զօրականները կը վախնան որ Ռ. Միութիւնը զինուորական ցոյց մը կատարէ, իսկ արտաքին նախարարութիւնը կը կարծէ թէ դժուար պիտի չըլլայ մէկին ճամբայ մը դտնել։*

Մ. Նահանգները մինչեւ հիմա վերապահ դիրք մը բռնած էին Տարտանէլի հարցի մասին։ Հեռագրի մը համաձայն, արտաքին նախարարութեան խորհրդականը յայտարարած է թէ ծանուցագիր մը պիտի ուղղեն Ռ. Միութեան, ընդդիմանալով ռուսական պահանջներուն։

× *Լէոն Պլում իր երէկուան խմբագրականին մէջ (Le Populaire) քննելով Նեղուցներու խնդիրը, կ'եզրակացնէ թէ միայն միջազգային խորհրդակցութեամբ կարելի է լուծել զայն։ «Ռուսիա եւ Թուրքիա դլխաւոր չահակիցներն են, բայց ոչ միակ չահակիցները։ Ռումանիա, Պուլկարիա միայն մէկ ելք ունին դէպ մեծ ծովերը,— Տարտանէլ։ Հաղորդակցութեանց ազատութիւնը Միջերկրականի մէջ, Միջերկրականի եւ Սեւ ծովու միջեւ, Միջերկրականի եւ Հնդկական ովկիանոսի միջեւ Սուէզի ճամբով ամէն բանէ առաջ կը չահագրգռէ բոլոր ծովային պետութիւնները։ ոչ միայն Ցունաստանը, Իտալիան եւ Ֆրանսան, այլ եւ Անդլիան եւ Մ. Նահանգները։ Եթէ կայ իսկապէս միջազգային խնդիր մը, ա՛յս է։ Եւ այս հարցը չի կրնար կարգադրուիլ միայն Ռ. Միութեան եւ Թուրքիոյ միջեւ։ Այս խնդիրը փարիզի, Լոնտոնի, Պերլինի և Մոնթրէօյի դաշնագիրներն ստորագրող պետութեանց իրաւասութենէն ալ վեր է։ Միացեալ Ազգերու կազմակերպութիւնը պէտք է զբաղի այս հարցով»։*

---

80 ՀՈԳԻ ՍՊԱՆՆՈՒԵՑԱՆ, 825 *հոգի վերաբերեցան Կալկաթայի մէջ, իրերու հետեւանք Հնդիկներու եւ Իսլամներու միջեւ ծագած ընդհարումի մը։ Իսլամները բողոքի ցոյց մը կազմակերպած ըլլալով Անդլիացիներուն դէմ, կրակի կամ ատաղի տուին բազմաթիւ տուներ եւ խանութներ։ Ամէն աշխատանք դադրեցաւ։ Իսլամական Դաշնակցութեան անդամներէն մէկը հրաւիրեց Հնդկաստանի 60.000.000 «անհպելիները» իսլամանալ եւ իրենց միանալ, պայքարելու համար յանուն անկախութեան։*

20.000 ԴԱՍԱԼԻՔ ԶԻՆՈՒՈՐՆԵՐ *ընդհ. նեռում սուացան Քանատայի մէջ և հետզհետէ կը վերադառնան լեռներէն, անտառներէն եւ ուրիշ թաքստոցներէ։*

H. G. WELLS

Քանի մը շաբաթ առաջ, Անգլիա կը տօնէր ականաւոր գրագէտի մը՝ Ճորճ Պէրնըրտ Շոյի 90րդ տարեդարձը: Այս շաբթու կ'ողբայ նոյնքան հանճարեղ դէմքի մը՝ H. G. Wellsի մահը որ տեղի ունեցաւ անցեալ երեքշաբթի իրիկուն:

H. G. Wells ծնած էր 1866ին՝ Լոնտոնի մօտակայ մէկ արուարձանը: Զտարբեր Անգլիացի էր ու շարաբախտը չբաւեր ընտանիքի մը որ երբեք հնարաւորութիւն չունեցաւ բարձրագոյն կրթութիւն մը տալու իրեն: Հայրը եղած էր պարտիզպան ու խանութպան յաջորդաբար, իսկ մայրը հասարակ սպասուհի: Տակաւին շատ պատանի, եղած է դիւղական վերելակի մը աշկերտը ու դեղադործի մը օգնականը: Իր ակադեմական հմտութիւնը ձեռք բերած է ո՛չ թէ համալսարաններու մէջ, այլ յարատեւ աշխատանքով ու ինքնօգնութեամբ: Անյաղթ ընթերցող մը եղած է եւ իր մանկութենէն սկսեալ կը սիրէր դիտական նիւթերը: Լրագրական ասպարէզը կը մտնէր իննսունական թուականներուն՝ աշխատակցելով չարք մը անձանօթ պարբերաթերթերու: Իր առաջին հատորը լոյս կը տեսնէր 1895ին (The Time Machine), որուն դուռն յաջողութիւնը քաջութիւն եւ ինքնավստահութիւն պիտի ներշնչէր իրեն՝ ամբողջովին նուիրուելու համար գրականութեան եւ չօշափելի կամ վերացական դիտութեանց ուսումնասիրութեան:

19րդ դարու վերջին տարիները ամէնէն շատ կարդացուած ու փնտռուած վիպագիրներէն մէկն էր: Հակառակ իր յամախտադէպ հիւանդութեանց, Ուէլզ երբեք չլքեց գրիչը եւ իր ստեղծագործ իմացականութիւնը երբեք կանդ չառաւ: Սկսած էր գրել երեսունէն եռք ու վերջին յիսուն տարուան իր գրական վաստակը կարելի է միայն համեմատել իր հանճարեղ եղբայրակցին՝ Շոյի յորդառատ հեղինակութեանց հետ: Կը պատմուի թէ կրնար օրական 7000 բառ գրել, նոյնիսկ իր կեանքին վերջին տասնամեակին: Սահման չունէր դիտելու, նախատեսելու, մտածելու եւ ուսումնասիրելու իր ընդունակութիւնը: Սրընթաց երեւակայութեան տէր, եղաւ ո՛չ միայն վիպագիր, դիտուն, ընկերաբան, փիլիսոփայ, այլեւ տեսակ մը մարգարէ, քանի որ իր դիտական հատորներուն մէջ արտայայտած իր չատ մը տեսութիւնները մեծ մասով իրականութիւն են այսօր: Շատ կը նմանէր հին դարերու խմաստուններուն, անոնց չափ ժողովրդական իր վարդապետութեամբ ու անոնց չափ դաստիարակ խոնարհ բազմութիւններուն:

Նորավէպեր կը գրէր, երբ առաջին անգամ մտաւ գրական անդաստանին ներս: Հետզհետէ պիտի ըլլար ընկերաբան ու դիտուն: Իր գրական դործերուն մէջ ալ ան երեւան կուգայ անխոնջ դաստիարակ մը որ մեծ յաջողութեամբ ու արուեստով պիտի կրնար համադրել դեղեցիկը եւ օգտակարը:

Փորձեր եղած են բազդատելու համար զինքը Քիփլինկի, Արնըլտ Պէնէթի կամ Կոլդուըրթիի հետ: Ճայտնի գրագէտ մը դիտել կուտայ որ Ուէլզ աւելի տաղանդ ու երեւակայութիւն ունի մասնաւորաբար իր կարճ վէպերուն մէջ: Եթէ նոյնիսկ կարելի ըլլար պահ մը մոռացութեան տալ իր անխմանալի թռիչքն ու իմաստութիւնը, պէտք է նկատի ունենալ որ Ուէլզ գրական պարտէզին ներս կը մտնէր անհատական փորձառութեամբ թրծուած — չա՛տ աղքատ էր իր մանկութեանը — ու մանաւանդ դիտական որոշ աստիճանի պաշար մը ապահովելէ վերջը:

Ընկերային դիտութեանց հանդէպ ունեցած իր սէրն ու հետաքրքրութիւնը ուղղակի հետեւանք են այն չքաւոր պայմաններուն որոնց մէջ բոլորեց իր առաջին գարունները ու այն համառարած թշուառութեան որուն ականատես կ'ըլլար երբ աշկերտ էր վերելակին խանութը: Կեանքի նիւթական դժուարութիւններէն մեկնելով, մարդկային ընկերութեան անվախճան պայքարին դիտական, բնախօսական չարժառիթները ուսումնասիրել ու անոնց զաղտնիքը փնտռել, դժուար չէր անշուշտ Ուէլզի իմացականութիւնը ունեցող գրագէտի մը համար:

Այդպէս էր ահաւասիկ որ տաղանդաւոր Անգլիացին նոր թափով նուիրուեցաւ դիտութեան բոլոր մարդերուն. իր գրականութիւնը հազաւ նոր պատմուճան մը: Հոդեկան աշխարհին չափ ու երբեմն ալ անկէ աւելի, ուսումնասիրեց նիւթը, արարչութեան բոլոր չօշափելի երեւոյթները: Ու եկաւ ժամանակ մը երբ Ուէլզ բոլորովին լքեց «արուեստը» որովհետեւ, իրրեւ դիտուն ու ընկերաբան, կը նախատեսէր ահաւոր ադէտ մը որ կը սպառնար մարդկային ցեղին ու քաղաքակրթութեան: Ան կը հաւատար թէ մարդիկ կը յառաջանան դէպի անդունդը՝ բոլորովին անկարող իրենք իրենց կազմակերպելու: « Կամ պիտի դաստիարակուինք, կամ պիտի դիմաւորենք ադէտը »: Կր քարոզէր որ մարդիկ ըլլային աւելի բանաւոր՝ իրենց կենցաղը պատշաճեցնելով այն նորաստեղծ նիւթական ուժերուն որոնցմով չրջապատուած ենք: Ամէն միջազգային ծրագիր որ կը մշակուի պէտք է ունենայ համամարդկային ընոյթ:

1920ին Ուէլզ կը հրատարակէր իր «Ուրուագիծ պատմութեան» հատորը, գլուխ գործոց հեղինակութիւն մը որուն չնորհիւ հարստացաւ: 1929ին լոյս կը տեսնէր «կեանքին գիտութիւնը»՝ աշխատակցութեամբ իր զաւկին ու յայտնի դիտուն Ճիւլիըն Հըքսլիի: Երեք տարի վերջ «Աշխատանք, հարստութիւն եւ մարդուս երջանկութիւնը»: Այս երրեակ հատորները անդամ մը եւս կը հաստատէին իր անվիճելի համբաւը իրրեւ դիտուն ու ընկերաբան:

Իր գիտական եւ գրական հատորներէն յիչենք «Անտեսանելի Մարդը», որ հայերէնի թարգմանուեցաւ Պոլսոյ «Մուրհանդակ»ին մէջ, 1905—6ին, «Տոքթէոր Մորոյի կղզին» (նոյնպէս հայերէնի թարգմանուած, «Աչխարհներու պատերազմը» (1898), «Առաջին մարդը լուսնին մէջ», «Աստուածներու կերակուրը», «Պատերազմ օդին մէջ», «Պարզ հոդիի մը պատմութիւնը», «Քրիսթինա Ալպերթայի Հայրը», «Գալիք բաներու ձեւը», «Կեանքի դիտութիւնը», «Մարդկութեան գործը, հարստութիւնը եւ երջանկութիւնը», «Մ. Փոլլիի պատմութիւնը» եւ բազմաթիւ ուրիչներ: Գրած է մօտաւորապէս հարիւր դիրք:

Ուէլզ նկարագրով աւելի արուեստագէտ էր քան դիտուն: Թիչ մը չղայիտա ու ընդհանրապէս բացատական ուրիչներուն կարծիքին եւ ըմբռնումներուն հանդէպ: Կ'ըսեն թէ չափազանց դժուարահաճ էր ու կարելի չէր գործակցիլ իրեն: Իր կեանքին բոլոր չարժումները դրդուած էին բանականութենէ քան զգացումէ: Կը ձաղկէր անդադար, կը քննադատէր առանց կարեկցութեան, որովհետեւ — այս բառերը լսած եմ իրեն մտերիմ բարեկամէ մը — «չատ կը սիրեմ դիմացինս բարկացնել»: Թերեւս ասոր համար է որ միեւնոյն ուժգնութեամբ կը հարուածէր կաթոլիկ եկեղեցին, փոքր ազգութեանց հայրենասիրութիւնը կամ... Զըրչիլը, որուն համար տակաւին անցեալ տարի կը գրէր թէ «չատ տգէտ է եւ պատմութիւն չի գիտեր»:

Կը ճանչնա՞ր հայ ժողովուրդը: Ո՛չ: 1921ին էր որ, դեռ անձանօթ երիտասարդ մը, ներկայացուց իրեն իմնդրելու համար որ արտօնէր իր գիրքերէն մէկուն թարգմանութիւնը: Անմիջապէս հարցուց թէ ի՞նչ պիտի վճարենք, թէեւ ընկերական էր... Իսկ երկրորդ անգամ չխում ունեցայ իրեն հետ 1943ին, հետեւեալ պարագաներուն տակ. —

Թուրքիոյ բարեխնա՛մ կառավարութիւնը Ուսնեւորութեան Տուրք մը հաստատած էր այդ տարին՝ պաչտօնապէս կողոպտելու համար ոչ-իսլամ փոքրամասնութիւնները: Լուրը քաղեր էի Լոնտոնի թերթերէն — հազիւ քանի մը բառ — ճունուարին: Իսկ Օգոստոսին ձեռքս անցաւ մանրամասն տեղեկագիր մը, չէզոք աղբիւրէ, որուն մէջ կը նկարագրուէր թրքական բարբարոսութեան այս նոր երեւոյթը: Տեղեկագիրը անդլերէնի թարգմանելով հազար օրինակ ցրուեցի առ որ անկ էր: Օրինակ մըն ալ Ուէլզին:

Երեք օր չանցած, նամակ մը իրմէ, հարցնելու համար թէ « Ի՞նչ իրաւունք ունէի Անգլիացիները նախապաշարելու Թուրքերուն դէմ, ի՞նչ իրաւասութիւններ ունէի, ո՞ւրկէ իմացեր էի այդ պատմութիւնը, ո՞վքեր վարկ բացած էին ինծի այդ հակաթուրք բարոզչութեան համար, ո՞վ ըսաւ որ Թուրքերը տուրքի ենթակայ չեն» եւն: Շատ կոպիտ էր իր նամակին ոճը:

Պատասխանեցի ամենայն համարձակութեամբ, բայց բարեկրթօրէն, հասկցնելով ամէնէն առաջ թէ չէր կրնար վախցնել զիս այդ անտեղի հարցուփորձով եւ ինք բացարձակօրէն իրաւասու չէր իմ աշխատանքովս կամ իմ դիրքովս զբաղելու: Եւ կ'աւելցնէի — « Ցոյս ունիմ թէ Քոյլ տուած չէք որ օտար դեսպանատուն մը չահադործէ ձեր չողչողուն համբաւը և ձեր խորովակով գաղտնիքներ լսէ ինձմէ: Եթէ այդ տեսակ բան պատահած է, ոչ մէկ կերպով պիտի պոհացնեմ ձեր կամ ձեր բարեկամներուն հետաքրքրութիւնը »:

Այս նախաբանէն վերջ տաղանդաւոր գրագէտին կուտայի մեր քաղաքական պատմութիւնը 1914էն ասդին: Զգոհացաւ այդ ժխտական պատասխանով ու երկրորդ նամակով մը կրկնեց իր հարցումները — «Ո՞վ կը վճարէ»: Երկտող մը դրկեցի իրեն՝ ըսելու համար պարզապէս.— «Մի՛ հետաքրքրուիք այնպիսի հարցերով որոնք ձեր իրաւասութենէն վեր են»:

Շաբաթներ վերջը հարցնել տուի բարեկամի մը թէ ինչո՞ւ գրած էր այդ նամակը: Պատասխաներ էր — «Ուզեցի որ բարկացնեմ»:

Այսպէս էր Ուէլզ: Եւ սակայն մարդ միայն կրնայ խոնարհիլ իր տաղանդին առջեւ: Մե՛ղք որ չատ քիչ բան կարդացած ենք իրմէ:

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՄՈՍԿՈՒԱՑԻՆ կը հեռագրեն թէ բազմաթիւ օդանաւերու միջոցաւ կատարուած դիտական գործողութեանց չնորհիւ, կարելի եղաւ մարախներու արշաւը ոչնչացնել Ղազախստանի մէջ: Մարախի վտանգ նչմարուած էր նաեւ Կովկասի մէջ:

ԳԼՈՒԽ ՍԽԱԼԱԾ

Բ. — ՀՈԳԵԲԱՆԱԿԱՆ

Ի մխիթարութիւն Պարսամեանի՝ նախորդ յօդուածով ցոյց տուի հոգեբանական բառերու քանի մը սխալներ, զորս գործած էր Թորդոմ պատրիարք, իր մտաւորական պատրաստութեամբն աւելի ծանր քան Պարսամեանը:

Քանի դեռ կը յածինք բառագիտական քննադատութեան սահմանները մէջ, Սխալներու այս երկար գլուխը չփակած՝ յառաջիկային ցոյց պիտի տամ նաեւ Փրոֆ. Վահան Արծրունիի և Փրոֆ. Հրաչեայ Աճառեանի մասնագիտական սխալները, — եւ այս՝ նախ ի չահ հայ մտքի նուաճումներուն դանձարանին, երկրորդ՝ վէճը զուրս հանելու համար երկու անձերու ընդդիմախօսութեան տաղտկացուցիչ շրջանակէն, եւ երրորդ՝ որոշ նպատակով մը, զոր բանիմաց ընթերցողը կր հասկնայ անշուշտ՝ առանց իմ բացատրութիւններուս, եթէ գիտէ թէ ինչպէս սկսաւ այս վէճը(1):

Ընդարձակուած նման վիճաբանութիւն մը կ'ունենայ նաեւ այն առաւելութիւնը, զէթ իմ հաչուցս, որ հատոր մը եւս կ'աւելնայ իմ գործերուս ցանկին վրայ,— արդարեւ, երբ, պատերազմի ընթացքին, կը տաւաքէի կը դասաւորէի յօդուածներս եւ ուսումնասիրութիւնները՝ թերթերու մէջ ցան ու ցրիւ, հրճուանքով տեսայ որ մօտ 30 հատորներ կազմուեցան այդ դրութիւններուս:

Արդէն այսպէ՛ս է որ կը ծնին դիրքերը Եւրոպայի մէջ:

Շնորհակալութիւն Պարսամեանի, որ ինծի առիթ կ'ընծայէ հատոր մը պատրաստելու՝ իր սխալներուն հետքն ի վեր,— յօդուտ իրեն, յօդուտ ինծի, յօդուտ հայ գրականութեան:

Շարունակենք, ուրեմն, որսալ Պարսամեանի սխալները:

×

Ձեմ ուղեր բարակ մաղել:

Բայց հարկ կը համարիմ մատնանչել, որ Պարսամեան քիչ մը շատ կը գործածէ «հոգեկան եւ իմացական» բառերը, այսչէս քով քովի եւ իրարու չաղկապուած (Արեւմուտք, 47): Ահարոնեանի նուիրած իր մէկ գրքին մէջ եւս (էջ 181): Անպիտան չաղկապ մըն է այս եւը, որ կը մատնէ թէ գործածողը ո՛ր աստիճան մտերիմ է հոգեբանական բացատրութեանց եւ ծանօթութեանց: Պարսամեան եթէ բանայ Գարագաչեանի գիրքը (Չամտոօտ պատմութիւն փիլիսոփայութեան, էջ 7), պիտի տեսնէ որ եւին տեղ կը գործածուի կամ,— այդքանն իսկ բաւական է հասկնալու թէ... ո՞վ կայ դէպին ետեւ: Հասկցողը հասկցաւ: Ուստի կ'անցնիմ, որովհետեւ կ'աճապարեմ:

Պարսամեան հոգեբանական առեղծուածներու մասին դաս տալու ժամանակ Օշականի, կը գրէ. « Մարդկային հոգիին ներքին փոթորիկներ տուող զգայութիւններ են ի հարկէ սիրոյ, մահուան, նախանձի, ոճիրի, տեղութեան եւ նման գրական կամ բացատական զգայութիւնները »: Տարօրինակ է որ Պարսամեան նոյն այս բառերը, զրեթէ նոյն չարաչարութեամբ, կը կրկնէ Ահարոնեանի նուիրած իր գիրքին մէջ եւս (էջ 177). « Կարեկցութեան, սիրոյ, նախանձի, տեղութեան ու ոճիրի զգայութիւնները »:

Հարկ կը համարիմ հարցնելու թէ Պարսամեան զիտէ՞ թէ ի՛նչ կը նչանակէ զգայութիւն: Խորհուրդ կուտամ չդիմել զպրոցական բառարաններու, ոչ ալ դասագիրքերու, որոնք իրմէ աւելի բան չեն գիտեր,— տարիկա հաստատելու համար էր, յատկապէս, (վախուստի դուռները փակելու միտքով), որ ըրի Թորդոմ պատրիարքի սխալներուն քաղը, այս յօդուածին գլուխը: Բայց Թորդոմ ունի հոգեբանական բառարան մը, զոր պատրաստած է հետեւողութեամբ լալանամի սքանչելի եռահատոր գործին,— ինչպէս կրցայ հաստատել բաղդատելով,— ուր կը գրէ. « Զգայութիւն (sensation).— Զգայարանները միջոցաւ կրուած տպաւորութեան մը հետեւանքով հոգիին ունեցած եղանակաւորութիւնը »: Կ'ուզէի իմանալ թէ վերը չարայարուած բառերէն՝ նախանձը ո՞ր զգայարանքով կը հասնի մեզի: Գոհ կը մնայի՝ եթէ Պարսամեան բացատրէր ինծի մասնագիտօրէն: Ըսէր նաեւ թէ ո՞ւր գրուած է աւելութեան զգայարանքը: Հապա ոճիրի՞ն զգայարանքը:

Եւ խորհէի, որ հի՛ն ու չատ հին մտաւորական մը, Արսէն գպիր(2), որ կ'ապրէր Պոլսոյ մէջ երկու հարիւր տարի առաջ, աւելի ճիչտ է հասկցեր ու բացատրեր զգայութիւնը. « Զգայութիւնն՝ է՛ անձին և մարմնոյ կցորդութիւն առ արտաքոյսն ». կամ՝ « Զգայութիւն՝ է՛ զօրութիւն իմն կրողական, որ քնաւորեալ է այլայլել ի չարտաքին զգալի յիրէ »: (Արսէն գպիր դիտէ նաեւ թէ զգայութիւնները կը բաժնուին երկու խումբի,— արտաքին եւ ներքին):

Պարսամեան ապահովաբար զգացումը կը շփոթէ զգայութեան հետ:

Վիճաբանութիւնը առանձին դիտութիւն մըն է, որ ոչ միայն իր օրէնքներն ունի հին հելլենական ճարտասանութեան նման, այլ և իր խաղերը,

ՊՈՒՏՄ ԾԻԾԱՂ

Ի փառս գինովութեան

Շուէտի մասին գիտէի, որ մարզական մաս-նաւոր եղանակ մը ստեղծած է: Մենք Հայերս, ինչպէս եւրոպական շատ մը նորութիւններ, Շուէտական մարզաւիճն ալ հիւրընկալած էինք մեր դպրոցներէն եւ մարզարաններէն ներս: Այնոր փող-հարներէն էր հանգուցեալ Շաւարշ Քրիսեանը, որ իր այդ թեւ-ճիւ խաղցնելու յանցանքին համար, 1915ին, Թուրք «յառաջադէմ» կառավարութեան կողմէ ջարդուեցաւ իբրեւ յեղափոխական:

Կարծիքս այն էր, որ ինչպէս եւրոպական քաղաքակրթութիւն կոչուած վանդալ հնարքներ, Շուէտական մարզաւիճն ալ հնարուած էր, մեզի պէս նորոյթէ շլացող փոքր ազգերուն, իբրեւ ապրանք ծախելու համար:

Սակայն, անցած օր, երբ «Ցառաջ»ի մէջ կարդացի «Գինովներու Կզակին»ը, զաղափարս բոլորովին փոխուեցաւ մարզանքի մասին:

Շուէտացիները, իրենց հնարած սոյն մարզաձեւը կը կիրարկեն ոչ միայն տկարները զօրացնելու եւ կարճահասակները երկարելու, այլեւ գինովները սթափեցնելու համար: Շուէտի կառավարութիւնը, իրրեւ հակալկոլական, հակառակորդ եւ թշնամի է եղեր ըմպելիներու և գինովներու: Ի՜նչ անգութ եւ անճաշակ բան:

Այդ երկրին «ոստիկանները, փողոցներէն կր հաւաքեն գինովները, կը տանին ոստիկանատուն, ուր մասնաւոր բժիշկ մը, մարզանք կատարել կու տայ» եղեր այդ գինովներուն: Պարզապէս անոնց աղաւաղութեան կապաւմբ...

Մեր օրով, Թուրքիոյ մէջ, գինովները ամէն ազատութիւն կը վայելէին: Անոնք փողոցներու մէջ, աջ ու ձախ պատերը բարեւելով, հայհոյելով, դանակ-դաշոյն ճօճելով, չօրորալով-օրօրուելով կ'անցնէին փողոցներէն: Երբեմն ալ, մայթերուն վրայ հասակ կր փռէին խռկալով... Ի՜նչ ազատ երկիր էր Թուրքիան:

Շուէտի մէջ, գինովներու «պատիժ»ը չի վերջանար մարզանքով միայն: Ոստիկանատան մէջ, դեռինը թուղթի կտորներ կը նետեն եւ զանոնք հաւաքել կուտան եղեր արբեցողներուն:

Կ'երեւայ թէ, այս ալ մարզանքի ուրիշ ձեւ մըն է, որ կրնայ օգտակար ըլլալ այդ մարդոց, իրենց տունը կարգի դնելու, երբ իրենց կիները, դրացիներու հետ բամբասանքի բռնուելով, կամ ապտ փրկելու համար ժողովէ ժողով վազելով, եբեսի վրայ ձգեն տան ժողվբտուքը...

Այս բարերար պատիժը կիրարկելը կրնայ եւ օգտակար ըլլալ կարգ մը մեր ազգային հաստատութիւններուն եւ առեւտրականներուն ալ, իրենց դրասենեակին խառնափնթոր թուղթերը կարգի դնելու տեսակէտէն:

Գինովներուն համար, «բուժարան - դղեակներ եւ նոյնիսկ կղզի մըն ալ յատկացուած է, ուր անոնք, օրական քանի մը լիտր կաթ եւ մաքուր ջուր խմելու, ինչպէս և զբօսնելու և թեթեւ արհեստներով զբաղելու պարտադրանքին տակ դրուած են» եղեր: Կը նախանձիմ Շուէտի գինովներուն...

Հակառակ ըմպելիի բարեկամ չըլլալուս, չար սատանայ մը կը դրդէ Շուէտ երթալ եւ հոն գինովնալ, պարզապէս օգտուելու համար վերի պատժախնամքներէն...

Հոս, մեր մէջ ալ պակաս չեն գինովներու տեսակներ: Ներկայիս հրապարակը ողողած են «զերհայրենասիրութեան» օշարակով գինովցածները: «Հակահայաստանեան»ներով չրջապատուածի մտավախութեամբ բռնուածներ: Կազմակերպութիւններէն ներս - դուրս ելլել մոնելը ազգասիրական գործ նկատողները: Գրպանը ուղեղին հետ չփոթողներ: Հայերէն ստորադրութիւն մը դնելը, հայութեան հետ կապ պահելու համար բաւարար համարողներ եւ հաղարաւոր մղոն հեռուներէն, «տեղատարափ»ի ձայն առնողները...

Որքա՜ն ուրախալի բան կ'ըլլար, եթէ Ա. Հայաստանի կառավարութիւնը Շուէտի նման Սեւանայ կղզին յատկացնէր մեր զաղթահայ հոգեգինովներուն եւ հոն, առատ կաթ, մաքուր ջուր եւ թեթեւ աշխատանք տրամադրէր անոնց, իրենց իրատեսութիւնը գտնելով՝ վերադառնալու համար մեր մէջ:

Կ. ՊԵՏՈՒՇ

Ի ՓԱՌՍ ԳԻՆՈՎՈՒԹԵԱՆ

(1) Ողբացեալ Ռուբէն Բերբերեան ինծի կը պատմէր թէ Փրոֆ. Ադոնց, իմ բնութագրութիւնը ընդունելէ յետոյ, կ'ըսէր թէ ես կրնայի ինծի համար ստեղծել մարզանք մը, որ ինծի համար ամենէն յարմարը ըլլար, ինչպէս ինք ստեղծած էր իր համար: Ես ալ կը պատասխանէի թէ ես ալ կրնայի ստեղծել մարզանք մը, որ ամենէն յարմարը ըլլար Փրոֆ. Ադոնցի համար, ինչպէս ես ստեղծած էի իմ համար: Ինչ որ ալ ըլլայ, Ռուբէն Բերբերեան ինծի կը պատմէր թէ Փրոֆ. Ադոնց, իմ բնութագրութիւնը ընդունելէ յետոյ, կ'ըսէր թէ ես կրնայի ինծի համար

ՀԱՇՏՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ

ՖԻՆԼԱՆՏԱՑԻ ԴԻՏՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ.— ՆՈՐ ՎԷՃԵՐ.— ՖՐԱՆՍԱ ԿՐՆԱՑ ՄԱՍՆԱԿՑԻԿ.— ՆՈՐՔԷՆ ԴԱՂՏՆԻ ԺՈՂՈՎ

Հաշտութեան Խորհրդաժողովին առջեւ, Ֆինլանտայի պատուիրակութիւնն այ իր տնտունչները յայտնեց փափկութեամբ, խնդրելով մեղմացնել դաշնագրին հողային եւ տնտեսական պայմանները: « Մոսկուայի մէջ կնքուած հաշտութեան պայմանագրով, Ֆինլանտա կը կորնցնէ Վիփուրի (Վիպորկ) նահանգին մէկ մեծ մասը, 23.000 քառ. քիլոմեթր: Այդ շրջանը ունէր 430.000 բնակիչ, որոնք գինուորական գործողութեանց դադարումէն վերջ փոխադրուեցան ուրիշ դաւառներ: Այս բնակչութեան տեղաւորումը չատ ժամանակ եւ ծանր դրհոդութիւններ կը պահանջէ: Դաշնագրին համաձայն կը կորնցնենք նաեւ Փէցամոյի շրջանը, Սառուցեալ ովկիանոսին վրայ եւ Փէրքիալան, մայրաքաղաքին մօտ: Գալով տնտեսական պայմաններուն, կարդ մը զեղչեր եղան հատուցումներու մասին, չնորհիւ սպարապետ Մաթալինի բարեացակամութեան: Եթէ կարելի ըլլար հատուցումներու գումարը 300 միլիոն տոլարէն իջեցնել, օրինակ, 200 միլիոնի, մեծապէս պիտի դիւրանար մեր պարտաւորութեանց կատարումը »:

Բոլոր նախկին թշնամի պետութիւնները լսուած ըլլալով, ընդհ. ժողովը եւ քաղաքական ու տնտեսական յանձնախումբերը սկսան ուսումնասիրել յայտնուած կարծիքները եւ դանդատները:

Ուրբաթ օրուան նիստին մէջ, խորհրդային Բ. պատուիրակը, Վիշինսկի առարկեց թէ Ֆրանսան իրաւունք չունի մասնակցելու Ռումանիոյ եւ Ֆինլանտայի դաշնագիրներուն վերջնական խմբագրութեան եւ մանաւանդ քուէ տալու: Այս առարկութեան ուժգնօրէն ընդդիմացաւ Նոր Զելանտայի ներկայացուցիչը, բացագանչելով.

— « Զգեցէք որ գործ տեսնենք: Այստեղ նըստած կը չաղակրատենք: Ժողովուրդը գործ կը սպասէ մեզմէ »: Ֆինլանտական յանձնաժողովին մէջ ալ ուրիշ խորհրդային պատուիրակ մը, Նովիքով, նոյն առարկութիւնն ըրաւ Մ. Նահանգներու մասնակցութեան դէմ: Անգլիական պատուիրակը անմիջապէս պատասխանեց թէ այդ խնդիրը ընդհ. ժողովին կը վերաբերի: Ի վերջոյ երկու խորհրդային պատուիրակները յայտարարեցին թէ հակառակ չեն որ Ֆրանսա եւ Մ. Նահանգները մասնակցին յանձնաժողովներուն, բայց իրաւունք չունին քուէ տալու: Ֆրանսական պատուիրակութիւնը պիտի պնդէ քուէարկութեան իրաւունքին վրայ: Ամերիկացիներն ալ պիտի պայքարին Ռումանիոյ դէմ, նոյն իրաւունքն ստանալու համար: Խորհրդային պատուիրակութիւնը չուզեր որ Ֆրանսա քուէարկէ նաեւ ռումանական եւ պուլկարական յանձնաժողովներուն մէջ:

× Երէկուան նիստին մէջ, Պ. Պէվին, Անգլիոյ արտաքին նախարարը, առաջին անգամ երեւալով Խորհրդաժողովին մէջ, պիտի առաջարկէր Աւստրիան ալ հրաւիրել, որպէսզի յայտնէ իր տեսակէտները:

× Մ. Նահանգներու արտաքին նախարարը Փարիզ հրաւիրեց երկու ականաւոր ծերակուտականներ, Վանտէնպէրկ (հանրապետական) եւ Քոնանները, Վանտէնպէրկ (հանրապետական) եւ Քոնանները, որոնք արդէն ճամբայ ելած են: Իրազեկները կը հաւատան թէ Մ. Նահանգները կ'ուզեն զօրացնել իրենց պատուիրակութիւնը, պայքարելու համար Խ. Միութեան դէմ:

Զրոյցի մը համաձայն, Զորսերը զաղանի ժողովներ պիտի դումարեն, լուծելու համար կարգ մը վիճելի խնդիրներ, որոնց կարզադրութիւնը դժուար է ընդհ. ժողովներու մէջ:

× Մինչեւ Օգոստ. 20 պայմանաժամ տրուեցաւ պատուիրակներուն, որպէսզի գրաւորապէս յայտնեն իրենց տեսակէտները հաշտութեան դաշնագիրներու մասին:

UNRRAի համագումարը վերջացաւ ժրնեւի մէջ: Ան այժմ պիտի չարունակէ գործել, մինչեւ որ Միացեալ Ազգերը նոր կազմակերպութիւն մը ստեղծեն: Ամենէն դժուարին խնդիրը 800.000 տարագիրներու տեղաւորումն է, զանազան երկիրներու մէջ: Մ. Նահանգները տրամադիր են մաս մը Հրեաներ ընդունելու: Լեհերը եւ Չեխերը պիտի փորձեն հայրենիք վերադարձնել իրեն հազարաւոր ազգակիցները: Այս առթիւ ժողովը հաստատեց թէ դեղերու սով մը կը սպասուի Եւրոպայի:

ՀՈՒՆԳԱՐԻՈՑ մէջ 1530 կաթոլիկ եկեղեցական կազմակերպութիւններ լուծուեցան, խորհրդային իշխանութեան հրամանով: Ռուսերը ուզղակի կ'ամբաստանեն կաթոլիկ կղերը թէ աջակցութիւն կը գտնէ խորհրդային իշխանութենէ եւ Խ. Միութեան դէմ: Մեծ յուզում կը տիրէ ամբողջ երկրին մէջ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԱՂԵՍՏԻՆի գինուորական ատեանը մահուան դատապարտեց 18 հրեայ ահաբեկիչներ, իբրեւ հեղինակները Հայֆայի չոգեկառքի գործարանին վրայ կատարուած յարձակման (17 Յունիս): Այս վճիռին հետեւանքով, կը վախցուի որ հրէական դաղանի կազմակերպութիւնը նոր ահաբեկումներ կատարէ, կամ անգլիացի սպաներ եւ գինուորներ դերի բռնէ իրրեւ պատանդ: Սպաներուն եւ գինուորներուն հրամայուած է հրէական թաղերը չերթալ առանց դէնքի կամ առանձին: Թերթերը կը դրեն թէ 18 ամբաստանեալներուն մահավճիռը արուեցաւ ի բացակայութեան, որովհետեւ դատավարութեան ատեն բոլորը մէկ բերան կ'ուրպէին: Հարկ եղաւ նորէն բանտ փոխադրել եւ դատը չարունակել: Այս առթիւ ցկեանս բանտարկութեան դատապարտուեցան նաեւ չորս կիներ, իրրեւ մեղսակից: — 1286 հրեայ դաղթականներ որոնք կիպրոս փոխադրուած էին, արդելափակուեցան Քաթալոսի ճամբարին մէջ, վրաններու տակ: Շատ չուտով նոր դաղթականներ կը հասնին Հայֆա, պաղեստին մտնելու համար առանց արտօնագրի: — Անդլիոյ դաղթային նախարարը Փարիզ եկաւ, խորհրդակցելու համար Պ. Պէվինի հետ:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՑ բրիտանական չրջանին գերման մասնագէտները պիտի արձանագրուին այսուհետեւ: Հաստատուած է որ չատերը խորհրդային չրջանը կը դաղթեն: Սուզանաւերու եւ ականներու 6000 մասնագէտներէն հազարը փախած են, իրրեւ կամաւոր ծառայելու համար Խ. Միութեան մէջ որ չատ նպաստաւոր պայմաններ կ'ընծայէ:

50 *ԳԵՐՄԱՆՆԵՐ, 20—25 տարեկան, երեք - երեք չարուելով, գինուորական ցոյց մը կատարեցին Պերլինի մէջ, համաձայն գերման հետեւակազօրքի սովորութեանց: Այս առթիւ անարգեցին այն Գերմանուհիները որ սիրային յարաբերութիւններ հաստատած են դաշնակից գինուորներու հետ: Գերման ոստիկանները ցրուեցին ցուցարարները, որոնք նորէն վերակազմուեցան: Անգլիացի - ները չմիջամտեցին:*

ԱՆԳԼԻԱ եւ Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԸ մերժեցին ֆրանսական ծրագիրը, որ կը տրամադրէր չորս կեդրոնական գործակալութիւններ հաստատել Գերմանիոյ մէջ, տնտեսական գործերը վարելու համար:

ՔԱՐԼ ԼԻՊՆԷՒՏԻ (համայնավար) սպանութեան առթիւ (1919), գեման ոստիկանութիւնը նորէն ձերբակալեց Ծովային հարիւրապետ մը, որ նախապէս դատուած, բայց ազատ արձակուած էր:

ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐՈՒ միջազգային համագումարը կը բացուի այսօր Փրակայի մէջ: Պիտի տեւէ 15 օր: Օրակարգի վրայ կան հետեւեալ խնդիրները.— Ուսանողներու դերը չետպատերազմեան աշխարհին մէջ. — Ուսանողներու միջազգային կազմակերպութեան մը ստեղծումը եւն:

ՄԻՍԻ ԵԻ ՋՈՒԿի արձանագրութիւնները ջրնջուեցան: — Մասամբ խանութները պիտի փակուին երկուշաբթի, երեքշաբթի եւ չորեքշաբթի օրերը: — Ազգ. տնտեսութեան նախարարը յայտարարեց թէ խստօրէն պիտի արգիլուի գինեբուլ չաեղումը՝ ամէն տեսակ ապրանքներու համար: Երեք տեսակ ճաչարաններ պիտի հաստատուին. առաջինը՝ 45 ֆրանքի, աղատ որեւէ տուրքէ, Բ.ը՝ 45—250 ֆրանք, կարզ մը տուրքերով, Գ.ը՝ 250էն վեր: Գինի պիտի բաժնուի ամիսը վեց լիտր:

739.630 *ՀՈԳԻ օդաչոխութեան պատած են Փարիզէն, Օգոստոս 10—15, առանց հաշուելու անոնք որ կառքով մեկնած են: Ընդհանրապէս դէպի հարաւ կ'երթան:*

ԳՐԱԳԻՏ ՈՒԼԼԶի մարմինը հրկիզուեցաւ, համաձայն իր կտակին (տես Բ. էջի յօդուածը):

ՄՈՍԿՈՒԱՑի պատրիարքը, Ալէքսիյ արք. կարմիր Դրօշի չքանչանը ստացաւ, իբրեւ վարձատրութիւն իր հայրենասիրական ծառայութեանց:

ՀԻՒԼԷԱԿԱՆ ՌՈՒՄԲի դէմ դէնք մը հնարուած է Ամերիկայի մէջ, «կափա», որ ռումբեր կ'արձակէ երեք մեթր երկայնութեամբ եւ մատիտի հաստութեամբ:

ԱՐՏԱԴՐՈՒԹԵԱՆՑ նախարարութեան պաշտօնեաներէն երեք հոգի ձերբակալուեցան: Ամբաստանուած են թէ 25—30 միլիոնի զեղչած էին 100 միլիոնի տուզանք մը, փոխան երեք միլիոն ֆրանքի:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Ֆր. կապոյտ խաչի Պուլ. Օտտոյի եւ Լա Քափիւսէլի մասնաճիւղին կողմէ, Օգոստ. 25ին, Նաւարեանի օդասուն պարտէզին մէջ: Camp Roseraie les Pins, Quartier Bastide, St Antoine: Գեղարուեստական նոխ բաժին: Խմբերգ, մեներգ, արտասանութիւն, կովկասեան պար՝ Նոր Սերունդի եւ Ֆր. Կ. խաչի Սանուիիներուն կողմէ: Առակնկարներ: Կը ներկայացուի «Երկու Որսորդներ»ը Նոր Սերունդի կողմէ: Հեղինակութիւն Հ. Գարեգինեանի, դեկավարութեամբ Ա. Յակոբեանի: Մուտք՝ 25 ֆրանք:

ԼԻՈՆ. — Ազգ. Եկեղեցական Միութիւնս պատիւ ունի ծանուցանելու իր թեմին պատկանող բոլոր հայրենակիցներուն եւ Ազգ. մարմիններուն թէ՝ դիւրացնելու համար եկեղեցական եւ այլ հանրային պէտքերու մատակարարումը եւ անոնց բարւոք պահպանումը, կը խնդրէ անհատներէ եւ կազմակերպութիւններէն որպէսզի հաճին ուղղակի 15 օր առաջ դիմել ուղղակի վարչութեանս, 69, rue Louis Blanc, Lyon, նախօրօք որոշելու համար թուականը օրինակ՝ պատարագի, մկրտութեան եւ Ս. Պատարագի: Նոյն խակ կարելի է նախքան թաղապետութեան դիմելը վարչութեանս հետ համախորհրդակցիլ դադրեցնել յուղարկաւորութեան մը ժամը եւ օրը:*

Վարչութիւնս ստիպուած է այս կէտը ուղղել, աւելի կանոնաւորելու համար ազգային գործերը, և կանխելու զանազան անախորժութիւններ, որոնք կրնան տեղի ունենալ, եթէ դիմումները կատարուին վերջին պահուն:

Դիւան

ՇԱՎԻԼԻ մէջ, Ա. Ահարոնեանի 80ամեակին առթիւ սարքուած հանդէսին մէջ, ուր խօսեցաւ Հ. Բալուեան, նախագահութեամբ Շ. Նարդունիի, զարդաճիշերէ եւ լուսանկարի վաճառումէն գոյացած է 2000 ֆրանք: (Յանձնուած է Ահարոնեան Ֆոնտի Յանձախումբին):

Աքէնէէն կարապետ Պզտիկեանի որդեգիր աղջնակը, Գոհարիկ, մօր անունը Նուրիկա, կը փնտռէ իր երկու եղբայրները որոնք 1915ին Իզմիրի մէջ Տէր Յակոբեան դերասանական խումբին կողմէ որդեգրուած են: Տեղեկացնել Տիկ. Գազանճեանի, 63, Fg. Poissonnière, Paris (5e).

Աքէնէէն Այրի Տիկ. Աբրամ Կայծակ կը փնտռէ իր հօրեղբօր կինը՝ Գոհար Սարեան եւ զաւակները որոնք պատերազմէն առաջ Փարիզ կը բնակէին: Տեղեկացնել վերոդրեալ հասցէին:

Ուշադրութի՛ւն կօշկակարներուն

Ունինք կաշիի վաճառատուն Crepin եւ Tannerie: Ձեր բոլոր գնումներու համար դիմեցէք Ց. Գ. Փափազեան վաճառատունը, 223 rue Tolbiac, Paris(13). Tél. Gob. 64-54: Բաց է ամէն օր ժամը 8էն 12 եւ 14էն 18, գոց է ուրբաթ եւ չաբաթ օրերը: Հաղորդակցութիւն՝ métro Tolbiac, Place d'Italie, Glacières:

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ, ALLO, ALLO, Tél. 857.31

ԲԱՑՈՒԱԾ է, չատ մատչելի պայմաններով

Վ. ՎԱՐԱՆԱՑԵԱՆի

կառատունը (garage), 20, Rue Berlioz, NICE

ԲՈԼՈՐ ԱՒՏՈՒՄՕԱԻԻ եւ նորոգութիւններու համար դիմել վերոյիշեալ հասցէին: Բաց է ամբողջ գիշերը:

ՄԱՄՈՒԼԻ ՏԱԿ Է՝ 1947ի տարուան պատի օրացոյցներու պլօճը (չաբաթական), ճոխացուած պատմական, գիտական եւ գեղարուեստական ընտիր հատուածներով: Ֆրանսահայ կազմակերպութիւններու հաշուոյն մեծաքանակի համար մասնաւոր զեղչ: Դիմել մինչեւ Օգոստոս վերջը Տպարան Ս. Փոդիարեանի, 70, Rue Paul-Bert, 70 Lyon (R.)

ՄԵԾԱՔԱՆԱԿԻ ՅԱՏՈՒԿ ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ

կերպասի, պատրաստ հագուստի Այգազեան բամպակեղէնեներու, պօնեթըրիի մեծաճանաչ վաճառատուն: Ապսպրանքները կ'ընդունուին ճամակով եւ հեռախօսով՝ վիէն 6-54:

ԴԻՄԵԼ Ն. ԱԼԻՔՍԱՆԵԱՆ

71bis Rue Boson, Vienne (Isère)

ՁԵՐ ԻՆՔՆԱՇԱՐԺԵՐԸ

Գնելէ կամ ծախելէ առաջ դիմեցէք՝

ՇԱՀԱՆ ՍԱՐԵԱՆԻՆ

Դուէ էֆ որ պիտի շահիք

3 Villa Monceau, Paris 17, հեռաձայն Wag. 13-95

AIX-LES-BAINSի ՄԷՋ

ՀԱՑԿ. ԵՒ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՃԱՇԱՐԱՆ

ՏԷՐ ԵՒ ՏՕՐԷՆ **ԽՈՀԱՆՈՒՐԵԱՆ**

Aix – les - Bainsի աշխարհահռչակ Mont - Révardի թելէֆերիկի կայանը, ուր պիտի վայելէք հաճելի օդ, հազուագիւտ տեսարան մը եւ բոլոր ննջարանները գոհացնող արեւելեան եւ եւրոպ. համեղ կերակուրներ, օդի, աղաղներ եւայլն:

Կէսօրէ վերջ թէյ եւ պար մինչեւ առաւօտ

Փրկեցէք ձեր եւ ձեր տղոց ակռաները գործածելով

DOLINE ALCALINE

ակռայ մաքրող հաներածաւօր փոշիի:

Կեդրոնատեղի, 47 Rue Lafayette, Paris (9)

Imprimerie DER-AGOPIAN, 17 Rue Damesme – 13e
Le Gérant : H. AGONEYAN

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE

HARATCH - Fondé 1915

R. C. S. 376 226

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

17, Rue Damesme — PARIS (13e)

Tél.: GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺԴ. Տար. 750, 6ամս. 400, Արտասահման 1000 ֆրանք

Mardi 20 Août 1946 երեքշաբթի 20 Օգոստոս

ԽԲ· ՏԱՐԻ — 18e Année N° 9779 - Նոր շրջան թիւ 418 Խմբագիր՝ Շ· ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ՝ 3 ֆր·

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

1944 ՕԳՈՍՏՈՍ 18-25

Ցիշատակի տօնակատարութիւնները իրարու կը յաջորդին Օգոստոս 10էն ի վեր, Փարիզի ազատագրութեան առթիւ:

Առաջին անգամ երկաթուղիներու պաշտօնեաները ու բանուորները էին որ տօնեցին իրենց դերձադուլին տարեդարձը:

Ո՞վ չի յիշեր այդ օրերը....

Առտու մը, զանազան արուարձաններու մէջ կ'երեւային ազդեր,— « Երթեւեկը ընդհատուած է առժամապէս » (կամ անորոշ ժամանակով): Անոնք որ վարժուած էին ամէն օր քաղաք իջնել 5-10 վայրկեանէն, էլեկտրական երկաթուղիով, կը հարկադրուէին քալել մինչեւ կէս ժամ, հարեւան փապուղին մտնելու կամ պատահական հանրակառք մը գտնելու համար:

Առեղ եղաւ որ փապուղին ալ (Մեթրօ) դադրեցաւ, եւ ստիպուեցանք Փարիզ իջնել 2—2½ ժամ քալելով: (Ամէնէն մօտ արուարձանէն):

Բախտաւոր էին անոնք որ «պզտիկ թագուհի» մը (հեծելանիւ) ունէին: Անոնք ոչ միայն դիւրաւ կ'երթեւեկէին, այլ եւ կ'օգնէին անճարներու:

Վերջացող չարքաշն տեղի ունեցաւ ուրիշ ադարտղութիւն մը,— այդ դէպի Քոնկիէնյը:

Զարաչուք վայր մը, այս քաղաքը: Կայան մը, ուրկէ կ'անցնէին հազարաւոր աքսորականներ եւ բանի աշխատաւորներ, քշուելու համար անծանօթ ուղղութեամբ: Եւ զարմանալի չէ որ մինչեւ հարիւր հազարի հասաւ ուխտաւորներուն թիւը: Բախտակից Հայեր ալ կը նշմարուէին այս անօրինակ բազմութեան մէջ:

Կիրակի, 18 Օգոստոս, բուն ապստամբութեան տարեդարձն էր:

Զարմանազան զրոյցներու ժխորին մէջ, մարդիկ չատ բան չէին դիտեր բուն անցուդարձի մասին: Օրեր վերջն էր որ հաստատուեցաւ թէ ըմբոստները դրաւած են Մոնթրէօյի քաղաքապետարանը, զեկավարութեամբ Ազատագրութեան Կոմիտէին (C. P. L.):

Նոյն դիշերը կ'արձակուէր ընդհ. ապստամբութեան կոչը: Կռիւները կը ծաւալէին: Օգոստոս 19ի առտուն Ֆրանսական դրօշը կը պարզուէր նահանգապետարանին վրայ եւ Ոստիկանական Վերատեսչութեան շէնքը կ'իյնար ապստամբներուն ձեռքը (ոստիկաններ և քաղաքացիներ):Կատաղի կռիւներ բոլոր թաղամասերուն մէջ: Պատնէշներ՝ փողոց փողոց: Եւ Օգոստոս 25ին կը հաստատուէր առաջին առժամեայ կառավարութիւնը:

Կռիւներուն հետ զուգընթաց, լոյս աշխարհ կ'ելլէին Դիմադրական ճակատին զաղտնի թերթերը, ընդհանրապէս յեղափոխական անուններով, որոնք հանրածանօթ են այլ եւս:

Մեւնոյն առեն տեղի կ'ունենային անհաշիւ ձերբակալութիւններ, յաճախ յանդելով ծայրայեղ արարքներու: Սովորական դէպք էր տեսնել մարդերը ածիլուած կիներ եւ աղջիկներ, որոնք փողոց փողոց կը քաշկռտուէին ամբոխին կողմէ, անլուր լուտանքներով:

Ուրեմն, երկու տարի անցած է այդ օրէն ի վեր, եւ ամբողջ Ֆրանսան կը փառաբանէ ազատագրութեան պայքարին յաղթանակը, պաշտօնական թէ ժողովրդական հանդէսներով:

Մինչեւնոյնտեն կ'ողբայ իր անհամար զոհերը, — հազարաւորներ զինակահարուած՝ իբրեւ պատանդ կամ յեղափոխական: Ուրիշ հազարաւորներ մեռած աքսորի ճամբուն վրայ, բանտերու, արգելարաններու կամ դերմանեան մէջ: Տակաւին անոնք որ ինկան ռազմաճակատներու կամ ռմբակոծ պատրաստուած պատնէշներու վրայ:

Ահա այսպէ՞ս է որ մեծ ժողովուրդ մը կը յարդէ իր պատմութեան ամէնէն եղերական եւ հերոսական մէկ շրջանը: Առանց դաւանանքի, դասակարգի կամ սեռի խորութեան:

Այն դիտէ որ Դաշնակիցները օդնութեան հասան ճակատագրական պահուն: Գիտէ նաեւ որ զանազան պարագաներ նպաստեցին իր վերջնական յաղթանակին:

Եւ սակայն, երբեք մի՛տքէն չանցըներ որեւէ ձեւով նսեմացնել հազարաւոր քաջերու հերոսամարտը, Փարիզի փողոցներուն եւ հեռաւոր «մաքի»ներու մէջ: Լեռնակատարներու կամ պատնէշներու վրայ:

Այսպէ՞ս է որ ժողովուրդները կը մեծնան ու բարձրանան: Կը դառնան անպարտելի եւ յաւիտենական:

Շ·

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Ծ Ա Ղ Կ Ի՛ Ր Ա Զ Ա Տ

Այո, երգի մը խորագիրը որ ուղղուած է մեր հայրենիքին, — « Ծաղկի՛ր ազատ իմ հայրենիք »:

Ի՛նչ պատկերներու եւ ի՛նչ խորհրդածութիւններու տուն կուտան այդ երկու բառերը, հոս, հայրենիքէն հեռու, հիւրընկալ բայց օտար երկիրի տակ, երբ աչքերդ կանգ կ'առնեն երիտասարդ ու խանդավառ խումբերու վրայ:

Ահա արիները գոյնզգոյն փողկապներով, կտրիճ ու վճռական, վրանները կը կանգնեն, բնութեան սա գեղեցիկ անկիւնը: Անոնք գիտեն թէ հողը որուն վրայ կը զարնեն ցիցը իրենցը չէ: Ի՛նչ փոյթ, Հայ են իրենք հոգիով, արիւնով: Աշխատող պատանին կը մռլտայ արդէն· « Ծաղկիր ազատ·· իմ ····», միւսը փայտի մը սուր ծայրով (ո՛րկէ ո՛ւր) Արարատն է գծեր: Հարցուր երրորդին թէ այդ փոսը ուր անընդհատ ջուր կը լեցնէ, ի՞նչ կը ներկայացնէ·— «Վանայ լիճը», կը պատասխանէ հպարտ:

Ու ես ալ սրտով կը սկսիմ երգել «Ծաղկի՛ր ազատ, հայ պատանի՛»:Վաղուան համար անշուշտ:

Սա պզտիկներու խո՛ւմբը Մոնլերիի կանաչազարդ բլուրներուն վրայ: Անոնք ալ եկեր են օդ ու արեւ ծծելու: Պէտք է առողջ մնայ մեր նոր սերունդը, պէտք է հայ մեծնան մեր վաղուան մայրերը: Ոչ մէկ շռայլութիւն Հայուն համրանիքին վրայ: Ի՛նչքան մսխեցին օտարները մեր հաշոյն: Ոչ մէկ մեղապարտ անտարբերութիւն մեր ծաղիկ ու կոկոն բերանները եղծելու օտար բառերով: Որքա՛ն ենք դիմափոխած ու անճոռնի ձեւ տուած մեր մայրենիքին:

Ու կը բաժնուիմ խումբէն, բնազդաբար երգելով, — « Ծաղկիր, ազատ ու Հայ, իմ պատանի, ծաղկիր ազատ հու հայրենիքիդ համար »:

ՍՕՍԻ

Մ· ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ ՍՊԱՆԻԶՆԵՐԸ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ

Աթէնքէն Պուէնոս Այրէսի «Արմենիա» թերթին ուղղուած նամակէ մը կ'իմանանք թէ ձերբակալուած են 1944 Դեկտեմբերին վայրենօրէն սպանուած ընկերը Միհրան Փափազեանի, կնոջը, զաւակին և Մ· Մանուկեանի երեք հայ սպանիչները:

ԽՈՐՀՐԴ· ԶՕՐՔԸ ԱՐԱՔՍԻ ԱՓԵՐՈՒՆ ՎՐԱՅ ?

Թեհրանէն հասած նոր լուրերու համաձայն, Ռուսերը 5—25 զօրաբաժին համախմբած են Արաքս գետին երկայնքը, Ատրպատականի սահմանապլուխին վրայ: Մոսկուայի դործակալութիւնը հերքեց այս լուրերը, բայց Անգլիացիները կը պնդեն, հիմնուելով օտար աղբիւրներու վրայ: Մեւս կողմէ Թեհրանի թերթերը կը գրեն թէ Անգլիա նորէն հնդիկ պինուորներ ղրկած է Պասրա, եւ թէ Իրանի վարչապետը մտահոգութեան մատնուած է խորհրդային պինուորներու համախմբումին եւ անգլիական պինուորներու առաքման առթիւ: Կացութիւնը չէ բարւոքած Ատրատանի քարիւղի շրջանին մէջ, ուր վերջերս գործադուլներ եւ արիւնալի կռիւներ տեղի ունեցան: Մեւս կողմէ, Թեհրանի կառավարութիւնը մտահոդ է Ատրպատականի կացութեան մասին. հակառակ անցեալ յունիսին դոյացած համաձայնութեան: Հրատարակուած լուրերու համաձայն, Ատրպատական կը չարունակէ մաքսատուրքեր գանձել Իրանի մնացեալ մասերէն ղրկուած ապրանքներու վրայ, եւ թոյլ չի տար որ ներածուններ կատարուին դէպի հարաւ: Ատրպատականի բոլոր արտադրութիւնները Ռուսիա կը ղրկուին: Թեհրանի կառավարութեան իրաւասութիւնը կը հասնի մայրաքաղաքէն քանի մը մղոն դէպի հիւսիս: Կ'լսուի թէ Ատրպատականէն յանձնաժողով մը պիտի հասնի Թեհրան, նոր բանակցութիւններ կատարելու համար:

Պաղտատէն կը հեռագրեն թէ չէյխ Ապտուլ-լահ, հարաւային - արեւմտեան Իրանի (Արաբիստան) արաբ ցեղերուն վարիչը, Գահիրէի Արաբական Դաշնակցութեան պիտի դիմէ, «որպէսզի Արաբիստանը փրկէ Իրանի կառավարութեան բռնութիւններէն»: Շէյխը յայտարարած է այս առթիւ. — « Այլեւս չենք կրնար տոկալ իրանեան լուծին եւ պիտի կռուինք մեր ազատութեան համար, մինչեւ իրաքի »:

Նեղուցներու խնդիրը կը զբաղեցնէ Անգլօսաքսոնները

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ Անգլիա եւ Մ· Նահանգները պաշտօնական յայտարարութիւն մը կը պատրաստեն, ճչտելու համար իրենց դիրքը Նեղուցներու պայմանագրի մասին: Մ· Միութեան ծանուցադրին պատճէնները Լոնտոն եւ Ուաշինկթըն հաղորդուած են ոչ միայն Մոսկուայէ, այլ եւ Անգարայէ կողմէ: Անգլիա մինչ այն տեսակէտն ունի թէ Մ·Միութեան առաջարկը չի համապատասխաներ Մոնթրէօյի պայմանագրութեան տրամադրութեանց: Ան օրինակէս չառարկեր պայմանագրին վերաքննութեան դէմ, բայց կը պնդէ որ վերաքննութիւնը կատարուի բոլոր ստորագրողներուն մասնակցութեամբ, ի հարկին դուրս ձգելով նախկին թշնամիները,— Պուլկարիա, Ռումանիա եւ Ճափոն, եւ հրաւիրելով Ամերիկան:

«Փրավտա», Մոսկուայի կուսակցական պաշտօնաթերթը, Օգոստոս 17 թուակիր յօդուածով մը կ'առաջարկէ վերջ տալ ոչ - Սեւ Ծովեան պետութեանց միջամտութեան: Ասոնցով Թուրքիոյ ուղղուած խորհրդային ծանուցադրի վրայ, թերթը դիտել կուտայ.

— « Այս առաջարկներուն արդարութիւնը բացայայտ է, երբ կարճ քննութենէ մը անցընենք Նեղուցներու հարցին պատմութիւնը: Արդարեւ, Սեւ Ծովեան պետութեանց կենսական շահերը կը պահանջեն վերջ տալ ոչ - Սեւ Ծովեան պետութեանց միջամտութեան եւ ապագային արգիլել անոնց պինուորական եւ նաւային ուժերը Սեւ Ծովու մէջ »:

Մ· Միութեան տեսակէտով, Մ· Նահանգներն ալ իրաւունք չունին մասնակցելու նոր պայմանագրին պատրաստութեան:

«Փրավտա» իր յօդուածին մէջ կը բացատրէ թէ Մ· Միութիւնը եւ Թուրքիա իրաւունք ունին առանձին կարդադրելու Նեղուցներու խնդիրը եւ այս առթիւ կը յիշէ 5—6 դաշնագիրներ, « որոնք կը հաստատեն Ռուսիոյ մասնաւոր իրաւունքները այս շրջանին մէջ »:

× Իրաղեկ աղբիւրէ կը հաւաստեն թէ Թուրքիա իր պատասխանին մէջ կանդնելով Մոնթրէօյի պայմանագրին վրայ, պիտի հերքէ Մ· Միութեան մեղադրանքները, բացատրելով թէ այն նաւերը որ պատերազմի ընթացքին անցան Նեղուցներէն, կամ իսկապէս մարտանաւեր չէին, եւ կամ մարտանաւերու վերածուած են Նեղուցները անցնելէ վերջ: Հետեւաբար, Թուրքիա անհրաժեշտ չի դտներ ուրիշ պետութեան մը աջակցութիւնը, Վոսփորի եւ Տարտանէլի հսկողութեան համար: Բայց համաձայն է փոխելու պայմանագրին կարգ մը մասնագիտական կէտերը եւ զանոնք յարմարցնելու արդի պինարուեստի պայմաններուն: Ուրեմն տրամադիր է մասնակցելու միջազդային խորհրդաժողովի մը, եղած համաձայնութեանց չրջանակին մէջ, պայմանաւ որ յարգուին Թուրքիոյ հոդային ամրողջութիւնը եւ դերիչխանութիւնը:

× Թուրքիոյ վարչապետը յայտարարութիւն մը ուղղելով մամուլին, կ'ըսէ թէ ինք լաւատես է միջազդային կացութեան մասին: « Կատարեալ վստահութիւն ունինք միջազդային խորհրդաժողովներու արդիւնքին վրայ: Բայց եւ այնպէս, կարելի չէ ձեռնարկել զօրացուցում: Ներկայ պայմաններուն մէջ, այդպիսի որոշում մը կրնայ վտանգաւոր դառնալ »:

× L'Ordre երկար յօդուած մը հրատարակած էր կիրակի օր, հետեւեալ խորագիրներով.— « Հիւանդ Մարդը մեզի կը վերադառնայ հաշմանդամ: Թուրքիա նորէն իր փրկութիւնը կը փնտռէ փոխադրութեանց եւ ազգերու մրցակցութեանց մէջ »:

Յօդուածադիրը վերլուծելով վարչապետ Րէճէպ Փէքէրի ճառը՝ ռուսական ծանուցադրին առթիւ, կը ծաղրէ անոր ամբարտաւան չեչտը, կը պարդէ Թուրքիոյ ներքին կացութիւնը, եւ կ'եզրակացնէ·

— « Այսօրուան Թուրքիոյ կացութիւնը չատ կը նմանի Լեհաստանի վիճակին՝ 1939ին: Համաձակութիւն ստանալով անգլեամերիկեան օդնութեան խոստումներէն, Պէքերը եւ Ռիծ-Սմիկլիները չատ բարձր կը խօսէին, նոյնիսկ Ֆրանսայի: Տանդիկը լեհական մնաց, սակայն Լեհաստանը անհետացաւ: Անգլեսաքսոնները ամէն բանէ առաջ այս մասին պէտք է մտածեն: Որքան անքաղաքագիտական պիտի ըլլար Ռուսերուն համար, իրենց ա-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ· էջ)

ՆԵՐԳԱՂԹ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻՆ

Լոնտոն հասած հեռագրի մը համաձայն (15 Օգոստոս) Յունաստանէն 3000 Հայեր մեկնած են Հայաստան: Հեռագիրը այս առթիւ կը յիշէ թէ պրոֆ· Ճիվէլեկով, անդամ Հայաստանի Գիտութեանց Ակադեմիային, վերջերս պահանջած էր Մ· Հայաստանի միացնել 1920ին Թուրքիոյ դրաւած հայկական հողերը, վերակազմելու համար հայկական հին պետութիւնը: ,,,

Աթէնքի «Ազատ Օր»ը կը հրատարակէ Մակեդոնիայէն եւ Թրակիայէն մեկնած Հայերու ցանկերը, ընտանիքի անդամներու թիւերով:

ՅՈՒՆ ՇԻՆԱՂՆԵՐԸ

(ՊԱՏՄՈՒԱԾՔ)

Տարաշխարհիկ սերմնացաններ, երկինքէն, քաղաքին վրայ, պարկերով հրահատիկներ պար - պեցին ու հեռացան անմիջապէս:

Քաղաքը սպասեց իր խլուրդի գետնափոքրիկներ մէջ, մահասարսո՛ւռ, մինչեւ որ անոնց երկնասոյզերու ամէհի արձագանդը մարեցաւ, իրենց վերադարձի ճամբուն վրայ:

Անոնց վարուցանի ափերը բացուած էին անպարագիծ, աջէն ու ձախէն, առանց զանազանութեան: Աւե՛ր, աւերա՛կ, փլուզո՛ւմ, փլատա՛կ. ոլոռնց վերեւ ամպամման փոշին կը յածէր խեղդար:

Այդ դժոխաբոյս հրահատիկներէն հատ մը պայթած էր հեռաւոր դղեակի մը գլխին, ու վտեր էր գայն գետին, աղիքները դուրս թափած: Դիահանում, ինչախոյզ աշխատանք, մաքրագործում, օրերով ու ամիսներով: Հիմա, ան խաղավայրն է թաղամասի մանուկներուն:

— Արտա՛շ, Սուրէ՛ն, եկէ՛ք տուն - տուն խաղանք...

Հրաւէրը, չեփորի մը պէս հնչեց, անոնց մանկական հոգիներէն ներս, բնազդի ճամբով ու երեքը մէկ վազեցին դէպի լքուած աւերակները, ինչպէս թռչունները կը խոյանան ցորենի հասուն արտի մը վրայ:

— Դո՛ւն, Արտաշ, հող կը կրես. Սուրէ՛ն, դուն ալ կղմինտը, ես ալ հիմերու քարեր:

Ամրան արեւը կը հատաքէր կայծեր, երկնամարչէն, իր հնոցը հրահրելու համար: Թռչունները կը սաւառնէին ողբանուագ՝ փլատակներուն վրայէն: Մին իր քանդուած բոյնը կը փնտռէր, միւսը՝ իր կորսուած ձագուկները, որ մէկն ալ՝ թեւաւոր, նորատեղծ հրէշներու սարսափէն տակաւին սրտաճաք: Իսկ Միջերկրականը ջրասիւներու ահագնադղրդ անկումէն փչրուած թեւերը կը շարժէր ցաւատանջ:

Բայց միջօրէ չեղած, մանուկներուն տունը բարձրացած էր արդէն անկիւն մը, միայարկ, երկու պատուհաններով: Հիմա, ան կը փայլէր վերջալոյսի ցոլքերուն տակ, իր տրմնադիրներուն հոդիներուն պէս ճերմակ և անբիծ: Տուն չինողները քնացան առաջին գիշերը, վաղուան վայելքին անմեղունակ երազով:

Բայց, առաւօտուն, երազը իր աչքերը կը բանար անսպասելի եղերապատակերի մը առջեւ: Թշուառական ձեռք մը հիմնայատակ կործաներ էր իրենց նորաշէն տունը: Մանուկները տխրեցան իրենց քրտնածոր աշխատութեան աւերումէն ու սկսան ընդվզիլ անմեղունակ հարցականներով: Ո՞վ էր աւերողը, եւ ի՞նչ իրաւունքով...

— Տղա՛ք, նորէն չինենք, վճռեցին երեքը միաբերան ու վերաշինեցին զայն անմիջապէս, կրկնապատկուած թափով:

— Աներես օտարականնե՛ր... նորէ՞ն սկսաք... պիտի չթողում... այս հողը ձեզի չէ՛... հասկցա՞ք... կը սպառնար հարեւան Միշէլը, յաջորդ առաւօտուն, բռունցքները ցցած, իրենց աչքերուն առջեւ հիմնայատակ, քար ու քանդ ընելով վերաշէն տնակը:

Մանուկները լռեցին սարսռահած, ու հալածական թիթեռնիկներու պէս, Միշէլին խոժոռաբիբ նայուածքին տակէն փախան իրենց տուները, սրտաբեկ:

Բայց տուն չինողներուն չինարար ոգին ա՛յնքան վառ էր հեռաւոր արեւի մը ճառագայթումին պէս ու ցեղային բնազդը ա՛յնքան հզօր ու անմոռաց, որ երբեք չընկրկեցան խափանարար տ. աւերիչ բռունցքին առջեւ: Ու յաջորդ օրը սկսան դաղտագողի փախցնել կղմինտը, հող ու քար, մրջիւններու պէս, աւերակոյտէն իրենց պարտէզը, ուր, իրենց սեփական հողին վրայ կանդնեցուցին մանկատունը դարձեալ:

Հիմա, ան անվախ կը բանար լուսամուտները արեւին դէմ, սուսերալոյս խաղերով: Ո՛չ ոք կը համարձակէր մօտենալ իրեն չար դիտումով, հաւերն անգամ կը քաչուէին, կարծես բնազդական մղումով: Ընդհակառակն, օրէ օր կը կատարելագործուէր, կը դեղեցկանար, արտաքին ու ներքին յարդարումներով:

— Արտա՛շ, Սուրէն, եկէ՛ք պարտէզ մըն ալ չինենք տունին առջեւ:

— Հա՛, աղէկ ըսի՛ր, Լեւոն, վաղն իսկ:

Վերջալոյսը ամպերու թխպայորդ կարաւան մը կը հալածէր, իր կարմրարորբ նիզակներով: Բայց վերահաս դիշերուան աղջամուղջէն յողնած, պարտուած արեւը քաչուեցաւ լեռներու ետին, երկնադաշտը թողլով ամպերու արշաւանքին: Ցան - կացած հրեղէն նժոյդ մը սկսաւ ջրկիլ արշաւատոյր, որուտադոռ, վաղցնելով իր հեղեղամման լորձունքը, երկրի վրայ, մինչեւ լոյս:

Առաւօտուն, երկնակամարը՝ լուացուած, ջինջ ու կապոյտ հայելի մը, իսկ գետինը՝ ջրաթաթախ, պղտոր սպունգ մը: Մանուկները չարագուշակ նախադգացումներով, վազեցին խոռվայոյզ, պարտէդ: Աւա՛ղ... մանկատունը կը լողար ջրակոյտի մը մէջ խեղդամահ, կքա՛ծ, փլփլած: Աղէտը այս անգամ հարեւան Միշէլէն չէր, այլ անտղոք բնութենէն որ քայքայած էր իրենց բոյնը:

Անոնց ամէնէն պզտիկը՝ Արտաշ՝ տկաւ հեկեկալ ու լալ դառնապէս:

— Ինչո՞ւ կուլաս... Նոր մըն ալ կը չինենք. աւելի՛ հաստատուն, աւելի դեղեցկաչէն, հունա՛, վերը, բարձունքին վրայ, ուր հեղեղը ամենեւին չի կրնար հասնիլ...

— Այս անդամ եկեղեցի մը չինենք, որ Աստուած պապան չփլցնէ, պատասխանեց Արտաշ:

— Չէ՛... դպրոց չինե՛նք, դպրո՛ց... խոշոր, երկու յարկով, մեծամիտ, առջեւը պարտէզով, պատասխանեց Սուրէն:

Ոտքերը բոպիկցան, թեւերը սօթտուեցան, չիդերը պրկուեցան, քրտինքը սկսաւ վազել, ճիշդ նախորդ դիշերուան հեղեղին նման: Ու քանի մը օրուան մէջ, պճըլիկները կոթողեցին երկյարկանի փառաւոր դպրոց մը, յաւաջմասը պարտէզով մը օժտուած, որ իր ճերմակ պատերով ու կանոնաւոր դիծերով կը նմանէր իսկապէս կրթական պաշտօնատան մը, որուն գլխին կը պակսէր միայն դրօշակ մը դեղածուփ:

Յաջորդ օրը, դպրոցին պարտէզը, անսպասելի բանակռիւ մը տեղի կ'ունենար — դրօշակի կռիւ:

— Ա՛տ չէ... ասիկա է...

— Չէ՛, իմինս է. ես հօրս հարցուցած եմ:

— Ես ալ... իմ հօրս ըսածը շիտակ է:

— Չէ՛... իմս շիտակ է... ա՛ս պէտք է դնել...

— Չէ՛, չըլլար, իմ բերածս.....

Լեւոնն ու Սուրէնը, փոքրիկ աքաղաղներու նման, դէմ դիմաց ելած, աւին, տուին իրարու, իւրաքանչիւրը յամառօրէն պնդելով իր ըսածին վրայ: Ձայները հետզհետէ սկսան բարձրանալ, շրթները դողալ, դէմքերը դունատիլ ու աչքերը կարմրիլ: Պզտիկ դեւի ձագ մը կը չրջէր երենց մատաղ հոգիներուն մէջ, կէրքին խելառ թափահարումներէն մոլեգնած, որ կը սպառնար քանդել ամէն միութիւն, համերաշխութիւն զոր համագործակցաբար ցոյց տուած էին մինչեւ հիմա:

Ամէնէն պզտիկը, Արտաշ ապշահար կը դիտէր բանակռիւը: Կը զարմանար... ինչո՞ւ այս պառակտումը: Իրեն այնպէս կը թուէր թէ դրացի Միշէլը եկեր, կանդներ է սեւ կատուի մը նման ճանկերը սրած: Գէշ նախազդացում մը կը մթագնէր իր տղու հոգին ու կը դողար սահմռկած, սպասելով այս անսպասելի թշնամութեան աղիտաւոր եղքին: Բանակռիւին ամէնէն բորբոքած պահուն, Լեւոն ու Սուրէնը, յանկարծ, թեւերը վե՛ր, բռունցքները ցցած, բարձրամուր աքացիներով, իսկացան միասին մանկատան վրայ: Ու դեռ առաջին հարուածը չտրուած, Արտաշ սլացիկ նետի մը պէս նետուեցաւ սրաճիչ անոնց առջեւ ու սարսափահար սկսաւ լալ ու պաղատիլ հեկեկալից:

— Լեւո՛ն, Սուրէ՛ն... մի՛ փլցնէք... մի՛... մեղք է... մեղքցէք մեր աշխատանքին ու քրտինքին... խնայեցէ՛ք... իմ սիրոյս համար... ի՞նչ կայ որ... թո՛ղ ձեր երկուքին ալ ըսածը ըլլայ:

. . . . . .

Դրօշակները եղբայրօրէն կը ծածանէին հիմա, որը՝ դրան վերեւ, որը՝ արեւելեան, որը՝ արեւմտեան պատուհաններէն: Հովը, որ քիչ առաջ ծառերն վրայ նստած, կուռին վախճանին կը սպասէր, հիմա դուարթօրէն կ'օրօրէր զանոնք աջին ու ձախին, երբեմն չուրթ չրթի, երբեմն դիրկ դրկի, մօտեցնելով ու հեռացնելով զանոնք իրարմէ, որ պատկերացնեն խորհրդանիշը միութեան ու համերաշխութեան, հեղնելով անիմաստ զանազանութիւնը գոյներուն:

ՏԻԳՐԱՆ ՓԻՐԱՆԵԱՆ

ԹՈՒՐՔԻՈՑ ՆԵՐԿԱՑ ԲՆԱԿՉՈՒԹԻՒՆԸ

Թուրքիոյ Վիճակագրական Տեսչութեան վերջին տեղեկագրին համաձայն (առժամեայ), երկրին բնակչութեան թիւն է 18.860.222 հոգի: Ամէնէն բազմամարդ նահանդը Պոլիսն է, իսկ ամէնէն սակաւաթիւը՝ Հէքեարի: Ահաւասիկ բոլոր նահանգներուն ցանկը.—

Ա.Ֆիոն՝ 335.908, Աղբը՝ 134.951, Ամասիա՝ 148.133, Անգարա՝ 696.576, Անթալիա՝ 279.458, Ա.յարն՝ 298.406, Պալըքէսիր՝ 526.265, Պիլէճիք՝ 136.075, Պինկէօլ՝ 75.453, Պիթլիս՝ 74.449, Պօլու՝ 277.625, Պուրտուր՝ 126.138, Պուրսա՝ 491.328, Զանաք-քալէ՝ 318.029, Զանկըրը՝ 197.185, Զօրում (Ճորոխ)՝ 159.386, Զօրում՝ 313.556, Տէնիզլի՝ 315.429, Տիարպաքըր՝ 251,073, Էսքիշէհ՝ 198.393, Էլազիզ՝ 198.351, Էրզինճան՝ 171.828, Էրզրում՝ 395.800, Էսկիշէհիր՝ 224.269, Կաղի Անթէպ՝ 293.567, Կիրէսուն՝ 284.147, Կիւմիւշհանէ՝ 190.673, Հաքեարի՝ 34.919, Հաթայ՝ 255.336, Իչէլ՝ 280.102, Իսթանպուլ՝ 1.064.091, Իզմիր՝ 676.986, Իսպարթա՝ 174.113, Կարս՝ 383.222, Քաստամոնու՝ 384.109, Գայսէրի՝ 321.125, Քըրքլարէլի՝ 178.382, Քըրշէհիր՝ 157.703, Քոճաէլի՝ 418.753, Գոնիա՝ 667.268, Քիւթահիա՝ 384,268, Մալաթիա՝ 438.397, Մանիսա՝ 472.442, Մարաշ՝ 294.919, Մարտին՝ 235.467, Մուղլա՝ 219.568, Մուշ՝ 82.518, Նիյսէ՝ 298.950, Օրտու՝ 333.923, Րիզէ՝ 172.104, Սամսուն՝ 409.454, Սէյհան՝ 420.774, Սիիրթ (Աղբղ)՝ 137.806, Սինոպ՝ 205.594, Սվազ՝ 494.373, Թէքիրտաղ՝ 204.223, Թոքաթ՝ 342.244, Տրապիզոն՝ 396.673, Թունճէլի՝ 90.732, Ուրֆա՝ 227.561, Վան՝ 126.919, Եոզկաթ՝ 289.940, Զօնկուլտաք՝ 384.493:

ՀԱՑԱՍՏԱՆԻ ԹԱՆԳԱՐԱՆԸ

Խ. Հայաստանի պատմական Պետական Թանգարանը հաստատուած է 1921ին: Հոն ամփոփուած են եւ կը ցուցադրուին հայ ժողովուրդի անցեալ մշակոյթի վերաբերեալ ստեղծագործութիւնները: Թէեւ Թանգարանը միայն քառորդ դարու դոյութիւն մը ունի, սակայն իր ճոխ և պէսպիսի հաւաքածոներով կը դերազանցէ նոյնիսկ եւրոպական փոքր ազգերու թանգարանները, զանոնք Հայաստան ի հնուէն ունեցած է արուեստագիտական բարձր մշակոյթ: Թանգարանի այժմու տնօրէնն է Պ. Կարօ Ղաֆադարեան, որ եօթը տարիներէ ի վեր կը վարէ այս հաստատութիւնը: Ան քառասուն տարեկան դիտնական մըն է. ունի գրած շատ մը պատմահնագիտական պրօշիւրներ եւ յօդուածներ:

Թանգարանը բաժնուած է շատ մը մասերու: Առաջինը Նախապատմական բաժնի ցուցասրահն է: Հոս կը տեսնուին ամէնէն հին դարերու պատկանող իրեր — քարէ մուրճեր, դանակներ, սրոցներ եւն. — որոնք գտնուած են Արդնիի բարձրաւանդակին վրայ եւ որ երկրաբաններու կողմէ Խ. Միութեան հնադոյն վայրը նկատուած է հին քարէ դարու չրջանէն մնացած:

Խ. Միութեան ամէնէն հին բնակավայրերը որոնք նոր քարէ դարուն (neolithic age) կը պատկանին — որ ըսել է թէ տասը հազար տարուան հնութիւն ունին — Հայաստանի մէջ երեւան եկան: Ցուցասրահին կեդրոնը իր տեղ դրուած է Շէնգաւիթի պեղումներէն հանուած օճախ մը մէկ մեթր տրամագծով որ գտնուեցաւ նոյն գիւղի կեդրոնին մէջ հանուած կլոր չէնքէ մը: Հոս կը կատարուէին հեթանոսներու զոհաբերութեան ծէսերը: Իսկ Շէնգաւիթ երեւանի չրջանին մէջ է եւ կը պատկանի երրորդ հազարամեակին:

Ցուցասրահին երկրորդ բաժինը յատկացուած է գոմնազարդ խեցեղէններու: Ասոնք կուգան մշակութային չրջանէ մը, որ կը համապատասխանէ Նախա - Հմմերեան ժամանակաչրջանի քաղաքակրթութեան: Խեցեղէնները բաղմազոյն են եւ լաւ պահպանուած՝ հակառակ անոր որ 3.500 տարիներ անցած են: Անոնց վրայ նկարուած են այծերու պատկերներու մոթիֆներ որ հին աեն շատ տարածուած էին: Հայկական մեհենագրութիւնները այծերու պատկերներ կը ներկայացնեն որ կը կոչուին ԱՑԻԱԳԻՐ: Ասոնցմէ զատ կան նաեւ կարապներու և եղջերուներու պատկերներ: Հնադոյն այդ մշակոյթի բեկորները երեւան բերուած են Կարմիր Վանքի չրջակայքէն՝ Հին Նախիջեւանի մէջ. բայց Հայաստանի հնագիտական ուրիշ վայրերու մէջ ալ՝ ինչպէս Արմաւիր, Շրէշ Բլուր, գտած են մշակութային նոյն ժամանակաչրջանի պատկանող առարկաներ:

Առաջին Հազարամեակի սկիզբէն կան իրեր հնադոյն դամբարաններու եւ բնակավայրերու պեղումներով դուրս բերուած: Այս իրերուն մէջ կը դանուին պրոնզէ կացիններ՝ քարէ կաղապարներ ձուլելու յատուկ, որոնք ցոյց կուտան թէ այդ չրջանին Հայաստանի մէջ ձուլածոյ առարկաներ պատրաստելու արհեստ դոյութիւն ունէր: Ալեքսանդրապոլի (Լենինական) մօտ գտնուած է մետաղաձուլարան, ուրկէ երեւան եկած են հազարամեակի չրջանէն՝ Ուրարտականէն քիչ առաջ: Պրոնզէ դարու այս արուեստը կը տեսնուի զօտիներու վրայ, որոնք կը կրեն վիշապներու պատկերներ:

Այս ցուցասրահին մէջ ի տես դրուած են նաեւ իշխանական սայլի մնացորդներ, որոնք գտնուած են Նոր Պայազիտի Հողաբլուր դամբարանին մէջ: Սայլի փայտի մասերը քանդակուած են դեղեցիկ արուեստով: Այս սայլը կը նմանի այժմեան Արարատեան Դաշտին մէջ գործածուող գիւղական կառքերուն, մէյայն սա տարբերութեամբ, որ երեք անիւ ունի և շատ կը նմանի հիւտիտական սայլերուն: Կառքին վրայ քանդակուած է պատկած դիրքով ցեղապետը իր զէնքով եւ զարդարանքներով: Այսօրինակ սայլերը կը քաչուէին երեք լուծ եղնիկ: Նոյն սայլի տապանատան առանձին բաժանմունքի մէջ գտնուած են տասնչորս ոսկեղէն դերձիներու կամ ծառաներու մնացորդներ, որոնք ո՛չ մի զարդարանք չէին կրեր իրենց վրայ եւ կը թուին սպանուած ըլլալ իրենց տիրոջը դամբանին առջեւ:

Առաջին Հազարամեակի պատկանող հետաքրքրական զէնքեր ու նաեւ զարդարանքներ՝ թէ՛ արանց եւ թէ՛ կանանց համար՝ կան Հայաստանի բաղմաթիւ դամբարաններէն բերուած: Զէնքերուն կարեւորագոյններն են սուրեր եւ դաշոյնի եղբեր, երախակալներ: Դամբարանները շատ հետաքրքրական են: Անոնց մէջ կան անհատական, մօր եւ երախայի եւ բազմամարդ դամբարաններ: Ամենայն հատանականութեամբ ծծկեր մանկան մայրը երբ մեռնէր երախան ալ կը մեռցնէին եւ մօրը հետ կը թաղէին, քանզի խնամող պիտի չըլլար: Այս սովորութիւնը յատուկ էր նախապատմական կենցաղով ապրող ժողովուրդներու համար: Բազմամարդ դամբարանները կը վերաբերին իշխանական սեռունդէն անձերու, որոնց մահուան՝ սպանուած և անոնց հետ թաղուած են իրենց ճորտերը կամ ծա-

ռաները: Հայերն ալ որոշ չափով ունէին այս առ-
ւորութիւն իրենց հեթանոսական շրջանին: Արտա-
շէս Հայոց թագաւորի թաղման ժամանակ Խորե-
նացին կ'ըսէ. «Որչափ ամբոխութիւնք մեռան ի
մահուանն Արտաշիսի, սիրելի կանայք և հարճք և
մաերիմ ծառայք եւ չուրջ զդերեզմանաւն լինէին
կամաւոր մահանք:» (Գիրք Բ., Գլ. Դ.):

ԵՐԿՐՈՐԴ ՅՈՒՑԱՍՐԱՀ. — Կը ներկայացնէ
Ուրարտացիներու մշակոյթի բաժինը, որ մեծ մա-
սով կարմիր Բլուրէն պեղումով գտնուած առար-
կաներ կը պարունակէ: Կարմիր Բլուրը կը գտնուի
Երեւանէն եօթը քիլոմեթր հեռաւորութեան վրայ:
Ըստ երեւոյթին Ուրարտացիներու փոխարքայի
բերդն է եղած: Ամբողջ բերդի տարածութիւնը կը
դրաւէ կէս միլիոն քառակուսի մեթր. հոս շինուած
է Աւորեստանեան ոճով բարձրադիր սրահ, անկիւ-
նաւոր բուրգերով զարդարուած բերդը: Այս հնու-
թիւնը երկու մասերէ կը բաղկանայ: Փոքր բլու-
րին վրայ բերդին անառեսութեան յատուկ շինու-
թիւններ կան. հոս գտնուեցան հացահատիկներու
հնագոյն տեսակներու մնացորդներ, որոնք մեծ
նիւթ հայթայթեցին բնաբաններուն Հայաստանի
բոյսերուն ուսումնասիրութեան համար: Նոյն
բլուրի վրայ երեւան հանուած է նաեւ տեսակ մը
գործարան, որ կը թուի դարեձուրի պատրաստու-
թեան յատուկ եղած ըլլալ:

Մեծ բլուրի վրայ կառուցուած են պալատներ,
զինուորական դասու բնակարաններ եւ զօրանոցը
ուր մեծ մասամբ գտնուեցան տարբեր տեսակ զէն-
քեր — պրոնզէ վահաններ, կապարճներ, դաշոյն-
ներ, կաւէ ամաններ եւ զինուորական զարդա-
րանքներ: Նոյն բլուրին վրայ երեւան հանուած է
նաեւ պրոնզէ արձանիկ մը, որ պատերազմի Հաս-
տուծոյ (Թէյէպային) կերպարանքը կը ներկայաց-
նէ: Գտնուած է նոյնպէս սեպագիր մեծ արձանա-
գրութեան մը փոքր բեկորները, որոնց մէկուն
վրայ կը կարդացուի Ռուսաս Բ. (Արգիշտի որ-
դին) թագաւորի անունը, որով կը պարզուի Կար-
միր Բլուրին ճիշտ ժամանակը՝ այսինքն 685—640
Ն. Ք.: Այս արձանագրութիւնը առաջին անգամ
կարդացած է Թանգարանի այժմու անօրէնը՝ Պ.
Կարօ Ղաֆադարեան: Արձանագրութիւնը ուրար-
տերէն է եւ սեպագիր:

Նոյն յուցասրահին մէջ ի տես դրուած են նաե-
եւ Ուրարտական սեպագիր արձանագրութեանց զէ-
խագրեր Արմաւիրի շրջանէն: Նաեւ Գարեգին Կա-
թողիկոս Յովսէփեանի Արուճի սեպագիրը եւ Նոր
Պայազիտի սեպագիր արձանագրութիւնը գտնուած
1930ին:

Կարմիր Բլուրի մօտ պեղումներով երեւան
հանուած է Ուրարտացիներու գերեզմանոցը, ո-
րուն դամբարանները քարէ արկղներու ձեւն ու-
նին: Այս պեղումներէն առաջ հնագէտներուն յայտ-
նի չէր թէ Հայաստանի ուրիշ վայրերուն մէջ տես-
նուած քարէ արկղեայ դամբարանները որ ժողո-
վուրդին կը պատկանէին. հետեւաբար այս գիւ-
տով պարզուեցաւ որ Ուրարտացիներուն քարէ
դամբարաններն են: Ուրարտական հաստուածու-
թեան երկրորդ արձանը՝ Բարբատու, որ գիրի ու
գպրութեան հաստուածն էր, երեւան եկաւ Հայաս-
տանի մէջ: Հայր հաստուծոյ արձանը գտնուած չէ
դեռ: Դպրութեան հաստուծոյ պատկերը որ Լէման
Հասւիթ գտաւ փորագրուած է մետալիոնի վրայ
եւ Պերլինի թանգարանին մէջ է այժմ: Աչխարհի
վրայ Ուրարտական ամէնէն մեծ հնութիւնները ե-
րեւանի Պետական Թանգարանին մէջ կը գտնուին:

ԵՐՐՈՐԴ ՅՈՒՑԱՍՐԱՀ. — Հոս կը տեսնուին
Հայ Արտաշիսեան և Արշակունեաց հարստութիւն-
ներուն վերաբերեալ հնագիտական իրերը: Այդե-
ղուն հոս կը գտնէ Արտաշէս Ա. Թագաւորի Արա-
մերէն արձանագրութիւնը՝ Ք. գար Ն. Ք., որ
Նոր Պայազիտի մէջ երեւան հանուած է: Մովսէս
Խորենացի (Գիրք Բ., Գլ. ԺԲ.) կ'ըսէ թէ Արտա-
շէս Ա. Հայաստանը ընդարձակեց եւ քարեր դրաւ
սահմաններուն վրայ: Այս քարերէն երկուքը կը
գտնուին ցուցասրահին մէջ, դրուած Արամերէն
լեզուով եւ միեւնոյն պարունակութեամբ: Քարե-
րուն վրայ նշանակուած է Զարեհ, որ Արտաշէս
Ա.ի հօր անունն է: Առանց այս արձանագրութեան
մենք չէինք գիտեր անոր հօր անունը: Այս շրջա-
նին պատկանող ոսկի զարդարանքներ ալ կան:
Նշանակելի են գահի մը մասերը ոսկիով զարդար-
ուած:

Նոյն բաժնին մէջ կը ցուցադրուին Հռոմէա-
կան Լեգէոններու արձանագրութիւնները: Հոս
կան նաեւ Հռոմէական կայազօրի լատինական
արձանագրութիւնները (175 եւ 185 Յ.Ք.) բերուած
Էջմիածնէն, եւ նաեւ տապանաքար յունական ար-
ձանագրութեամբ, Դուին քաղաքէն գտնուած քա-
րէ պղուիներ, Ա. դարէն, հեթանոսական դադա-
ներ կարասի մէջ թաղուած, կաւէ դագաղներ, ա-
ճիւնապահ սափորներ, որոնք ցոյց կուտան Ժա-
մանակին թաղման ձեւերը: Նոյնպէս հոս կը տես-
նուին Ա. դարէն մնացած Գառնիի հեթանոսական
տաճարի սիւնասրահին երկու խոյակները գտնուած
մանուաւորներու քով եւ Գարեգին Վեհ.ի ձեռամբ
ժամանակին փոխադրուած Էջմիածնին: Լատինա-
կան արձանագրութիւններ կ'երեւին Էջմիածնէն
բերուած սիւներու բեկորներուն վրայ: Ցուցա-
փեղկերուն մէջ կան մատանիներ, արցունքի սըր-
ուակներ, ապարանջաններ, մանեակներ, եւն:

ՁԱՁՆԵՐ ԴԱՒԱՌԷՆ

ԵՂԵՐԱԿԱՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

ՎԱԼԱՆՍ. — Ատուածածնի օրը սուրբ օր մըն
է Վալանսի համար: Արդարեւ, 1944 Օգոստոս 15ին
էր որ 51 հայրենակիցներ զոհ գացին օդային ռմ-
բակոծութեան: Ո՞ր մէկը յիշել,— Ա. Շամախեան
իր 22 տարեկան կարճ պատին հետ, սիրելի Հայ-
կազը իր ընտանիքով, մեր Անդրանիկը ընտանի-
քով, երկու կոկոններ իրենց դիրկը, Թիֆանքեան
ընտանիքը 11 հոգի, Պ. Մ. Պօյաճեան, Յ. Թու-
ըոյեանը, Գարբիճեը, Խաչիկը, Տիկիններ, օրիորդ-
ներ եւ երախաներ... Ռումբը թաքստոցի մը վրայ
ինկած պահուն ողբացեալ Տիգրան Չաքմաքեանի
տասնամեայ երախան իրենց դիրկէն հողը 10—15
մեթր անդին կը նետէ, առանց որեւէ վնաս պատ-
ճառելու: Իր մեծ հայրը, Յակոբ աղան, որ մինա-
կը տունը մնացած էր, նոյնպէս առանց վնասուե-
լու, վլատակներու տակէն դուրս կուգայ, կը տես-
նէ որ ժողովուրդը անիծեալ Պուլվառ Վօպան կը
վազէ, ինքն ալ կ'երթայ իր սիրելիները փնտռելու,
բայց անոնց արեւը խաւարած էր արդէն: Կը տես-
նեն որ երախայ մը փոշիներու մէջ կուլայ, բո-
լորովին անճանաչելի: Կը վերցնեն, աչք բերան
մաքրելէ վերջ յայտնի կ'ըլլայ որ Սթեանոզի Տիգ-
րանին, այսինքն Յակոբ աղային թոռնիկն է: Ո՛հ,
ինչ սրտաճմլիկ տեսարան. դիակներ մէկ միւսի
ետեւէն դուրս կը հանուին փոսերէն, ոմանք ած-
խացած, բոլորովին անճանաչելի: Յակոբ աղան իր
թոռնիկը գրկած է, երախան կուլայ, ինք կուլայ....

Այո՛, Վալանսի գաղութը առանց բացառու-
թեան կ'ողբայ իր դժբախտ ազգակիցներու կո-
րուստը եւ տարին մէկ անգամ պաշտօնապէս պի-
տի երթայ այնտեղ ուր կը հանդչին անոնց վըշ-
րուած ոսկորները:

Ն. Թէպոյեան

ՅԻՇԱՏԱԿԻ ՏՕՆ ՄԸ 2000 ՀՕԳԻՕՎ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 12 Օգոստ. — Կիրակի, 11 Օգոս-
տոս, առաւօտեան ժամը 8ին մինչեւ իրիկուն, տե-
ղի ունեցաւ Խանասորի Արշաւանքին 49րդ տարե-
դարձը, Վալատլըի ծառաղարդ եւ օդասուն անտա-
ռին մէջ:

Հակառակ տեղին հեռաւորութեան եւ երթե-
ւեկի դժուարութեանց, անհամբերութեամբ յաղող-
թիւն մը եղաւ ուռնակատարութիւնը: Հայրենակա-
ցօթ բաղմութիւն մը, աւելի քան երկու հազար
հոգի, ժամանակին առաջ փութացած էր հանդի-
սավայրը, բնութեան հարազատ գրկին մէջ վայե-
լելու քիչ մը հանդիստ եւ խանդավառութիւն:
Վարպետի ծառախիտ եւ ընդարձակ անտառը, այդ
օրը իրապէս դարձած էր Հայաստան. ամէն կողմ
երգ, նուագ, պար եւ ուրախութիւն: Կէսօրին բո-
լոր սեղաններուն վրայ առատ խմիչք եւ ուտելիք:
Կարտանի «Նիկոլ Դուման» ենթակոմիտէի ընկեր-
ները ամէն ջանք թափած էին անթերի «պիւֆէ»
մը տրամադրելու ներկաներուն: Կարգապահու-
թիւնը նմանպէս կատարեալ էր:

Տօնակատարութեան պաշտօնական մասը տե-
ղի ունեցաւ կէսօրէ ետք: Օրուան նախագահ ընկ.
Յ. Տէօքմէճեան նախ խօսք տուաւ Կարտանի ըն-
կերներէն Հ. Աւետիսեանի, որ «Նիկոլ Դուման»
ենթակոմիտէի ընկերներու շնորհակալութիւնները
յայտնեց Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէին եւ ներկանե-
րուն, որոնք այսքան մեծ բազմութեամբ եկած են
պատուելու օրուան յիշատակը: Ընկ. Ա. Քէօսէ-
եան, Քրխտափոր ենթակոմիտէի կողմէ բացա-
տրեց օրուան նշանակութիւնը եւ այն բարձր գա-
ղափարական ոգին, որ կը յատկանշէ Խանասորի
Արշաւանքը — պատժել հայ ժողովուրդի թշնա-
միները:

Կարտանի քաղաքապետ ընկ V. Savineի ներ-
կայացուցիչը, ընկերվարական Roger Lerda քանի
մը խօսքով իր դնահատութիւնը յայտնեց հայ ըն-
կերներուն եւ խոստացաւ ամէն կարելի աջակցու-
թիւն ընծայել, երբ անհրաժեշտ նկատուի: Քանի
մը արտասանութիւններէ եւ երգերէ վերջ, բեմ ե-
լաւ քաղաքացի Marius Boggi, ընկերվարական մեր
ծանօթ բարեկամը, որ իր երկու աղջիկներուն հետ
եկած էր հանդիսին: Մեր բարեկամը դեղեցիկ բա-
նախօսութեամբ մը վեր հանեց մեր ժողովուրդի
արժանիքները եւ յոյս յայտնեց թէ արդարութիւ-
նը պիտի գործադրուի նաեւ մեղի հանդէպ: Փա-
րիզէն ընկ. Լորիս Բարանեան, անդամ Նոր Սե-
րունդի կեդր. Վարչութեան, նախ Ֆրանսերէն քա-
նի մը պատշաճ խօսքերով շնորհակալութիւն
յայտնեց Ֆրանսացի հիւրերուն, ապա հայերէնով
հաղորդեց Փարիզի ընկերներուն եւ Նոր Սերունդին աղջոյնները հանդիսականներուն: Ցետոյ,
խօսքը ուղղելով Նոր Սերունդի ընկեր-ընկերուհի-
ներուն, ըսաւ թէ Հայոց պատմութիւնը ծանր
պատասխանատուութիւն մը յանձնած է իրենց,— Հայը
հայ պահել, մինչեւ որ բոլորս ամէնօրինակ մեր
սիրելի Հայրենիքին մէջ: Ցոյս յայտնեց թէ մեր
Նոր Սերունդի տղաքն ու աղջիկները արժանի ժա-
ռանգորդները պիտի ըլլան Հ.Յ.Դաշնակցութեան,
տոգորուած Խանասորի հերոսական ոգիով:

Երգերը, արտասանութիւնները, հայկական
պարերը եւ բարձրախօսով երգուած ազգային յե-
ղափոխական երգերը ստեղծած էին բարձր տրա-
մադրութիւն՝ խանդավառութիւնը հասցնելով իր
գագաթնակէտին: Այս տաք մթնոլորտէն քաշա-
լերուած, Պ.Գ.Մերիկեան, «Ցառաջ»ի գործակալը
եւ անկուսակցական, բեմ ելաւ եւ իր համոզումը
յայտնեց Հ.Յ.Դաշնակցութեան մասին: Թուելով
Դաշնակցութեան կարգ մը արժանիքներ, Պ. Մե-
րիկեան ըսաւ,— Վերցուցէք Դաշնակցութիւնը մեր
ազգային կեանքէն, ի՞նչ կը մնայ անդին: Հանդի-
սականները իրենց զոհունակութիւնը յայտնեցին
ջերմ ծափերով:

Գեղարուեստական բաժնին իրենց մասնակցու-
թիւնը բերած էին շրջանիս բոլոր ենթակոմիտէ-
ներն ու խումբերը, իւրաքանչիւրը համաձայն իր
կարողութեան: Մէկ մասը միայն կարելի եղաւ ի-
րագործել, ժամանակը կարճ ըլլալով: Իրիկունը
ուշ ժամանակ, չատերը հանրակառքով, ուրիշներ
երկաթուղիով, իսկ մեծագոյն մասը «քամիոն»ներ-
ով, ազգային եւ յեղափոխական երգեր թնդացնե-
լով վերադարձան իրենց տեղերը՝ Էքս, Կարտան և
Մարսէյլ, տանելով իրենց հետ անզուգական օր-
ուան մը հաճոյքը:

Թղթակից

ԱԶԳ. ԿԵԱՆՔԸ ՆԻՍԻ ՄԷՋ

ՆԻՍ, 14 Օգոստ. — Արձակուրդի ամիսներ են,
երկու հայ ճաշարանները լեցուն են հայ այցելու-
ներով:

Ընկ. Անտրեանի ճաշարանին մէջ կը հան-
դիպիմ քանի մը ընկերներու, Փարիզէն եւ Լիո-
նէն, կ'որոշենք կազմակերպել ընտանեկան դաշտա-
հանդէս մը, նուիրուած Խանասորի արշաւանքի
49րդ տարեդարձին: Կիրակի, 11 Օգոստոսին,
Փլաս Մասէնայի վրայ կը սպասէ վարձուած օթօ-
քարը: Կը լեցուինք ու կը սուրայ դէպի Անթիպ,
ընկ. Գարեգինի աղարակը: Տաժանելի վերելք
ինքնաշարժին համար. օձապտոյտ ճամբաներ: Ա-
հա վերջապէս Մաթօ Քօնսթանսի գուն ենք: Ամ-
բողջ կողմը կը գտնուի ընկ. Գարեգինի աղարակը. ան-
ծայրածիր տարածութիւն, մինակ մէկ աշխատա-
ւոր: Հայ չինարար բազուկ մը որ առաւօտեան
արշալոյսէն մինչեւ իրիկունը, մուրը իջնելը,
բահն ու բրիչը ձեռքին կը հերկէ այդ ընդարձակ
հողը, ծաղկեցնելով ամէն կողմ:

Կը տեղաւորուինք թզենիի տակ: Անդին կրակ
վառած կը խորովեն մխս, լոլիկ եւն: Կէսօրին բո-
լորս նստած ենք սեղաններու չուրջ: Ընկ. Ա. Փա-
նոսեան բացումը կը կատարէ: Կը խմենք Խանա-
սորի արշաւանքին մասնակցող մարտիկներու յի-
շատակին: Ապա ձայն կուտայ կարգով բոլորին՝
երգ, արտասանութիւն եւ ճառ, մինչեւ իրիկունը
ուշ ատեն: Ներկայ էին աւելի քան 70 հոգի. ու-
րիշներ եկած էին երեք-չորք ինքնաշարժերով, առանց
յայտարարութեան: Խօսք առին Փարիզէն ընկեր
Շիլլեան, Լիոնէն՝ Ալթունեան եւ Նիսէն՝ Յա-
կէմնադովեան ու Կէտիկեան, որոնք բոլորն ալ
չեշտեցին օրուան ոգին նշանակութիւնը եւ հա-
մերաշխութեան անհրաժեշտութիւնը: «Ցառաջ»ի
Թղթակիցն ալ խօսք առնելով, Խանասորի դէպքը
պարզելէ վերջ, ծանրացաւ համերաշխութեան եւ
մեր կուսակցութեան հաշտարար տրամադրու-
թեանց մասին:

Վերադարձին երգելով հասանք Նիս եւ կրկին
հատաքուելով ընկ. Մ. Անտրեանի ճաշարանը,
խնջոյքը շարունակեցինք մինչեւ գիշերուան ժամը
12: — Շ. Սեւաճ

Դ Ի Պ Ի Լ Ե Ռ Ն Ե Ր Ը

ABBAYE DE POMMIER, 12 Օգոստ. (Ցառաջ).
— Օրուան միօրինակ տաղտուկէն ազատելու ու
քանի մը շաբաթ լեռնային մաքուր օդ ծծելու հա-
մար, չոդեկառք նետուելով կը հեռանանք Մար-
սէյլէն: Կարծես մարդ մնացած չէ քաղաքը, շո-
գեկառքը մինչեւ պատուհանները լեցուած է, — ե-
բիւտասարդ, ծեր, կին, երախայ, ամէնքն ալ մէկ
յանկերգ ունին — «օդը տաք է»: Վերջապէս, մեր
եակն ձգելով Մարսէյլը, Վալանսը, Կրընոպլը, կը
հասնինք Աննըսի, 11 ժամուան տաժանելի ճամ-
բորդութենէ մը վերջ: Ցետոյ օթօքար առնելով մէկ
ժամէն կը հասնինք մեր հանգստավայրը, Ապպէյ
ըր Փոմիէ, Հօթ Սավուայի լեռնային շրջանը:

Մէկ թիզ հող չկայ անմշակ. ամէն կողմ կա-
նաչութիւն, օդը մաքուր, ջուրը զով եւ առողջա-
բար: Հինգ դաւաթ խմելով կրկին կ'անօթենաս:
Սեղեակիս պատուհանը նստած կը դիտեմ աքանչե-
լի համայնապատկերը: Հեռուն կ'երեւի Ժընեւը իր
նշանաւոր Լեմանի լիճով: Հորիզոնը կարծես եր-
կինքին փակած է. անտառապատ եւ մշտադալար
կանաչութիւն: Հակայ ճերմակ չէնք մը ուշադրու-
թիւնս կը գրաւէ, կը հարցնեմ, Ազգերու Դաշնակ-
ցութեան պալատն է, ուր արդարութեան անունով
չատ մը անարդարութիւններ գործուեցան ու Մե-
ծերը իրենց պարտականութիւնը կատարած ըլլա-
լու գոհունակութեամբ, օր մըն ալ հեռացան, թա-
փուր ձգելով միլիոններ արժող պալատը:

Մեր շրջանին դիւղացիները դրուագներ կը
պատմեն Ֆրանսայի ազատագրութեան համար լեռ
բարձրացող մաքիզարներու կեանքէն: Ամէն դիւղ
ունի իր յուշարձանը, նուիրուած իր քաջ զաւակ-
ներու յիշատակին, քաջեր որոնք սպանուած են
Գերմաններու կողմէ: Որքա՞ն երջանիկ են այս
համեստ մարդիկը, որ դիտեն յարգել իրենց հե-
րոսներու յիշատակը...: Յ. Նիկողոսեան

պահովութեան օրինաւոր հոգին միացնել հողային զրաւման դիտումները, նոյնքան անխորհուրդ պէտք է համարուի պահանջել որ անոնք ապագային համար վստահին խմբակի մը որ յայտնապէս դաւաճանեց »: (Կ'ակնարկէ Թուրքիոյ արդի վարիչներուն, մասնաւորապէս ձաղկելով Իսմէթ Ինէօնիւն, Հիւսէյին Ճահիտ Եալչընը եւ միւսները):

ՀԱՇՏՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ

ԱԻՍՏՐԻԱՆ ԱԼ ՊԻՏԻ ԼՍՈՒԻ. — ԻՐԱՆ ՊԻՏԻ ՄԱՍՆԱԿՑԻ: —

Հաշտութեան Խորհրդաժողովին երրորդ շաբաթը վերջացաւ երկու բանաձեւերու քուէարկութեամբ: Առաջինով Աւստրիան կը հրաւիրուի իր տեսակէտները յայտնել իտալական դաշնագրի մասին: Երկրորդով՝ Իրանը պիտի մասնակցի իտալական, պալքանեան եւ ֆինլանտական դաշնագիրներու քննութեան: Իրանի վերաբերեալ բանաձեւը քուէարկուեցաւ միաձայնութեամբ. իսկ աւստրիականը նորէն դուռ բացաւ բուռն վիճաբանութեանց, արեւելեան եւ արեւմտեան պետութեան միջեւ, եւ ի վերջոյ քուէարկուեցաւ 6ի դէմ 15 ձայնով: Դէմ քուէարկած էին Խ. Միութիւնը, Եուկոսլաւիա, Սպիտակ Ռուսիա, Լեհաստան, Չեխոսլովաքիա եւ Ուկրայնա:

Աւստրիական բանաձեւի մասին ծագած վիճաբանութեանց առթիւ, գանգատներ լսուեցան Խորհրդաժողովին յապաղման դէմ: Ամէնէն ուժգին բողոքը արտայայտեց Ֆրանսայի ներկայացուցիչը, որ դիտել տուաւ թէ իր պատուիրակութիւնը առաջին անգամն է որ կը խօսի տասը օրուան մէջ: Եւ չեչաց թէ ժամանակը եկած է որ Զորս կամ Հինգ Մեծերը ճիգ մը փորձեն, փութացնելու համար աշխատանքները: Այս առթիւ ցաւ յայտնեց Խ. Միութեան յարած խմբակին եւ արեւմտեան Դաշնակիցներուն միջեւ ծագած վէճերուն համար: Եւ առաջարկեց որ Զորս-Հինգ Մեծերը պարբերաբար ժողով գումարեն, թիւրիմացութիւնները հարթելու համար: Ուրիշ պատուիրակներ ալ կը կարծեն թէ հարկ է համոզել Մոլոթովը և Վիշինսկին որ աւելի կարճ խօսին կամ քիչ մը քիչ միջամտեն վիճաբանութեանց:

Ժողովին կը նախագահէր Զինաստանի ներկայացուցիչը: Նախ որոշուեցաւ երեքշաբթի օրուան ձգել Ալպանիոյ, Մեքսիկայի, Պուպայի եւ Եգիպտոսի պատուիրակութեանց ունկնդրութիւնը: Ցետոյ քննուեցաւ Աւստրիան հրաւիրելու առաջարկը: Բրիտանական պատուիրակը բացատրեց թէ սահմանափակ մը կայ Իտալիոյ եւ Աւստրիոյ միջեւ (հարաւ. Թիրոլ). հետեւաբար Աւստրիա իրաւունք ունի կարծիք յայտնելու, աւելի քան Պուպա եւ Մեքսիկա: Թէեւ Աւստրիան անդամ չէ Միացեալ Ազգերուն, բայց կարեւորութիւն չունի, քանի որ Ալպանիան ալ անդամ չէ, եւ սակայն հրաւիրուեցաւ:

Այս առաջարկին դէմ խօսեցաւ Պ. Վիշինսկի, դիտել տալով թէ Զորսերու Խորհուրդը մերժած է Աւստրիոյ պահանջը հարաւ. Թիրոլի մասին: Այս առթիւ յիշեցուց Մոսկուայի ժողովին որոշումը (1943), ուր համաձայնութիւն գոյացած էր որ Աւստրիոյ խնդիրը քննուի պատեհ ժամուն, նկատի առնելով իր ազատագրական ճիգերը: Արդ, Աւստրիան մինչեւ վերջը Գերմանիոյ կապուած մնաց, Պերլինի անկումէն վերջն ալ, եւ Վիէննան ազատուեցաւ Կարմիր Բանակին կողմէ արիւնալի կռիւներէ վերջ, 1945 Ապրիլ 13ին: Մ. Նահանգներու պատուիրակը պաշտպանեց աւստրիական դատը, չէչտելով թէ Աւստրիան նացիականութեան առաջին զոհն էր: « Մեր կարծիքով, չատ աւելի կարճ պիտի տեւէ Աւստրիոյ պատուիրակին ունկնդրութիւնը քան մասնակցութեան իրաւունքի մասին եղած վիճաբանութիւնը »: Ֆրանսական պատուիրակն ալ ձայնակցեցաւ: Ի վերջոյ խնդիրը քուէարկուելով, ռուսական բանաձեւը մերժուեցաւ:

ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԸ այսօր, երեքշաբթի, պիտի քննէ նոր Սահմանադրութեան նախագիծը, որ ուշացում տարբերութիւններ կը պարունակէ հինին վրայ: Մինչ նախորդ նախագիծը միայն մէկ Ազգ. Ժողով կը նախատեսէր, վերջինը կը սրամադրէ երկու Ժողով, մէկը՝ Երեսփոխանական, միւսը՝ Հանրապետութեան Խորհուրդը, որ Վերակոյտին տեղը պիտի բռնէ: Կը նախատեսուի նաեւ Տնտեսական Խորհուրդ մը: Մինչ նախորդ ծրագրով Ազգ. Ժողովը պիտի ընտրէր հանրապետութեան նախագահը եւ վարչապետը, նորով նախագահը պիտի ընտրուի երկու Ժողովներուն կողմէ, իսկ վարչապետը պիտի նշանակուի հանրապետութեան նախագահին կողմէ: Երեսփ. Ժողովը կրնայ հաւանիլ կամ մերժել: Նոր նախագիծով լայն իրասութիւններ կը վայելէ հանրապետութեան նախագահը, դառնալով « աւելի հզօր քան Մաք Մահոնը կամ Անգլիոյ Թագաւորը », ինչպէս դիտել կուտայ Մարդու Իրաւունքներու Դաշնակցութիւնը: Համաձայնութիւնը բոլորովին հակառակ են նոր ծրագրին, իսկ ընկերվարականները եւ M.R.P.ն թեր պիտի քուէարկեն:

ԱԼԻՍ ԾԱՏՈՒՐԵԱՆ
BERNARD CRUBILLÉ
ամուսնացած —
Payrac, 17 Օգոստոս 1946

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԿԱԼԿԱԹԱՑԻ ԹՈՒՂԹԻՆՆԵՐԸ չատ աւելի ծանր հանգամանք ունին քան կ'ենթադրուէը: Վերջին հետագիրներու համաձայն, սպաննուած են 5—600 հոգի, վիրաւորուած՝ 2500 հոգի: Հազար հրդեհներ պատահած են քաղաքին մէջ: Աղէլիացիները բազմաթիւ դիւնուրներ եւ հրասայլեր չարժման մէջ դրին, խռովութիւնները զսպելու համար, խիստ ազդարարութիւններ ուղղելով Հնդիկներուն և Իսլամներուն: Թերթերը կը գրեն թէ 500.000 հոգի կը մասնակցէին կռիւներուն, որոնց հանդէպ անդօր էին 3000 ոստիկանները: Նիւթական վնասը կ'անցնի չորս միլիոն տոլարը: Ընդհարումները հետեւանք են Իսլամներու յեղափոխական գործունէութեան:

ՊԱՂԵՍՏԻՆԷՆ հասած վերջին լուրերն ալ չատ ծանր կը ցուցնեն կացութիւնը: Հաղարաւոր Հրեաներ ցոյցեր կատարեցին փողոցներու մէջ, փշաթելերու ետին, բողոքելով Հրեաներու երկրորդ կարաւանի մը (1400 հոգի) դէպի Կիպրոս փոխադրութեան դէմ: Հրէական զաղտնի անթելը, «Զայն Իսրայէլի» յանձնարարեց Հայֆայի Հրեաներուն փողոց թափիլ, խանգարել երթեւեկը և ուրիշ ցոյցեր կատարել: Այս առթիւ կ'ըսէր. — « Անգլիա բանակ մը կը զործածէ հրասայլերով եւ հինգ մարտանաւերով, իրենց հայրենիքէն վտարելու համար մեր եղբայրները: Չենք կրնար անտարբեր մնալ, բայց բռնական զօրաւոր չենք դիմադրական ուժին դէմ »: Միւս կողմէ Հրէական Գործակալութիւնը համբերութիւն կը քարոզէ, սպասելով նախագահ Թրումընի որոշման: Հրեայ ահաբեկիչները կը սպառնան նոր չէնքեր պայթեցնել Երուսաղէմի մէջ:

ԲԱԶՄԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ՔԱԶԱԼԵՐԵԼՈՒ համար ծրագիր մը պատրաստած էր Մարթէն Պորման, Հիթլէրի մտերիմը, որուն համար կ'ըսեն թէ մեռած կամ պահուած է: Այս ծրագիրը, որ երեւան հանուած է Գերմանիոյ ամերիկեան զինուորական իշխանութեանց կողմէ եւ 1944 յունուար 29 թուականը կը կրէ, կ'ըսէ թէ պատերազմէն վերջը, երբ Գերմանիա յաղթէ, 3—4 միլիոն կիներ ամուսնանալու բախտ պիտի չունենան: Հետեւաբար, պէտք է «զաւակ արտադրէն որքան կրնան, այլապէս Գերմանիան պիտի զրկուի անհրաժեշտ զօրքէն»: Ծրագրին համաձայն, ողջ մնացած այրերը պէտք է «ամուսնական տեւական յարաբերութիւններ մշակեն այս կիներուն հետ, առնելով մէկը կամ աւելին»: Այս առթիւ Պորման կը յորդորէ բանաստեղծներուն, հեղինակներուն եւ ուրիշներուն որ քարոզութիւններ կատարեն, «լուսաբանելու համար հանրային կարծիքը ծրագրին իմաստութեան մասին եւ փարատեն կիներու մոլեռանդ ամօթխածութիւնը »: Ծրագիրը միջոցներ կը նախատեսէ, որպէսզի զաւակ արտադրող կիները կարօտութեան չմատնուին: Անզաւակ ամուսինները ծանր տուրքերու պիտի դատապարտուին: Ցետոյ, «բարի անուններ» պիտի տրուին այն կիներուն որ զաւակներ կը ծնին առանց ամուսնական կապի: «Պատուոյ զաւակ» բռնատրութիւնը պիտի չնչուի զերմաններէն լեզուէն, իսկ «անոնք որ կը նախատեն անամուսին կիները խստօրէն պիտի պատժուին»:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ մէջ գրաւուած բազմաթիւ վաստակուղթերու մէկ մասը հրատարակուեցաւ Մ. Նահանգներու արտաքին նախարարութեան կողմէ: Վաւերագրի մը համաձայն, 1943 Ապրիլ 29ին երբ Լավալ Պէրլինէ կատարը կ'այցելէր, Հիթլէր ըսած է թէ Ֆրանսան համայնավար պիտի դառնայ, եթէ Առանցքը կորսնցնէ պատերազմը. եւ այն ատեն պատահելիք աւերները պիտի նսեմացնեն պատերազմին քանդումները:

ԱԹԵՆՔԻՆ կը հետագրեն թէ 40 համայնավարներ սպաննուեցան եւ 50 հոգի վիրաւորուեցան վոլոյի մօտ, ոստիկան-զինուորներու հետ պատահած ընդհարումի մը հետեւանքով: Կառավարական զօրքը հրասանդներ զործածած է կատաղի կռիւի մը մէջ որ տեւած է եօթը ժամ, համաձայն պաշտօնական տեղեկութեանց:

ԹՈՆԵՐՈՎ ՊԱՑԹՈՒՅԻԿՆԵՐ պայթեցան Թուլոնի մօտ, Կակարխի թերդին մէջ: Ծուխերը երկինք բարձրացան մինչեւ մէկ քիլոմեթր: Ժողովուրդը խուճապի մատնուելով փախաւ արկածեալ թաղէն: Բերդին մօտակայ չէնքերը պարպուեցան:

500 ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՕԴԱՆԱՒԵՐ ամբողջ զօրաբաժին մը պիտի փոխադրեն Եւրոպա, 48 ժամէն:

ՄԱՐՍԷՅԼ. — Հ.Մ.Ը.Մ.ի Մասնաճիւղի բացառիկ ընդհ. ժողովը՝ այս հինգշաբթի, ժամը 19-ին, իր սովորական հաւաքատեղին:

ՏԷՐ ԵՒ ՏԻԿԻՆ Ց. ՋԷՑԹՈՒՆԼԵԱՆ **500** ֆրանգ կը նուիրեն Ֆր. Կ. Խաչին, Տիկ. Մ. Սամուէլեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի:

Այրի Տիկին Անդիկ Տիարեան, Տէր եւ Տիկին Ամմենակ Փափազեան, Տէր եւ Տիկին Երուանդ Պրուսալեան, Տէր եւ Տիկին Թագուր Շահինեան, Այրի Տիկին Տիգրանուհի Մեսրոպեան եւ զաւակները՝ Տիգրան, Ճարուքիւն եւ Կարապետ Մեսրոպեաններ, Այրի Տիկին Մարիամ Պրուսալեան եւ զաւակը՝ Կարապետ Պրուսալեան, եւ Գարեգին Փիլիպոսեան սրտի խորունկ ցաւով կը ծանուցանեն մահը իրենց ամուսնոյն, հօր, եղբօր, փեսին եւ աղգականին

ՏԻԱՐ ԳԱՒՌՆԻԿ ՏԻԱՐԵԱՆԻ

որ տեղի ունեցաւ 68 տարեկան հասակին, իր բնակարանին մէջ, Մառնուվիլ, 18 Օգոստոս, չաբաթ առաւօտ: Յուղարկաւորութիւնը պիտի կատարուի այսօր, երեքշաբթի ժամը 2ին, Մառնուվիլի Հայոց եկեղեցին, Rue de Paris: Շոգեկառք Gare du Nordէն ժամը 12.06:

ՖՐԱՆՔՖԵՒՀԱՑԿԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ որոշած է Հոկտեմբեր 27ի կիրակի օրը կէսօրէ վերջ Սարպոնի Մեծ Ամփիթատրոնին մէջ կազմակերպել հայ բանաստեղծութեան, երաժշտութեան եւ պարի նուիրուած մեծ հանդէս մը, ուր խօսք պիտի առնեն քանի մը Ֆրանսացի անձնաւորութիւններ և որուն իրենց աջակցութիւնը պիտի բերեն յայտնի արուեստագէտներ: Կը խնդրուի չխաչաճեւել:

ՀԱՑ - ԲՈՑԺԻ խմբագրութիւնը ձեռնարկած է Տարեփրքի մը հրատարակութեան,— բժշկական, զրական եւ գեղարուեստական բովանդակութեամբ, պատկերազարդ, 240 էջ: Լոյս կը տեսնէ նոր տարուան սկիզբը: Աշխատակցիլ ուղղները կրնան հասցնել իրենց յօդուածները մինչեւ Հոկտեմբերի վերջ:

Դիմել 17 rue Damesme, PARIS:

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ԾԱՑՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 8 Օգոստոս.—Ընտրողական ցանկնախօսքով, իր վերջին նիստին մէջ նկատի ունենալով, որ ընտրական գործողութիւնները կը զուգադիպին արձակուրդի չրջանին որոշեց.— Ա. Ընտրութիւններու արձանագրութեան թուականը երկարաձգել մինչեւ 22 Սեպտեմ.ի կիրակի իրիկուան ժամը 7: Բ. Իսկ քուէարկութիւնը կատարել 29 Սեպտ.ի կիրակի առաւօտեան մինչեւ իրիկուան ժամը 7:

Շրջաններու ընտրութեան թուականը պիտի յայտարարուի մասնաւոր չրջաբերականով մը Սեպտեմբերի սկիզբները: — Դիւաց:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Ֆր. կապոյտ խաչի Պուլ. Օստոյի եւ Լա Փափիւսէլի մասնաճիւղին կողմէ, Օգոստ. 25ին, Նաւարեանի օգասուն պարտէզին մէջ: **Camp Roseraie les Pins, Quartier Bastide, St Antoine:** Գեղարուեստական նոր բաժին: *Մրբերդ, մէներդ, արտասանութիւն, կովկասեան պար՝* Նոր Սերունդի եւ Ֆր. Կ. Խաչի Սանուհիներուն կողմէ: *Անակնկալներ:* Կը ներկայացուի «*Երկու Որսորդներ*»ը Նոր Սերունդի կողմէ: Հեղինակութիւն Հ. Դարեգինեանի, դեկավարութեամբ *Ա. Ճակոբեանի:* Մուտք՝ **25** փրանք:

Աբեղիէն կարապետ Պզտիկեանի *որդեդիր աղջնակը*, Գոռնեացի, *մօր անունը* Նուրիցա, *կը փնտռէ իր երկու եղբայրները որոնք* **1915**ին Իզմիրի մէջ Տէր Ցակոբեան *զերասանական խումբին կողմէ որդեգրուած են: Տեղեկացնել Տիկ. Գազանճեանի,* 63, Fg. Poissonnière, Paris (5e).

Աբեղիէն *Այրի Տիկ.* Արամ Կայծակ *կը փնտռէ իր հօրեղբօր կինը՝* Գոհար Սարեան եւ *զաւակները որոնք պատերազմէն առաջ Փարիզ կը բնակէին: Տեղեկացնել վերոգրեալ հասցէին:*

Ուշադրութի՛ւն կօշկակարներուն

Ունինք կաշիի վաճառատուն Crepin եւ Tannerie: *Ձեր բոլոր գնումներու համար դիմեցէք Ց. Գ. Փափեան վաճառատունը*, 223 rue Tolbiac, Paris(13), Tél. Gob. 64–54: *Բաց է ամէն օր ժամը 8էն 12 եւ 14էն 18, գոց է ուրբաթ եւ չաբաթ օրերը: Հաղորդակցութիւն՝* métro Tolbiac, Place d'Italie, Glacières:

ՄԱՄՈՒԼԻ ՏԱԿ Լ՝ 1947ի *տարուան պատի օրացոյցներու պլօճը* (չաբաթական), *ճոխացուած պատմական, դիտական եւ գեղարուեստական ընտիր հատուածներով: Ֆրանսահայ կազմակերպութիւններու հաչոյն մեծագանակի համար մասնաւոր զեղչ: Դիմել մինչեւ Օգոստոս վերջ Տպարան Ս. Փողհարեանի,* **70, Rue Paul-Bert, 70 Lyon (R.)**

ՑԱՌԱՋ կը ծախուի, ամէն օր, **21, Rue des Fêtes**ի լրագրավաճառին քով:

Imprimerie DER-AGOPIAN, 17 Rue Damesme – 13e
Le Gérant : H. AGONEYAN

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE

HARATCH - Fondé 1925

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

17, Rue Damesme — PARIS (13e)

tél. GOB 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԹԱԺՆ. Տար. 750, 6ամս. 400, Արտասահման 1000 ֆրանք

Mercredi 21 Août 1946 Չորեքշաբթի 21 Օգոստոս

ՏԱՐԻ 18 Année N 9780 - Նոր շրջան թիւ 419 Հրատարակիչ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ՝ 3 ֆր.

ՄԻՔ ԱՕՍՔԸ

ՎԵՐԱԿԱԶՄՈՒԹԵԱՆ ՓՈՐՁ ՄԸ

Առենէ մը ի վեր նոր բացատրութեանց կը հանդիպինք պոլսահայ թերթերուն մէջ, — Ազգ· վարչութիւն, սահմանադրութիւն, ժողովրդապետութիւն, ընդհ· ժողով եւ այլն:

Վերջին թղթաբերէն կ'իմանանք թէ՝ չնորհաւորական հեռագիրներ ուղղուած են հանրապետութեան նախագահին եւ նոր վարչապետին, յանուն «Թրքահայութեան Վարչական Ժողովի»:

Նոյն աղբիւրին համաձայն, Ազգ· Վարչութիւնը որոշած է վերջ տալ տիրող անիշխանութեան, հսկողութիւն հաստատելու համար հանրային հաստատութեանց վրայ:

Ձենք ամասպարեր, ըսելու համար թէ իսկապէս բան մը փոխուած է պոլսահայ դաղութի կեանքին մէջ: Բայց, իրողութիւն է որ, ամէնէն չափաւոր տարրերն ալ այլ եւս անտանելի կը դանեն ներկայ կարգուսարքը: Մանաւանդ անարժան կղերականի մը, պատր· տեղապահ Գէորգ արք· Աբրահամեանի մենատիրութիւնը:

Իր օրով, կատարեալ Աբշակաւան դարձաւ Պոլսոյ Պատրիարքարանը:

Ինչպէս իր առաջին տեղապահութեան չրջանին, այս անգամ ալ այդ վերարաւորը ճչմարիտ փորձանք մը դարձած է դաղութի գլխուն: Կը կոտրէ - կը թափէ: Ազգ· դրամներ եւ գոյքերը կ'իւրացնէ: Դատ կը վարէ Ազգ·Հիւանդանոցին Հոդարարձութեան դէմ, ձեռք դնելու համար Նարոյեան պատրիարքի ժառանգութեան վրայ: Օրինաւոր մարմիններ կը լուծէ, ինքնագլուխ մարմիններ կը սահմէ: Ի հարկին սպառնալիքներ ալ կը տեղայ, օգտուելով զանազան կապերէ:

Ինչպէս տարիներու ընթացքին, այս անգամ ալ չպատահեցաւ որ բարի վկայութիւն մը լսէնք իր կղերապետական, իշխանաւոր գործունէութեան եւ խաւարակուռ գործառնութեանց մասին: Միայն ափ մը միամիտներ են որ կը յամառին սեւը ճերմակ ներկել, հակառակ այնքան պատկառելի խոյտառակութեանց:

Ինչպէս կ'երեւայ, Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսն ալ բաներ մը լսած է, Արբշանեան արք·ի սպօրինութեանց մասին:

Կը յիշէք իր առաջին կոնդակը, զոր հրատարակեցինք վերջերս, երեք անդամով:

Այդ կոնդակին մէջ, Գէորգ Զ· բոլոր հոգեւոր պետերու կարգին իր ողջոյնը հաղորդելով նաեւ Պոլսոյ Պատր· Տեղապահին, դիտել կուտար, հայրապետական վախկանկատութեամբ·

— « Ցաւ է Մեզ եկեղեցւդ փառաւոր անցեալի եւ հօտիդ բարգաւաճ ու բարեկեցիկ վիճակի փոխարէն՝ տեսնել այսօր փոքրացած հօտդ հոգեպէս եւ նիւթապէս անմխիթար վիճակի մէջ: Առաւել եւս ցաւ է որ փոքրաթիւ հօտիդ մէջ գոյութիւն ունին իրերամերժ տրամադրութիւններ, որի հետեւանքով պատկտուած է մեր սիրելի հօտը»:

Ա.հնուհետեւ յորդորներ,— « Հայ եկեղեցւս կանոններն ու կարգերը անխախտ պահպանել », գործել «խոհեմութեամբ եւ իմաստութեամբ» եւն·:

Եթէ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը լիովին իրաղեկ ըլլար կացութեան, ոչ թէ հայրապետական ողջոյն կ'ուղղէր քանի մը ժուռնի խրատներով, այլ ուղղակի Երուսաղէմ կամ ուրիշ վանք մը դրկել կուտար այս անպարակելի փորձանքը:

Ամէն պարադայի մէջ, դաղութը արթնցած է այլեւս, եւ ճամբան հարթուած կ'երեւայ ազգային - վարչական վերակազմութեան համար:

Հակառակ համառարած ապականութեան, կը կարծենք թէ Պոլսոյ մէջ ալ բանիմաց եւ սրտցաւ մարդիկ չեն պակսիր, աշխարհական իշխանութիւն մը հաստատելու համար, համաձայն երկրին օրէնքներուն: Եթէ միայն կարենային համարատու-համարառուի սկզբունքը հաստատել, կարեւոր քայլ մը առած կ'ըլլային:

Վերջերս Պոլսոյ Ցոյները պատուիրակութիւն մը դրկելով Անդարա, յաջողեցան կարդ մը իրաւունքներ ապահովել:

Թերեւս Թուրք ընդդիմադիրներու պայքարն ալ ազդած է միտքերու վրայ, քանի որ խօսքեր արտասանուեցան նաեւ փոքրամասնութեանց իրաւունքներու մասին:

Շատ բան կախում ունի իւրաքանչիւր փոքրամասնութեան մեթոտիկ աշխատանքէն:

Ո՞վ պիտի կրնար ժխտել թէ յաճախ ներքին ցեցերն են որ կը սաստկացնեն արտաքին չարիքները:

Շ·

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

« ԴԻՄԱԴՐԱԿԱՆ »

Տօնն է «Դիմադրութեան», տօնը նաեւ հայ ժողովուրդին որ ունի բան յիսուն տարի է կը դիմադրէ յամառօրէն պատմութեան ամէնէն դաժան բռնութեանց:

Մեր հիւրընկալ երկիրը ըմբռստացաւ ժամանակաւոր պարտութեան ու գրաւման դէմ որ հինգ տարի սարէ սար, ծմակէ ծմակ ոստոստել տուաւ հազարաւոր Լիտասարդներ: Անոնց՝ երկինքէն «թռչուններ» վճիռ ու զրահ կը տեղացնէին, օրինեալ մանաւանդային նման, արծաթծելով իրենց եռանդը ու բաչութիւնը: Ու այսօր ամբողջ Ֆրանսան երախտապարտ իր պատիւը բարձր պահող մարտիրոսներու բանակին, ուխտի կ'երթայ անոնց զերեզմաններուն:

Իսկ մեր «Դիմադրականներ»ը: Խումբ խումբ բաջե՛ր, ըմբռստ ու անվեհեր կոտրած «չախմախը» մը իրենց ուսին, գլուխը բարին, օրերով անօթի, լեռնէ լեռ թափառական, վրէժ կ'երազէին իրենց ինչէր ու պատիւը, ազգն ու կրօնը անարգող անհաւատին դէմ: Անոնց գլխուն վրայ ագռաւներ միայն կը սաւառնէին, դիակի հոտ առնելով: Անոնց գերեզմանները անյայտ էին ծառի մը շուրին տակ:

Ո՞վ ուխտի պիտի երթար մեր փէտայիներուն հողակոյտին: Մեղմ էր դարձեր անոնց անունը մրթմրթալը: Մեր մամիկները սարսափը իրենց սրտին պտղունց մը խունկ երբեմն կը ծխէին Գէորգ Զաւուշի մը, Աղբիւր Սերոբի մը, Հրայրի մը, Մուրատի մը, Կորիւնի մը յիշատակին: Անդրանիկի մը գերեզմանին անգամ կոռւախնճոյր էր «ըլլալ չըլլալու»: Ի՞նչպէս չնախանձիլ մեծ ազգի մը մեծ զաւակներուն, երբ Հերոսամարտ մը կամ խաւսոր մը ուս թօթուել կուտայ մարդոց փոքրերուն:

Ես ալ այսօր մտեմով ուխտի գացի հերոսներուն, հայ Դիմադրականներու ամէնէն համեստին գերեզմանին,— ան որ անուն չունի մեր յեղափոխական պատմութեան գրաւոր էջերուն մէջ: Կրկնեցի աղօթքը մամիկիս — « Օրհնեա՛լ ըլլաս դուն որ եղար փրկիչը մեր պատիւին, եղար դիմադրականի ոգին իմ ժողովուրդիս որ գիտցաւ ապրիլ ճեզմով »:

ՍՕՍԻ

Նոր պատերազմ կը պատրաստեն

«Թէկլիխ Ռունտշաու», Պերլինի ռուսական չրջանին դերմաներէն օրկանը, խմբագրական մը հրատարակելով ամբողջ Ա· Էջին վրայ, ծանր մեղադրանքներ կ'ուղղէ Անգլիոյ եւ Մ·Նահանգներուն դէմ, ըսելով թէ պատերազմ կը պատրաստեն իրենց թերթերուն միջոցաւ, «որոնց մեծ մասը կը դանուին մենաշնորհեալներու փոքր խմբակի մը ձեռքը: Անոնք ուղղակի կ'աղդեն հանրային կարծիքին վրայ, իրենց չահերուն բերումով: Հետեւաբար այդ մամուլը լեցուն է հակախորհրդային քարոզութեամբ: Նպատակը՝ ուրիշ պատերազմ մը պատրաստել: Անգլեամերիկեան մեթոտները կը մատնեն միեւնոյն միտումները որ կը տիրէին Հիթլէրի օրերուն, երբ աշխարհակալները կը ճգտէին Գերմանիան Ա· Միութեան դէմ հանել, պաշտպանելու համար միջազգային յետադիմական սեղանաւորութեան չահերը: Արեւմտեան յետադիմականներուն մեթոտները կը մնան անփոփոխ,— Սուտեր եւ լուտանքներ տեղալ, անվստահութիւն եւ թշնամութիւն ստեղծելու համար Ա· Միութեան դէմ: Այդ մամուլին գործածած մեթոտներր կէօպէլսի մեթոտներն են: Անոնք իրենց պաշարին մեծ մասը կ'առնեն կեղտոտ կէօպէլսի դինարանէն: Այսպէս, Պ· Զըրչըլ ըսաւ այս տարի Մայիս 5ին թէ « Շերչիլնէն մինչեւ Թրիէսթէ, Պալթիկ ծովէն մինչեւ Ադրիական երկաթեայ վարագոյր մը ճգուած է եւրոպական ցամաքամասին վրայ »: Կէօպէլսն ալ այս խօսքերը կ'արտասանէր «Տաս Բայխ»ի մէջ, 1945 Փետր· 23ին: »:

ԿՈՓԱՄԱՐՏԻԿՆԵՐ ՀԱՑԱՍՏԱՆԷՆ

Երեւանէն գրուած անհատական նամակէ մը (25 Ցուլիս) կ'իմանանք թէ Օգոստոսին կուա - մարտիկներու խումբ մը պիտի դայ Փարիզ: Խումբին մէջ կը դանուի Սեբաստացի երիտասարդ մը, Անդրանիկ:

Նեղուցներու բնաւորը

ԱՄԵՐԻԿԱ ԿԸ ՄԵՐԺԷ ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԾԲԱԳԻՐԸ

Անգարայէն կը հեռագրեն Օգոստոս 19 թուակիռվ.— *Նախարարական խորհուրդը այսօր նիստ դումարելով հաստատեց արտաքին նախարարին պատասխանը ռուսական ծանուցագրին: Կը հաստատեն թէ պատասխանը անմիջապէս պիտի հաղորդուի Մ· Միութեան, երեքշաբթի կամ չորեքշաբթի, երբ վաւերացուի Մորհրդարանին հանրապետական խմբակցութեան կողմէ (Հալք): Կառավարութիւնը անհրաժեշտ կը դտնէ որ մեծամասնութեան կուսակցութիւնն ալ ուղղակի պատասխանատուութիւն ստանձնէ, որովհետեւ խնդիրը կապ ունի Թուրքիոյ ամբողջ արտաքին քաղաքականութեան հետ:*

Թուրքիոյ արտաքին նախարարը չարունակ չփման մէջ է Անգարայի անգլիական եւ ամերիկեան դեսպաններուն հետ: Հիմնական խնդիրը Նեղուցներու պայմանագրին վերաքննութիւնը կամ չրունակութիւնը չէ, այլ պիտեալ թէ Ա· Միութիւնը իսկապէս խարխիներ պիտի ստանա՞յ Վոսփորի եւ Տարտանէլի մէջ: Իրավիճակը կապ մը կը տեսնեն այս հարցին եւ այն զրոյցներուն մէջնէ որոնց համաձայն ամերիկեան նաւատորմիղ մը մօտիկ ռազմախոտորձեր պիտի կատարէ արեւելեան Միջերկրականի մէջ:

⚔ *Վաւերական աղբիւրէ մը կը հաղորդեն թէ Մ· Նահանգներու կառավարութիւնը ծանուցագիր մը ուղղելով Ա·Միութեան, պիտի մերժէ անոր առաջարկը՝ Թուրքիոյ հետ միասին պաշտպանելու Նեղուցները: Ամերիկայի կառավարութիւնը բացորոշապէս ճչտած է իր դիրքը, արտաքին նախարարութեան կողմէ մշակուած ծանուցագրով մը, որ հետեւեալ կէտերը կը պարունակէ.—*

1. *Մերժել ռուսական այն առաջարկը որ կը տրամադրէ Նեղուցներուն հսկողութիւնը վերապահել միայն Սեւ Ծովեան պետութեանց: — **2.** Մերժել ռուսական պահանջը՝ զինուորական խարիսխներ ստանալու համար Նեղուցներուն մէջ: — **3.** Բոլոր երկիրներու առեւտրական նաւերը կրնան ազատօրէն անցնիլ Նեղուցներէն:—**4.** Սեւ Ծովեան պետութեանց մարտանաւերը կրնան ազատօրէն անցնիլ Նեղուցներէն: — **5.** Միւս բոլոր ազդերը սահմանափակ իրաւունքներ պիտի վայելեն, Տարտանէլէն եւ Վոսփորէն անցնելու համար:*

Միւս կողմէ, ամերիկեան կառավարութիւնը պնդէ որ, եթէ Թուրքիա կը կարծէ թէ չի կրնար ստանձնել Նեղուցներու պաշտպանութեան պատասխանատուութիւնը, այն ատեն խնդիրը պէտք է կարզադրուի Միացեալ Ազդերու կողմէ, քանի որ կը չահագրդռէ բոլոր երկիրները:

Ամերիկեան կառավարութիւնը իր ծանուցագիրը Մոսկուայի հաղորդելու համար, կը սպասէ որ Թուրքիան յանձնէ իր պատասխանը:

⚔ *Ֆրանսական կառավարութիւնը հրահանգեց Լոնտոնի, Ուաշինկթընի, Մոսկուայի եւ Անդարայի դեսպաններուն՝ այդ երկիրներու կառավարութենց յայտնել Ֆրանսայի տեսակէտը Նեղուցներու մասին: Ինչպէս յայտնի է, ռուսական ծանուցագրին պատճէնը չէր հաղորդուած Ֆրանսայի: Միեւնոյն ատեն, Ֆրանսա չէ հրաւիրուած փոցտամի խորհրդաժողովին, որով Մոսկուա չուղեր որ մասնակցի նոր բանակցութեանց: Սակայն Ֆրանսական կառավարութիւնը վճռապէս պիտի պաշտպանէ իր իրաւունքները, մանաւանդ որ ստորագրած է Նեղուցներու պայմանագիրը, 1936ին:*

ԽՈՐՀՐԴԱԽՈՐ ՇԱՐԺՈՒՄՆԵՐ ԻՐԱՆԻ ՍԱՀՄԱՆՆԵՐՈՒՆ ՎՐԱՑ

Լոնտոն եւ Մոսկուա փոխադարձաբար կ'ամբաստանեն իրար, պնդելով թէ զինուորական համախմբումներ կը կատարեն: Անգլ· թերթերը նորէն կը պնդեն թէ Ռուսիա 15—20 զօրաբաժին համախմբած է Ատրպատականի սահմանին վրայ: Իսկ Մոսկուայի անթելը առջի օր կը ծանուցանէր թէ անգլ· զօրքը զրաւած է երկու փոքր քաղաքներ Իրաքի մէջ, դեսին երկայնքէն դէպի Ապատան (Իրան), ուր կը դտնուին Անգլեւիրանեան Քարիւղի Ընկերութեան ամենամեծ դատարանները: Անթելը կ'աւելցնէր· — Յուլիս 12ին անգլ· զինուորներ մտան փոքր քաղաք մը, Իրանի սահմանագլուխին երեք քիլոմեթր հեռու, իսկ Օգոստ· 14ի առտուն մտան ուրիշ փոքր քաղաք մը, Ապատանի դիմաց: Համաձայն Աբհեստակցական Միութեանց վարիչներու տեղեկութեանց, Շաթ էլ Արապի (Տիգրիս-Եփրատ) արեւելեան (իրանեան) ճամբաները, Պասրայի դիմաց, ասֆալտով կը պատուին եւ կը պատրաստուին զինուորական նպատակներու համար: Նոյն վարիչները կը դանդատին թէ ամբողջ Խուժիստանի մէջ (Իրան) դանգուածային ձերբակալութիւններ եւ տարագրութիւններ տեղի կ'ունենան Աբհեստակցական Միութեան անդամներուն դէմ, ինչպէս եւ վարիչներ կ'արձակուին Անգլեւիրանեան Քարիւղի Ընկերութենէն, երեք չաբաթէ ի վեր:

Մոսկուայի ուրիշ մէկ խօսնակը (սիմոնով)

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ· էջ)

ՀԱՅՐԱՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԻՊԱՍԱՆՔՆԵՐ

ՀԱՅՐԻԿ ՄԱՐՏՈՒՆԻ

(1881ին) իր ծրագրա-
յին հոդվածում գրում էր. «Մենք ոչ մի
կերպ չենք կարող ընդունել այն կարծի-
քը, թե մեր ազգային ոգին արդեն ամբող-
ջապես արտահայտվել է մեր գրականու-
թյան մեջ, թե մեր գրականությունն ար-
դեն ամբողջապես ներկայացնում է մեր
ազգային ոգին։ Ոչ, մենք ունենք մեր
ազգային ոգու մասնավոր կողմերը, որ
դեռ չեն արտահայտվել մեր գրականու-
թյան մեջ, մենք ունենք մեր ազգային
կյանքի մասնավոր կողմերը, որ դեռ չեն
ներկայացվել մեր գրականության մեջ։
«Ազգային ոգի» ասելով մենք հասկա-
նում ենք ոչ թե մի որևէ վերացական
գաղափար, այլ մեր ազգի կենդանի, կեն-
սական ոգին, որ ապրում է մեր ազգի
կյանքի մեջ, որ արտահայտվում է մեր
ազգի կենցաղի, սովորությունների, ըն-
կերական հարաբերությունների, ավան-
դությունների, հավատալիքների, երգե-
րի, առասպելների, հեքիաթների, ասա-
ցվածքների, ասույթների, առածների,
հանելուկների, ժողովրդական խաղերի
մեջ, որ արտահայտվում է մեր ազգի
պատմական անցյալի մեջ, մեր ազգի
ներկա կյանքի մեջ, մեր ազգի ապագա
ձգտումների մեջ։ Ազգային ոգին ամե-
նից առաջ պետք է փնտրել ժողովրդա-
կան գրականության մեջ, որովհետև ժո-
ղովրդական գրականությունը ազգային
ոգու ամենաճշմարիտ արտահայտությունն
է։ Ազգային ոգին ամենից առաջ պետք
է փնտրել ժողովրդական երգերի մեջ,
որովհետև ժողովրդական երգերը ամե-
նից ավելի ազգային են, ամենից ավելի
ազգային ոգով են տոգորված։ Ազգային
ոգին պետք է փնտրել ժողովրդական
հեքիաթների մեջ, որովհետև ժողովրդա-
կան հեքիաթները ամենից ավելի ազգա-
յին են։ Ազգային ոգին պետք է փնտրել
ժողովրդական առասպելների մեջ, որով-
հետև ժողովրդական առասպելները ամե-
նից ավելի ազգային են։ Ազգային ոգին
պետք է փնտրել ժողովրդական ավան-
դությունների մեջ, որովհետև ժողովրդա-
կան ավանդությունները ամենից ավելի
ազգային են։ Ազգային ոգին պետք է
փնտրել ժողովրդական հավատալիքների
մեջ, որովհետև ժողովրդական հավատա-
լիքները ամենից ավելի ազգային են։
Ազգային ոգին պետք է փնտրել ժողո-
վրդական ասացվածքների, ասույթների,
առածների, հանելուկների մեջ, որովհետև
ժողովրդական ասացվածքները, ասույթ-
ները, առածները, հանելուկները ամենից
ավելի ազգային են։ Ազգային ոգին պետք
է փնտրել ժողովրդական խաղերի մեջ,
որովհետև ժողովրդական խաղերը ամե-
նից ավելի ազգային են։ Ազգային ոգին
պետք է փնտրել ժողովրդական սովորու-
թյունների մեջ, որովհետև ժողովրդական
սովորությունները ամենից ավելի ազգա-
յին են։ Ազգային ոգին պետք է փնտրել
ժողովրդական կենցաղի մեջ, որովհետև
ժողովրդական կենցաղը ամենից ավելի
ազգային է։ Ազգային ոգին պետք է փնտ-
րել ժողովրդական լեզվի մեջ, որովհետև
ժողովրդական լեզուն ամենից ավելի ազ-
գային է։ Ազգային ոգին պետք է փնտրել
ժողովրդական ոճի մեջ, որովհետև ժողո-
վրդական ոճը ամենից ավելի ազգային է։
Ազգային ոգին պետք է փնտրել ժողովր-
դական ոճի մեջ, որովհետև ժողովրդա-
կան

ՏԱՌ ՈՒ ՊԱՂ.

Ո՞վ է արժանի...

Հաչտութեան Խորհրդաժողովին դունագեղ նկարագրութեանց մէջ, մէկ բան ուշադրութիւնս գրաւեց,— լայնածաւալ բազկաթոռ մը մնացած էր... Թափուր:

Իննութիւն մը կատարելով, հասատատեցի թէ այդ աթոռը մասնաւոր ապսպրանքի վրայ շինուած է եղեր, նախկին դատական նախարար՝ Վ. Շէբօնի համար: Այս վերջինն ալ կուրպրիի միջազգային գործողութեան ժամանակ, կեանքը վրայ է տուեր: Ոչ թէ աթոռին վրայ, այլ գործողութեան սեղանին վրայ: Ահաւասիկ ի վեր իր աթոռը մնացեր է որը եւ կը խորհրդանշէ արդարութիւնը: Աւանդութիւնը կ'ըսէ թէ անոր վրայ նստողը արդարութեան մարդը կը դառնայ: Եւ արդարութիւնը ներկայացնելով, կրնայ իր ազգին հիմնական շահերը անտեսել՝ յանուն ընդհանուրին շահերուն:

Խորհրդաժողովի բացումէն առաջ, այդ աթոռը նախատեսուած էր Անգլիոյ նախարար Պ. Պէվինի համար: Բայց յանկարծ ան ալ հիւանդ կ'իյնայ: Աթոռի նախապաշարումէ՞ն թէ քաղաքական կացութեան փափկութենէն, չեմ դիտեր, բայց փաստը այն է որ աթոռը կրկին մնաց պարապ: Ֆօստեցաւ Պըրնզի եւ Մոլոթովի մասին, որոնք կրնային կորսուիլ այդ խոշոր թիկնաթոռի ծալքին մէջ: Ցետոյ Պելճիքացի Պ. Սփաքի մասին: Այս վերջինը սարսափած, մերժեր է բացարձակապէս, առարկելով թէ չի կրնար արդարութիւնը ներկայացնել:

Ի վերջոյ խնդրոյ առարկայ «թիկնաթոռը» հրատապ հարցի մը հանդամանքը կ'առնէ եւ կը դառնայ օրակարգի առաջին խնդիրը, — ո՞վ պիտի նստի կամ ո՞վ պիտի նստեցնենք:

— Աթոռը խոշոր ըլլալով, Մեծերէն մէկը պէտք է նստեցնենք, կը պռոան պզտիկները, այնինքն փոքր ազգերու ներկայացուցիչները: Իսկ Մեծերը հանդիսաւորապէս կը յայտարարեն,— « Մեր մէջ խտրութիւն չկայ փոքրի եւ մեծի, բոլորս ալ հաւասար ենք այս ժողովին մէջ: Եւ որպէսզի բամբասանքները վերջ մը դնեն, Թող այս մեծ աթոռին վրայ բազմի պզտիկ ազգի մը ներկայացուցիչը »:

Գոռում գոչում ամէն կողմ: Վերջապէս օրուան նախագահը քուէարկութիւն կ'առաջարկէ, վախնալով որ չար բախտը կրնար իրեն չնորհել այդ պատիւը:

Թուաբանական կնճիռ մը այս անգամ, պարզ մեծամասնութի՞ւն թէ երկու երրորդ: Պայքարը աւելի կը սաստկանայ: Այսպիսի վճիռ մը տալու համար շատ քիչ ենք, կը պռոան աջէն թէ ձախէն, ուրիշ ազգեր ալ պէտք է հրաւիրել եւ միաձայնութեամբ որոշում մը տալ: Հուսբրա՛: Երեք լեղունեու թարգմաններն ալ կը ձախակցին:

Ներս կը մտնէ յանկարծ, յղփացած երեսոյթով ներկայացուցիչ մը, որ այլեւս յոգնած էր դահլիճի նրբանցքներուն մէջ արդարութիւն եւ խաղաղութիւն քարոզելէ: Հապճեպ ներս մտած՝ կը խոյանայ անոէր աթոռին վրայ բացագանչելով.

— « Ես, Թուրքիոյ պատուիրակը, եմ որ պիտի պրաւեմ այդ լայնածաւալ բազկաթոռը: Ո՛ւր է տեսնուած խաղաղութիւն առանց Թուրքի: Այսուհետեւ երեք լեղուներով չէ որ պէտք է թարգմանուին ճառերը, այլ մէկ լեզուով՝ խաղաղութեան լեզուն, այսինքն Թուրքերէնը: Այս աթոռը միայն մեզի յարմար է եւ արժանի: Աշխարհի վրայ չեմ տեսներ մեզմէ զատ ուրիշ մէկը որ այդ բացառիկ պատիւին արժանի ըլլայ: Եթէ դուք չընդունիք, ես կը պարտադրեմ ինքզինքս՝ խաղաղութիւնը: Եթէ լեզուս չէք հասկնար, դացէք եւ սորվեցէք, եթէ ոչ արժանի իսկ չէք խաղաղութեան անուններ տալու: Խաղաղութիւնը լաւ ուսումնասիրած ենք մենք եւ մէկ մարմին դարձած: Փոքրամասնութիւն, մեծամասնութիւն չկայ այլեւս, կայ չկայ միաձայնութիւնն է որ կը տիրապետէ: Բոլորդ ալ պէտք է համաձերպիք այս դրութեան, եթէ ոչ... Տարտանէլը կը դոցեմ: Խաղաղութեան շուրջ պէտք չէ նախապաշարում ունենալ: Խաղաղութիւնը կը պարտադրուի եւ ոչ թէ վիճաբանութեան նիւթ կը դառնայ: Այս այսպէս է եւ ուրիշ ոչի՛նչ »:

Հաչտութեան Խորհրդաժողովը մտած էր իր իսկական փուլին մէջ:

ՄԵՂՈՒԻ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԹԱՆԳԱՐԱՆԸ

Բ.

ԶՈՐՐՈՐԴ ՅՈՒՑԱՍՐԱՀ.— *Կը ներկայացնէ Քրիստոնէութեան ամենավաղ շրջանի յուշարձաններու բեկորները: Քառակուսի բարձրաքանդակ պատկերներով կոթողներ կան հոս քրիստոնէական շրջանի սուրբեր պատկերացնող: Մեր քրիստոնէական հայկական արուեստի հնադոյն նմոյշներն են ասոնք: Ոչ միայն երկրաչափական գծական մօթիֆներ կան քանդակուած անոնց վրայ, այլ եւ բուսական եւ մարդկային: Ասոնք հայկ. պատկերագրութեան ամէնէն հին երեւոյթներն են եւ կապուած են Արեւելեան Քրիստոնէական արուեստի հետ:*

Այս նոյն բաժնին մէջ ցուցադրուած են հայկական ճարտարապետութեան հնադոյն նմոյշները, որպիսին է Տեկորի տաճարը գծագրութեամբ եւ լուսանկարներով, երեսոյթ, եւ մեր ճարտարապետութեան ամէնէն հոյակապ նմոյշներէն մէկը՝ Զուարթնոցը՝ որմէ կան բեկորներ եւ գծագրութիւններ:

Ցուցահանդէսին մէջ կը տեսնուին քանդակազարդ քարեր դեղեցիկ չուշանածաղիկներով, խաղողի ողկոյզներով, տերեւներով, եւ կենդանիկան պատկերներով: Կայ նաեւ կոթողի պատուանդան Թալինի գերեզմանէն, ե.-է. դար, որ պաշտամունքի քանդակներով զարդարուած է: Հոս է նոյնպէս Եզր Կաթողիկոսի (631-642) երկլեզուեան ծածկագիր արձանագրութիւնը Աւանի տաճարին պատին վրայէն առնուած: Ծածկագիր արձանագրութիւնը հետեւեալն է. ՉՈՒԿԶ որ կը կարդացուի, «Տէր Եզր Հայոց Կաթողիկոս ճշմարիտ ծառայ Աստուծոյ»: Աստղ կ'ապացուցուի է. դարուն ծածկագրի գոյութիւնը Հայաստանի մէջ: Սոյն արձանագրութիւնը առաջին անգամ կարդացած է Պ. Կարօ Ղաֆադարեան:

ԱՆԻՒ ՅՈՒՑԱՍՐԱՀԸ.— *Հոս կը գտնուին Անիի եւ Դուինի պեղումներէն բերուած հնադիտական գտնուած իրեր: Ցուցափեղկերուն մէջ կը տեսնուին Դուինի յախճապակի, ժ.—ԺԳ. դար, Անիի մէջ պատրաստուած տեղական յախճապակիի նմոյշներ — փոքր կուժեր, պուտուկներ, ափսէներ եւ ուրիշ սափոներ, որոնց վրայի զարդարուեսոը նուրբ է եւ դեղեցիկ: Այս ընդարձակ սրահին մէջ կը գտնուին նաեւ Քրիստական խեցեղէն՝ Անիի պեղումներէն երեսուն հանուած: Պ. Գուրգէն Արեւզումներէն երեսուն հանուած: Պ. Գուրգէն Արեւելեան Հանրագիտարանի պատրաստած «Անիի Աւերակներու Ընդհանուր Տեսարան»ը՝ որ ցուցասրահին մէջ կը գտնուի՝ շատ գեղեցիկ է: Պատմական Անիի մանրանկարն է ան. պարիսպներ, եկեղեցիներ, ճամբաներ, բերդեր, Ախուրեան գետը եւն. լուսագոյն վերպով գծագրուած են:*

Ի տես դրուած են նաեւ Անիի նշանաւոր եկեղեցիներուն լուսանկարները — Ֆէթվաճեանի նկարած Ամենափրկիչը, Մայր Տաճարը, պարիսպներու մէկ կարեւոր մասը հայկ — Երեւանի՝ այժմ քանդուած եւ տեղը «Մոսկուա» սինեմա չինուած Պօղոս-Պետրոս եկեղեցին Ս. Գրիգոր Լուսաւորչի կեանքը ցուցնող պատկերներ: Ցուցադրութեան դրուած են նոյնպէս Անիէն՝ սնդիկի սմաններ, Դուինէն՝ խոշոր կարաս ժ.—ԺԴ. դար, Երեւանէն՝ ջրատար խողովակներ ԺԲ.—ԺԴ. դար, Բագրատունեաց Զինանշանը՝ որ վաղը մըն է քարի վրայ քանդակուած եւ մանկական հագուստներ Անիի պեղումներէն: Վերջինս հաւանօրէն Տիգրան Հոնենցի աղջկանն է:

ՄԻՋՆԱԴԱՐԵԱՆ ՀԱՅ ԱՐՈՒԵՍՏԻ ՅՈՒՑԱՍՐԱՀ.— *Այս սրահը ուշադրաւ է իր նիւթերու զանազանութեամբ: Հոս ցուցադրուած են բարձրաքանդակներ, այդեկոթքեր — Դուինէն՝ Է. դար, կին մը խաղող կը հաւաքէ —, սիրամարդ մը վայելչօրէն քանդակուած, Կիւրիկէ եւ Սմբատ Բագրատունի թագաւորներու բարձրաքանդակին ձուլածոյ պատճէնը Սանահինի վանքէն՝ ժ. դար: Զաքարէ Ամիրսպասալարի կանգնած յաղթութեան կոթողը Ամբերդի մէջ 1200 թուին որ նոյնպէս ձուլածոյ է: Ներքաքանդակ խաչքարեր 991 թ. եւ ԺԳ. դար. Մխիթար Գոշի ժանեկաձեւ հիւսուածքով խաչքարը ԺԳ. դար Նոր Գետիկի վանքէն (Գոշավանք) բերուած, երկու մեթր բարձրութեամբ եւ մէկ մեթր լայնքով: Ցուցասրահին մէջ կայ նաեւ ե.-Զ. դարուն չինուած քառակուսի կոթողի պատուանդանը գտնուած Փարոս գիւղին մէջ, որուն վրայ տուիծ քանդակուած է: Նոյնպէս Հոնենց Ս. Գրիգորի որմանկարներու արտանկարութիւններ իսկական մեծութեամբ եւ դոյներով, որ պատրաստել տուեր է Գարեգին Կաթողիկոս, երբ ան Հնութեանց Պահպանութեան Կոմիտէի անդամ էր: Լուսաւորչի կեանքէն՝ ըստ Ագաթանգեղոսի՝ որոնցմէ կարեւորագոյնն է Տրդատի ընդ առաջ գնալը Լուսաւորչի կեսարիայէն վերադարձին իր դաշնակից Վրաց եւ Աղուանից թագաւորներու եւ Հայ նախարարներու հետ: Այստեղ է կեչաւոյքէն բերուած արծուի քանդակը, որուն նմանը ունինք նաեւ ուրիշ վանքերու պատերուն վրայ: ժ.-ԺԴ. դարերէն Դուինի ջրատար խողովակներ. կաւուղները ծածկելու համար կղմինար Դուինի Կաթողիկոսարանէն եւ Զուարթնոցէն, է. դար: Այս կըղմինարներուն վրայ կան չեղագիր եւ ոչ թէ երկաթագիր, ինչ որ ցոյց կուտայ թէ է. դարուն չեղագիր գոյութիւն ունէր: Պատերէն պատկերներ կախուած են, որոնք կը ներկայացնեն Դուինի Կաթողիկոսարանը եւ բնակութեան չէնքեր ԺԲ.—ԺԴ դարէն մնացած. նաեւ գինիի մառան եւ ուրիշ հնութիւններու տեսարաններ: Լուսանկարներով ներկայացուած են Դուինի պեղումները կատարուած 1937—39 թուականներուն:*

Մինչնադարեան ցուցասրահի կից սենեակին մէջ ի տես դրուած են Անիի պեղումներէն հանուած զանազան առարկաներ. փայտէ քանդակազարդ դրականներ ԺԴ. դարէն՝ որոնց վրայի քանդակները խաչեր, բոյսեր, եւ կենդանիներ են. Տաթեւի վանքին դուռը չինուած ԺԴ. դարուն եւ ուրիշ երիզաւոր դուռ մը. Արգնիէն՝ ժանեկաձեւ խաչեր. Դուինի կաթողիկոսարանէն՝ քանդակազարդ բեկորներ. նոյն քաղաքի չէնքերէն տնական յարդարանքի առարկաներ. կենցաղային իրեր — խուն, կացին, պայտ, դամ, ածխացած հաց եւն—. եկեղեցական զանազան սպասներ — աչտարնակներ, բուրվառ, խաչ, կանթեղներ եւն: Սեւանայ Վանքէն փայտակերտ խոյակներ Թռչուններու պատկերքանդակներով, չինուած 874 թուին եւ Ցովհաննայ Վանքէն փորագիր պսակ: Հրապարակէ է Գեղարդայ Վանքին մօտերը գոր Գուրգէն Արեւցատեան յօրինած է: Թանգարանի մէջ կայ նաեւ Մշոյ Ս. Առաքելոց Վանքին փայտեայ դուռը՝ ճակատին պատերազմի տեսարան եւ կողերուն կենդանիներու պատկերաքանդակներով եւ երկրաչափական զարդաքանդակներով չրջանակուած: Շինուած է ԺԲ. դարուն եւ հայ փորագրութեան արուեստի գլուխ գործոցներէն մին է:

Այս բաժնին կը յաջորդէ ուրիշ սրահ մը, ուր ԺԶ.-ԺԸ. դարերու հնութիւնները կը ցուցադրուին: Ասոնցմէ կարեւորագոյնները են. — Հին եւ Նոր Կտակարաններու ձեռագիրները ապակիէ ցուցափեղկերու մէջ. եկատարինէ Բ. Կայսրուհիին հրովարտակը Նոր Նախիջեւանի Հայաքաղաքի հիմնարկումին համար գրուած. Սեւանայ Վանքին երկու դուռները, մին չինուած 1176ին, իսկ միւսը 1552ին, իւրաքանչիւրին վրայ քանդակուած է խոշոր զարդագլիծ խաչ մը, որուն չուրջ կը տեսնուին Քրիստոսի, սուրբերու, առաքեալներու եւ Թռչուններու պատկերաքանդակներ: Քարի մը վրայ քանդակուած է Իշխան Պռոշեան Ամիր Հասանը որսի ժամանակ, ԺԴ. դար: Այս բաժնին մէջ ցուցադրուած են նաեւ Իշխան երկայնարագուկի Թիկնաթոռը, Էջմիածնի Տաճարին գոյք սատափէ դռնեները՝ չինուած 1721ին, Հայոց Կաթողիկոսի գահը սատափով ընդելուզուած ԺԷ. դար, Աստուածատուր Կաթողիկոսի (1715—1725) սատափէ «Զաքմանան»: Հոս նոյնպէս ի ցոյց դրուած են Հայկական հին հրատարակութեանց նմոյշներ. — Աստուածաշունչի Ա. տպագրութիւնը 1666ին, Մխիթար Աբբահօր Հրատարակած Աստուածաշունչը 1733ին, տպագիր դիրք մաղաղաթի վրայ 1704ին, կաթուղիկեայց Եօթը Թուղթերու մեկնութիւնը 1744ին: Առաջին տպագիր Հայ գիրքը որուն վերնագիրն է «Տաղարան, Ուրբաթագիրք եւ Պարզատոմար», տպագրուած Վենետիկ 1512-13ին, Մովսէս Խորենացիի Հայոց Պատմութիւնը 1752ին տպուած, Պատմութիւն Տարոնոյ Զէնոբ Գլակի 1719ին, Պատմութիւն Առաքել Վրդ. Դաւրիժեցւոյ 1669ին, Գրիգոր Նարեկացիի Գիրք Աղօթից 1701ին, Դաւիթ Անյաղթի Գիրք Սահմանաց 1731ին, Մովսէս Խորենացիի Աչխարհագրութիւն 1668ին, Շարական 1669, Հրատարակութիւն Ոսկան Վարդապետի, տպագրուած Ամստերտամի մէջ:

ԴԵՐԵՆԻԿ ՎԱՐԴԱՊԵՏ

(Մնացեալը յաջորդով)

Ներգաղթի խայտառակութիւնը Սուրիա Լիբանանի մէջ

ԼՄՐ.— Անհատական ճամակէ մը կը ֆաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները (10 Օգոստ.).—

... Գալով մեր կեանքին, դժոխք դարձած է, չնորհիւ «յառաջդիմական» կոչուած խմբակին առնոպայ պայքարին: Տարիներէ ի վեր երազուած ներգաղթի սրբազան խորհուրդը վերածեցին չուկայական արկածախնդրութեան: Ոչ միայն գաղութին, այլ եւ ընտանեկան կեանքը դարձուցին դժոխք, յաճախ եղբայր եղբօր դէմ, հայրը զաւկին դէմ զրդռելով իրենց գարչելի հաւատաքննութեանց հետեւանքով: Պայքարը հասած է դադաթնակէտին եւ կրնայ շատ լուրջ հետեւանքներ ունենալ այս երբեմնի խաղաղ գաղութին մէջ: Խորութիւն չեն դներ միջոցներու մէջ: Ճահիճի վերածուած մամուլը ամէն օր իր էջերը կը զարդարէ յեղուզադարութիւններով. մեսրոպեան սրբազան տառերը դարձած են գործիք հրապարակային մատնութեանց: Բիչ-շատ խելքը գլուխ մարդիկ խորապէս զանած են այս մարդոց գործելակերպէն: Ներգաղթի Կոմիտէ կոչուած խմբակին չուրջը հաւաքուած են հարիւրաւոր նախկին գատարկապորաններ, գողեր, մինչեւ իսկ ոճրագործներ որոնք կը կեղեքեն խեղճ ժողովուրդը, ներգաղթի արտօնագիր մը սակարկելով մինչեւ հազար լիբանան ոսկիի: Նախապէս անօթութենէ բերանը հոտած մարդիկ որ փողոցները կը չափչփէին ծակ տարատով, կամ իրենց ազատ դոյութիւնը կը քաչքչէին սրճարաններու մէջ, դարձած են մէկ-մէկ տէրէվէյլի, հագուած սքուած, մինչեւ իրիկուն գարեջուրի սեղաններու առջեւ կ'ուտեն կը խմեն: Ներգաղթի գործը դարձած է մեղրի կարաս և այդ մարդիկը օրն ի բուն կը թափառին կարասին չուրջը, իբրեւ միջնորդներ »:

Նամակագիրը այստեղ կը յիշէ չարաշահութեան պժգալի օրինակ մը, բայց կը յետաձգենք,

երէկ ուղղակի կը մեղադրեը Ֆրանկլին Քէ «վատ տեղամասի վտանգ մը կը ստեղծէ Միջին Արեւելքի մէջ», վրնդուր ըրկելով Պասրա, Ապատանէն մինայն քանի մը մղոն հեռու: Մոսկուայի անթելը հաղորդեց Կ. Սերեժինի մէկ յօդուածը «Նոր ժամանակները» թերթին մէջ, ուր կ'ըսէ թէ «Անգլիոյ արտաքին քաղաքականութիւնը միշտ վարակուած կը մնայ եսասիրական չահերով, կ'ընթանայ դէպի նոր ծաւալում, դէպի ի այնպիսի արարքներ որոնք կը վտանգեն աշխարհի խաղաղութիւնը»:

Թեհրանէն կը հեռագրեն թէ խորհրդային դեսպանը խնդրեց Իրանի կառավարութենէն ետ առնել այն պարսկական նաւերը որոնք Ռուսիոյ կողմէ գործածուած էին պատերազմի ընթացքին:

Սթալինի ազդարարութիւնը

Մոսկուայի անթելը երկուշաբթի օր ի լուր աշխարհի հաղորդեց սպարապետ Սթալինի մէկ յայտարարութիւնը որ կ'ըսէ.

— « Ընկերվարական խաղաղ շինարարութեան զարգացման մէջ, մենք պէտք չէ մէկ վայրկեան իսկ մոռնանք միջազգային յետադիմութեան ճակատը, որ ծրագիրներ կ'արտեայ նոր պատերազմի ալ համար: Աշխարհի մէջ միլիոնաւոր բանուորներ կը տեսնեն մեր պետութեան վճռական ուժը, որ չախչախեց Փաշականութիւնը եւ այժմ յաջողութեամբ կը դիմադրէ միջազգային յետադիմութեան փորձերուն՝ նոր պատերազմ մը բոցավառելու համար: Անհրաժեշտ է կատարել Մեծն Լենինի հրահանգը և, խաղաղութեան կնքումէն վերը, տեւականօրէն արթուն կենալ, պաշտպանելու համար մեր երկիրը մեր զինեալ ուժերով եւ տրամադրելի բոլոր միջոցներով: Մենք, խորհրդային ժողովուրդներս որեւէ չանք պիտի չխնայենք, զօրացնելու համար մեր զինեալ ուժերը, զարգացնելու պաշտպանողական կարողութիւնը մեր ընկերվարական պետութեան որ տեւական պատուար մըն է խաղաղութեան, ամբողջ աշխարհի համար»:

Սթալին յետոյ յայտարարեց թէ Ճափոն «երբեք չաթոռ իսկ չդիմացաւ, երբ մեր բանակը եւ նաւատորմը իրենց չախչախիչ հարուածները միացուցին Դաշնակիցներու հարուածներուն: Ա. Միութեան մասնակցութիւնը մօտեցուց Ճափոնի պարտութիւնը, փութացնելով երկրորդ Համաշխարհային պատերազմին վախճանը: Այժմ մեր երկիրը ազատ է գերմանական արշաւանքէն՝ արեւմուտքէն, եւ Ճափոնական արշաւանքէն՝ արեւելքէն: Մեր ժողովուրդը չէ մոռցած թէ ինչպէս, 1904ի պատերազմին, հինգ Ճափոնցի աշխարհակալները օգտուելով ցարական իշխանութեան տկարութենէն, գրաւեցին Սախալինը, տեղաւորուած էին Քուրիլեան կղզիներուն մէջ և այսպէս կղզեցին մեր երկրին դուռները ովկիանոսին վրայ »:

Տակաւին երկար խօսելէ ետք Ճափոնի մասին, Սթալին եզրակացուց.— « Մէկ տարի անցած է այն օրէն ի վեր որ վերջացաւ Բ. Համաշխարհային պատերազմը: Այդ մէկ տարուան ընթացքին, մենք չատ կարեւոր յաջողութիւններ չահեցանք մեր ազգային տնտեսութեան վերակազմութեան եւ զարգացման մէջ: Մենք այժմ կը գործադրենք նոր հնգամեայ ծրագիրը մը որ աւելի պիտի զօրացնէ մեր երկիրը եւ աւելի պիտի բարւոքէ մեր աշխատաւորներուն կեանքը քան վերջին պատերազմէն առաջ»:

ԿԱԼԿԱԹԱՅի խռովութիւնները զսպուեցան անպէս բանակին միջամտութեամբ: Վերջին յուրերու համաձայն, սպաննուած են աւելի քան 2000 հոգի, վիրաւորուած՝ 3000էն աւելի: Խռովութիւնները տեւեցին չորս օր: Միեւնոյն օրուան մէջ 1200 հրդեհներ ծագեցան: Թէև բարեկարգութիւնը վերահաստատուած է, սակայն կը վախցուի նոր խռովութիւններէ, որովհետեւ Իսլամները եւ Հնդիկները չափազանց զգրգռուած են իրարու դէմ: Անգլ. թերթերը պիտել կուտան թէ այս պայմաններուն մէջ կարելի չէ եռ քաշել բրիտանական զօրքը, ինչպէս խոստացուած էր: Պէնկալի կառավարութիւնը կոչ մը ուղղեց ժողովուրդին, դիակները հաւաքելու համար: Թերթերը սարսափելի մանրամասնութիւններ կը հրատարակեն զոհուած վայրագութեանց մասին: Բազմաթիւ կիներ բռնաբարուած եւ յօշոտուած են, ամբողջ ընտանիքներ մորթուած հարիւրներով: Շատ մը այրեր, կիներ եւ մանուկներ ողջ ողջ վառած են իրենց տուներուն մէջ: Ուտելիքի նեղութիւնը անտանելի է: Եւրոպացիները չեն վնասուած:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ՀԱՇՏՈՒԹԵԱՆ ՅՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԻՆ իր յանձնախումբերէն վեցը հինգշաբթի օր զբաղեցան դաշնագիրներու քննութեամբ: Այդ առթիւ հետեւեալ դէպքերը պատահեցան.— 1. Ցոսնաստանի ներկայացուցիչը բուռն յարձակում մը կատարեց Պուլկարիոյ վրայ, բողոքելով դաշնագրին այն սրամադրութեան դէմ թէ Պուլկարիա զործօն մասնակցութիւն ունեցած է պատերազմին մէջ, 1944 Հոկտ. 28էն վերջ կռուելով Գերմանիոյ դէմ, — 2. Ա. Միութիւնը պահանջեց անմիջապէս ձեռնարկել դաշնագիրներուն մանրամասն քննութեան, բայց պարտուեցաւ: Յորհրդային պատուիրակութիւնը միշտ կ'ընդդիմանայ Ֆրանսայի քուէարկութեան իրաւունքին, բոլոր յանձնաժողովներուն մէջ:

ՊԱՂՏԱՏԷՆ կը հեռագրեն թէ 400 հոգի սպանուեցան եւ հարիւրաւորներ վիրաւորուեցան Սինճարի մէջ, Մոսուլի հիւսիսակողմը, կատաղի կռիւ մը ծագած ըլլալով երկու ցեղախումբերու միջեւ: Կիներ և մանուկներ ալ կան զոհերուն մէջ: Ամբողջ գիւղեր քանդուած են:

ԱՆԳԼԻԱ ԵՒ Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԸ չատ խիստ ծանուցագիրներ ուղղեցին Եւկոսլաւիոյ կառավարութեան, ամբաստանելով թէ «բոլոր կարելի միջոցներով կը զրգռէ Թրիէսթէի ժողովուրդը, խափանելու համար դաշնակից զինուորական իշխանութենց գործունէութիւնը »: Երկու ծանուցագիրներն ալ մանրամասնօրէն կը յիշեն բազմաթիւ դէպքեր,— վարկաբեկում իշխանութենց, ահաբեկում պաշտօնեաներու, տնտեսական ան - կարգութիւններ, ոճրագործական արարքներ եւն:

ՊԱՂԵՍՏԻՆի կացութիւնը քննելու համար Անգլիոյ դահլիճը մասնաւոր նիստ մը գումարեց երէկ: Երկիւղալի զրոյցներ շրջան կ'ընեն Երուսաղէմի մէջ: Կ'ըսուի թէ հրեայ ահաբեկիչները պիտի առեւանգեն առ նուազն հինգ բարձրաստիճան սպաներ, պիտի պայթեցնեն կառավարական շէնքերը եւ զօրանոցները եւն: Հայֆայի մէջ խարխափ նետած չորհնաւի մը Հրեաները ըմբոստացան, կիպրոս չաքսորուելու համար, բայց ի վերջոյ պարտուեցան: Անգլիացիները ծխարեր ռումբեր գործածեր էին: — Փարիզի մէջ հաւաքուած Սիոնականները սրամտիր կ'երեւան միջին ճամբայ մը գտնելու, ընդունելով Պաղեստինի բաժանումը:

ԳԵՐՄԱՆ ՍՊԱՅԱԿՈՑԻՆ զաղանիքները պարզելով, գերման սպայ մը կը պատմէ թէ 1942ին ծրագիրը մը մշակուած էր, որուն համաձայն բանակը Թուրքիան պիտի ճեղքէր, Իրան եւ Սուրիա հասնելու համար: Եթէ Թուրքիան դիմադրէր, հազիւ 15 օր կրնար դիմանալ:

ՆԻՒՐՆԲՊԷՐԳԻ մէջ դատուած 21 գլխաւոր ամբաստանեալները, կէօրինկ, Հէս եւն., որոնց համար մահապատիժ պահանջուած էր չորս Դաշնակիցներուն կողմէ, վերջնական վճիռը ստանալէ վերջ, պիտի կախուին Պերլինի անպլ. շրջանի փլօէցենսի բանտին մէջ, ուր հազարաւոր Գերմանացիներ կախուած են Հիթլէրի հրամանով: Մահավճիռը պիտի արձակուի Սեպտեմբերին:

ԳՆԴԱԿԱՀԱՐՈՒԵՑԱՆ, Մոնռուժի բերդին մէջ, Ֆրանսական կէսթափոյին անդամներէն եօթը - թը, երկու անգամով,— նախ չորսը, յետոյ երեքը: Ուրիշ չորս մահապարտներու պատիժը վերածուեցաւ ցկեանս թիապարտութեան:

ՋԵՐԲԱԿԱԼՈՒԵՑԱՒ «Մաթէն»ի խմբագրապետը, Ժաք Մէնաո, իր կնոջը հետ, իբրեւ մոլեռանդ դործակից: Պարտիզպանութեամբ կը զբաղէր Անժէլ չրջանին մէջ: Փախած էին Գերմանացիներուն հետ, բայց չի պատուիր թէ ինչպէս վերադարձած էր: Այր եւ կին փորձեցին անձնասպան ըլլալ:

ԳԵՐԱԴՈՑՆ Ա.ՏԵՒԱՆԷՆ հրաժարեցաւ Լուի Մաուէն, չափազանց թեթեւ դատելով երեք ծովակալներուն տրուած պատիժը:

60 ՀՈԳԻ ՄԵՌԱՆ *Փոլայի ծովափը (Իտալիա): Ծով մտած էին, երբ 30 ականները պայթեցան: Վիրաւորներուն թիւը չատ մեծ է:*

ՀԱՑԸ **11.50** *ֆրանքի կը ծախուի երէկուընէ ի վեր: «Պաթաս» կոչուածը՝ 6.10ի եւն:*

ՑՈՒՂԱՐԿԱՒՈՐՈՒԹԵԱՆ սակագիները 200 % պիտի աւելնան, բաղդատելով 1939 Սեպտ. 1ի դիներուն հետ:

ՎԱՀԱՆՆ.— Սէօլօզի «Արեւելք» վերաչինայ Հայր. Միութեան նախկին քարտուղարը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր Սէօլէօզցիները անխտիր, այս ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Հ. Ա. Ը. Մ.ին դրասենեակը, 19, Rue Fournerie, վերակազմելու համար Միութիւնը:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ Պ. Պետրոս Եսայեան, Ֆրանսական բանակին զինուոր, որ գերի տարուած էր Գերմանիա: Պատերազմէն վերջ վերադարձած է Փարիզ: Փնտռողն է իր հօրեղբօր տղան՝ Նուպար Եսայեան, 117 rue Liosion. Athènes (Grèce).

Պ. Եսայեանէ կը խնդրուի հանդիպիլ Ցառաջ ստանալու նամակը:

որպէսզի ենթակաները չվնասուին: Ցետոյ կը շարունակէ. . .

«Ցառաջդիմական» խմբակին պատկանող մարդիկ ձրի կը մեկնին, միասին տանելով տասնեակներով տնտուկներ: Զէ՞ որ լրենք են կազմակերպողները եւ Հայաստանը կը պատկանի լրենց... Եւ մենք, ականատես այս բոլոր խարդախութեանց, մեր ակռաները սեղմած կը համբերենք: Մինչեւ հիմա մեկնած են հինգ կարաւաններ, ընդամէնը մօտ 7000 հոգի. թերեւս քանի մը կարաւաններ ևս մեկնին, Լիբանանէն եւ Սուրիայէն գաղթողներուն թիւը բարձրացնելով 10.000ի: Մնացողներս պիտի մնանք փուչի վրայ, չնորհիւ այս անոպայ մարդոց խլրդային աշխատանքներուն...

ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎ ՆԻՍԻ ՄԷՋ

Այս չաբաթ, 24 Օգոստոս, կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Պ. Միքիճան Անտուրեանին ճաշարանը, 27 Bd Raimbaldi: Կր դասախօսէ՝

Տոքթ. ՀՐԱՉ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ:

Մուտքը ազատ է:

ԿԱՐՆԵՑԻՆԵՐՈՒՆ.— *Նիւ Եորքի Կարնոյ Հայր. Միութեան կողմէ ղրկուած երկու հակ, 254 քիլօ կչռող հագուստեղէնները չնորհակալութեամբ առացանք: Պէտք եղած գործողութիւնները կատարելու համար իմ անունիս փոխանցուած էր: Ինձի յանձնուած պարտականութիւնը կատարեցի ուրով, եւ կազմուած հինգ հոգինոց յանձնախումբին անդամներէն Պ. Տիրան Փամպուքճեանի յանձնեցի այդ երկու հակ հագուստեղէնները, որպէսզի բաժնուին կարօտ բոլոր հայրենակիցներուն:*

Ընդհ. ծախք եղած է 5500 ֆրանք: Կարօտ հայրենակիցները սեպտեմբեր 5էն վերջ կրնան վերադարձել հայրենակցին դիմել:

Եթէ բոլոր հայրենակիցները համախմբուած ենք, կարելի է հակերը առանց բանալու ղրկել Ցունաստան, ուր կարօտութիւնը աւելի շատ է, կամ Հայաստան: Այս առաջարկը կ'ենթարկեմ Ցանձնախումբին եւ Հայր. ընդհ. ժողովի նկատուման:

ՎԱՀԷ ԻԶՔԱԼԱՑԵԱՆ

ՋԱՐՍԱՆՃԱՔՑԻՆԵՐՈՒՆ

ՎԻԷՆ.— *Ինչպէս դիտէք մենք ալ ունէինք Հայր. Միութիւն մը որ հիմնուած էր 1920ին, Հալէպի մէջ, կարօտ հայրենակիցներուն օգնելու, պարզոց եւ դասատու պահելու համար: 1936ի Յունիս 14ին մեր Պատգ. ժողովը տեղի ունեցաւ Լիոնի մէջ և որոշուեցաւ Հայրենակցականը վերածել Վերաչինացի: Այդպէս չարունակեցինք մինչեւ 1939ի պատերազմը, որ անդործութեան դատապարտեց մեզ:*

Այժմ կոչ կ'ընեմ բոլոր Ջարսանճաքցիներուն, Ծոզաթցիներուն, Ջմչկածաղցիներուն, Մաչկերտցիներուն և Բերբիցիներուն-կազմել Համաչարսանճաքցիներուն Վերաչինացը, համախմբելով Տերսիմէն մինչեւ Եփրատի եղերքը ազած գիւղերու թէ քաղաքներու հայրենակիցները: Բոլորդ ալ դիտէք որ բազմաթիւ նոր աւաններ հիմնուեցան մեր սիրելի Հայաստանի մէջ, իսկ մենք թաղ մը անգամ չունինք եւ չկրցանք չինել: Ուրեմն կազմակերպուինք, փրարու աշակցինք եւ խառնուինք ներգաղթի կարաւաններուն, որպէսզի կարենանք մեր յղդնած գլուխները հանդչեցնել հայրենի երկրին մէջ, վերջ տալով այս անոյս ու թափառական կեանքին: Անոնք որ համաձան են այս առաջարկիս, թող գրեն ինծի, որպէսզի խումբ մը հայրենակիցներու հետ նախապատրաստական աշխատանքներ կատարենք եւ արդիւնքը հրապարակաւ յայտնենք: — Գասպար Նորատեան (150, Rue Lafayette, Vienne (Isère)).

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ ՄԱՐՍԷՑԼԻ ՄԷՋ

Գղիի Հայր. Միութեան կողմէ, այս կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն, Սէն Լու, Եօթնեղբայրեան սպարակը: Գեղարուեստական բաժնին իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը կը բերեն Սէն Լուի Նոր Սերունդը: Կը խօսի Պ. Գ. Թուրիկեան: Կ'երգէ Պ. Գ. Շէհրէբեան: Հայկական եւ եւրոպական պարեր: Ձոխ պիւֆէ: Մուտքը ազատ է:

ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՎԱՀԱՆՆ.— *Այս կիրակի ժամը 9էն մինչեւ կէս գիշեր, Ռիօ Ֆիւզէնի մէջ տեղի կ'ունենայ Մալաթիոյ Կրթասիրացի դաշտահանդէսը: Գեղարուեստական բաժին: Զովացուցիչ ըմպելիներ, մաչէլի դիներով:* Մուտքը ազատ է:

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ՏԷՍԻՆ.— *Ֆր. Կապոյտ խաչի Մասնաճիւղին կողմէ, այս կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն,* **Margue** *սրճարանին ետեւը, Լարէգի կանանչագեղ ծառերուն տակ: (Անցնիլ երկրորդ կամուրջը, Թանասորի տօնակատարութեան վայրը): Բացօթեայ պար: Անակնկալներ: Ձոխ եւ մատչելի պիւֆէ:*

Ուշադրութիւն կօշկակարներուն

Ունինք կաշիի վաճառատուն Crepin *եւ* Tannerie: *Ձեր բոլոր գնումներու համար դիմեցէք Ց. Գ. Փափազեան վաճառատունը*, 223 rue Tolbiac, Paris(13), Tél. Gob. 64-54: *Բաց է ամէն օր ժամը 8էն 12 եւ 14էն 18, գոց է ուրբաթ եւ չաբաթ օրերը: Հաղորդակցութիւն՝* métro Tolbiac, Place d'Italie, Glacières:

ՑԱՌԱՋ կը ծախուի, ամէն օր, **21, Rue des Fêtes**ի լրագրավաճառին մօվ:

Imprimerie DER-AGOPIAN, 17 Rue Damesme – 13e
Le Gérant : H. AGONEYAN

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE

HARATCH - Fondé 1925 - R. C. S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

17, Rue Damesme — PARIS (13e)

Tél.: GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺՆ. Տար. 750, 6ամս. 400, Ներսասահման 1000 ֆրանք

Vendredi 23 Août 1946 Ուրբաթ 23 Օգոստոս

ԽԱ ՏԱՐԻ — 18e Année N° 4782 - Նոր շրջան թիւ 421 Խմբագիր Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ՝ 3 ֆր.

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

FRANGAS NON FLECTUS

Զարմանահրա՛շ պատկեր մը՝ ներդաղթի առթիւ: Իմացէք եւ ծափահարեցէք:

Կա՛մ այն է որ երեւանի լիազօրները տարբեր հրահանգներ առած են իւրաքանչիւր գաղութի մէջ: Եւ կամ, ամէն գաղտնիք յայտնուած չէ տակաւին:

Հայրենադարձը, Պուլկարիայէն, տեղի ունեցաւ բաղդատաբար կանոնաւոր պայմաններու մէջ, ինչպէս կը հաղորդէր թղթակից մը:

Ճունաստանի մէջ ալ — դատելով մեր ստացած թերթերէն — անախորժ պարագայի մը չհանդիպեցանք մինչեւ հիմա:

Ընդհակառակն, մեր ուշադրութիւնը գրաւեց գնահատելի նորութիւն մը:

Թերթերը օրեր առաջ հրատարակեր էին առաջին կարաւանով մեկնողներու ցանկերը, հետեւեալ յայտարարութեամբ, — Անոնք որոնց անուններ կ'երեւան այս ցանկերուն մէջ, պարտին այժմէն պատրաստուիլ, իրենց հետ տրամաւագրուած ընտանիքի անդամներով: Մեկնումի բուն թուականը եւ շոգենաւը պիտի ծանուցուին առանձին:

Այս առթիւ մտահոգ զեկոյց մը հրատարակելով, Ներդաղթի Կեդր. Յանձնաժողովը կը ճշտէր թէ անցեալի մէջ կամ ներկայիս կուսակցութեան մը պատկանած ըլլալու պարագան արգելք չէ հայրենիք վերադառնալու:

Արդ, ի՞նչ կը տեսնենք Սուրիա-Լիբանանի եւ հեռաւոր Իրանի մէջ (այդ երկրին ալ ամէնէն յետամնաց գիւղերուն մէջ):

— « Հրաժարուա՛ծ ենք Դաշնակ վնասաբեր եւ վնասակար կուսակցութիւնից, ազգադաւ եւ ազգակործան այդ կուսակցութիւնից»:

Եւ «Դովլաթապատ եւ Քրդեր» գիւղերու այս խե՛ղճ, կարզալ-գրել չգիտցող չինականները կ'ուզեն համոզել աշխարհը թէ իրենց որոշումը տըւած են «կատարեալ եւ առողջ դիտակցութեամբ, առանց որեւէ մէկի թելադրութեան եւ ազդեցութեան»...

Այլապէս պերճախօս է Սուրիա-Լիբանանի տեղատարածի «հրաժարականներուն» պատմութիւնը:

Կարմիր խաչակիրները եւ անոնց վարձու արբանեակները ոտքի հանած են ոչ միայն ոչ-Դաշնակցականները, Դաշնակցութենէն վտարեալները և ... մեռելները, այլ եւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի տուտ-իրաւ անդամները:

Ուրացի՛ր, հայհոյէ,, ծնրադրէ և երեսանկեալ սողա՛, որպէսզի կարենաս Աւետեաց Երկիրը մտնել:

Ո՞վ սորվեցուց այս յեղափոխակա՛ն խեղկատակութիւնները, «հէ՛յ ջան երեւան»:

Ո՞ւր է հայրենիքին չահը, այս դանելիք սարկացումներուն, այս թրքաբարոյ բռնութեանց, այս միջնադարեան հաւատաքննութեանց մէջ:

Ի վերջոյ ի՞նչ է ձեր միտքը:

Ճամբա՞յ բանալ դէպի երկիր, թէ ճակատ յարդարել Հ. Ց. Դաշնակցութեան դէմ:

Եթէ առաջինն է, բարեհաճեցէք խոստովանիլ Ճէ դուք պարզապէս կը մեռցնէք ե՛ւ հայրենիքի ձաղափարը ե՛ւ ձեր յեղափոխական համբաւը:

Ոչ ձեր կատարած նուաճումները — կռնակ տալով հզօր պետութեան մը — ոչ ալ տարբական հայրենասիրութիւնը ձեզի փչուր մը իրաւունք եւ արտօնութիւն կուտան մինչեւ պետին խոնարհեցնելու հայրենիքին տարագիր զաւակները:

Թո՛ւրքն անգամ փորձած չէ այդպիսի «հրաժարականներ» կորզել հայ յեղափոխականներէն:

Իսկ եթէ երկրորդն է ձեր միտքը,— ճակատ յարդարել Հ. Ց. Դաշնակցութեան դէմ, զայն կազմալուծելու համար — բոցավառ բարե՛ւ երկերես Երեւանին, — « կրնաս կոտրել, բայց ոչ ծռել »:

Աւելի քան 25 տարի է որ կը տեւէ այդ ապերախտ աշխատանքը, եւ Հ. Ց. Դաշնակցութիւնը կայ ու կը մնայ պատնէշին վրայ: Աւելի հզօր, աւելի առոյգ եւ աւելի ծաւալուն:

Ապացո՞յց,— Բայց ահաւասիկ այն խելագար և խայտառակ փորձերը որ կը կատարուին ձեր անունով, խարդախ հրաժարականներ կորզելու համար:

Եթէ Դաշնակցութիւնը չըլլար այն ուժը որ մտածել կուտայ — որ ձեր ստրուկներուն քունը փախցնել կուտայ — դուք պիտի արտօնէի՞ք այս անպատիւ արկածախնդրութիւնը:

Ի՞նչքան չուտ մոռցաք Երեւանի «Դաշնակցական» համագումարը, 1921ին...

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԵԹԷ ՄԻԱՑՆ ՀԱՅԵՐԻՆ ԳԻՏՆԱՑԻՆ...

Եթէ թերթերը ամէն ճշմարտութիւն գրէին Հաշտութեան խորհրդաժողովի մասին, ապահովաբար պիտի յուսահատէինք:

Ես մէկ անգամ հանդիպեցայ, եւ միայն «Մեծերու»ուն դէմքերը, շարժուձեւերը զննելով, համոզուեցայ թէ ինչո՛ւ խաղաղութիւնը «չի բալեր»:

Նախ՝ լեզուներու խնդիրը:

Վերսայլի ժողովին մէջ գոնէ մէկ լեզու կը խօսէին: Այստեղ ստիպուած են լսել երեք պաշտօնական լեզուներ: Ցետոյ, մէկէն միւսը թարգմանել տալ:

Եւ ի՛նչ թարգմանութիւն...

Անցեալ շաբթու Մոլոթով ճառ մը կը խօսի հետեւեալ իմաստով,— Գետի՛նն անցնի այն մտածումը թէ ժողովը կրնայ ձախողիլ: Մենք այստեղ եկած ենք զայն յաջողցնելու վճռակամութեամբ:

Թարգմանը այս բացորոշ յայտարարութիւնը կը վերածէ հետեւեալ գոհարին,— « Պ. Մոլոթով կ'ըսէ,— «Խորհրդաժողովը յաջողի թէ ոչ», եւն:

Այս պատահական օրինակէն կրնամ հետեւցնել մնացեալը:

Ոչ միայն լեզուներն են որ իրար կը խաչաձեւեն — կը խաչե՛ն — այլեւ իւրաքանչիւրին բառարանական եւ տնտեսական շահերը: Այո՛, մանաւանդ այդ շահերը:

Մինչեւ հիմա լսեցի՞ք որ մէկն ու մէկը տեղի տար իր աշխարհակալութեան տենչերուն մէջ:

Օրն ի բուն թէ թեսի են: «Կենաց»ո՞ւմ է: Բաժակները լիքը լիքը:

Եւ սակայն, երբ կարգը կուգայ աւարները բաժնելու, փոթորիկ:

Որքա՛ն իմաստուն է եղեր ան որ առաջին անգամ արտասանեց պատմական խօսքը, — « վա՛յ պարտուածներուն »:

Հինգ պարտեալներ ատեան կանչուեցան, իրենց տեսակէտները յայտնելու համար:

Ամէնէն անմեղ դիտողութիւններն անգամ արժանացան բողոքներու եւ կշտամբանքներու կարկուտի մը:

Ցետին յաղթականը առիւծ դարձաւ: Եւ ահաւասիկ արդէն յուսահատած է, օրինակ, Իտալիոյ ներկայացուցիչը: « Մեծերը պարզապէս համակրութիւն կը յայտնեն »...

Մենք շատո՞նց կլլած ենք այդ անուշիկ դեղահատը...

Եթէ փոքրերը միայն հայերէն գիտնային, թերեւս «ողբմիա» կուտային մէկ միլիոն Հայերու հոգւոյն:

ՎԱՀԷ

Ներգաղթը Թուրքիայէն եւ Սուրիայէն

ԱՅՍ ՏԱՐԻ 40.000 ՀՈԳԻ

«Ահրամ» օրաթերթին (Գահիրէ) թղթակիցը 20 Յուլիս թուականով կը հեռագրէ Պոլսէն. —

« Հայերը կը շարունակեն իրենց անունները արձանագրել տալ, վերադառնալու համար Սովետական Հայաստան: Կը կարծուի թէ Պոլսէն ներգաղթողներու առաջին կարաւանը պիտի մեկնի հոստով »:

Պոլսէն ստացուած նամակ մը եւս կը տեղեկացնէ թէ հատեր դիմում կը կատարեն՝ օր առաջ մեկնելու համար Հայաստան: Բայց պաշտօնական որեւէ քայլ առնուած չէ՝ կազմակերպելու համար Թուրքերը այժմ վերապահ են եւ թերթերը մէկ տող իսկ չեն գրեր Հայոց ներգաղթին մասին:

Պուլկարիայէն մեկնած ներգաղթողներու կարաւանէն վերջ, չուտով երկրորդ կարաւան մը պիտի մեկնի Ռումանիայէն:

Պէյրութէն չորրորդ կարաւանը պիտի մեկնէր Օգոստոսի սկիզբը:. Պէյրութի հայ թերթերուն տուած տեղեկութեանց համաձայն, այդ կարաւանին մէջ կը մտնեն 5.000 հոգի, որոնք բժշկական քննութենէ անցած են, ճանապարհածախսը վճարած եւ ստացած իրենց մեկնումի թուղթերն ու տոմսակները:

Համաձայն երեւանէն ստացուած պաշտօնական տեղեկութեան մը, կը գրէ Արեւելք, այս տարի Հայաստան պիտի կրնայ ընդունիլ 40.000 հոգի:

Ի՞նչ կ'անցնի կը դատնայ Ռուսերէնով սահմանելի վրայ

Երէկ վերջին պահուն հաղորդեր էինք «Տէյլի Թելեկրաֆ»ի մէկ հեռագիրը: Ահաւասիկ ամբողջ լուրը, Պոլսէն հեռագրուած՝ Օգոստոս 21ին.—

Առենէ մը ի վեր սահմանակից կարս, Արտահան եւ Արդուին գաւառներուն բնակիչներուն ուշադրութիւնը գրաւած են ռուս զինուորներու շարժումները ռուսերէնով սահմանագլուխին վրայ: Այդ շրջաններուն մէջ կարմիր բանակը գիշերուան որեւէ ժամուն կ'երեւայ սահմանագլուխին վրայ թնդանօթներով, հրասայլերով և բոցարձակ դրօշիներով: Անոնք անդադար կը կրակեն իրենց թնդանօթները, հաւանաբար ահուդողի մթնոլորտ մը ստեղծելու կամ ջլամարտ մը յուզելու համար քաղաքական նպատակներով:

Համաձայն թուրք թղթակիցներու որոնք պատմ մը կատարած էին սահմանամերձ շրջանին մէջ Յուլիս 21ին, Թուրքիոյ երեսփ. ընտրութեանց օրը, խորհրդային զինուորները ընդարձակ ռազմափորձեր կատարեցին սահմանագլուխին երկայնքը: Յաջորդ օրը զինուորները 15 մղոն ներս քաշուած էին:

Օգոստոս 8ին, երբ Թրքական կառավարութեան կը ղրկուէր յայտարարութիւնը Նեղուցներու պայմանագրին վերաքննութեան մասին, ռուս զինուորները նորէն երեւցան:

Նեղուցներու հարցը

ԱՄԵՐԻԿԱ ՎՃՌԱՊԱՅՍ ԴԻՐՔ ԿԸ ԲՌՆԷ

Ամերիկեան կառավարութիւնը չորեքշաբթի օր ծանուցագիր մը յանձնեց Մոնթրէոյի պայմանագիրը ստորագրող պետութեանց — բացի Ճապոնէն — պաշտօնապէս յայտնելով իր տեսակէտները Նեղուցներու պաշտպանութեան մասին: Ինչպէս արդէն գրած էինք երէկ, Մ. Նահանգները վճռապէս կը մերժեն Սեւ Ծովեան երկիրներուն վերապահել Նեղուցներու հակակշիռը: Ծանուցագիրը դիտել տալէ ետք որ եթէ յարձակում գործուի Տարտանէլի վրայ՝ միջազգային կացութիւնը կրնայ լրջօրէն վտանգուիլ եւ այդ պարագային Միացեալ Ազգերու Ապահովութեան Խորհուրդին կը մնայ անհրաժեշտ միջոցներ ձեռք առնել, կը շարունակէ. — Ուշադրաւ է որ Մ. Մխիթեան յուշագրին մէջ որեւէ ակնարկութիւն չէ եղած Միացեալ Ազգերու մասին: Ամերիկեան կառավարութեան կարծիքը այն է որ Նեղուցներու ապագայ վարչաձեւը սերտօրէն կապ ունի այդ միջազգային կազմակերպութեան հետ եւ պէտք է յարմարի Միացեալ Ազգերու սկզբունքներուն եւ նպատակներուն համապատասխան ձեւով: Ամերիկեան կառավարութիւնը կը յայտնէ իր պատրաստակամութիւնը մասնակցելու որեւէ միջազգային խորհրդաժողովի որ պիտի վերաքննէ Մոնթրէոյի պայմանագիրը: Դիտել կը տրուի նաեւ որ Ամերիկեան եւ խորհրդային կառավարութիւնները միեւնոյն տեսակէտները չունենալով հանդերձ այս հարցին մէջ, երկուքն ալ կ'ընդունին որ, Ա.— Նեղուցները պէտք է միշտ բաց ըլլան բոլոր ազգերու առեւտրական նաւերուն առջեւ. Բ.— Նեղուցները պէտք է բաց ըլլան Սեւծովեան պետութեանց պատերազմական նաւերուն առջեւ. Գ. — Միւս պետութեանց պատերազմական նաւերը իրաւունք պիտի ունենան Նեղուցներէն անցնելու միմիայն նախապէս ճշտուած պարագաներու տակ: Ամերիկեան կառավարութիւնը կը չեշտէ որ Նեղուցներու պաշտպանութիւնը գլխաւորաբար կը վերաբերի Թուրքիոյ:

× *Ուաշինկթընի քաղաքական շրջանակներուն մէջ կը տիրէ այն կարծիքը թէ ամերիկեան կառավարութիւնը պիտի պնդէ իր տեսակէտին վրայ ու եթէ Մոսկուա բուռն միջոցներ ձեռք առնէ Տարտանէլի շրջանին մէջ, հետեւանքը պիտի ըլլայ չատ ծանր: Նախագահ Թրումըն խորհրդակցութիւններ կատարած է այս մասին, անցեալ երեքշաբթի օր, իր զինուորական ու նաւային մանտէներուն հետ: Նոյն շրջանակներուն մէջ կը չեշտուի նաեւ այն իրողութիւնը թէ Ռուսիա չի կրնար Տարտանէլը պաշտպանել « թուշուն ամբոցներու » դէմ ու եթէ Նեղուցները փակուած էին Դաշնակիցներու առջեւ պատերազմի ընթացքին, պատճառը այն էր որ Գերմանիա զրաւած էր եզեկանի կղզիները: Ուրեմն Ռուսիա պիտի ստիպուի զրաւել ամբողջ Թուրքիան՝ միաժամանակ տեղա-*

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿ

Արտաւազդ արք. Սիւրմէեանի Փարիզ ժամանումին առթիւ երէկ, հինգշաբթի առաւօտ մասնաւոր ընդունելութիւն մը տեղի ունեցաւ Ժան Կուժոնի նկուղագիրին մէջ: Պատուիրակ սրբազանը նկուղեցական արարողութենէն հետք խօսելով չեշտեց թէ Ցրանասահայ գաղութը պէտք է ամէն գնով պահպանէ «ազգային անդորրութիւնը»: Հ. Ց. Դ.ի կողմէ ներկայ էր ընկ. Ժ. Միսաքեան: «Յառաջ»ը կը ներկայացնէր ընկ. Յոսրով Վչտունի:

Պատերազմ Նեղուցներու Շուրջ

Աշխարհաւորդները Հելեսպոնտոսէն (Տարտանէլ) անցնելու թուականէն ի վեր, պատմութեան մէջ հռչակ հանած են Նեղուցները: Եւրոպան Ասիայէն անջատող և հազիւ դեպի մը լայնք ունեցող ջուրի անցք մը որ նոյն ատեն Սեւ ծովը եւ Միջերկրականը իրարու կը միացնէ, պատերազմի թէ խաղաղութեան ընթացքին, բազմաթիւ ազգերու ճակատագիրը տնօրինած է:

Ցաթիհ Սուլթան Մուհամմէտ իր նաւերը ցամաքէն յաջողեցաւ Ոսկեղջիւր փոխադրել ու գրաւել Բիւզանդիոնի մայրաքաղաքը, ուրկէ Օսմանցիները դարեր շարունակ իշխեցին Նեղուցներուն եւ ժամանակ մը նոյնիսկ Միջերկրականին:

Օսմանցիներու արեւը սկսաւ խաւարիլ, երբ արեւմտեան պետութիւնները տարածուեցան դէպի Մերձաւոր Արեւելք, դաղութներ ձեռք ձգելու համար, իսկ միւս կողմէ Ռուսաստան իր սահմանները ընդարձակեց ի վնաս Օսմ. Կայսրութեան:

Մեծ ուժերու այս տեղաւորութիւնը իր անդրադարձումը կ'ունենար Նեղուցներու զոյավիճակին վրայ, նկատելով թէ որ պետութիւնը աւելի մեծ ազդեցութիւն ձեռք բերած էր միջազգային կնճիռներու կարգադրութեան մէջ:

Համառօտ կերպով թուենք Նեղուցներու շուրջ պատահած անցքերը ու համաձայնութիւնները, պատմութեան լոյսին տակ ըմբռնելու համար նոր պայքարներու իմաստը:

ա) Կատարինէ ցարուհին 1768ին Պալթիկէն Միջերկրական ղրկեց նաւատորմ մը, որուն օգնեցին Բրիտանացիները: Ռուսերը 1770ին Չէշմէի առջեւ (Իզմիրի մօտ) փճացուցին օսմանեան նաւատորմը (այս մասին վերջերս Սովետները պատմական հատոր մը հրատարակեցին որ առիթ տուաւ թուրք մամուլի դժգոհութեան): 1774ին կնքուեցաւ Գայնարճայի դաշինքը, որով առաջին անգամ ըլլալով Օսմանցիները կը պարտաւորուէին բաց պահել Նեղուցները Ռուսերուն առջեւ:

բ) Նափոլէոնի Եգիպտոս արշաւանքին, ռուս և անգլիական նաւատորմիները կը միանան Թրքականին, ծովակալ Նելսըն 1798ին Ապուքիրի առջեւ կը ընկճէ Նափոլէոնի նաւատորմը:

գ) Թուրքիա կը հաշտուի Նափոլէոնի հետ եւ 1806ին պատերազմ կը յայտարարէ Ռուսաստանի դէմ, անգլեւռուս նաւատորմը կը փորձէ ղրաւել Նեղուցները, բայց չի յաջողիր:

դ) Նաւարինի մէջ 1827 Հոկտ. 20ին անգլեռուսական նաւատորմը կ'այրէ Օսմանցիներու 62 նաւերը, որոնք կը կռուէին Եգիպտոսի Իպրահիմ փաշայի հրամանին տակ: Տարի մը ետք կը սկսի ռուսեւթուրք պատերազմը որ կը վերջանայ Թուրքերու պարտութեամբ, կը կնքուի Ադրիանուպոլսի դաշինքը 1829 Սեպտ. 14ին: Պատերազմական տուգանքներէ եւ հողային զրաւումներէ զատ, Ռուսերուն առջեւ Թուրքերը բաց պիտի պահէին Նեղուցները:

ե) Եգիպտոսի Մուհամմէտ Ալի փաշան կը յարձակի Թուրքիոյ վրայ, Սուլթան Մահմուտ կը դիմէ Ռուսերու օգնութեան (կ'ըսուի թէ Պէզճեան Յարութիւն Ամիրայի խորհուրդով), 15 հազար նոց ռուսական բանակ մը Վոսփոր ցամաք կ'ելլէ: Սուլթանին մօտ կը միջամտեն Անգլիա, Ֆրանսա, Աւստրիա եւ զիջումներ կ'ըլլան ի նպաստ Մուհամմէտ Ալիին: Ռուսերը 1833 Յուլիս 8ին կը յաջողին Սուլթանին հետ կնքել Հիւնքար Իսկէլէսիի դաշինքը, որով Նեղուցները կը դոցուէին բոլոր ռազմանաւերուն առջեւ, բացի ռուսականէ որ ուզած առեն պիտի կրնար Միջերկրական ելլել:

զ) 1839ին Եգիպտոսի երկրորդ պատերազմն է Թուրքիոյ դէմ: Այս անգամ Անգլիա կ'օգնէ Թուրքիոյ: 1841 Յուլիս 14ին կը կնքուի Լոնտոնի դաշինքը զոր կը ստորագրեն Անգլիա, Ֆրանսա, Աւստրիա, Փրուսիա, Ռուսիա ու միւս կողմէն Թուրքիա: Կը ջնջուին Հիւնքար Իսկէլէսիի մէջ Ռուսիոյ տրուած առաւելութիւնները եւ Սուլթանին իրաւունք կը տրուի փակելու Նեղուցները օտար ռազմանաւերու առջեւ:

է) Ռուսաստանի դէմ 1853ի Հոկտ. պատերազմն եաք, կը կնքուի 1856ի Փարիզի դաշինքը զոր կը ստորագրեն Անգլիա, Ֆրանսա, Ռուսիա, Աւստրիա, Փրուսիա, Սարտենիա, Թուրքիա: Նեղուցները զարձեալ փակ կը մնան, իսկ Դանուբի նաւարկութեան հակակշիռը կը յանձնուի Սուլթանին, Ռուսերը միայն եղերապահ թեթեւ նաւեր պիտի կրնան ունենալ Սեւ ծովու մէջ:

ը) Ռուսաստան օգտուելով Ֆրանսայի կրած պարտութենէն, 1871 Մարտ 13ի Լոնտոնի դաշինքով, կը յաջողի բարեփոխութիւններ մտցնել Նեղուցներու մասին, իսկ Դանուբի առնչութեամբ Ռուսաստանին եղած սեղմումները կը վերցուին:

թ) Ռուսիա յաղթելով Թուրքիոյ 1878 Փետր. 19ի Սան Սթեֆանոյի դաշինքով ընդունել կուտայ Թուրքիոյ որ «Վոսփորը եւ Տարտանէլը բաց պիտի մնան թէ պատերազմի եւ թէ խաղաղութեան առեն, չեզոք պետութիւններու առեւտրական նաւերու առջեւ»:

ժ) Պերլինի դաշինքով 1878 Յուլիս 1ին կը վերահաստատուին Փարիզի (1854) եւ Լոնտոնի

ՀԱՐՑԱՓՆՈՒԹԻՒՆ

(ՈՂԲԵՐԳՈՒԹԻՒՆ ՄԷԿ ԱՐԱՐ)

Դէպքը տեղի կ'ունենայ մեր օրերուն: Դերակատարներն են՝ Ցառաջդիմական Շէֆ մը, ակաւնաւոր Հայաստանասէր մը, վաւերացուած Հայաստանի Բարեկամ մը, Ներգաղթող մը:

Տեսարանը կը ներկայացնէ Ներգաղթի կնիքի տէին գրասենեակը. պարզ կահաւորում, սեղան մը, որուն վրայ բազմաթիւ թղթածրարներ և արձանագրութեան գունաւոր թուղթեր զետեղուած:

ՏԵՍԻԼԱ.

Հայաստանասէրը.— Զղաղրեցաւ սա դուրսի աղմուկը. քիչ կր մնայ որ դուռը կոտրեն եւ ներս խուժեն: Մեռանք այս ժողովուրդին ձեռքէն, ո՞ր մէկը ղրկես, ո՞ր մէկը պահես: Բոլորն ալ օր առաջ երթալ ու աղատուիլ կ'ուզեն: Ի՞նչ դժուար գործ է եղեր սա ներգաղթը: Դաշնակները միայն քննադատել գիտեն. թող զան տեսնեն թէ ինչպէ՞ս կը նահատակուինք այս տաքին:

Հայաստանի Բարեկամը.— Դժուար բայց վսեմ գործ: Մեր անունները յաւէտ անմահ պիտի մնան պատմութեան էջերուն մէջ:

Ցառաջդիմականը.— Ճաշորդ կարաւանին ցանկը լրացո՞ծ է արդէն: Ես հինգ հոգինոց ընտանիք մը ունիմ ճամբելիք: Մեղի հեռուէն խնամի կ'ըլլան: Լաւ մարդիկ են, ոչ թերթ կը կարդան, ոչ ալ ոեւէ ուղղութեան կը հետեւին:

Հայաստանի Բարեկամը.— Կարելի չէ՞ հրաժարեցնել:

Ցառաջդիմականը.— Ի՞նչը պիտի հրաժարեցնես: Հայրերնին տարիքը առած է և չատոնց հրաժարած... կեանքէն: Մեղմ ամխնդրէ ի վեր անգործ է: Խոստացայ կարգադրել:

Հայաստանի Բարեկամը.— Լաւ, բան մը կ'ընենք, քանի որ խոստացեր ես: Բայց եթէ հրաժարողներու ցանկը ճոխացնելով մեկնէք՝ մեզի ծառայութիւն մըն ալ ըրած կ'ըլլաք:

Հայաստանասէրը.— Կը վախնամ որ նաւը ուշանայ: Ինչպէ՞ս պիտի զսպենք տունը տեղը

(1871) դաշինքներու տրամադրութիւնները Նեղուցներու մասին: Առնք աւելի նպաստաւոր էին Թուրքիոյ համար:

ժա) 1914ի Համաշխարհային Պատերազմին հետեւանքով, Փեթրոկրատի անգլիական դեսպանը 1915 Մարտ 12ին (Նեղուցներուն դէմ սկսուած ծովային յարձակումի օրերուն) կը պատասխանէ ռուս արտաքին նախարար Սազանովին մէկ յուշագրին, յայտնելով Մ. Բրիտանիոյ համամտութիւնը ռուսական պահանջին որ էր «Կ. Պոլսոյ քաղաքը, Վոսփորի ձախ եղերքը, Մարմարայի ծովը եւ Տարտանէլը, նոյնպէս հարաւային Թրակիան մինչեւ Էնոս–Միտիա գիծը»: Ֆրանսա Մարտ 3ին տուած է նոյնիմաստ յուշագրով մը իր համամտութիւնը:

ժբ) Ռուսիա ղրաղած է իր ներքին յեղափոխութիւնով եւ առանց իր մասնակցութեան կը կնքուի 1920 Օգոստոս 10ի Սեւրի դաշինքը, որով Պոլսոյ վրայ կը մնայ Սուլթանին դերիշխանութիւնը, բայց Նեղուցները, ըստ յօդ. 37ի «Պաղատութեան թէ պատերազմի ժամանակ բաց պիտի ըլլան, առանց դրօշի խորութեան, առեւտրական նաւերու եւ մարտանաւերու, զինուորական ու առեւտրական սաւառնակներու առջեւ»:

ժգ) 1923 Յուլիս 24ի Լոզանի դաշնագրով զոհացումներ կը տրուին Թուրքիոյ, բայց կը զինաթափուին՝ Զանաք Գալէի չրջանը, ծովեզերքներէն մինչեւ քսան քիլոմեթր մաս մը, իսկ Վոսփորի երկու ծովեզերքներէն 15ական քիլոմ. մաս մը. Մարմարայի կղզիները, բացի Իմրալիէն, Արքիպելագոսի մէջ էմպրոս եւ Պողճաատ: Կը կազմուի Նեղուցներու միջազգային յանձնախումբ մը, Թուրքի մը նախագահութեան տակ, բայց պատերազմի մը պարագային Թուրքիա իրաւունք չունէր վտակելու Նեղուցները:

ժդ) 13 տարի ետք, 1936 Յուլիս 20ին Մոնթրէօյի դաշինքով չնջուեցաւ Նեղուցները ամրացնելու արգելքը եւ զարձեալ Թուրքիոյ վստահուեցաւ անոր հակակշիռը: Անգլիա, Ֆրանսա, Ի.Միութիւն, Ճափոն, Ռումանիա, Պուլկարիա, Յունաստան, Եուկոսլաւիա ստորագրեցին զաշնագիրը, ըստ որու խաղաղութեան չրջանին ռազմանաւերու մուտքը Նեղուցներէն ներս ապահովուած կումիներու ենթարկուեցաւ (յօդ. 19): Թուրքիան պատերազմիկ ըլլալու պարագային, բոլոր պետութիւններու «ռազմանաւերու անցքը ամբողջովին ձգուած է Թրքական կառավարութեան որոշումին (յօդ. 20)»: Թուրքիա եթէ ինքզինք նկատէ պատերազմի խիստ մօտ վտանգի մը ենթակայ, զարձեալ նոյն յօդուածը պիտի գործադրուի, այսինքն ռազմանաւերու անցքի խնդիրը Թուրքիան պիտի գնահատէ:

Այս դաշինքին տուած լիազօրութիւններով Թուրքիա զարձեալ ամբացուց Նեղուցները:

Գ. ԼԱԶԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ծախած եւ անհամբեր սպասող բազմութիւններու հայրենասիրութեան ալիքը:

Հայաստանի Բարեկամը.— Դուն միշտ յոռետեսութեամբ կը տարուիս: Ներելի չէ. հեռագիր մը՝ եւ վաղը մէկի տեղ տասը նաւ կարելի է չարտել նաւահանգիստին մէջ: Հաւատք պէտք է ունենալ գործին հանդէպ:

Հայաստանասէրը.— Լաւ կ'ըլլայ որ հաւատքի դասերդ ուրիշներուն տաս: Հոս հիմա մենք մեղի ենք. օտար մարդ չկայ մէջերնիս: Անդրնահատի հայութեան հարիւրին առնուազն 60ը ծախուած բնակարաններուն դրամը ուտելու վրայ է: Բնակութեան պայմանաժամը չուտով կը լրանայ եւ օտարներ կ'երթան տեղաւորուիլ անոնց տուներուն մէջ: Եթէ այս ամառ չկարենանք ղրկել զանոնք բոլորն ալ, ի՞նչ պիտի ըլլայ վիճակնիս:

Հայաստանի Բարեկամը.— Այս տարի ջրլայ դալ տարի թող ըլլայ. դալ տարի չեղաւ՝ միւս տարի: Ժամանակը ի՛նչ կարեւորութիւն ունի որ. ներգաղթի գործը յաւիտենական արժէք կը ներկայացնէ:

Հայաստանասէրը. — Հապա ձմե՞ռը, հապա անտուն մնացողներու կացութի՞ւնը, անգործու – թի՞ւնը:

Ցառաջդիմականը.— Դուն մի՛ մտահոգուիր: Հայը ճարպիկ ու չինարար ժողովուրդ է: Նորէն կը շինէ, նորէն տուն տեղ կ'ըլլայ, մէջտեղ չի մնար:

Հայաստանասէրը. — Ի՞նչ աժան տուներ կը ծախուին, մեղք, դոնէ Հայուն ծախածը Հայը առնէր:

Հայաստանի Բարեկամը. — Ինչո՞ւ Հայը պիտի առնէ, ի՞նչ ընելու համար: Հոս գալ տարի մէկ հատ Հայ չի մնար:

Հայաստանասէրը.— Դաշնակնե՞րն ալ պիտի պաղեն: Անո՞նք ալ Հայ կը հաշուես:

Հայաստանի Բարեկամը. — Ի հարկէ անոնք ալ պիտի մեկնին. կամաց կամաց հայանալու վրայ են... հրաժարելով: Պիտի տեսնես որ քանի մը ամիսէն մեղայի պիտի զան նոյնիսկ դաշնակ չէֆերը: Առանց մասսայի ի՞նչ պիտի ընեն հոս:

Ցառաջդիմականը.— Ես քիչ մը տարբեր կը մտածեմ այս հարցին չուրջ: Այստեղ մնացող Հայեր պիտի գտնուին: Անոգայմա՛ն պիտի գտնուին: Ան որ կրնայ՝ պէտք չէ առիթը փախցնէ: Տուները պրեթէ ձրի կը ծախուին: Ես անձնապէս, ճիշտը ըսելով, տուն մը գնելու վրայ եմ: Սակարկութիւնը դեռ չէ վերջացած, բայց կը կարծեմ թէ կը կարդադրուի: Քիչ առաջ մեր հեռաւոր խնամիներուն խօսքը ըրի: Անոնց տունն է. քիչ մը հին է թէեւ, բայց գինն ալ չարմար է:

Հայաստանասէրը. — Ժողովուրդը պիտի ըրկենք եւ մենք հո՞ս պիտի տեղաւորուինք: Ի՞նչ իմաստ ունի տուն առնելը:

Հայաստանի Բարեկամը.— Աճապարելու կարիք չունինք մենք: Առանց Հայաստան երթալու՝ մենք արդէն Հայաստանին կը ծառայենք: Եթէ բնաւ չերթանք՝ Հայաստանը բան չի կորսնցներ, ընդհակառակն կը չահի:

ՏԵՍԻԼ Բ.

Ներգաղթողը (ներս կը մտնէ երկչոտ քայլերով եւ կը խոնարհի).— Բարեւ ձեզ. ինծի ուղած էիք վերջին հարցաքննութեան մը համար:

Ցառաջդիմականը. — Բարեւ, երիտասարդ. դուն այն բախտաւորներէն ես որ յաջորդ կարաւանով Հայաստան կը մեկնին: Թիւդ ատացար անշուշտ:

Ներգաղթողը. — Այո՛, չնորհակալ եմ: Շատ ուրախ եմ որ վերջապէս Արարատը պիտի տեսնեմ, մեր երկրի ջուրը պիտի խմեմ եւ հայրենիքիս համար պիտի աշխատիմ:

Հայաստանասէրը.— Պատրա՞ստ ես, գործերդ բոլոր կարդադրա՞ծ ես: Ներգաղթի ժամկէտը հնչելուն պէս՝ ուղղակի Քարանթինա:

Ներգաղթողը.— Այնուչա, դիտեմ: Պատրաստուելու չատ բան չունէի արդէն: Տունս ծախեցի, ձեռքս անցած դրամով վերմակի եւ անկողինի համար քիչ մը բուրդ եւ փոքրիկներուս հագուստ գնեցի: Այնհամբեր կը սպասեմ:

Հայաստանի Բարեկամը. — Կը մնայ ուրեմն վերջին կարեւոր կարդադրութիւն մը:

Ներգաղթողը.— Այդ մասին ալ խորհած եմ. ես չեմ ուղեր Ներգաղթի Կոմիտէին վրայ բեռ ըլլալ: Եթէ իմ եւ ընտանիքիս ճամբու ծախսը ամբողջութեամբ ի վճարի չեմ վճարելու, գոնէ մէկ մասը պիտի տամ անպայման:

Հայաստանի Բարեկամը.— Միտքս չհասկցար: Այդ խնդիրը կերպով մը կը կարգադրենք: Աւելի կարեւորը կայ: Հիմա, լաւ մտիկ ըրէ եւ անկեղծ եղիր մեզի հետ: Ո՞ր կազմակերպութեան կը պատկանիս:

Ներգաղթողը. — Ես Հայ եմ եւ Հայ ժողովուրդին կը պատկանիմ:

Հայաստանասէրը.— Փաստաբանութեան կարիք չկայ: Բեղի կը հարցնենք թէ ո՞ր կուսակցութեան անդամ ես:

Ներգաղթողը.— Ես կուսակցական չեմ: Ձեղք ապրած եմ միշտ: Պարզ աշխատաւոր մըն եմ:

Ցառաջդիմականը.— Շատեր այդպէս կ'ըսեն

Հիւլէոուներ եւ Այնշթայն

ԽՄԲ.— Բնագէտ Անտրէ Լապարք, որ ներկայ եղած էր Հիւլէ-ռումբի վերջին փորձերուն, Պիքինիի մէջ (Խաղաղական ովկիանոս), գրոյց մը ունեցած է հռչակաւոր գիտնականին Այնշթայնի հետ: Կ'ամփոփենք հիմնական մասերը. —

— Կը կարծէ՞ք թէ վերջին գիւտերը պիտի փրկեն մեր կեանքի քննացքը եւ աշխարհի ճակատագիրը:

Այնշթայն.— Ամէն վերջ ոչ մէկ բան չի կրնար չաղդուիլ: Բայց որքան ծանօթ է ինծի նիւթը, տակաւին չատ հեռու ենք կարենալ օգտագործելու փոքր քանակութեամբ առօրեայ պէտքերուն համար այն արտադրութիւնները որոնցմով դի տենք թէ ինչպէս կրնանք պայթեցնել հիւլէն: Քարիւղը եւ ածուխը տակաւին չեն կրնար մոռացութեան դատապարտուիլ: Մինա կողմէ, աւելցնելով մեքենաներուն որ հետզհետէ աւելի ուժեղ, աւելի արագ եւ աւելի բազմաթիւ կը դառնան, եւ որ արդի կեանքին կ'ընկերացնէք, որոշ է թէ իւրանիումի եւ փլուտոնիումի հիւլէական ուժը չատ մեծ կեդրոններու մէջ պիտի գործածուի՝ ուժի բաշխումի եւ աւերիչ պատերազմի պատրաստութեան մէջ մեծ չափով մը: Նոր աշխարհի մը արշալոյն ենք: Գիտնականները կարեւոր ուժ մը ստուին մարդուն: Քաղաքագէտները զրաւեցին զայն:

— Կը կարծէ՞ք թէ պատերազմը որ նոր վերջացաւ իրեն մէջ կը պարունակէ ուրիշ պատերազմի մը սերմերը:

Այնշթայն. — Ըսէք բոլոր անոնց որ ձեր զրածները կը կարդան թէ՝ եթէ վաղը ուրիշ պատերազմ մը ծագի, չնորհիւ զինարտադրութեան զարգացումին եւ նոր զէնքերու այն սարսափելի ուժին որ այս նոր գիւտերուն հետեւանքն է, աւերը զոր պիտի պատճառէ, այնպէս մը պիտի ըլլայ որ քաղաքներ, ժողովուրդներ եւ ազգեր յաւիտեանս պիտի ճմռուին: Եթէ քաղաքականութիւնը չարունակէ առանց հսկողութեան, առանց ամէնէն ուժեղ հակազդեցութեան անհատապէս, ժողովուրդին կողմէ եւ զանգուածին մէջ, առանց հանդիսաւոր բողոքի դիտնականներէն, արուեստագէտներէն, զրագէտներէն եւ բոլոր անոնցմէ որոնց խօսքը կշիռ ունի մեր օրերուն: Եթէ հակազդիր ուժերու բիւրեղացումը չարունակէ տեղի ունենալ միեւնոյն սովորամոլութեամբ եւ միեւնոյն ատելութեամբ, այն ատեն ամէնէն զարհուրելի պատերազմը անխուսափելի պիտի ըլլայ: Անիկա չատ չուտ պիտի գայ: Եթէ կարելի չէ ապահովութիւն ստեղծել հանրային, քաղաքական եւ ընկերային ազդեցութեամբ, աշխարհը չատ մօտ է մուխի վերածուելու համար:

Ինչ կը վերաբերի հիւլէական գաղտնիքին, կը ցաւիմ որ այնպիսի միջոցներ ձեռք առնուած են որ կ'աւելցնեն Ռուսերուն անվստահութիւնը միջազգային կարգադրութեանց անկողմնակալութեան մասին: Այս սահմաններուն մէջ, անդամ մը որ անապահովութիւնը ծնունդ առնէ, անդամ մը որ կշիռը խանգարուի, փոխադարձ վստահութիւնը վտանգուի, հետզհետէ կը ստեղծուի հոգեբանական վիճակ մը որ յղի է պատերազմով:

Շատ չատ հիւլէական ռումբին խորհուրդին եաին կրնան նշմարուիլ ձգտումներ դէպի դրակայութիւն: Շատ չատ տէրապետութիւնը որ տնտեսական ուժի չնորհիւ կը վարէ պատերազմը, առաքինութեամբ կը քօղարկուի եւ տիրելու ոգին բայց տակէն ուրիշ բան դուրս կուգայ: կեղծելը օգուտ չունի: Մենք ճշմարտութիւնը ուշ կամ կանուխ երեան կը հանենք: Քեզի ու ընտանիքիդ ապագային համար ճակատագրական նշանակութիւն ունի այս հարցումը: Ուշադրութիւնդ լարէ եւ ճիշտը խօսէ: Դաշնակցական եղա՞ծ ես ասկէ առաջ:

Ներգաղթողը.— Պատուոյ խօսք՝ որ չեմ եղած: Եթէ ըլլայի՝ կը խոստովանէի: Ես չեզոք ապրած եմ միշտ:

Հայաստանասիրը.— Ձեր ներդաստանի՞ն մէջ ալ Դաշնակցականներ չեն պտնուած. հայրդ, մեծ հայրդ, քեռիներդ ու էմմիներդ: Լաւ խորհէ ու այնպէս պատասխանէ:

Ներգաղթողը.— Իմ ներդաստանիս բոլոր անդամները նահատակուած են տարագրութեան ճամբաներուն վրայ: Չեմ գիտեր, ես որբ մեծցած եմ:

Հայաստանի Բարեկամը.—Դպրոցին մէջ դաշնակցական ուսուցիչ ունեցա՞ծ ես երբեք:

Ներգաղթողը.— Դժբախտաբար զրեթէ դպրոց չեմ գացած: Պզտիկուց կօշկակարի աշկերտ դրած են ինծի եւ այդ արհեստով հացս ճարած եմ: Հազիւ տորթագրութիւնս կրնամ դնել եւ քիչ մըն ալ կարդալ:

Ցառաջիմականը.— Հոգ չէ, Հայաստան տարբեր առած անգրագէտներու համար մասնաւոր վարժարաններ կան: Հոն կը կատարելագործես ուսումդ:

(Վերջը յաջորդով)

ազատական դիմակ մը ի'որդեդրէ:

Չեմ հասկնար թէ ինչու ամերիկեան կառավարութիւնը կը սիրէ սարսափի մատնել աշխարհը, երբ իր նպատակները թշնամական չեն: Ամերիկայի մէջ սպառազինութիւնը սարսափելի արագութեամբ կը զարգանայ: Պատերազմէն առաջ, ոչ մէկ վարկ կար տրամադրելի ուժ ոգեկոչելու նոյն իսկ պաշտպանութեան կարեւոր գիծերը, այսօր զէնքի մրցակցութիւնը կը լափէ ամէն բան:

— Կը կարծէ՞ք թէ նոր հիւլէական ռումբերը աւելի մեծ վնաս կրնան պատճառել քան թէ Հիրոշիմայինը: Անոնց տարողութիւնը աւելցա՞ծ է:

Այնշթայն սրտանց խնդուք մը փրցնելով ըսաւ.— Այդ նիւթի մասին չխօսինք: Պիտի չուզէի մեր երկուքին կեանքին մնացեալ մասը բանտին մէջ անցընել:

Ցետոյ դէմքը լրջացաւ երբ աւելցուց: Աւա՛ղ, Հիրոշիմայի մէջ գործածուած ռումբին ժամանակը անցած է, ինչպէս նաեւ քանդումի կարելիութիւնները:

Գիտուններուն մեծ մասը հակառակ էր այդպիսի զէնքի մը անակնկալ գործածութեանը: Անոնք առաջարկեցին ցոյց մը ընել աշխարհի առջեւ, ապացոյցը տալու թշնամիին անոր գոյութեանը եւ անոր զանգուածային քանդիչ ուժին: Կը կասկածիմ թէ գործը փութացուցին ռէյ միջոցով Խաղաղականի պատերազմը վերջացնելու նախքան Ռուսիոյ մասնակցութիւնը: Վստահ եմ որ եթէ նախագահ Րոզվէլթ ողջ ըլլար, այդպիսի բան մը պիտի արգիլէր:

ՋԱՑՆԵՐ ԳԱԻԱՌԷՆ

ՑԻՐՈՒՑԱՆ ՈՐԲԵՐ

ՕՇ (ԺԷոսի Ճահանգ), 16 Օգոստոս. — Պորտոյէն Մարսէյլ դիծով կը ճամբորդեմ դէպի Օչ (Auch). Հինգ ժամ վերջ կը հասնինք նահանգի կեդրոն քաղաքը, 15 տարիներու բացակայութենէ մը վերջ: Օչը քաղաք մըն է մօտ 30.000 բնակչութեամբ, առանց ազմուկի, առանց հանրակացքի: Գիւղի տպաւորութիւն կ'ունենայ ճամբորդը: Տասնըհինգ տարի առաջ երբ հոս էի, կարծես աւելի աշխուժութիւն կար: Կը հասնինք այն վայրը ուր տարիներ առաջ հայ որբերը վարձու կու տային, ինչպէս ծօնավաճառի օրը կենդանիները կը ծախեն... Կնոջս հետ պայուսակներս պտնդակ մը տեղաւորելէ վերջ, կը սկսիմ պտտիլ քաղաքը:

Կը հանդիպիմ խանութները, եաիներ կը տեսնեմ,— Ս. Պատպատեան, Բ. Դաւիթեան, Գալպպեան, եւ դեռ ուրիշներ: Կը մտնեմ Ս. Պատպատեանի խանութը: Կը նայիմ Սուրէնի երեսը: Օչ եկած որբերու ամէնէն երիտասարդն էր. որքա՜ն փոխուած է: Երկու զաւակներու հայր, ամուսնացած Ֆրանսուհիի մը հետ: Քաղաքին մէջ միակն է որ ապակեղէն եւ հայելի կը ծախէ: Իր քովն է Ռուբէնը, նոյնպէս փոխուած: Եղբայրս՝ Ստեփանը ինքնաշարժի տակ մնացած է: Կ'ուզեմ տեսնել նաեւ Խաչատուրը: Քառորդ ժամ վերջ Սուրէնի անձնական ինքնաշարժով ճամբայ կ'ելլենք, ոլոր մոլոր ճամբաներէ բարձրանալով կը հասնինք ապարակ մը,— ահա հոս է Խաչօին տունը, կ'ըսէ,— Օչէն ութ մղոն հեռու: Խաչօն ալ ամուսնացած է Հայուհիի մը հետ, Տիկին Անտան, որ նոյնպէս ապրած է որբի տաժանելի կեանքը: Ունի երեք զաւակներ: Ապարակը 22 հեկտար է: Կ'աշխատի կէս առ կէս հողատէրին հետ: Խաչօն տարիներու ընթացքին եղած է փորձառու եւ արդիական հողագործ: Տիկին Անտան կ'ըսէ.— քիչ աշխատանքով չատ արդիւնք ստանալ սորվեցանք. ի՞նչ օգուտ որ մեր երկիրը չէ: Ո՛րքան կրնայինք օգտակար ըլլալ մեր հայրենիքին, եթէ հոն երթայինք: Ներգաղթի կազմակերպիչները եթէ գաւառ երթան, ի՞նչ պիտանի տարրեր պիտի գտնեն: Ահա Հայու աշխատասէր բազուկները, մանուկներէն ակսեալ: Եղիսաբէթը, սեւ աչքերով սեւ մազերով, 11 տարեկան կովկիթը, տունին կենդանիներուն հսկիչն է: « Երթամ Անահիտին թարմ կաթ կթեմ, կ'ըսէ: Օ՜հ, սա մանուրիկ բազուկները: Անիծեալ ըլլայ քեզ անհայրենիք դարձնողը: Սեղանին վրայ Խաչօն կը պատմէ.— Քսան հոգի էինք. հինգ հոգին ամուսնացան Հայուհիներու հետ, ուրիշ՝ Ֆրանսուհիներու հետ: Շրջանները ալ հաշուելով՝ 50 հոգի: Վեց հոգի անձնական խանութ ունին, երկուքը պատկերահան են, մէկը սափրիչ, մէկը կօշկակար, մէկը չինուածքներ, մէկը հայելիի եւ ապակիի գործ: Միւսներուն մէկն արհեստաւորները ամէն ճիւղի վրայ: Քանի մանուկներ կան միայն Հայուհիներու հետ ամուսնացողներէն, միւսները չեմ համրած, Ֆրանսական մկրտութիւն եղած է: Ահա շրջան մը ուր ոտք չէ կոխած ոեւէ գործիչ կամ կղերական, Տիկին Պերճուհի Բարսեղեանի մահէն ի վեր: Վառվռուն տղաք, հայկական շրջանակէ դրկուած ըլլալով, կամաց կամաց օտար բարքեր իւրացուցած են: Անախորժ դէպքեր ալ պատահած են, դատավարութիւն եւն: Դժբախտաբար մանուկները հայերէն չեն դիտեր, ինչպէս ամէն տեղ: Կարելի չէ՞ Ֆրանսերէն բաժին մը բանալ «Ցառաջ»ի մէջ: Հայկ. Դատի Ֆրանսացի Բարեկամներու Ֆրանսերէն կրնչը յատկապէս կը կարդար Ֆրանսախօս Անդրանիկը:

Ցաջորդ օրը կիրակի է. տղաքը կը հաւաքուին չուրջս եւ կը պատմեն թէ բոլորն ալ դիւրացած էին 1938էն ի վեր եւ պատերազմի առեն առաջին դիծի վրայ: Մէկ ընկեր կորսնցուցած էն Տէօնքէրքի ճակատամարտին, Սարգիս Յովհաննէսեան: Շատերը զերի ինկած եւ այժմ վերադարձած են: Ունեցած են նաեւ «Մաքիզար»ներ: Առաջին անգամ Օչ մտնողը հայ որբ մըն էր, Օհան Գասպարեան, Եղկատի ընկերանէն, սակայն հետագային չուզեցին ճանչնալ անոր իրաւունքները: Գալով հայատակութեան, ոմանց տուած են, ուրիշներուն կը ձգձգեն:

Հիմա տղաքն են որ հարցումներ կ'ուղղեն Հայկ. Դատի եւ ներգաղթի մասին: Կը վստահեցնեմ թէ այս անգամ մենք ալ բաժին կ'ունենանք հարիսայէն, քանի որ ունեցանք Հայրիկին քարոզած երկաթէ չերեփը: 250.000 դինուոր միայն ռուսական բանակին մէջ 65 զօրավարներով, նոյնպէս դուք Ֆրանսայի եւ ուրիշներ ամերիկեան բանակներուն մէջ: Գալով ներգաղթին, անպայման պէտք է երթանք հայրենիք, կ'ըսեմ:

Տիկին Անտան ճոխ սեղան մը սարքեր է, որուն չուրջը չարուած ենք Ալբրիւեան սաներս և կենսագները կը պարպենք պատուական դինիով: Գիշերը ուշ ատեն քաղաք վերադարձանք «Լուսին չկար» երգելով:

Շնորհիւ Սուքիասեան

ՅԻԾԵՐՆԱԿՆԵՐՈՒ ՁԱՅՆԸ

ԿԱՐՏԱՆ.— Սիրելի Ցառաջ, այսօր քեզի փոքր աշխատանք մը կը ղրկեմ, Նոր Սերունդի մասին:

Հայ երիտասարդներ ճողոպրած թուրք բռնատիրութենէն, հանդիստ գտան Ֆրանսական խաղաղ երկինքի տակ: Հայեր, որոնք իրենց ուժը գործածեցին հող փորելով հանքերու մէջ եւ պարտիզպանութեամբ: 1914էն Էր Մըլ հաստատուած Հայերէն կային ամուսնացածներ եւ ամուրիներ, ներկայիս ամէնքն ալ զաւակներու հայր: Էր Մըլի հայ գաղութը Օգոստ. 18ին ուրախութեամբ ողջունեց իր առաջին սերունդին ճիգերը: Այս տղաքն ալ, որ իրենց հայրերուն պէս ինքնաչխատութեամբ (մէկ քանիներու հայրերը մահացան 1944ի օդային յարձակումներուն, եւն.) դաշտահանդէս մը կազմակերպած էին: Ձմռան բաժին տալ նաեւ պատկենական տաւուր-զուռնային...: «Համազասպ» խումբին ծիծեռնակները երգեցին, պարսպանեցին, թմբուկ-փող եւ պարեցին: Թող նկատեն որ ամէն մէկուն, աշակերտ թէ մարզիկ, անունները չեմ յիշեր թուղթի վրայ: Սրտանց կ'ըսեմ ձեզի, տղաք եւ աղջիկներ, շատ ապրիք դուք. ձեր կամքը ամէն բանի կը յաղթէ: Դուք ժրաջան մեղուներ էք:

Շնորհակալութիւն բոլոր անոնց որ քաջալերեցին ձեռնարկը:— Ա. Քէնտոյեան

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՀՊԱՏԱԿՈՒԹԻՒՆ ստացած են, 1946 Օգոստոս 5ի հրամանագրով (Պաշտօնաթերթի Օգոստոս 11ի). — Աճէմեան Համբարձում, կօշկակար, ծնած Կեսարիա, այժմ Մարսէյլ.— Քուլանճեան Արամ, կօշկակար, Եղկատցի (Մարսէյլ).— Տէրունեան Գէորգ, դեղագործ, Սկիւտցի (Փարիզ).— Տիշլեան Տիրան, Զորլուցի (Փարիզ). — Պօյաճեան Քերովբէ, Սերաստացի եւ կինը, Օտապաշեան Սիրանոյշ (Իսի լէ Մուլինօ).— Ձիհանեան Գաբրիէլ, Մարզուանցի եւ կինը, Ալչիկեան Զմրուխտ, Պրուսացի (Փարիզ). — Կէչէրեան Սամուէլ, առեւտրական եւ կինը, Հուպէյեան Օլկա, Անգարացի (Պուռժ).— Ժամկոչեան Հայկ, սափրիչ եւ կինը՝ Փափազեան Աքսորուհի, Իզմիրցի (Փարիզ).— Գաղանճեան Մարկոս, մասաճառ, Սեբաստացի եւ կինը՝ Գոճակիւլեան Նոյեմզար (Մարսէյլ).— Քիւրքճեան Միհրան, առեւտրական, Սամսունցի, եւ կինը՝ Պաղտիկեան Ովսաննա (Փարիզ).— Ալէքսանեան Հայկ-Գարեգին, Պոլսեցի, հանքագործ (Սիժանս, Պաս Ալէի). — Կէնճեան Ննկիկ, Նիկոմիդիացի (Լիոն). — Գալայճեան Զաւէն, կօշկակար, Նիկոմիդիացի (Շավիլ).— Քուզեան Ժան, սափրիչ, Անգարացի (Քոլոմպ).— Թաչեան Հրանտ, շրջուն վաճառորդ, Սեբաստացի (Պուա Քոլոմպ). — Գասպարեան Պետրոս, բանուոր, Մարաչցի, եւ կինը՝ Մէնկէնեճեան Լուսածին (Մարսէյլ).— Մազիքեան Յակոբ, հանքագործ, Սեբաստացի եւ կինը՝ Մանուկեան Վէհանոյշ (Կարտան).— Տամլամեան Սահակ, առեւտրական, Կեսարացի եւ կինը՝ Թիւթիւնճեան Վերժինի (Քլամառ):

ՏԷր եւ Տիկին Զ. ՄՈՒԹԱՖԵԱՆ Այրի Տիկին Մ. Սամուէլեանի մահուան առթիւ **1000** ֆրանք կը նուիրեն Տր. Կապոյտ Խաչին, փոխան ծաղկեպսակի: Ստանալ Ցառաջէն:

ւորուելով Պալքաններու ռազմավիտական կէտե - րուն մէջ: Կ'ըսուի թէ Ռուսիա այդ տեսակ նպատակ մը ունի, — դրաւել Թուրքիան մէկ ծայրէն միւսը կամ գոնէ իր տիրապետութեան տակ առնել զայն: Բայց Ամերիկա ամէն միջոցի պիտի դիմէ պահպանելու համար Թուրքիոյ անկախութիւնը: Այս իմաստը ունի ամերիկեան պաշտօնատարի մը յայտարարութիւնը — « Սակարկութիւն չէ որ կ'ընենք, ո՛չ ալ պլըֆ: Պիտի չարունակենք մեր ներկայ քաղաքականութիւնը եւ կ'ուզենք որոշ կերպով յայտնել այս պարագան: Մենք կռիւ փնտռող չենք, բայց մեր որոշումը բացարձակ է եւ անդառնալի »:

ՀԱՇՏՈՒԹԵԱՆ ԹՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ

Խորհրդաժողովը երկու լիագումար նիստեր ունեցաւ չորեքշաբթի օր Անգլիոյ արտաքին նա - խարար Պէվինի նախագահութեամբ: Ցաջորդա - բար խօսք առին Ալպանիոյ, Մեքսիկայի, Եգիպ - տոսի, Քուպայի, Աւստրիոյ եւ Իրանի պատուի - րակները: Այս պետութիւնները հրաւէր ստացած էին անցեալ շաբթու իրենց տեսակէտները պարզե - լու համար պարտուած երկիրներու դաշնագիրնե - րու մասին: Բացի Իրանէն որ յայտնեց թէ կը վե - րապահէ իր կարծիքը ուրիշ պատեհութեան մը, խրաքանչիւր պատուիրակ չեչտեց այն մասնակ - ցութիւնը զոր իր ներկայացուցած երկիրը բերած էր պատերազմին եւ պահանջներ ներկայացուց: Ալպանիա, Եգիպտոս եւ Աւստրիա հողային դի - ջումներ պահանջեցին Իտալիայէն: Քուպա եւ Մեքսիկա առաջարկեցին մեղմացնել իտալական դաշնագրին կարգ մը տրամադրութիւնները: Ամէ - նէն երկար խօսեցաւ Ալպանիոյ երիտասարդ պատ - ուիրակը՝ Ենվէր Հօճա որ ամբողջ մէկ ժամ վեր հանեց իր երկրին կատարած դերը: Ցետոյ բուռն կերպով յարձակեցաւ Յունաստանի վրայ, ամբաս - տանելով որ Յալտարիսի ներկայ կառավարութիւ - նը ժողովրդավար չէ, այլ մենաւրիական իշխա - նութիւն մը, որ չի ներկայացներ հելլէն ժողո - վուրդը: «Ալպանիան այս Խորհրդաժողովին եկած չէ սահմանային սրբագրութիւններ ընդունելու համար» յայտարարեց, մերժելով Եպիրոսի վրայ յունական կառավարութեան ներկայացուցած պա - հանջները: Ցետոյ առաջարկեց քիչ մը աւելի դեղ - չել Իտալիոյ դինուորական ուժերը, Ալպանիան նշանակել իրրեւ «ընկերակից պետութիւն» իտա - լական դաշնագրին մէջ եւ մանրամասնօրէն ճշտել այդ վաւերաթուղթին մէջ Ալպանիոյ կրած վնաս - ները:

Մեքսիկայի ներկայացուցիչը դիտել տուաւ որ հողային սահմաններու •բարեփոխութիւնը պէտք չէ նպատակ ունենայ յաղթականները վարձատրե - լու, այլ պէտք է կատարուի համաձայն տեղացի ժողովուրդներու բաղձանքին. դաշնագիրները պէտք չէ քաջալերեն գաղութներ հաստատելու քաղաքականութիւնը: Մեքսիկա պիտի պահանջէ հատուցում մխիթարն այն վնասներուն համար, զորս կրած է Գերմաններէն: Եգիպտոսի ներկա - յացուցիչը պահանջեց իտալական Լիբիան իրրեւ հատուցում այն վնասներուն, զորս Իտալիա պատ - ճառած էր 1940ի արշաւանքով: Առաջարկեց նոյ - պէս որ Լիբիան վերածուի անկախ պետութեան մը Խորհրդաժողովին կողմէ նշանակուած արեւմտ - եան պետութեան մը հովանիին տակ: Քուպայի ներկայացուցիչը թելադրեց որ 1942ին Միաց. Ազ - գերու Ուխտը ստորագրող պետութիւնները, առանց բացառութեան, մասնակցին հաշտութեան բոլոր խորհրդաժողովներուն: Ցետոյ չեչտելով Փաչիզմի տապալումէն վերջ Իտալիոյ Դաշնակիցներուն բե - րած օժանդակութիւնը, առաջարկեց որ դիւրու - թիւններ տրուին իտալացի ժողովուրդին, որպէս զի ան իր տեղը դրաւէ Միացեալ Ազգերու կազմա - կերպութեան մէջ: Աւստրիոյ ներկայացուցիչը պահանջեց հարաւային Թիրոլի վերադարձը, «որ պիտի բարելաւէ երկու դրացի երկիրներու յարա - բերութիւնները», եւ առաջարկեց որ Թրիէսթէի հարցին մէջ նկատի առնուին իր երկրին առեւտրա - կան ահերը: Շատ կարճ խօսեցաւ Իրանի պատ - ուիրակը որ, ինչպէս ըսինք, ուրիշ առիթի մը կը սպասէ իր տեսակէտները պարզելու համար:

ԱՄԵՐԻԿԱ. ՎԵՐՋՆԱԳԻՐ ՏՈՒԱՒ ՍԵՐՊԵՐՈՒՆ

Չորեքշաբթի գիշերը, ժամը 10ին, յանուն Մ. Նահանգներու կառավարութեան, Տիյն Էքսըն ծա - նուցագիր մը յանձնեց Եուկոսլաւիոյ կառավարու - թեան ներկայացուցիչին Ուաշինկթընի մէջ, — ծանուցագիրը վերջնագրի հանգամանք ունի: Այսպէս, Ուաշինկթընի կառավարութիւնը կը յայտարարէ որ եթէ 48 ժամուան մէջ ազատ չար - ձակուին այն ամերիկեան օդանաւորդները, որոնց օդանաւերը վար առնուեցան Եուկոսլաւիոյ հողին վրայ, պիտի դիմէ Ազահովութեան Խորհուրդին:

Վերջնագիրէն վերջ Տիյն Էքսըն, որ փոխա - նորդաբար կը վարէ Մ. Նահանգներու արտաքին նախարարութիւնը, հեռախօսով յարաբերութեան մէջ մտաւ Պըրնզի հետ, այժմ Եւրոպա:

Պէտք է ըսել թէ նման միջադէպեր յաճախա - կի կը պատահին Եւրոպայի այս անկիւնը,— զար - նան, սովետական զինուորական հրամանատարու - թիւնը չատ հալածեց ամերիկեան օդանաւերը Աւստրիոյ երկինքին մէջ: Հալիւ այդ միջադէպը փակուած, նոյն պատմութիւնը այս անգամ Եու - կոսլաւիոյ մէջ:

Անցնող շաբթուան մէջ, երկու ամերիկեան օ - դանաւեր, որոնք հաղորդակցութիւնը կը պահպա - նէին Աւստրիոյ եւ Իտալիոյ միջեւ (Վիէննա—Ռո - մինա), յարձակում կրեցին սերպ օդանաւորդնե - րու կողմէ Եուկոսլաւիոյ երկնքին մէջ: Օդանաւե - րէն մէկը ստիպուեցաւ վար իջնել Լուպլիանայի մէջ, ուր սերպ իշխանութիւնը արգիլափակեց ե - թէ օդանաւորդներ: Երկրորդ օդանաւը յարձակու - մի ենթարկուեցաւ հրձիգ գնդակներով եւ օդանա - ւը բոցերու մէջ վար ինկաւ Օգոստոս 19ին Սլո - վենիոյ հիւսիսը: Այս միջադէպին առթիւ էր, որ Եուկոսլաւիոյ արտաքին նախարարութիւնը ծանու - ցագիր մը ուղղեց, Երեքշաբթի, Մ.Նահանգներու դեսպանին, բողոքելու համար «սերպ հողերու դեր - իշխանութեան բռնաբարման դէմ»: Մ. Նահանգ - ներու դեսպանը դիտել տուաւ, որ տարի մը ա - ռաջ ծախերով կ'ողջունուէին ամերիկեան օդանա - ւերը, իսկ այժմ՝ գնդակներով:

Մարշալ Թիթօ, իր կարգին, ակնարկելով վար առնուած առաջին օդանաւին պատմութեան, ճառի մը մէջ յայտարարեց թէ սխալ է ըսել որ ա - մերիկեան օդանաւը ճամբան կորսնցուցած էր մա - ռախուղին պատճառով, որովհետեւ այս տարի պայծառ է Եուկոսլաւիոյ երկինքը, ինչպէս ինք առիթ ունեցած է դիտելու՝ Սլովենիոյ մէջ արձա - կուրդի օրերուն: Եւ իր ճառը վերջացուց, ըսելով թէ Եուկոսլաւիա մեծ կորուստներ կրեց պատերազ - մին մէջ, այնպէս որ կը ցանկայ խաղաղութեան, բայց ոչ այն խաղաղութեան որ կը ստացուի ամէն գնով:

Մ. Նահանգներու նախարարը, որ այս միջո - ցիս պաշտօնական կը կատարէ « Ուիլիըմսպուրկ » զբօսանաւով, երեքշաբթի երեկոյ հեռախօսով տե - ղեկութիւններ ստացաւ Պըրնըզէն, սերպ եւ ամե - րիկեան յարաբերութեանց մասին:

Մինչ այդ զգրեցան ամերիկեան օդանաւային փոխադրութիւնները Վիէննայի եւ Ուտինայի մի - ջեւ: Պէտք է ըսել թէ օդանաւային այս միջադէպն զատ պակաս չեն արիւնալի ընդհարումներ «Մոր - կանի գծին» վրայ, սերպ եւ ամերիկեան զինուոր - ներու միջեւ:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

Լեհաստան երկու ծանուցագիրներ ստացաւ, մէկը Մ. Նահանգներէն, միւսը Անգլիայէն: Եր - կուքն ալ կը յայտարարեն թէ «ծանր անկանոնու - թիւններ» գործուած են վերջին ընտրութեանց մէջ, թէ դիւզացիական կուսակցութեան կուսակիցները ձերբակալուած են ընտրութիւններէն քիչ առաջ եւ այլն: Եւ կը պահանջեն իրենց ղրկել ընտրական օբսերվքին բնագիրը, ապահովել ընտրութեանց ա - զատութիւնը յառաջիկայ Նոյեմբերին եւն:

Գերմանիոյ բրիտանական շրջանին բոլոր երկաթի եւ պողպատի գործարանները, որոնք տար - եկան 18 միլիոն թոն պողպատ կ'արտադրէին պատերազմէն առաջ, Օգոստ. 19ին դրաւուեցան անգլ. զինուորական իշխանութեանց կողմէ: Այս հաստատութեանց մէջ կը գտնուին հսկայական քրուպը, Ֆարպընը եւն:

UNRRAի *Գերմանիոյ տարածքներու վարչու - թեան նախագահը, անգլ. զօր. Սըր Մորկըն պաշ - տօնէ արձակուեցաւ, վերակազմութեան պատրուա - կով: Թերթերը կը դրեն թէ բուն պատճառն այն է որ զօրավարը բաւած էր թէ Ռուսերը իրրեւ լր - տես կը գործածեն UNRAAի պաշտօնեաները, հե - տապնդելու համար տարագիրները:*

Հայրենիք մեկնելէ առաջ
Կիրակի 25 Օգոստոս ժամը 15ին
Սալ Սթայնկրատ, Արնուվիլ լէ Կօնէս
ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ
Ագճաւարեան Ամալիա կողմէ, *մասնակցութեամբ* **Roche** *եւ Շ.* Ագճաւորի *եւ բարեհաճ մասնակցու - թեամբ յայտնի դերասան Ա. Գամբէքեանի: Ժողո - վրդական երգեր, պատկերներ «Անուշ»էն եւ Սա - յաթ Նովայէն:*

Կը խնդրուի Տիկին Հայկանոյշ Թորիկեանէ եւ Տիկ.Ելմաս Ճոճալեանէ (Խարբերդի Փէրչէնք գիւ - ղացի) իրենց հասցէն իմացնեն Ցառաջի վարչու - թեան, ւիրենք հետաքրքրող կարեւոր լուրի մը համար, Սան-Ֆրանչիսքոյէն:

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ, **ALLO, ALLO, Tél. 857.31**
ԲԱՑՈՒԱԾ Է, չատ մատչելի պայմաններով
Վ. ՎԱՐԴԱՆԱՃԵԱՆԻ
կառատունը **(garage), 20, Rue Berlioz, NICE**
ԲՈԼՈՐ ԱՌՈՒԻՃԱՒԻ եւ նորոգութիւններու համար դիմել վերոյիշեալ հասցէին: Բաց է ամ - բողջ գիշերը:

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Ց. Դ. Վոամեան ենթակո - միտէն ընդհ.ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր խումբերը, այս շաբաթ իրիկուն, ժամը **7.30**ին, սովո - րական հաւաքատեղին: *Ձեկուցում եւ կարեւոր օրակարգ:*

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Հ. Ց. Դաշնակցութեան «Անտոֆ» ենթակոմի - տէն կը տօնէ *Խանասորի Արշաւանքի* **49**րդ տարե - դարձը յառաջիկայ կիրակի, **25** Օգոստ., առա - ւօտեան միւնէտ իրիկուն, *Ռօն Փուէնի* բարձունքի պաղ աղբիւրին մօտ (*սովորական վայրը*): Կը խօ - սի ընկ. *Խաչիկ Մկրտչեան* (Փարիզէն): Երգ, նուագ, պար, արտասանութիւն եւ զանազան անա - կնկալներ: *Անձրեւի պարագային կը յետաձգուի:*

ԽՆԶՈՑՔ ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱԻԱՆՔԻՆ 49ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻԻ

կազմակերպուած Հ. Ց. Դ. Վալանսի Նոր Սերունդին կողմէ եւ հովանաւորութեամբ Հ.Ց.Դ. Կոմիտէին, այս շաբաթ իրիկուն ժամը **8.30**ին, ընկեր Ց.Կօշկակարեանի կառատունը: *Գեղարուեստական ճոխ բաժին. Նուագ, հայկական եւ եւրոպական պարեր՝ Վալանսի Ֆր.Կապ. Խաչի Սանուհիներէն: Բանախօսութիւն: Գինի եւ զանազան համիչքներ, մատչելի դիներով:* Մուտքը ազատ է:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Քղիի Հայր. Միութեան կողմէ, այս կիրակի առա - ւօտէն մինչեւ իրիկուն, Սէն Լու, Եօթնեղբայրեան պարակը: Գեղարուեստական բաժնին իրենց սի - րայօժար մասնակցութիւնը կը բերեն Սէն Լուի Նոր Սերունդը: Կը խօսի Պ. Գ. Թուրիկեան: Կ'եր - գէ Պ. Գ. Շէհիրէեան: Հայկական եւ եւրոպական պարեր: Ճոխ պիւֆէ: Մուտքը ազատ է:

ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՎԱԼԱՆՍ.— *Այս կիրակի ժամը 9էն մինչեւ կէս գիշեր, Քլօ Ֆիւզէնի մէջ տեղի կ'ունենայ Մա - լաքիոյ Կրթասիրացի դաշտահանդէսը: Գեղար - ուեստական բաժին: Զուարճութիւններ, մատչելի դիներով:* Մուտքը ազատ է:

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ՏԷՍԻՆ.— Ֆր. Կապոյտ Խաչի Մասնաճիւղին *կողմէ, այս կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն,* **Margue** սրճարանին ետեւը, Լարէզի կանանչագեղ *ծառերուն տակ: (Անցնիլ երկրորդ կամուրջը, Խա - նասորի տօնակատարութեան վայրը):* Բացօթեայ պար: Անակնկալներ: Ճոխ եւ մատչելի պիւֆէ:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Ֆր. Կապոյտ Խաչի Պուլ. Օտտոյի եւ Լա Քա - փիւսէլի մասնաճիւղին կողմէ, Օգոստ. **25**ին, Նա - ւարեանի օգտասուն պարտէզին մէջ: **Camp Roseraie les Pins, Quartier Bastide, St Antoine:** Գեղարուեստա - կան ճոխ բաժին: *Խմբերգ, մեներգ, արտասանու - թիւն, կովկասեան պար՝ Նոր Սերունդի եւ Ֆր. Կ. Խաչի Սանուհիներուն կողմէ: Անակնկալներ:*

ՁԵՐ ԻՆՔՆԱՇԱՐԺԵՐԸ
Գնելէ կամ ծախելէ առաջ դիմեցէք՝
ՇԱՀԱՆ ՍԱՐԳՍԵԱՆԻՆ
Դուբ էֆ որ պիտի շահիք
3 Villa Monceau, Paris 17, *հեռաձայն* Wag. 13-95

Ուշադրութի՛ւն կօշկակարներուն
Ունինք կաշիի վաճառատուն Crepin *եւ* Tannerie: *Ձեր բոլոր գնումներու համար դիմեցէք Ց. Գ.Փա - փազեան վաճառատունը,* 223 rue Tolbiac, Paris(13). Tél. Gob. 64–54: *Բաց է ամէն օր ժամը 8էն 12 եւ 14էն 18, գոց է ուրբաթ եւ չաբաթ օրերը: Հաղոր - դակցութիւն՝* métro Tolbiac, Place d'Italie, Glacières:

ՄԵԾԱՓԱՆԱԿԻ ՅԱՏՈՒԿ ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ
Կերպասի, պատրաստ հագուստի Ալզասեան բամպակեղէնեներու, պօնեթըրիի մեծափաղաք վա - ճառում: Ապսպրանքները կ'ընդունուին ճամակով եւ հեռախօսով՝ Վիէն **6-54:**
ԴԻՄԵԼ **Ն. ԱԼԻՓՍԱՆԵԱՆԻ**
71bis Rue Boson, Vienne (Isère)

AIX-LES-BAINSի ՄԷՋ
ՀԱՅԿ. ԵԻ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՃԱՇԱՐԱՆ
ՏԷՐ ԵԻ ՏՆՕՐԷՆ **ԽԱՉԱՏԱՒՐԵԱՆ**
Aix – les - Bainsի աշխարհահռչակ **Mont – Révard**ի թելէֆերիկի կայանը, ուր պիտի վայելէք հաճելի օդ, հագուագիւտ տեսարան մը եւ բոլոր ներքաճա - շակները գոհացնող արեւելեան եւ եւրոպ. համեղ կերակուրներ, օղի, աղանդեր եւայլն:
Կէսօրէ վերջ թէյ եւ պար մինչեւ առաւօտ

Le Gérant : H. AGONEYAN
Imprimerie DER-AGOPIAN, 17 Rue Damesme – 13e

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE

HARATCH - Fondé 1925 - R. C. S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

17, Rue Damesme — PARIS (13e)

Tél.: GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺՆ. Տար. 750, 6ամս. 400, Արտասահման 1000 ֆրանք

Jeudi 22 Août 1946 Հինգշաբթի 22 Օգոստոս

ԺԲ. ՏԱՐԻ — 18e Année N° 4781 - Նոր շրջան թիւ 420 Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ՝ 3 ֆր.

Ռուսական շարժումներ թրքական սահմանին վրայ՞

Անգարայէն «Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի ուղղուած հեռագիր մը (21 Օգոստ.) կ'ըսէ թէ ռուսական հրետաձիգ զօրամասեր թնդանօթաձգութեան փորձեր նկատած են ռուսերուբք սահմանին վրայ, «ջիղերու պատերազմ մը մղելու համար, բաղաքական նպատակներով»:

Թուրդաժողովի պալատին մէջ

ԶՐՈՑՑ ՀՆԴԻԿԻ ՄԸ ՀԵՏ

Հեռաւոր Հնդկաստանէն է խօսակիցս ներխուժող տնտեսագէտ մը որ քննական պտոյտի ելած է ուսումնասիրելու համար կարգ մը եւրոպական երկիրներու տնտեսական վիճակը: Արեւելեան Եւրոպայէն վերջերս Ֆրանսա հասած, ուղեր է Հաւատութեան Թուրդաժողովն ալ տեսնել հայրենիք վերադառնալէ առաջ, որպէսզի հասկնայ թէ աշխարհի երեւելիները ինչպէս «կը կարգադրեն» իրենց վէճերը կամ ինչ ձեւեր կը մտածեն այդ վէճերը չկարգադրելու համար:

Մեր զրոյցին գլխաւոր նիւթը կրնար ըլլալ անշուշտ Հնդկաստանը, որուն ներկայ քաղաքական կացութիւնը օրուան ամէնէն հրատապ խնդիրներէն մէկն է, մանաւանդ Անգլիոյ համար:

— Ի՞նչպէս կը բացատրէք վերջին դէպքերը, հարցուցի, իրազեկ անձի մը բերնէն անտիպ նորութիւններ խմանալու ակնկալութեամբ:

— Բուռն պայքար մըն է որ տեղի կ'ունենայ ներկայիս Հնդիկներուն եւ Իսլամներուն միջեւ: Գիտէք անշուշտ որ Հնդկաստան ունի Համադաշնային մը որ տեսակ մը խորհրդարան է, եթէ կ'ուզէք: Այս կեդրոնական հիմնարկութիւնը, որուն նախագահն է Նէհրուն, իրաւամբ կը յաւակնի թէ ինք կը ներկայացնէ ամբողջ Հնդկաստանը՝ առանց ցեղային ու կրօնական խորութեան: Իսլամներու Դաշնակցութիւնը բոլորովին տարբեր տեսակէտ ունի Համադաշնային հեղինակութեան մասին. ան կը պնդէ որ այս վերջինը հնդիկ կազմակերպութիւն մըն է եւ չի ներկայացներ Իսլամ ժողովուրդը: Ճիշդ է որ Իսլամական Դաշնակցութիւնը իրաւասու է խօսելու մահմետականներուն հարիւրին 70ի անունով, բայց Համադաշնայինը կը ներկայացնէ մնացեալ 30ը: Նէհրու կը բացատրէ թէ մեր «Խորհրդարանը» ամբողջ Հնդկաստանի կողմէ ընտրուած մարմին մըն է: Մահմետականները կը պատասխանեն թէ իրենք «համայնք» չեն, այլ անջատ ազգութիւն մը, ինքնորոշման իրաւունքով:

— Մահմետականները ո՞ր նահանգները կը պահանջեն իրրեւ իրենց սեփական հայրենիքը:

— Հնդկաստան բաժնուած է 13 գլխաւոր նահանգներու կամ տեղական իշխանութեանց: Այս նահանգներէն հինգը (Սինա, Փունճապ, հիւս.-արեւմտեան շրջանը, Պէնկալ եւ Ասսամ) մահմետական ընակչութիւն ունին: Առանց ամբողջութիւնը «Փաքիստան»ն է որ Իսլամ Դաշնակցութիւնը կ'աշխատի պետութեան մը վերածել:

— Բայց ի՞նչպէս կրնայ յաջողիլ այդ ծրագիրը, երբ այդ նահանգները սահմանակից չեն:

— Առաջին երեքը սահմանակից են Հնդկաստանի արեւմտեան կողմը. իսկ միւս երկուքը — թէեւ իրարու սահմանակից — բայց նախորդներէն բաժնուած են կեդրոնական Հնդկաստանով: Եւ այտեղ է ահաւասիկ գլխաւոր դժուարութիւնը: Հիւս.-արեւմտեան նահանգին եւ Պէնկալի մէջ Իսլամները չնչին մեծամասնութիւն ունին, իսկ մնացեալ շրջաններուն բնակչութիւնը խառն է եւ կուսակից Համադաշնայինի քաղաքականութեան:

— Ի՞նչ արամադրութիւններ ունին Իսլամները ու Հնդիկները բրիտանական կառավարութեան հանդէպ:

— Իսլամներուն մէջ չեշտուած է անգլիասիրութիւնը, իսկ Հնդիկները աւելի ազգայնական գիծ ունին եւ կը պահանջեն ամբողջական Հնդկաստան մը, առանց ցեղային ու կրօնական բաժանումներու: Իրողութիւն մըն է որ բրիտանական կառավարութիւնը վերջին տասը տարին ուղղակի կամ անուղղակի ձեւերով, կը քաջալերէր Իսլամները. երեւոյթ մը որ անվերջ պայքարի դուռ բացաւ: Սակայն Անգլիա հիմնական փոփոխութիւն մը մտցուց իր քաղաքականութեան մէջ եւ կը թուի թէ հիմա համաձայն է որ Հնդկաստանը ըլլայ անբաժանելի ամբողջութիւն մը: Բայց չեն ուզեր դժդհութիւն պատճառել այս կամ այն ժողովուրդին:

— Ինչո՞ւ այդ բարեշրջումը:

— Որովհետեւ Անգլիա չուզեր որ Իսլամները յուսահատին իրմէ եւ իրենց աչքերը յառեն դէպի Մոսկուա:

— Համայնավարներ կա՞ն Հնդկաստանի մէջ:

— Այո՛, եւ բաւական չօշափելի համբանքով: Հաւանական է որ անոնց գործունէութիւնը հետզհետէ ծաւալի եւ արմատանայ. որոշ պատճառներ կան ի հարկէ: Ա.— Երկիրը չատ աղքատ է, ուրեմն պատրաստ հող կայ. Բ.— Այսօրուան նոր սերունդը աւելի մտաւորական է ու կը պահանջէ շարք մը բարեկարգութիւններ, մանաւանդ աւանդական կարգուսարքի փոխարինումը աւելի աղատամիտ ու արդար վարչաձեւով մը:

— Համադաշնային մէջ համայնավար ունի՞ք:

— Մինչեւ 1944 անդամ էին. հիմա ներկայացուցիչ չունին:

— Որո՞նք են հիմնական կէտերը այն առաջարկներուն զորս բրիտանական կառավարութիւնը ներկայացուց, Հնդկաստանի սահմանադրութիւնը բարեփոխելու համար:

— Համաձայն այդ առաջարկներուն, Հնդկաստան պիտի ըլլար անբաժանելի ու ամբողջական պետութիւն մը՝ Փաքիստանն ալ միասին: Պիտի կազմուէր կեդրոնական կառավարութիւն մը որ պիտի վարէր պաշտպանութեան, փոխադրական միջոցներու եւ արտաքին նախարարութիւնները: Մնացեալ նախարարութիւնները պիտի վարէին նահանգային իշխանութիւնները: Համադամարը ընդունեցաւ այս առաջարկները: Սահմանադրութիւնը պիտի քննուէր Սահմանադիր ժողովի մը կողմէ՝ իւրաքանչիւր համայնքի մեծամասնութեան քուէով: Սահմանադիր ժողովին ընտրութիւնները կատարուեցան: Համադամարը չէզոք ներկայացուցիչներ նշանակեց: Բայց Իսլամ Դաշնակցութիւնը — ձիննայի գլխավարութեամբ — վերապահ ուղղութիւն մը բռնեց, առարկելով թէ Համադամարին նպատակը Սահմանադրութիւն քուէարկել չէր, այլ իր կամքը պարտադրել: Անկարելի եղաւ գործակցութեան ծրագիր մը մշակել: Ատոր վրայ էր որ Հնդիկները որոշեցին կառավարութիւն մը կազմել իրենց հաշուոյն: Իսլամ Դաշնակցութիւնը բողոքեց եւ սպառնաց: Մնացեալին ծանօթ էք արդէն:

— Շնորհակալ եմ այս տեղեկութիւններուն համար: Իմացա՞ծ էիք թէ աշխարհի վրայ հայ ժողովուրդ մը կայ:

— Անշուշտ իմացած եմ. Կովկասի մէջ հանրապետութիւն մը ունիք եւ չարունակ վէճ՝ Թուրքերուն հետ: Կրնայի՞ք ծանօթացնել ձեր Դասը:

Հնդիկ բարեկամիս յանձնեցի յուշագիր մը ու պատմեցի իրեն այնքան բան մեր հոգերէն ու իրաւունքներէն որքան ինք ուզեց:

ԺԻՐԱՑՐ

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՀԱՑԵՐԵՆԻՔ ԵՒ ՀՈՂ

Ամէն անգամ որ կը կարդամ լուր մը Հրէաստանէն թէ Արաբիստանէն,— ջարդ, աւար, ահաբեկում, ըմբոստութիւն — միշտ բաղդատութիւն մը կ'ընեմ ակամայ:

«Բնական է», պիտի ըսէք: Չէ՞ որ ճակատագիրը այնքա՞ն է մօտեցուցեր մեզ այդ դէպքերուն:

Բաղդատութիւն մըն ալ ըրած եմ բանիւ բերանոյ այդ հալածական ժողովուրդին մէկ անգամին առջեւ, ասկէ շատ առաջ, երբ կը հարցնէր ինծի,— ի՞նչ է տարբերութիւնը ձեր եւ մեր միջեւ, ցոյն խելացի, աշխատասէր, ճարպիկ եւ իիչ մը աչքը բաց ժողովուրդներ ենք:

— Կը ներէք, շատ մեծ է մեզ բաժնող անջրպետը: Ցեղայինը չէ կարեւորը. բարոյականն է: Դուք իտէալ չունիք, երբեք հայրենիքի, սեփական հողի գաղափարը չէ խանդավառած ձեզ: «Ուր հաց, հոն կաց». ահա այս է եղած ձեր նշանաբանը: Ոտքով ձեռքով կը մտնէք ձեզ հիւրընկալող երկրին ֆաղաքական եւ տնտեսական ու ընկերային կեանքին մէջ: Միանդեր մենք, ի՛նչ ալ ընենք, ո՛ւր ալ ըլլանք, միշտ վառ է մեր մէջ մեր հայրենիքին պատկերը: Աւոր կը ձգտինք, արեւածագկին պէս հոն կը դառնայ միշտ մեր դէմքը:

Ի վերջոյ համաձայնեցանք: Եւ ահա այսօր այդ բաղդատութեան եզրերը կը մօտենան իրարու: Հրեաները ալ իրենց կեանքը դրեր են ցիժարքին մէջ: Ըմբոստ ու յանդուգն, հազարաւոր երիտասարդներ կը զոհուին ափ մը հողի համար:

Մենք ալ ի՛նչ հազարներ տուինք այդ ափ մը չոր հողին համար: Ու այլեւս չեմ ցաւիր որ մեր մամռնան դեղին չէր, մեր գանձերը պարարտ չէին: Այս միւսին գանձը, ոսկին, խելքը ու ճարտարութիւնը ի՞նչ տուաւ իրեն: Ահա աւոր ալ արիւնը կը հոսի, ինչպէս հոսեցաւ մերինը՝ նուիրական ու սուրբ այդ շերտ մը հողին համար որ բոլոր բառարաններու մէջ մէկ անուն ունի — Հայրենիք...:

ՍՕՍԻ

սերունդը աւելի մտաւորական է ու կը պահանջէ շարք մը բարեկարգութիւններ, մանաւանդ աւանդական կարգուսարքի փոխարինումը աւելի աղատամիտ ու արդար վարչաձեւով մը:

— Համադամարին մէջ համայնավար ունի՞ք:

— Մինչեւ 1944 անդամ էին. հիմա ներկայացուցիչ չունին:

— Որո՞նք են հիմնական կէտերը այն առաջարկներուն զորս բրիտանական կառավարութիւնը ներկայացուց, Հնդկաստանի սահմանադրութիւնը բարեփոխելու համար:

— Համաձայն այդ առաջարկներուն, Հնդկաստան պիտի ըլլար անբաժանելի ու ամբողջական պետութիւն մը՝ Փաքիստանն ալ միասին: Պիտի կազմուէր կեդրոնական կառավարութիւն մը որ պիտի վարէր պաշտպանութեան, փոխադրական միջոցներու եւ արտաքին նախարարութիւնները: Մնացեալ նախարարութիւնները պիտի վարէին նահանգային իշխանութիւնները: Համադամարը ընդունեցաւ այս առաջարկները: Սահմանադրութիւնը պիտի քննուէր Սահմանադիր ժողովի մը կողմէ՝ իւրաքանչիւր համայնքի մեծամասնութեան քուէով: Սահմանադիր ժողովին ընտրութիւնները կատարուեցան: Համադամարը չէզոք ներկայացուցիչներ նշանակեց: Բայց Իսլամ Դաշնակցութիւնը — ձիննայի գլխավարութեամբ — վերապահ ուղղութիւն մը բռնեց, առարկելով թէ Համադամարին նպատակը Սահմանադրութիւն քուէարկել չէր, այլ իր կամքը պարտադրել: Անկարելի եղաւ գործակցութեան ծրագիր մը մշակել: Ատոր վրայ էր որ Հնդիկները որոշեցին կառավարութիւն մը կազմել իրենց հաշուոյն: Իսլամ Դաշնակցութիւնը բողոքեց եւ սպառնաց: Մնացեալին ծանօթ էք արդէն:

— Շնորհակալ եմ այս տեղեկութիւններուն համար: Իմացա՞ծ էիք թէ աշխարհի վրայ հայ ժողովուրդ մը կայ:

— Անշուշտ իմացած եմ. Կովկասի մէջ հանրապետութիւն մը ունիք եւ չարունակ վէճ՝ Թուրքերուն հետ: Կրնայի՞ք ծանօթացնել ձեր Դասը:

Հնդիկ բարեկամիս յանձնեցի յուշագիր մը ու պատմեցի իրեն այնքան բան մեր հոգերէն ու իրաւունքներէն որքան ինք ուզեց:

ԺԻՐԱՑՐ

Եթէ Տարտանէլը Ջհաջուղի, Հայաստան եւ Քիւրտիստան...

ՌՈՒՍԵՐԸ ՊԻՏԻ ՕԳՏԱԳՈՐԾԵ՞Ն ՓՈՔՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Լոնտոնի «Օպզըրվըր»ին Պէյրութի թղթակիցը հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէ Օգոստ. 18 թուակնքով. —

Համաձայն քիւրտ ականաւոր առաջնորդի մը, Նեղուցներու պայմանագրին վերաքննութեան խնդիրը պիտի առաջնորդէ պետութիւնները ո՛չ թէ Մոնթրէոյ, այլ Քիւրտիստան եւ Հայաստան: Քիւրտ վարիչներու կարծիքով, հաւանական չէ որ Ռուսիա աւելի երկար սպասէ քրտական խնդիրը սեղանի վրայ բերելու համար: Այն երկու կէտերու վրայ ուր ռուսական եւ բրիտանական շահերը իրարու կը հանդիպին Միջին Արեւելքի մէջ — Իրաք եւ Թուրքիա — Քիւրտերը կը դրաւեն ռազմավարական հիմնական հողամասը որ կ'իշխէ Իրաքեան Քրմի եւ Իրաքեան քարիւղի շրջաններուն վրայ: Քիւրտերու այս տեսակէտին ուժ կուտայ այն ենթադրութիւնը թէ Ռուսիա բաւականաչափ իրատես է ըմբռնելու համար որ յաջողելու յոյս չունի, եթէ Նեղուցներու խնդրին մասին բանակցի Անգլիացիներուն եւ Ամերիկացիներուն մասնակցութեամբ: Ռուսիա դիտէ նոյնպէս որ Թուրքիոյ ներկայ կառավարութիւնը պիտի չընդունի առանձին բանակցիլ Ռուսիոյ, Պուլկարիոյ եւ Ռումանիոյ հետ: Դիտել կը տրուի նաեւ որ եթէ Թուրքիոյ տնտեսական վիճակը աւելի չծանրանայ, երկրին ներքին կացութիւնը բաւական զօրաւոր է դիմանալու համար այնպիսի ճնշումի մը որուն նմանը ի գործ դրուեցաւ Իրանի վրայ:

Եթէ Ռուսիա օգտագործէ Թուրքիոյ փոքրամասնութիւնները, օրինակ Հայերն ու Քիւրտերը եւ թերեւս դժգոհութիւնը Սուրիացիներուն, որոնք Թուրքիային կը պահանջեն Ալէքսանդրէթի վերադարձը, այն ատեն, համաձայն հեղինակաւոր կարծիքներու, ո՛չ միայն Թուրքիոյ ներքին կացութիւնը կրնայ տկարանալ, այլ եւ պիտի խախտի Անգլիոյ դիրքը որ, Մերձաւոր Արեւելքի մէջ հիմնուած է արաբական երկիրներու վրայ: Այսպէս պիտի տկարանայ նաեւ Թուրքիոյ սպասած միջազգային աջակցութիւնը:

Քիւրտերը տակաւին համաձայնած չեն թէ որ աստիճան պիտի հետեւին Ռուսիոյ: Ակնկ զատ, անոնք աւելի չատ կազմակերպուած են ցեղապետական քան թէ ազգային շարժումի վրայ: Բայց Աթրպատականի փորձը կ'ապացուցանէ թէ անոնք ալ կրնան փոխուիլ արագօրէն:

ԵԹԷ ՔԻՒՐՏԵՐՆ ՈՒ ՀԱՅԵՐԸ ՅԱՋՈՂԻՆ ՀԱՍՏԱՏԵԼ ՀՈՂԱՅԻՆ ԻՆՔՆԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸ, ԿԱՄ ԱՆՈՐ ՊԱՏ ԲԱՆ ՄԸ, այն ատեն թէ Թուրքիան եւ թէ Իրաքը պիտի բայբայուին: Կը կարծուի թէ տակաւին մօտ մէկ միլիոն Քիւրտեր կ'ապրին Թուրքիոյ մէջ, իրրեւ «լեռնային Թուրքեր». իսկ Իրաքի մէջ իրենց թիւն է 600.000: Այդ պարագային Անգլիոյ միջոցով Մերձաւոր Արեւելքի մէջ հաստատուած ամբողջ կարգուսարքը կրնայ տակնուվրայ ըլլալ: Կը կարծուի թէ Իրաքի եւ Անդրյորդանի կառավարութիւնները արդէն յանձն առած են ամէն տակցութիւն ընծայել Թուրքերուն: Քրտական շրջանակներու մէջ այն կարծիքը կը տիրէ թէ այն ատեն աւելի վճռական միջոցներ ձեռք պիտի առնուին, զսպելու համար քրտական ազգային շարժումը: Նեղուցներու պայմանագրին վերաքննութեան ռուսական պահանջը այստեղ կը համարուի չարունակութիւնը մէկ տարի առաջ Իրանի մէջ ի գործ դրուած քաղաքակա-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԵՒՐՈՊԱՑԻ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿ

Արտաւազդ արք. Սիւրմէեան, որ Մարսէյլէն նամբայ ելած էր երէկ, չորեքշաբթի, Փարիզ կը հասնի այսօր, հինգշաբթի առաւօտ: Այս առթիւ եկեղեցւոյ մէջ ժամը 10ին պիտի կատարուի մասնաւոր ընդունելութիւն: Կը հրաւիրուի հասարակութիւնը:

ՎՐԻՊԱԿ.— «Յառաջ»ի հին շրջանի թիւը, որ աճուշադրութեամբ 9 հազարով կը սկսէր Օգոստոս 6էն ի վեր, պէտք է ըլլայ 4 հազարով: Ուրեմն այսօրուան թիւը՝ 4781:

ԱՏՐՊԱՏԱԿԱՆ

Թերթերը նորէն կը խօսին Ատրպատականի մասին, որ տակաւին վերջնական համաձայնու - թեան մը չէ յանգած Իրանի կեդր. կառավարու - թեան հետ:

Շատ քիչեր գաղափար ունին Իրանի այս մեծ նահանգին մասին, ուր Հայերն ալ կարևոր թիւ մը կը կազմեն:

Կասպից ծովու արեւմտեան ափերուն վրայ ընդարձակ հողամաս մըն է, հիւսիսային մասը՝ նախկին Աղուանից երկիրը, բազու մայրաքաղաքով, խորհ. հանրապետութիւն մըն է: Հարաւային մասը Թաւրիզ մայրաքաղաքով վարչական, ազխարհագրական եւ պատմական մէկ մասն է իրանեան բարձրաւանդակին: Միւս գլխաւոր քաղաքներն են Ենզէլի, Ռէշտ, Միանէ, Արտարիլ, Մակու, Խոյ, Ուրմիա եւ Տիլման:

Արաքսը կը բաժնէ երկիրը Ե. Մխութեանէն ու իր գետակիցներով կ'ոռոգէ իր արգաւանդ դաշտերուն մեծագոյն մասը: Ուրմիոյ լիճը ներքին ասլազան մը կը ձեւացնէ իր շուրջը, սահմանալով բազմաթիւ գետեր:

Գարատաղ լեռնաշղթան կը կտրէ Ատրպատականը արեւելքէն արեւմուտք: Արեւմտեան Հայաստանի սահմաններուն վրայ կը բարձրանան մեծ ու փոքր Մասիսները եւ Զագոսը: Բոլոր այս լեռները եւ իրենց ճիւղաւորումները (բացի Մասիսներէն), ծածուկ են պարարտ արօտատեղիներով: Ատրպատականը Սեւ ծովու հետ իր առեւտրական կապերը Հայաստանի միջոցով է որ կը կատարէ՝ Ջուլֆա-Լենինական-Թիֆլիզ-Պաթում երկաթուղիով և Բայազիտ-Ալաշկերտ-Թուփրաք Քալէ-Էրզրում -Բաբերդ-Տրապիզոն «Թրանսիթ»ի հին ճանապարհով: Ատոնք միեւնոյն ժամանակ ունին խոշոր ռազմական նշանակութիւն ժողովուրդներու տեղափոխութեանց կամ աշխարհակալներու համար:

Պատմութեան արշալոյսին Ուրմիոյ լճի շրջակները կռուախնճոր են արդէն՝ Ասուրի եւ Վանի ինքնակալներուն միջեւ:

Ն. Ք. Զ. դարուն Մարերը Ատրպատականը դարձուցին կեդրոնատեղի: Ըստ Հորենացիի Բիւրասպի առասպելին, ունէին համայնավարական տեսակ մը կարգուսարք: Բիւրասպի վերապրուած դիւթական յատկութիւնները ցոյց կուտան որ իրենց պետը կրօնական հանդամանք մը կը ներկայացնէր: Աժդահակ հիմը դրաւ բռնապետութեան եւ աւատապետութեան: Զրադաշտական կրօնը ծնաւ Ատրպատականի մէջ: Ուրմիոյ մօտ է Զրադաշտի քարայրը:

Մարերը թէև ինկան Կիւբոսի և Տիգրան Ա.ի հարուածներուն տակ, սակայն բարձր դիրք մը պահեցին թէ Աքեմինեանց եւ թէ Հայ արքունիքներուն մէջ, ուր ունէին թագաւորէն յետոյ երկրորդութիւնը: Յետագային երբ մահմետական իշխանութիւնները տիրեցին Իրանի, Ատրպատականը պատուոյ տեղ մը կը գրաւէր, իբր աւատ թագաժառանգին, որ արեւելեան հասկացողութեամբ երկրին Բ. անձնաւորութիւնն է:

Երկիրը չուտով թօթափեց մակեդոնական - սելեւկեան լուծը, բռնագրաւեց նաեւ Հայաստանի մէկ մասը: Արտաշէս Մարերը դուրս նետեց Հայաստանէն, եւ զինակցեցաւ անոնց հետ ընդդէմ Անտիոքի Սելեւկեաններուն: Մեծն Տիգրան հաստատեց իր գերիշխանութիւնը անոնց վրայ, եւ իրենց հարկատուի պարտաւորութիւնները խղճամտօրէն կատարեցին Լուկուլլոսի դէմ: Մարկոս - Անտոնիոսի անյաջող արշաւանքէն վերջ, Պարթեւները տիրեցին երկրին:

Սասանեաց օրով Ատրպատականը կռուախնճոր եղաւ հայ Աշխարհակալներու եւ Պարսից միջեւ: Խոսրով եւ Տրդատ, Հռոմի գաղանի կամ յայտնի օժանդակութեամբ, բազմիցս յարձակեցան այդ նահանգին վրայ, եւ Տրդատ առաջաւ արեւմտեան Ատրպատականը մինչեւ Դաւրէժ: Վասակ եւ Մուշեղ Մամիկոնեանները պարտութեան մատնեցին Պարսիկները Մաղխազան, Սաղամաս եւ Դաւրէժ քաղաքներուն շուրջ: Զ. դարուն Ծադեցաւ Մազդակի համայնական չարժումը որ զսպուեցաւ կատաղի կռիւէ: Աշխարհակալներու անկումէն վերջ, Ատարպատ Մամիկոնեան պարտուեցաւ Պարսիկներէ, Ներսեհապատի մօտ Վահան Մամիկոնեան յաղթեց անոնց: Միւս Վարդան Քաջքաջեց Պարսիկները կաղամախի դաշտին մէջ (Ուրմիոյ լիճ): Ատրպատականը բազմիցս ենթարկուեցաւ բիւզանդական արշաւանքներու, որոնց ամէնէն նշանաւորն է հայ Հերակլ կայսեր ներխուժումը:

Է. դարուն Արաբները նուաճեցին երկիրը, որ դարձաւ գօրաւոր Էմիրութիւն մը՝ Թշնամի Բագրատունիներու եւ Աբծրունիներու, ապստամբ յաճախ Խալիֆային հանդէպ: Մինչ Հերի (Խոյ) մէջ բոյն դրած էին բաւական գօրեղ մահմետական իշխաններ՝ Թշնամի Վասպուրականի Արծրունիներուն: Արաբական շրջանի կարեւոր դէպքերէն է Բաբանի դժուարազուսպ համայնական չարժումը:

Ժ. դարուն Սելճուքները հաստատուեցան հոն: Զաքարէ եւ Իվանէ, հայ եւ վրացի գօրքով Անդրկովկասը մաքրելէ վերջ, եկան մինչեւ Ատրպատական, Մոնկոլները խուժեցին Ատրպատական, Մուղանի դաշտը, օժտուած դեղեցիկ արօտատեղիներով եւ մեղմ կլիմայով, այս վերջիններուն սիրած բանակատեղիներէն մին էր: Երբ իլխանց կեդրոնական վարչութիւնը պատակատեցաւ, Ատրպատականը մաս կազմեց Մերձ-Արեւելքի իլխանութեան: Ժդ. դարու վերջերը Գարագօյունլուները տիրեցին երկրին: Լենկթիմուր անոնցմէ Գարա Եուսուֆի յաղթեց, իր մահէն վերջ Գարա Եուսուֆ վերարձարձաւ եւ ապաննեց Լենկթիմուրի որդին Միրզա - շահրուխ: Սկանատար յաջորդեց հօրը եւ եղաւ Լենկթիմուրի յաջորդներէն Շահ Րուհի հակառակորդը: Սակայն իր եղբօր Ջհանշահի մահէն վերջ, Գարագօյունլուները հետզհետէ տկարացան, եւ Ագգօյունլուները բռնեցին իրենց տեղը, մինչեւ որ Արտաւելի Սօֆիները հետզհետէ զօրանալով Շահ Իսմայիլի օրով Իրանեան եւ Հայկական բարձրաւանդակները հպատակեցուցին: Եավուզ Սուլթան Սէլիմ Զալդըրանի մէջ յաղթեց Շահ Իսմայիլի: Իր յաջորդները, մասնաւորաբար Սիւլէյման Գանունի և Սուլթան Մուրատ բազմիցս արշաւեցին Ատրպատական: Դաւրէժ քանիցս գրաւուեցաւ Թուրքերու կողմէ: Բայց Շահ Աբբաս այդ քաղաքին մօտ գտնուելով, վերջնօրէն նուիրագործեց պարսկական տիրապետութիւնը Ատրպատականի վրայ:

ԺԹ. դարուն սկիզբը Ռուսերը Պարսից հարկադրեցին Թիւրքմէնչայի դաշինքը, որ Արաքսի հիւսիսային հողամասերը և Մուղանը կ'ենթարկէր իրենց: 1907ի անգլուռուս համաձայնութիւնն ալ դրաւ Ատրպատականը ռուսական ազդեցութեան չրջանին մէջ: 1915ի ընդհ. պատերազմի հետեւանքով ռուս եւ Թուրք բանակները մտան Ատրպատական: Ռուսերու կ'աջակցէին Անդրանիկի և Քեռիի կամաւորական դունդերը: Թուրքերը պարտուեցան Սօսնչպուլաղի եւ Դիլմանի մէջ: Ռէվանտուզի կռիւներու ընթացքին ինկաւ Քեռին:

1917ի ռուսական յեղափոխութիւնը խառնակ կացութիւն մը ստեղծեց Ատրպատականի մէջ: Բիւրեւերթով իր բանակով կանգնած էր Ռէշտ եւ Էնզէլի: Թուրքերը խուժեցին Ատրպատական, ծրագրելով միացնել Կովկասեան եւ Իրանեան Ատրպատականները և անկէ քալել Միջին Ասիոյ վրայ: Անդրանիկ Խոյի մօտ անյաջողութեան մատնուելով նահանջեց Նախիջեւանի վրայով Զանգեզուր, ուր կասեցուց Թուրք-Թաթարական յարձակումները: Վասպուրականի Հայերը Կոստիի ղեկավարութեամբ, միացան Հեքեարիէ ղաղթած Մարշիմոնի եւ Աղա Պետրոսի Նեստորականներուն, ու միասին կերտեցին Ատրպատականի հերոսամարտը, Տիլմանի եւ Ուրմիոյ մէջ: Կոստի եւ Մարշիմոն սպանուեցան, բայց հայ եւ ասորի մարտիկներն ու ժողովուրդը ճեղքեցին Թրքական դիծերը, ու Համատանի մօտ միացան Միջադետքի անգլիական արշաւախումբին:

Բազուն կատաղի դիմադրութիւն մը ցոյց տուաւ Թուրք-Թաթարական ուժերուն: Տընտեսվել 1918ին եկաւ Բազու: Անգլիական զօրքը սակայն դիրքերը լքելով, պատճառ դարձաւ քաղաքին անկման եւ 20.000 Հայերու ջարդին: 1918ին Մունտրոսի զինադադարով Թրքական ուժերը հեռացան Ատրպատականէն:

1921ին Լենին հրաժարեցաւ ռուսական ազդեցութեան չրջանէն, իրեն վերապահելով միայն, Ռուսիոյ սպառնացող վտանգի մը պարագային Ատրպատականը դիւուրական գրաւման ենթարկելու իրաւունքը: Ուրիշ Շահ փէհլէվի որ չատ նպաստաւոր պայմանները տակ դահակալած էր, բազմաթիւ սխալներ գործեց — Ա. Մշակութային և հանրային ճնչումներ փոքրամասնութեանց դէմ: Բ. Սահմանադիր դաշինքը ուղղուած Ռուսիոյ դէմ: Գ. Գերմանական հակում:

1942ին հիթլէրական զօրքակալները կը վտանային Իրանի մէջ: Գերմանները մտադրած էին Ռոստով - Վլատիկաւկաս գծով իջնել Բագու, մինչ Ռոմէլ Լիբիա—Եգիպտոս—Սուէզ—Պաղեստին—Սուրիա—Իրաք—Ատրպատական գծով պիտի միանար իրենց հիւսիսային բանակին: Եւ Թուրքերը պիտի արշաւէին Կովկաս: Սթալինկրատը չուրջ ձգեց այս ծրագիրը: Ռուսերը եւ Անգլիացիները գրաւեցին Իրանը: Ռիզա շահ գահազրկուեցաւ եւ պայմանաւորուեցան պարպել երկիրը պատերազմէն վեց ամիս վերջը:

Ատրպատականի ժողովուրդը սակայն զրկուած ապրիլար վարչութենէ մը, որ կը կապէր լեզուական եւ մշակութային ազատութիւնները, և բէկերու չահագործման կ'ենթարկէր հողագործ ժողովուրդը, ընդվզելով Ատրպատականը ինքնուրոյն հռչակեց: Մինչ Քիւրտերը Ուրմիոյ լճին չուրջ եւ Հարաւը Մուսթաֆա Պարզանիի ղեկավարութեամբ ինքնօրէն Քիւրտիստան մը կը հիմնէին: Վերջերս կնքուած ռուսեւպարսիկ համաձայնութեամբ Ռուսերը պարպեցին իրանեան հողերը:

Ատրպատականը ունի խայտարդէտ բնակչութիւն՝ Ազէրի, Քիւրտ, Պարսիկ, Նեստորական, Հայ, Հրեայ, տարբեր չահերով, ծագումով, կրօնով եւ կենցաղով: Մէկ օղակն է քարիւղաբեր ընդարձակ հողաշերտի մը, որ Մայքոպ—Կրոզնի—Բաքու—Թաւրիզ—Քէրքուք հանդրուաններով հասնելով Ֆաո—Պասրա—Պարսից ծոցը, կը կազմէ Մերձաւոր Արեւելքի քարտէսին վրայ: Այս մահիկին ճառագայթները կը հասնին մինչեւ Մամախաթուն, Դործոթ, Սղերդ, Խնուս, Ապատան եւ Պահրէյն:

Ատրպատականը կարեւոր ռազմախարիսխ մըն է, իր արեւմտեան սահմաններուն վրայ Պայազիտի բացուածքը, Քօթուրը, Խանասորը, Կիլիչինը եւ Ռէվանտուզը, Սեւ ծովու եւ Միջերկրականի կողմը նայող պատուհաններ են: Իր եւ Բագուին միջեւ ոչ մէկ բնական պատուար: Անգլիացիները զայն կը նկատեն առաջաւոր դիրք մը, որ կրնայ վտանգել թէ իրենց քարիւղի (Քերքիւք, Ապատան, Պահրէյն) եւ թէ Հնդկաստանի անիծեալ ճանապարհը, աղբիւր հայ ժողովուրդի բոլոր դժբախտութեանց:

Հայ ժողովուրդը ունի իր գարաւոր իրաւունքը Մերձաւոր Արեւելքի մէջ, նուիրագործուած 1914—1920 եւ 1940—1945 ինկած հայ հերոս նահատակներու արիւնով: Հետեւինք ուշի ուշով Ատրպատականի հարցին, որ կրնայ իր անդրադարձումն ունենալ Հայկական Հարցի լուծման վրայ:

ԱՐՏԱԻԱԶԴ ԱՆՏՈՆԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԹԱՆԳԱՐԱՆԸ

(Գ. եւ վերջին մաս)

ՄԻՋԱՆՑՔ — ԱԶԳԱԴՐԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆ

Ազգագրական բաժինը ընդարձակ ցուցասրահի մը մէջ է որ ունի 6700 տեսակ հետաքրքրական իրեր Արեւելահայ եւ Արեւմտահայ տնտեսութեան եւ արհեստներու վերաբերեալ: Ատոնք միւս կողմէ լրիւ գաղափար մը կուտան մեր ժողովուրդի կեանքի եւ սովորութիւններու մասին: Ցուցադրութեան դրուած են օդեր, ապարանջաններ, մատանիներ, գլխի թաուիկներ, խոշոր զարդարուն ճարմանդներ, մանեակներ, մէջքի, գլխու եւ ճակատի պսպղուն պարզարանքներ, արծաթէ հայելի եւ սանտր, գինիի ամաններ եւայլն: Նաեւ սուր, չերեփ, սրճաման, ըմպակ, ժամացոյցի ամաններ, քսակներ, աչքերուն սուրմա դնելու գործիք, ասղաման, արծաթէ տուփեր, գաւաթներ, բաժակակալներ, սրբատուփեր եւայլն: Այս իրերէն ոմանք համբաւաւոր արուեստագէտ Վարդան Բաղամի ձեռքով չինուած են Շուշիի մէջ: Բաղամի արուեստը անզուգական է. դժբախտաբար իր մահով իր արուեստն ալ կորսուած է:

Ցուցադրուած են նաեւ Շատախի եւ Կարս քաղաքի կանանց նախշուն մետաքսեայ ղգեստները, որոնք իրենց գեղեցիկ բանուածքով եւ յօրինուածքով եթէ չեն գերազանցեր Եւրոպայի և Ամերիկայի մէջ մեր տեսած կանացի ղգեստներու զարդարանքի արուեստը, անոնցմէ ալ ետ չեն մնար: Կարինի ոսկեթել բանուածքներով կէներու բաճկոնակները եւ վանի ասեղնագործ ժանեակները քնքշօրէն եւ նրբօրէն բանուած գեղեցիկ արուեստ մը կը ցուցադրեն: Պատերէն կախուած են սեղանի և պատի զոյնզոյն ծածկոցներ, մէջքի չալեր, մետաքսէ խալիներ, ձեռագործներ ոսկեթել եւ արծաթահիւս եւ գունաւոր թելերով բանուած՝ որոնց ծաղիկները բնականի տպաւորութիւն կը թողուն: Մանաւանդ խնամքով կը պահուին թանկագին եկեղեցական զգեստներ — չուրջառ, փորուրար, եմիփորոն, չաթալթաղ, բազական, արծաթեայ թագեր եւ գոյնզոյն բանուածքներով հողաթափներ: Հառիճոյ Վանքի եկեղեցական սպասներէն կան խաչ, սկիհ, բուրվառ, եւայլն: Խոշոր մետաքսեայ պաստառի մը վրայ նկարագրուած է Ս. Գրիգոր Լուսաւորչի երազը. բոլոր վանքերը ներկայացուած են պաստառին վրայ. բանուածքը չատ նուրբ եւ գեղեցիկ է:

ԹԱՆԿԱՐԺԷՔ ԻՐԵՐ

Նիւթերու առատութեան եւ տեղի անբաւականութեան պատճառաւ չատ թանկարժէք հնութիւններ եւ իրեր ցուցադրութեան դրուած չեն: Ատոնք մասնաւոր արկղներու եւ զարակներու մէջ առանձին կը պահուին: Պ. Կարօ Ղաֆադարեան ազնիւ գտնուեցաւ այս բաժինն եւս ինձ ցուցնելու եւ որոշ բացատրութիւններ տալու: Թանգարանի այս բաժինը հարուստ է պատմագիտական մեծարժէք տօքիմաններով, որոնցմէ դիւանը միայն կը պարունակէ մօտ հինգ հազար: Ատոնց մէջ կան Ռուս կայսերու Հայոց տուած հրովարտակներ, յուշագրեր քաղաքական եւ դիւտական գործերու, կաթողիկոսներու, պատրիարքներու եւ բարձրաստիճան անձնաւորութեանց կոնդակներ, թուղթեր ու նամակներ: Շատախի ապստամբութեան օրագրութիւնը գրուած 1915ին. ատոնցմէ զատ կան նաեւ դիւտական անտիպ աշխատութիւններ:

Թանգարանը ունի լուսանկարչատուն մը, ուր կան տասնեւութ հազարէ աւելի սեւնկար ապակիներ (négatives): Ատոնք կը ներկայացնեն մեր պատմահնագիտական յուշարձաններու, պեղումներու, արձանագրութիւններու, զարդարանքներու, ազգագրական զանազան իրերու վերարտադրութիւններ: Հայաստանի հնութեան մշակոյթի վերաբերեալ ամէնէն մեծ ժողովածուն է այս:

Ճոխ գրադարան մը պատմական, հնագիտական մասնագիտական գրքերով, ինչպէս նաեւ Հայ մամուլի մեծ մասը կը գտնուի հոն: Ամէն տարի նոր ձեռքբերումներ կ'ընեն, ինչպէս նաեւ նոր նուէրներ կը ստանան:

Ամէն տարի հարիւրաւոր հետաքրքրասէր ուսումնասիրողներ կ'այցելեն Թանգարանը, որոնց մէջ կան նաեւ օտարազգի գիտնականներ: Ամէն տարի նոր ձեռքբերումներ կ'ընեն, ինչպէս նաեւ նոր նուէրներ կը ստանան:

Ամէն տարի հարիւրաւոր հետաքրքրասէր ուսումնասիրողներ կ'այցելեն Թանգարանը, որոնց մէջ կան նաեւ օտարազգի գիտնականներ:

կան, և ազգագրական դիրքերով Թանգարանի մաս կը կազմէ: Կան նաեւ առանձին հայերէն հին հրատարակութիւններ, մօտ եօթը հարիւր կտոր: Ասոնք կը ներկայացնեն մեր ամէնէն հին տպագիր դիրքերը եւ կը հասնին մինչեւ 1850 թուականը:

Թանգարանի հին դրամներու ժողովածուն 34.000 կտորներէ բաղկացած է: Այս դրամները ինը հազար տեսակներու կը բաժնուին: Մեծ մասով դասուած են Հայաստանի մէջ: Հաւաքածոն կը պարունակէ հայկական, եգիպտական, պելեւկեան, հռոմէական, յունական, պարսկական եւ արաբական դրամներ: Հայկական բաժնին մէջ կան Արտաշիսեան Հարստութեան վերաբերեալ շատ մը դրամներ, ինչպէս նաեւ Կիլիկեան հայ թագաւորներու, եւ Հայկական Կիւրիկեան դրամներ: Մեծն Տիգրանի ոսկեդրամին, որմէ միայն երեք հատ յայտնի է· մէկը կը գտնուի Լոնտոնի Բրիտանական Թանգարանին մէջ, երկրորդը Էջմիածնի Թանգարանը, իսկ երրորդը այս դրամներու հաւաքածոյին մէջ:

Դուինի եւ Անիի պեղումներէն գտնուած բոլոր հնութիւնները Թանգարանի մէջ կը պահուին: Մեր միջնադարեան մշակոյթը մասնաւորաբար այս երկու ղլխաւոր կեդրոններէն յայտնի եղաւ: Պեղումներ հայ անցեալի մասին նոր յայտնութիւններ բերին և անոնք շատ բան լրացուցին, ուղղեցին և ճշդեցին: Անոնցմէ յայտնի եղան շատ բաներ, որ մեր պատմագիրներով անծանօթ կը մնային: Անիի և Ամբերդի մէջ գտնուեցան բաղնիքներ տաք ջուր տանող երկաթէ խողովակներով· ասոնք այն ժամանակուան հայ քաղաքային շինարարութեանց մասին մեծ գաղափար կուտան:

Թանգարանին արժէքաւոր իրերուն մէջ կան նաեւ Լեւոն Գ. Թագաւորի թուրը· Լեւոն Դ. Թագաւորի դաշոյնը, որ «Լեւոն Թագաւոր Դատաստան» — այսինքն՝ Լեւոն Թագաւորը Դատաստան կ'ընէ — արձանագրութիւնը կը կրէ: Ցիշենք նոյնպէս Հաղարծին Վանքի կաթսան՝ չինուած ԺԱ. դարուն, որ մինչնադարեան պղնձագործութեան լաւագոյն նմոյշներէն մին է· Ջուղայի վաճառականներէն՝ Յովճայ Միրաքի պղնձեայ ափսէն, ԺԶ. դար որ զարդարուած է նուրբ եւ դեղեցիկ քանդակներով:

×

Թանգարանի տնօրէնութիւնը հայ դիտնականներու հետ ամէն տարի հնագիտական արշաւներ կը կատարէ եւ պեղումներ ընել կուտայ· ճարտարապետական չէնքեր կը չափագրէ և կը լուսանկարէ. ազգագրական նիւթեր եւ արձանագրութիւններ կը հաւաքէ եւ դանոնք հրատարակութեան համար կը պատրաստէ: Այս տարի տպագրութեան յանձնուեցաւ Թանգարանի գիտական աշխատութիւններու ժողովածուն: Կարօ Ղաֆադարեանի առաջնորդութեամբ վեց հազարի չափ վիմական արձանագրութիւններ հաւաքուած են, որոնցմէ պիտի կազմուի լիակատար ժողովածու մը եւ մի քանի հատորով լոյս պիտի տեսնէ: Շուտով պիտի հրատարակուի «Նիւթեր Հայ Ճարտարապետութեան Պատմութեան» Բ. հատորը· իսկ Գ. հատորի աշխատանքներուն ալ նախապատրաստութիւններ կը տեսնուին կարօ Ղաֆադարեանի եւ Թորոս Թորոմանեանի դասեր՝ Օր. Նաիլկ Թորամանեանի առաջնորդութեամբ եւ չափերով: Տպագրութեան պիտի յանձնուի նոյնպէս փրոֆ. Ս. Լիսիցեանի «Զանգեզուրի Հայերը Ազգագրական տեսակէտով» մեծածաւալ աշխատանքը: Հայաստանի պատմահնագիտական թանգարանը կը պատրաստուի, որուն վրայ բոլոր վանքերը, եկեղեցիները եւ ուրիշ հնութիւններ — բերդ, պարիսպ, կամուրջ եւ այլն — իրենց տեղով ճշդրիտ նշանակուած պիտի ըլլան:

×

Մեր աչքերը սորված էին օտար ազգերու մեծ ոստաններուն մէջ գտնուող հսկայ թանգարաններու չէնքերը իրենց ճոխ եւ բազմապիսի հնութիւններով դիտել եւ վայելել: Մեր փոքր երկրին թանգարանը, որ միայն քառորդ դարու կեանք ունի, իր հնութիւններու ճոխութեամբ ու գանազանութեամբ մեր սրտերը ազգային հպարտութեամբ կը համակէ: Յուցասրահներու մէջ կը պատկերանայ Հայաստանը իր անցեալով, մշակութային դարաւոր եւ հսկայ նուաճումներով: Հեռատես ափեղէն եկող ուխտաւոր այցելուն հոգեկան անպատմելի վայելք եւ ապրում կ'ունենայ զոր ո՛չ մի ուրիշ պետութեան անցեալի փառքը կրնայ իրեն տալ:

ԴԵՐԵՆԻԿ ՎԱՐԴԱՊԵՏ

(Հայ· եկեղեցի)

Վրդովիչ յարձակումներ Յունահայ գաղութին դէմ

ԽՄԲ· — Աթէնքի «Ազատ Օր»էն կը ֆաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները, յունահայ գաղութին դէմ կատարուած զրպարտութեանց մասին (25 Յուլիս)· —

Օրեր առաջ, պետական անթելի խօսնակը, խօսելով Թրակիոյ պուլկար զբաւման կրկնակ չըբջանները ընթացքին հելլէն տարրին հանդէպ գործուած վայրագութիւններուն մասին, փաչական թէ համայնավար պուլկար ոճրագործներու կողքին կը զետեղէր նաեւ Թրակիացի Հայեր ու ամբողջ յունահայ գաղութը՝ ոճրագործներու խմբակ մը ներկայացնելու հանդամանք ունեցող արտայայտութիւններ կ'ունենար, արատաւորելով պատուաւոր գաղութ մը:

«Ազատ Օր»ի խմբագրութիւնը, մամուլի նախարարութեան Տեղեկութեան եւ Աթէնքի ճայնասփիւռի վարչութեան մօտ իր ըրած դիմումներով ստուգած ըլլալով սոյն զեկոյցը տուողին ինքնութիւնը, յայողեցաւ տեսակցութիւն մը ապահովել անոր հետ՝ թերթի խմբագրատան մէջ, եւ յղնեցուցիչ ու երկար լուսաբանութիւններէ վերջ, տարհամոզել Պ. Փափատոփուլոն (ճայնասփիւռի զեկուցաբերը) որ Արեւելեան Մակեդոնիոյ երեսփոխաններէն է եւ միեւնոյն ժամանակ խմբագրապետը՝ Տրամայի հակահայ «Նէոս Քոմոս» թերթին:

Պ. Փափատոփուլոն, որ Պոնտոսցի է եւ իր կեանքը կը պարտի Հայու մը, Թրակիոյ զբաւման օրերուն, կը գանգատի որ իրեն չէ ներկայացած որեւէ Հայ՝ որ փաստերով հերքէր իր ըրած ամբաստանութիւնները:

Ուրախ եղաւ որ՝ լուսաբանուած կը բաժնուի մեզմէ եւ խոստացաւ այսուհետեւ զգուշանալ ամբաստանելէ եւ արատաւորելէ համայնք մը, որուն դրեթէ ամբողջութիւնը եղած է այս երկրին չինարար, հաւատարիմ եւ երախտապարտ հիւրը:

«Ազատ Օր» տեսակցած է նաեւ Թրակիոյ կուսակալութեան օրկան եւ Ալեքսանդրապոլսոյ մէջ հրատարակուիլ սկսած «Թրակիքի Ֆոնի» թերթի խմբագրապետ Տափերկոլասին հետ, որուն ծանօթացած է Պ. Պրիտիմասի միջոցաւ: Ցիշեալն ալ, մեզ հետ ունեցած իր աւելի քան երեք ժամ տեւող տեսակցութեան ընթացքին տեղեակ պահուած է մանաւորաբար Փոքր Ասիոյ կռիւներու եւ ալպանական հերոսամարտի միջոցին Հայերուս ուղիղ կեցուածքի մասին: Պ. Տափերկոլաս եւս խոստացած է իր թերթը ծառայեցնել հելլէնեւհայ եղբայրական կապերու վերահաստատման եւ ծագած անտեղի թիւրիմացութիւններու հարթումին: Իրեն տրամադրեցինք թերթիս հրատարակութենէն ի վեր Թրակիոյ դէպքերու առնչութեամբ եւ ուրիշ առիթներով «Ազատ Օր»ի յունարէն բոլոր յօդուածները:

Ամբաստանութիւնս չուտով պիտի ունենայ նաեւ մանաւոր տեսակցութիւն մը Մամուլի Նախարարութեան դրասենեակի ընդհ· անօրէնն յարգելի Պ. Քուքուլիսին հետ, որ վերջերս ընդունելով մեր խմբագիրը՝ խոստացած է արգելք ըլլալ հակահայ հրատարակութեանց կամ դեկոյցներու:

× Յունաստանի առաջնորդ Մագըմենաց արք· ալ իր կարգին հետեւեալ հեռագիրը ուղղած է վարչապետին, մամուլի, հանրային բարեկարգութեան, ներքին եւ դատական նախարարներուն, —

Հակառակ այն իրողութեան որ Պուլկարներու հետ Յունաստանի Հայոց գործակցութեան մասին եղած եւ չարունակ կրկնուած զրպարտիչ ամբաստանութիւնները հելլէն արդարադատութեան աւանդութեանց արժանի գատական բազմաթիւ որոշումներով հերքուած են եւ բազմաթիւ անգամներ հանդիսաւորապէս ապացուցուած է Յունաստանի Հայոց օրինապահութիւնը եւ հակառակ անթիւ փաստերու, ցաւով կը հաստատենք թէ հայ ժողովուրդի պատիւը արատաւորելու ձգտումով մութ տարրերու կողմէ ժամանակէ մը ի վեր գործածուած եւ ձախողած ճիգը կը չարունակուի, այժմ ալ գործածելով Աթէնքի պետական ռատիօ-կայանը: Մեծ թիւով Յունահայերու ներգաղթի նախօրեակին այս ճիգի չարունակումը անընդունելի կը գտնենք եւ սակաւ կը նպաստէ հելլէնական շահերուն, առանց պատճառի թունաւորելով հնագոյն կապերով իրարու միացած երկու ժողովուրդներու յարաբերութիւնները:

Բուռն կերպով բողոքելով այս օտոր ճիգին դէմ, կը խնդրենք Ձեր Վսեմութիւններէն, վերջ դնել այս զրպարտիչ յարձակմանն, պաշտօնապէս ռատիօկայանի միջոցով վերահաստատելով զըրպարտուած հայ տարրի արժանապատուութիւնը:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷն կը հեռագրեն թէ խորհրդային հնդամեակը պիտի գործադրուի նաեւ Էսթոնիոյ, Լիթուանիոյ եւ Լեթոնիոյ մէջ: Այս երեք երկիրներն ալ շատ ծանր վնասներ կրած են պատերազմին հետեւանքով: Միայն Լեթոնիոյ կորուստը կը հաշուեն քսան միլիառ րուբլի: Էսթոնիոյ տուներուն զրեթէ կէսը քանդուած է: Արդէն իսկ ճեռնարկուած է վերաշինութեան: Նաւահանգիստներ, գործարաններ, երկաթուղիներ հետզհետէ կը զարգանան: Օտար մղձակիցներու թոյլ չի տրուիր այցելել այդ շրջանները: Հողային մեծ բարեկորոգումներ կատարուած են: Լիթուանիոյ մէջ մէկ միլիոն 482.650 արտավար հող բաժնուած է 78.000 ընտանիքներու: Իւրաքանչիւր հանրապետութիւն հնգամեայ ծրագիր մը մշակած է, Մոսկուայի տիպարին վրայ:

Թաւրիզի Հայերուն դատը

(Սեփական թղթակցութիւն «Ցառաջ»ի)

Պէյրութի «լ'Օրիան» թերթի 15 Յուլիսի թիւէն, նոյնութեամբ կ'արտագրեմ հետագայ խորհրդածութիւնները, որոնց տակ կ'երեւի Սամիր Սուքի ստորագրութիւնը: — Մ·

— « Աշխարհացրիւ հայութիւնը մէկտ երազած է ստեղծումը Ազգային Օջախի մը, որուն հովանիին տակ պիտի համախմբուէին բոլոր բեկորները:

Ատրպատականի հայութիւնը, տեւաբար ականջալուր Խ· Միութեան մէջ ապրող հայութեան կեանքի նախանձելի պայմաններուն, համոզուած է թէ կարելի է ստեղծել հայկ· այդ օջախը, Խ· Միութեան ծոցին մէջ:

Թաւրիզի հայութիւնը, որ մինչեւ վերջերս կասկածներ կը տածուցանէր Ռուսիոյ հանդէպ, հաշտուեցաւ ի վերջոյ այս գաղափարին հետ, ու արձանագրուեցաւ ներգաղթի ցանկերուն մէջ:

Խորհուրդներու կողմէ տրուած առաջին պատասխանութիւնն այն է, թէ Խ· Հայաստանը բաւանդակ հայութեան համար կարելի է նկատել Ազգ· Օջախ մը: Ի սկզբան, այս ապահովութիւնը մեկնուեցաւ իբրեւ «միջոց»՝ հրահրելու Հայերու ազգ· զգացումները, եւ բազմացնելու Խ· Հայաստանի բնակչութիւնը, ներգաղթով: Այս երկու իրողութեանց հիման վրայ, կ'ըսէին, Խ· Միութիւնը պիտի կարենայ պահանջել Թրքահայաստանի հողերը, որոնց կարգին՝ Վանը, Կարսը և Էրզրումը:

Ինչ որ ալ եղած ըլլան Խ· Միութեան դիտաւորութիւնները, ներգաղթի կոչը արձագանգ գտաւ:

Ամբողջ սերունդներու տեւողութեան, Հայերը մի'չտ բաժնուած են երկու հակառակորդ հատուածներու: — Դաշնակցականներ եւ Հնչակեաններ: Երկրորդները, հետամուտ էին ձախակողմեան քաղաքականութեան մը: Համաչխարհատեսութեան տիրակալութեամբ, ասոնք դարձան եռանդուն սովիէթասէրները: Իսկ Դաշնակցականները, մինչեւ վերջերս, հաւատարիմ կը մնային բացառաձակօրէն անկախ ազգայնական քաղաքականութեան մը, աշխատելով ստեղծել հայկական ամրակուռ պետութիւն մը, որ նախատեսուած էր Նախիջեւանի կողմէ, Վերսայլի վեհաժողովին մէջ:

1945ին, եւ մասնաւորաբար Համաչխարհային Բ· պատերազմէն վերջ, Դաշնակցականները անկախ պետութեան մը երազը անիրագործելի դատն: Երբ Ռուսերը առաջարկեցին ճանչնալ Խ· Հայաստանը իբրեւ Հայկ· Օջախ, Դաշնակցութիւնը ընդունեց,— անշուշտ այն ապահովութեամբ թէ Ռուսիա ճնշում պիտի բանեցնէ Կարսի եւ Արտահանի վերադարձին համար: Ինչ այս նահանգները իրենց մահացու թշնամի Թուրքերու ձեռքէն, եւ Ռուսիոյ մէջ որոշ աղատութիւններ ունենալ, լիովին բաւական էր, Դաշնակցականներու մեծամասնութեան համար:

Անոնք որ հարստացան զանազան երկիրներու մէջ, պիտի չվերադառնան Ռուսիա: Ուրիշներ, կը սպասեն որ Հայաստանի կցուին նաեւ Կարսը եւ Արտահանը:

Թաւրիզի մէջ, ուր քաղաքական կազմակերպութիւններ չկան, միա'կ անձը որ կրցաւ իրականացնել Հայերու միացման եւ ազգապահպանութեան գործը, եղաւ քաղաքին Եպիսկոպոսը, որ միաժամանակ կը վարէ հոգեւոր եւ աշխարհիկ գործերը: — Մելիքթանգեան Արքեպիսկոպոս միշտ մերժած էր յարաբերութեան մէջ մտնել Ռուսիոյ հետ, բայց Դաշնակցականներու եւ Հնչակեաններու ճնշումը պատճառ դարձաւ, որ ան փոխէ իր վերաբերումը Խ· Միութեան հանդէպ:

Թեհրանի և Սպահանի Արքեպիսկոպոսը, Վահան Կոստանեան, ընդհակառակը ճանչցուած է իբրեւ Սովիէթներու համակիր, եւ միշտ արտայայտուած է ի նպաստ Հայերու Խ· Միութեան դարձին:

Միացեալ Ազգերու կազմակերպութենէն վերջ, բազմաթիւ Դաշնակցականներ խորհեցան, թէ աւելի լաւ պիտի չըլլա՞ր արդեօք իրենց պահանջները ներկայացնել այդ կազմակերպութեան կամ Խաղաղութեան Վեհաժողովին: Բազմաթիւ Հայեր յայտնեցին ինծի, թէ պիտի նախընտրէին Հայկ· Դատը լուծուած տեսնել Միացեալ Ազգերու համաձայնութեամբ, քան միայն Ռուսիոյ միջոցաւ»:

Եթէ հարկ է կարգ մը կէտերու չուրջ ճշտումներ կատարել, այդ պարտականութիւնը կը թողում «Ցառաջ»ին: Ինծի համար ճշտուած սահմանը հասայ արդէն···: Մ·

ԽՄԲ·— Պիտի անդրադառնանք:

Տիկ· Աշնիւ Գալպազեան եւ զաւակները 500 ֆրանք կը նուիրեն Ֆր· Կապոյտ Խաչի Իսիի Դարմանատան, փոխան ծաղկեպսակի, Տիկին Մարիամ Սամուէլեանի մահուան առթիւ:

նութեան, տեսակ մը փորձ հասկնալու համար թէ Արաբական Դաշնակցութեան եւ ներկայ արաբ վարիչներուն հետ սերտ գործակցութեան վրայ հիմնուած բրիտանական կարգադրարքը իր ուժը կը պահէ թէ ոչ։ Կարդ մը շրջանակներ կը խորհին թէ արդիւնք անհրաժեշտ չէ՞ Մեծաւոր Արեւելեան խորհրդաժողով մը գումարել՝ չհակակից պետութեանց մասնակցութեամբ։ Այդ խորհրդաժողովին կրնան հրաւիրուիլ փոքրամասնութիւններն ալ, պարզելու համար ներկայ կացութիւնը եւ կանխելու խռովութեանց ու կազմալուծման ծաւալումը այս շրջաններուն մէջ։

Անգլիա եւ Ամերիկա ուժ կու տան Թուրքիոյ

Վերջին տեղեկութիւնները կը հաստատեն թէ Մ. Նահանգները արդէն հաղորդած են իրենց տեսակէտը, վճռապէս մերժելով Ֆ. Միւթեթեան պահանջը՝ Թուրքիոյ հետ միասին պաշտպանելու Նեղուցները։ Կ'ըսուի թէ ամերիկեան պատասխանը արդէն յանձնուած է Ուոշինկթընի խորհրդային դեսպանատան գործակատարին՝ Ֆէոտոր Օբէխովի, իսկ պատճէնը հաղորդուած Թուրքիոյ։ Ծանուցագիրը ամբողջութեամբ հրատարակուելէն պիտի տրուի այսօր-վաղը։

Ինչպէս գրած էինք երէկ, Մ. Նահանգները կը մերժեն որ միայն Սեւ Ծովեան պետութեանց վերապահուի Նեղուցներուն կարգադրութիւնը։ Կը մերժեն նաեւ որ Ֆ. Միւթիւնը Թուրքիոյ հետ միասին ստանձնէ Տարտանէլի եւ Վոսփորի պաշտպանութիւնը։ Ամերիկեան տեսակէտով, Նեղուցներու վերաբերեալ բոլոր խնդիրները պէտք է կարգադրուին Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութեան սկզբունքով, այսինքն միջազգային լայն խորհրդակցութեամբ, համաձայն Մոնթրէօյի պայմանագրին։

Անգլիա եւս բոլորովին համամիտ է ամերիկեան տեսակէտին, եւ քանի մը օրէն ծանուցագիր մը պիտի ուղղէ, առաջարկելով միջազգային խորհրդաժողով մը գումարել, քննելու համար Նեղուցներու խնդիրը։ Այդ ծանուցագրով Անգլիա եւս վճռապէս պիտի մերժէ ռուսական պահանջները։ Ծանուցագրին պատճէնները պիտի ղրկուին Թրքական եւ ամերիկեան կառավարութեանց։ Անգլիա մասնաւորապէս պիտի պնդէ որ միջազգային խորհրդաժողովին մէջ ձախոնի տեղը բռնեն Մ. Նահանգները։

Ֆրանսական կառավարութիւնը հաղորդեց Մ. Նահանգներուն, Անգլիոյ, Ֆ. Միւթեթեան և Թուրքիոյ թէ հակառակ չէ որ փոփոխութիւններ կատարուին Նեղուցներու պայմանագրին մէջ, քայց վերաքննութիւնը պէտք է կատարուի Մոնթրէօյի պայմանագրին վրայ, մասնակցութեամբ բոլոր չհակակից պետութեանց։ Պայմանագրին համաձայն, վերաքննութեան առաջարկները պէտք է ներկայացուին Ֆրանսական կառավարութեան։ Մինչեւ հիմա որեւէ առաջարկ չէ հասած։

× Անգլիոյ արտաքին նախարարութեան ներկայացուցիչը պարզելով իր երկրին տեսակէտները, հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրաւ.— Թէեւ պատերազմի ընթացքին Մեծն Բրիտանիա քանի մը տարակարծութիւններ ունեցաւ Թուրքիոյ հետ, «մարտանաւ» բառին ճշդիւթ մեկնութեան մասին, բայց կ'ընդունի թէ « ընդհանուր առումով Թուրքիան երբեք գիտակցօրէն չէ բռնաբարած Նեղուցներու պայմանագիրը »։

× Ամերիկեան նաւաբաժին մը Միջերկրականի կը հասնի յառաջիկայ շաբթու, «բարեկամական այցելութեան համար»։ Քաղաքական շրջանակներու մէջ կը կարծեն թէ այս այցելութիւնը կապ ունի Նեղուցներու հարցին հետ։ Նաւաբաժնին մաս կը կազմեն մեծ օդանաւակիր մը, երկու յածանաւեր եւ քանի մը թորպիլահալածներ։ Ընդհ. կարծիքն այն է թէ Ամերիկացիները կ'ուզեն ուժի ցոյց մը կատարել ի նպաստ Միջերկրականի պետութեանց։ Խնդիրը կապ ունի նաեւ Թրիէսթէի հետ։ Հոսանքներ կան որ կ'ուզեն զայն Եւկոսլաւիոյ միացնել բռնի, ուղղակի դործողութեամբ։

ԻՏԱԼԻՈՅ ԴԻՏՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԿՐ ՄԵՐԺՈՒԻ

Հաշտութեան Խորհրդաժողովին իտալական պատուիրակութիւնը յուշագիր մը ուղղելով, չարք մը դիտողութիւններ կը ներկայացնէ դաշնագրի մասին։ Պատուիրակութիւնը նախ կ'ուզէ որ Դաշնակիցները ընդունին թէ Իտալիան ալ մաս նակցեցաւ պատերազմին, ընդդէմ Գերմանիոյ։ Թրիէսթէի համար կը պահանջէ որ ծրագրուած միջազգային շրջանը աւելի ընդարձակուի, մէջն առնելով կարգ մը քաղաքներ եւ մասնաւորապէս Փոլան որ Եւկոսլաւիոյ յանձնուած է։ Դիտողութիւնները կ'ընէ նաեւ Ֆրանքհիտալական սահմանագլուխի սրբագրութեան մասին։ Գալով ափրիկեան գաղթավայրերուն, յուշագիրը կը խնդրէ դաշնագրէն դուրս ձգել Իտալիոյ հրաժարումը այդ հողերէն, քանի որ անոնց ճակատագիրը վճռուած չէ տակաւին։ Բազմաթիւ դիտողութիւններ կան նաեւ դաշնագրին տնտեսական տրամադրութեանց մասին։

Հոդային եւ քաղաքական յանձնաժողովը երեքշաբթի օր սկսաւ քննել այս յուշագիրը։ Այս առթիւ բուռն վիճաբանութիւններ տեղի ունեցան, առտուան եւ իրիկուան նիստերուն մէջ։ Իտալական յուշագիրը կ'ըսէր թէ իր երկիրը պատերազմ հռչակած չէ քան դաշնակից պետութիւններէն բոլորին դէմ։ Լեհաստանի եւ ուրիշ երկիրներու պատուիրակները ուժգնօրէն բողոքեցին, պահանջեցին բոլորովին մերժել յուշագրին այդ մասը։ Իտալական յուշագիրը փաշական կարդուսարքին վրայ կը ձգէր պատերազմին պատասխանատուութիւնը։ Եթովպիոյ պատուիրակը ուժգնօրէն բողոքեց, պնդելով թէ պատասխանատուութիւնը կ'իյնայ ամբողջ Իտալիոյ ժողովուրդին վրայ։

«Տէյլի Մէյլ»ի թղթակիցը մասնաւոր տեսակցութիւն մը ունեցած է Իտալիոյ վարչապետին, Պ. տը Կասպերիի հետ, որ Հռոմ կը վերադառնայ քանի մը օրէն։ Եղած յայտարարութիւններէն կ'եզրեւայ թէ որեւէ յոյս չունի դաշնագրին բարեփոխման մասին։ Կը թուի թէ Խորհրդաժողովը վճռած է նոյնութեամբ Զորս Մեծերուն վերադարձնել դաշնագիրը, իբրեւ վերջնական։ Մեծերը պարզապէս «համակրանք» յայտնած են...

× Խորհրդաժողովը երէկ ընդհ. նիստ դումարեց նախագահութեամբ Անգլիոյ արտաքին նախարարին՝ Պէվինի որ առաջին անգամ կ'երեւայ։ Այս առթիւ լսուեցան Ալպանիոյ, Աւստրիոյ, Եգիպտոսի, Մեքսիկայի եւ Հունգարիոյ ներկայացուցիչներուն կարծիքները զանազան դաշնագիրներուն մասին։

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ՆՈՐ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ նախագծին վիճաբանութեան առթիւ, որ սկսաւ երեքշաբթի օր, 146 բանաձեւեր յանձնուած են Ազգ. Ժողովի դիւանին, փոփոխութիւններ պահանջելով։ Տեղեկաբերն է Ռոսթ Ֆլօրէ (M. R. P.), որ ուժգնօրէն պաշտպանեց նոր նախագիծը, իբրեւ միջին ճամբայ։ Համայնավարները վճռապէս հակառակ են նոր նախագծին։ Արմատականները՝ վերապահ։ Տարակոյս չկայ թէ բուռն պայքար մը պիտի մղուի, տեւելով մինչեւ Սեպտեմբեր 15—20։ Այն առեն հանրաքուէն պիտի կատարուի Հոկտ. 6ին, իսկ երեսփ. ժողովի ընտրութիւնները՝ Հոկտ. 27ին կամ Նոյ. 3ին։ — Ընկերվարականները նոր նախագծին համաձայն ըլլալով հանդերձ, չեն ուզեր որ նախագահական իրաւունքները ընդարձակուին, անձնական իշխանութիւն հաստատելու ասիճան։

ԵՈՒԿՈՍԼԱՒԻՈՑ կառավարութիւնը նոր բողոքագիր մը ատացաւ Մ. Նահանգներէն,— երրորդը՝ երկու օրուան մէջ։ Այս անգամ կը դանդատի թէ յարձակում կատարուած է ամերիկեան օդանաւի մը դէմ։ Ամերիկեան թերթերը չհետզհետէ խորհրդերներով հրատարակեցին այս լուրը։ Մէկ օր առաջ Անգլիան ալ բողոքագիր մը յանձնած էր Մ. Նահանգներուն հետ։ Թերթերը դիտել կուտան թէ պայքարը կը սաստկանայ ռուսական ճակատին եւ արեւմտեան ժողովրդապետութեանց միջեւ։ Կարեւոր թերթ մը կը գրէ.— « Պարզապէս զինեալ դիւանդաղար մըն է որ կը տիրէ այն ազգերուն միջեւ որ միասին կռուեցան Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ դէմ։ Չինաստանի, Իրանի, Պաղեստինի, Եգիպտոսի, Հնդկաստանի եւ Թրիէսթէի տագնապալի կացութիւնը, ռուսական չլսմարտը Թուրքիոյ եւ Ճունաստանի դէմ, Եուկոսլաւիոյ եւ Իտալիոյ, Չեխոսլովաքիոյ եւ Հունգարիոյ, Ֆ. Միւթեթեան և Մ. Նահանգներուն լարուած յարաբերութիւնները, այս բոլորը չարաչուք ապագայ մը կը կազմեն փոխադարձ թիւրիմացութեան, մրցակցութեան, դառնութեան եւ անվստահութեան »։

Հայրենիք մեկնելէ առաջ
Կիրակի 25 Օգոստոս ժամը 15ին
ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ
Ազնատրեան Ամոլին կողմէ, մասնակցութեամբ **Roche** եւ Շ. Ազնաւորի եւ բարեհաճ մասնակցութեամբ յայտնի դերասան Ա. Գմբէրճեանի։ Ժողովրդական երգեր, պատկերներ «Անուշ»էն եւ Սայաթ Նովայէն։

ՌՈՄԱՆ.— Տէր եւ Տիկին Միրաքեան եւ ազգականները իրենց խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն բոլոր անոնց, որոնք անձամբ, դրաւոր, հեռագրով կամ ծաղկեպսակով իրենց ցաւակցութիւնը յայտնեցին իրենց սիրելի զաւկին՝ Յ. Միքրաքեանի եղերական մահուան առթիւ (զոհ չոգեկառքի արկածի)։

ԽՈՍՐՈՎ Վ.ՇՏՈՒՆԻԻ (կամ Խ. Արածանի) հին ու նոր գրուածքներէն արտատպող թերթ–պարբերաթերթերու խմբագրութիւններէն կը խնդրուի մէկ մէկ օրինակ ղրկել հետեւեալ հասցէին. **Nercessian Kh.** 12, Rue Martin Bernard, **Paris (13e) France.**

ԻՍԻԻ Հ.Յ.Դ. Զաւարեան Կոմիտէն իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկ. Հ. Սամուէլի, իր մօրը մահուան առթիւ։

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Դ. Վռամեան ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր խումբերը, այս շաբաթ իրիկուն, ժամը **7.30**ին, սովորական հաւաքատեղին։ *Ձեկուցում եւ կարեւոր օրակարգ։*

ՆՆՋՈՑՔ ԽԱՆԱՄՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆԻՒՆ 49ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Վալանսի Նոր Սերունդին կողմէ եւ հովանաւորութեամբ Հ.Յ.Դ. Կոմիտէին, այս շաբաթ իրիկուն ժամը **8.30**ին, ընկեր Յ.Կօշկակարեանի կառատուցը։ *Գեղարուեստական ճոխ բաժին. Նուագ, հայկական եւ եւրոպական պարեր՝ Վալանսի Ֆր.Կալ. Խաչի Սանուհիներէն։ Բանախօսութիւն։ Գինի եւ զանազան խմիչքներ, մատչելի գիներով։* Մուտքը ազատ է։

ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎ ՆԻՍԻ ՄԷՋ
Այս շաբաթ, 24 Օգոստոս, կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Պ. Մխրճեան Անուրեանին ճաշարանը, **27 Bd Raimbaldi:** *Կր դասախօսէ՝*
Տոքթ. ՀՐԱՉ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ։
Մուտքը ազատ է։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ
Քղիի Հայր. Միութեան կողմէ, այս կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն, Սեն Լու, Եօճենեղբայրեան ագարակը։ Գեղարուեստական բաժնին իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը կը բերեն Սէն Լուի Նոր Սերունդը։ *Կը խօսի Պ. Գ. Թուրիկեան։* Կ'երգէ Պ. Գ. Շէհրէրեան։ *Հայկական եւ եւրոպական պարեր։ Ձոխ պիւֆէ։* Մուտքը ազատ է։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ
ՎԱԼԱՆՍ.— *Այս կիրակի ժամը 9էն մինչեւ կէս գիշեր, Քլօ Ֆիւզենի մէջ տեղի կ'ունենայ* Մալաքիոյ Կրթասիրացի *դաշտահանդէսը։ Գեղարուեստական բաժին։ Զովացուցիչ ըմպելիներ, մատչելի գիներով։* Մուտքը ազատ է։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ
ՏԷՍԻՆ.— Ֆր. Կապոյտ Խաչի Մասնաճիւղին *կողմէ, այս կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն,* **Margue** սրճարանին ետեւը, Լարէզի *կանանչագեղ ծառերուն տակ։ (Անցնիլ երկրորդ կամուրջը, Խնամատարի տօնակատարութեան վայրը)։* Բացօթեայ պար։ Անակնկալներ։ Ձոխ եւ մատչելի պիւֆէ։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ
Ֆր. Կապոյտ Խաչի Պուլ. Օտտոյի եւ Լա Ֆափիւսէլի մասնաճիւղին կողմէ, Օգոստ. **25**ին, Նաւարեանի օդասուն պարտէզին մէջ։ **Camp Roseraie les Pins, Quartier Bastide, St Antoine:** Գեղարուեստական ճոխ բաժին։ *Մրթերգ, մեներգ, արտասանութիւն, կովկասեան պար՝* Նոր Սերունդի եւ Ֆր. Կ. Խաչի Սանուհիներուն կողմէ։ *Անակնկալներ։* Կը ներկայացուի «*Երկու Որսորդներ*»ը Նոր Սերունդի կողմէ։ *Հեղինակութիւն Հ. Գարեգինեանի, ղեկավարութեամբ Ա. Յակոբեանի։* Մուտք՝ **25** ֆրանք։

Ուշադրութի՛ւն կօշկակարներուն

Ունինք կաշիի վաճառատուն Crepin *եւ* Tannerie։ *Ձեր բոլոր գնումներու համար դիմեցէք Յ. Գ. Փափազեան վաճառատունը*, 223 rue Tolbiac, Paris(13), Tél. Gob. 64-54։ *Բաց է ամէն օր ժամը 8էն 12 եւ 14էն 18, զոց է ուրբաթ եւ շաբաթ օրերը։ Հաղորդակցութիւն՝* métro Tolbiac, Place d'Italie, Glacières։

ՄԵԾԱՓԱՆԱԿ ՅԱՏՈՒԿ ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ
Կերպասի, պատրաստ հագուստի Ալգասեան բամպակեղէններու, պօնեթ-ըրիի մեծաքանակ վաճառում։ Ապսպրանքները կ'ընդունուին նամակով եւ հեռախօսով՝ վիէն **6-54**։

ԴԻՄԵԼ Ն. ԱԼԻՔՍԱՆԵԱՆ
71bis Rue Boson, Vienne (Isère)

AIX-LES-BAINSի ՄԷՋ
ՀԱՑԿ. ԵՒ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՃԱՇԱՐԱՆ
ՏԷՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆ ԽԱՉԱՏՈՒՐԵԱՆ
Aix – les – Bainsի աշխարհահռչակ **Mont – Révard**ի թելէֆերիկի կայանը, ուր պիտի վայելէք հաճելի օդ, հազուագիւտ տեսարան մը եւ բոլոր ննրաճաշակները գոհացնող արեւելեան եւ եւրոպ. համեղ կերակուրներ, օղի, աղանդեր եւայլն։
Կէսօրէ վերջ թէյ եւ պար մինչեւ առաւօտ

Le Gérant : H. AGONEYAN
Imprimerie DER-AGOPIAN, 17 Rue Damesme – 13e

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE

HARATCH - Fondé 1925 - R. C. S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

17, Rue Damesme — PARIS (13e)

Tél.: GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺՆ. Տար. 750, 6ամս. 400, Արտասահման 1000 ֆրանք

Samedi 24 Août 1946 Շաբաթ 24 Օգոստոս

ԺԲ. ՏԱՐԻ — 18e Année N° 4783 — Նոր շրջան թիւ 422 Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ՝ 3 ֆր.

ԹՈՒՐՔԻԱ ՊԻՏԻ ԿՌՈՒԻ

ԱՆԳԼԻԱՑԻ ԹՂԹԱԿԻՑ ՄԸ ԾԻԾԱՂԵԼԻ ՁԳՏՈՒՄՆԵՐ ԿԸ ՎԵՐԱԴՐԷ ՊՈԼՍՈՑ ՀԱՅԵՐՈՒՆ

Լոնտոնի «Տէյլի-Կրափիք»ին մէջ այս յօդուածը ստորագրած է Պոլսոյ իր երբեմնի թղթակիցը, Սիտնիէ Սօլթըր (Օգոստ. **21**).—

Մօտաւորապէս տասը տարիէ ի վեր Թուրքիա կը պատրաստուէր այն պայքարին որ յառաջիկային պիտի սկսի Նեղուցներու հսկողութեան հարցին շուրջ: Պատերազմի ամբողջ տեւողութեան, Թուրք վարիչները դէպքերը կը գնահատէին ո՛չ այնքան Դաշնակիցներու կամ Առանցքի պետու – թեանց յաղթանակին կշիռով, այլ այն հաշիւով թէ դէպքերը որ որ աստիճան կրնային օգտացնել կամ տկարացնել իր դիրքը Ռուսիոյ հանդէպ:

Թուրքիա պատերազմին մէջ մտաւ 1945 Փետրուարին, որպէսզի ինքն ալ մասնակցի յետպատերազմեան բանակցութեան, իբրեւ մէկ անդամը Միացեալ Ազգերու եւ ոչ թէ իբրեւ չէզոք երկիր:

Վերջին քանի մը չաբաթներու ընթացքին ան կարմ ու պատրաստ կը սպասէ՝ նեռուելու համար պայքարի մը մէջ որ անխուսափելի նկատուած էր:

Նախ եւ առաջ, Թուրքիա ջնջելով, վերջին ընտրութեանց առեն, մէկ քաղաքական հուսակցութեան դրութիւնը, կ'ուզէ ապացուցանել թէ ինքն ալ ժողովրդավար երկիր մըն է եւ ոչ թէ մենաշնորհական: Քարոզչական տեսակէտէն չատ ալ անկարեւոր չէ այս պարագան, քանի որ պէտք պիտի ըլլար կոչ ընել ամերիկեան եւ անգլիական հանրային կարծիքին: Երկրորդ՝ վերընտրելով իսմէթ Ինէօնիւն իր նախագահական պաշտօնին մէջ, Թուրքիա կ'ուզէ հասկցնել աշխարհին թէ ինք վճռած է կանգուն մնալ կամ մեռնիլ, հաւատարմօրէն հետեւելով ազգայնական այն քաղաքականութեան զոր Իսմէթն ու Աթաթիւրքը հաստատեցին քանի տարի առաջ:

Վերջապէս, հրաժարեցնելով վարչապետ Շիւքրիւ Սարաճօղլուն (յայտնի անգլիասէր, բայց չեչտուած հակառուս, քանի որ իր առաքելութիւնը դէպի Մոսկուա 1939ի Սեպտեմբերին ձախողեցաւ) Թուրքիա կ'աշխատի, յառաջիկայ բանակցութիւնները տակաւին չսկսած, իր ուսերէն նետել հակառուս ըլլալու ամէն կասկած:

Ռուսերը, տեսնելով որ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի դիրքը տկարացած է Սուրիոյ, Պալեստինի եւ Եգիպտոսի մէջ, կը նկատեն թէ ժամանակը եկած է պահանջելու համար Մոնթրէօյի պայմանագրին վերաքննութիւնը: Թուրքիա պիտի հետեւի տարիներէ ի վեր մշակուած քաղաքականութեան մը:

Թուրքոյ առաջին մտահոգութիւնը այն է որ ամէն գնով խուսափի Ռուսիոյ հետ առանձին բա – նակցութիւն վարելէ: Թուրքիա պիտի որ ռուսական ճնշումին դիմադրելու իր միակ յոյսը կը կայանայ այն իրողութեան մէջ որ Տարտանէլը կր չահագրգռէ ոչ միայն զինքը, այլ եւ Անգլիան, Ֆրանսան եւ Ամերիկան՝ ըլլալով ռազմավիտական առաջնակարգ խնդիր մը:

Հետեւաբար պայքարին առաջին քայլը առնուած պիտի ըլլայ, երբ Ռուսիա փորձէ համոզել Միացեալ Ազգերը որպէսզի այդ կազմակերպութիւնը թոյլ տայ իրեն որ վճճը կարգադրէ ուղղակի բանակցելով Թուրքիոյ հետ: Իսկ Թուրքիա պիտի պնդէ որ խնդիրը իր բոլոր երեսոյթներով քննուի պայմանագիրը ստորագրող բոլոր պետութիւններէն:

Ռուսիա ազէն սկսած է կատաղի հակաթուրք քարոզութեան մը մամուլի եւ ձայնասփիւռի միջոցաւ, եւ դժբախտաբար պատճառներ կան ենթադրելու թէ այդ քարոզութեան պիտի յաջորդեն ճնշումի տարբեր ձեւեր:

Նախ եւ առաջ կայ Կարսի եւ Արտահանի նահանգներուն պահանջը որ դարձեալ պիտի ւրծարծուի: Արեւմուտքի մէջ, Պուլկարիան — ներկայիս Ռուսիոյ կողմէ գրաւուած — անպատեհ պիտի ներկայացնէ թրթռկան Թրակիոյ վրայ իր ունեցած պահանջները՝ երկուքի բաժնելով Թուրքիոյ զինուորական ուժերը:

Կրնան խռովութիւններ ծագիլ, մասնաւորապէս Պոլսոյ մէջ, Թուրքիոյ հայ փոքրամասնութեան կողմէ: Հայերը անկախութեան խոստում ստացած էին Գերմանիներէն պատերազմի ընթացքին եւ իրրեւ թանկագին հինգերորդ զունդ մը կը գործածուէին փօն Փափէնի ձեռքը, ամէն անգամ որ Թուրքիա կը հեռանար Առանցքէն: Եթէ Ռուսիան ալ նման խոստումներ տայ իրենց, տարակոյս չկայ որ Հայերը յօժարակամ պիտի աշխատին տկարացնել Թուրքիան ներսէն այն պարագային

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

«ԲԱՐԻ ԼՈՑՍ»

Զարմանալի նպարավաճառներ կան, պրոճ, օրինաւոր մարդի՛կ, սոխ ու սխտոր կը ծախեն եւ իրենց կարծիքը շատ շա՛տ կը յայտնեն իւղին կամ պանիրին գինը բարձրացած ժամանակ: Ես չեմ կրնար ալ ոտ գրիչ կը շարժեմ խելք ծախելու համար: Պիտի ըսէ՛ որ ան որ ծախած խելքը ոչ իսկ սոխ ու սխտոր կ'արժէ, բայց չէ՞ որ խանութը կը տուժէ եւ գիւրէը բան չի շահիր:

Հա՛, ուրիշ առարկութիւն մըն ալ կայ: Մարդը վերջապէս կրնայ միշտ նպարավաճառ եղած չըլլայ: Կամ ի՞նչ նպարավաճառներ կան, որ ոչ միայն սիրտ ու հոգի ունին, այլ և շէնք շինրիճ կը կարդացնեն զիս ու ինձ:

— Եղբա՛յր, գիտեմ ատոնք, մերինը այդ տեսակէն չէ: Մարդը այդ ըսածներէդ ոչ մէկը ունի: Ժամանակին մօրուք մը ունէր՝ ան ալ վրայ տուաւ: Պզտիկ նամբոյդուքիւն մըն ալ ըրաւ դէպի Արարատեան աշխարհ և յետոյ ոտքին փուշին թօրռուելով փախաւ, եկաւ տուն տեղ եղաւ··· ուրիշին տունին մէջ, ինչպէս ժամանակին աչէ տնկած էր ուրիշին ամէնէն թանկագին··· (կէտկէտը յանգ կը կազմէ բառին հետ թանկագին), իբրեւ համայնական տնտեսութեան իսկական հետեւորդ մը: Այն օրը, երբ սկսաւ սիրտը նեղանալ, բացաւ բարոզներուն տոպրակը: Դուրս թափածը հին ապրանք էր, չէ՞ որ միշտ պէտք է ծախել նորը եւ թարմը· նպարավաճառին օրէնքն է, մի մեղադրէք:

— Յանձախորդ գտա՞ւ այդ թափթփուք ապրանքներուն համար:

— Որքա՞ն միամիտ ես, թուրբերէն առած մը կայ, չե՞ս յիշեր· — «Կոյր բակլային, կոյր գնորդ չի պակսիր»:

— Այն առեն ինչ է: Ծախողին ալ, առնողին ալ «բարի վայելում»:

ՍՕՍԻ

երբ ծանր տագնապ մը ծագի:

Եթէ նոյնիսկ ճնշումի այս բոլոր ձեւերը ի գործ դրուին յառաջիկայ բանակցութեանց ընթացքին, Ա. Միւնթիւնը իր դիմացը պիտի գտնէ այնպիսի ուժեղ հակառակորդ մը որուն նմանը տեսած չէ Գերմանիոյ տապալումէն ի վեր:

Թուրքերը նոյնքան վճռական են, նոյնքան մոլեռանդ հայրենասէր ու նոյնքան առասպելական անտարբերութեամբ կը դիմաւորեն մահը որքան Ռուսերը՝ երբ խնդիրը դայ իրենց հողերը պաշտպանելու: Թուրքերուն կենցաղին մակարդակը այնքան վար է որքան Ռուսերուն մակարդակը: Անոնք ստոյիկեան համբերութեամբ կը դիմանան անօթութեան, ցուրտին ու չարչարանքին, այն աստիճան, որ անտանելի կը նկատուի Եւրոպացիի մը համար: Մէկ միլիոն դինուոր ունի Թրքական բանակը· կիներն ալ կը կռուին այրերուն հետ ու անոնցմէ երկու անգամ աւելի քաջաբար:

Եթէ երբեք Թուրք կառավարութիւնը որոշէ կռուիլ, հաւանական յաղթանակի մը կամ պարտութեան մը նկատումբ չատ քիչ ազդեցութիւն պիտի գործէ իր ժողովուրդին վրայ:

Այս կարգի նկատումներ կրնան աւելորդ համարուիլ, երբ Նեղուցներու մասին միջազգային բարեկամական կարգադրութիւն մը տեղի ունենայ: Բայց եւ այնպէս, աւելորդ պիտի չըլլար դիտել տալ թէ ուժի, բարոյական կորովի եւ դիւանագիտական վարպետութեան տեսակէտէն Թուրքիան Իրան չէ:

ՅԱՌԱՋ.— Առաջին անգամ չէ որ անգլ·թերթ մը Թուրքիան ամէն գնով չմեղացնելու և պաշտպանելու համար, հիթլէրական Գերմանիոյ ձեռնարկներուն հետ կը խառնէ հայ ժողովուրդին եւ մասնաւորապէս Պոլսահայ անհաւ փոքրամասնութեան անունը: Պատերազմի ամէնէն տաք օրերուն ալ **(1941—42)**, *Թայմզի* Պոլսոյ թղթակիցը զանազան էֆեթաթներ կը պատմէր, եւ այն ատեն ստացաւ և հրատարակեց պատշաճ պատասխանը: Հիթլէրական Գերմանիան ոչ մէկ ատեն անկախութիւն խոստացած է Հայերուն, եւ չէ գտնուած ռեւէ պարզամիտ Հայ որ հաւատար այդպիսի ցնորքի մը: Գալով փօն Փափէնի խաղերուն, Պոլսոյ մէջ ո՞ր Հայն էր որ պիտի համարձակէր անոր անունն անգամ արտասանել: Ամէն պարագայի մէջ, Լոնտոնի դեղին մամուլը պարզապէս ծիծաղելի կը դառնայ, իւրացնելով Պոլսոյ եւ Անգարայի թուրք մամուլին ցնդաբանութիւնները:

Նեղուցներու հարցը

ԹՈՒՐՔԻԱ ՊԱՏԱՍԽԱՆՑԵՑ ՄԵՐԺԵԼՈՎ

Թուրքիա պատասխանելով Մոսկուայի ծանուցագրին, վճռապէս կը մերժէ Նեղուցները Մ. Միութեան հետ միասին պաշտպանելու ռուսական առաջարկը: Լոնտոնի մամուլը դիտել կուտայ որ Անդարայի պատասխանը խմբագրուած է բրիտանական եւ ամերիկեան դեսպաններուն հետ խորհրդակցաբար եւ արտաքին նախարար Հասան Սաքա անձամբ յանձնած է զայն խորհրդային դործակատարին անցեալ հինգշաբթի օր (Օգոստ. 22): Թուրքիա ուժդնօրէն պաշտպանելով իր տեսակէտը, կը բացատրէ թէ ինք երբեք պիտի չընդունի հրաժարիլ Նեղուցներու հակակշիռէն և Մոնթրէօյի պայմանագրին վերաքննութեան պէտք է մասնակցին ստորագրող պետութիւնները:

× *Ամերիկայի պատասխանը Մոսկուայի կառավարութեան մեծ գոհունակութին պատճառած է Անդարայի քաղաքական շրջանակներուն, որոնց լաւատեսութիւնը, քանի մը օրէ ի վեր, սահման չունի:*

× *Անգլիա եւս ուղարկած է իր պատասխանը: Բովանդակութիւնը տակաւին հաղորդուած չէ մամուլին, բայց համաձայն Լոնտոնի թերթերուն, բրիտանական կառավարութիւնն ալ կը մերժէ Նեղուցներու պաշտպանութիւնը Սեւ Ծովեան պետութեանց վերապահելու առաջարկը:*

Ամերիկեան վերջնագիրն յետո

ԵՈՒԿՈՍԼԱՒԻԱ ԿԱՐՁԱԿԷ ՕԴԱՆԱՒՈՐԴՆԵՐԸ

Ինչպէս արդէն հաղորդած էինք երէկ, Միաց· Նահանգներու կառավարութիւնը Զորեքշաբթի օր ծանուցագիր մը յանձնելով եուկոսլաւ կառավարութեան 48 ժամ պայմանաժամ տուած էր՝ պահանջելով որ անմիջապէս ազատ արձակուին Օդ· 9ին ի վեր արդելափակուած Ամերիկացի օդանաւորդներն ու ճամբորդները ամերիկեան օդանաւ մը որ ստիպուած վար իջած էր Լուպլիանայի մօտերը· այլապէս վճճը պիտի յանձնուէր Միացեալ Ազգերու Ապահովութեան Խորհուրդին: Պելկրատի կառավարութիւնը տեղի տալով այս ճնշումին, հինգշաբթի իրիկուն ազատ արձակեց բոլոր բանտարկեալները: Մարշալ Թիթօ եւ Պելկրատի ամերիկեան դեսպանը հանդիպում մը ունեցան նոյն օրը: Ուաշինկթընի կառավարութիւնը կը պահանջէ որ եուկոսլաւ իշխանութիւնները լրիւ բացատրութիւններ տան այս միջադէպին մասին եւ արտօնեն ամերիկեան կառավարութեան որ քննութիւններ կատարէ հանգիստալու համար թէ բանտարկեալները ինչ պայմաններու տակ ապրած են իրենց արդելափակումի շրջանին: Արկածեալներէն մէկն է Թուրք սպայ մը որ ծանրապէս վիրաւորուած ըլլալով, տակաւին հիւանդանոցն է: Ամերիկեան կառավարութեան այս անակնկալ եղյրը մեծ յուզում պատճառեց պահ մը Փարիզի Սորհրդաժողովին շրջանակներուն մէջ: Շատեր վախ կը յայտնէին թէ այս միջադէպը կրնար յանկարծ ծանրակչիռ հանդամանք ստանալ եւ վտանգել խաղաղութիւնը եթէ Եուկոսլաւիա մերժէր ծանուցագրին պայմանները:

ՀԱՇՏՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ

ԱԼՊԱՆ - ՀԵԼԼԷՆ ՎԻՃԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

*Սորհրդաժողովին հինգշաբթի օրուան լիագումար նիստին մէջ Յունաստանի ներկայացուցիչ Բուն կերպով յարձակեցաւ Ալպանիոյ վրայ, իսկ Ուկրանիոյ պատուիրակը խստօրէն քննադատեց Յունաստանը: Մթնոլորտը այն աստիճան տաքցած էր ու ճառախօսները այնքան հեռացեր էին օրակարգի անմիջական նիւթէն որ նախագահը, արտաքին նախարար Պէվին յանկարծ փակեց նիստը: Յալտարիս որ կը պատասխանէր Ալպանիոյ պատուիրակին նախորդ օրուան յարձակողականին, յայտնեց թէ Ալպանիա երբեք իրաւունք չունէր պահանջելու որ Դաշնակիցները զինքը ճանչնային իրրեւ ընկերակից կամ բարեկամ պետութիւն: Ալպանիա թշնամի մըն է, ըսաւ ան, ու տակաւին պատերազմի մէջ՝ հրացէն Յունաստանին հետ: Ուկրանիոյ ներկայացուցիչը, Մանուիլսքի քննադատեց Յունաստանի ներկայ վարչաձեւը որ «ատելութեամբ լեցուած է դէպի ժողովրդավար Ալպանիան»: Նախընտրելի է որ ժողովուրդ մը փոխանակ ժողովրդապետական կարգերը փոխադրուի քան այս վերջիններէն վերադառնայ դէպի Փաշիզմը, աւելցուց Մանուիլսքի: Ցետոյ ամբաստանեց հելլէն կառավարութիւնը «որ պատերազմի պատրաստութիւններ կը տեսնէ», հետեւելով այն դատական ձեւերուն որոնք յատուկ են մենաշնորհական երկիրներուն: Ուկրանիոյ պատուիրակը յետոյ աչքառութեամբ ապացուցանել թէ ինչ ձեռնարկներ կը կատարուին այժմ Յունաստանի մէջ ետ քերելու համար թագաւորը:

Պաշարդ Նեղուցներու Շուրջ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Նեղուցներու հակակշիռնշուրջ եղած փոփոխութիւնները, մանաւորապէս վերջին հարիւր տարուան ընթացքին զգեստորապէս ուսումնական մրցակցութեան արդիւնք եղած են: Հարկ չկայ անդրադառնալու այն պետութիւններուն դրոնք իրրեւ երրորդ ոյժ դեր կատարած են, բայց այսօր ծովային մրցակցութեան մէջ վերածուած են զանցառելի քանակի մը:

Նեղուցներու դոյավիճակի փոփոխութեան մէջ նշմարելի է հետեւեալ երեւոյթը.— Ռուսիա, Անգլիա իւրաքանչիւրը առանձին՝ չանացած է իր ձեռքին մէջ ունենալ ռազմավիտական մեծ արժէքներ կայացնող այս անցքը: Երկուքն ալ այդ նպատակին մէջ երբ ձախողած են, նախընտրած են հակակշիռը յանձնել Թուրքիոյ, ամէն մէկը ունենալով իր առանձին նկատումները:

Հզօր պետութիւններու այս պայքարին մէջ Թուրքերու կամքը երկրորդական նշանակութիւն ունեցած է: Նոյնիսկ առաջին Համաշխարհային Պատերազմին, Թուրքերը այնքան մեծ զոհերու գնով պաշտպանեցին Նեղուցները, որովհետեւ դերման սպաներ, մասնագէտներ ղեկավարեցին գործը, գերմանական «Կէօպէն» ու «Պրէսլաու» ռազմանաւերը ներս մտան Նեղուցներէն եւ վերջապէս անգլօ-ֆրանսական նաւատորմը անակնկալ կերպով ընդհատեց իր յարձակողականը, այլապէս Թուրքերը հաշտուած էին Պոլիսը կորսնցնելու գաղափարին հետ ու Պրուսա կը փոխադրէին իրենց մայրաքաղաքը:

Անդրադառնանք Մոնթրէօյի պայմանագրին որ կնքուած համաձայնութիւններուն վերջինն է և որու վերաքննութեան մասին երեք Մեծերը մէկ տարի առաջ համաձայն դտնուեցան Փոցտամի մէջ:

Նախքան Մոնթրէօն, Լոզանի դաշինքով, Մ. Բրիտանիա փաստօրէն իր ձեռքն առած էր Նեղուցներու հակակշիռը, երբ Ռուսերը անզօր էին իրենց ձայնը լսելի դարձնելու:

1936ի Մոնթրէօյի պայմանագրով այդ հակակշիռը ամբողջութեամբ փոխանցուեցաւ Թուրքիոյ: Առաջին գլխաւոր քայլն է որ առնուեցաւ անդլեւ-Թուրք բարեկամութեան վերահաստատման ճամբուն վրայ:

Սովետները նոյնպէս կողմնակից եղան Մոնթրէօյին, որովհետեւ իրենց յարաբերութիւնները Թուրքիոյ հետ դեռ բարեկամական էին. երկրորդ՝ նուազագոյն չարիքը կը նկատէին Սեւ Ծովի բանալիները տեսնել իրենց դրացիին ձեռքը, քան հզօր նաւատորմի տէր Մեծն Բրիտանիոյ: Դաշինքի կնքումէն ետք, Անգարայի խորհ. դեսպան Գարախան աճապարեց չնորհաւորել Իսմէթ Ինէօնիւն այս յաջողութեան համար, հետադրելով.— «Ինչպէս յայտնի է Ձերդ Վեհափառութեան, Մոսկուայի դաշինքին կնքումէն ի վեր, Մ. Միութիւնը պաշտպանած է այսօր բոլորին կողմէ ընդունուած տեսակէտը եւ միշտ ուժով օգնած է Թուրքիոյ այս օրինաւոր պահանջին թէ ինք բացարձակ տէրը ըլլալու է իր հողին: Խաղաղեցնելով Եւրոպայի ամէնէն կարեւոր շրջաններէն մէկը, Նեղուցներու նոր պայմանագրութիւնը ապահովութեան կարեւոր ազդակ է ոչ միայն Թուրքիոյ, այլև Սեւ Ծովեան երկիրներու համար: Հետեւաբար այս պարագան կարեւոր նպաստ մըն է խաղաղութեան, որուն համար աշխատեցան Մ. Միութիւնը եւ Թուրքիան»:

Թուրքիոյ դիրքի զօրացումէն դոհ էր Մոսկուան, որովհետեւ կը տեսնէր Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ յարձակողական պատրաստութիւնները՝ տարածուելու համար դէպի Արեւելք ի խնդիր կենսական տարածութեան ու Խորհրդային Միութիւնը կը յուսար իրեն հետ ունենալ Թուրքիան որուն ազատարարը եղած էր Սեվրի դաշնագրին ճիրաններէն եւ որու փոխարէն իրեն պարգեւած էր Մոսկուայի եւ Կարսի դաշինքները, իսկ անուղղակի Լոզանը:

Սակայն Բ. Համաշխարհային Պատերազմին, Իսմէթի Թուրքիան աստիճանաբար հեռացաւ Մոսկուայէն եւ Մոնթրէօյի դաշինքով իր ձեռք բերած Նեղուցներու հակակշիռը գործածեց ի վնաս Մ. Միութեան: Սովետներու կողմէ Օգոստ. 8ին Անգարա ներկայացուած յուշագիրը կը թուէ բազմաթիւ դէպքեր,— Թուրքերը արտօնած էին գերմանական ու իտալական ռազմանաւերու անցքը դէպի Սեւ Ծով, իսկ գերմանական պատերազմական տեղ նոյն ռազմանաւերու վերադարձը Միջերկրական:

Նոյնպէս Մ. Բրիտանիոյ արտաքին նախարար Պ. Իդըն 1944 Յունիս 14ին Երեսփ. Ժողովին մէջ յայտարարեց թէ իր կառավարութիւնը բողոքած էր Անգարայի որ թոյլ տուած էր գերման ռազմանաւերու անցքը Նեղուցներէն, ինչ որ հակառակ էր Մոնթրէօյի պայմանագրին տրամադրութեան, քանի որ Թուրքիա չէզոք մնացած էր պատերազմին մէջ:

Առանց ռազմանաւերու անցքի այս խնդրին ալ՝ *ամենէն իրաւունքին մէն է որ Գերմանիա 1941 Յունիս 18ին Թուրքիոյ հետ չէզոքութեան ու բարեկամութեան ուխտ մը կնքելէ չորս օր ետքն է որ յարձակեցաւ Մ. Միութեան վրայ: Երեւութապէս այս չէզոքութիւնը վստահներէ ապահովեց գերման բանակի թիկունքը ու թոյլ տուաւ անոր իր ամբողջ ուժով նետուելու Ռուսիոյ վրայ: Բրիտանացիները այդ դաշինքէն դժգոհելու պատճառներ չունին, որովհետեւ գերման յարձակողականը դէպի Միջին Արեւելք տարածուելու պարագային, Ռուսերու փոխարէն իրենք պիտի կրէին գերման բանակի գլխաւոր ծանրութիւնը:*

Հասկնալի է թէ Դաշնակիցներէն մէյն Սովետները հաշիւներ ունին կարգադրելիք Թուրքիոյ հետ, որու ճակատագիրը կապուած է Նեղուցներուն: Առանց տիրապետողը իր կամքը կը պարտադրէ ամբողջ Թուրքիոյ:

Նեղուցներու դոյավիճակի վերաքննութեան այս պահը շատ նման է 1878ի Սան Սթեֆանոյի դաշինքի շրջանին: Ռուս բանակը իշնելով Պալքանները, ցամաքէն մօտեցած էր Նեղուցներուն ու իր կամքը կ'ուզէր պարտադրել Սուլթանին յաղորդներուն:

Բայց ծովերու թագուհի Ալպիոն եւ անկէ աւելի դերակշիռ պետութիւն մը Մ. Նահանգները միասնաբար ազատ անցք կը պահանջեն բոլոր ծովերուն վրայ, հիւլէական ռումբի սպառնալիքը գործածելով: Այս նկատումներով ալ երկու պետութիւնները թէեւ համաձայն են Մոնթրէօյի վերաքննութեան, բայց միջազգային դեռնի վրայ ու իրենց ալ գործօն մասնակցութեամբ: Այս չահագրգռութիւնը աւելի տպաւորիչ դարձնելու համար էր որ քանի մը ամիս առաջ ամերիկեան մեծագոյն ռազմանաւերէն «Միսուրի»ն դեսպանի մը մարմինը փոխադրեց Պոլիս ու ամերիկեան նաւաստները արժանացան խանդավառ ընդունելութիւններու:

Անգլեւամերիկեան տեսակէտին ներհակ է Սովետներու ներկայացուցած առաջարկը: Վերջինները կ'ըսեն որ Նեղուցներու հարցը կը չահագրգռէ բացառապէս Սեւ Ծովեան երկիրները՝ Թուրքիա, Մ. Միութիւն, Ռումանիա, Պուլկարիա: Իսկ Նեղուցներու պաշտպանութիւնը պէտք է ըստանձնեն Թուրքիա եւ Մ. Միութիւնը միասնաբար:

Երկու տարբեր առաջարկներուն միջեւ հեռուէն է,— Ազատ անցքի եւ միջազգային հակակշիռի հաստատումի պարագային, Ծովային գերակշիռ պետութիւնները որ իշխած պիտի ըլլան ոչ միայն Նեղուցներուն, այլ եւ Սեւ Ծովին: Նոր պատերազմի մը պարագային անոնց նաւատորմները դիւրութեամբ պիտի կրնան գործել ու երթալ մինչեւ ռուսական նաւահանգիստները, ինչպէս պատահեցաւ նախորդ երկու պատերազմներու ընթացքին:

Մինչդեռ Սովետները կը պահանջեն ծովային եւ օդային խարիսխներ Նեղուցներու մէջ, նոր պատերազմի մը պարագային գոցելու համար Նեղուցները, որպէսզի յարձակումներէ զերծ մնայ իրենց խոցելի մէկ կէտը եւ հնարաւորութիւն ունենար սկսելու յարձակումներուն ցամաքի վրայ, ուր միայն գերակշիռ ուժեր կրնան կեդրոնացնել:

Ո՞ւր պիտի յանգի Նեղուցներու շուրջ սկսուած այս պայքարի նոր փուլը որ իր մէջ կը պարունակէ ամբողջ Թուրքիոյ հարցը:

Տարի մըառաջ կացութիւնը եւ տրամադրութիւնները տարբեր էին Փոցտամի մէջ, աւելի պատրաստակամութիւն կար հարցերը լուծելու փոխադարձ զիջումներով ու նոր հասկացողութիւններով: Այս մթնոլորտին մէջ ալ Դաշնակիցները իրաւասութիւն տուած էին Մ. Միութեան ուղղակի բանակցութիւններու մտնելու Թուրքիոյ հետ՝ Մոնթրէօյի վերաքննութիւնը ձեռք բերելու համար:

Բայց Փոցտամէն ի վեր, Եւրոպայի եւ թէ Ծայրագոյն Արեւելքի մէջ, պատերազմի հաշուեյարդարի առիթով, յառաջ եկան նոր բարդութիւններ, անհամաձայնութիւններ, որոնք կը յապաղեցնեն խաղաղութեան հաստատումը, ընդհակառակն մութ ամպեր կր կուտակուին քաղաքական հորիզոնին վրայ: Նեղուցներու հարցը ի նպաստ Ռուսիոյ լուծուելու հաւանականութիւն կայ միայն այն առեն, երբ արդէն հասկացողութիւններ գոյացած ըլլան Գերմանիոյ, Արեւելեան Եւրոպայի ու Չինաստանի նման կենսական խնդիրներու շուրջ, որոնք կը մնան դեռ առկախ:

Եթէ Նեղուցներու միջազգայնացումին վրայ պնդեն անգլեւամերիկեան պետութիւնները, Սովետները պիտի նախընտրեն պահպանումը ներկայ գոյամիճակին, մինչ յոյս ունենալով որ յառաջիկային պատեհութիւններ կրնան ունենալ Թուրքիոյ հետ բարեկամութեամբ կամ բռնութեամբ կարգադրելու այդ հարցը որ Մեծին Պետրոսի օրերէն ի վեր երազը եղած է ռուս վարիչներուն:

Գ. ԼԱԶԵԱՆ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԼԵՐԱՆ ՎՐԱՅԷՆ ԵՐԱՆԻՆԵՐ, գրեց՝ եղիշէ վրդ. Տէրտէրեան, ՀԵՄ *Մատենաշար*, *Թիւ* 2: Երուսաղէմ: Գինն՝ 25 դահեկան:

ՀԱՐՑԱԶՐՈՒԹԻՒՆ

(ՈՂԲԵՐԳՈՒԹԻՒՆ ՄԷԿ ԱՐԱՐ)

(Շարունակութիւն երէկի թիւէն եւ վերջ)

Հայաստանասէրը.— Դաշնակցական բարեկամնե՞ր ալ չես ունեցած:

Ներգաղթողը.— Ունեցած եմ: Կօշկակար Սարգիս մը կար, որուն հետ քանի մը տարի նոյն խանութին մէջ աշխատած ենք: Դաշնակցական էր, բայց լինելի վնաս մը չէ հասցուցած:

Հայաստանի Բարեկամը.— Կը տեսնե՞ս որ խոստովանելիք բաներ կան: Անոր փրոփականտին զոհ չե՞ս դացած երբեմն:

Ներգաղթողը.— Լաւ չհասկցայ հարցումնիդ:

Հայաստանի Բարեկամը,— Ըսել կ'ուզեմ՝ Սարգիսը քեզի Մայիս 28ի կամ Ապրիլ 24ի հանդէսներուն չէ՞ տարած հետը:

Ներգաղթողը.— Տարած է:

Յառաջդիմականը.— Ինչո՞ւ սկիզբէն չես ըսեր ամէն բան եւ մեզ կը յոգնեցնես: Անշուշտ, հանդէսի սկզբնաւորութեան կամ վերջը «Ցառաջ Նահատակ»ին ոտքի ելած ես: Թերեւս եռագոյն fոfարք ալ դրած են կուրծքիդ:

Ներգաղթողը.— Լաւ չեմ յիշեր, կրնայ ըլլալ:

Հայաստանի Բարեկամը.— Կրնայ ըլլալը ի՞նչ խօսք է: Կամ այո կամ ոչ:

Ներգաղթողը. (լաւ մը քննելէ յետոյ դիմացինի դէմքը).— Ինծի կը թուի թէ այդ հանդէսներէն մէկուն մէջ ես ձեզ տեսած եմ: «Ցառաջ Նահատակ» երգուած պահուն դուք ալ ոտքի ելաք:

Հայաստանի Բարեկամը.— Ճիշտ է, բայց ես ուրիշ նպատակով ոտքի ելած եմ: Իմս դիտակցական էր, իսկ դուն զժբախտ զոհն ես Սարգիսներու հայրենադաւութեան:

Հայաստանասէրը.— Զվիճինք. պարզ է կացութիւնը: Երիտասարդ, յայտնի է որ դուն առանց Դաշնակցական շարքային մը ըլլալու, թուռնատոր մթնոլորտի մէջ ապրած ես: Հիմա յանուն Ներգաղթի Կոմիտէին՝ երկրորդ հարցում մը ունիմ քեզի հարցնելիք: Քանի՞ տարիէ ի վեր Հ.Մ.Ը.Մ.ի անդամ ես:

Ներգաղթողը.— (Շուարած) Հ. Մ. Ը. Մ.ի անդա՞մ: Ոչ մէկ առեն: Ես չէզոք եմ:

Յառաջդիմականը.— Դարձեալ խուսափողական պատասխան: Անկարելի է որ որբանոցէն ելած որբ մըՀ.Մ.Ը.Մ.ի անդամ եղած չըլլայ: Մի՛ աշխատիր մեզ մոլորեցնել: Ըսէ՛ ճշմարտութիւնը:

Ներգաղթողը.— Կ'երդնում Աւետարանի վրայ որ կեանքիս մէջ Հ.Մ.Ը.Մ.ական չեմ եղած ու չեմ: Ինչո՞ւ կ'ուզէք ինծի անպայման միութեան մը անդամ դարձնել: Կանուխ ամուսնացած եմ, ընտանիք կազմած եւ ժամանակ չեմ ունեցած ազգին գործերով զբաղելու:

Յառաջդիմականը.— Քեզի այդպէս կը թուի բայց իրականութիւնը այդպէս չէ: Կրնա՞ս ուրանալ, օրինակ, թէ Հ.Մ.Ը.Մ.ի մրցումներուն չես դացած բնաւ:

Հայաստանի Բարեկամը.— Ու ծափահարած անոր յաղթանակները:

Հայաստանասէրը.— Կօղ կ'ուզենք, հուռա՛ պոռացած:

Ներգաղթողը.— Բայց ատիկա յանցա՞նք է մեզի: Ամէն Հայ ոգեւորուած է Հ.Մ.Ը.Մ.ի յաղթանակներով, հաղարաւոր մարդիկ ծափահարած են, երբ մեր տղաքը ախոյեանութեան բաժակը խլած են մրցակից խումբերու ձեռքէն: Ձեմ ժխտեր որ Ֆութպոլի խաղը ամէն կիրակի իմ միակ հաճոյքս եղած է եւ Հ.Մ.Ը.Մ.ը հպարտութեան պահեր պարգեւած ինծի: Սակայն, կը կրկնեմ, ինչ վնաս ատկէ Հայաստանին:

Յառաջդիմականը.— Հոս է արդէն անգիտակից դանդուածին մոլորանքը: Ո՛չ, բարեկամ, ամէն Հայ նոյն մոլորանքին մէջ չէ ինկած բարեբախտաբար: Ցեւտադիմականներու ամբոխը «ամէն Հայ» չի նշանակեր: Ոչ մէկ յառաջդիմական ոտք դրած է Դաշնակցութեան հիւր կամակատարը եղող այդ կազմակերպութեան դաշտը: Ուրիշ մարդական միութիւն չկա՞ր: Ինչո՞ւ անոնց մրցումները չէիր. քալլաերեր:

Ներգաղթողը.— Անոնց խաղերուն ալ կ'երթայի երբեմն:

Հայաստանասէրը.— Երբեմն... ատիկա արդարացում չէ: Ինչու Հ.Մ.Ը.Մ.ին դէմ պայքարող մի՛ միութեան մը չէիր անդամակցած:

Ներգաղթողը.— Բայց ես չէզոք եմ...

Հայաստանի Բարեկամը.— Ինքնախաբէութիւն. չէզոքի անուան տակ քեզ լծած են Դաշնակցութեան կառքին եւ աւելութեամբ զինած Հայաստանին դէմ:

Ներգաղթողը.— Աստուած է վկայ որ ես Հայաստանը ամէն բանէ աւելի կը սիրեմ: Եթէ չսիրէի՝ ներգաղթի ցանկերուն վրայ առաջին արձանագրուղներէն մէկը չէի ըլլար: Եթէ չսիրէի՝ տունս-տեղս չէի ծախեր մեկնելու համար:

Հայաստանասէրը.— Բաւարար փաստեր չեն այդ բոլորը Հայրենիքին հանդէպ մեր ունեցած սէրը ապացուցանելու: Ամբողջ կեանքիդ մէջ՝ յառաջդիմական ո՛չ մէկ գործունէութիւն, ո՛չ մէկ պայքար՝ Հայաստանի թշնամիներուն դէմ:

Հայաստանի բարեկամ· — *Ընդհակառակին, կեանքդ դարձուցած ես Դաշնակ քարոզութեան համար նպաստաւոր գետին, պարարտ հող:*

Ցառաջդիմականը·— *Պարապաղ չատ ծանր է: Դաշնակցութեան հանդէսներուն ներկայ ըլլալ, «Ցառաջ Նահատակ»ին ոտքի ելլել, Հիթլէրի կեռ Խաչի հովանիին տակ չինուած Եռագոյն քոքարթով զարդարել կուրծքդ, Հ.Մ.Ը.Մ.ի մրցումները կամ ուղղանքը ծափահարել եւ այդ բոլորէն վերջ՝ յայտարարել թէ չեզոք ես; ընդունէք որ քիչ մը շատ վրան բաց խաղ է: Եթէ դուն Դաշնակցական չաքքային չես, մտայնութիւնդ Դաշնակցական է:*

Ներգաղթողը (*յուսահատ*)·— *Ինչ կ'ուզէք որ ընեմ հիմա...*

Երեքը միաբերան·— *Հրաժարէ՛, հրաժարէ՛·*

Ներգաղթողը·— *Բայց ի՞նչէն հրաժարիմ:*

Ցառաջդիմականը·— *Դաշնակցութենէն եւ Հ·Մ·Ը·Մ·Է·ն:*

Ներգաղթողը·— *Զգաստանած կազմակերպութիւններէս ի՞նչպէս հրաժարիմ: Ամօթ է, դիս կը ճանչնան, ի՞նչ պիտի ըսեն ծանօթներս:*

Հայաստանասէրը.— *Հայրենասիրական բարձր աքք մըն է որ պիտի կատարես: Առոր մէջ ամօթ բան չկայ· ընդհակառակն, բարի օրինակ կ'ըլլաս ուրիշներուն:*

Հայաստանի բարեկամը·— *Մտածէ որ փոխարէնը քեզի կը սպասէ երջանիկ կեանք մը Հայաստանի մէջ, ելեքտրական կազմածներով սեփական տուն, երեւանին գինին, գործ, հանգիստ ու ապահովութիւն: Մտածէ որ տունդ-տեղդ ծախած ես եւ պայուսակդ կապած:*

Ցառաջդիմականը·— *Մեծ հաւատքով մը չէ քեզմէ պահանջուածը· պարզ ստորագրութիւն մը:*

Հայաստանի բարեկամը·— *Եթէ ստորագրութիւն դնելը չատ դժուար է քեզի համար՝ մատդ կրնաս կոխել հրաժարագրին տակ:*

Հայաստանասէրը·— *Ինչո՞ւ Հայաստան չմեկնիս բաց ճակատով եւ անոր ծառայած ըլլալու արդար գոհունակութեամբ: Հրաժարէ՛:*

Ներգաղթողը (*տատամսոտ*)·— *Քանի որ Հայաստան երթալու համար պէտք է անպայման հրաժարիլ եւ քանի որ հրաժարիլը, կ'ըսէք, Հայաստանի ծառայել է, թող ըլլայ ձեր կամքը:*

Ցառաջդիմականը·— *Կեցցե՛ս, ուշիմ տղայ է, չուտ ըմբռնեց ժամանակին պահանջը:*

Հայաստանասէրը·— *Կը չնորհաւորեմ քու այս յանդուգն ու խրոխտ կեցուածքդ:*

Հայաստանի բարեկամը·— *Կը չնորհաւորեմ քու արտաքուստ ընդվզումդ:*

Ներգաղթողը·— *Ո՞ւր է թուղթը, ի՞նչ պիտի գրուի վրան:*

Ցառաջդիմականը (*սեղանին վրայէն պատրաստ բանաձեւ մը առնելով*)·— *Իսկոյն, դուն յողնելու պէտք չունիս, գրութիւնը պատրաստ է: Կարդամ, եթէ պակաս բաներ նշմարես՝ կ'աւելցնենք: (Կը կարդայ):*

Զգուանքով կը հրաժարիմ Հ.Ց.Դաշնակցութեան անունէն տակ ծանօթ աւազակներու կուսակցութենէն, որուն կուրօրէն հետեւեցայ տարիներ շարունակ, առանց գիտնալու թէ դէմ է Հայաստանին եւ հազար ու մէկ փորձանքներ կը բերէ հայ ժողովուրդի գլխուն: Նոյնիսկ եւ աւելի զզուանքով կը հրաժարիմ Հ·Մ·Ը·Մ·էն, որ Հայաստանին ու ներգաղթին դաւելէ զատ ուրիշ նպատակ չունի:

Հայաստանի բարեկամը·— *Այս հրաժարագրի պատճէնին քանի մը հազար տպելու է, որպէսզի ամէն անգամ զայն արտադրելու ժամանակ չը տանք:*

Հայաստանասէրը·— *Բանաձեւը թոյլ կը դանեմ: Եւ արդէն սկսած է մխօրինակ դառնալ: Պէտք է յաճախ փոխել ոճը ու համեմել այլ գիւտերով: Օրինակ, այս մէկուն մէջ ինչո՞ւ չյիշել «Ցաշիզմը» եւ «իմպերիալիստական ուժերու գործակալ» բացատրութիւնները, որոնք բանաձեւերը զօրացնելու կը ծառայեն:*

Ցառաջդիմականը·— *Կարելի է, բայց ծայրէ ծայր նորէն պէտք է արտագրել: Նոր յոգնութիւն:*

Հայաստանի բարեկամը·— *Թող երիտասարդը ճերմակ էջի մը տակ ստորագրէ, մենք յետոյ կը լեցնենք: (Մօսքր ուղղելով Ներգաղթողին) առ այս թուղթը եւ տակը դիր ստորագրութիւնդ:*

Ներգաղթողը կ'առնէ թուղթը, պահ մը կը նայի անոր անբիծ սպիտակութեան, գլուխը կը շարժէ եւ յետոյ դանդաղօրէն, հեգելով կը ստորագրէ անունը:

Ներգաղթողը·— *Հիմա որ ստորագրեցի, այս թուղթը ի՞նչ պիտի ըլլայ, տրո՞ւն քով պիտի մնայ:*

Ցառաջդիմականը·— *Թուղթը յառաջդիմական մամուլին սեփականութիւնը պիտի դառնայ:*

(ՎԱՐԱԳՈՑՐ)

(Պէյրութի «Ազդակ»էն) ՎԱՀԱՆ ՍԱՐԵԱՆ

Գիտական ասուլիս

Քարիւղի ամերիկեան ընկերութիւնը կը տեղեկացնէ թէ՝ իր երկրաչափները Ալանտեան ովկիանոսին մէջ, Ֆլօրիտա եւ Պահամա կղզիներուն մէջտեղ, ծովուն խորը պիտի իջեցնեն յատկապէս պատրաստուած մուռկները, հաստատելու համար քարիւղի գոյութիւնը ծովուն յատակը: Այդ խուզարկութեանց համար պիտի օգտագործուի Ռատարի կազմած մը: Եթէ երկրա-բնագիտական քննութիւնները համոզիչ արդիւնք մը տան, ջուրին երեսը պիտի զետեղուին պէտք եղած գործիքները, ձեռնարկելու համար ծովուն յատակը ծակ բանալու գործողութեանց:

Փորձերը պիտի կատարուին Պահամա կղզիին հիւսիսային կողմը, 2,000 քառակուսի մղոն ընդարձակ տարածութեան մը վրայ, զանազան տեղեր, փոքր խորութեան մէջ: —

× *Կանի մօտ, Մօնրոկէ Վաէս գիւղաքաղաքին մէջ, պէյժ ժամադործ մը տեղական մատենադարանի սրահին մէջ ցուցադրած է աստղագիտական մեծ ժամացոյց մը, որ մասնագիտական տեսակէտով մեծ արժէք կը ներկայացնէ: Այդ վարպետ ժամադործը 10 տարիէ ի վեր օրն ի բուն աշխատած է աւարտելու համար իր գլուխ գործոցը: Ժամացոյցին բարձրութիւնը 3,80 մեթր է, լայնութիւնը 3մեթր եւ ծանրութիւնը 1.500 քիլօ: Երբ մարդ ակնարկ մը նետէ այդ ժամացոյցին կնճռոտ մեքենականութեան վրայ, հոն պիտի տեսնէ 25 տեսակ ցուցատախտակներ, որոնց միջոցաւ կարելի է գիտնալ Լոնտոնի ժամը, Շիքակոյի ժամը կամ երկրագունդի ուրիշ որեւէ քաղաքի մը ժամը: Ան կը ցուցնէ նաեւ չաթթուան օրերը, տարիին ամիսները, տարբեր գարերու պատմական տարիները, լուսինին զանազան դիրքերը երկրին չուրջը, երկրին եւ միւս մոլորակներուն գնացքը արեւին չուրջը, եւլն:*

× *Վերջերս Քէնթըքի մէջ (Մ· Նահանգներ) վիրաբոյժ մը կատարած է հրաշալի գործողութիւն մը, որ մեծ պատիւ կը բերէ ամերիկայի բժիշկներուն: Անոր կին յաճախորդներէն մէկը երկար ատենէ ի վեր կը տառապէր ուղեղային ուռէ մը: Բժշկական քննութիւնը կը նախատեսէր հիւանդին խելագարութիւնը, որուն պիտի յաջորդէր անխուսափելի մահը՝: Սակայն հակառակ այս կանխատեսութեան, վիրաբոյժը գործողութեան ձեռնարկեց, հանելով կնոջ ուղեղի ճակատի մասին կէսը: Գործողութիւնը քանի մը ժամ տեւեց եւ յաջողութեամբ պսակուեցաւ:*

Ներկայիս կինը կը զբաղի իր առունին գործերով, ունի մտածումի զօրաւոր կեդրոնացում մը, որ կը յայտնուի մտքի արտակարգ դիւրայեղութեամբ եւ յաճախ խօսելու փափաքով: Ան ինքզինքը առաջնորդել աւելի երջանիկ կը զգայ, կը խնդայ ու կը խաղայ իր տղոց հետ:

Այս նորօրինակ բուժումը հրաշքի կարգ անցնելով, Լուիսվիլի քաղաքապետը ժողովրդական խանդավառութեամբ ընդունեց գործողութեան ենթակայ կնոջ վերադարձը:

Հիմա ամերիկայի կարգ մը գիտնականներ սկսած են մտածել թէ արդէօք մարդ աւելի երջանիկ պիտի ըլլար եթէ քիչ մը պակաս ունենար դանկաւ խոռոչին մէջ գտնուած այդ զորշադոյն նիւթէն... :

× *Տօքթ· Ժիլլէ, Լիոնի հիւանդանոցին նախկին խոռոչին մէջ գտնուած այդ զորշադոյն նիւթէն, կ'ըսէ թէ առողջութեան եւ կեանքին տէրը սէմփաթիքն է եւ ոչ թէ ուղեղը, որ միայն անոր ծառան եւ խորհրդատուն է: (Սէմփաթիք ջղային դրութեան մասին ասկէ առաջ մանաւանդ յօդուածով խօսած ենք «Ցառաջ»ի մէջ):*

Ցիշեալ բժիշկին մէթոտը երեւութապէս չատ պարզ է· ան սէմփաթիքին վրայ կը ներգործէ դրդռւթիւն մը, այսինքն՝ երկու թեթեւ ցնցիկներու միջոցաւ կը չօշափէ բերնի եւ քթի լորձնամաշկերը: Այդ դարմանումով որոշ անգամներ կրկնելով, Տօքթ· Ժիլլէ յաջողած է բուժել սէմփաթիքի անհաւասարակշռութենէն առաջ եկած կարգ մը հիւանդութիւններ, ինչպէս՝ յօդացաւ, ճռացաւ (sciatique), ջլացաւ, մանկական անդամալուծում, եւլն:

Հ· ՏԷՐՈՍԿԻ

ՋԱՑՆԵՐ ԳԱԻԱՌԷՆ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆ (*Յապաղած*)·— *Հակառակ տիրող աննպաստ օդին, Օգոստ· 11 կիրակի առտու, հարիւրէ աւելի բազմութիւն մը, ուտելիքներով ծանրաբեռնուած, կը դիմէր հռչակաւոր «Պաղ աղբիւր»ը, որ հաստատուր ծառի մը չուքին տակ կը հանդչի, քաղաքէն 4 քիլոմեթր դուրս: Կապոյտ Խաչը այդ օրը յատկացուցած էր վարդավառի տօնին, յաւերժացնելու համար մեր հեթանոս պապերուն յիշատակը:*

Օհանը իր անբաժան ուտով, իսկ Գէպազեան եղբայրները ջութակով ու դափով կը թնդացնեն մթնոլորտը աղգային եւ յեղափոխական երգերով: Խաչուհի Տիկին Նուարդ Հեքիմեանի մէկ ազդանշանին վրայ, ամէն ոք կը լռէ եւ դաշտահանդէսին պաշտօնական մասը կը սկսի «Ցառաջ ընթանանք» խմբերգով զոր երգեցին խումբ մը Խաչուհիներ եւ Սանուհիներ: Օրուան բանախօսն էր ընկ. Տ. Զէքեան, որ համառօտակի բացատրեց Վարդավառի նշանակութիւնը, զոր մեր նախնիքները սկսած են տօնել Քրիստոսէ չատ դարեր առաջ: « Հետեւաբար պահելով մեր սրբազան աւանդութիւնները եւ զանոնք յանձնելով մեր նոր սերունդին, լաւագոյնս զարկ տուած կ'ըլլանք ազգապահպանման վսեմ գործին: Ահա թէ ինչ մտահոգութեամբ կապոյտ Խաչը կազմակերպած է այս օրուան գաշտահանդէսը: Կապ·Խաչը առանց կանգ առնելու խոչընդոտներու առջեւ, ամէն առիթ կ'օգտագործէ պայքարելու համար այլասերման դէմ, մինչեւ այն օրը երբ Թրքահայ Դատը իր արդար լուծումը գտնէ եւ սփիւռքի հայութիւնը դանդաղածօրէն վերադառնայ իր Մխիթեալ ազգատ Հայրենիքը »: Սանուհիներու հեզաճկուն չուրջպարը եւ ընկերներ՝ Մ· Մակարեանի եւ Ա· Խաչատուրեանի «Թամզարա»ն հոգեպէս գինովցուցած են ներկաները: Ի՞նչ տաք մթնոլորտ: Տասկուած ճաղար մը եւ հաւ մը աճուրդի դրուելով ընկ· Ս· Ստեփանեան 200 ֆրանքով կնքահայրութիւնը ստանձնեց եւ վարեց աճուրդը, որ 12 վայրկեանի մէջ բարձրացաւ 4250 ֆրանքի: Շահեցաւ ընկ· Մ· Մակարեան, որ նուիրեց 350 ֆր· եւս: Ներկաներէն Պ· Ցակոբ Թորոսեան (Փարիզէն) եւ Պ· Թադէոս Թորոսեան եղբայրները իրենց գոհունակութիւնը յայտնելով կապոյտ Խաչին, նուիրեցին 500ական ֆրանք:

Կերուխումը տեւեց մինչեւ ուշ ժամանակ:

× *Ընկերուհի Տիկին Ժոզեֆին Երեւանեան իր մօրը հիւանդութեան պատճառաւ բացակայ ըլլալով 500 ֆրանք նուիրեց: Կապ·Խաչի վարչութիւնը պարտք կը դնէ իմ վրայ չնորհակալութիւն յայտնել բոլոր անոնց որ առատաձեռնօրէն կ'օժանդակեն ազդօգուտ այս հաստատութեան: Շնորհակալութիւն նաեւ ընկ· Ասատուր Ճապուճեանին (Սէն Շամոն), որ նոյն օրը իր անձնական ինքնաշարժով մեծ ծառայութիւն մատուց կապ· Խաչին:*

Հարգանքի

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ· — *Յուլիս 21ին տեղի ունեցաւ Պուլվար Օտտոյի Հ·Ց·Դ·Ն·Սերունդի Խոտխեան խումբի տարեկան դաշտահանդէսը՝ Նաճարեաններուն ագարակը: Ժողովուրդը առտուընէ եկած էր բազմութեամբ խմանալու մեր Նոր Սերունդին տարած չինարար աշխատանքը: Հակառակորդնե-*

րու խաչաճեւումէ ի զուր անցաւ: Իրենց հանդէսին հազիւ 200 հոգի զացած էին, մինչդեռ մեր տոմսակները չատոնց սպառած էին եւ 700էն աւելի բազմութիւն մը եկած էր: Հանդէսը անցաւ չատ յաջող: Ունեցանք 29.000 ֆրանք զուտ չահ: Կը նախագահէր ընկ· Սմբատ Նազարէթեան, որուն բացման խօսքէն վերջ բեմ հրաւիրուեցան ընկերք եւ ընկերուհիներ, երգելու եւ արտասանելու համար: Յաջորդական արտասանեցին Ս· Պարոնեան, Զ· Ծառուկեան, Ա·Նազարէթեան, Ց· Նազարէթեան, Ա· Մարգարեան, Վ· Մարտիրոսեան, Պ· Աւագեան, փոքրիկն Սարգիսեան: Երգեցին՝ Ս· Սաքսեան, Ն· Սարոյեան, Ժ· Ծառուկեան, Գ· Մելիքեան, Վ·Նիկողոսեան, Ն·Քէօսէեան, Ա· Համբարձումեան, նուագեց Կ· Նուրեան: Ցետոյ խօսք արուեցաւ Շրջ· Կոմիտէի ներկայացուցիչ ընկ· Թադոյեանին որ զրաւ կարգ մը թելադրանքներ եւ իր գոհունակութիւնը յայտնեց Նոր Սերունդին տարած աշխատանքներուն համար: Բեմադրուեցաւ «Ուշ լինի նուշ լինի»ն՝ ղեկավարութեամբ ընկեր Ա· Ցակոբեանի: Դերակատարները չատ լաւ պատրաստած էին իրենց դերերը: Ժողովուրդը մեկնեցաւ գոհ տպաւորութեամբ:— Ն·

ԿԱՐՏԱՆ - ՊԻՎԷՐ (Մարսէյլ), 7 Օգոստոս·— *Անցեալ Գշ· իրիկուն տեղի ունեցաւ Հ·Ց·Դ· Նոր Սերունդի Վարանդեան խումբի ընդհ· ժողովը, Գինոսեանին տան մէջ: Ներկայ էին 30 ընկերներ եւ ընկերուհիներ, ինչպէս եւ Կեդր· Վարչութեան ներկայացուցիչը, ընկ· Լորիս Բարանեան, որ կը նախագահէր: Նախորդ ժողովին տեղեկագրութիւնը վաւերացուելէ վերջ, կարդացուեցաւ Սիսակ Մրմրեանի նամակը որ փափաք կը յայտնէր անդամակցելու Հ·Ց·Դ·Ն·Սերունդի Վարանդեան խումբին: Բոլորին հոգմէ սիրով ընդունուեցաւ եւ նոր եկ ընկերը կատարեց օրինական երդումը: Ցետոյ մկրտուեցան այն բոլոր ընկեր-ընկերուհիները, որոնք տակաւին չէին կատարած իրենց ուխտը: Այս առթիւ նախագահը ողջունեց բոլորը յանուն Նոր Սերունդի Կեդր· Վարչութեան եւ Փարիզի ընկերներուն եւ կարդաց ընդհ· գործունէութեան զեկուցումը, որ մեծ խանդավառութիւն պատճառեց : Կարդով խօսք առին զանազան ընկերներ: Ամէնէն վերջը գեղարուեստական բաժին մը սարքուեցաւ, ուր իւրաքանչիւրը պարտականութիւն մը կատարեց՝ երգելով կամ արտասանելով: Երգողներուն մէջ վայելեցաւ ընկ· Բաֆֆի Ասատուրեան, երկու դեղեցիկ երգերով, նաեւ ընկերուհի Մ· Նալեան իր արտասանութեամբ: Հաւաքոյթը տեւեց մինչեւ առտուան ժամը 2: Ներկայ էին նաեւ Հ·Ց·Դ· Նիկոլ Դուման ենթակոմիտէի ընկերները: Ժողովը փակուեցաւ «Մշակ Բանուր»ով:*

Մերոք Գինոսեան

Ֆրանսա. ամենանդրութիւնը

Ֆրանսական Սահմանադրութեան երկունքը կ'երկարի տակաւին : Հինգշաբթի Սահմանադիր ժողովը զբաղեցաւ Սահմանադրութեան ծրագրին քննութեամբ :

Հանրապետական-ժողովրդավար Շարժումին կողմէ Անրի Թէթժէն յայտարարեց թէ արդար է որ նոր Սահմանադրութիւնը ներկայացնէ յաղթականներուն ոգին, ինչպէս կը ներկայացնէր հակում մը համաչնաւար մտածման՝ երբ յաղթականները համաչնաւարներն էին : Ցետոյ կանգ առնելով Սահմանադրութեան կրթական տրամադրութեանց վրայ, ըսաւ թէ Հանրապետական - ժողովրդավար Շարժումը նուիրական կը համարէ իրաւունքը որ կը տրուի ընտանիքի մը մեծին՝ հօր, իր զաւակները տրուելիք կրթութեան ուղղութեան մէջ :

Արմատականներու կողմէ, Պասթիա յայտարարեց թէ նոր Սահմանադրութիւնը նախորդէն կը տարբերի անով որ առաջ կը ներկայացնէր ընկերվարական-համաչնաւար ոգին, այժմ՝ ընկերվարական-հանրապետական ժողովրդավար տեսակէտները :

Ցետոյ պատմականն ընելով ընտրութեանց, ըսաւ թէ Ֆրանսա նախ «ոչ» պատասխանեց բողոքելու համար մինթեւ Ժորհրդարանի մը տրուած լիազօրութիւններուն դէմ : Սահմանադրութեան նախագիծը խմբագրող յանձնախումբն ալ այսպէս համակերպեցաւ երկիթ Ժորհրդարանի մը կազմութեան ծրագրին : Բայց ահա դարձեալ Սահմանադրութիւնը մշակուած է այնպիսի ձեւով մը, որ կարծես մինթեւ Ժորհրդարան մը միայն պիտի վարչէ երկիրը : Հանրապետական Ժորհուրդը որեւէ ազդեցութիւն չունի : Վերակոչոր ողջնդնելու հարց չկայ, Արմատականները եւս դէմ են այդ մտածման : Բայց առիկա չի կրնար պատճառ դառնալ, որ երեսի-ժողովին հանդէպ եւս ցոյց տրուի նոյն վերապահութիւնը, թոյլ չտալու համար որ մօտէն մասնակցի երկրին օրէնքներուն մշակման :

Պասթիա յետոյ քննադատեց Հանրապետութեան նախագահին վերաբերեալ կանոնադրութիւնը : Եւ վերջացուց յայտարարելով թէ պիտի չկրնայ քուէ տալ ամբողջական համամասնութեամբ

Ռամատիէ (ընկերվարական) դիտել տուաւ որ քիչ մը շատ բնազանցական հայեցողութեամբ կը քննուին հարցերը : Ապրիլի Սահմանադրութեան դէմ բողոքելին՝ դիկտատուրա տեսնելով խմբագրուած ծրագրին մէջ, իսկ հիմակ ալ ուրիշ խրատուիլականներ կը շարժեն՝ այս անգամ ալ հակառակ դիրքերէ : Ուսաի փափաք յայտնեց, որ քիչ մը չուտ գործեն, որպէսզի Հանրապետութիւնը չթնակի նեղ բնակարանի մը մէջ վեց ամսուան վարձակալի մը պէս :

Փիէր Քոթ, իր կարգին դիտել տուաւ, թէ օրուան յաղթականները քուէներու չատ մեծ առաւելութիւն մը չահած չեն, ինչ որ պէտք է թելադրէ թէ անհրաժեշտ է համերաշխ քալել փոքրամասնութեան հետ :

Երբ Փիէր Քոթ կը քննադատէր Մերակոյսը, ընկերվարական մը պոռաց թէ Թորէզ 1936ին կը պաշտպանէր Մերակոյսը· «Համաչնաւարար կուսակցութիւնը չուզեր հետեւիլ օրուան նորոյթին, որ կը թելադրէ հարուածել Մերակոյսը» :

Թորէզ պատասխանեց թէ 1936ին, ընդդիմանալու համար յետադիմականներու խաղերուն, համաչնաւար կուսակցութիւնը պաշտպանեց Մերակոյսը, ուր մեծամասնութիւն կը կազմէին Արմատականները :

Փիէր Քոթ չարունակելով իր ճառը, յայտարարեց թէ չի կրնար քուէ տալ Սահմանադրութեան :

Վիճաբանութիւնները ընդհատուեցան, նիստը փակուեցաւ : Կէսօրէ ետքը վիճաբանութիւնները սկսան այս անգամ Ալճերիոյ հարցին մասին :

Օր· Արեղ Կիւլէսէրեան (Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Պետրոսեան, Պ·Փիէռ Պետրոսեան, Օր·Սիմոն Պետրոսեան, Այրի Տիկ·Մկրտիչ Կարապետեան, Պ· Փիէռ եւ Ժաք Կարապետեան, Այրի Տիկ· Մանուկ Կարապետեան, Այրի Տիկ· Յոհաննէսիկ Կիւլէսէրեան, Այրի Տիկին Տաճատ Շալիքեան կը ծանուցանեն մահը՝ իրենց մօր, մեծ մօր, քրոջ եւ աղգականին

ԱՑՐԻ ՏԻԿԻՆ ԿԻՒՆԷՇ ԿԻՒԼԷՍԷՐԵԱՆԻ

71 տարեկան, որ տեղի ունեցաւ Օգոստ· 21ին իր բնակարանին մէջ : Թաղման արարողութիւնը կը կատարուի Ալֆորվիլի Հայոց եկեղեցին, չաբաթ 24 Օգոստ· ժամը 15.45ին : Հաւաքուիլ իր բնակարանը ժամը ճիչա 15.30ին, 257, rue de Villeneuve.

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ. — *Պրուսայի Օրաթադիւղէն եր - ուանդ Եաղըլեան կը փնտռէ իր քոյրը Մադթան Մերեսեան, որոնք վերջին պատերազմէն առաջ կը գտնուէին Մարսիլիոյ չրջանը՝ Ափս : Լուր ունենողներէն կը խնդրուի դրկել Ե· Եաղըլեանի, Odos Solomon, թիւ 39, Նէա Քոքինիա, Փիրէա (Յունաստան) :*

Տէր եւ Տիկին ՄՈՎՍԷՍ ՇԱՔԱՐԵԱՆ **1000** ֆր· կը նուիրեն *Ֆր· Կապոյտ Խաչին*, ընկ· Հրանտ Սամուէլի մօր՝ *Տիկ· Մ· Սամուէլեանի* մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի :

Երգահանդէս
ՀԱՅԿԱՆՈՒՇ ԹՈՐՈՍԵԱՆ

Կիրակի 10 Նոյեմբեր, 1946, Gaveauի մեծ սրահին մէջ, ժամը 17ին :

Հայ - Բոյժ

ԺՈՂ· ԱՄՍԱԹԵՐԻ ԲԱՑԿՈՒԹԵԱՆ

ՀԱՑ - ԲՈՑԻ հինգ տարուան հաւաքածոն սպառած է, եւ չենք կրնար այլեւս դոհացում տալ խնդրանքներուն :

ՀԱՑ - ԲՈՑԻ պակասաւոր հաւաքածոն (10 թիւ պակաս), անկազմ, կը ծախուի մեր մօտ 1000 ֆրանք :

ՀԱՑ - ԲՈՑԻ հետեւեալ թիւերը կը պակսին մեզի,— թիւ 2, 20, 24, 39, 46 : Անոնք որ մեզի կը հայթայթեն այս թիւերը, կը ստանան հատոր մը մեր հրատարակութիւններէն (Կանանչ բաժակով) կամ մէկ տարեկան ՀԱՑ - ԲՈՑԻ նոր շրջանէն :

ԼԻՈՆ· — Ազգ· եկեղեցական Միութիւնս պատիւ ունի ծանուցանելու իր թեմին պատկանող բոլոր հայրենակիցներուն եւ Ազգ· մարմիններուն թէ՝ դիւրացնելու համար եկեղեցական եւ այլ հանրային պէտքերու մատակարարումը եւ անոնց բարւոք դոհացումը, կը խնդրէ անհատներէ եւ կազմակերպութիւններէն որպէսզի հաճին առնուազն **15** օր առաջ դիմել ուղղակի վարչութեանս, 69, rue Louis Blanc, Lyon, նախօրօք որոշելու համար թուականը օրինակ՝ պատարագի, մկրտութեան եւ Ս· Պատկի : Նոյն իսկ կարելի է նախքան թաղապետութեան դիմելը վարչութեանս հետ համախորհուրդ կարգադրել յուղարկաւորութեան մը ժամը եւ օրը :

Վարչութիւնս ստիպուած է այս կոչը ուղղել, ուելի կանոնաւորելու համար ազգային գործերը, և կանխելու զանազան անախորժութիւններ, որոնք կրնան տեղի ունենալ, եթէ դիմումները կատարուին վերջին պահուն :

Դիւան

ՄԱՄՈՒԼԻ ՏԱԿ Է՝ 1947ի տարուան պատի օրացոյցներու պլօճը (չարաթական), ճոխացուած պատմական, դիտական եւ գեղարուեստական ընտիր հատուածներով : Ֆրանսահայ կազմակերպութիւններու հաշուոյն մեծաքանակի համար մասնաւոր զեղչ : Դիմել մինչեւ Օգոստոս վերջը Տպարան Ս· Փոդհարեանի, **70, Rue Paul-Bert, 70 Lyon (R.)**

ԼՈՑՍ ՏԵՍԱԻ

Կ· ՓՕԼԱՏԵԱՆԻ

Առեւտրի տարը (վէպ)

215 էջ, գին 150 ֆր· : Հեղինակի հասցէն՝ Poladian, 92, Bd. Gén. Nollet, La Rosière, Marseille:

Նկարազարդուած Բ· Պօտոսեանէ : Կը ծախուի Փարիզ, Հր· Սամուէլ, Պարսամեան եւ Բալուեան գրատուները, Մարսէյլ, Մերիկեան գրատուն :

MANUFACTURE de VÊTEMENTS
Hommes et Jeunes - Gens

Ets. BOYADJIAN

6, RUE MULET, LYON

Փրկեցէք ձեր եւ ձեր տղոց ակռաները գործածելով

DOLINE ALCALINE

ակռայ մաքրող հանրածանօթ փոշին :
Կեդրոնատեղի, **47 Rue Lafayette, Paris (9)**

Ա Ր Ե Ւ Ե Լ Ե Ա Ն Ե Ր Ե Կ Ո Ն Ե Ր

Իսի լէ Մուլինօ, **45, rue de la Défense.** *Ամէն շաբաթ եւ կիրակի իրիկուն մինչեւ լոյս կը նուագեն ու կ'երգեն Ուտի Էօժէնի, Մառի Նաթաս (երգչուհի եւ պարուհի), եւ Քէմանչիստ Արմենակ : Ընդարձակ սրահ : Արեւելեան եւ եւրոպական ըմպելիները :*

կարդացի՞ք ՍԻՔՆԵԲԼԻԳ

Ն· Սարաֆեանի բանաստեղծութեանց նոր հատորը : Գին՝ 200 ֆրանք : Հասցէ·— 20 Avenue du Petit Parc, Vincennes, (Seine):

Հայրենիք մեկնելէ առաջ
կիրակի 25 Օգոստոս ժամը 15ին
Սալ Սթալինկրատ, Արնուվիլ լէ Կոնէս
ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ

Ազնուտրեան Ամոլիճ կողմէ, *մասնակցութեամբ* **Roche** *եւ Շ· Ազնաւորի եւ բարեհաճ մասնակցութեամբ յայտնի դերասան Ա· Գմբէթեանի : Ժողովրդական երգեր, պատկերներ «Անուշ»էն եւ Սայաթ Նովայէն :*

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Հ· Յ· Դաշնակցութեան «Անտոռ» ենթակոմիտէն կը տօնէ Յանասորի Արշաւանքի **49**րդ *տարեդարձը յառաջիկայ կիրակի, 25 Օգոստ·, առաւօտեան մինչեւ իրիկուն, Ռօն Փուէնի բարձունքի պաղ աղբիւրին մօտ (սովորական վայրը) : Կը խօսի ընկ· Խաչիկ Մկրտիչեան (Փարիզէն) : Երգ, նուագ, պար, արտասանութիւն եւ զանազան անակնկալներ : Անձրեւի պարագային կը յետաձգուի :*

ՅՆՁՈՑՔ ՅԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻՆ
49ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

Կազմակերպած Հ· Յ· Դ· Վալանսի Նոր Սերունդին կողմէ եւ հովանաւորութեամբ Հ·Յ·Դ· Կոմիտէին, այս շաբաթ իրիկուն ժամը **8.30**ին, ընկեր Յ·Կոշկակարեանի կառատունը : *Գեղարուեստական ճոխ բաժին· Նուագ, հայկական եւ եւրոպական պարեր՝ Վալանսի Ֆր·Կապ· Խաչի Սանուհիներէն : Բանախօսութիւն : Գինի եւ զանազան խմիչքներ, մատչելի դիներով : Մուտքը ազատ է :*

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ՏԷՍԻՆ·— Ֆր· Կապոյտ Խաչի Մասնաճիւղին կողմէ, *այս կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն,* **Margue** *սրճարանին ետեւը, Լարէզի կանանչադեղ ծառերուն տակ : (Անցնիլ երկրորդ կամուրջը, Ռոնա նաւահր տօնակատարութեան վայրը) : Բացօթեայ պար : Անակնկալներ : Ձոխ եւ մատչելի պիւֆէ :*

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Ֆր· Կապոյտ Խաչի Պուլ· Օտտոյի եւ Լա Փափիւսէլի մասնաճիւղին կողմէ, Օգոստ· **25**ին, Նաւարեանի օդասուն պարտէզին մէջ : **Camp Roseraie les Pins, Quartier Bastide, St Antoine:** *Գեղարուեստական ճոխ բաժին : Մբերդ, մեներդ, արտասանութիւն, կովկասեան պար՝ Նոր Սերունդի եւ Ֆր· Կ· Խաչի Սանուհիներուն կողմէ : Անակնկալներ :*

ՁԵՐ ԻՆՔՆԱՇԱՐԺԵՐԸ
Գնելէ կամ ծախելէ առաջ դիմեցէք՝
ՇԱՀԱՆ ՄԱՐԵՍԵԱՆԻՆ
Դուռ էֆ որ պիտի չահիք
3 Villa Monceau, Paris 17, *հեռաձայն* Wag. 13-95

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ, **ALLO, ALLO, Tél. 857.31**
ԲԱՑՈՒՄԱԺ է, չատ մատչելի պայմաններով
Վ. ՎԱՐԺԱՊԵԹԵԱՆԻ
կառատունը (garage), **20, Rue Berlioz, NICE**
ԲՈԼՈՐ ԱՌՈՒԺԱՒԻ եւ նորոգութիւններու համար դիմել վերոյիշեալ հասցէին : Բաց է ամբողջ գիշերը :

Ուշադրութի՛ւն կօշկակարներուն

Ունինք կաչիի վաճառատուն Crepin *եւ* Tannerie : *Ձեր բոլոր գնումներու համար դիմեցէք Յ· Գ·Փափազեան վաճառատունը*, 223 rue Tolbiac, Paris(13) Tél. Gob. 64–54 : *Բաց է ամէն օր ժամը 8էն 12 եւ 14էն 18, գոց է ուրբաթ եւ չաբաթ օրերը : Հարուր դակցութիւն՝* métro Tolbiac, Place d'Italie, Glacières.

ՄԵԾԱՓԱՆԱԿԻ ՅԱՏՈՒԿ ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ

Կերպասի, պատրաստ հագուստի Ալգասեան բամպակեղէններու, պօնեթըրիի մեծաքանակ վաճառում : Ապսպրանքները կ'ընդունուին նամակով եւ հեռախօսով՝ Վիէն **6-54** :

ԴԻՄԵԼ Ն. ՃԼԻ ՄԱՆՈՒՔԵԱՆ
71bis Rue Boson, Vienne (Isère)

AIX-LES-BAINSի ՄԷՋ

ՀԱՑԿ· ԵՒ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՃԱՇԱՐԱՆ

ՏԷՐ ԵՒ ՏՕՐԷՍ ՊՈՂՈՍԵԱՆՑ

Aix - les - Bainsի աշխարհահռչակ **Mont - Révard**ի թելէֆերիկի կայանը, ուր պիտի վայելէք հաճելի օդ, հազուագիւտ տեսարան մը եւ բոլոր երթաւչակները գոհացնող պաճուճեալ եւ եւրոպ· համեղ կերակուրներ, օդի, պաղանդեր եւայլն :

Կ'սպասենք վերջ թէյ եւ պար մինչեւ առաւօտ

Le Gérant : H. AGONEYAN
Imprimerie DER-AGOPIAN, 17 Rue Dacosme – 13e

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ ||

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE

HARATCH - Fondé 1925 - R. C. S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

17, Rue Damesme — PARIS (13e)

Tél.: GOB. **15-70** — C. C. P. Paris **1678-63**

ԲԱԺԻՆ. Տար. 750, 6ամս. 400, Արտասահման 1000 ֆրանք

Dimanche 25 Août 1946 Կիրակի **25** Օգոստոս

ԺԲ. ՏԱՐԻ — 18e Année N° 4784 — Նոր շրջան թիւ 423 Խմբագիր՝ Ե. ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ՝ 3 ֆր

Թորհրդաժողովի պատասխանատուները

ԶՐՈՑՑ ԱՆԳԼԻԱՑԻԻ ՄԸ ՀԵՏ

Խորհրդաժողովը այնքան բան կորնչուցած է իր առաջին օրերու համբերէն եւ օրակարգի նիւթերը այնքան չոր ու ցամաք են հիմա որ թղթակիցներէն շատ քիչերը ներկայ կ'ըլլան նիստերուն : Մամուլի դրասենեակը ամէնէն բանուկ սրահն է և ամէնէն բազմամարդը՝ քանի մը օրէ ի վեր : Ճառ մտիկ ընելու համար կ'արժէ՞ հեռանալ սա գեղեցիկ պարտէզէն ու մանաւանդ... սրճարանէն ուր ձանձրոյթդ փարատելու միջոցներ չեն պակսիր :

Անկիւն մը քաշուեր անդլերէն թերթերը կը թղթատէի, երբ ինծի մօտեցաւ անդլիացի թղթակից մը :

— *Ի՞նչ է ձեր «հեղինակաւոր» կարծիքը հաշտութեան Խորհրդաժողովին մասին, հարցուց :*

— *Ի՞նչ Խորհրդաժողով, ի՞նչ հաշտութիւն. ասիկա Խորհրդաժողով չէ այլ փուքպոլի մրցում. գնդակը մէյ մը արեւելեան կողմն է, մէյ մը արեւմտեան...*

— *Գնդակին դերը կատարողը ո՞վ է աս պարագային :*

— *Հաշտութիւնը. հանողը հարուած մըն է կ'իջեցնէ գլխուն. տարօրինակը այն է որ գինքը չսիրող ալ չկայ. բոլոր ճառերը կ'արտասանուին անոր անունով, ամէնէն կծու ճառը կը սկսի նախաբանով մը որ նուիրուած է անոր, հաշտութի՛ւն եւ խաղաղութի՛ւն : Իրականին մէջ նախկին թշնամիներուն հետ խաղաղութիւնը վերահաստատելու համար չէ որ զումարուած է այս ժողովը, այլ Դաշնակիցները իրարու հետ հաշտեցնելու համար...*

— *Բոլորովին համաձայն եմ ձեզի. ի՞նչ պիտի ըլլայ եզրակացութիւնը :*

— *Շատ լաւատես չեմ. չորս շաբաթ է կը վիճին ու տակաւին ո՛չ մէկ խնդիր լուծուած է : Եթէ անակնկալ որոշումներ չտրուին, կրնանք ամիս - ներով փարիզ մնալ. հոգս, գեղեցիկ քաղաք է, եւ ի՞նչ ըմպելիներ : Լոնտոն պոչ պիտի բռնես բաժակ մը գարեջուրի համար, գիտէք հարկաւ :*

Շատախօսութեան համար չէ որ Խորհրդաժողով կ'երթամ ամէն օր. ես ուրիշ «ձիւթ ունիմ ծամելիք». պէտք է հասնողին պատմեմ մեր քաղաքական դասը և աշխատիմ որ օտար մամուլին մէջ երեւայ մեր անունը :

— *Գիտէք անչուշտ, որ ես Հայ եմ, ըսի մեր խօսակցութեան նիւթը փոխելու համար : Ծանօ՞թ էք մեր հարցին :*

— *Բաներ մը գիտեմ, բայց մանրամասնութիւններուն անծանօթ եմ. կարծեմ Ա. Միութեան մաս կը կազմէ ձեր երկիրը. որքա՞ն մեծ է, ի՞նչ բնակչութիւն ունիք այնտեղ...*

— *Մեր հանրապետութիւնը շատ վերջ է, հազիւ 12.000 քառ. մղոն տարածութեամբ. բնակչութիւնը՝ 1.300.000 : Բայց պէտք է աւելցնեմ որ Միութեան ամէնէն յառաջդէմ երկիրներէն մէկն է՝ ամէն տեսակէտով :*

— *Կարսի եւ Արտահանի նահանգները հայկական չըլլանո՞ր են :*

— *Այո՛, պատմական Հայաստանի մաս կը կազմեն : Մինչեւ 1914 Ռուսիոյ սահմաններուն մաս կը կազմէին, 1921ին Թուրքերը ետ առին՝ օգտուելով Ա. Միութեան ներքին խառնակութիւններէն : Մեծ յոյս ունինք որ այս անդամ այդ անարդարութիւնը պիտի սրբագրուի, եթէ եւրոպական պետութիւնները դժուարութիւններ չյարուցանեն եւ քիչ մը չափաւորեն Ջարդարար ժողովուրդի մը հանդէպ ունեցած իրենց անիմանալի համակրանքը որ այնքան աղիտաբեր եղաւ մարդկութեան համար :*

— *Զհասկցա՛յ...*

— *Եթէ Դաշնակիցները քիչ մը աւելի կորով ցոյց տուած ըլլային 1919—1923 շրջանին, Արեւելեան հարցը միանգամ ընդմիշտ կարգադրուած պիտի ըլլար, Թուրքիան պիտի ամփոփուէր այն սահմաններուն մէջ որոնց վրայ ոչ ոք աչք ունի, եւ գարեջրով Թրքական լուծին տակ տառապող ժողովուրդները, ի չարս այլոց Հայերը, աղատագրուած պիտի ըլլային...*

— *Լաւ չեմ յիշեր, բայց անդլիական պաշտօնական հրատարակութեան մը մէջ կարդացած եմ ձեր ջարդերուն մասին : Դուք ո՞ւր էիք 1915ին :*

— *Այդ դիրքը Անգլիոյ արտաքին նախարարութեան պատրաստած տեղեկագիրն է, որուն մէջ ամփոփուած են ջարդերուն նկարագրութիւնները՝ վաւերական փաստաթուղթերով... Ես Պոլիս էի այդ չրջանին :*

— *Անցեալները մեր խմբագրատունը ղրկած էիք յուշագրի մը օրինակը : Ինծի յանձնուեցաւ, կարդացի, չահեկան էր, բայց թոյլ տուէք ըսելու որ ձեր պահանջները չատ մեծ են : Ինչպէ՞ս կարելի է դոհացնել ձեր հողային պահանջները : Դուք կ'ուզէք որ Թուրքիան քայքայուի. հետեւանքները մասին մտածա՞ծ էք երբեք...*

— *Ձեմ կարծեր որ անկարելի բաղձանքներ արտայայտած ենք որեւէ տեղ, որեւէատեն : Ի՞նչ է մեր ուզածը — Ա. Հայաստանի մեր հողերուն կցել արեւմտեան Հայաստանի այն նահանգները որոնք մեզի խոստացուած էին 1920ին՝ նախագահ Ուիլսընի իրաւարարութեամբ : Ինչո՞ւ կր սպասէք որ մենք, պզտիկ ժողովուրդ մը, հրաժարինք 40 հազար մղոն տարածութեամբ հողամասէ մը որ անվիճելիօրէն մերն է, երբ ուրիշները 40 եարտա հող ուրիշին չեն զիջիր :*

— *Հայերը կա՞ն այդ նահանգին մէջ :*

— *Ո՛չ, որովհետեւ ձեր սիրելի բարեկամը, ոտնն անունին կապեր էք «աղնուական», «ճչնթլմչն» տիպաղոնները, վայրագօրէն սուրէ անցուց մեր ժողովուրդը կամ տարագրեց : Այսօր սփիւռքի մէջ ունինք մէկ միլիոն Հայեր : Արտաքին նախարար Պէվին բացատրեց Խորհրդարանին մէջ անցեալ փետրուարին թէ ազգային խնդիր գոյութիւն չունի այդ նահանգներուն մէջ՝ բնիկ ժողովուրդին տեղափոխութեան պատճառաւ : Հայ ժողովուրդը ձեր աղնուական հայրենիքէն չէր սպասեր այս հեգնանքը... 1920ին ալ երբ Սեվրի դաշնագիրը կը ստորագրուէր, գալձեալ Հայեր չկային այնտեղ :*

— *Վերջին պատերազմին ալ մեր կողքին կռուեցաք, այնպէս չէ՞ :*

— *Այո՛, տեսակ մը աւանդութիւն է մեզի համար միշտ հաւատարիմ մնալ Անգլիոյ, ինչպէս նաեւ իր Դաշնակիցներուն : Յոյս ունինք որ օրին մէկը գնահատէք մեր համեստ ծառայութիւնները : Թէեւ, պէտք է չեշտեմ որ մենք վարձատրութիւն չէ որ կը սպասենք, այլ ճանաչումը մեր անառարկելի իրաւունքներուն...*

— *Ի՞նչ աշխատանքներ կը կատարուին Հայերու կողմէ Լոնտոնի մէջ...*

— *Մեր կարելին կ'ընենք մեր հարցով հետաքրքրելու համար անգլիացի ժողովուրդը : Ի հարկէ, զանազան ձեւերով կ'աշխատինք : Անցեալները ձեր խմբագրութենէն նամակ մը ստացայ. կը խնդրէին որ տեղեկութիւններ հաղորդէի երէնց պարբերաբար՝ հայկական նիւթերու շուրջ. պատասխանեցի խմբագրապետին որ ուրախութեամբ կ'ընդունէի իր առաջարկը, բայց չմոռցայ ցաւ յայտնելու որ նախապէս ղրկուածները դարակը նետած էր...*

— *Ամէն բան իր ժամանակը ունի անչուշտ...*

— *Այդքանը թող խոստում մը ըլլայ ձեր կողմէ Տէյլի ....ի մէջ հրատարակելու համար նպաստաւոր յօդուած մը մեր մասին : Թող անգլիացի ժողովուրդը վճռէ մեր դատին սեւն ու ճերմակը. քաղաքագէտները ուրիշ հոգեր ունին...*

— *Ես կը ջրեմ, դուք լուր հասցուցէք մեր խմբագրատունը...*

ԺԻՐԱՑՐ

ԹՈՒՐՔԻԱ ԿԸ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԻ

Մոսկուայի անթելը կ'ըսէ թէ Թուրքիա պատերազմի կր պատրաստուի եւ զէնքի տակ ունի այսօր մօտաւորապէս կէս միլիոն զինուոր : Թուրքերը սկսած են բազմաթիւ օդակայաններ շինել՝ Անգլիոյ աջակցութեամբ : «Խաղաղութիւնը սիրելու յատկանութիւն ունեցող երկիր մը այդքան մեծ բանակ պահելու պէտք չունի եւ Ա. Միութիւնը չի կրնար անտարբերութեամբ դիտել Թուրքիոյ այս կասկածելի չարժումները», կ'աւելցնէ խօսնակը :

× Թուրքիա չուտով է վիճակի պիտի ըլլայ վայրաչարժեր, վակոններ, բեռնատարձ նաւեր ու եզերապահներ շինելու, կ'ըսէ Անգարայի փոխադրութեանց նախարարը : Նաւաշինարաններու ընդարձակման համար 45 միլիոն թրք. ոսկիի վարկ մը բացուած է : Թուրքիա 270 վայրաչարժ, 300 վակոն եւ 50 փոխադրական օդանաւ ապսպրած է Անգլիոյ եւ Ամերիկայի : Բանակցութեան մէջ է տասներկու փոխադրանաւերու համար : Թուրքիա վերջերս Շուէտէն գնեց չորս նաւ եւ հոլանտական նաւարաններուն ապսպրած է չորս եզերապահներ :

Թիթօ կը մարժէ վերջնագիրը

ԹԷԵՒ ԱՄԵՐԻԿԱՑԻՆԵՐԸ ԱԶԱՏ ԱՐՁԱԿՈՒԵՑԱՆ

Տակաւին փակուած չէ սերպեւամերիկեան վէճը : Երէկ դրեցինք թէ Պելկրատի կառավարութիւնը ազատ արձակեց ամերիկացի օդանաւորդները և ճամբորդները,— ինչ որ ենթադրել կուտար թէ փարատած է տագնապը : Եւ սակայն Պելկրատի մէջ հրատարակուած պաշտօնական զեկոյցի մը համաձայն, «ակամայ Սլովենիոյ մէջ իջած ամերիկեան օդանաւին մասին անհրաժեշտ քննութիւնները կատարուելէ ետք, եուկոսլաւիոյ ժողովրդական հանրապետութեան կառավարութեան հրամանով՝ ազատ արձակուեցան օդանաւին մէջ գտնուողները», — ինչ որ կը նշանակէ թէ Պելկրատի կառավարութիւնը ինքն իր կամքով ազատ արձակած է օդանաւորդները, եւ ոչ թէ ամերիկեան վերջնագրին ճնշումով : Ընդհակառակն, կ'աւելցնէ Պելկրատի պաշտօնական զեկոյցը, «Մարսէլախտ Թիթօ որոշեց մերժել ամերիկեան վերջնագիրը այս հարցի մասին» :

Այսուհանդերձ, Պելկրատի կառավարութիւնը հրամայեց տուած է «վրակ չբանալ այլեւս օտար օդանաւերու վրայ» :

Ուրեմն, սերպեւամերիկեան վէճը կը պահէ տակաւին իր այժմէական հանգամանքը : Մոսկուայի ձայնասփիւռի կայանէն ստացուած տեղեկութեանց համաձայն, Պելկրատի կառավարութիւնը հրահանգ տուած է Միացեալ Ազգերու կազմակերպութեան մօտ իր ներկայացուցիչին՝ Ապահովութեան Խորհուրդին օրակարգին մէջ անցընել բողոք մը Մ. Նահանգներու կառավարութեան դէմ, այն մեղադրանքով թէ Ուաշինկթընի կառավարութիւնը, հակառակ միջազգային օրէնքներու, արդելքի տակ առած է սերպ չոգենաւեր, (Դանուբի նաւատորմը, զոր Ամերիկացիները վար դրած են ի հեճուկս սովետ իշխանութեանց) :

× Կարգ մը թերթեր կը դրեն թէ օդանաւորդները ազատ արձակուելէ ետքը՝ արժէք չի ներկայացներ այլեւս վերջնագրին «մերժուելը» Թիթօի կողմէ : Պելկրատի կառավարութեան դրած նոր պահանջն ալ կուգայ ծածկել ապատորութիւնը, որ պիտի ստեղծուէր անշուշտ ժողովուրդին մէջ մարշալախտին համակերպութեան որոշման հետեւանքով : Աւտր համար նաեւ ձայնասփիւռով եւ մամուլով յայտարարութիւնը թէ «մերժուած է ամերիկեան վերջնագիրը» : Թերեւս այս «մերժում»ն է եղած պատճառը, որ Փրակային մէջ յանկարծ այն սխալ գրոյցը կը շրջէ թէ Թիթօ զօրաշարժի հրաման տուած է, (Չնիսական ձայնասփիւռը սակայն կը պնդէ թէ այդ գրոյցը ծագում առած է Լոնտոնի մէջ) :

× Ուաշինկթընի սերպ դեսպանը Ֆաասնովիչ պաշտօնական յայտարարութեամբ մը կը բողոքէ որ ամերիկեան մամուլը խիստ և անճահ լեզու մը գործածած է սերպեւամերիկեան վէճին առթիւ : Այս յայտարարութենէն կը հասկցուի որ վար առնուած ամերիկեան օդանաւին մէջ կը գտնուէր նաեւ Թուրք սպայ մը,— սերպ կառավարութիւնը առաջին առթիւ ազատ արձակած է Ամերիկացիները, բայց արգելափակած Թուրք սպան, որ վիրաւորուած էր եւ չեռոյ կասկածելի կը Թուէր Պելկրատի կառավարութեան :

ՍԹԱԼԻՆԻ ԽՕՍՔԵՐԸ ԱՆԳԼԻՈՑ ՄԱՍԻՆ

Անդլիոյ Աշխատաւորական Կուսակցութեան կողմէ մասնաւոր առաքելութիւն մը Մոսկուա այցելեց վերջերս : Պատուիրակութեան կ'ընկերանար կուսակցութեան ընդհ. քարտուղարը՝ Մորկըն Ֆիլիփս որուն Մարշալախտ Սթալին յայտնած է հետեւեալ միտքերը.—

Երկու տարբեր ճամբաներ կան դէպի ընկերվարութիւն տանող — մէկը Ռուսիոյ ճամբան է, միւսը՝ անդլիականը : Առաջինը աւելի կարճ է, բայց եւ աւելի դժուար որովհետեւ արիւնոտ է : Իսկ երկրորդը, խորհրդարանականը, արիւնահեղութեանց պատճառ չըլլար, սակայն աւելի երկար է : Անդլիա եւ Ռուսիա աշխարհի երկու հզօրագոյն պետութիւնները, դէպի ընկերվարութիւն կը յառաջանան. ասիկա պատմական իրողութիւն մըն է զոր կարելի չէ ժխտել որքան ալ խոչոր ըլլան այդ երկու երկիրները իրարմէ բաժնող տարակարծութիւնները : Նոյն նպատակները կը հետապնդեն անոնք ու տարօրինակ պիտի ըլլար եթէ բարեկամական կապեր գոյութիւն չունենային երկուքին մէջև :

ԼԵՒՈՆ ԿԻՄԻՒՇԿԵՐՏԱՆ թղթակցութեամբ մը, «L'Ordre»ի մէջ, կը խօսի Մոսկուայի պահանջկոտութեան մասին, յետոյ կ'անդրադառնայ նոր պատերազմի մը վախերուն, և այս առթիւ կը յիշատակէ գինակեան մը կարծիքը հիւլէական ռումբին մասին. «Կարելի չէ պաշտպանուիլ հիւլէական ռումբին աւերներուն դէմ, բայց կարելի չէ արգիլել որ ուրիշներն ալ հիւլէական ռումբ չշինեն : Ուստի Ամերիկա պիտի հարկադրուի կամ պատերազմ ընելու՝ երբ տակաւին ուրիշներ հիւլէական ռումբ չունին, կամ ստեղծելու միջազգային հակակշիռ մը՝ որ արգիլէ հիւլէական ռումբեր շինել» :

ԵՀՈՎԱՅԻ ՆԱԽԱՆՁԸ

(ՔՄԱԾԻՆ ՀԷՔԵԱԹ)

Եւ Տէր Աստուած երկինքն ու երկիրը եւ անոնց բոլոր զարդերը ստեղծելէն, ծովի ձուկերուն, երկինքի թռչուններուն, երկրի բոլոր կենդանիներուն և անոնց իշխելու համար «իր պատկերին համաձայն» մարդը վերաբերեալ յետոյ ալ, տեսաւ թէ տակաւին փարատած չէ իր ձանձրոյթը: Ամբողջ արարչագործութեան մէջ ուր իր սխրալի փառքը կ'արեւափայլէր՝ կարծես կը պակսէր երանդ մը, գիծ մը, ձայն մը, չո՛ւնչ մը որ պիտի լիացնէր իր ծերունիի սիրտը, զեփիւռի մը պէս իր դնդերներուն արիւնը զովացնէր, ջերմութիւն ու կորով սրսկէր իր պաղած ջիղերուն մէջ, եւ պարզէր իր ճակտին կնճիռները:

Եւ Տէր Աստուած՝ իր վեցօրեայ աշխատանքէն համախառն՝ նոր գործանք մը փորձեց: Հրամայեց·

— «Ստեղծագործութեան առաջին օրը թո՛ղ տայ իր Լոյսէն ճաճանչ մը եւ Խաւարէն երիզ մը: Երկրորդ օրը թող տայ Երկինքէն շերտ մը: Երրորդ օրը Երկիրէն իր տեսակին պէս սերմ տուղ պտուղ: Չորրորդ օրը՝ Արեւէն իշխանութիւն, Լուսինէն պայծառութիւն և աստղերէն խորհուրդ: Հինգերորդ օրը՝ իր Սողուններուն գալարն ու թռչուններուն թռիչքը: Վեցերորդ օրը թող տայ իր Գազաններուն վայրագութիւնն ու ընտանի անասուններուն հեզութիւնը: Իսկ իմ պատկերս ու նմանութիւնս կրող Ադամը թող իր մէկ կողն ընծայէ: Եւ այս բոլորէն ստեղծուի կի՛նը»:

Երբ Տէր Աստուծոյ այս հրամանն արձակուեցաւ, արդէն իսկ ծնած էր նախամայրը, երկնածին, երկրամա՛յրն Եւա: Տէր Աստուած զայն տեսնելուն՝ մոռցաւ իր վեցօրեայ պարզ յանկերգը «բարի են», ու բացագանչեց· «Հաւնեցա՛յ ասոր»: Ասիկա իր յաւիտենական ուղիղ կեանքին առաջին մոլորանքն էր···:

Այդ րոպէէն սկսեալ, Տէր Աստուած կը սկսէր մոռնալ ուրիշ ամէն բան ու անդադար կ'որոնէր նորաստեղծը, անվերջ կրկնելով· «Եւա՛, Եւա՛, ո՞ւր ես, Եւա»: (Ի՜նչ տաղտկալի են սա ծեր սիրահարները):

Բայց Եւա կը ձանձրանար այս յամառ հոգածութենէն: Լոյսի ճաճանչէն, խաւարի ոլորտէն, սողունի գալարէն ու թռչունի ազատութենէն չաղտած իր հոգին ի՞նչպէս կրնար հանդուրժել կապոյտ պատմուճանով, կարմիր մուճակով եւ մինչեւ ոտքը երկարած սպիտակ մօրուքով այդ պապուկին, որու անայլայլութեան առջեւ միւս բոլորը կ'երթային խոնարհիլ լարուած խամաճիկներու պէս:

Իրեն համար բիւրեղեայ աւելի հետաքրքրական էր Ադամը: Սեւ սաթէ վարսեր, խռիւ պերեւէտ, փղոսկրեայ մարմին, լայնալիճ թիկունք, ճոյլ բազուկներ եւ քարակերտ սրունք, որոնց ամէնուն վրայ կ'ինչէր խորհուրդներով պայծառ ճակատ մը եւ երկչոտութեամբ լի աչքեր: Ուստի, օր մը, կրցաւ խուսափիլ տաղտկալի Ծերուկին մէկ զբաղած պահուն, գնաց հապճեպով զտաւ Ադամը որ հաւիւի տերեւ մը կը ծամէր ծառի մը տակ ընկողմանած:

— Հոս ի՞նչ կ'ընես մինչ մինակ, հարցուց Եւա՝ այս այցէն հաճոյացող մարդուն:

— Ոչի՛նչ··· կ'երազեմ ու կ'արբենամ:

— Ինչո՞վ: = Չեմ գիտեր:

— Ադա՛մ: = Ի՞նչ է, Եւա:

— Չե՞ս ուզեր ճանչնալ սա աչխարհը· (ու ձեռքի քնքոյշ չարժում մը իր մարմնին չուրջ, ընկերակցութեամբ առեղծուածային ակնարկի մը, յետոյ հեռուն նայելով անտարբեր) Չե՞ս ուզեր զգեցիլ սա վարի ձորին չուրջ, որմէ վեր՝ կայ չուշանափայլ ամբարտակ մը՝ լուսեղէն կոճակով մը հանդերձուած, իսկ անկէ վեր ղոյդ մը վահան խաղողի ողկոյզներու պէս հեչտալիր···

— Թէեւ գացած չեմ բնաւ հոն որու կ'ակնարկես, բայց կարծեմ թէ, Եւա, այդ ձորէն կը հոսի՝ կենդանութեան ակը· ամբարտակը՝ յիմարանոյշ մեղրի տիկ մըն է, իսկ ողկոյզները՝ եղեմի ուրախութեանց զոյդ մը հնձանները:

— Ո՛վ Ադամ, քեզի կը թողում ողկոյզներու քաղցրն ու մեղրահամ տիկը: Երիտասա՛րդ, օգնէ ինծի մխայն որ երթանք խորը՝ կենդանութեան ակին ծածկախաւար:

— Բայց Եհովան հիմա քեզ կը կանչէ:

— Ի՞նչ տանձ ես··· բա՛հ· Եհովա՞ն··· ան թող իր գուլպաները կապէ···

— Մի դրդռեր Տէրոջը բարկութիւնը:

— Ապո՛ւշ (դոչեց Եւա՝ ապտակ մը հպանցելով Ադամի այտին) ապո՛ւշ: Ի՞նչ կը սարսափիս երկար վիշերով այդ մարդուկէն (խորհրդաւոր) որու մասին Օձը ինծի բաներ մը փսփսաց: Քեզի յետոյ կ'ըսեմ: Դեռ պիտի հանդուրժե՞ս այդ ցնդած պատուելիին միօրինակ տափակութենից: Ըսէ՛, պիտի դա՞ս: Մի՛ մոռնար որ քուկդ պիտի ըլլան ամբարտակին չուշանն ու ողկոյզներուն հրակայլակ ճերմակ գինին···

Եւ Ադամ ու Եւա կերան Գիտութեան Ծառէն: Ու անոնց երկուքին աչքերը բացուելով՝ մերկ ըլլալնին դիտցան: Եւ թզենիի տերեւներէ իրենց ծածկոցներ չհնսկին, քանզի Ադամ չէր ուզեր որ կնոջը՝ Եւայի հրապոյրները ամէնուն աչքին պարզուէին ինչպէս ապառաժի կտոր մը: Իսկ Եւա կը վախնար որ հրեշտակները չափչտակէին իր Ադամը՝ անոր առնականութենէն զրկուելու:

Եւ օրուան զով առենը, Տէր Աստուած, հասկառակ իր տարիքին ու տովորութեան, պարտէզը կը թափառէր գլխարաց՝ գոչելով· — «Եւա՛··· ո՞ւր ես···: Եւ դո՛ւ, Ադա՛մ··· արդեօ՞ք···»:

— Հոս ենք Տէ՛ր: Երբ ձայնդ լսեցինք, վախցանք ու պահուըտեցանք:

— Ինչո՞ւ պահուեցաք: Մինչեւ կերա՞ք այն ծառին պտուղէն:

— Այո՛ Տէր, ան կնիկը որ ինծի ընկեր տուիր, ա՛ն տուաւ ու ես կերայ···

Եւա, այդ պահուն զայրացած Ադամի ուրացող չբմեղանքէն՝ ուժգին կսմթեց անոր թեւը եւ Ադամ ճիչ մը արձակեց: Բայ այս ճիչը չլսուեցաւ· ինչու որ աւելի ուժգին, աւելի ահարկու ճիչ մը արձակած էր նոյն ինքն Եհովան, ինչպէս աչխարհասասան մրրիկ մը, ինչպէս երկնակործան չարժ մը:

Եւ Տէր Աստուած կ'ոռնար· «Երանի՛ չստեղծէի երկինքն ու երկիրը եւ ամէն ինչ անոնց մէջ: Երանի՛ չստեղծէի արեւն ու լուսինը ու բոլոր աստղերը: Երանի՛ չստեղծէի ձուկերն ու թռչունները, գազաններն ու սողունները: Երանի՛ չստեղծէի մարդն ըստ պատկերիս ու նմանութեանս: Եւ բիւրեղեայ երանի պիտի ըլլար եթէ չստեղծէի Եւան··· Թո՛ղ երկիրը անձեւ ու պարապ մնար եւ խաւարին վրայ անդունդը, եւ հոգիս թո՛ղ ջուրերուն վրայ չրջէր···»:

Այս ահարկու, անպարփակ, անչրջելի զայրոյթը դղրդեց եղեմը համայն, ուր, բոլոր արարածները, առաջնորդութեամբ սերովբէներու, քերովբէներու, ծուլոր դրին եւ սկսան երգել հլութեան եւ փառաբանութեան սաղմոսներ:

Եհովան չէր ողոքուեր· կը չարունակէր զայրաբորբ·— «Ուրեմն ամէն ինչ կորաւ, ամէն բարիք չմնաց: Կի՛ն անհաւատարիմ որ ուրացաւ իր տէրը եւ չնացաւ: Թող դաշրի այլեւս այս սիրտը զորովիլէ, թո՛ղ սէրը խապաո կորսուի գահոյքէս, թող նախանձի, վրէժի, պատուհասի ու արիւնի Աստուածն ըլլամ»:

Հրեշտակները կը չարունակէն իրենց դեղաձայն ալէբուն· «Օրհնեա՛լ է Տէրը, եւ օրհնեա՛լ է անոր կամքը, եւ օրհնեալ է անոր բարկութիւնը»:

— «Լո՛ւռ», պատդամեց յանկարծ Եհովան, ալ ձեռքը բարձրացնելով վճռական: Ձակտին հրակէզ կնճիռները քակուեցան եւ պողպատեայ թարթիչները թուլցան՝ դերագոյն համակերպութեան մը տակ:

Ամենայնի լռութիւն:

— «Թող հոս պան ղոյդ անիծեալները»:

Ադամ եւ Եւա, կողք կողքի, գլխահակ առաջացան սարսափահար:

— «Լսեցէ՛ք, երկինք ու երկիր եւ ամէն ինչ որ կայ անոնց մէջ· լսեցէք բոլոր արարածներ եւ դասք քերովբէից: Այս երկրորդ խոմբն է որ կը փորձէ ամենաչօրութեանս գաղտնիքին թափանցել: Առաջին ըմբոստ հրեշտակները գահավիժեցի պեհեն· անոնց հոգին սեւ էր, իրենք ալ սեւցան:

«Ահա անոնց նոր ընկերները: Աստ՛ղ ալ անասստեղին պատուէրս ու կերան բարիի ու չարի ծառէն որ ինձ սեփական էր: Անիծեալ ըլլան բոլոր մեղանչողները, բիւրեղեայ անիծեալ, յաւի՛տ անիծեալ:

«Լսեցէ՛ք: Դո՛ւն, Եւա, քանի որ առաջինը եղար եղեմականներուն մէջ որ ժպրհեցար անհաւատարիմ դառնալ ընտանի չարիդ ու օրինաւոր Տէրոջդ ու չնացար ծառայի՛ մը հետ, կ'անիծեմ քեզ ու քու սերունդդ: Թող քու զգաստութիւնը ապտակ արիւնով արատաբերուի, իսկ երբ վայելք որոնես՝ վայելքդ պատիժով պղտաբերի: Այդ պատիժը թո՛ղ ցնցէ ընդերքդ այնչափ անդամ՝ որչափ աստեղ լուսինը իր չրջանն ինն անդամ բոլորէ: Մահուան սարսափը ճանչնաս իննէն իննսունինը ժամ եւ զաւակ ծնանիս ցաւերուն մահացուովը: Թող երակներուդ արիւնը ճերմկի, ու ատինքներուդ խաղովակով երախան ծծէ ու սպառէ քեզ· իսկ երբ ան մեծնայ, իբր ստրուկ խարազանէ, արհամարհէ ու վիրաւորէ քեզ, ինչու որ դուն ըստրուկն ես այր մարդուն եւ անոր զարչապարներուն կաշին:

«Իսկ դո՛ւ, Ադամ, որովհետեւ կնկան խօսքին անսալով արդիլուած պտուղէն կերար, երկիրը քեզի համար քար ու ապառներ դառնայ յաւէտ, եւ կենացդ բոլոր օրերը անցընես՝ եղունդներովդ գայն փորելով, որպէսզի ուտես անոր ժլատ չնորհը: Փուշ ու տատասկ թո՛ղ բուսնի ամէն կողմ, եւ ցորչափ զանոնք չքաղես ճակտիդ քրտինքովը՝ տալապուսկ որկորիդ համար պատառ մը չկարենա՛ս ունենալ: Եւ ըլլաս յաւիտենական ստրուկը այդ հրապոյրներուն, տաղնապիս, տաղտապիս՝ թափանցելու համար վայելքին ճշմարտութեան, բայց մնաս մի՛շտ պարտուած ու ծարաւի···»:

Եհովայի ակնարկը այդ րոպէին իննաւ Եւայի վարդալոյս մերկութեան վրայ: Սարսուռ մը ցընդեց զայն դլխու մազերէն մինչեւ ոտքի եղունդները: Ոսկորները խշրտացին ու կափկափելով պոռաց·

— Թող հոս դայ Եւան, ու թող մարին բոլոր լոյսերը, թող դաշրին լսելիքները:

Եւ մութին մէջ այնպիսի գրկախառնում մը տեղի ունեցաւ որու ցանկութիւնը «վէմերը պիտի պատառէին»: Այդ պահուն էր որ, Եհովա իր չրթներուն տակ ճղմեց, ճմլեց, արիւնեց Եւայի չըրթունքը եւ իր հոգին հրկիզող նախանձի բոլոր ժահրը անոր պատուաստելով հոսեցուց մինչեւ անոր յետին բջիջներուն խորը:

— «Ա՛յս ալ, նախանձը, թող իմ վերջին ընծաս ըլլայ քեզ համար, կի՛ն դու···»:

Եւ երբ, այս դերադրական վաւաչէն յետոյ, լոյսն ու լռոդութիւնը վերահաստատուեցան, Տէր Աստուած ըսաւ·

— Եղեմակա՛նք· ահա Ադամ մեղմէ մէկուն պէս եղաւ՝ բարին ու չարը գիտնալու· ան դպաւ Եւային· եւ հիմա չըլլայ որ իր ձեռքը երկնցնէ ու կենաց Ծառէն ալ առնէ եւ ուտէ ու յաւիտեան ապրի:

Ուստի, Տէր Աստուած վտարեց զանոնք, ու եղեմի պարտէզին արեւելեան կողմէն Քերովբէները ու ամէն կողմ դարձող բոցեղէն սուրը դրաւ, կենաց Ծառը Գիտութեան ծառին պէս չդողցնելու համար:

Ահա ա՛յս է մարդուն՝ եղեմէն վտարման ճըշդրիտ պատմութիւնը: Սակայն հրեայ մատենագիրներ, իրենց Եհովային «վրէժխնդիր» եւ «անարդար» տիտղոսներուն վրայ՝ «նախանձորդի» ու «վաւաչոտի» պիտակներն ալ չաւելցնելու համար խեղաթիւրեցին զայն, եւ անոր տուին հրէական գիծ մը, խարէութեան առասպել մը յերիւրելով:

ՅԱԿՈԲ ՏԻՐ–ՅԱԿՈԲԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ ՍԽԱԼԱՑ

Բ·— ՀՈԳԵԲԱՆԱԿԱՆ

Զուարթնոցի մէջ (Բ· հատոր, էջ 103—120), Ց· Օշական ունի կիսատ փորձ մը Զապէլ Եսայեանի դրական դիմագծին ու տիպարներուն մասին:

Այդ փորձին մէջ սա հատուածը·—

«Հոս վիպադրը պիտի տրտմագրէր տիրապարներու մինչդարեցնէն: Վաթնդի վիպագրութիւնը պարտադրուած է կամ սրբագրելու, կամ համաձերպելու միջակութիւններ տալու ճակատագրին: Վաթնդի ի՞նչ է այն ժողովուրդը, որուն ծոցէն պիտի քաղէր անձկա իր մարդերը, եթէ ոչ՝ զարաւոր սարկութեամբ մը ապազնուացած զանգուած մը հասարակ հոգիներու»:

Այս հատատատումէն վերջ·—

«Ձինտահլ անոնց մէջ հոգեբանական առեղծուածներ, որոնք յաճախագէպ, կարելի ու բնական են բարդ քաղաքակրթութեանց մէջ: Ձբընտահլ դարձեալ հոգեկան անակնկալներով հարուստ ներքնաչխարհ մը, որուն տեղագրութեան նուիրուած՝ արուեստագէտը չքեղ գիւտեր դուրս բերէր կացութիւններու, զգայութիւններու, յեղաշրջումներու եւ մեղ հեւ ի հեւ պահող անհուն ու ահաւոր փոթորիկներու···»:

Գնդասեղով մը Պարսամեան կ'որսայ այս երկու փոքրիկ հատուածները(1) Օշականի երկար ուսումնասիրութեան մէջէն՝ ցուցադրելու համար իրրեւ «հոգեբանութեա՛ն իսկ հակառակ վարկած մը»,«բառն առնելով իր շօշափելի (!!! Տէ՛ր Աստուած) իմաստով» (Արեւմուտք, թիւ 53):

Այժմ տեսնենք թէ ի՛նչքան հակառակ են հոգեբանութեան, Օշականի տեսութիւնները: Հետեւինք Պարսամեանի բացատրութիւններուն·—

«Վիպագրին համար հոգիները հոգիներ են, ուր որ ալ ըլլան անոնք»:

Սքանչելի՛ է այս հաստատումը, մանաւանդ սա վերջաւորութի՛ւնը, — «ուր որ ալ ըլլան անոնք», Եւրոպայի մէջ թէ Ասիոյ խորերը, Ամերիկայի մէջ թէ Ափրիկէի խորերը:

«Ինչո՞ւ համար բարդ քաղաքակրթութեանց մէջ փնտռել միայն հոգեբանական բարդ վիճակները: Ինչո՞ւ համար ամէնէն պարզ, համեստ արտաքինի մը տակ, եւ նուազ քաղաքակրթուած միջավայրի մը մէջ ապրող, իրենց տատասկանքով մեծ հոգիներու մէջ չփնտռել հարուստ ներքնաչխարհ մը: Այդ ներքնաչխարհը յատուկ է ամէն մարդու, բոլո՛ր հոգիներուն, (ստորադծեցի՝ աքանչացու – միս ապացոյց, — Շ· Ն·): Փոթորիկներու անճանաչը է մարդ հակը ամէն երկինքներու տակ (կ'աւելցնեմ՝ արեւաչող թէ ամպամած, եւ այս՝ բանաստեղծութեան համար, Շ· Ն·): Արտաքին աչխարհը կրնայ փոխուիլ, բայց հոգեբանական առեղծուածներ կան ամէնուն մէջ»:

Վասնդի «հոգիները հոգիներ են»:

Եւ վարժապետական նոյն այս ուռուցիկ, բայց բան չըսող նախադասութիւններով երկու-երկա՛ր սիւնակներ, հաստատելու համար թէ հոգեբանական առեղծուածները (մէկ անգամ ալ կը դրէ՝ «մարդկային առեղծուած») յատուկ են բո-

---

(1) Ցուցադրեցի՝ ստորադծելով՝ աքանչացու – միս ապացոյց, — Շ· Ն·): Փոթորիկներու անճանաչը է մարդ հակը ամէն երկինքներու տակ (կ'աւելցնեմ՝ արեւաչող թէ ամպամած, եւ այս՝ բանաստեղծութեան համար, Շ· Ն·): Արտաքին աչխարհը կրնայ փոխուիլ, բայց հոգեբանական առեղծուածներ կան ամէնուն մէջ»:

լո՛ր հոգեվներուն, վասնզի «հոգիները հոգիներ են, ուր որ ալ ըլլան անոնք»:

Արդ, եթէ հոգեբանական հարց մը չէ որ կը յուզուի այս տողերով, այլ փիլիսոփայական հոգեբանութեան հին ու դասական վէճ մը, (ուշադրու – թի՛ւն ստորագծուած երկու բառերուն իմաստին): Ցեւտոյ, սխալ է ըսել մանաւանդ թէ «հոգիները հոգիներ են», այն ձեւով որ վարունգը վարունգ է, ինձորը խնձոր, ամէն տեղ:

Ախո՛ր, որ չեմ կրնար կանգ առնել հոգի բառին վրայ՝ տալու համար այդ բառին պատմութիւնը,—առումները մեր դասական մատենադրութեան մէջ, տեսութիւնները հայ ժողովրդական բանահիւսութեան եւ աւանդութիւններու մէջ (իբրեւ հայ մտքին նպաստոր փիլիսոփայութեան պատմութեան), պատկերազարդելով երրայական, ասորական, պարսկական եւ յունական դրական–փիլիսոփայական պարուրէններէ իմ քաղերովս: Նման աշխատանք մը,որ քովքովի պիտի բերէր իմ նօթերս, ինծի պատճառած դինովութեամբ պիտի մոռցնէր ընթացիկ կեանքի մախանքն ու յաչաղանքը: Ափսո՛ս, որովհետեւ առօրեայ ընթերցանութեան նիւթ չէ այս: Ժողովուրդին պէտք է տալ հաց ու պանիրի պէս նիւթեր (ունի արդէն, ներկայիս, չնորհիւ սունկի նման բուսնող մեր պատուար – ժան հրատարակագիրներուն):

Ուրեմն, արագ ակնարկ մը միայն՝ ցոյց տալու համար թէ ի՛նչպէս կը կազմուի «հոգին»:

×

Փիլիսոփայութեան պատմութեան մէջ շատ ծանօթ է «անգիր տախտակի» (tabula rasa) տեսութիւնը, որուն հայրութիւնը կը տրուի Լոքի, թէեւ թելադրանքը կուգայ Արիստոտէլէն(2) (Հոգիի մասին, Գ. 430ա 1), կամ եպիկուրեաններէն: Անգիր տախտակը կարելի է մեր լեզուով թարգմանել ճերմակ թուղթ, որովհետեւ հին տեղ դրի համար կը գործածուէր ողորկ տախտակ մը, որուն երեսը ծեփուած կ'ըլլար մոմով,— այդ մոմին մէջ կը մխէին դուրի նման առարկայ մը և կը գրէին՝ ճիշտ ինչպէս հիմակ մեքանին հետքերով, ճերմակ թուղթի վրայ: Արդ, Լոք ճերմակ թուղթի (կամ՝ անգիր տախտակի) կը նմանցնէ մարդկային հոգին՝ երբ դեռ կոյս է, այսինքն մանուկ: Որպէսզի կազմուի հոգին եւ զարգանայ, անհրաժեշտ է որ հոգւոյն՝ ճերմակ թուղթին վրայ գրուին զգայութիւններ, որոնք հէնքը պիտի կազմեն «հարուստ ներքնաշխարհին»:

Այս փիլիսոփայութիւնը, որ կը տիրապետէր մտքերու վրայ ամբողջ ԺԸ. դարուն, կը կոչուի փորձականութիւն (empirisme): Լայպնից շատ պայքարած է Լոքի տեսութեանց դէմ:

Լոքի վարդապետութեան հետ որոշ հանդիսատուութիւն մը ունի Քոնտիլեաքի փիլիսոփայութիւնը: Ազդարեւ, Զգայութեանց հեղինակը, հոգիին կազմութիւնը բացատրելու համար, կ'երեւակայէ անկենդան արձան մը, որուն կեանք պիտի տան զգայութիւնները,— առաջին անգամ հոտառական դործարանին նպաստը: Ու մինչ Լոք փորձառութեան ճամբով զարգացման կը հասցնէ գաղափարները, Կոնտիլլի փիլիսոփան լմացական դաստիարակի պաշտօնը կուտայ ուշադրութեան:

Կան լմաստասէրներ ալ, որոնք դիտել կուտան թէ Տէքարթի վարդապետութիւնը եւս, չափով մը կամ հեռուէն հեռու, կը մտերմանայ այս տեսութեանց հետ,— տարակոյսը կը սրբէ կր մաքրէ ամէն գաղափար՝ անգիր տախտակի վերածելու համար հոգին, մտածման ուժով գրելու համար վրան ինչ որ տուն պիտի տայ ենթակային քննական միտքը:

(Այս երկար չարքին մէջ կ'աշխատիմ, որ իւրաքանչիւր յօդուած պարփակէ առանձին նիւթ մը,— այս վերջինը, սակայն, ստիպուած եմ բաժնել երկու մասի, կարելի չըլլալով սեղմել աւելի: Մնացեալ մասով՝ կ'աւարտի հոգեբանական – փիլիսոփայական սխալներու քննութիւնը, բայց լեզուական սխալներուն անցնելէ առաջ՝ պիտի բանամ փակագիծ մը Պարսամեանի նոր պատասխանի համար, ցաւելով որ «գրաւոր եւ բերանացի համակրանք» յայտնող իր ծանօթները.. փակագիծէս դուրս կը մնան տակաւին):

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

---

(1) Պարսամեան իր ճնշադատութիւնը գրի կ'առնէ գրպելու համար յատկապէս Օշականի դրած հոգեբանական հարցերով, ուստի կը ստորագծէ հատուածին վերջաւորութիւնը ու կ'անցնի՝ յայտարարելով միայն թէ մատնանշուած տողերուն «ընդհանուր ոգիին համակարծիք չէ»:Այս անմեղ մատնանշումէն, սակայն, ձանձախարիքի պէս կը բռնկի գրող մը եւ, Սթանսլուլի մամուլին մէջ, կը խաչէ Օշականը ոչ թէ «հոգեբանական սխալ վերկածի մը» համար այս անգամ, այլ իր ցեղը նախատելու մեղմով:

(2) Մարդիկ կան, wellerismeի վարպետներ, որոնք վկայութիւն կը բերեն Աստուածաշունչէն՝ ուր կը փնտռես վկայութիւնը եւ չես գտներ: Հեղինակներ կան, նոյնիսկ եւրոպական մատենագրութեան մէջ, որոնք վկայութիւն կը բերեն դասական գրականութենէն՝ յանախ երրորդ ձեռքով, մէկը միւսը ընդօրինակելով, տպագրական վրիպակներն ալ միասին, ու կը փնտռես՝ չես գտներ: Քանի՛ քանի՛ անգամ մաղեր եմ Մշակականքը՝ գտնելու համար տպագրական վրիպակի մը մեղքը, ու խորհեցայ՝ սրբագրելու համար յիշատակութեան մը սխալը: Ընթերցողը կրնայ վստահ ըլլալ որ, երբ կը յիշատակեմ Հիպպոկրատը կամ Հերոդոտոսը, Պղատոնը կամ Կէօթէն, անպայման ստուգած եմ վկայութիւնը իր աղբիւրին մէջ:

ՊՈՒՏՄ ՇԻՇՄԱՆ

Մեռնելու անպատեհութիւնները

Կրնանք «տարօրինակութեան դար» կնքել մեր ապրած ժամանակաշրջանը:

Այսօր մահն իսկ ենթարկուած է յեղափոխութեան: Մեռելներն ալ սկսած են մասնակցիլ ողբերդին հակատագրին եւ օրէնքներուն: Անոնք ալ մասնակից են մեր կարգ մը ուրախութիւններուն կամ նեղութիւններուն:

Մահը, որ անշարժութեան կամ մշտակայ ծուլութեան վիճակ մը կը նկատուէր, ներկայիս կորսնցուցած է իր այդ հանդամանքը:

Պատերազմի միջոցին, զերեզմաններն ալ բաժին առին երկնառաք ռումբերէն: Մեռելները, զադաղներով զուրս եկան դամբարաններէն եւ օր ու արեւ տեսան՝ եղծելով իրենց հողակոյտին վրայ դրուած կնիքը, արհամարհելով «անշարժ եղիցի կնիք տէրութեան... մինչ ի գալուստն Քրիստոսի» պատուէրը:

Ո՛վ պիտի սպասէ վերջին դատաստանին, մանաւանդ, թուական ալ որոշուած չէ այդ վճռօրին համար:

Միայն այսչա՞փ: Հոս, Եւրոպայի մէջ, մեռելներն ալ կ'ենթարկուին տեղափոխութեան կամ արտաղաղթի: Վա՛յ այն մեռելին, որ թաղումէն հինգ տարի առքը, իր առժամեայ հանգստարանէն չի զաղթեր իրեն համար մասնաւոր կերպով վարձուած կամ գնուած դամբանախորշը: Հողմացրիւ կ'ըլլան ոսկերտիքը, ու տարին հեղ մը, վրան «հոգոց» կարդացուելու երջանկութենէն կը զրկուի «եւ յիշատակն ալ թառամի, ա՛լս այն ատեն ան կը մեռնի»:

«Հանդիստ ոսկորներո՛ւդ»: Ի՛նչ ծաղրական մաղթանք: Հոս Եւրոպայի մէջ, մարդուն ոսկորներն ալ, հայ ժողովուրդին պէս, իրաւունք չունին տեղ մը տիտիկ ընելու: Օրական հազարաւոր դադաղներ, արտաղաղթի ու ներդաղթի կ'ենթարկուին՝ զործ եւ եկամուտ ապահովելով բազմաթիւ աշխարհական եւ կրօնական աշխատաւորներու:

Ասոնց չարքին, կորսուած կամ հովին տրուած կմախքներուն ալ համրանքը չկայ, հակառակ մեր կարգ մը դամբանախօսներու հաւաստիացումին, որոնք, փոսին եզերքը, արտասանելէն ետքերով կը սրտապնդեն մեռնողը թէ՝ «Օր մը բու աճիւնները պիտի փոխադրենք Հայաստան, հայրենի հողին մէջ հանգչեցնելու համար զանոնք եւ վրադ փառաւոր շիրիմ մը պիտի կոթողուի ու սերունդները գլխարկ պիտի հանեն անոր առջեւ...»:

Բարեբախտաբար, այդ խոստումները չուտով մոռացութեան տապրակը կը մտնեն, ապա թէ ոչ, պէտք պիտի ունենայինք «Ամիւններու Ներքաղթի Ցանձնախմբի»ի մըն ալ, մխեմոյն առեն բազմաթիւ չոզենաւերու:

Այդ առթիւ, ոսկորներու հաւաստագիրութեան վճճերը գլուխ պիտի վերցնէին: Անոնց կողմէ, «հրաժարականներու տեղատարափ» մը պիտի թափէր եւ բազմաթիւ կմախքներ իրենց դագաղներով՝ «ՀԱՃ»ի գրասենեակներուն առջեւ պոչ պիտի բռնէին անդամ արձանագրուելու համար անոր, Հայաստան ներգաղթելու յոյսով:

Այս օրերս սակայն, վերի անպատեհութիւններուն վրայ, ուրիշ մըն ալ կ'աւելնայ, մարդը մեռնելէ խրտչեցնելու հանդամանք ունեցող, որուն համաձայն, մեռելաթաղ ընկերութիւնները իրենց դագաղաբնակ յաճախորդներուն ուղեւորութեան «սակաւիներըը պիտի բարձրացնեն եղեր՝ առ այժմ հարիւրին երկու հարիւր համեմատութիւնով»:

Այս լուրը մեծ յուզում պատճառած է դամբանաբնակներու մէջ: Անոնք կը վախնան եղեր, որ իրենց ողջ սերելիները, յուզարկաւորութեան ծախքին ծանրութիւնը նկատի առնելով, խուսափին մեռնելէ եւ զերեզմանատունները փակուին, առ ի չգոյէ յաճախորդի:

Վախ կայ որ մեռելոց սենտիֆան մրթմրթկ դուրմարթ Պ. Զօպանեանի նախագահութեան տակ, եւ բողոքէ այս յաւելումին դէմ: Թերեւս որոշում տրուի հոն, մահադուլ հռչակելու: Քանի մը դիակներ ալ պատգամաւոր ներկայանան «Քսանմէկերու» ժողովին՝ բողոքելու համար այս անզգութ պահանջքին դէմ...

Ուրիշ կարգ մը նպաստաւոր կամ ոչ հետեւանքներ ալ կը նախատեսուին այդ առթիւ: Ժողովուրդը պիտի խուժէ, զերեզմաննոցներու մօտիկը բնակարաններ վարձելու, որպէսզի, մահուան պարագային, պէտք չեսնուի յուզարկաւորութեան ընկերութիւններու դիմելու: Բարեկամներ եւ ազգականներ, դագաղը ձեռքով բռնած, փոսին եղերքը կրնան տանիլ, ինչպէս բարի սովորութիւն էր ժամանակին՝ մեր երկրին մէջ: Փարիզ Հայոց եկեղեցւոյ աւագանին, հետեւելով մեռելաթաղներու օրինակին, պիտի քառապատիկ յուզարկաւորութեան եւ հոգեհանգիստի կրօնատուրքը, այս կերպով, եկամուտի կարեւոր յաւելում մը ձեռք բերելով... ազգասիրաբար:

Սիրով մոլորածներ եւս պիտի կենան, քանի մը ամսուան փոխած «օրիորդ»ի մը համար անձնասպան ըլլալու հնոյիչն: Կարգ մը «բարի–զաւակ»ներ, որոնք, ազգութիւնը երեսի վրայ ձգած իրենց ծնողքին համար մեծաշուքով յուզարկաւորութիւն մը պիտի կատարէին, եւս պիտի կենան այդ ցուցամոլութենէն: Պարզ թաղումով մը պիտի բաւականան՝ «լուսահոգին այսպէս կը փափաքէր» մը նետելով մէջտեղ:

..

Վերջապէս, բժիշկներու իրարանցում մը պիտի սկսի: Այցեդին համրելու ժամանակ պիտի չգտնեն անոնք: Մարդիկ՝ մեռնելէ աւելի յուզարկաւորութեան վախէն, լուէ կճուելու պարագային իսկ, բժիշկի պիտի վազեն....

Կ'ըսեն թէ այս անպատեհութիւններէն զերծ մնալով՝ օգտուելու համար, աչքերս եւ զործը դիտցող ճարպիկներ, յուզարկաւորներու բարձրացումէն առաջ, այս աշխարհքէն կծիկը դնելու պատրաստութիւն կը տեսնեն:

Կ. ՊԵՏՈՒՐ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

G. B. S., G. WELLSի ՄԱՍԻՆ

Ականաւոր գրագէտ Ճորճ Պէրնարդ Շօ գնահատական մը տորդաբերած է Նիւ Սթէյթսմէն շաբաթաթերթին մէջ H. G. Wellsի մասին:Կը քաղենք:

Ուէլզ ենթլմէն մը չէր: Ո՛չ ոք իրմէ աւելի լաւ կը հասկնար ազնուականութիւն բառին իմաստը, բայց ան ո՛չ կրցաւ, ո՛չ ալ ուզեց ազնուականի դեր կատարել: Ո՛չ մէկ ընդունակութիւն ունէր ընկերութեան պայմանագրական դիրքերէն մէկը զբաւելու: Դպրոցի տնօրէն պիտի ըլլար, եղաւ գիտութեան ուսուցիչ: Տիքընսին ու Քիփլինկին պէս, իր ետին ձգեց ամէն բան ու եղաւ ժողովրդական վիպագիր՝ նիւթական մտահոգութենէ զերծ եւ ընկերութեան լայն շրջանակները բաց իր առջեւ: Երբեք չապրեցաւ ենթլմէնի մը նման. չմնաց խանութպանի աչկերտ, ո՛չ ալ դասատու. աշխարհի վրայ չկայ մէկը որուն նմանէր. նմանեցաւ միայն ինքիրեն: Ու որքա՜ն զբաւիչ էր: Բայց չափազանց չհասաւ: Այս երեւոյթը չհիթութեան կը մատնէր անոնք որ կր ճանչնային զինքը իրբեւ երիտասարդ հանճար մը՝ պատժուած չքաւորութենէն ու անյայտութենէն: Իրականին մէջ անդուլի առաջին «հրաժարականներու տեղատարափ» մը պիտի թափէր եւ բազմաթիւ կմախքներ իրենց դագաղներով՝ «ՀԱՃ»ի գրասենեակներուն առջեւ պոչ պիտի բռնէին անդամ արձանագրուելու համար անոր, Հայաստան ներգաղթելու յոյսով:

Այս օրերս սակայն, վերի անպատեհութիւններուն վրայ, ուրիշ մըն ալ կ'աւելնայ, մարդը մեռնելէ խրտչեցնելու հանդամանք ունեցող, որուն համաձայն, մեռելաթաղ ընկերութիւնները իրենց դագաղաբնակ յաճախորդներուն ուղեւորութեան «սակաւիներըը պիտի բարձրացնեն եղեր՝ առ այժմ հարիւրին երկու հարիւր համեմատութիւնով»:

Այս լուրը մեծ յուզում պատճառած է դամբանաբնակներու մէջ: Անոնք կը վախնան եղեր, որ իրենց ողջ սերելիները, յուզարկաւորութեան ծախքին ծանրութիւնը նկատի առնելով, խուսափին մեռնելէ եւ զերեզմանատունները փակուին, առ ի չգոյէ յաճախորդի:

Վախ կայ որ մեռելոց սենտիֆան մրթմրթկ դուրմարթ Պ. Զօպանեանի նախագահութեան տակ, եւ բողոքէ այս յաւելումին դէմ: Թերեւս որոշում տրուի հոն, մահադուլ հռչակելու: Քանի մը դիակներ ալ պատգամաւոր ներկայանան «Քսանմէկերու» ժողովին՝ բողոքելու համար այս անզգութ պահանջքին դէմ...

Ուրիշ կարգ մը նպաստաւոր կամ ոչ հետեւանքներ ալ կը նախատեսուին այդ առթիւ: Ժողովուրդը պիտի խուժէ, զերեզմաննոցներու մօտիկը բնակարաններ վարձելու, որպէսզի, մահուան պարագային, պէտք չեսնուի յուզարկաւորութեան ընկերութիւններու դիմելու: Բարեկամներ եւ ազգականներ, դագաղը ձեռքով բռնած, փոսին եղերքը կրնան տանիլ, ինչպէս բարի սովորութիւն էր ժամանակին՝ մեր երկրին մէջ: Փարիզ Հայոց եկեղեցւոյ աւագանին, հետեւելով մեռելաթաղներու օրինակին, պիտի քառապատիկ յուզարկաւորութեան եւ հոգեհանգիստի կրօնատուրքը, այս կերպով, եկամուտի կարեւոր յաւելում մը ձեռք բերելով... ազգասիրաբար:

Սիրով մոլորածներ եւս պիտի կենան, քանի մը ամսուան փոխած «օրիորդ»ի մը համար անձնասպան ըլլալու հնոյիչն: Կարգ մը «բարի–զաւակ»ներ, որոնք, ազգութիւնը երեսի վրայ ձգած իրենց ծնողքին համար մեծաշուքով յուզարկաւորութիւն մը պիտի կատարէին, եւս պիտի կենան այդ ցուցամոլութենէն: Պարզ թաղումով մը պիտի բաւականան՝ «լուսահոգին այսպէս կը փափաքէր» մը նետելով մէջտեղ:

..

Վերջապէս, բժիշկներու իրարանցում մը պիտի սկսի: Այցեդին համրելու ժամանակ պիտի չգտնեն անոնք: Մարդիկ՝ մեռնելէ աւելի յուզարկաւորութեան վախէն, լուէ կճուելու պարագային իսկ, բժիշկի պիտի վազեն....

Կ'ըսեն թէ այս անպատեհութիւններէն զերծ մնալով՝ օգտուելու համար, աչքերս եւ զործը դիտցող ճարպիկներ, յուզարկաւորներու բարձրացումէն առաջ, այս աշխարհքէն կծիկը դնելու պատրաստութիւն կը տեսնեն:

Կ. ՊԵՏՈՒՐ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԶԷՅԹՈՒՆ, Բ. հատոր, Տ. Գէորգեան, պատկերազարդ· Տպ· Տէր Ցակոբեան:

Հաշտութեան ժողովին մէջ

Միջերդաժողովին քաղաքական ու հողային յանձնախումբը ուրբաթ օր առաջին անգամ ըլլալով զբաղեցաւ իտալական դաշնագրին համար առաջարկուած չարք մը բարեփոխումներու քննութեամբ: Ժողովը 2 ու կէս ժամ յատկացուց նախարանին առաջին երեք յօդուածներու ուսումնասիրութեան: Ի վերջոյ, 9ի դէմ 11 քուէով անգամ մը եւս հաստատեց որ Իտալիա Դաշնակիցներուն դէմ պատերազմ հռչակած ըլլալով պատասխանատու եւ յանցաւոր կը նկատուի: Ցետոյ միաձայնութեամբ քուէարկեց այն որոշումը որուն մէջ Դաշնակիցները կ'ընդունին որ Իտալիոյ համակամաւոր մարդերը օգտակար դեր մը կատարած են ի նպաստ Միացեալ Ազգերուն:

Դաշնագիրներուն ամբողջութեան համար սեղանի վրայ բերուած են ոչ նուազ քան 250 բարեփոխումներ որոնք հետզհետէ նկատի պիտի առնուին պատկան յանձնախումբերուն կողմէ: Շատ հաւանական կը թուի որ առաջարկուած բանաձեւերը բուռն վիճաբանութեանց տեղի տան: Դաշնագիրներու նախագիծերը պատրաստուած ըլլալով Զորս Մեծ պետութեանց կողմէ, այս վերջինները առանց բացառութեան, պիտի ընդդիմանան եթէ փոքրերը աշխատին անտեսել իրենց հեղինակութիւնը: Բանաձեւերէն մէկը կը պահանջէ որ Թրիէսթէի վարչութեան պատասխանատու ըլլայ Ազահովութեան Միջհուրդը եւ Զորս Մեծերը վէթոյի իրաւունքէն զրկուին: Երկրորդ բանաձեւ մը կ'առաջարկէ որ իտալական դաղութներուն մասին որոշելիք բոլոր որոշումներուն համար եօթը ազգերէ բաղկացած յատուկ յանձնաժողով մը նշանակուի: Երրորդ մը կը զբաղի դաշնագիրներու վերաքննութեան հարցով: Աւստրալիա կ'առաջարկէ որ պայմանագիրը կողմերը յանձն առնեն դրական միջոցներ ձեռք առնել Թրիէսթէի ազատ հողամասին ամբողջութիւնը եւ քաղաքական անկախութիւնը պահպանելու համար: Տոքթ. Էվըթ, Աւստրալիոյ պատուիրակը, բացատրեց մամուլի ներկայացուցիչներուն թէ իր նպատակն է սահմանել Զորս Մեծերու հեղինակութիւնը Ազահովութեան Միջհուրդին նկատ: Մ. Միւութիւնը բուռն կերպով պիտի հակառակի այս առաջարկին: Անգլիա եւ Ամերիկա չընդդիմանալով հանդերձ Թրիէսթէի վարչութեան մէջ փոքր պետութեանց մասնակցութեան, ամէն մէկուն ձեռք պիտի առնեն անխափան պահելու համար Զորսերու հեղինակութիւնը: Տոքթ. Էվըթ դիտել կուտայ որ բոլոր դաշնագիրներն ալ պէտք է նկատի ունենան օրուան պայմանները եւ պետութիւնները պէտք է խուսափին այն սխալներէն որ գործուեցան Վերսայլի մէջ 1919ին: Հաւանական կը նկատուի որ Միջհրդաժողովը ձեւ մը գտնէ ապահովելու համար Զորս Մեծերու միաձայնութիւնը դաշնագիրներու գործադրութեան մէջ:

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԳՕՏԻՆ ՄԻՋՈՑ ԿԸ ՋԻՆՈՒԻՆ(?)

Լոնտոնի թերթերը չհնդալից յայտնութիւն - ներ կ'ընեն երկու օրէ ի վեր Գերմանիոյ ռուսական գօտիին մէջ կատարուող կարգ մը երեւոյթներու մասին: Համաձայն լաւատեղեակ աղբիւր - ներու տեղեկութեանց խորհրդ. իշխանութիւնները մեծ քանակութեամբ զէնք, ռազմանիւթ, թնդա - նօթ, արդիական օդանաւեր ու առագանաւային բարդ գործիքներ կը հինեն Աբեւել. Գերմանիոյ նախկին զինարանները եւ գործարաններուն մէջ, բռնարարելով 1945 Օգոստ. 2ին Փոցտամի մէջ ստորագրուած համաձայնութիւնը որ կ'արգիլէր օդտագործել այդ հաստատութիւնները: Ճիշտ է որ ռուսական իշխանութիւնները չեն թոյլատրեր Դաշնակիցներուն մուտքը իրենց գօտիէն ներս, բայց անգլիական մամուլը կը պնդէ որ իր ստացած տեղեկութիւնները ստոյգ են եւ մանրամասնորէն կը յիշէ անունները այն գործարաններուն ուր այդ զէնքերը կը պատրաստուին: Տէյլի Թէլէկրաֆի զիւանագիտական աշխատակիցը դիտել կուտայ այս առթիւ որ ամիսներ առաջ երբ Ռուսերը կը բողոքէին բրիտանական գօտիին մէջ զերման զինուորներու ենթադրեալ ներկայութեան դէմ, առաջարկ եղաւ Մոսկուայի կառավարութեան որպէսզի հոս պետութիւններու ներկայացուցիչներէն խառն յանձնաժողով մը նշանակուի՝ դրաւեալ շրջաններու այցելելու և գերմանիոյ զինաթափումին ընթացքը տեղեկագրելու համար: Մոր. կառավարութիւնը ընդդիմացաւ՝ պահանջելով որ յանձնաժողովը հզբաղի ո՛չ - զինուորական ճարտարարուեստի զինաթափումով: Անգլիա եւ Ամերիկա տարօրինակ դասն այս առարկութիւնը եւ վէճը յանձնուեցաւ արտաքին նախարարներու նկատառման (Յուլիս 10), բայց որեւէ լուծում չստացաւ: Կ'ըսուի թէ զործարաններու աշխատաւորներէն շատերը «ծպտուած» զերման մասնագէտներ են՝ ենթակայ մասնաւոր հոգածութեան. լաւ սնունդ կը ստանան եւ լաւ կը վճարուին: Գերման ընկերվարական կուսակցութեան պաշտօնեաները կը պատմեն թէ ռուս գիտունները հեւ ի հեւ կ'աշխատին կատարելագործելու համար V.4ը որ պիտի կրնայ ժամական 400 մղոն արագութեամբ մեկնիլ իր կայանէն:

ԱԼՃԵՐԻՈՅ ՎԱՐՉԱՁԵՒԸ

Երէկ դրած էինք թէ Սահմանադիր ժողովը վիճաբանութեան ենթարկեց Ալճերիոյ հարցը:

Օրանի երեսփոխանը, Տիկ. Սփորթիս, պահանջեց Ալճերիան նկատել տարբեր երկիր մը եւ ոչ թէ Ֆրանսայի «երեք նահանգները», — պէտք է որ Ալճերիան ունենայ իր սեփական ազգային կեանքը:

Տըմիւզուա պահանջեց արտբերէնը պաշտօնական լեզու յայտարարել, քաղաքական բանտարկեալները ազատ արձակել, արտօնել արաբական ժողովրդական կազմակերպութեանց գործունէութիւնը:

Մօսք առաւ նաեւ Ֆէրհաթ Ապպաս, որուն ճառը բաւական աղմուկ յարոյց,— պահանջեց Ալճերիա մը դաշնակցային կապերով Ֆրանսայի միացած, եւ ոչ թէ անկախ՝ ինչպէս կը պահանջեն անջատողականները:

Վիար յայտարարեց թէ համայնավար կուսակցութիւնը անջատողական տրամադրութիւններ ցոյց տուած է Ալճերիոյ մասին:

Տըփրէօ, ներքին նախարարը, մէկիկ մէկիկ քննութեան առաւ ճառախօսներուն տեսակէտները,— ինչպէս կարելի է ինքնավարութիւն տալ Ալճերիոյ, երբ մէկ միլիոն Ֆրանսացիներ կ'ապրին այնտեղ:

Հակառակ այս իրերամերժ տեսակէտներուն, 33ի դէմ 525 ձայնով (չախչախիչ մեծամասնութիւն) վստահութիւն յայտնուեցաւ եւ պաշտօն տրուեցաւ կառավարութեան՝ պատրաստելու համար Ալճերիոյ դոյավիճակին կանոնադրութիւնը:

ԱՆԳԼԻԱ ԵՒ ԵԳԻՊՏՈՍ

Անգլիոյ և Եգիպտոսի միջեւ ամիսներէ ի վեր տեւող բանակցութիւնները յանկարծ խզուեցան այս շաբթու: Լոնտոնի քաղաքական շրջանակներուն մէջ դիտել կը տրուի որ ծանրակշիռ կացութիւն մը ստեղծուած է ու տակաւին կարելի չէ ըսել թէ դէպքերը ինչ ընթացք պիտի առնեն եթէ երկու կողմերն ալ պնդեն իրենց պահանջներուն վրայ: Եթէ խզումը ամբողջական ըլլայ, այն առեն Անգլիա պիտի սահիպուի պահանջել գործադրութիւնը 1936ի դաշնագրին որ ի զօրու կը մնայ մինչեւ 1956: Այդ պարագային Անգլիա պիտի չարունակէ զինուորական ուժ պահել Սուէզի շրջանակին մէջ, իսկ Եգիպտոս հաւանաբար վէճը պիտի յանձնէ Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութեան՝ իր յոյսը դնելով Արաբական Դաշնակցութեան աջակցութեան վրայ: Վէճին առթիւ ստած են դաշնագրին հետեւեալ պայմանները. — Անգլիա կ'առաջարկէ Եգիպտոսը պարպել դաշնագրին վաւերացումէն եօթը տարի վերջ, Եգիպտոս կը պնդէ որ բրիտանական ուժերը հեռանան մէկ տարուան ընթացքին: Եգիպտոս կ'առաջարկէ որ դաշնագրին ստորագրութենէն անմիջապէս յետոյ պայմանագիր կողմերը բանակցութեանց ձեռնարկեն քննելու համար Սուտանի խնդիրը որ կրնայ կարդադրուիլ միայն այդ հողամասը կցելով Եգիպտոսին: Ինչ կը վերաբերի Եգիպտոսի պաշտպանութեան հարցին, գահիրէի կառավարութիւնը համաձայն է որ խառն յանձնաժողով մը զումարուի ապահովութեան միջոցներու մասին խորհրդակցելու համար: Համաձայն է նոյնպէս որ բրիտանական ուժերը Եգիպտոս մնանեն երբ երկիրը ուղղակի վտանգի տակ է: Անգլիա կը պահանջէ Եգիպտոս վերադառնալ այն պարագային երբ յարձակման ենթակայ է Միջերկրական Արեւելքի երկիրներէն որեւէ մէկը: Հաւանական չէ որ Անգլիա զինուժներ բնէ այս կէտին մէջ:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ ՀԱՐՑԻՆ քննութեան համար ծրագրուած համագումարը տեղի պիտի ունենայ Սեպտեմբերի սկիզբը: Կ'ըսուի թէ Անգլիոյ արտաքին նախարարութիւնն ու գաղութներու պաշտօնատուներ համակարծիք չեն: Առաջինը կեցած է այն տեսակէտին վրայ թէ պէտք է սահմանափակել Պաղեստին հաստատուող Հրեաներու թիւը համաձայն 1939ի որոշումին, իսկ երկրորդը կը պաշտպանէ Պաղեստինի բաժանումին առաջարկը:

ԱՆԳԼԻՈՅ ԹԵՐԹԵՐԸ, որոնք պատերազմին սկիզբէն ի վեր կը հրատարակուէին կրճատուած ծաւալով — չորս էջ, բայց Թայմզէն — Սեպտ. 22էն ետք լոյս պիտի տեսնեն աւելի բազմաթիւ էջերով: Պիտի աւելնայ նաեւ շրջաբերութեան հանուած թերթերուն քանակը:

ԱՌԻՏՐԱԿԱՆ ԴԱՇՆԱԳԻՐ մը ստորագրուեցաւ ոնցեալ Զորեքշաբթի օր Մոսկուայի մէջ՝ Ռ. Միութեան եւ Տանըմարքայի միջեւ: Ռ.Մ.Միութեան կողմէ դաշնագիրը ստորագրած է Ա. Միկոյեան:

ՀՌՈՄԷն կը հեռագրեն թէ իտալական կառավարութիւնը պարենաւորման դժուարութեանց եւ բնակարանային տագնապի պատճառով, մերժեց ընդունիլ այն 25.000 Հրեաները, որոնք կը դրտնուին Աւստրիոյ մէջ, հակառակ ամերիկեան կառավարութեան սպիպումին:

ՐԱՖՖԻի որդին, Արշակ Րաֆֆի, որ ռուսերէնի դասախօս էր Լոնտոնի Քինկզ Գոլէճի մէջ, կը տեղեկանանք թէ մեռած է անցեալ շաբթու: Յուղարկաւորութիւնը կատարուած է Օգոստոս 20ին, երեքշաբթի, Լոնտոնի եկեղեցիին մէջ: Հանդուցեալը ազգային կեանքէ բոլորովին քաշուած էր, եւ երբեք նմանութեան եղր չունէր իր եղբօրը՝ Արամ Րաֆֆիի, որ իր ամբողջ կեանքը նուիրած էր ազգին:

ԵՒՐՈՊԱՀԱՅ ԹԵՄԻ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱԿԱՆ պատուիրակ Արտաւազդ Արք. Սիւրմէեան, այսօր, կիրակի, պիտի քարոզէ Փարիզի եկեղեցիին մէջ, ուր պիտի կարդացուին նաեւ Հայրապետական երկու կոնդակները: Իսկ 1 Սեպտեմբերի կիրակին՝ պիտի կատարէ իր անդրանիկ պատարագը:

Տէր եւ Տիկին Հրանդ Անտոնեան **500** եւ Տիկ. Սիրանոյշ Շիրինեան **300** Ֆրանք կը նուիրեն Ֆր. Կ. Խաչին Տիկ. Մարիամ Սամուէլեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի: Ստանալ Ցառաջէն:

Հ.Յ.Դ. ՐԱՖՖԻի խումբին ժողովը 29 Օգոստոս, Հինգշաբթի, ժամը 8.45ին, Ընկերվարական-ներու սրահին մէջ, 9, Rue Victor Massé.

Հայրենիք մեկնելէ առաջ
Կիրակի 25 Օգոստոս ժամը 15ին
Սալ Սթալինկրատ, Արնուվիլ լէ Կոնէս
ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ
Ազնաւուրեան Ամոլին կողմէ, մասնակցութեամբ **Roche** եւ Շ. Ագնաւուրի եւ բարեհամ մասնակցութեամբ յայտնի դերասան Ա. Գմբէրեանի: Ժողովրդական երգեր, պատկերներ «Անուշ»էն եւ Սայաթ Նովայէն:

ՎԱՆԱՆՑ, Իզիէօ — Տէր եւ Տիկ. Մարգարեան եւ զաւակները, այրի Տիկ. Զ. Աբիասեան չնորհակալութիւն կը յայտնեն Վանանի Հ.Յ.Դ. Քրիստափոր Կոմիտէին եւ բոլոր ընկերներուն որ իրենց եղբօր եւ հօրեղբօր՝ Անդրանիկ եւ Վեհանուշ եւ իրենց երկու ձաղուկներ՝ Փիրայր եւ Համբիկ Մարգարեանի (զոհ 1944 Օգոստ. 15ի ռմբակոծութեան) մահուան երկրորդ տարելիցին առթիւ այցելեցին գերեզման ծաղկեպսակով:

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ
ՃԱՇԱՐԱՆ CHEZ ARTHUR (ՑԱՐՈՒԹԻԻՆ)
28 Rue Ramponneau, Métro Belleville. Tél. Men. 64-47
Արեւելեան եւ եւրոպական համեղ կերակուրներ, քնարիր օդի եւ ցած պատճառներ: Հինգշաբթի օրը փակ է:

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ, **ALLO, ALLO, Tél. 857.31**
ԲԱՑՈՒԱԾ Է, չատ մատչելի պայմաններով
Վ. ՎԱՐԴԱՆԱՃԵԱՆԻ
կառատունը (garage), **20, Rue Berlioz, NICE**
ԲՈԼՈՐ ԱՌՈՒՄԱՒՈՒՆ եւ նորոգութիւններու համար դիմել վերոյիշեալ հասցէին: Բաց է ամբողջ գիշերը:

Ուշադրութի՛ւն կօշկակարներուն

Ունինք կաշիի վաճառատուն Crepin *եւ* Tannerie: *Ձեր բոլոր գնումներու համար դիմեցէք Ց. Գ. Փափազեան վաճառատունը*, 223 rue Tolbiac, Paris(13), Tél. Gob. 64–54: *Բաց է ամէն օր ժամը* 8էն 12 *եւ* 14էն 18, *գոց է ուրբաթ եւ շաբաթ օրերը: Հաղորդակցութիւն՝* métro Tolbiac, Place d'Italie, Glacières:

ՄԵԹԱՔԱՆԱԿԻ ՅԱՏՈՒԿ ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ
Կերպասի, պատրաստ հագուստի Ալգասեան բամպակեղէնեներու, պօնեթքրրիի մեծաքանակ վաճառում: Ապսպրանքները կ'ընդունուին նամակով եւ հեռախօսով՝ Վիէն **6-54**:
ԴԻՄԵԼ Ն. ԱԼԻՔՈՄԱՆԵԱՆԻ
71bis Rue Boson, Vienne (Isère)

AIX-LES-BAINSԻ ՄԷՋ
ՀԱՅԿ. ԵՒ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՃԱՇԱՐԱՆ
ՏԷՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆ **ԽԱՉԱՏՈՒՐԵԱՆՑ**
Aix – les - Bainsի աշխարհահռչակ **Mont - Révard**ի թելէֆերիկի կայանը, ուր պիտի վայելէք հաճելի օդ, հազուագիւտ տեսարան մը եւ բոլոր նրբաճաշակները գոհացնող արեւելեան եւ եւրոպ. համեղ կերակուրներ, օդի, աղանդեր եւայլն:
Կէսօրէ վերջ թէյ եւ պար մինչեւ առաւօտ

Le Gérant : H. AGONEYAN
Imprimerie DER-AGOPIAN, 17 Rue Damesme – 13e

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE

HARATCH - Fondé 1925 - R. C. S. 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

17, Rue Damesme — PARIS (13e)

Tél.: GOB. **15-70** — C. C. P. Paris **1678-63**

ԲԱԺԵՆ. Տար. 750, 6ամս. 400, Արտասահման 1000 ֆրանք

Mardi 27 Août 1946 Երեքշաբթի **27** Օգոստոս

ԽԶ. ՏԱՐԻ — 18e Année N° 4785 – Նորշ թիւ **424** Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ՝ **3** ֆր.

Խորհրդաժողովի պատասխի վէջ

ԻՆՉ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐ ՏՐՈՒԵՑԱՆ ՄԻՆՉԵՒ ԱՑՍՕՐ

Յուլիս 29ին էր որ սկսաւ Փարիզի Խորհրդաժողովը քննելու համար Զորս Մեծերու նախաձեռնութեամբ պատրաստուած դաշնագիրներու նախագիծերը: Ուրեմն, չորս շաբաթէ ի վեր մեծ ու պզտիկ 21 պետութիւններ ժողովի նստած են, որպէսզի ձեւ մը գտնեն ու վերահաստատեն բնականոն յարաբերութիւններ յաղթական ու պարտուած ժողովուրդներու միջեւ: Որեւէ զրական արդիւնք տուա՞ծ են ճառերն ու վիճաբանութիւնները: Ամէնէն լաւատես չըջանակներուն մէջ անգամ պատասխանը ժխտական է: Հարցուցէք, օրինակ, ամե – րիկեան ու անգլիական մամուլին յայտնի ներկայացուցիչներուն — ոմանք իրենց թերթերուն դիւանագիտական աշխատակիցները — թէ ի՛նչ կարծիք ունին Խորհրդաժողովին ընթացքին ու ելքին մասին: Պիտի ստանաք պատասխան մը որ մխիթարական չէ: Ծօչափեցէք աւելի համեստ լրագրողներու տեսակէտները. մխաճայնութեամբ պիտի բացատրեն թէ այս մէկը հաշտութեան խորհրդաժողով չէ բառին ընկալեալ իմաստով, այլ տեսակ մը կրկէս ուր օրուան երեւելիները ամէն ճիզ կը թափեն ժամանակ չահելու համար: Եթէ միջոցներ ունիք մօտենալու աւելի չոշտոն պետական անձերու կամ քաղաքական գործերու հմուտ մարդոց, փորձեցէք հասկնալ թէ յաջողութեան ինչ յոյսեր կը ներշնչէ այս Խորհրդաժողովը: Այս վերջիններուն պատասխանն ալ պիտի ըլլայ նոյնքան բացասական: Անգլիոյ արտաքին նախարարութեան նախկին պաշտօնատարներէն մէկը, լորտ Վէնսիթարթ, որ անշուշտ քաղաքական գործերու մասնագէտ մըն է եւ ծանօթ դիւանագիտութեան բոլոր խաղերուն և գաղտնիմարզանքներուն, դիտել կուտար, տակաւին անցեալ շաբթու, թէ ներկայ Խորհրդաժողովը երբեք չի նմանիր իր նախորդներուն թէ իր որակով եւ թէ իր վայելչութեամբ եւ սարքուած է անշուշտ, որպէսզի Մեծերը ժամանակ ունենան նոր ծրագիրներ մշակելու համար:

Լիւքսէնպուրկի Պալատին աշխատանքներուն ուշադրութեամբ հետեւող հասարակ մահկանացուն ալ հետզհետէ կը յանգի այդ եզրակացութեան: Խորհրդաժողովը երկու չաբաթ վիճաբանեցաւ ներքին կանոնագրին մանրամասնութեանց շուրջ — երկու երրորդի մեծամասնութիւն թէ պարզ մեծամասնութիւն: Երրորդ չաբաթը յատկացուած էր պարտուած երկիրներու պատուիրակութեանց երկարաշունչ ճառերուն: Անցեալ չաբաթ քաղաքական եւ հողային յանձնախումբերը սկսան դաշնագիրներու քննութեան յօդուած առ յօդուած: Իտալական դաշնագիրը ունի 78 յօդուած, Ֆինլանտականը՝ 34, ռումանականը՝ 38, Հունգարականը՝ 37 եւ պուլկարականը՝ 36: Աւոր վրայ բարդեցէք յաւելուածներն ու առաջարկուած բարեփոխումները՝ պատկերը ամբողջացնելու համար: Կարգ մը պատուիրակներ, չափազանց բծախնդիր կամ կռուազան, մածունին մէջ մազ փնտռելու ճիզ մը կ'ընեն բողոքելով դաշնագիրներուն ամէնէն աննշան մարամասնութեանց դէմ:

Ի՞նչ երեսյթներու կը վերագրեն Խորհրդաժողովին մինչեւ այսօրուան անյաջողութիւնը: Ընդհանրապէս դիտել կը տրուի թէ ներկայ Ազիսպաղատը վերածուած է տեսակ մը հրապարակային ժողովի: Իրաւ է որ հանրութիւնը իրաւունք չունի իր նիստերուն ներկայ գտնուելու, բայց բոլոր վիճաբանութիւններն ու քուէարկութիւնները կը կատարուին մամուլի ներկայացուցիչներուն առջեւ: Այս ձեւով Խորհրդաժողովը կորնցուցած է իր վեհութիւնը: Ուշադրութիւն գրաւած է նաեւ այն պարագան որ Խորհրդաժողովին սկիզբէն մինչեւ այսօր Անգլիոյ եւ Մ. Նահանգներու դիւանագիտները մտերմական զրոյց ունեցած չեն Մոլոթովի հետ: Վերոյիլի Խորհրդաժողովին չատ մը փշոտ հացեր լուծուած են նրբանցքներուն մէջ կամ լոյս ճաշկի, Ջեմսոնոյի, Ուիլսընի եւ Օրլանտոյի մտերմիկ խօսակցութեանց ընթացքին:

Անյաջողութեան պատճառներէն մէկն է ուրիշ աւելի կարեւոր երեւոյթ մը: 1919ին Դաշնակից – ները հիմնական տեսակէտ մը ունէին—լինքնորոշման իրաւունք տալ բոլոր ժողովուրդներուն: Այս օր կեդրոնական ծրագիր մը չկայ եւ Արեւմուտքն ու Արեւելքը կը հետեւին տարբեր ճամբաներու: Ն. Միութիւնը Եւրոպայի վերակազմութեան համար կը հետապնդէ քաղաքականութիւն մը որ երբեք չի նմանիր Անգլիոյ եւ Ամերիկայի ուղեգծին: Երկու ընդդիմադիր կողմերը տարբեր կերպով կ'ըմբռնեն ազատութիւնն ու արդարութիւնը: Որ մըցակցութիւն մըն է որ տեղի կ'ունենայ: Պետութիւնները ալ բաժնուած են երկու խմբաւորում – ներու — 15ի դէմ 6՝ Խորհրդաժողովին մէջ կամ՝ Խորհրդաժողովէն դուրս: Մի մոռնաք նաեւ փոխադարձ կասկածամտութիւնն ու 3րդ պատերազմի մը հաւանականութիւնը որոնք միտք կը պղտորեն: Տակաւի՛ն Գերմանիոյ խնդիրը սեղանի վրայ եկած չէ: Որչա՞փ պիտի տեւէ այս Խորհրդաժողովը: Ամիսնե՞ր — թերեւս մինչեւ Նոյեմբեր, Դեկտեմբեր — եթէ չյետաձգուի Միացեալ Ազգերու Ժողովը որ տեղի պիտի ունենայ Սեպտ. 23ին Նիւ Եորքի մէջ: Մոլոթով կը թելադրէ յետաձգել, իսկ Պրնըզ ու Պէվին հակառակ ըլլալով այդ ծրագրին, կ'առաջարկեն ներկայ Խորհրդաժողովին աշխատանքները թողուլ յանձնաժողովներուն եւ Լիւքսէնպուրկի չքախումբը փոխադրել Նիւ Եորք: Անշուշտ, ամերիկեան հողին վրայ չարունակելու համար վիճաբանութիւններուն «մնացորդացը»...

ՍՕՍԻ

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԲԱՆՈՒԿ ԱՌՈՒՏՈՒՐ ՄԸ

Ո՛չ, չգուշակեցիք, ոչ ադամանդի, ոչ գորգի մասին է խնդիրը, ոչ իսկ կօշկակարութեան եւ դերձակութեան, թէեւ նոյնիսկ շահաբեր է, վըստահ եղէք: Լսած չէ՞ք անցագրի առուտուրը: Այո՛, ժամանակին, Պոլիս, Պիրէոս թէ Պէյրութ, շոգենաւային գործակալներ կային Ամերիկայ երկրին համար (կարծեմ «Սմսար» կ'ըսէին ասոնց, ներողութիւն, «սանսար» ըսելս եկաւ, ինչ որ է), իրենց չէին հաշեր ճամբորդները ասոնց ձեռքէն: Նոր ժամանակներու առուծախը,— միշտ անցագրի մասին է խօսքը — նուազ շահաբեր չէ այս անգամ երկու կողմին համար, դրամը մեծ դեր մը չունի առեղս, բայց ի՛նչ հաշիւներ, ի՛նչ հիւանդ մնացած պարտքեր, ի՛նչեր, ինչե՛ր չեն կարգադրուիր...:

Մեր Ամերիկայ Երկիրը կ'ուզեն երթալ,— օրինաւոր եւ օրինեալ որոշում: Նոյնիսկ գերագոյն պարտականութիւն: Գնա՛, եղբայր, շենցուր հայրենիքդ, տա՛ր զաւակներդ. օդը, ջուրը, երկինքն իսկ պիտի ներշնչեն զանոնք հայ մեծնալու, ա՛լ վախ չունիս որ սրճարաններն անկիւնէն «ներկերու տուփեր» ձեռք զարնեն էու գանձերուդ, ոչ ալ աղջկանդ «փաքրոն»ը սարսափի տակ պիտի պահէ ձեզ: Այո՛, ծայրէն պիտի սկսիս, բայց ե՞րբ Հայը կանգնած է զոհողութեան առջեւ, մանաւանդ իր հարեւնիքին համար...:

Քարտզս հոգիշահ հոս կանգ կ'առնէ, երբ աչք մը կը նետեմ «զանգուածային հրաժարածներու» ցուցակի մը վրայ: Ի՞նչ շուտ յուսահատեցար, պիտի ըսէի: Ո՛չ, օրինականե՞ր բաջալերող որբա՞ն ուճիմ աչքիս առջեւ, մանաւանդ երբ խնդիրը համբերութեան մասին է: Արուեստագէտ ես, գրագէտ, դերասան, բանաստեղծ, նկարիչ, եւայլն, եւայլն, ծերացած, հիւանդ, մոռցուած ու անպէտ:

Աչքիդ առջեւէն շարան շարան կ'անցնին հայրենիքիդ գեղեցիկ տեսարանները, հեռուէն իսկ ներշնչող: Երբեմն փափաքը կ'ուներաս պոռալու — Անգամ մը երթա՛մ, ի՛նչ հոյակապ գիրքեր պիտի գրեմ, մանաւանդ եթէ նամբորդութիւնս ձրի ըլլայ: Հապա Սեւանի հանգստարա՞նը, վաստակաւոր գրագէտի կամ դերասանի տիտղո՞սը իր յարակից թոշակով: Այս երազները իրականացնելու համար, սակայն, անցագրի պէտք կայ, ի՞նչպէս ձեռք անցընել, «սանսար»ները արբուն կը հսկեն:

Մի՛ անհոգիկիր, առ գրիչդ ձեռք, բանի մը յօդուած, թէ՛ածներդ լզէ, հայհոյէ՛, չրհանգիստներու պէս, սողա՛ բիչ մը փորիդ վրայ, ներկայացում մը տուր՝ ուր արցունքը խառնուի կաթստակէզ բացագանչութիւններուդ, ծախէ շուկայէն ածան գնած «դիմադրականի վկայականդ» կամ լամբակիդ «կռնակ»ը, եղաւ գնաց, անցագիրդ պատրաստ է, նոյնիսկ համագումարներու համար: Այո՛, կարեւոր պարագայ մըն է այս վերջինը, որովհետեւ վիզդ «երթ ու դարձի» կ'ըլլայ այս անգամ:

ՍՕՍԻ

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ԵՒ ԸՆԹԵՐՑՈՂՆԵՐՈՒՆ

*Ցառաջ Սեպտ. 1էն սկսեալ պիտի ծախուի հատը **4** ֆրանքէն, ինչպէս բոլոր օրաթերթերը:*

*Բաժանորդագրութիւն՝ տարեկան **1000** ֆր., վեցամսեայ՝ **500**: Արտասահման՝ **10** տոլար:*

Լիթվինով պաշտօնական

Մոսկուա. Հետաքրքրական Գործակալութիւնը, ինչպէս նաեւ Մոսկուայի ձայնասփիւռը կը տեղեկացնեն թէ Մաքսիմ Լիթվինով՝ արտաքին փոխ–նախարարը պաշտօնական եղած է Իրեն կը յաջորդէ Անգլիոյ խորհ. դեսպանը, Ֆէոտոր Կուզէվ և Թուքիոյի նախորդ դեսպանը, Նագուլ Մալիք: Յաւելուածական մանրամասնութիւններ կը պակսին: Լոնտոնի եւ Փարիզի քաղաքական շրջանակներուն մէջ զանազան մեկնութիւններ կուտան այս անակնկալ հրաժարականին մասին: Կը կարծուի թէ Լիթվինովի մեկնումը կը նշանակէ որ Ն. Միութիւնը աստիճանաբար պիտի հետեւի մեկուսացման քաղաքականութեան մը՝ հեռանալով միջազգային բոլոր հիմնարկութիւններէն: Տեսակ մը նահանջ դէպի 1939ի օրերը երբ, Մունիխի կարգադրութենէն ետք, Մոսկուա տեսնելով որ անկարելի է համաձայնութեան եզր մը գտնել արեւմտեան պետութեանց հետ, կնքեց ծանօթ համաձայնութիւնը Գերմանիոյ հետ: Կրնայ ըլլալ նաեւ որ Փարիզի ներկայ Խորհրդաժողովին ընթացքը այն համոզումը ներշնչած ըլլայ խորհ. կառավարութեան թէ դործակցութեան չրջանը այլեւս իր վերջակէտին հասած է:

Համաձայն Լոնտոնի մամուլին, Լիթվինով անկեղծօրէն կը հաւատար Ռուսիոյ եւ արեւմտեան պետութեանց դործակցութեան եւ միշտ պաշտպանած է այն տեսակէտը թէ Ն. Միութիւնը պատրաստ է անդամակցիլ Ազգերու Դաշնակցութեան— անցեալին մէջ — եւ Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութեան: Կը թուի թէ, կ'աւելցնեն անգլիական թերթերը, իր հեղինակութիւնը հետզհետէ նուազած էր վերջերս: Քաղաքական Բիւրօն երեք տարբեր տեսակէտներ ունի.— Ա.— Ռուսիան կրնայ համաձայնիլ քաղքենի պետութեանց հետ. Բ. — Ռուսիան չի կրնար համաձայնիլ դրամատիրական աշխարհի հետ, որուն հետ իր բախումը անխուսափելի է. Գ.— Պատերազմ մը արեւմտեան երկիրներուն հետ անխուսափելի է, սակայն Ռուսիան պէտք է համբերէ 10—15 տարի եւ պատրաստուի: Լիթվինով կը հաւատար առաջին տեսակէտին: Սթալին, աւելի չափաւոր քան իր դործակիցները, կը նախընտրէ սպասել, իսկ Վիշինսքի համոզուած է որ համաձայնութիւնը անկարելի է: Լիթվինովի հրաժարումը կը զուգադիպի վերջերս Ուկրանիոյ ընկերվարականներու «մաքրա – դործումին»:

Լիթվինով հրեայ է ծագումով և 70տարեկան: Եղած է յայտնի յեղափոխական գարական չրջանին ու վարպետ դիւանագէտ յեղափոխութենէն յետոյ: Արտաքին նախարար էր մինչեւ 1939 երբ իրեն կը յաջորդէր Մոլոթով: Իր չանքերուն չնորհիւ էր որ Մ. Նահանգները ճանչցան Ն. Միութիւնը 1933ին (Նոյ. 16): Ինքն էր որ նոյն տարին սուորագրեց բարեկամութեան դաշինքը Մուսոլինիին հետ եւ 1934ին՝ ղրկդ դաշնագիրներ Լեհաստանի եւ Ռումանիոյ հետ: Լիթվինովն էր որ առաջին անգամ յայտարարեց թէ «խաղաղութիւնը անբաժանելի է» եւ առաջարկեց ամբողջական դինաթափում բոլոր երկիրներուն համար:

Նեղուցներու հարցը

Ի՞ՆՉ Կ'ԸՍԵՆ ԹՈՒՐՔԵՐԸ

Գրած էինք թէ Թուրքերը մերժեցին ռուսական առաջարկները Նեղուցներու պայմանագրին վերաքննութեան մասին: Շաբաթ օր, Անգարայի կառավարութիւնը մամուլին յանձնեց իր պատասխանը:

Գաղտնիք մը տալու համար վէճին, ուրեմն ռուսական առաջարկներուն եւ թրքական տեսակէտներուն մասին, կը ներկայացնենք Նեղուցներու պայմանագրին յօդուածները առանձին, եւ ռուսական առաջարկները առանձին:

Նեղուցներու ներկայ պայմանագրին տրամադրութիւնները.—

Յօդ. 1.— Նաւարկութիւնը ազատ է Նեղուցներուն մէջ:

Յօդ. 2.— Նեղուցները բաց են, կարգ մը նաւերու մասին որոշ վերապահութեամբ, բոլոր աղգերու նաւերուն առջեւ, խաղաղութեան ժամանակ:

Յօդ. 3.— Ազդութեան մասին տահմանափակում չկայ նախորդ յօդուածներուն մէջ:

Ռուսերը կ'առաջարկեն.—

Յօդ. 1.— Նեղուցները պէտք է միշտ բաց ըլլան բոլոր ազգերու առեւտրական նաւերուն առջեւ:

Յօդ. 2.— Նեղուցները պէտք է միշտ բաց ըլլան Սեւ ծովու եզերքը գտնուած պետութեանց պատերազմական նաւերուն առջեւ:

Յօդ. 3.— Ուրիշ պետութեանց պատերազմական նաւերուն համար Նեղուցներէն անցքը պէտք է արտօնուի կարգ մը ճշտուած պարագաներու մէջ միայն:

Թուրքերը կը պատասխանեն.—

Ռուսերու երեք առաջին առաջարկներու մասին խօսելով, Թուրք կառավարութիւնը կը մնայ այն տեսակէտներուն վրայ, զորս պարզած է Միացեալ Նահանգներուն, ի պատասխան ամերիկեան

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՀԱԿԱՀԱՅ ԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ Լոճստոնի մասուլին մէջ
(1940—1941)

Յառաջի անցեալ հարթ օրուան թիւին մէջ խմբագրութիւնը ծանօթութիւն մը ուղղուցած էր Լոնտոնի Տէյլի Կրափիքին յօդուածին տակ՝ յիշելով որ պատերազմի ամէնէն տաք օրերուն ալ Թայմզի Պոլսոյ թղթակիցը զանազան հէքեաթներով կ'աշխատէր տարակոյս արթնցնել դաշնակից երկիրներու մէջ հայ ժողովուրդին հաւատարմութեան մասին: Աւելորդ չեմ նկատեր կարգ մը մանրամասնութիւններ ղրկի առնել այդ անփառունակ եղբեւդթին մասին որուն մէջ յանցաւորը դժբախտաբար միայն կիսապաշտօն օրկանը չէր:

Հայերուն դէմ սուտ յօդ լուրեր հրատարակել սկսան, ամէնէն առաջ, Լոնտոնի ժողովրդական թերթերը, ընդհանրապէս իրարմէ արտատպելով: 1940ի Մայիս 27ին Նիւզ Քրոնիքլ, ազատականներու օրկանը որ տարիներ շարունակ նպաստաւոր կերպով արտայայտուած էր մեր մասին, կը հրատարակէր «ղպայացունց» լուր մը իր Պոլսոյ Թղթակիցէն՝ հաւաստացնելու համար թէ «Թուրքիոյ գերմանոյ դերման գործակալները չոգեպինդ կ'աշխատին՝ Պոլսոյ Հայերէն հինգերորդ գունդ մը կազմելու համար»: Լեզուանի թղթակիցը կ'աւելցնէր նաեւ որ Հայերը, կատաղի հակաթուրք ըլլալով, ընդունակ են ամէն միջոցի դիմելու՝ Թուրքիան հարուածելու համար, ներսէն թէ դուրսէն:

Կարելի չէր առանց վրդովումի կարդալ այս հէքեաթը եւ զամբիւղը նետել թերթը: Խմբագրութիւնը պէտք է ստանար արժանի պատասխանը: Այս տողերը ստորագրողը անձամբ ներկայացաւ խմբագրապետին, նախ բողոքելու համար որ լուրը հրատարակուած էր առանց ստուգելու ճշմարտութիւնը եւ յետոյ պահանջելու համար որ հերքում մը հրատարակուէր յաջորդ օրը, թերթին նոյն էջին վրայ: Անգլիացի խմբագրապետը վճռապէս մերժեց հետեւանք տալ մեր խնդրանքին, թէեւ չմոռցաւ, դիւանագիտօրէն, ցաւ յայտնել կատարուած իրողութեան համար: Ստիպուած էինք ուրիշ դուռ զարնել եւ անպայման բողոքել այդ հակահայ ելոյթին դէմ:

Նամակ մը խմբագրեցի եւ ուղարկեցի Թայմզին: Այդ նամակին մէջ յայտնելէ յետոյ «հայ ժողովուրդին խոր վրդովումը իր մասին, անգլիական մամուլին մէջ հրատարակուած յերիւրածոյ ամբաստանութեանց առթիւ», կը բացատրէի թէ «կատարուածը կը նկատէինք թշնամական արարք մը հայ ազգին դէմ — որ հաւատարմօրէն ծառայած էր Դաշնակիցներուն եւ քաջաբար կռուած էր անոնց հաշուոյն նախորդ պատերազմին — եւ կրնար անբաղձալի հետեւանքներ ունենալ դաշնակից երկիրներու մէջ բնակող մեր հայրենակիցներուն համար: Կը չեշտէի մանաւանդ որ «անխորհուրդ քաղաքականութիւն էր աւելի եւս սաստկացնել հայ եւ թուրք վէճը հրահրելով անոնց փոխադարձ ատելութիւնը»: Թայմզ կը հրատարակէր այս պատասխանը իր 1940ի Յունիս 1ի թիւին մէջ:

Դրեթէ ամբողջ տարի մը անգլիական մամուլը չհետաքրքրուեցաւ մեզմով, կամ գոնէ շատ քիչ առիթներով յիշեցին մեր անունը: Բայց 1941ի գարնան ծայր տուաւ նոր «արշաւանք» մը մեղի դէմ թէ անգլիական եւ թէ ամերիկեան մամուլին մէջ: Անգլիոյ բոլոր թերթերը սկսան անվերապահօրէն հրատարակել Թրքական շրջանակներէ ներշնչուած կամ ուղղակի Անգարայէն հասնող բոլոր հակահայ լուրերը — Հայերը հինգերորդ գունդին կը պատկանին, գերմանասէր են եւ ամէն տեղ կը ծառայեն Գերմանիոյ շահերուն: Մանրախոհ Թայմզն ալ դժբախտաբար մասնակցեցաւ այդ խաչակրութեան: Չէի կրնար անտարբեր մնալ: Եւ ահաւասիկ 1941 Յունիս 19ին Թայմզ կը հրատարակէր հետեւեալ նամակս խմբագրականէն երկու սիւնակ անդին: Կը թարգմանեմ ամբողջութեամբ. —

«Թայմզ»ի խմբագրութեան.

«Եթէ հաւատ ընծայենք վերջերս անգլիական եւ ամերիկեան մամուլին մէջ լոյս տեսնող առաջնակարգ հակումներ ունին ներկայ պատերազմին մէջ: Ձեր թերթն ալ իր Մարտ 14ի, Մայիս 5ի եւ Յունիս 24ի թիւերուն մէջ ակնարկութիւններ ըրաւ այս մասին: Ամերիկեան պարբերաթերթ մը «ղպայացունց յայտնութիւն» մը կ'ընէ ան խմաւոյով թէ Նացիները Հայերուն դիմած են հինգերորդ գունդի դեր կատարել տարու համար անոնց՝ խոստանալով հայկական անկախ պետութիւն մը իբրեւ վարձատրութիւն իրենց գործակցութեան:

Ուժգնօրէն կը բողոքեմ այս չարամիտ ամբաստանութեանց դէմ որոնք բոլորովին անհիմն են եւ ներշնչուած ըլլալով կարգ մը հակահայ շրջանակներէ, կը մատնեն դիտաւորեալ այլ ապարդիւն ճիգ մը պաղտնի յառաջ բերելու համար Հայ ժողովուրդին եւ Մեծն Բրիտանիոյ ու իր Դաշնակիցներուն միջեւ: Գերմանիոյ վերջին 60-70 տարուան «գրոհ դէպի Արեւելք»ի քաղաքականութեան ծանօթ որեւէ մէկը բացայայտօրէն գիտէ թէ որքան անհեթեթ է ամբաստանել Հայերը հակաժողովրդավար գործունէութեամբ: Տեղի անձկութիւնը թոյլ չի տար որ փաստաթուղթերու լոյսին տակ հաստատեմ թէ յաջորդական գերման կառավարութիւնները ինչ վերաբերում ցոյց տուած են Հայ ժողովուրդին հանդէպ: Կը բաւէ միայն յիշել որ Գերմանիոյ պետական անձնաւորութեանց յայտարարութիւնները, Պիզմարքէն մինչեւ Պէթման-Հոլվէգ, ինչպէս նաեւ գերմանացի հոյլ մը փիլիսոփաներու քարոզութիւնները ո՛չ մէկ կերպով կրնայի է ներկայացնել իբրեւ աւտոմոնական համակրանքի արտայայտութիւններ մեր ժողովուրդին հանդէպ: Ո՛չ մէկ պատճառ կայ ենթադրելու համար թէ Գերմանիոյ ներկայ վարիչները պիտի չհետեւին իրենց նախորդներուն քայլերուն՝ երբ Հայերը խնդրոյ առարկայ են:

Հայ ժողովուրդը նախորդ պատերազմին մէջ կռուեցաւ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի կողքին՝ Հ. Ց. Դաշնակցութեան գլխավորութեամբ: Հաշտութեան խորհրդաժողովներուն մէջ Հայերը մոռացումի դատապարտուեցան: Քաղաքակիրթ մարդկութիւնը մոռցաւ եւ՛ Հայ ժողովուրդը եւ՛ այն ողբերգութիւնը որ իրեն բաժին ինկաւ: Եւ սա — կայն մենք անխախտ պիտի մնանք մեր այն հաւատքին մէջ թէ ճնշուած ժողովուրդներու ազատագրումը, ինչպէս նաեւ արդարութեան եւ ազատութեան սկզբունքները կրնան իրագործուիլ միմիայն Դաշնակիցներու յաղթանակով»:

Ստորագր. Ծ. Մ.

Այս նամակին հրատարակութենէն ետքն էր որ դադրեցաւ խաչակրութիւնը գոնէ Անգլիոյ մէջ: Չի մոռնամ յիշելու որ խմբագրութիւնը պայման դրած էր որ դրութիւնը ստորագրէի ի դիմաց Հ. Ց. Դաշնակցութեան. այդպէս ալ ըրի:

Ծ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԽՆԴԻՐԸ

Լոնտոնի Ֆըի Եիւրըփ ամսաթերթը իր վերջին թիւին մէջ կը հրատարակէ Արեւելեան հարցին նուիրուած երկարաշունչ յօդուած մը. կը քաղենք զլխաւոր մասերը.—

Արեւելեան խնդիրը լուծելու համար երկու տարբեր ձեւեր առաջարկուեցան առաջին Մեծ Պատերազմէն վերջ: Մէկը Սեւրի դաշնագիրն էր որ յաջորդելով բրիտանական եւ ռուսական 1915ի ծրագրին, նպատակ ունէր քայքայելու Թուրքիոյ անկախութիւնը: Մ. Քէմալի շարժումը, ինչպէս նաեւ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ ծագած տարակարծութեանց պատճառաւ մեծ պետութիւնները ի վերջոյ հաշտուեցան անկախ Թուրքիոյ մը գոյութեան գաղափարին հետ՝ վեր ի վայր ըրջելով նախորդ կարգադրութիւնները: Առաջին Մեծ Պատերազմէն ետք Ռուսիա կ'աշխատէր Թուրքիան սահմանափակել Անատոլուի մէջ՝ հեռացնելով այդ երկիրը բաց ծովերէն, Նեղուցներէն եւ Սեւ ծովէն: Արեւելեան կողմը ունենալով Ռուսիան, իսկ հարաւէն սահմանակից ըլլալով անգլիական, ֆրանսական, յունական եւ իտալական տուած - ուածքները, Թուրքիա պիտի դադրէր որեւէ դեր կատարելէ՝ Մերձաւոր Արեւելքի մէջ եւ պիտի իջնէր Ալպանիոյ աստիճանին: Բայց յեղափոխութիւնն յետոյ, ռուսական քաղաքականութեան փոփոխութեան եւ այլ պատճառներու բերումով, Թուրքիա յաջողեցաւ պահել իր դոյութիւնը իբրեւ անկախ ազգ: 1915էն 1923 Թուրքիոյ ամէնէն վտանգաւոր թշնամին Մեծն Բրիտանիան էր որ յետագային զարձաւ անոր դաշնակիցը եւ պաշտպանը: Ռուսիա, սակայն, փոխեց իր ուղղութիւնը երկրորդ պատերազմի ընթացքին ու վերսկսաւ Սեւրի քաղաքականութիւնը՝ Թուրքիոյ հանդէպ: Կրօնական շարժառիթները որոնք մեծ դեր կատարած էին մինչեւ 19րդ դարու վերջերը եւ ներկայ դարուն ակիզբը Ռուսիոյ հակաթուրք դաղափարականութեան մէջ և որոնք պատճառ դարձան որ Դաշնակիցները իրենց զլխաւոր նպատակներէն մէկը ընեն Թուրքիոյ Հայ փոքրամասնութեան ազատագրումը, որեւէ արժէք չեն ներկայացներ այսօր: Միւս կողմէ ազգային հարցը, այսինքն, փոքր ազգութեանց անկախութիւնն ու «ազատագրումը» այն զրզռապատճառներն են որոնք դէպի Իրան, Իրաք ու Թուրքիա կ'առաջնորդեն Ռուսիոյ ներկայ քաղաքականութիւնը:

Ռուսիա կը հետապնդէ այսօր հետեւեալ զլխաւոր նպատակները.— Ա.— Հիւս. Իրանի մէջ ստեղծել ինքնավար Ատրպատական մը: Բ.— Պահանջել Կարսի եւ Արտահանի նահանգները: Գ.— Պահանջել Սեւ ծովի շրջանէն Թրքական հողամասի մը կցումը Վրաստանին: Դ.— Պահանջել Թըրքահայաստանի կցումը Խ. Հայաստանին: Ե.— Ստեղծել Քիւրտիստան մը՝ Իրաքի եւ Թուրքիոյ սահմաններուն վրայ: Թրքական, Իրանեան, Իրաքեան եւ սուրիական այս հողամասերը միասին հաշուելով կ'ունենանք 240.000 քառ. մղոն տարածութիւն մը՝ տասը միլիոն բնակիչներով: Համաձայն Խ. Միութեան ծրագիրներուն, այս հողերուն շնորհիւ է որ Ռուսիա պիտի ծաւալի դէպի հարաւ, արաբական աշխարհը, պիտի պաշարէ Թուրքիան չորս կողմէն՝ իր մէջ առնելով մահմետական ըն-

---

գարձակ զրջանները, իբրեւ յաւելուածական մաս բաղմացեղ ու բազմակրօն Միութեան: Ռուսիա միեւնոյն ծրագիրը ունէր առաջին պատերազմին: Երբ կռիւը պայթեցաւ 1914ին, Հայկ. Հարցը մեծապէս կը զբաղեցնէր Մեծ պետութիւնները, մանաւանդ որ նախընթաց երկու տասնեակ տարիներուն Թուրքերը ահաւոր ջարդեր կազմակերպած էին: Թրքահայաստանի մէջ տեսակ մը ինքնավարութիւն հաստատելու ծրագիրը յաջողութեան համբոյն մէջ էր. զլխաւոր դերը այդ ծրագրին մէջ պիտի կատարէին Անգլիան եւ Ռուսիան:

Պատերազմի յայտարարութեան առջի մէկ օրէն Դաշնակից երկիրները սկսան ներկայացնել հայկական նահանգները Թուրքիայէն անջատելու պահանջը — այդ նահանգները պիտի կցուէին կամ Ռուսահայաստանին եւ կամ անոնք մաս պիտի կազմէին անկախ հայկ. պետութեան մը: Ռուսական յեղափոխութեան պայթումը ջուրը ձգեց բոլոր տրամադրելի հողամասերը եւ ազդութիւնները Ռուսիոյ մականին տակ կեդրոնացնելու ծրագիրը: Այնատեն Հայերը — մանաւանդ արտասահմանի հայ կազմակերպութիւնները—եռանդագին աշխատանքի լծուեցան ստեղծելու համար «Մեծ Հայաստան» մը, անկախ թէ Թուրքիայէն եւ թէ Ռուսիայէն, իրարու միացնելով երկու Հայաստանները Այդ օրերուն Հայերուն Թիւը երկու միլիոն կը հաշուէին: Փոքրամասնութիւններն ալ միանուն առնելով նոր պետութիւնը պիտի ունենար 3էն 4 ու կէս միլիոն բնակչութիւն մը: 1919ի Հաշտութեան Խորհրդաժողովին հայկ. պատուիրակութիւն մը պաշտօնապէս ընդունուեցաւ: Հայերը ներկայացուցին յուշագիր մը — քարտէսի մը հետ միասին — որ կը ճշդէր հայկական պետութեան սահմանը Ռուսաստանէն մինչեւ Միջերկրական: Եթէ նոյնիսկ ռուսական յեղափոխութիւնը պայթած չըլլար, այդ ծրագիրը պիտի չիրականանար: 1916ի գաղտնի համաձանութեամբ Փոքր Ասիոյ հիւսիսային մասը կը ստանային Ֆրանսան և Անգլիան, իսկ Ռուսիոյ բաժին կը մնար միայն այդ հողամասին հիւս. մասը առանց Միջերկրականի: Կը թուի թէ այսօր պայմանները աւելի նպաստաւոր են Ռուսիոյ յառաջխաղացումին համար, քանի որ Իտալիան պարտուած երկիր մըն է, իսկ Ֆրանսան կորսնցուցած է Սուրիոյ և Լիբանանի հոգատարութիւնները: Մեծն Բրիտանիան թէեւ չատ աւելի տկար քան առաջ, կը թուի ըլլալ միակ կարեւոր — բայց ոչ այնքան ուժեղ — հակառակորդը Խ. Միութեան յառաջխաղացումը կասեցնելու համար:

Կարսը և Արտահանը այն միակ շրջաններն են որոնց համար խորհ. կառավարութիւնը արդէն պաշտօնական պահանջ մը բանաձեւած է: Թուրք կառավարութիւնը կը բացատրէ թէ ազգային ինքնութիւնը չունի այդ նահանգներուն մէջ:

Հայաստանի խնդիրին մէջ, խորհ. կառավարութեան վերաբերմունքը թելադրուած է միւս միեւնոյն սկզբունքէն — պայքարիլ Բրիտանիոյ դէմ:

1919—20ին Թուրքիոյ մէջ պայթեցաւ Մուսթաֆա Քէմալի ազգային շարժումը բողոքելու համար Սեւրի դաշնագրին դէմ: Թուրք ազգայնականները պատրաստ էին կռուելու Ցոյներուն դէմ, որոնք Անգլիոյ պաշտպանութեան տակն էին, եւ գրաւել Պոլիսը որ բրիտանացի ծովային ջինուորներու կողմէ գրաւուած էր: Որքան ալ տկար, խորհ. կառավարութիւնը չուզեց առիթ փախցնել օգնելու Մուսթաֆա Քէմալի հակաբրիտանական մղումին: Հայկական փոքրիկ հանրապետութեան ռուսական վերջնագիրը մը տրուեցաւ՝ ազատ անցք պահանջելով ազգայնական Թուրքիոյ օգնութեան երթալու համար: Բոնութեան տակ ընդունուեցաւ այդ վերջնագիրը եւ ի վերջոյ Թուրքերը յարձակեցան Հայաստանի վրայ եւ վերագրաւեցին Կարսի նահանգը, մինչ Հայաստանի հիւսիսային մասը դարձաւ Խ. Միութեան Հայ Ընկերվարական Հանրապետութիւն: Իրականին մէջ Հայերը զոհ - ուեցան Բրիտանիոյ դէմ սովետաւթուրք Դաշնակցութեան մը երեսէն:

Բայց անմիջապէս որ պատմութեան էջը փոխուեցաւ եւ Մոսկուայի կառավարութիւնը Սէն Փեթերսպուրկի աւանդութեան վերադարձաւ, Թուրքիան դարձաւ թշնամի: 1940էն ի վեր խորհ. կառավարութիւնը կը քաջալերէ հայկական ազդանշանականութիւնը եւ Մեծ Հայաստանի հին ծրագիրը կը վերարծարծուի Երեւանի եւ Մոսկուայի մէջ:

Կարսի եւ Արտահանի պահանջը պաշտօնական է. սակայն անպաշտօն նեցուկը Եղիպտոսի, Ամերիկայի հայ խմբակներն են, ինչպէս նաեւ խորհրդային մամուլի եւ ձայնասփիւռի ջերմ պաշտպանութիւնը: Նախորդ պատերազմէն վերջ պահանջուած Ոսիլսընեան սահմանները չեն որ կ'ուզուի կցել Խ. Միութեան (Հայ ՍՍՌ), բայց զարձեալ կարեւոր հողամաս մըն է որ պիտի պարունակէ բացի Կարսի նահանգէն, Թրքական վիլայէթներէն Էրզրումը, Վանը, Պիթլիսը (Մուշ) եւ Տրապիզոնը:

1914ին Ռուսիոյ եւ Թուրքիոյ միջեւ համաձայնութիւն գոյացաւ մեծ հողամասի մը համար (109.000 քառ. մղոն) ուր Ռուսիան պիտի ստանձնէր Հայերու պաշտպանութիւնը:

1919ին Փարիզի Հայ Ազգային Պատուիրակու-

թիւնը Մեծ Հայաստանի մը ընդարձակ ծրագիրը ներկայացուց որ կ'ներկարէր ռուսական սահմանէն Սեւ ծով եւ մինչեւ Միջերկրական՝ Ասանայի եւ Ալեքսանդրէթի նաւահանգիստները:

Այս բոլորին ամէնէն տկար կէտը հոն է որ այս շրջաններուն մէջ Հայերու թիւը չափազանց քիչ է: Տմարդի եւ դաժան միջոցներով անհետացան: 30 տարիէ ի վեր Թուրքեր կը բնակին հոն, որու կգումը 10. Ռուսիոյ կը նշանակէ ոչ թէ Մեծ Հայաստանի մը տեղծումը այլ նոր ազգային փոքրամասնութեան մը երեւան գալը 10. Միութեան մէջ: Հայկական կազմակերպութիւնները արտաքսումի մէջ, եռանդով կ'աշխատին «Մեծ Հայաստան»ի մը ծրագրին ի նպաստ: Մորմ. կառավարութիւնը պատրաստ է դիւրութիւններ տալու դաղթողներուն վերադառնալու իրենց «Նոր Տունը»:

ԳԻՏԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

Լուսնկան ալ ... յեղափոխական

Տարօրինակ երեւոյթ մը լրջօրէն կը զբաղեցնէ աստղագէտները — անցեալ տարի, անծանօթ օր մը, լուսինը հասարակածէն անցեր է պայմանադրական ժամէն 16 ժամ աւելի կանուխ: Ցետոյ, շարք մը անսովոր երեւոյթներ կը պատահին երկրագունդին վրայ՝ չփոթութեան մատնելով դիտուները:

Անգլիոյ պահակատոր աստղագէտը հետեւեալ բացատրութիւնները կուտայ այս մասին.—

Լուսինը իր ճամբան կորնցուցած չէ, բայց վերջերս դժուարացած է նախատեսել իր դիրքը: Ճանցաւորը լուսինը չէ, այլ երկիրը: Բնականաբար լուսնին դիրքը ճշտօրէն հաշուելու համար, գիտութիւնը կ'ենթադրէ որ օրուան երկարութիւնը կը փոխուի երկու տարբեր ձեւերով: Նախ՝ ամէն հարիւր տարին երկվայրկեանի մը երկու հազարերորդին չափ կ'աւելնայ այդ տեւողութիւնը: Հասարակ մահկանացուին համար այս անկանոնութիւնը կրնայ աննշան ըլլալ, բայց աստղագէտը տարբեր կերպով կը մտածէ: Մեր աստղագիտական արձանագրութիւնները 2000 տարուան հնութիւն ունին: Ուրեմն եթէ պահ մը ենթադրենք թէ օրուան տեւողութիւնը կայուն մնացած է, այն ատեն այդ ժամանակաշրջանին վրայ հաշուելով, պէտք է ընդունինք որ լուսինը իր ընթացքը փոխած է 135 վայրկեան: Օրուան տեւողութեան մէջ պատահած այս խանգարումը աղաղային չատ մեծ կարեւորութիւն պիտի ունենայ, որովհետեւ երկիրը չափունակարար պիտի դանդաղի եւ իր մխինդն կէսը միշտ պիտի դառնայ լուսնին, ինչպէս այս վերջինը միայն մէկ երեսը ցոյց կուտայ մեզի: Երբ այս բանը պատահի, օրը եւ ամիսը հաւասար երկարութիւն պիտի ունենան եւ իւրաքանչիւրը պիտի հաւասարի մեր ներկայ 47 օրուան: Ի՞նչ պիտի պատահի օրական ութ ժամ աշխատելու ծրագրին, երբ իւրաքանչիւր օր պիտի ունենայ ո՛չ թէ 24, այլ 1128 ժամ: Բայց հոգ մի ընէք, այս արտասովոր երեւոյթը տեղի պիտի ունենայ հազարաւոր տարիներ վերջը:

Օրերը կ'երկարին լուսնին քաշողական զօրութեամբ առաջ եկող մակընթացութեան երկրի վրայ ունեցած չփոթին պատճառաւ: Մակընթացութիւնը կը սանձէ երկրին չարժումը եւ հետեւաբար կը դանդաղեցնէ անոր ընթացքը: Կան նաեւ ուրիշ անկանոնութիւններ. օրերը երբեմն կ'երկարին, երբեմն կը կարճընան, թէեւ այդ փոփոխութեանց հետեւանքը չատ անկարեւոր է մեր առօրեայ կեանքին համար: Դիտուիլունը ,սակայն, տարբեր հաշիւներ ունի: եթէ կեդրոնական Ասիոյ բարձրաւանդակը ծովուն մակարդակին իջեցնել կարելի ըլլար, հետեւանքը օրուան տեւողութեան վրայ պիտի ըլլար ոչ աւելի քան երկվայրկեանին երկու հազարերորդը: Կարելի չէ անշուշտ դիւրաւ ըմբռնել այս երեւոյթը, բայց կը թուի թէ երկիրը երբեմն կը մեծնայ, երբեմն կը պզտիկնայ — մօտաւորապէս 6 մատնաչափ: Գիտական աշխարհը նոր ժամացոյց մը ունի որ կրնայ չափել երկրին անճշտապահութիւնը՝ մինչեւ մէկ երկվայրկեանին մէկ հազարերորդ դպայնութեամբ: Անցեալ տարի Սեպտեմբերին օրերը երկարեցան յանկարծ մէկ երկվայրկեանի երեք հազարերորդ յարաբերութեամբ. ու այդ ժամացոյցը կրցաւ հաշուել ճշդրտօրէն:

Իրա՞ւ է որ արտասովոր փոփոխում մը յառաջ եկած է այն անիւին վրայ որ կը բաժնէ իրական հիւսիսը մագնիսական հիւսիսէն: Անգլիացի աստղագէտը կը բացատրէ թէ փոփոխութիւն յառաջ եկած չէ, այլ կողմնացոյցին ասեղը մէկ տեղէն միւսը տարբեր ուղղութիւն ցոյց կուտայ: Օրինակ, 1540ին Լոնտոնի մէջ ասեղը իրական հիւսիսէն հօթը աստիճան դէպի արեւելք հակած էր: 1618ին՝ 11 աստիճան: Ցետոյ սկսաւ հետզհետէ արեւմուտք դալ, այնպէս որ 1655ին ճիշտ իրական հիւսիսին վրայ էր: 1820ին 24 աստիճան արեւմուտք ծռած էր, հիմա 10 աստիճան միայն: եթէ դարձեալ սկսի դէպի արեւելք հակիլ, 2020 թուականին է որ ճշդրտօրէն պիտի նշանակէ հիւսիսը:

Ճի՞շտ է որ անցեալ տարի դարունը սկսաւ Մարտ 20ին, այսինքն օր մը կանուխ՝ արեւին մակերեսին վրայ պատահած նոր երեւոյթի մը պատճառաւ:

Աստղագէտը կը պատասխանէ. — Որեւէ անբնական բան պատահած չէ: Գարունը կը սկսի երբ արեւը կ'անցնի Հասարակածէն՝ հարաւէն դէպի հիւսիս: Այդ ժամանակը կը փոխուի տարուէ տարի, համաձայն մեր օրացոյցի հաշիւներուն: Պատճառը հետեւեալն է — տարին մօտաւորապէս — բայց ո՛չ բացարձակօրէն — 365 օր եւ 6 ժամ է:

Իրա՞ւ է որ երկիրը դէպի հիւսիս կը յառաջնայ՝ թնդանօթի մը ռումբին արագութեամբ:

Պատասխան.— Երկրին չարժումը չատ բարդ է: Նախ կը դառնայ արեւուն բոլորտիքը մէկ երկվայրկեանին մէկ 18 մղոն արագութեամբ: Ցետոյ, Արեւը կը յառաջնայ համաստեղութեան մէջ ու միասին կը տանի երկիրը դէպի Հերակլէսի համաստեղութիւնը՝ մէկ երկվայրկեանը 13 մղոն արագութեամբ: Աւելցուցէք նաեւ որ Արեւը ինքը չրջապատող աստղերով կը սուրայ դէպի աստեղային տիեզերքը մէկ երկվայրկեանը 150 մղոն արագութեամբ: Բայց մեր տիեզերքը այնքան մեծ է որ Արեւը 250 միլիոն տարիի պէտք ունի անոր ծիրին չուրջ դառնալու համար: Երկիրը միջոցին մէջ կը դառնայ անընդդատելի կերպով աւելի արագ քան համբաւաւոր V 2ն:

ՔԱՂՀԱՆ

Ա. ձայնուղ

Փա՞ռք Օդոստոսին. փրկարար ամիս: Աչխարհը դարձնող տասներկու «Մեծ»երուն ամէնէն խղճամիտը որ, փնտռուած հանդիսան ու ազատու – թիւնը կը չնորհէ, աչխատանոցներու կամ դրա – սենեակներու մէջ, հանապազօրեայ հացին պայքարով յոգնարեկ՝ մարքերուն կամ մկաններուն, աչքերուն կամ մտաներուն:

Օդոստոս, արձակուրդ, իրարու հոմանիչ, երբ դրիչ ու բրիչ, մուրճ ու ասեղ պահ մը կը լքեն օձիքը մարդ մեքենային: Գիւղեր ու քաղաքներ կը պարպուին՝ լեցնելու համար ուրիչ գիւղեր կամ քաղաքներ: Շրջանային եռուզեռ բոլոր կայարաններուն մէջ: Շոգեկառքեր կը սուրան չորս ուղղութեամբ՝ տարբեր հորիզոններու ծարաւի ճամբորդներով: Տեսակ մը զօրաչարժ, առանց համազգեստի ու հրացանի:

Բնութեան հրաչալիքներ՝ լեռ ու ղաչտ, ծով ու ծովափ կեանքի հեչտութիւնը կը պարգեւեն, բանակալ աչխատութեան զերի մահկանացուին: Երդ, պար ու նուագ, ինքնամոռացութեան աչխարհը կը փոխադրեն առօրեայ կեանքի հոգերով մտատանջ բամութիւններ: Մերկութիւն մը, չատ անդամ Ադամ ու Եւայի նախանձն իսկ զրդռող, կը տիրապետէ ամենուրեք: Օրուան հերոսը՝ ինչպէս միշտ, դրամը. հասարակ թուղթ մը, քանի մը դիներով ու նկարներով, եւ սակայն... քանի զայն ուժգին «ճօճես», այնքան լայնօրէն կը վայելես, ինչպէս մարդկային, նոյնպէս բնութեան հաճոյքները...

Ի՞նչ փոյթ սակայն, Օդոստոսը կը մեռնի յամրարար ու իր հետ վաղը, արձակուրդները երազ միայն պիտի դառնան... Երկարաձիգ ծխնելոյզներէն թանձր սեւ ծուխը զարձեալ պիտի բարձրանայ մտայղօրէն, նման ամպերու կոյտի, պողպատն իսկ փշրող դժոխային մեքենաներէն մինչեւ անմեղունակ դրամեքենան զարձեալ պիտի դործեն անդադար. մէկ խօսքով կեանքի պաքարը նորէն պիտի վերսկսի չոգեպինդ, իբրեւ սիսիփեանք ապագայ արձակուրդի յոյսը միայն ունենալով...:

Գեղամ Տէր Անդրէասեան

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

«Ճառաչ»ի մէջ կարդացի «Յանասորի Արշաւանքի» մասին յիչողութիւնները բախտի բերումով կենդանի մնացած Յանասորցու, որ չատ հետաքրքրական էր: Այս առթիւ մի քանի ճչտումներ.—

1) Կրետացին (Բաղդասար Միրզեան), ռուսական բանակում պինուորական ծառայութիւնը յաջողութեամբ վերջացրած ենթասպայի աստիճանով տուն վերադարձաւ: Աչխատանք փնտռելու պատրուակով Բաղու դնաց, որտեղից եւ անցաւ Պարսկաստան եւ զոհուեց Յանասորում:

2) Մկրտիչ Սուլթանեանը, ծերունի հօր միակ զաւակը, նոյնպէս Ղզլարցի, Բաղդասարի մանկնեւրց քիչ առաջ նոյնպէս գործ փնտռելու պատրուակով հեռացաւ տնից եւ զոհուեց Յանասորում:

Այսպիսով, Հիւսիսային Կովկասում ընկած մեր փոքրիկ՝ երեք հազարնոց Ղզլարը Յանասորի Արշաւանքին երկու զոհ է տուել:

3) Գալով փոքրիկ Կարոյին (Համբարձում Ադաթանեան), այս Հաշտարխանցի, ռուսախոս, կեանքի վայելքները այնքա՜ն սիրող երիտասարդը Յանասորի Արշաւանքից յետոյ վերադարձաւ Կովկաս եւ հրաչալի պաչտօն ունէր Բաղու, Կրասիլնիկեանների նաւթահանքում: Եղբօրս՝ Գրիգոր Ադաթանեանի եւ ամուսնուս՝ Աբրահամ Գիւլխանդանեանի մտերիմ ընկերն էր: Սպանուել է ոչ թէ Պոլիս, այլ յետադայում զոհ գնալով ցարական Ռուսաստանի «արդարադատութեան»:

Հայկանոյշ Գիւլխանդանեան

Խորհրդային կարգուսարքը

Ամերիկեան թերթ մը կը գրէ.—

Սմէն երկրի մէջ քաղաքական կարգուսարքին ու վարչական մեքենային մէջեւ տարբերութիւն մը կայ: Ս. Միութեան մէջ այդ տարբերութիւնը չատ մեծ է որովհետեւ համայնավար կուսակցութիւնը վարադոյրին ետեւէն գործող կառավարութիւն մըն է որ կը կատարէ անուանական կառավարութեան գործը:

Համայնավար Կուսակցութիւնը.— Ունի վեց միլիոն անդամ (1940ին 3 ու կէս միլիոն էր) եւ ան է որ կը նշանակէ Միութեան Համայնավար կուսակցութեանց ընդհ.ժողովը: Այս վերջինը իր կարգին կ'ընտրէ կեդրոնական Կոմիտէին 71 անդամները (68ը զրեթէ ձայն չունին), որոնք կը վարեն կուսակցութեան աչխատանքները: Կեդրոնական Կոմիտէն սակայն իր իրաւասութիւնները կը փոխանցէ կուսակցական երեք տարբեր մարմիններու — 1.— Փոլիթբիւրօ (Քաղաքական Բիւրօն որ կը բաղկանայ 14 հոգիէ եւ կը վարէ Միութեան ներքին ու արտաքին քաղաքականութիւնը (աչխարհի մէջ չկայ երկիր աւելի զօրաւոր կազմակերպութիւն մը) . 2.— Օրկբիւրօն որ կուսակցութեան վարիչ մարմինն է եւ 3.— Քարտուղարութիւնը որուն հինգ անդամները կը կառավարեն Օրկբիւրօն:

Պետութիւնը.— Երկրին 200 միլիոն բնակչութեան 102 միլիոնը կ'ընտրեն երկու Գերագոյն Խորհուրդները: Այս վերջինները տարեկան երկու հանդիպում կ'ունենան միաձայնութեամբ ընդունելու համար իրենց ներկայացուած օրինագիծը: Աչխատանքին մնացեալ մասը կը կատարէ Նախագահութիւնը իր 33 անդամներով որոնց մէկը Փոլիթբիւրոյին նախագահն է (կամ Միութեան նախագահը՝ Ստալինը) իսկ երկուքը անդամ են Քարտուղարութեան (Մալանքով եւ Փոփով):

Միութեան գործադիր ու վարչական զերազոյն իչխանութիւնը նախարարներու խորհուրդն է որուն նախագահը եւ ութը փոխ-նախագահները Փոլիթբիւրոյին անդամ են:

Առաջնորդը.— Կուսակցութեան, կառավարութեան և բանակին զերագոյն առաջնորդը Սթալինն է: Ան հրամանատարն է բանակին եւ իր վեց փոխանորդներէն մէկը՝ զօրավար Պուլկանին անդամ է Փոլիթբիւրոյին և Օրկբիւրոյին: Կուսակցութիւնը հսկողութիւն կը կատարէ բանակին վրայ: Սթալինի անձնական քարտուղարը զօրավար մըն է:

Այս ձեւով Սթալին իր հսկայ բանակին տակ ունի կուսակցութիւնը (քարտուղարութիւն, կազմակերպութիւն եւ քաղաքականութիւն) եւ պետութիւնը (բանակը, նախարարներու խորհուրդը եւ Միութեան նախագահութիւնը): Միկոյեան անդամ է Փոլիթբիւրոյին եւ նախարարներու խորհուրդին:

ՋԱՑՆԵՐ ԳԱԻԱՌԻՆ

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴ

ԿՈՒՆՈՊԼ.— Շատոնց կազմուած է Հ. Ց. Դ. Նոր Սերունդի Կոնիոպլի «Արաքս» մասնաճիւղը, խումբ մը խանդավառ եւ հայրենասէր պատանիներու կողմէ, որոնք աչխատած են նախ իրենց կազմակերպութիւնը դնել ամուր հիմերու վրայ:

Այս ուղղութեամբ տարուած աչխատանքը բերած է թէ ազգ ինքնաղարդացումով եւ թէ մեր հանդիսներուն իրենց բերած մասնակցութեամբ: Մեր առաջին դասախօսութիւնը եղաւ մարդական խնդիրներու չուրջ, Վաղինակ Միսքճեանի կողմէ: Ամէն չաբաթ ունեցած ենք հաւաքոյթներ, որոնց ընթացքին կազմակերպութեան դեկավարները ջանացած են հայկական արժէքները ծանօթացնել մեր պատանիներուն: Ունեցած ենք ընթերցանութիւններ զանազան նիւթերու չուրջ, կարծիքի փոխանակութիւններով, դաչտախնացութիւն եւ այլն:

Այս տարի Նոր Սերունդն էր որ սանձնեց Յանասորի Արշաւանքին տարեդարձը տօնելու նախաձեռնութիւնը, եւ յաջողութեամբ ի դլուխ հանեց: Ընկ. Լորիս Պապանեանի ներկայութեան ունեցանք հաւաքոյթ մը, որուն կը մասնակցէին նաեւ Կապոյտ Աչի Սառհիները: Տրամադրութիւնները բարձր էին եւ մթնոլորտը խանդավառ: Զեկուցաբեր ընկերոջ տեղեկատուութենէն առաջ, հայերէն քաղցրիկ երգեր երդուեցան:

Ընկ. Պապանեան չատ պերճախօս կերպով տուաւ պատկերը Նոր Սերունդի մէկ տարուան գործունէութեան՝ խանդավառելով մեր պատանիները եւ երիտասարդուհիները: Երեկոյթը վերջացաւ արտասանութիւններով եւ երգերով, տեղեկութիւններ ջերմիկ մթնոլորտ մը: Ինչպէ՞ս կարելի է յուսահատիլ այս սերունդէն, երբ ան օտար երկնքի տակ ծնած ըլլալով հանդերձ, այնքա՜ն հնչեղ եւ սահուն կը խօսի մայրենի լեզուն, մաքուր եւ հարազատ: Անոնց աչքերուն մէջ կը դտնենք մեր հայրերուն յեղափոխական ոգին եւ մեր հայրենիքին կարօտն ու յուզումները:

Գերմանիկցի

1945 Նոյեմբեր 19 Թուակիր ծանուցագրին, որով Ուաշինկթընի կառավարութիւնը նման առաջարկներ կ'ընէր Անգարայի կառավարութեան, Նեղուցներու պայմանագրին վերաքննութեան հարցին առթիւ:

«Կարգ մը պայմաններով եւ որոշ վերապահութեամբ, կ'ուզենք Թրքական ծանուցագիրը, Թուրքիա պատրաստ է քննութեան ենթարկելու այդ առաջարկները:

Ներկայ պայմանագրին տրամադրութիւնները.—

Յօդ. 4. — Պայմանագիրը ստորագրած են Թուրքիա, Գուլկարիա, Ցունաստան, Խ. Միութիւնը, Ռումանիա, Եուկոսլաւիա, Մեծն Բրիտանիա, Ֆրանսա եւ Ճապոն:

Յօդ. 5.— Մոնթրէօլի այս պայմանագրութիւնը չի խօսիր Նեղուցներու պաշտպանութեան մասին: Ինքնին հասկնալի է, որ պատերազմի ժամանակ՝ Թուրքիա իրաւունք ունի հակակշռելու պատերազմական նաւերու անցքը Նեղուցներէն:

Ռուսերը կ'առաջարկեն.—

Յօդ. 4.— Նեղուցներու պայմանագրութիւնը, Սեւ Ծովէն Միջերկրական անցքին մասին, պէտք է մշակուի Թուրքիոյ եւ Սեւ Ծովեան պետութեանց կողմէ:

Յօդ. 5.— Թուրքիա եւ Խ. Միութիւնը, իբրեւ ամէնէն աւելի շահագրգռուած պետութիւնները, միասնաբար պէտք է կազմակերպեն Նեղուցներու պաշտպանութիւնը:

Թուրքերը կը պատասխանեն.—

Զորրորդ առաջարկին առթիւ, Թուրք կառավարութիւնը դիտել կուտայ թէ Ռուսիա զանց առած է չհերքը այն պետութեանց, որոնք Սեւ Ծովեան պետութեանց շարքին մէջ մտեր են:

Գալով հինգերորդ առաջարկին, Թուրք կառավարութիւնը կը կարծէ թէ ատիկա դէմ է իր դիրիժանութեան եւ ապահովութեան, միւս կողմէ մէջազգային բողոքներու տեղի կուտայ: Ընդունել այդ առաջարկը, պիտի նշանակէր վերջ դնել այն հաւասարակշռութեան, որ գոյացած է Թուրքիոյ հակակշիռովը Նեղուցներու վրայ: Ցեւոյ ատիկա պիտի հաստատէր որ Սեւ Ծովեան պետութեանց կարծեցեալ ապահովութիւնը հիմնուած է Թրքական ապահովութեան քանդումին վրայ:

Այն բոլոր երաշխիքներէն զատ, զորս Թուրքիա կ'ընծայէ, Անգարայի կառավարութիւնը, ինչպէս Ռուսիա, ստորագրելով Սան-Ֆրանչիսկոյի համաձայնութիւնը, կը կարծէ թէ ազդերու ապահովութիւնը երաշխաւորուած է միջազգային ուժով: Հետեւաբար, Թուրքիա համոզուած է որ Ռուսիա կրնայ վստահութիւն ունենալ Միացեալ Ազգերու կազմակերպութեան ուժին վրայ, նէ – ղուցներէն անհատնական յարձակումի մը պարագային:

Ուրեմն, Թուրքիա կ'ընդունի Մոնթրէօյի պայմանագրութեան վերաքննութիւնը միայն այս հիման վրայ:

Հաշտութեան ժողովին մէջ

Քաղաքական ու հոգային յանձնաժողովները նիստ գումարեցինչաբաթ առտու քննելու համար Հունգարիոյ եւ Ռումանիոյ դաշնագիրներուն յօդուածները եւ անոնց մասին առաջարկուած բարեփոխումները: Մանաւոր ուշադրութեան առարկայ դարձան դաշնագիրներու նախաբանները որոնց մէջ յատկապէս կը չեշտուի երկու նախկին թշնամիներուն պատասխանատուութիւնը պատերազմին մէջ: Բայց եւ այնպէս դաշնագիրները կը յիշատակեն որ այդ երկու երկիրները յետպատերազմ հրատարակած են Գերմանիոյդմ — Հունգարիան 1944 Դեկտ. 28ին, իսկ Ռումանիան 1944 Սեպտ. 12ին — եւ այդ ձեւով օգտակար դեր մը կատարած են ի նպաստ Միաց. Ազգերուն: Աւստրալիոյ պատուիրակը առաջարկեց հինգ դաշնագիրներուն մէջ աւելցնել նոր տրամադրութիւն մը որ պարտք կը դնէ նախկին թշնամիներուն վրայ ընդունիլ արդարութեան սկզբունքները եւ յանձն առնել իրենց հողերուն վրայ բնակող բոլոր անհատներուն ընծայել մարդկային իրաւունքները եւ կենսական ազատութիւնները՝ առանց ցեղային, լեզուական և կրօնական խտրութեան: Յանձնաժողովը համաձայն գտնուեցաւ այս բանաձեւին բայց դիտել տուաւ թէ ան պիտի ըլլայ տեսակ մը կըրկնութիւնը դաշնագիրներուն մնացեալ տրամադրութեանց որոնք միևնոյն ոգիէն ներշնչուած են: Երկար վիճաբանութիւններ տեղի ունեցան այս մասին: Ռումանիոյ ներկայացուցիչը առաջարկեց որ դաշնագիրը յիշատակէ թէ այդ երկիրը յաղթականներուն կողմը անցած է ոչ թէ Սեպտ. 12ին, այլ Օգոստ. 24ի եւ իրապէս կռուած է թէ Գերմանիոյ եւ թէ Հունգարիոյ դէմ: Այս մասին որոշում չտրուեցաւ: Չեխոսլովաքիոյ պատուիրակութիւնը պնդեց թէ անհրաժեշտ է յիշել որ Հունգարիա եղած է Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ առաջին արբանեակը: Հունգարական բանակին մէկ թեւը մինչեւ վերջին օրը հաւատարիմ մնացած է Հիթլէրին եւ Պուտափէշթի կառավարութիւնը զօրամասեր ղրկած է, Սլովէններու ապստամբութիւնը զսպելու դիտաւորութեամբ: Յանձնաժողովը նկատի առնելով հանդերձ այս առաջարկը աւելորդ համարեց դաշնագրին մէջ մտցնել զայն՝ այս վերջինը չհամոզելու համար: Միւս կողմէ Հունգարիա, մէջբերումի մը կարդալով Վորոշիլովի յայտարարու – թիւններէն, աշխատեցաւ նոր բանաձեւով մը նուազեցնել իր պատասխանատուութիւնը, բայց յանձնաժողովը մերժեց առաջարկը:

Կէս օրէն վերջ յանձնաժողովը չարունակեց իր աշխատանքները մինչեւ ժամը 5: Վիճաբանու – թիւնները ակազմական բնոյթ ունէին:

ՈՒԿՐԱՅՆԱ ԿԸ ԴԻՄԷ ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՆ

Շաբաթ իրիկուն ուշ ատեն Ուկրայնայի դիւանագործ ներկայացուցիչը՝ Մանուիլսքի զեկոյց մը յանձնեց մամուլին յայտնելով թէ իր կառավարութեան անունով դիմում կատարած է Ապահովութեան Խորհուրդի մօտ՝ հրաւիրելով այս վերջինին ուշադրութիւնը Ցունաստանի ներկայ քաղաքականութեան վրայ, «որ վտանգ կը սպառնայ Պալքաններու խաղաղութեան»: Ահաւասիկ իր դիմումնագրին գլխաւոր մասերը.—

«Հելլէն կառավարութեան անպատասխանատու քաղաքականութեան հետեւանքով Պալքաններուն մէջ ստեղծուած է կացութիւն մը որ խոշոր վտանգ կը սպառնայ Եւրոպայի այդ շրջանին խաղաղութեան եւ ապահովութեան եւ լրջօրէն կը մտահոգէ չհադրգռող պետութիւնները: Ցունական եւ ալպանական սահմանագլուխին վրայ տեղի կ'ունենան միջադէպեր որոնք զրդուած են ու կը քաջալերուին հելլէն կառավարութեան կողմէ: Հելլէն զոկատներ կանոնաւորաբար կրակ կը բանան ալպանական սահմանապուխին պահակներուն եւ պիւղացիներուն վրայ: Աթէնքի ներկայացուցիչ – ները մամուլին կամ Փարիզի Խորհրդաժողովին մէջ իրենց ըրած յայտարարութիւններով հասկնել կ'ուզեն թէ պատերազմական վիճակ գոյութիւն ունի Ալպանիոյ եւ Ցունաստանի միջեւ: Այս պարագան յատուկ բերած է վտանգաւոր մթնոլորտ մը»: Մանուիլսքի կ'ամբաստանէ Աթէնքի կառավարութիւնը թէ հալածանքներ կը կատարուին, իր դիտակցութեամբ, Մակեդոնիոյ, Թրակիոյ եւ Եպիրոսի փոքրամասնութեանց դէմ եւ յունական վարչութիւնը չատ բարբարոսական է այդ շրջաններուն մէջ: Ուկրայնա այս կացութեան պատասխանատու կը նկատէ բրիտանական կառավարութիւնը, որ տակաւին զինուորական ուժ կը պահէ Ցունաստանի մէջ եւ կը միջամտէ դաշնակից երկրի մը ներքին քաղաքականութեան՝ պարտադրելով արքայական տարրերուն: Մանուիլսքի իր վերջաբանին մէջ կ'առաջարկէ որ Ապահովութեան Խորհուրդը իր յառաջիկայ օրակարգին վրայ դնէ այս խնդիրը, համաձայն Միացեալ Ազգերու Ուխտին 34րդ յօդուածին, եւ միջոցներ ձեռք առնէ վտանգը կանխելու համար: Ուկրայնայի պատուիրակը յայտարարութիւն մը ըրաւ մամուլին եւ բացատրեց թէ «հելլէն կառավարութիւնը կը սպառնայ նոր բաժանումներ յառաջ բերել Պալքաններուն մէջ: Դրացի ըլլալով Պալքաններուն, բնականաբար մեծապէս չահադրգռուած ենք անցուդարձով: Վտանգ կայ թէ Ալպանիան կուսակնձորի մը վերածուի: Ցունաստանի ներկայ հանրաքուէն (Սեպտ. 1ին) կը հակասէ Դաշնակիցներուն յայտարարութիւններուն: Անգլիա, Ֆրանսա եւ Ամերիկա համաձայնեցան որ հանրաքուէ կատարուէր 1948ի Դեկտեմբերին»: Թղթակիցները հարցուցին թէ երբ գոյացած է այդ համաձայնութիւնը: Պատուիրակը չկրցաւ պատասխանել: Լոնտոնի թերթերը դիտել կուտան որ Ուկրայնայի այս ելոյթը որ կը զուգադիպի Տարտանէլի պայմանագրին վերաքննութեան ռուսական պահանջին, տեսակ մը խաղ է, որուն չնորհիւ Խ. Միութիւնը կ'աշխատի «չափուիլ» արեւմտեան պետութեանց հետ՝ դիւանագիտական եւ քաղաքական մարզին մէջ: Ամէն պարագայի յուշադիրը ծանր տպաւորութիւն գործած է քաղաքական շրջանակներուն մէջ:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ՓԱՐԻԶԻ ԱԶԱՏԱԳՐՈՒԹԵԱՆ երկրորդ տարեդարձը տօնուեցաւ Յուլիս 14ի տօնին ձեւով ժողովրդական ցնծութեամբ: Հանդիսաւոր զօրանցք մը վերջ, պիտօ ճառ մը խօսեցաւ Քաղաքապետութեան պատշգամէն: Ցեւոյ պարեր փողոցներու մէջ եւ երեկոյեան՝ հրաւառութիւն եւ հրթիռ:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՑ ԲՐԻՏԱՆԱԿԱՆ ԳՕՏԻՒՆ իշխանութիւնները հրատարակեցին նոր հրամանագիր մը, որուն համաձայն 1919 Ցունուար 1էն վերջ ծնած գերման երիտասարդները այսուհետեւ «պատերազմի յանցաւոր» պիտի չնկատուին: Այս քայլը առնուած է ապահովելու համար անոնց զօրակոչութիւնը Գերմանիոյ վերականգնումին մէջ: Անգլիական կառավարութիւնը ներկայիս կը քննէ գերման գերիները վերադարձնելու ծրագիր մը զոր իրեն ներկայացուցած են բրիտանական իշխանութիւնները: Ծրագիրը մը կը մշակուի նոյնպէս Գերմանացիներուն փոխանցելու համար բրիտ. գօտիին ներքին վարչութիւնը: Ոստիկանութիւնն ու մամուլը արդէն փոխանցուած են: Գերմանները հետզհետէ իրաւունք պիտի ստանան հոգալու իրենց առողջապահական, բնակարանային, սնունդի եւ երկրագործական պէտքերը: Առեւտուրն ու ճարտարարուեստն ալ շուտով իրենց հակակշիռին պիտի յանձնուին:

ՈՒԱՇԻՆԿԹՐՆԷՆ հասած տեղեկութեանց համաձայն, սերպեւամերիկեան վէճը փակուած է: Եուկոսլաւիոյ կառավարութեան պաշտօնական մէկ զեկոյցը եւս կը հաղորդէ թէ Թիթօ մերժած չէ ամերիկեան վերջնագիրը, ինչպէս սխալ թարգմանութեամբ մը կը հաղորդէին հեռագրական գործակալութիւնները: Օդանաւորդները ազատ արձակուելէ եաքը, այլեւս փակուած կը համարուի վէճը: Ուաշինկթընի կառավարութիւնը կը յայտարարէ թէ յետպատերազմեան իր դիրքը պիտի որոշուի համաձայն այն բարեացակամութեան, որով Պելկրատի կառավարութիւնը պիտի յօժարի կատարել վնասուց հատուցումը: Ազատ արձակուած օդանաւորդները Փարիզ հասան եւ տեսակցեցան Պըրնըզի հետ: Օդանաւորդներուն յայտարարութենց համաձայն, վար առնուած երկրորդ օդանաւին մէջ սպաննուած են հինգ հոգի, եւ մարմինները թաղուած Եուկոսլաւիոյ մէջ: Պըրնզ հրամայեց անոնց մարմինները փոխադրել Ամերիկա:

ՓԱՐԻԶԻ մէջ, յանդուգն գողեր օր ցերեկով յարձակեցան Թղթատարական կառքի մը վրայ եւ կողոպտեցին: Շաբաթ, ճիշտ կէսօրին, Կառ տիւ Նորդն կը մեկնի թղթատարական կառքը եւ կը մտնէ Մօպէօճ փողոցը, եռեւէն՝ երկու կառքեր, որոնք կը պաշարեն, ատրճանակները կը անկեն եւ 20 միլիոն ֆրանք լեցուն պայուսակներ կ'առնեն կը տանին:

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1էն սկսեալ Ֆրանսայի բնակչութիւնը ճարպային նիւթերու պարէն պիտի ստանայ 600 կրամի տեղ 500 կր. ուրեմն 100 կրամ պակաս:

ՆԻՍի մէջ երեւան հանուեցաւ պարենաւորման տոմսերու մեծ խարդախութիւն մը: Երկու տարիէ ի վեր, պարենաւորման պաշտօնեաները ծախած են 656.663 պարենտոմս, հատը 250 ֆրանքի,—ուրեմն 236 միլիոն ֆրանքի գործառնութիւն: Ձերբակալուած են 55 հոգի, 29ը թաղապետական պաշտօնեայ:

ԱՆԳԼԵՒԻՐԱՔԵԱՆ ԴԱՇԻՆՔԸ.—«Իվենինկ Նիւս» հաղորդեց թէ Մեծն Բրիտանիա խզեց անգլեւ – քաքեան 1939ի դաշինքը աւելի զինուորներ ղրկելով Իրաք: Դաշինքը կը թոյլատրէր ղրկել զինուորներ այն ատեն միայն, երբ արտաքին սպառնալիք կայ: Թերթը կ'աւելցնէ թէ Անգլիա այդ չարժումը կ'ընէ Պարսկաստանի ներքին քաղաքական նուիթեան վրայ ազդելու համար:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՑ բրիտանական եւ ամերիկեան գօտիներուն մէջ, Սեպտեմբեր 1էն սկսեալ, ազատ անցք պիտի տրուի բնակիչներուն, բացի հայրենադարձներէն: Երկու գօտիներուն մէջեւ ստեղծուած այս ազատ անցքի դրութիւնը պիտի նպաստէ տնտեսական գործառնութեանց զարգացման: Անգլիացիները կը յուսան թէ ֆրանսական գօտիին իշխանութիւնն ալ պիտի հետեւի այս կարգադրութեան:

Սեվրանէն Տէր եւ Տիկին Քէօսէեան **500** ֆր. կը նուիրեն Փարիզի Աղքատախնամին, իրենց մօր մահուան տարելիցին առթիւ: Ստանայ Յառաջն:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ Ուրֆացի Վահան Գարաքէհեան որ 1931ին Փարիզ կը գտնուէր, յետոյ Լիոնէ տարի վաղանս մնալէ վերջ, վերադարձած է գործ ձեալ Փարիզ: Իրմէ լուր կար մինչեւ 1938: Տեղեկացնել Մինաս Ճիվմէճեանի, 18, Rue Haute Villeneuve, **Romans** (Drôme).

Հ.Յ.Դ. ՐԱՖֆիի խումբին ժողովը 29 *Օգոստոս, Հինգշաբթի, ժամը* 8.45*ին, Ընկերվարականներու սրահին մէջ*, 9, Rue Victor Massé.

Ալֆորվիլ. — *Այրի Տիկ. Զապել Կարապետեան, Տէր եւ Տիկ. Պետրոսեան, Այրի Տիկ. Մանիկ Կարապետեան եւ Պ. Յակոբ Մեսրլեան իրենց խորին չնորհակալութիւնը կը յայտնեն ամէն անոնց որ անձամբ, ծաղկեպսակով եւ նամակով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց կեսրոջ, մօր եւ աղգականին ողբացեալ Այրի Տիկին ԿԻՒԼԷՍԷՐԵԱՆի մահուան առթիւ:*

Ուշադրութի՛ւն կօշկակարներուն

Ունինք կաշիի վաճառատուն Crepin *եւ* Tannerie: *Ձեր բոլոր գնումներու համար դիմեցէք Ց. Գ. Փափազեան վաճառատունը*, 223 rue Tolbiac, Paris(13), Tél. Gob. 64–54: *Բաց է ամէն օր ժամը* 8*էն* 12 *եւ* 14*էն* 18, *գոց է ուրբաթ եւ շաբաթ օրերը: Հաղորդակցութիւն՝* métro Tolbiac, Place d'Italie, Glacières:

Le Gérant : H. AGONEYAN

Imprimerie DER-AGOPIAN, 17 Rue Damesme – 13e

ՀԱՅՐԵՆԻՔ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE

HARATCH - Fondé 1925 -
R. C. S. 376.286
Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
17, Rue Damesme — PARIS (13e)
Tél.: GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

ԲԱԺԻՆ. Տար. 750, 6ամս. 400, Արտասահման 1000 ֆրանք

Mercredi 28 Août 1946 Չորեքշաբթի 28 Օգոստոս

ՏԱՐԻ — 18e Année N° 4786 — Նոր շրջան թիւ 425 — Խմբագիր՝ Տ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ՝ 3 ֆր.

Յորդաժողովի պատասին մէջ

ԱՆԸՆԴՀԱՏ ՎԷՃ

Շատ քիչ անգամ պատահած է որ միևնոյն թշնամիին դէմ չորս տարի համերաշխաբար կռուող դաշնակիցներ այսքան շուտ իրարմէ «բաժնուած» ըլլան եւ հետապնդեն հիմնովին հակառնեայ քաղաքականութիւններ: Չկայ կենսական հարց մը որուն մասին լուրջ տարակարծութիւններ չունենանաւ Զորս Մեծերը:

Ցաղթական Միացեալ Ազգերը բաժնուած են երկու բանակներու — անոնք որ կը հետեւին Անգլիոյ եւ Ամերիկայի ուղեցոյցին եւ այն պետութիւնները որոնք չարք մը խնդիրներու մէջ համաձայն են Մ. Միութեան տեսակէտներուն: Այս երկու խմբաւորումներուն աշխարհահայեացքները քաղաքական, տնտեսական եւ ընկերային հարցերու մէջ հիմնովին իրարու հակառակ են: Եթէ որեւէ տարակոյս կար այս մասին անցեալ Սեպտեմբերի Արտաքին Նախարարներու բանակցութեանց վիժու – մէն եւ պարսկական Ատրպատականի չուրջ յարուցուած բուռն վէճերէն եթէ, Փարիզի Յորհրդաժողովին անցուդարձերը կը փարատեն այդ կասկածը:

Ուրիշ հաշտութեան խորհրդաժողովներու մէջ յաղթողներն ու պարտուածներն են որ կը միճկին դէմ դիմաց: Փարիզի Յորհրդաժողովին մէջ, ընդհակառակն, յաղթականներն են որ կը զգուրտին:

Քիչ անդին պիտի կարդաք լուր մը որուն համաձայն Անգլիոյ արտաքին նախարարը որ յանկարծ Լոնտոն վերադարձաւ, չարաթ օր երկար խորհրդակցութիւն ունեցած է Էթլիի հետ: Հաւանական կը նկատուի որ բրիտանական կառավարութիւնը յայտնէ այս չարթուան ընթացքին, թէ աւելորդ է այլեւս շարունակել Յորհրդաժողովը:

Կը թուի թէ Մ. Միութեան բացասական ուղղութիւնը վերջին չորս չարթուան ընթացքին, լուրջ մտահոգութիւն կը պատճառէ Անգլիոյ: Ռուսերը քանի մը օրէ ի վեր սաստկացուցած են հակաբրիտանական քարոզութիւնը: Անգլիական մամուլին մէջ պակաս չեն հակառուս արտայայտութիւնները: Ծանօթ հրապարակագիրներ ու դիւանագէտներ առիթը չեն վախցներ ուժգնօրէն դատապարտելու համար Մ. Միութեան ներկայ քաղաքականութիւնը որ «մէկ կողմէն խաղաղութիւն եւ արդարութիւն կը քարոզէ, միւս կողմէն նոր պահանջներ կը ներկայացնէ դրացի ու դաշնակից պետութեանց՝ քաջալերելով միեւնոյն ատեն արեւելեան Եւրոպայի խամաճիկ երկիրներուն անհեթեթ պահանջները: Ռուսիա կ'առաջարկէ նախկին թշնամիի մը, Պուլկարիոյ, վերադարձնել արեւելեան Թրակիան. Ռուսիա կ'ուզէ որ Թրիէսթէն Եուկոսլաւիոյ տրուի. ինչո՞ւ»:

Ռուսիոյ քաղաքականութիւնը Թուրքիոյ հանդէպ բուռն քննադատութեանց տեղի կուտայ անգլիական մամուլին մէջ: Ծանօթ հրապարակագիր մը՝ Կարվին, Օպզըրվըրի նախկին խմբագիրը, Տէյլի Թելէկրաֆին մէջ երկար յօդուած մը ունի որուն մէջ կը խօսի Մոսկուայի պահանջներուն մասին: «Ռուսիա 1919ի հաշտութեան մէջ բաժին չունեցաւ: Հիմա կ'ուզէ վրէժ լուծել եւ գրաւել գերիշխան դիրք մը խաղաղութեան կազմակերպութեան մէջ: Իր միակ նպատակն է որ բոլոր պատերազմիկներուն մէջէն ինքը ըլլայ ամէնէն շատ օգտուողը: Բաղադրեալ տակոսով կ'ուզէ ետ առնել այն բոլոր բաները որոնցմէ զրկուեցաւ Վերսայլի մէջ, կամ Վերսայլէն առաջ, հարիւր տարուան ընթացքին: Թուրքերը Մուսթաֆա Քէմալի — մեծ նատիւրութեան եւ առաջնորդութեան այս հանճարին ղեկավարութեամբ — ջարդուփշուր ըրին Վերսայլի դաշնագիրներու չարքին ամէնէն դիւրաբեկը — Սեվրի յախճապակիէ դաշնագիրը եւ վերականգնեցին Թուրքիան Վոսփորի եւ Տարտանէլի վրայ»: Հետեւաբար...

Թրիէսթէի վէճն ալ մէկն է այն բազմաթիւ խնդիրներէն որոնց ամբողջութիւնը լարուած մթնոլորտ մը ստեղծած է Յորհրդաժողովին մէջ: Թերեւս ամէնէն կարեւորը, քանի որ այդ հարցին կապուած Իտալիոյ ապագայ դիրքը իրրեւ միջերկրականեան պետութիւն: Ո՛չ Ամերիկա, ո՛չ ալ Անգլիա պիտի ուզէին այդ պարտուած երկիրը իջեցնել պալքանեան փոքր պետութեան մը աստիճանին եւ զրկել Իտալիան այն հնարաւորութիւններէն որոնք Թոյլ պիտի տային իրեն արժեցնելու իր քաղաքական հեղինակութիւնը՝ արեւմտեան դիմաւոր պետութեանց կողքին:

Հետեւաբար, Անգլիա եւ Մ. Նահանգները

ՕՐ ՕՐԻՆ

ՄԵԾԵՐԸ ԵՒ ՊԱԶՏԻԿՆԵՐԸ

Անշուշտ կը հետեւիք օրուան քաղաքական լուրերուն, անվերջ «մեծերը ու պզտիկները» կը հրապարակեն բոլոր թերթերը: Այսքան այժմէական չէր եղած այս շատ սովորական երկու բառերը: «Մեծեր»ը այսպէս որոշեցին, բայց պզտիկները իրենց բողոքի արտայայտութիւնները ունեցան: Մեծերը համակրութեամբ կը վերաբերին այսինչ հարցին, իսկ փոքրերը գլուխնին կախ մտիկ կ'ընեն այդ նուիրական խօսքերը: *Մեծերը* մեծ մեծ կը ջարդեն, իսկ *փոքրերը* բոլորովին պզտիկցած հազիւ անկիւնը կը գտնեն կծկուելու: Օ՜հ, *մեծերը* այսօր իրենց գայրոյթի գագաթնակէտին հասած շանթեր կ'արձակեն իրարու դէմ, իսկ խեղճ *փոքրերը* վախէն կը դողային, գուշակելով որ վերջ ի վերջոյ իրենց գլխուն է որ պիտի պայթի փոթորիկը:

Վաեմափայլ *Մեծերը* մեթրը կամ եարտան ձեռքերնին եւ մկրատ մըն ալ Բովիկը կը չափեն ու կը ձեւեն, ինչպէս իրենց աղա-էֆէքը ուզէ. իսկ *պզտիկները*, օ՜հ, այդ պզտիկները, ի՞նչպէս յարմարցնեն իրենց նիհարցած, ոսկոր ու կաշի մնացած մարմնոյն այդ լա՜յն լա՜յն ձեւուած ու կարուած հագուստները:

Եւ այսպէս անվերջ մեծի ու պզտիկի խնդիր մը հոս, խնդիր մը հոն...

Ու յանկարծ միտս ինկաւ մեր բաբեխնամ? Թուրք պետութիւնը, որ ոչ պզտիկ է, ոչ ալ մեծ, կամ աւելի ճիշտը, ուզած ատեն մեծերու մեծն է, իսկ երբեմն ալ ամենափոքրը: Չեմ գիտեր որ միջնեկ դրդիճներու համար մասնաւոր ի՞նչ վերաբերում կայ այս գործակցութեան մօտ: Իմ, այդ առաքինութեանց ախոյեան հերոսը, շատ վստահ է որ Մեծերը հովէն fառւելով պիտի անցնին, վախնալով որ գիմ ոտնակոխած ատեն, իրարու ոտքի վրայ կը կախեն. իսկ փոքրերը երբեմ չեն սիրած գիմքը, այդ միջնակ դրացին, որ միշտ *թեմեննայի* կեցած է մեծերուն առջեւ, և կիցով մը անդին նետած գիրենք:

Իմ հաշտոյս, ես ոչ «Մեծեր»էն եւ ոչ ալ «պզտիկներ»էն բան մը կը սպասեմ, զայն խելքի կանչելու համար: Հա՛, տարբեր բան, երբ յանկարծ արջ մը շղթան փրցնէ եւ...

ՍՕՍԻ

դրեթէ միեւնոյն չահերը կը հետապնդեն Մերձերկրականի կամ Մերձաւոր Արեւելքի մէջ: Ամերիկան այսօր ունի այն արժէքն ու կարեւորութիւնը Մեծն Բրիտանիոյ համար, ինչ որ ունէր այս վերջինը Թրանսյոլի համար Ա. Մեծ պատերազմին: Երկուքն ալ անհրաժեշտ կը նկատեն իրենց համերաշխ դործակցութիւնը ամէն տեղ: Մ. Միութիւնը ծանօթ է այդ ճշմարտութեան եւ վստահաբար պիտի թէ անդրեւսաքսոնները այդ համերաշխութիւնը մինչեւ ուր կրնայ հասնիլ եւ որքան կրնայ տղդել իր արտաքին քաղաքականութեան վրայ: Հետեւաբար կ'աշխատի ճակատ յարդարել ու տեղատուրիւ այն կէտերուն վրայ, որոնք կրնան ապահովութիւն ներշնչել իրեն: Ուժերու այս դասաւորումն է որ բախում յառաջ բերաւ դիմաւոր Դաշնակիցներուն միջեւ, յաղթանակէն հազիւ քանի մը ամիս ետքը եւ դարձեալ ան է որ կրնայ վիժեցնել ներկայ Յորհրդաժողովը, որ լուրջ տագնապ մըն է որ կ'անցընէ այս չարթու:

ԹԻՐԱՅՐ

ՄՈԼՈԹՈՎԻ ՄԿՆ ՄԻՋԱԴԷՊԸ

Փարիզի ազատագրութեան Բ. տարեդարձին առթիւ, դրեցինք թէ մեծ հանդիսութիւններ տեղի ունեցան, կիրակի օր, մայրաքաղաքին մէջ: Քաղաքապետութեան չէնքին առջեւ կատարուած հանդիսութեանց ընթացքին՝ վարչապետ Պիտօ տակաւին խօսք չառած, Մոլոթով եւ Մանուիլսքի յանկարծ վար իջան օտար ազդերու պետական մարդոց յատկացուած ամպիոնէն եւ հեռացան: Այս միջադէպը մեծ յուզում ստեղծեց: Շուտով հասկցուեցաւ որ Մոլոթով հեռացած է իրրեւ բողոքի ցոյց, յն պատճառաբանութեամբ որ Մ. Միութեան ներկայացուցիչները, օտար պետութեանց ներկայացուցիչներու չարքին մէջ, ամէնէն եաեւը կ'իյնային: Եւ սակայն դիտել կը տրուի թէ Յորհրդաժողովի նիստերուն մէջ ընդունուած է այբուբենական կարգը, ուստի նոյն կարգով այ տեղ յատկացուած էր օտար ներկայացուցիչներուն, Քաղաքապետութեան չէնքին առջեւ կատարուած հանդիսութեանց համար:

Անգլիացիները խարի՞սխ Հասստատցին Տարտանէլի մէջ

Մոսկուայի Հեռագրական Գործակալութիւնը, պէյրութէն քաղած տեղեկութիւններու հիման վրայ, կը պնդէ թէ Անգլիացիները զինուորական խարիսխ մը հաստատած են Տարտանէլի նեղուցին մէջ, ճիշտ ինչպէս պատերազմի ընթացքին՝ Պասրայի մէջ: Ցետոյ, Պոլսոյ մօտիկ օդանաւային կայանի մը հրամանատարութիւնը դրուած է Անգլիացիներու հակակշիռին տակ: Թրակիոյ մէջ եւ Սեւ ծովուն եղերքը՝ անգլիացի զինուորական մասնագէտներու կողմէ ռատարի կայաններ հաստատուած են, հետեւերու համար սուզանաւերու շարժումներուն: Բրիտանացի զինուորական խորհրդականը, որ կազմակերպիչն է Պոլսոյ եւ Պէօյիւք – տէրէի միջեւ գտնուած ռատարի կայանին, յայտարարած է թէ պիտի հրաժարի՝ եթէ իրեն չյանձնուի կայանին հրամանատարութիւնը: Թուրքերը համակերպած են եւ գինք նշանակած են կայանին հրամանատար, օդնական տալով Թուրք սպայ մը:

Մոսկուայի այս տեղեկատուութեան ի պատասխան, Անգլիոյ արտաքին նախարարութիւնը անմիջապէս հրատարակեց հերքում մը, յայտնարարելով թէ «պատկերազարդ ֆերիւրանքներ» են սովետական այդ լուրերը, թէ Մեծն Բրիտանիա նաւային խարիսխ չունի Թուրքիոյ մէջ, ոչ ատտանձնած օդանաւային կայանի մը հրամանատարութիւնը, պատերազմի յայտարարութենէն վերջ: Ճիշտ է թէ Թուրքիոյ, ինչպէս ուրիշ երկիրներու, ծախած է ռատարի դործիքներ, բայց երբեք չէ ստանձնած անոնց գործածութիւնը Թուրքիոյ մէջ:

× *Բրիտանական արտաքին նախարարութիւնը կը հաղորդէ թէ, Նեղուցներու հարցի մասին ռուս կառավարութեան կողմէ ներկայացուած առաջարկներուն առթիւ, իրենք միտք չունին միջազգային խորհրդաժողովի մը կազմակերպութեան հոդը ստանձնելու:*

Մոնթրէօյի պայմանագրութեան վերաքննութիւնը կը պահանջուած ըլլալով Ռուսիոյ կողմէ, Ռուսիոյ կ'ըլլայ նման խորհրդաժողով մը կազմակերպելու նախաձեռնութիւնը:

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՆԱԽԱԲԱԺԻՆ ՄԸ ՄԻՋԵՐԿՐԱԿԱՆԻ ՄԷՋ

Մոսկուայի ձայնասփիւռը կը հաղորդէ թէ Մ. Նահանգները «ցոյց» մը կը կատարեն այս չարթու Միջերկրականի մէջ: Արդարեւ ամերիկեան հսկայ, օդային փոխադրանաւ մը «Ցրէնքլին Ռուզվէլթ» (45.000 Տոն) Միջերկրականի արեւելեան ջուրերուն կը մօտենայ: Կ'ենթադրուի թէ նաւաբաժինը պիտի հանդիպի Թրիէսթէ, Իզմիր, Պաղեստին կամ Մերձաւոր Արեւելքի այն շրջաններէն, ուր խռովութիւններ տեղի կ'ունենան: Դիտել կը տրուի թէ Ռուզվելթեանի քաղաքական շրջանակները համաձայն են որ Ամերիկա ցուցադրէ իր ուժը իրրեւ հաւասարակշռութեան Տարտանէլի չուրջ յառաջացած վէճին: Մոսկուայի խօսնակը կ'աւելցնէ որ բացի վերոյիշեալէն ուրիշ օդային փոխադրանաւ մը որուն կ'ընկերանան չորս յածանաւեր եւ եօթը Թորփիլլահալածներ, Միջերկրական հասած էր քանի մը օր առաջ: Այս տեղ ցոյցը, կ'ըսէ Մոսկուայի ձայնասփիւռը, կը նպաստէ բուռն փոփոխ մը անդլեսաքսոն պետութիւններուն կողմէ, հաստատելու համար թէ ուժի քաղաքականութիւնը վերջ գտած չէ եւ իրենք մտադիր են դործադրել զայն օտար երկիրներու հետ ունեցած իրենց յարաբերութեանց մէջ: Խօսնակը բուռն կերպով կը յարձակի Մեծն Բրիտանիոյ Մերձաւոր Արեւելքի քաղաքականութեան վրայ որ նպատակ ունի բրիտանական տիրապետութեան տակ առնել այդ շրջանները:

ՆԻՒՐՆԲԵՐԳԻ դատարանին մէջ Վալթէր Շրայէր, Պերլինի համալսարանին առողջապահութեան եւ մանրէաբանութեան նախկին դասախօսը, զղայցունց յայտնութիւն մը ըրաւ երկուշաբթի օր, վկայելով թէ 1943ին գերման հրամանատարութիւնը զինուորական ծանր պարտութեան հետեւանքով որոշած էր սկսիլ մանրէներու պատերազմ, որուն նպատակ պիտի ըլլար համաճարակներ ստեղծել դաշնակից երկիրներուն մէջ: Շրայէր որ իրրեւ գերի Ռուսիա տարուած էր, յատկապէս Նիւրընպէրկ կուգար վկայութիւն տալու համար: Հիվանդութիւն տուած էր կէօրինկին այդ մահացու գէնքին գործածութեան համար: Բազմաթիւ փորձեր կատարուած էին բանտարկեալներու եւ ռուս գերիներու վրայ՝ ժանտատենդի մանրէն ներարկելով անոնց երակներուն մէջ:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ԵՒ ԸՆԹԵՐՑՈՂՆԵՐՈՒՆ

Ցառաջ Սեպտ. 1էն սկսեալ պիտի ծախուի հատը 4 ֆրանքէն, ինչպէս բոլոր օրաթերթերը:

Բաժանորդագրութիւն՝ տարեկան **1000** ֆր., վեցամսեայ՝ **500**: Արտասահման՝ **10** տոլար:

ԱՏՐՊԱՏԱԿԱՆԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ

Ատրպատականի հերոսամարտը կը կազմէ հայ զինուորական պատմութեան ամենափառաւոր էջերէն մին: Հերոսամարտին նկարագրական բազմաթիւ աղբիւրներէն կը յիշատակեմ Ազդինը, Լարչէն եւ Պարպիւսը, որոնցմէ կը համառօտեմ: Հայերը մէկէն երկու հազար եւ Նեստորականները մօտ չորս հազար, ամիսներով դիմադրեցին հետեւեալ ուժերուն. –

Ա.– Տիլմանի շրջանի տեղական ուժերը տասը հազար հոգի:

Բ. – Արշատ խանի պարսիկ կողակները հինգ հազար հոգի:

Գ. – Աքի Իհսան փաշայի Ե. եւ ԺԲ. զօրաբաժինները 12·000 հոգի:

Դ. – Սմկոյի Քիւրտերը՝ 3000 հոգի:

Ե. – Նուրի փաշայի 51րդ զօրաբաժինը:

Զ. – Էլէր Թուրքեր եւ Սախօքալէի շրջանային զօրախումբերը:

Այս կերպով Թշնամի ուժերուն քանակը կը հասնէր քառասուն հազարի:

Հերոսամարտը սկսաւ, երբ տակաւին Վասպուրականը կը գտնուէր Հայերու ձեռքը:Շարաֆհանէ ունէր հսկայ զինապահեստներ: Այնտեղ 400 Թուրք զերիներ առիթի կը սպասէին տեղական թշնամի տարրերուն մեղսակցութեամբ զինուելու համար:

Ուրմիա եւ Տիլման հաւաքուած էին Հեքեարիի յիսուն հազար Նեստորականները որոնք 1915 Թուին մերժած էին Թուրքերուն ալակցիլ եւ քայլ առ քայլ, անոնց դէմ կռուելով, Մարշիմոնի դեկավարութեամբ եկած էին հոն եւ Ուրմիան մաքրած թշնամի ուժերէ: Կային տեղացի Հայեր եւ Ասորիներ եւ 2500ի չափ հայ գաղթականներ: Քիւրտերը Ձարի գալէի մէջ որջացած Սմկոյի դեկավարութեամբ միացած էին Թուրքերու:

Սմկոյի եղբայրը 150 հոգիով յարձակեցաւ Վարդան զիւղի վրայ, բայց Աղբակեցի ձիաւոր եւ քանի մը Սալմաստեցի հայդուկներ զայն ետ մղեցին:

1918 Փետր. 13ին զորձի ղլուխ անցաւ Սալմաստի Հայ Ձին.Մարմինը Սամսոն Թադէոսեանի եւ Ջիբրայէլ Վարդանեանի դեկավարութեամբ: Շարաֆխանէցին բաւականաչափ զէնք բերուեցաւ: Ուրմիայէն տուն վերադառնալ ուզող ռուս զինուորներ Խանդաբատի ձորին մէջ յարձակում կրեցին: Որոշուեցաւ Շարաֆխանէի ճամբով զանոնք ղրկել Ջուլֆա, Սալմաստցի Ջոկատի մը ուղեկցութեամբ: Քանիը տէրէի մէջ էլէր կոչուած Թաթարներ փակեցին իրենց ճամբան, իսկ Կովկասցի Թաթարները Շարաֆխանէ մտնելով, թոյլ չտուին որ հայկական արշաւախումբ մը մօտենայ զինապահեստներուն: Սմկո, Մարշիմոնը Քիօհնաչահարը հրաւիրելով, դաւադրաբար սպաննեց: Հայերը եւ Ասորիները զրաւեցին Քիօհնաչահարը եւ Մարշիմոնի զիակը բերին Թաղեցին Խոսրովայի եկեղեցին: Մարշիմոնի քոյրը, Սուրմա Խանում երդում ընել տուաւ զէնքերը վար չդնել, մինչեւ յիսուն հազար Ասորիներու ազատումը:

Քիւրտերը յարձակեցան Քիօհնաչահարի վրայ բայց ետ մղուեցան: Մալիք Խօշաբա եւ Ագա Պետրոս 1500 հոգիով եւ երկու թնդանօթով յարձակեցան Ձարի քալէի վրայ:Հայերը Խոսրովայէն եկած հարիւր Ջիլօ-Ասորի կռուողներու օժանդակութեամբ Հաֆթվան եւ Փայջուկ գիւղերուն վրայ յարձակող Քիւրտերը ետ մղեցին:Ջիբրայիլ Վարդանեան 100 ձիաւորով քալեց Ձարի քալէի վրայ: Սմկո իր Ա. կնոջ եւ 70 զոլամներու հետ փախաւ եւ Ձարի քալէ քանդուեցաւ (Մարտ 7–10): Մարտ 18ին Տիլման մաքրուեցաւ թշնամիէն: Մարտ 28ին Կոտի, Գուլկարացի եւ Լեւոն Շաղոյեան՝ վասպուրականի Հայերով եւ Ասորիներով հասան Տիլման: Թրքական 51րդ զօրաբաժինը յարձակեցաւ Ուրմիոյ վրայ, բայց Պապուրլի գեղին վրայ 200 գերի, երկու թնդանօթ եւ գնդացիրներ ձգելով փախաւ: Ապրիլ 8ին թշնամին հասաւ Տիլման, Հաբաշի, Սատղիան: Ամիր Արշատ Թաւրիզէն 5000 պարսիկ կողակով կ'օդնէր Թուրքերուն: Կուռը տարածուած էր Ղալասար, Հաֆթվան, Փայջուկ ու Խոսրովայ: Սատաղիանի ու Շափարտաղի վրայ երկու ճակատ կազմուած էր: Լեւոն Շաղոյեան 1500 Ջիլօներու օգնութեամբ հակայարձակման դիմեց եւ թշնամին երկու ժամուան կռիւէ վերջ թնդանօթ մը, 200 հազար փամփուշտ, ուղտեր ու ձիեր թողլով փախաւ:

Հայերը ու Ասորիները ինկան Տիլմանի վրայ, ուր հաւաքուած էին տասը հազար թշնամի ուժեր: Ասորիները այրեցին Տիլմանի արեւմտեան դուռը, թշնամին խուճապահար հեռացաւ քաղաքէն: Մայիս 4ին թրքական Ե. եւ ԺԲ զօրաբաժինները անցան յարձակման Քանլըտէրէ–Շաքարեաղ–Մոյ-Կէտիկ - Համպանաւա–Վարդան–Քիօհնա Շահար-Ձարի քալէ գծին վրայ (30—35 քլմ.): Ժամանակաւոր յաջողութիւն ունեցան կեդրոնը Ահրեանի մօտ: Մայիս 5ին թշնամին զրաւեց Քիւլ-Թէփէն, ուր ինկան 20 վանեցի կռուողներ:Ասորի կանանց վաստեր թիկունքին վրայ իրենց աշխատանքով կ'օժանդակէին կռուողներուն: Մայիս 6ին Հայերը եւ

Ի՞ՆՉ ՊԻՏԻ ԸՆԷ ԹՈՒՐՔԻԱ

ԼԱՒ ԼՈՒՂՈՐԴ Է ԸՍՄՔԹ ԻՆԷՕՆԻՒ, ԲԱՑԵ...

Նեղուցներու հարցը այնքան այժմէականու – թիւն ստացաւ, որ Ֆրանսական թերթերը ամէն օր բան մը ունին պատմելիք Թուրքիոյ կեանքէն:

Կը քաղենք յատկանշական և հետաքրքրական հատուածները, այս անգամ «Լա Փրէս» թերթէն,—

La Presse (Օգոստ.13) կը հրատարակէ Ըմմէթ Ինէօնուի նկարը՝ ծովուն մէջ լողացած պահուն, ու «նրբամիտ դիւանագէտ եւ սքանչելի լուղորդ Ըմմէթ Ինէօնիւն պիտի կրնա՞յ դիմադրել սովետական ալիքին» խորագրին տակ կը գրէ. «1944-ին, սովետական մարաջախտ Տիմոշենկօ կը յարձակէր կարմիր Բանակի զօրավարներու մէկ հատաքոյթին մէջ. «Ֆինլանտայէն, Պալթեան երկիրներէն եւ Պեսարապիայէն վերջ, կարգը պիտի գայ Թուրքիոյ, որ ամէնէն չհաղորդականն է Խ. Միութեան համար, որ երբեք չի մոռնար մաքրել իր հաշիւները»: Քանի մը չաբաթ ետքը, Ըմմէթ Ինէօնիւ կը պատասխաներ. «Մենք, Թուրքերս, պարտք չունինք վճարելիք, ոչ հողով, ոչ ալ ուրիշ ձեւով: Մենք կ'ապրինք պատուաւոր մարդու պէս եւ պիտի մեռնինք դարձեալ պատուաւոր մարդու պէս»:

Վերջերս ընտրութիւններ տեղի ունեցան Թուրքիոյ մէջ եւ ընդդիմադիրներէն 65 հոգի մտան Ազգ. Ժողովէն ներս, նստելու համար Հալք կուսակցութեան կողքին, որ միակ կուսակցութիւնն էր երկրին: Միւս կողմէ, Մեծ Դաշնակիցները պարզեցին իրենց դիւրքը եւ, որոշ չափով, իրենց գաղտնի ծրագիրները: Այս կացութեան առջեւ, ի՞նչ պիտի ընէ Ըմմէթ Ինէօնիւ.— Վախնալով Խ. Միութենէն՝ պիտի ապաստանի՞ անգլեւսաքսոն ժողովուրդներուն հովանիին տակ, թէ ընդհակառակն, խոհեմութիւն պիտի համարի կարդադրել իր վէճը եւ բարեկամ մնալ սովետական հսկային, որուն դրացին է:

Արդէն հրաժարած է Սարաճօղլուի կառավարութիւնը, (Սարաճօղլու կը վարկը չեզոքութեան քաղաքականութիւն մը հիմնելէն հետ): Այժմ իր տեղն անցած է Փէքէր: Այս պարագան նշանն մըն է, թէ Թուրքիա կ'ուզէ մօտենալ Սովետներուն: Յունուար 15ին վերջ կը գտնէը Մոնթրէրայի պայմանագրութիւնը: Թուրքիա վերաքննութիւն պահանջելով պիտի աշխատի արժեցնել իր պահանջները Նեղուցներուն, ինչպէս և հիւսիս–արեւելեան նահանգներուն վրայ»:

Այնուհետեւ թերթը կը պատմէ Ըմմէթի կեանքը,— 1917ին ռուսական ճակատին վրայ, 31 տարեկան դնդապետ: 1918ին պատերազմական նախարարութեան մէջ խորհրդական: Քէմալ փորուտութեան կը հրաւիրէ զինուորականները եւ Ըմմէթ կը մնանայ Քէմալի բանակին: Սպայակոչի նախաշրջան՝ յունական արշաւանքներուն ժամանակ: Երկու անգամ յաղթական՝ Ինէօնիւի ճակատամարտներուն մէջ: Ճետոյ արտաքին նախարար եւ նախագահ Լոզանի Խորհրդաժողովին Թրքական պատուիրակութեան: Ճետոյ Զան–Քալայի պալատին մէջ: Քէմալ մինչ բիրտ, Ըմմէթ ճկուն, կը վերակազմէն Նոր Թուրքիան,- ու կը սկսին զինովութեան եւ վաւաշոտութեան դիւերները, երբ Քէմալ կ'աշխատէր իր ձանձրոյթը դարմանել խմելով ու խաղալով, Անգարայի զբօսատուներէն բերուած աղջիկները խաղցնելով, մինչ դրան առջեւ կը հակէին Աթաթիւրքի պահակները: Ըմմէթ ամբողջ 12 տարի հանդուրժեց Աթաթիւրքի բարեկամական բռնապետութեան:Աթաթիւրք կը ծրագրէր եւրոպականացնել երկիրը, իսկ Ըմմէթ կ'իրագործէր ծրագիրը: Օր մը, պարահանդէսի մը մէջ, Աթաթիւրք կը տեսնէ Թուրք պարուհի մը հին թրքական զգեստաւորումով,— կը կանչէ աղջիկը եւ կը հանէ կը նետէ զգեստները, յետոյ կը յանդիմանէ Ըմմէթը,որ արգելք կը հանդիսանայ իր արդիականացումի փորձերուն: Ուրիշ օր մը Ըմմէթի կը հրամայէ ընդդիմադիր կուսակցութիւն մը հիմնել, ճիշտ ինչպէս կ'ըլլայ Եւրոպայի մէջ. «Եւրոպացիներուն պէս կ'ուզեմ ընել» կը գոռայ: Ըմմէթ կը խնդրէ Ֆէթհիէն, որ հրաժարի երկրին միակ կուսակցութենէն եւ կազմէ ընդդիմադիր կուսակցութիւն մը: Կատակը լուրջ հանգամանք կը ստանայ եւ Աթաթիւրք կը լուծէ նոր կուսակցութիւնը, կուսակցութեան ղեկավարներն ալ նետելով բանտ: Ըմմէթ վարք կուտայ Աստուծոյ,որ ընդդիմադիր կուսակցութիւնը ներկայացնելու հրամանը իրեն չէր տրուած: 1937ին, Ռուսիա սկսեր էր ճնշել Արեւելեան Եւրոպայի, ինչպէս եւ Թուրքիոյ վրայ: Աթաթիւրք քիչ մը չատ ռուսասիրութիւն կը տեսնէր Ըմմէթի մէջ 6եւ զայն կը նետէ կառավարութենէն դուրս: Մէկուկէս տարի չանցած, Ըմմէթ կը հրաւիրուի թաղել իր մեծանուն ընկերը, մինչ Ազգ. Ժողովը զինք կ'ընտրէր նախագահ Թուրքիոյ Հանրապետութեան: Վերջին Մեծ Պատերազմին մէջ, Ըմմէթ, միշտ ճկուն, կը չոյէ թէ Գերմանիան եւ թէ Դաշնակիցները: Ի վերջոյ կ'անցնի Դաշնակիցներուն կողմը եւ պատերազմ կը հռչակէ Գերմանիոյ դէմ:

Հակառակ իր այս ճկուն քաղաքականութեան, Ըմմէթ վախով կը դիտէ որ Զան-Գայայի վարդապետն պալատին եռեւէն կ'երեւին մութ ամպեր որոնք հիւսիսէն կուգան: Սովետները կը մեղադրեն Թրքական կառավարութիւնը, որ Դաշնակիցներուն կողմը չանցաւ 1941ին, այլ...պատերազմէն վերջ: Ու կ'ուզեն օգտուիլ այդ մեղքէն, իրենց աչքը մնկած Տարտանէլի վրայ:

Ըմմէթ կը սիրէ պարզ եւ հանդարտ կեանքը: Կրօնասէր է: Սքանչելի ճատրակ կը խաղայ, ինչպէս նաեւ ախոյեան է գնդամուդի (պիլարտօ) :Լաւ ձի կը հեծնէ: Եւ վարպետ լուղորդ մըն է: Ընկերային կամ մարզական կեանքի մէջ իր ցոյց տուած այս տաղանդով՝ Ըմմէթ պիտի կարենա՞յ ազատիլ Խ. Միութեան վիճիսարի Թաթին ճնշումէն: Խուլ է անշուշտ երբ ուզէ, բայց պիտի կրնա՞յ չլսելու տալ պահանջները զոր իր աժդահար դրացին կ'աղաղակէ կրեմլէնի պալատին բարձունքէն: Թէ ոչ լուղորդի իր ընորհները ցոյց տալով, պիտի դիտնայ անուշել Սաարլենը, բարեկամ դառնալու համար անոր, կամ իր երբեմնի ախոյեանը դաշնակից դարձնելու համար իրեն: Ճիշտ է թէ խոհեմութիւնը աւելորդ չէ, մանաւանդ որ առածը կ'ըսէ թէ ով որ հսկայի բաղուկներուն մէջ կը նետուի, ի վերջոյ այդ բաղուկներուն մէջ կը խեղդուի»:

ՍՏԱՅԱՆՔ

ՄԱՍԻՍ, Մանկական եւ պատանեկան ամսաթերթ, Բ. տարի, թիւ 15 (Յուլիս 1946): Հասցէ՝ Acevedo 1353, Buenos Aïres (Rép. Argentine).

ՌՈՒՍԱՀԱՆ ՏԱԱՐ նախկին պաշտօնեաներ որ ցարական Ռուսիոյ բանակին մէջ կը ծառայէին պէտքական պետական ապահովութեան ոստիկանութեան կողմէ ձերբակալուեցան: Անոնց մէջն է հազարապետ Ալեքսիս Արխանկելսքին, ճերմակ Ռուսերու վերաբերեալ առաջնորդը Ա. պատերազմին եւ հազարապետ Գորիս Հարթման, նախադահը Ռուսական Պատերազմի Վերաբերեալներու, որ Պելճիքա կը բնակէին: Ոստիկանութիւնը մերժեց յայտնել թէ ինչո՞ւ ձերբակալուած էին:

Ո՞ՒՐ Կ'ԵՐԹԱՆՔ

Տարբրինակ մթնոլորտ մը ստեղծուած է դաղուխէ դաղուխ։

Վերջին տարիներու ընթացքին, ամէնէն աւելի շատ խօսուեցաւ համերաշխութեան ու համագործակցութեան մասին։ Մակ ու ճառ ամէն կողմ, յօդուած ու խմբագրական բոլոր թերթերուն մէջ, ըսելու համար՝ թէ փրկութեան միակ լաստը համագործակցութիւնն է. ուժի միակ աղբիւրը՝ համերաշխութիւնն է, ազգային ու հանրային բոլոր դժբաներուն շուրջ։

Եղիպտոսի հայութիւնը դրօշակիրը նկատուեցաւ համագործակցութեան եւ անոր առած քայլը արձագանգ դտաւ դաղուխէ դաղուխ, պանծացուեցաւ միշտ եւ օրինակ տրուեցաւ երբեմն։

Ուրախ էինք համագործակցութեամբ, որ ազգային հզօրացման աղդակ նկատուեցաւ, իրաւամբ։ Եդիպտոս մասնաւորապէս չօշափեց իրողութիւնը։ Օժանդակութիւն՝ քոյր դաղուխներու, օժանդակութիւն՝ հայրենիքի ու էջմիածնայ։ Հաւաքական զոհաբերութիւն՝ տեղական, ազգային, կրթական ու մշակութային ձեռնարկներու շուրջ. ու այս ամէնը՝ ընդհիւ համագործակցութեան եւ հաշտ դործունէութեան։

Տարիներ անցան այսպէս, արդիւնաւոր դործունէութեան հետ՝ ուրախութիւն պատճառելով բոլորին։

Յետոյ, էջմիածնայ համագումար, Հայ Դատ եւ վերջապէս ներքաղաք,— ոդեւորութեան նոր աղբիւրներ՝ բոլշեւիկ հայութեան համար, համագործակցութեան նոր առիթներ՝ բոլոր դաղուխներուն համար։

Ու այսօր, պիտեցէք դաղուխներու կերպարանքը, եթէ կրնաք։ Շնչեցէք տիրող մթնոլորտը, եթէ հնարաւոր է։

Կը բաւէ հետեւիլ մասնաւորապէս Լիբանանի եւ Սուրիոյ մամուլին, դաղափար մը կազմելու համար, իւնչ չափով եւ խառնակութիւն, իւնչ թոյն ու առելութիւն։

Հապա Ֆրանսան։

Բացուած են բոլոր տոպրակները սուտերուն, պրպարտութիւններուն եւ ուրացումներուն։

Բոլորը, դրեթէ բոլորը, որոչ «ճակատի» մը վրայ, երդում ըրած են՝ սրբութիւն չձգելու, ո՛չ ալ կազմակերպուած ուժ մը, ոչ ալ հանրային որ եւ է չարժում, որ կրնար ուժ դառնալ Սփիւռքի հայութեան համար եւ կանդուն պահել զայն։

Ի՞նչ պատահած է, իւնչ փոթորիկ անցած է հայ ժողովուրդի վրայէն, հոդիէն անոր, զայն ձեւազեղծելու, քայքայելու, աղարտելու համար։

Գիտենք պատահածը, չենք վերլուծեր։ Բայց կը մատնանշենք։ Կազմակերպութիւն թէ անհատ, անոնք՝ որ վտառը կազմած են այս ժողովուրդին եւ մեր պատմութիւնը ստեղծած, խաչակրութեան ենթարկուած են, չըսելու համար գարշելի հալածանքի։

Ամէնէն առաջ՝ պայքար Դաշնակցութեան դէմ, ամէն առիթով, ազգային ոճներու թէ կեանական ձեռնարկներու, որոնց դրօշակիրն եղած է ան տարիներէ ի վեր եւ է՛ այսօր ալ, աւելի քան երբեք։ Պայքար՝ զրպարտութեամբ, սուտով ու անարդանքով։

Ի՞նչ շահ կը հետապնդուի, քանի որ պայքարողները իրե՛նք ալ դիտեն՝ թէ անդօր է աքացին պողպատին դէմ, դուր դրոհը՝ հայութեան անասան պատնէշին դէմ։

Եւ պայքար, դեռ այլ կազմակերպութեանց դէմ. ու ամէնէն առաջ՝ Հ.Մ.Ը.Մ.ի դէմ, քանի մը տղեկներու սուտ ու իրաւ դառնութիւնները չհաղորդելու փորձով։

Շա՛հը մեր դաղութներուն, Լիբանանի ու Սուրիոյ, որոնք հպարտ են մարզական այս կազմակերպութեամբ, անոր փիլիքական ու բարոյական կերպարանքէն, անոր ազգային դործէն, որ հայ ու խանդավառ կը պահէ հայ երիտասարդութիւնը, աւելի քան քաւորդ դարէ ի վեր, այդ չքնաղութեան մէջ։ Անոր ազգային ոգի՞ն կը հալածուի. բայց այդ ոգի՛ով կանդուն է ան եւ անոր հետ բովանդակ երիտասարդութիւնը. այդ ոգիով կենդանի է մարզական չարժումը։ Տեսէք պատկերը նոյնանուն այլ այդ ոգիէն զուրկ կազմակերպութեանց, ու կը համոդուիք։

Կազմակերպութիւններէն եաք անհատները, հանրային դեր կատարող անձեր, դրող թէ դործիչ, որոնք առաքելութիւն մը կը կատարեն, ուժ մը կը ներկայացնեն, փառք մը դարձած են։ Տեղ մը դրագէտ մը կը հալածուի եւ կը դամուի անարդանքի սիւնին, երբ ան հայ մտքի սիւներէն է։ Ուրիշ տեղ մը,— դացէք Ֆրանսա՛— գարշելի «բացնամակ»ներ կը հրատարակուին մաքուր ու հպարտ ճակատներ մրոտելու անկարելի փորձերով։

Ինչո՞ւ այս ամէնը։ Այդ դրոհը՝ հայ ժողովուրդի դիրքին կողմէ, որ նոր անուն առած է, «Հայաստանեա՛ց» կոչուած է, բարոյական սակ ու կշիռ չհաւելու համար։

Հայաստան հաշտութեա՛ն պէտք ունէր, թէ պատերազմի, այս օրերուն։ Ներքաղաքի հզօրացմա՛ն համար կ'ըլլայ, թէ քայքայումի, տկարացումի։ Հարցումներ, որոնք ունին պատասխան, որոնք սակայն կը տանին տխուր ու անխոստովանելի իրողութիւններու։

Մերկացնե՞նք, բայց բաւականաչափ մերկ չէ՞ արդէն ամէն բան, պարզելով Սփիւռքի բովանդակ ողբերդութիւնը։

Հակառակորդ մամուլը, — մեր խեղճ հարեւանն ալ եաեւէն ընդքարշ — այլէն ձախէն դնուներ ու «հրաժարականներ» կը ճարէ ու կը հրատարակէ։ Հրաժարականներ «Դաշնակցականներ»ու, որոնք մէկ օրէն միւսը արձնցե՛ր են...Հայասան երթալէ առաջ։

Լա՛ւ, ըսենք։

Չհարցնե՞նք սակայն ամսկավարներուն՝ թէ ներքաղաքցիներուն մէջ կա՞ն թէ չկան ամսկավարներ, եւ եթէ կան, իրր ամսկավա՞ր կ'երթան հայրենիք, թէ հրաժարելէ եաք...

Զաւեշտական պիտի ըլլար պատասխանը, եթէ երեւոյթը ողբերդութեան չհասնէր։

Պէ՞տք է յիշեցնել միշտ, թէ մեր ժողովուրդին թշնամին դուրսէն չէ եղած միշտ, այլ ներսէն։ Հայը հզօր եղած է եւ կրնայ մնալ հզօր՝ իր ոդիով, հայրենասիրութեամբ ու կազմակերպութեամբ։

Հարուած այս բոլորին դէմ՝ հարուած մը կը կազմէ մեր գոյութեան դէմ։ Չյիշեցնե՞նք անդամ մըն ալ։

Միայն չարդը չէ որ ազդ մը կը սպաննէ, այլև պառակտումը, այլ մանաւանդ պառակտումը։

Խմբագրական «ՅՈՒՍԱԲԵՐ»ի

Ազգայնականութեան վտանգաւոր զարթնումը

Տէփէշ տը Փարիզէն կը քաղենք հետեւեալ չահեկան յօդուածը.—

Եւրոպայի եւ Ասիոյ ազդայնական կազմակերպութիւններ մէջ ահաւոր պրկում մը ի յայտ կու գայ։ Միտքերը տաքցած են, պահանջները կը բազմանան եւ արիւնը կը հոսի։

Կը կարծուէր թէ Բ. Համաչխարհային Պատերազմէն վերջ, կիրքերը պիտի չափաւորուէին, եւ թէ զանազան ցեղային տարբերը որ պայքարի մէջ են հոս ու հոն, զինադադարի կարելիութիւններ պիտի փնտռէին։ Ընդհակառակն։ Երբեմն այս տարբերը դիմակազերծ կ'ըլլան եւ չեն փնտռեր նոյնիսկ ոևէ պատրուակ իրենց տարածական պահանջները բանաձեւելու համար։ Երբեմն անոնք մէկտեղ կը դնեն այնպիսի չարժառիթներ ուրկէ ոչ ոք կրնայ խաբուիլ։ Հողի եւ տնտեսական շուկայի արշաւ մը սկսած է, ինչպէս առաջ։ Նայած թէ ո՛վ կրնայ սեփականացնել ամէնէն լայն տարածութիւնը, եւ այնպիսի երկիրներու մէջ ուր ազդերը եւ դաւառները կենսական հանդամանք ունին, եւ պայքարը քնական կերպով կը տանին չափազանցութեան։ Մարդկութիւնը չէ փոխուած։ Դէպքերու դասը պարապ անցած է։

Մտիկ ըրէք Փարիզի ձայնին։ Հունդարիան եւ Ռումանիան վէճ ունին Թրանսիլվանիոյ նահանգներուն համար, Հունդարները և Սլովաքները փոխադարձաբար գիրար կ'մադրաստանեն, Պուլկար — ները կը պահանջեն Արեւմտ. Թրակիան որ դրաւուած է Յոյներուն կողմէ։ Անգարայի եւ Մոսկուայի մէջ՝ Ռուսերը կը վիճին Հայկական ամբողջ հողամասի մը շուրջ։ Տասը հատ ապադայ պատերազմի սերմերը կան, առանց հաշուելու դլխաւոր վէճը, Յուլիական Վենետիկը եւ Թրիէսթի։ Ազդայնականները, իրարու ասպարէզ կը կարդան, իրարու կը սպառնան, իրարու դէմ կը դինուին, փոխանակ աշխատելու բանաւոր հիմքերու վրայ հասկացողութեան մը դալու։

Փակ դաշտ մըն է Պաղեստինը, ուր Արաբներն ու Հրեաները դէմ դիմաց են եւ կը մերժեն ոեւէ տեսակէտ չհիմա ունենալ իրարու հետ։ Փոխադարձաբար իրար կ'անտեսեն, կարծես թէ երկու ժողովուրդներու աշխարհագրական դիրքը պարտականութիւն չէր ըներ իրենց վրայ հաշտարար բանակցութիւն մը սկսելու՝ բարեկամական ելքի մը յանդելու համար։

Աւելի հեռուն, Իրանէն անդին, ուր ազդայնական կիրքը չէ որ դեր կը կատարէ, այլ տնտեսական և քաղաքական մրցակցութիւն մը, Անգլիսաքսոններուն եւ Ռուսերուն միջեւ։ Ահա ջարդերը, որ կ'արիւնեն Կալկաթան, ու մեզ կը տանին եաք, դէպի 1857ի խժդժութիւնները եւ Սիպայէյի պատերազմը։ Հազա՞ր մեռեալ, երկո՞ւ հազար։ Երե՞ք հազար։ Ո՛չ ոք դիտէ։

Երբ կ'ինթադրէինք թէ հասած է ազատագրութեան ժամը Հնդկական թերակղզիին համար, ուր դերիչխան Մեծն Բրիտանիան պիտի ճանչնար անկախ գոյավիճակ մը, գրեթէ 370 միլիոն մարդոց, Իսլամները կը խուժեն Հնդիկներուն վրայ։ Իսլամական ազդայնականութիւնը — որովհետեւ հոս ազդայնական կիրք մըն է — կը յարձակի Հնդիկներուն վրայ որ մեծամասնութիւն են, արդիլելու համար որ կառավարութիւն կազմեն։ Հնդիկները իրենց վրէժը կը լուծեն, եւ աւանդական կատաղութիւնը երկուստեք է։ Ներքին այս անիծեալ պայքարը կրնայ երկուքին ալ վնասել՝ բրիտանական տիրապետութեան համար նոր փաստ մը հայթայթելով։ Բայց ոչ Իսլամներուն եւ ոչ ալ Հնդիկներուն փոյթն է։ Ազդայնականութեան ի նպաստ այս պայքարէն՝ խաղաղութիւնը չէ որ մեծցած դուրս պիտի դայ։ Կը կարծուէր թէ անիկա անհետ կորսուած պիտի ըլլար Համաչխարհային Բ. պատերազմէն վերջ, բայց աւելի կը հաստատուի, քան երբեւէ՝ ծանրացնելու համար այն դատապարտութիւնը որ կը հարուածէ զինք։

Ներգաղթը

Նոր Զուդայէն ստացած եմ հետեւեալ թղթակցութիւնը որ նոյն խաղերը կը պատմէ Բանի մը հակիրճ տողերով.—

ՆՈՐ ԶՈՒՂԱ, 8 Յուլիս.— Այստեղ ամէն ինչ պատրաստ է, բայց դեռ ներքաղաքի հրաման չէ տրուել. մեզ կողմից էլ դիւղացիներին չտապեցրել են եւ նրանք էլ ամէն ինչ փութով կարգադրելով, հիմա անելի առաջ են կանդնած։ Եթէ աշնան էին տանելու, սկզբից պէտք է ասէին։ Գիւղացին էլ կը հասկանար իր անելիքը։ Խեղճերին դժբախտացրել եւ նեղ դրութեան մէջ են դրել...։

Այս հետեւանք է այն բանի, որ դիւղացիների որոշ մասը գարնանը ցանքս չեն արել, եւ շատերն էլ իրենց տունն ու տեղը ծախել են։

23 Յուլիս.— «Տեղիս ներքաղաքցիները եռուզեռի մէջ են։ Ատամ են մի քանի օրից կը ճանապարհուեն։ Մէկ մասն իրենց ծախսով են գնում, մի ընտերի համար հանգանակութիւն, ձեռնարկներ եւ այլն է սարքւում։ Գնացողներին հատատաքննութեան են ենթարկում. մի քիչ կասկածելի Դաշնակցականներին զանազան խաղերով դուրս են թողնում ցանկերից, կամ թէ գրաւոր «մեղայական» պահանջում եւ նոյնիսկ թերթում տպում։ Զգիտեմ սա միայն տեղի՞ս համար է, թէ ամէն տեղ էլ նոյնն են անելու»։

7 Օգոստոս.— «Ամէն ին պատրաստ է ներքաղաքի համար, բացի փոխադրող մեքենաներից։ Ներքաղաքցիները կազմ ու պատրաստ սպասում են մեքենաներին։ Շհարմարն ամբողջովին իր ծախսերը հոգում է՝ հարուստներն աղքատների ծախսը վճարելով։ Փէրիան էլ կարծում եմ նոյնը կը լինի։ Հերթը Զուդային է. 1300 հոգի ձրի են պնակու, այսինքն մէջից չունեն վճարելու, 300 էլ վճարովի»։

ԱՐԴԻՒՆՔԸ

ՇԱՎԻԼ. — Սիրելի Յառաջ, արձակուրդի մէջ եմ ու տունը կը մնամ. սակայն, ես ալ ունիմ իմ հաճելի զբաղումս։ Կը սպասեմ նամակներու։ Այո՛, առաւօտ ժամը 11ին նամակատուփ կը վազեմ։ Մեր Նոր Սերունդի տղաքը եւ աղջիկները խոստացած են նամակ դրել իրենց գացած տեղերէն եւ անշուշտ հայերէն։ Եւ ահա մէկիկ մէկիկ կը հասնին բացիկները ու նամակները, եւ ես ի՞նչ երկիւղած ուրախութեամբ կը բանամ զանոնք։ Պարապ բա՞ն է, մեր մէկ տարուան աշխատանքին արդիւնքն է որ կը վայելենք, եւ որքա՞ն հաճելի է այս վայելքը։ 'դ'դ'դ 'դ դ'դ

«Ձեր տուած դիրքերէն չատ դոհ եմ», կը գրէ Աղաւնուհին, «ամէն օր կը կարդամ ու կը յուզուիմ»։ Բացիկներ կը հասնին Մորէնէն, Անդիլիէն, Ճակոբէն, ամէնքն ալ Մեսրոպեան դիրերով։ Եւ ահա այս ամակը, սիրելի Յառաջ, կը փափաքիմ որ տեղ տաս անոր։ Գիտեմ որ մեզի հետ դուն ալ կուրախանաս։ (Անշուշտ տառասխալները ուղղած եմ)։ «Երկար ժամանակէ ի վեր երգչախումբին եւ դպրոցին պրկուած ենք, բայց ամէն օր հայերէն կը խօսինք ու կ'երգենք, որովհետեւ այս տարուան երգի եւ դպրոցի դասերը մեր սրտերուն մէջ հայկական ոգին արթնցուցին, մինչեւ հիմա Հայ էինք, բայց այդ ոգին մեր սրտերուն մէջ կը քնանար եւ դուք եւ միւսները մեզ Հայ ըրիք հոգիով ու սրտով։ Այսօր կրնաք հպարտ ըլլալ, որովհետեւ դուք ձեր գործը կատարեցիք եւ դեռ կը կատարէք, ամէնէն գնահատելի գործը ձերն է, որովհետեւ ամէնէն մեծը, ամէնէն օգտակարը մեր սիրելի հայրենիքին համար։ Գիտեմ որ այդ գործը դժուար է, համբերութիւն կ'ուզէ ու չափազանց յողնութիւն եւ աշխատանք կ'ուզէ, բայց ամէնէն հաճելին է» եւայլն։ — Քնարիկ։

Կը տեսնե՞ս, սիրելի Յառաջ, աշխատանքը որ տարուեցաւ 1 տարի ամբողջ մեր դաղութին մէջ՝ պարապ չէ անցեր եւ իր արդիւնքը տուած է։ Իրաւունք ունինք որ այստեղ կը դրէինք թէ պէտք են սրտցաւ եւ աշխատող անհատներ, մեր նոր սերունդին գոնէ մէկ մասը Հայ պահելու համար։ Այս դեղեցիկ արդիւնքին ի տես՝ դարձեալ կը շարունակենք մր աշխատանքը մոռնալով մեր յոդնութիւնը։ Յառաջիկայ ամիս մեր մեղուները կը վերադառնան իրենց փեթակը «Բաֆֆի»ի եւ «Նոր Սերունդ»ի եւ կը վերսկսի ազդապահպանման դժուարին, բայց հաճելի աշխատանքը։

Գ. ՎԱՐԴՈՒՒՆԻ

Հաշտութեան ժողովին մէջ

Իտալիոյ յանձնաժողովին երկուշաբթի առաւտեան նիստին մէջ հոլանտացի պատուիրակը առաջարկեց որ դաշնագրին նախաբանին մէջ յիշատակուի Իտալիոյ ազատագրութեան ծառայող իտալական ուժերուն կատարած դերը եւ աւելցուի ծառօթութիւն մը թէ այդ երկիրը պատերազմ հռչակած է Յունվարի 1945 Ուրբաթ 15ին: Վիշինսքի յայտարարեց թէ լինք որեւէ առարկութիւն չունի բանաձեւին առաջին մասին դէմ ելէ մէկ երեք Մեծերն ալ ընդունին զայն. իսկ երկրորդ մասը անընդունելի դառնայ քանի որ Իտալիա գործնապէս չէ մասնակցած Յապոնի պատերազմին: Անգլիոյ, Ֆրանսայի և Ամերիկայի պատուիրակներն ալ նոյն կարծիքը յայտնեցին: Ի վերջոյ Հոլանտայի ներկայացուցիչը ետ առաւ իր բանաձեւին երկրորդ պարագրութիւնը:

Տնտեսական յանձնաժողովին նիստին մէջ խորհրդային եւ աւստրալիական պատուիրակները բախում մը ունեցան հատուցումներու խնդրին առթիւ: Հումանական դաշնագրին քննութեան ընթացքին, Աւստրալիա առաջարկեց կրճատել Զորս Մեծերու իրաւասութիւնները որպէսզի անոնք իրաւունք չունենան հատուցումներու պատրուակին տակ իրենց տիրապետութեան ենթարկել պարտուած երկիրները: Ուրեմն պէտք է նշանակել մասնաւոր յանձնաժողով մը Զորս Մեծերու եւ երեք տարբեր պետութեանց ներկայացուցիչներէն՝ քննելու համար հատուցումներու խնդիրը:

Մոլոթով բողոքեց եւ ամբաստանեց Աւստրալիան «որ կ'ուզէ դաւել Մեծերու հեղինակութեան դէմ եւ արգիլել խաղաղութիւնը վերահաստատելու աշխատանքները»: Վիճաբանութիւնները այս կենսական հարցին շուրջ պիտի շարունակուին: Յանձնաժողովը զբաղեցաւ նաեւ հետեւեալ խնդիրներով.— ա) Եուկոսլաւիա Իտալիայէն կը պահանջէ 1300 միլիոն տոլար իբրեւ հատուցում: Այս թիւը 13 անգամ աւելի մեծ է քան այն գումարը զոր Ֆ. Մուսոլինի կը պահանջէ իր հաշւոյն. բ) Պելճիքա կ'առաջարկէ որ պարտուած երկիրներուն արգիլուի հիւլէական ուժի զարգացման համար գիտական ձեռնարկներ ընեն: գ) Աւստրալիա կ'առաջարկէ Մարդկային Իրաւունքներու Ատեան մը կազմել: Այս բանաձեւը ընդունուեցաւ միաձայնութեամբ: դ) Եուկոսլաւիա կ'առաջարկէ Պուլկարիան նկատել իբրեւ ռազմակից պետութիւն: Երկար վիճաբանութիւններ տեղի ունեցան այս մասին. բանաձեւը ի վերջոյ մերժուեցաւ 4ի դէմ 9 քուէով: Չինուորական յանձնաժողովը չորս ու կէս ժամ վիճաբանեցաւ ուրիշ կարեւոր առաջարկի մը շուրջ — պարտուած պետութիւններուն իրաւունք պիտի տրուի որ իրենց տեսակէտները պարզեն դաշնագիրներու զինուորական պայմաններուն մասին. ո՛չ մէկ որոշում չէ տրուած տակաւին:

× Անգլիոյ արտաքին նախարարը Պէվին որ Լոնտոն վերադարձած էր չաբաթ օր, երկար տեսակցութիւն մը ունեցաւ վարչապետին հետ: Լոնտոնի քաղաքական շրջանակներուն մէջ կը տիրէ այն կարծիքը թէ բրիտ. կառավարութիւնը կարեւոր որոշումներ պիտի տայ այս չաբթու: Կը կարծուի թէ Պէվին որ Փարիզ կը վերադառնայ վաղը, պիտի առաջարկէ յետաձգել Խորհրդաժողովը եւ դիմաբել Զորս Մեծերու արտաքին նախարարներուն ժողովը՝ կացութիւնը պարզելու համար:

× Զրոյց կը շրջի թէ Պէվին պիտի հրաժարի առողջական պատճառներով: Ո՞վ կրնայ յաջորդել իրեն: Հաւանարար Հիւ Տալթըն, եմմական նախարարը կամ Սըֆֆըլտ Քրիփս, կ'ըսեն Լոնտոնի թերթերը:

ՎԷՃԸ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԵՒ ՍԻՄԻ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ՄԻՋԵՒ

1940ին, Սիամի կառավարութիւնը զբաւեց Քամպոճէն կարգ մը հողամասեր, օժանդակութեամբ Յապոնի: Վիշիի կառավարութիւնը 1941ին դաշնագիրով մը ճանչցաւ կատարուած իրողութիւնը:

Ազատ Ֆրանսայի կառավարութիւնը, սակայն, ապօրէն հռչակելով այդ դաշինքը՝ Սիամէն պահանջեց որ պարպէ զբաւեալ հողամասերը: Սիամի կառավարութիւնը մերժեց:

Այս կացութեան առջեւ, Ֆրանսական կառավարութիւնը, գոստոս 1ին, ամերիկեան կառավարութեան խողովակով՝ հաղորդեց չհաղորդուած-ներուն թէ վէճը պիտի փոխադրէ Լա Հէյի ատեանին առջեւ, վճռելու համար թէ 1941ի դաշինքը արժէք կը ներկայացնէ՞ թէ ոչ: Բայց մինչ այդ՝ պահանջեց որ զբաւեալ հողամասերը պարպուին եւ վարչութիւնը յանձնուի տեղացիներու՝ ամերիկեան հակակշիռին տակ:

Սիամ դարձեալ մերժեց, նոյնիսկ զինուոր զրկեց մինչեւ Անքորի ատենակները: Ֆրանսական զօրքը օդնական ուժ ստանալով՝ վտարեց Սիամցիները, Օգոստոս 13ին: Միւս կողմէ Փարիզի կառավարութիւնը հաղորդեց ամերիկեան կառավարութեան թէ եա կ'առնէր Լա Հէյի ատեանին դիմելու առաջարկը, եւ իրեն կը վերապահէ վէճի ենթակայ հողամասերը իրաւատիրոջ վերադարձնելու միջոցներուն ընտրութիւնը:

Ահա այս փափուկ կացութեան հասած է Ֆրանսայի եւ Սիամի վէճը, այս օրերուս:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ԺԸՆԵԻԷՆ կը տեղեկացնեն թէ խորհ. կառավարութիւնը մօտ ատենէն պիտի առաջարկէ որ Ժընեւ փոխադրուի Միացեալ Ազգերու կեդրոնը, նկատի ունենալով որ ամերիկեան մամուլին կարգ մը օրկանները թշնամական դիրք բռնած են Մոսկուայի հանդէպ եւ կրնան մեծ չափով ազդել հանրային կարծիքին վրայ՝ վիճաբանութեանց ընթացքին: Դիտել կը տրուի որ Ջուիցերիա չեզոք երկիր մը ըլլալով ամէնէն յարմար վայրն է միջազգային խորհրդաժողովներու համար: Մասնաւոր նշանակութիւն կը տրուի, քաղաքական շրջանակներուն մէջ, այն այցելութեան զոր Միացեալ Ազգերու ընդհ. քարտուղարը կատարեց վերջերս դէպի Ժընեւ՝ աչքէ անցընելու համար հանդուցեալ Ազգերու Դաշնակցութեան պալատը:

ՖՐԱՆՔԻՆ արժեզրկումը, յայտարարեց Տիւքլօ ճառով մը զոր խօսեցաւ Թիւլի մէջ, ազէտ մը պիտի ըլլայ Ֆրանսայի համար, ուստի պէտք է ամէն գնով արգիլել: Եւմտական խոհեմ քաղաքականութեամբ մը կարելի է միջոցներ գտնել, սակայն, իրականացնելու համար ընկերային ծրագիրները:

ՀՆԴԿԱՍՏԱՆի մէջ պիտի հաստատուի բրիտանական մարզպան մը՝ ներկայացնելու եւ պաշտպանելու համար Անգլիոյ շահերը:

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆի մէջ միապետութեան հաստատման թեր ու դէմ կատարուելիք հանրաքուէին առթիւ Մ.Նահանգները որոշած են «դիտողներ» ղրկել:

ԱՆԴԱՐԱՅի կառավարութիւնը Մարաջահտ Թիթոյի կառավարութենէն պահանջեց Իտան Էնէսէնի մարմինը,— այս այն թուրք սպան է, որ ամերիկեան օդանաւի մը մէջ զարնուեցաւ՝ օդանաւը վար առնուած պահուն, Եուկոսլաւիոյ մէջ:

ԿԱԶԻՆ պինը, Փարիզի մէջ, 5 Փր. 01ի պիտի բարձրանայ Սեպտեմբեր 1էն սկսեալ: Այս պինը երեքուկէս անգամ բարձր է 1939ի սակէն:

ՅԱՒԱՈՏԻ վաճառումը ազատ հռչակուեցաւ Ալճերիոյ մէջ, Սեպտեմբեր 1էն սկսեալ:

ԱԹԻՆՔ մեկնելու համար պատրաստութիւն կը տեսնէ Յունաստանի թագաւորը, կը գրէ «Էլ-Ահրամ» եգիպտական թերթը: Ներկայիս կը գտնուի Աղեքսանտրիոյ մէջ:

ԱՐՄԱՆԿԵԼՍՔԻ եւ Վլատիվոսթոքի ամերիկեան նաւային կցորդները եւ կանչուեցան, Մոսկուայի կառավարութեան պահանջով: Իր պաշտօնին վրայ կը մնայ միայն Օտեսայի ամերիկեան նաւային կցորդը, այն ալ առժամաբար,— հետեւելու համար ամերիկեան նպաստամատոյց ընկերութեանց նաւերու գործունէութեան: Այսպէս, ամերիկեան դիւանագիտական մարմինը, բովանդակ Ի. Միութեան մէջ, իր դեսպանատան պաշտօնէութենէն, Օտեսայի նաւային կցորդ ապայէն եւ Վլատիվոսթոքի հիւպատոսէն զատ, ուրիշ ներկայացուցիչ չունի այլեւս: Ոմանք խորհ. կառավարութեան այս պահանջին մէջ կը տեսնեն անվստահութիւն մը հանդէպ Ի. Միութեան մէջ ապրող օտար տարրերու, մասնաւորաբար Ամերիկացիներու, ինչպէս կը գրէ «Քոմպա»:

ՀՆԴԿԱԿԱՆ նոր կառավարութիւնը կազմուեցաւ իր մէջ ունենալով հինգ Հնդիկներ: Փէնճապի մէջ կառավարութիւնը ձեռք առաւ բացառիկ մի-ջոցները, նկատի ունենալ որ «քաղաքական կացութիւնը ծանրացած է երկրին մէջ»: Ցնոր տնօրինութիւն, արգիլուած է հաւաքուիլ փողոցներու մէջ, հինգ հոգի չի կրնար քով-քովի դալ: Մամուլին վրայ դրաքննութիւն հաստատուեցաւ: Այսուհանդերձ կռիւները եւ գործադուլները անպակաս են գաւառներու մէջ: Իսլամական Ընկերակցութեան մէկ անդամը, Սըր Սհմէտ Խան, դաշոյնի հօթը հարուած ստացաւ յարձակման մը ընթացքին:

ԹՈՏԸ կը յիշէք անշուշտ: Այն համբաւաւոր գերման ճարտարապետը, որ միլիոններով բանուորներ կ'աշխատացնէր ռազմաճակատներուն ետեւ: Տգոն, Ալեքսանտր Թոտ, դերի է Անգլիոյ մէջ: Վերջերս, գերիներու ճամբարին հրամանատարին մեղսակցութեամբ, կը սիրահարի անգլիացի աղջկան մը, որ գինք Լոնտոն կը տանի, քաշուած տան մը մէջ հովուերդութիւն կարդալու համար: Բայց Գերմանը կը սիրէ թէ անգլիացի աղջիկը եւ թէ իր հայրենի հողը: Կը խնդրէ որ գինք տանի Գերմանիա: Եւ աղջիկը նաւակ մը կը դտնէ ծովեզերքէն եւ երկուքը միասին ճամբայ կ'ելլեն, առանց հոգ ընելու որ անգլիացի ոստիկանները կը հսկեն ծովեզերքներուն վրայ,— չէ՞ որ ամէն օր, կ'ըսեն թերթերը, գերիներ նաւակ կը նստին եւ կը չուեն դէպի Գերմանիա: Թոտ բախտ կը բանի մինչեւ Քալէ, ուր կը ձերբակալուի: Չինուորական իշխանութիւնը Անգլիա կը փոխադրէ երկու սիրահարները: Աղջիկը հիմա կը դատուի այն յանցանքով որ նաւակ մը դողցած է՝ Մանչը անցնելու համար սիրածին հետ: Բայց ոչ երբեք գերի փախցնելու համար: Ֆրանսական թերթ մը զարմանքէ զարթնացոյցներ կը գլորի, իմանալով որ ոչ միայն աղջիկը չի մեղադրուեր գերի փախցնելու յանցանքով, այլ եւ 875 նշանաւոր անձնաւորութիւններ, Լոնտոնի մէջ, ստորագրած են խնդրագիր մը՝ ազատ արձակել տալու համար բոլոր գերման գերիները:

ՈՒԿՐԱՅՆԱՅի դիմումը Ապահովութեան Խորհուրդին մօտ որով կ'ամբաստանէ Անգլիոյ պաշտպանած քաղաքականութիւնը Յունաստանի մէջ, թէ կը սպառնայ Պալքաններու խաղաղութեան, թէ եւ օրակարգի վրայ էր չորեքշաբթի համար, վճռաբանութեան պիտի ենթարկուի հինգշաբթի:

ԿԱԼԿԱԹԱՅի մէջ լուրջ խռովութիւններ ծագած ըլլալով՝ 2000—3000 հոգի մեռան: Երկրին մնացեալ մասը խաղաղ է:

ԱՆԳԼԻԱՅԻՆԵՐԸ նպատակ ունին բաստրը գործածելու մաքսանենգներու դէմ:

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ արտածումը 600 միլիոն տոլարի պիտի հասնի 1946ի տարեշրջանին համար:

ՓՐՈՖ. Ե. Ա.ԴԱՄՈՎ «Իզվեստիա»յի մէջ կը գրէ, «Պատմական իրողութիւններ ցոյց կուտան թէ Ռուսիա ժամանակին իրաւունք ունէր Տարտանէլի վրայ»:

ՊԱՐԵՆԱԻՈՐՄԱՆ Ցանճնախումբը պիտի առաջարկէ պարենաւորման նախարարութեան որպէսզի մարդ գլուխ չարաթը 300 կրամ մթս տրուի:

ՀՐԱԲՈՒԽ մը կրնայ արծարծիլ Իրաքի մէջ: Իրան – Իրաքի սահմանագլուխին վրայ անցեալ շաբթու տեղի ունեցած երկրաշարժին հետեւանքով, այդ շրջանի քարիւղի ընկերութեան երկրաբան մասնագէտները յանձնարարեցին որ սահմանի երկու կողմերը 120 քիլոմեթրի վրայ պարպեն բնակչութիւնը: Քանի մը օրէ ի վեր երկրաշարժի ցնցումներ տեղի կ'ունենան ամէն հինգ վայրկեանը ադամ մը:

ՆՈՐՎԷԿԻՈՑ յայտնի գրագէտին՝ Կնուտ Համսունի կինը երեք տարուան բանտարկութեան եւ 35 հազար քրոն տուգանքի դատապարտուեցաւ՝ թշնամիին հետ գործակցած ըլլալու ամբաստանութեամբ: Տիկ. Համսուն տասը տարուան համար կը զրկուի իր քաղաքացիական իրաւունքներէն:

Դաշտապար առաջիկայ

Համաշխարհային Միութեան Մարսէյլի եւ Սէն-Լու Կրան–Փէնի Մասնաճիւղերուն կողմէ այս կիրակի առաւօտեան մինչեւ երեկոյ Եօթնեղբայրեան օդասուն պարտէզին մէջ, Սէն-Լու: Գեղարուեստական ընտիր բաժին, անակնկալներ ժամ Տէր - տէրեանի կողմէ, բարձրախօս և գեղեցիկ տիսքեր: Պիտի ներկայացուի Դռումի վաճառականը ղեկավարութեամբ՝ ՊՊ. Մինասի Գաբրիէլեանի եւ Եզեկիէլ Սարը-Պողոսեանի: Ընտիր պիւֆէ (խորոված, պաղպաղակ եւն.): Մուտքը ազատ է:

Հայ - Բոյժ

ԺՈՂ. ԱՄՍԱԹԵՐԹ ԲԺՇԿՈՒԹԵԱՆ

ՀԱԳ - ԲՈՑԺի հինգ տարուան հաւաքածոն սպառած է, եւ չենք կրնար այլեւս զոհացում տալ խնդրանքներուն:

ՀԱԳ - ԲՈՑԺի պակասուր հաւաքածոն (10 թիւ պակաս), անկազմ, կը ծախուի մեր մօտ 1000 ֆրանք:

ՀԱԳ - ԲՈՑԺի հետեւեալ թիւերը կը պակսին մեզի,— թիւ 2, 20, 24, 39, 46: Անոնք որ մեզի կը հայթայթեն այս թիւերը, կը տանան հատոր մը մեր հրատարակութիւններէն (կանանչ բաժակով) կամ մէկ տարեկան ՀԱԳ - ԲՈՑԺ նոր շրջանէն:

Երգահանդէս
ՀԱՅԿԱՆՈՒՇ ԹՈՐՈՍԵԱՆ

Կիրակի **10** Նոյեմբեր, **1946**, **Gaveau**ի մեծ սրահին մէջ, ժամը **17**ին:

Հ.Յ.Դ. Վիէնի Կոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը այս կիրակի, առաւօտեան ժամը ,9ին «Մուրատ» Ակումբին մէջ (*Սէն Մարթէն*): Կարեւոր օրակարգ:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ Ուրֆացի վաճառ Գարաթէէեան որ 1931ին Փարիզ կը գտնուէր, յետոյ վերկու տարի Վալանս մնալէ վերջ, վերադարձած է դարձեալ Փարիզ: Իրմէ լուր կար մինչեւ 1938: *Տեղեկացնել Մինաս Ճիվմէճեանի*, 18, Rue Haute Villeneuve, **Romans** (Drôme).

Հ.Յ.Դ. ՐԱՖՖԻի խումբին ժողովը 29 Օգոստոս, Հինգշաբթի, ժամը 8.45ին, Ընկերվարականներու սրահին մէջ, 9, Rue Victor Massé.

Ուշադրութիւն կօշկակարներուն

Ունինք կաշիի վաճառատուն Crepin եւ Tannerie: Ձեր բոլոր գնումներու համար դիմեցէք Ց. Գ. Փափազեան վաճառատունը, 223 rue Tolbiac, Paris(13e) Tél. Gob. 64-54: Բաց է ամէն օր ժամը 8էն 12 եւ 14էն 18, գոց է ուրբաթ եւ չաբաթ օրերը: Հաղորդակցութիւն՝ métro Tolbiac, Place d'Italie, Glacières:

Le Gérant : H. AGONEYAN
Imprimerie DER-AGOPIAN, 17 Rue Damesme – 13e

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE

HARATCH - Fondé 1925 -
R. C. S. 376.286
Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
17, Rue Damesme — PARIS (13e)
Tél.: GOB. **15-70** — C. C. P. Paris **1678-63**

ԲԱԺՆ. Տար. 750, 6 ամս. 400, Արտասահման 1000 ֆրանք

Jeudi 29 Août 1946 Հինգշաբթի **29** Օգոստոս

ԻԹ· ՏԱՐԻ — 18e Année N° **4787** – ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ ԹԻ **426** ԽՄԲԱԳԻՐ՝ Շ· ՄԻՍԱԿԵԱՆ ԳԻՆ՝ **3 ֆր·**

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ԿԱՈՒՄԸ

Միայն հաշտութեան Խորհրդաժողովին օրա – կարգին վրայ դրուած հարցերը չեն որ կը վտան– գեն միջազգային յարաբերութեանց բնականոն ըն– թացքը: Կան շարք մը ուրիշ խնդիրներ Եւրոպայի մէջ կամ Եւրոպային դուրս, որոնք կրնան փու – թացնել կամ յետաձգել խաղաղութեան վերահաս– տատումը:

Ահաւասիկ Պաղեստինը, ուր ամեհի պայքար մըն է որ տեղի կ'ունենայ երկու պատմական ժո– ղովուրդներու միջեւ: Երկուքն ալ վճռական դիրք բռնած են՝ իրենց սեփական հայրենիքը նկատելով այս պատառ մը հողը, որուն վրայ կը ծածանի վերջապէս պետութեան մը դրօշը: Անգլիա, հոգա– տար կամ խնամակալ, ծրագիրներ կը մշակէ դո– հացնելու համար թէ՛ Արաբները եւ թէ՛ Հրեաները՝ առանց վտանգելու իր կենսական շահերը: Պա– ղեստին ամէնէն դժուարնական «ներքնոցքն» է որ կը միացնէ Նեղոսը Եփրատին եւ քիչ մըն ալ աւելի անդին: Գանուելով Սուէզի արեւելեան կողմը, այնքան կարեւոր հողամաս մըն է որքան Եգիպ– տոսը: Ամերիկա, չհոգ մինչեւ 1917ի Պալֆըրի յայտարարութիւնը, հետզհետէ, աւելի կը շահա– գրգռուի ու կ'աշխատի միջնորդի դեր կատարել՝ հաշտեցնելու համար հակառակորդ կողմերը, բրի– տանական եւ ամերիկեան շահերուն համապատաս– խան ձեւով: Ը· Միութիւնը չորս աչքով կը հետե– ւի դէպքերուն՝ երբեմն անոյշ ժպիտներ արձակե– լով արաբական աշխարհին::

Ուրիշ մը՝ Հնդկաստանը, ահաւոր վէճ, որուն կարգադրութենէն կախուած է բրիտանական կայսրութեան գոյութիւնը: Այստեղ ալ երկու ճա– կատ — Մահմետական եւ Հնդիկ: Մեծն Բրիտա– նիա, ճարահատ, անկախութիւն կը խոստանայ՝ անոսկան պահելով իր դերիշխանութիւնը ու կ'ա– ռաջարկէ բարեփոխուած Սահմանադրութիւն մը ընդառաջ երթալով հակամարտ կողմերու պա– հանջներուն: Իսլամները, համրանքովաւելի քիչ, չեն ուզեր ենթարկուիլ Հնդիկներու տիրապետու – թեան եւ կը թելադրեն աւելի արմատական ծրա – գիր մը — անկախ Փաքիստան որուն մաս պիտի կազմեն մահմետական բնակչութիւն ունեցող նա– հանգները: Ամերիկա եւ Ը· Միութիւնը մեծապէս չահագրգռուած են այս հարցով:

Եգիպտոս — նոյն չեզոքախական ճիգը այս– տեղ ալ՝ թօթափելու համար օտար ժողովուրդի մը տիրապետութիւնը: Անկախութիւն ստացաւ 1922ին: Իր վճռապետական իրաւունքները անդամ մը եւս հաստատուեցան 1935ի դաշնագրով, այս վերջինը տասը տարի առքը վերաքննելու խոստում– մով: Անգլիա իրեն կը վերապահէր Եգիպտոսի եւ մանաւանդ Սուէզի պաշտպանութեան իրաւունքը: Եկաւ ու անցաւ ահաւոր պատերազմ մը: Բրիտա– նական նաւատորմն ու բանակը ջախջախեցին թշ– նամին Եգիպտոսի սահմանը չանցած: Այսօր, Դա– հիրէ կը պահանջէ որ անգլիական ուժերը հեռա– նան իր երկրէն՝ ամբողջական ու կատարեալ ընե– լու համար Եգիպտոսի վճռապետութիւնը: Այս վէճին մէջ անտարբեր չեն ո՛չ Ամերիկան, ո՛չ ալ մանաւանդ Ռուսիան, թէեւ այս վերջինը բացորոշ քաղաքականութիւն չունի տակաւին:

Աւելի հեռուն՝ Չինաստանը որուն անկախու– թիւնը եւ ապահովութիւնը հաւասար չափով կը շահագրգռեն օրուան Մեծերը: 19րդ դարուն երկու պատերազմներ տեղի ունեցան Մեծն Բրիտանիոյ նախաձեռնութեամբ՝ առանձնաշնորհներ ստանալու համար: Ընդարձակ չուկայ մը որուն վրայ աչք ու– նին բոլորն ալ: Դաշնակից վերջին պատերազմին՝ Չինաստան յաջողեցաւ վերցնել իր վճռապետական իրաւունքներուն վրայ դրուած կաշկանդումները: Հիմա քաղաքական կռիւ մը երկուքի բաժնած է երկիրը: Զարմանները Ը· Միութեան կը վե– րագրեն համայնավարներու ըմբոստութիւնը կեդ– րոնի կառավարութեան դէմ:

Ցիշեցնենք տակաւին Պարսկաստանը, որ կարկ– ման կարգադրութիւն մը ըրաւ ամիսներ առաջ Ատրպատականի վէճին առթիւ: Իրաքը, որ դաշ– նադրի վերաքննութիւն կը պահանջէ՝ միանդամ ընդմիշտ հեռացնելու համար բրիտանական հսկո– ղութիւնը:

Եւրոպայի մէջ Սպանիոյ խնդիրը կրնայ բար– դութեանց տեղի տալ: Անգլիոյ հաշտարար քաղա– քականութիւնը մեղմատէր Ֆրանքոյի հանդէպ, աս– տիճան մը զօրացուցած ըլլալով այս վերջինին

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՊԱՂԱՏՆԵՐ ՊԱՂԱՏՆԵՐ

Ի՞նչ հրաշք է սա ընկերվարութիւնը: Եթէ ան հիւանդկան, կէս-մարդ, երբեմն գինով, երբեմն շոշորթ եւ միշտ շուայտ գահակալները պատմու– թեան անցած չըլլային, դուք ու ես ո՞ւր պիտի տեսնէինք ու հիանայինք սա շքեղ պալատներուն վրայ: Լուվրին աղջեւէն անցած ատեն գիտեմ որ բոլորդ ալ նոյն մտածումը կ'ունենաք· հիացում եւ հրճուանք: Երբ Լիւքսեմպուրկի պալատին գե– ղեցկութեան մասին կը կարդաք, կը մոռնաք արա– դէն բոլոր դառնութիւնները հոն՝ ներսը, ասոր ա– նոր սրտին մէջ կուտակուած: Վերսայլը, Ֆրեմլի– նը, կամ Տոլմապաղչէն երբեմն սարսափի մշուշով մը շղարշուած էին: Այսօր արդէն արեւի պայծառ ճառագայթները կ'ոսկեզօծեն անոնց ճակատները: Ու տակաւին ի՞նչ յաղթանակներ, ոչ միայն թա– փանցելու անկոխ պալատներէ ներս, այլ կոխել անցնելու մաշած սովորութիւններու, ընդունուած եւ ճուիրագործուած կեղծիքներու օրինականացու– ցած կեղեքումներու վրայէն:

Ըսողներ կան գիտեմ — չե՞ս կարծեր որ այդ պալատները կորսնցուցած են բան մը իրենց եր– բեմնի գեղեցկութենէն, շքեղութենէն· ազնուական կարգ ու սարքի տեղ կոշտ ու կոպիտ բարբեր տի– րապետած են այսօր ինչ մը ամէն տեղ: Ինչ ալ ը– սես, այդ ծեծծեբուն եւ այժմ ծիծաղելի երեւցող ձեւերուն մէջ ալ կային աչք ու սիրտ պարուրող անուշութիւններ:

Այո՛, երբ խնդրին մօտենանք միայն գեղար– ուեստական մտահոգութեամբ, հապա՞ ընկերա– յինը:

Ահա կրկնակ համագումարներ· հոս, Փարիզ ինչ մը մասնակի, հոն Պրիւքսէլ աւելի ընդհա – նուր: Ի՞նչ բազմութիւններ մարդկային ուժի եւ արտադրող բազուկներու, ի՞նչ զանգուածներ էրտ– նաթոր ճակատներու եւ կորաճամակ ուսերու· հս– կական իրաւատէրերը բոլոր բարիքներուն, պի – տանի, կերտող և կենսատու որ շարեր են աթոռ– ները իրարու ետեւ, բեմ են բարձրացեր պռոալու բոլորին երեսին՝ «*Այդ մենք ենք դալիս*»:

ՍՕՍԻ

դիրքը, հակամարտութիւն ստեղծած է Դաշնա – կիցներուն միջեւ:

Այս ընդհանուր պատկերին վրայ աւելցուցէք Խորհրդաժողովին օրակարգը, ինչպէս նաեւ Ցու– նաստանի, Տարտանէլի, Հայկական նահանգերու փշոտ հարցերը: Այն առեն է որ հասկնալի կը դառնայ թէ ինչու վայրերան մարդիկ — մասնա– ւորաբար Անգլիոյ եւ Ամերիկայի մէջ — ակնար– կութիւններ կ'ընեն վերջերս երբորդ պատերազմի մը հաւանականութեան մասին:

ԺԻՐԱՅՐ

ՈՒԱՇԻՆԿԹՈՆԻՆ կը հեռագրեն թէ համաճարի պաշտօնական տեղեկագրի մը, Մ· Նահանգներու կառավարութիւնը 51,270 օդանաւ ապսպրած է ա– մերիկեան գործարաններուն 264 միլիոն սթերլին արժէքով: Ցունիսին, գործարանները պատկան իշ– խանութեանց յանձնած էին 3489 օդանաւեր՝ ար– ժէքը 8 միլիոն ոսկի:

ՉԻՆԱՍՏԱՆի քաղաքական պատերազմը հետզհետէ կը սաստկանայ: Մանչուրիոյ համայ– նավարները յարձակում գործեցին, երկուշաբթի, Մուքտէնի երկաթուղիին վրայ: Արիւնալի կռիւներ տեղի կ'ունենան ձիհոլի նահանգին մէջ: Չինա – կան զօրախումբ մը պաշարուած է: Համայնավար– ներու հրամանատարը զօր· Չու Անլէյ որ անցեալ շաբթու տեսակցութիւն ունեցաւ Ամերիկացիներու հետ, խոստըէն կը ձաղկէ Մ· Նահանգներու քա– ղաքականութիւնը: «Եթէ չարունակէք քաջալերել Չիանկ Քայ Չէքը որ կռուի մեզի դէմ, պիտի դի– մենք Մէյցեալ Ազգերուն եւ երեք Մեծերուն», կը սպառնայ զօրավարը:

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ԵՒ ԸՆԹԵՐՑՈՂՆԵՐՈՒՆ

*Ցառաջ Սեպտ· 1էն սկսեալ պիտի ծախուի հատր **4** ֆրանքէն, ինչպէս բոլոր օրաթերթերը:*

*Բաժանորդագրութիւն՝ տարեկան **1000** ֆր·, վեցամսեայ՝ **500**: Արտասահման՝ **10** տոլար:*

ՉՕՐ. ՏԸ ԿՕԼԻ ՃԱՌԸ

Նոր սահմանադրութեան մասին

Երեքշաբթի Սահմանադիր Ժողովը չարունա– կեց իր վիճաբանութիւնները Սահմանադրութեան պանազան յօդուածներուն մասին: Խօսք առին Էռիօ, Անտրէ Ֆիլիփ, Մուտէ:

Նախագահը, Վէնսան Օրիոլ, նիստը փակելէ առաջ յայտարարեց թէ ընկերվարականներու հա– մագումարին պատճառով մէկ նիստ պիտի դու – մարուի այսօր, իսկ ուրբաթ՝ բնաւ: Ցառաջիկայ երեքշաբթի օրուընէ սկսեալ՝ օրական երեք նիստ, որպէսզի Սահմանադրութեան վիճաբանութիւննե– րը վերջ դտնեն Սեպտեմբեր 20էն առաջ:

Մինչ Սահմանադիր Ժողովը, այսպէս, կ'աշ– խատէր օր առաջ տալ Սահմանադրութեան վերջին յարդարանքը, Զօր· տը Կօլլի յայտարարութիւնը եկաւ դարձեալ յուզել միտքերը:

Արդարեւ, Զօր· տը Կօլ մեծ ճառ մը խօսելով, երեքշաբթի, ազգային քաղաքականութեան մա – սին, քննադատեց Դ· Հանրապետութեան Սահմա– նադրութիւնը:

— Ֆրանսա, ըսաւ Զօր· տը Կօլ, նոր դուռ կ'ելլէ այն ողբերգութենէն, որու մէջ քիչ մնաց մեռնէր: Այսօր կը վերածնի, թէեւ դեռ տկար է, աշխարհի մը մէջ որ պատակուած է: Մեր քաղա– քական հին վարչաձեւը կործանեցաւ ազէտի մը մէջ, զոր Ֆրանսա ոչ կրցաւ նախատեսել, ոչ այ արգիլել: Անհրաժեշտ է վերակազմել մեր պետու– թիւնը այնպիսի ձեւով մը, որ իր կազմութեան մէջ ունենայ բաւարար ուժ, իր դեկավարներուն մէջ՝ բաւարար վարկ, առաջնորդելու համար ժո– ղովուրդը եւ ապահովելու համար փրկու յիւնը, ինչ ալ պատահի:

Արդ, Սահմանադրութեան նոր նախագիծը եր– բեք չի համապատասխաներ այդ ցանկութեան: Մանաւանդ այն յօդուածներով, որոնք կը վե– րաբերին Ֆրանսական միութեան, Նախարարական խորհուրդին, Խորհրդարանին, Հանրապետութեան նախագահութեան:

Ֆրանսա մեծ պետութիւն կը համարուի անդր– ծովեան երկիրներով, որոնք կապուած են իրեն: Առանց այդ երկիրներուն, Ֆրանսա չի կրնար մեծ պետութիւն մնալ: Ֆրանսա քաղաքակրթութեան առաջնորդեց այդ երկիրները: Անհրաժեշտ է որ Ֆրանսա այսօր պատրաստէր նոր ծրագիր մը, որ նոր պայմաններու համապատասխան ձեւի մը բե– րէ մայր հայրենիքին եւ իր հովանաւորած ցեղե– րուն ու ժողովուրդներուն յարաբերութիւնները: Զօրացնել այդ երկիրներուն կապը Ֆրանսայի հետ, պաշտպանելու համար օտար պետութեանց մըր– ցակցութեան դէմ: Ճանչնալ անոնց իրաւունքը՝ զարգանալու համար համաձայն իրեց ազգային նկարագրին ու ցեղային ինքնատպութեանց: Ճանչ– նալ իրրեւ պետութիւն՝ դաշինքով մը Ֆրանսայի կապուած, իրրեւ ակռա երկիր, իր զարգացման համապատասխան ինքնավարութեամբ մը օժ – տուած:

Գալով նախարարացխորհուրդին սահմանա – դրական իրաւունքներուն, անհրաժեշտ է որ կա– ռավարութիւնը ունենայ գործելու առաւելագոյն անկախութիւնը, այլապէս չի կրնար աշխատանք կատարել: Անկախութեան նոյն կապակցութեամբ վարչա– պետին վերաբերեալ տրամադրութեանց մէջ:

Զօր· տը Կօլ իր քննադատութիւնները չարու– նակեց՝ յայտարարելով թէ քննութեան առնելով դահլի– ճին եւ Խորհրդարանին յարաբերութիւնները, Խոր– հրդարանին ընտրութիւնները, Հանրապետութեան նախագահին իրաւասութիւնները:

Եզրակացուց յայտարարելով թէ Սահմանա– դիր Ժողովին մշակած ծրագիրը չի համապատաս– խաներ օրուան պահանջներուն եւ Ֆրանսայի նոր կացութեան:

Այս ճառը մեծ յուզում պատճառեց մասնաւո– րաբար Սահմանադիր Ժողովի ձախակողմեան հո– սանքին մէջ:

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ԱՆԴԱՄԱԼՈՒԾՈՒԹԵԱՆ դէպ– քեր պատահեցան վերջերս Ֆրանսայի կարգ մը շրջաններու մէջ: Պատկան մարմինը կը հաղորդէ թէ համաճարակ չկայ, բայց անհրաժեշտ է զգու– շութիւնը: Մասնաւորաբար արգիլուեցաւ լողալ գետերու մէջ: Փարիզի մէջ եւս տեսնուեցան մա– նուկներու անդամալուծութեան քանի մը դէպքեր: Այս սարսափելի հիւանդութիւնը, որ կը զարնէ յատկապէս թարմ եւ մատղաշ տարիքի մէջ, տա– րակոյսի կ'ենթարկուի ընդհանրապէս չու– րի միջոցաւ: Լոգանքի եղանակ ըլլալով, հիւան– դութեան երեւումը անսպասելի չէ, բարեբախտա– բար համաճարակի ձեւ առած չէ:

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ 38րդ Ազգ· Համա– դումարին բացումը կատարուեցաւ այսօր, ժամը 9ին, Փալէ տը լա Միւթիւալիթէի մէջ: Մուտքը արտօնուած է անոնց միայն, որոնք ունին մաս– նաւոր քարթեր· — 1.— Կուսակցութեան կեդր· մարմինի անդամները ունին կանանչ քարթեր: 2 — Պատգամաւորները՝ կարմիր քարթեր: 3 — Թղ– թակիցները՝ կապոյտ քարթեր:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ· էջ)

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ Ազգային համագումարը

Ամսոյս 29ին, Փարիզի մէջ, կը դումարուի Ֆրանս. Ընկերվարականներու Բ. Միջազգայինի Ֆրանս. հատուածին (S.F.I.O.) 38րդ ազգային համագումարը, ուր պիտի քննուին ընդհ. քաղաքական կացութեան դէպքերը, յատկապէս ընտրութեանց ձեւերն ու յայտադիրը, սահմանադրական հանրաքուէն, եւն. եւն.

Նախքան համագումարը, իբր ընկերվարական կամակերպութիւն, ապակեդրոնացման բոլոր իրաւունքները կը յարգուին եւ տեսակէտներու ազատ վիճաբանութիւնները արտօնուած են մինչեւ համագումարին վերջնական որոշումները, որոնք այլ եւս պարտադիր կը դառնան բոլորին:

Այս անդամ բացառիկ հանդամանք առած է համագումարը: Շատեր կը տեսնեն արդէն անձնատոզական չարժում մը եւ ներքին դժգոհութիւններ: Մանաւանդ քանի մը օր առաջ մամուլին յանձնուած ընդհ. քարտուղարութեան հրաժարականը այլազան ենթադրութիւններու ծնունդ տուած է, հիմնուելով Ազգ. Խորհուրդի (Conseil National) քուէարկութեանց քննութիւններուն վրայ (24 Յուլիս 1946):

Կեդրոնական Կոմիտէն կը բաղկանայ 31 հոգիէ, որոնց մէջ կը գտնուին նաեւ նախարարներ: Այս վերջիններուն թէեւ ստիպուած չեն մասնակցելու կ.կ.ի աշխատանքներուն, բայց իրաւունք ունին որեւէ համանակ ներկայ գտնուելու ժողովներուն: Կ.կ.ի բոլոր անդամներն ալ ինքնաբերաբար հրաւիրուած կը նկատուին, մամուլին տրուած ընդհ. քարտուղարութեան հրաժարականով: Այդ հրաւիրականին մէջ կը չեշտուէին ընդհ. քարտուղարին տարած աշխատանքները, մասնաւորաբար Ֆրանսայի դրամական չրջանին, երբ ան կուսակցութեան վերակազմման կազմակերպիչն էր:

Տանիէլ Մայէրի հրաժարմամբ, չատեր կը տեսնեն ընդհ. քաղաքականութեան փոփոխութիւն մը եւ ընկերվարական լիսր՝ Լէոն Պլումի վարած քաղաքականութեան քննադատութիւնը:

Շատ կանուխ է տակաւին այսպիսի որոշ եզրակացութիւն մը հանել. Ազգ. Համագումարն է որ պիտի ճշտէ իր ուղղութիւնը: Ձիչտ է, թէեւ բարոյական տեղեկագրի չուրջ որոշ քննադատութիւններ պիտի ըլլան, բայց այդ չի նչանակեր թէ կուսակցութեան քաղաքականութիւնը հիմնական չեղում մը պիտի կրէ: Ակներեւ է սակայն որ դոյութիւն ունին կարգ մը ինքնաքննադատութիւններ:

Այս առթիւ զանազան տեսակէտներ կը յայտնուին, եւ ինչպէս կ'երեւի այդ կարգ մը փնքնաքննադատութիւնները հիմնաւորող ժողովական – ներ պիտի զտնուին համագումարին մէջ: Կը կարծուի թէ առանց մէջ կր գտնուին նախկին նախարարներ Տէֆէր եւ Ռամատիէ, ինչպէս նաեւ կի Մոլլէ եւ Ժիւլ Մօք:

Ի՞նչ են հիմնական դժգոհութեանց չարժառիթները: Պարզենք համառօտակի:

Հիմնուելով 2 Յունիսի ընտրութեանց եւ 21 Հոկտեմբերի քուէարկութեանց (1946) վրայ, դժգոհ տարրերը, (եթէ այսպէս կարելի է անուանել) կ'ուզեն քննել եւ կասեցնել այդպիսի անուանական պարտութեանց դրդապատճառները, ոչ թէ միայն առաջորդուելով անցեալի վարած քաղաքականութեան մը անհմաստ դատապարտութեամբ, այլ պահանջելով յստակ դիրք ու ճշտում, համայնավարներու եւ Հանրապետական Ժողովրդ. Շարժման (M.R.P.) հանդէպ, ինչպէս նաեւ աչխատավարձերու եւ գիներու վերաբերմամբ:

Դիրքերու յստակ ճշտումի առնչութեամբ, կարգ մը թերթեր, անտեղի կարծիքներ յայտնեցին թէ ընկերվարականները կը տատանին համայնավարներու եւ Հանրապետ. Ժողովրդ. Շարժման քաղաքականութեանց միջեւ: Կարելի չէ ճիշտ գտնել այդպիսի կարծիքներ կամ քննադատութիւններ, քանի որ ընկերվարականներու ծանր աչխատանքներէն մին եղած է միշտ այդ երկու հոսանքները իրար մօտեցնել, կատարելով տեսակ մը հաշտարարի դեր:

Կառավարական տաղնապի եւ ամենափափուկ քաղաքական վայրկեանին քանիցս ի յայտ եկաւ այդ դիրքը: Եւ թերեւս այս վերջին անուանական պարտութիւններն ալ կարելի է տառր վերագրել մասամբ, եթէ մէկդի ձգենք քարոզչութեան պայմանները, որ կարելի չէ համեմատել համայնավարութեան եւ M.R.P.ի հսկայական լայն միջոցներու հետ:

Համայնավարութեան՝ մէկ բանուորական կուսակցութիւն կազմելու նչանախօսքն ալ թէեւ որոշ դեռին մը զտած էր ասկէ առաջ, բայց հետզհետէ, մանաւանդ 37րդ համագումարէն ետքը, նուազած են տուեալները ու կարելիութիւնները եւ հաւանական ալ չէ, այս վերջին համագումարին մէջ, ի նպաստ արտայայտուող կարծիքներու հանդիպիլ:

Միջազգային դեռնի վրայ ալ, աւելի սերտ յարաբերութիւններու մչակում կը նախատեսուի

ԳԵՂԱՐԴ

ԿՈԹՈՂ ՀԱՅ ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ

Հին դարերու մէջ Հայաստան այցելող ամէն մարդու համար,— որ կը փափաքէր տեսնել նաեւ հայ ժողովուրդին պատմական յուչարձանները,— առաջին հետաքրքրութեան առարկաներէն մէկն է եղած Գեղարդը (Այրիվանք): Անոր հետաքրքրուած են Հայաստան այցելող դրեթէ բոլոր եւրոպացի ճամբորդները:

Այսօր ալ Գեղարդն ու Գառնին կր մնան Խ. Հայաստանի ամէնէն ուչադրաւ եւ հոյակապ յուչարձանները, աչխատաւորներու եւ դրօսաչրջիկներու համար՝ ամէնէն սիրելի վայրերը:

Ո՞րն է Գեղարդի այս արտակարգ հմայքին եւ ստեղծած հետաքրքրութեան դաղտնիքը: Նախ յուչարձաններու բնական դիրքը: Անոնք կը գըտնուին բարձր սարերու լանջքին եւ ապառաժներու վրայ, եւ անսնցանելի կիրճերուն մէջ, չրջապատուած՝ հարուստ բուսականութեամբ, օժտուած՝ Գեղամայ լեռներուն պաղ ջուրերով:

Գեղարդի միւս ուչագրաւ կողմն է յուչարձաններու մեծ մասին քարատաշ-տաճարական ճչդրիտ հաշիւներով կառուցուած ըլլալը: Ահա այդ պայմաններն են, որ կը դրաւեն այցելուին հետաքրքրութիւնը: Իսկ ի՞նչ է որ դրաւած է մեր նախնիքը, որոնք, թողած՝ Հայաստանի ծաղկուն դաչտավայրերը եւ սարալանջերը, եկեր ապառաներ են այս անմատչելի ծերպերուն, ժայռերուն ու խոր կիրճերուն մէջ, ուր, ինչպէս կը դրէ Ալիչանը, որսորդները միայն կրնան թափանցել: Մեր նախնիքը հետաքրքրուած են երկու բանով. նախ անով որ վայրերը անառիկ, թչնամիին համար անմատչելի հանդամանք ունին, ինչ որ շատ կարեւոր է օտար յարձակումներու ժամանակ, երկրորդ անով որ առատ է ջուրն ու բուսականութիւնը, ինչ որ նախապայման կը կազմեն ապրելու համար, մանաւանդ Ջուրը, որուն պաչտմունքը մեծ տեղ կը գրաւէ Հայաստանի հին բնակիչներուն մօտ:

Ալիչան, իր «Այրարատ» աչխատութեան մէջ, չօչափելով վանքին հնութեան հարցը եւ կռթնելով մեր պատմիչներուն (Վարդան Պատմիչ, Ցովհ. Դրասխանակերտցի եւ ուրիչներ) վկայութեանց վրայ, թէ դեռեւս քրիստոնէութեան առաջին դարերուն՝ այստեղ դոյութիւն է ունեցեր աղօթատեղի մը, կ'եզրակացնէ թէ նոյնիսկ քրիստոնէութենէն առաջ, հեթանոսութեան չրջանին, Այրիվանքը ծառայեր է նման նպատակի մը:

Վերջերս Գառնիի մէջ երեւան հանուած յուշարձանի մը արձանագրութեան մէկ տողը աւելի եւս կր հիմնաւորէ այս կարծիքը: Նորայայտ արձանագրութեան հեղինակը՝ Հայոց Տրդատ Թագաւորը ինքզինքը կը համարի «աղօթական մեծ fարայրին»: Արձանագրութիւնը վերծանող փրոֆ. Ստ. Լիսկեանի կարծիքով, քարայր ակնարկութիւնը կը վերաբերի Այրիվանքին: Եւ որովհետեւ Տրդատ այս տողերը գրուած են քրիստոնէութեան առաջին տարիներուն, ուստի կարելի է ենթադրել, որ այդ չրջանին այստեղ դոյութիւն ունէր քարայր մը, ուր մեր նախնիք կ'աղօթէին իրենց աստուածներուն: Եւ այդ ալ թերեւս այն ջուրին համար, որ յետագային, քրիստոնէութեան չրջանին, «սրբազան ջուր» համարուեցաւ եւ վրան հիմնուեցաւ

օտար երկիրներու հետ, ծանրանալով անտեսական դեռնին եւ առաջնորդուելով Եւրոպայի վերակազմումով:

Հաւանական չէ, որ համագումարը կրկին զբաղի կազմակերպութենէն վտարուածներով, որոնց մեծ մասը միշտ դիմումներ կը կատարէ, վերստին անդամակցելու կուսակցութեան եւ արժանանալու իրենց նախկին կոչումին: Անցեալ տարուան համագումարը կրկին հաստատեց 36րդ համագումարի վտարման որոշումը (Նոյ. 1944, Ֆրանսայի ազատագրման Ա. համագումարը)՝ հանդէպ այն երեսփոխաններուն, որոնք քուէարկած էին ի նպաստ Փէթէնի 1940 Յուլիս 10ին:

Հ.Ց.Դաշնակցութիւնը, որ մօտէն կը հետեւի համագումարի աչխատանքներուն (36րդ համագումարին Հ.Ց.Դաշնակցութեան կողմէ կը մասնակցէր ընկ. Շաւարչ Մխաքեան, իսկ անցեալ տարի, 37րդին կը մասնակցէին ընկերներ Շ. Մխաքեան եւ Ն. Տահառեան), իրր Բ. Միջազգայինի քոյր կազմակերպութիւն, կը ցանկայ կրկին տեսնել որ համագումարը, ընկերվարական սկզբունքներու հիման վրայ, տայ իր արդար եւ յստակ որոշումները, որոնք պիտի զան անդամ մը եւս ամրապնդել իրենց ներքին թէ արտաքին կապերը:

Հակառակ դիտումնաւոր յոռետեսութեանց, 38րդ Ազգային Համագումարը պիտի կրնայ յաղթահարել բոլոր դժուարութեանց եւ ինքնաքննադատութիւններուն ու կը յուսանք որ դուրս պիտի գայ աւելի զօտեպնդուած եւ յաղթական:

Ցաջողութիւն եւ յարատեւ աչխատանքի կոչով կը ցանկանք 38րդ Ազգային Համագումարին:

ՆԵՐՍԷՍ

Գեղարդի ամենամեծ վիմափոր տաճարներէն մին: Թէ այս վայրերը Ջուրի պաչտամունքի հետ կապուած էին, տակաւին կը հաստատուի Գեղամայ լեռներուն լանջքին վրայ դրուած Ջուրի աստուածներու՝ «վիչապներու» դոյութեամբ: Այդ վիչապները կը մնան տակաւին մինչեւ այսօր:

Անչուչտ հնագոյն չրջաններու մէջ Այրիվանքի չինութիւնները չատ հասարակ ու պարզ քարայրներ էին միայն, ադիէ՝ վայրն ալ կոչուած է Այրերու վանք կամ Այրիվանք: Յետագային, թ-ր. եւ ժդ. դարերուն է, որ քարայրներու կողքին, կամ անոնց մէկ մասին մէջ կառուցուած են այժմու եկեղեցիները, ու չրջապատուած առանձին պարիսպներով:

Գեղարդի արձանագրութիւններէն ամենահինը կը կրէ 1165 թուականը: Միւս արձանագրութիւններուն մեծ մասը կը պատկանի ԺԳ. դարուն: Ինչպէս Հայաստանի բազմաթիւ այլ վանքեր ու եկեղեցիներ, այս յուչարձաններն ալ կառուցուած են Իվանէ եւ Զաքարէ իչխաններու ժամանակաչրջանին: Վանքի բոլոր եկեղեցիները անհերքելի կերպով կը կրեն Զաքարեան՝ չրջանի հայ ճարտարապետութեան եւ որմնադրութեան խոր կնիքը:

Այդ ժամանակաչրջանին ծաղկեր է Այրիվանքը եւ ունեցեր իր մխարանութիւնը: Հաւատացեալները աւելի կապելու համար ուխտատեղիին հետ, այնտեղ բերեր ու պահեր են աւանդական այն գեղարդը կամ ափդը, որով իբր թէ խոցուեր է Քրիստոս, եւ ադիէ՝ վանքը ստացեր է իր անունը, Գեղարդավանք:

Վանքը հետզհետէ դարձեր է մչակութային կեդրոն: Այդտեղ է որ Մխիթար Այրիվանեցին գրեր է իր արժէքաւոր գիրքը, այդտեղ է որ Մխիթար Ցօրինող քանդակեր է իր հոյակապ խաչքարը, որ մինչեւ հիմա կը մնայ հիացման առարկայ:

Ակնէ զատ՝ Գեղարդը ապաստանի տեղ ծառայած է օտար ասպատակութեանց պատճառով փախած կամ պալատական սադրանքներէ խուսափած բազմաթիւ հոգեւորականներու:

Ստեփանոս Օրբէլեան կը պատմէ (էջ 266), թէ Ցովհ. Կոտայեցի կաթողիկոսը, տարակարծութիւն ունենալով Հայոց Բագրատ իչխանին հետ, քաչուեր է Այրիվանք եւ այնտեղ ապրեր ժամանակ մը: Արաբական արչաւանքներու եւ մասնաւորաբար արիւնարբու Եուսուֆ ոստիկանի յարձակումներուն ժամանակ՝ վանքը կը դառնայ ապաստան նաեւ Ցովհաննէս Դրասխանակերտցի կաթողիկոսին:

Օտար ասպատակները սակայն հանգիստ չեն ձգած մեր նախնիքը ոչ միայն քաղաքներուն ու դիւղերուն, այլ եւ անմատչելի այս ապաստաններուն մէջ: Մեր պատմագրութեան մէջ բազմաթիւ յիչատակութիւններ կան այն աւերածութեանց եւ կոտորածներու մասին, որոնք կատարուած են թէ յիչատակութիւններ կան այն աւերածութեանց եւ կոտորածներու մասին, որոնք կատարուած են արաբ ոստիկան Եուսուֆի մարդոց, Լէնկթեմուրի հրոսակներուն, Շահարաի զօրքին եւ ուրիչ թչնամիներու կողմէ:

Գ. ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՆՈՐ ԴՊՐՈՑ ՄԸ

Ով որ հետեւի խորհուրդներուս՝ կրնայ ամենագէտ ըլլալ առանց յոգնելու, բաւական է որ զոց տրվի հայկական մականուններուը: Կ'ուզէ՞ք ուսումնասիրել արհեստագիտութիւնը, սերտեցէք հետեւեալ անունները,— եի մը աւելցուցէք՝ փոխառնելով բարբարոս լեզուէ մը.— չորպա, փիլաւ, թաթլէ, թառխանա, զէռտէ, էչկէկ, լօգմա, լոխում, սիմիթ, սոմուն, իշկէմպէ, փաստրմա, խեմէր, փաչա:

Շարունակե՞լ, ես խոհարար ըլլալու միտք չունիմ:

Ջուրհակ կամ ոստայնակութեան համար.—

Պասմա, թուգումմա, իփէէ, էճնտիր, էէսէ, խարար, չուվալ, չիթ, սիճիմ, սրմաճէշ, փէշտըմալ, ջորապ, չատր, եօրղան:

Խախա, փալթօ, էնթրի, փոթուր, կէօմլէկ, փիսթաճ, էլէկ, իշլիկ.— Դերձակութեան կամ զարմանազան արհեստներու համար:.—

Թէրզի, գուլում, Էսկի, գոնտուրա, եմէճի, տողրամա, պէճնէ սարաճ, դուվար, պողչա, չիփքլիկ, փուլ, պէճմէզ, զրա, միչտ աւելցնելով ճի, ու կրճատելով եանը:

Աչխարհագրագէտ փրոֆէսէոր կ'ուզես ըլլալ, ինչո՞ւ կը զարմանաս, մասագէտ փրոֆէսէոր կ'ըլլայ, պարէ փրոֆէսէոր ալ կ'ըլլայ, քրէփէ, վարսայարդարի, նոյնիսկ ոտքի մատներու եղունդներ կարմրցնելու փրոֆէսէոր կայ, խոշոր տիպլոմով, չքանչանով:

Այս բանը գրեցի մէկ նպատակով, խնդրելու համար Հայաստան գաղթողներէն, որ երբ մեր հայրենիքէն ներս մտնեն՝ նեռեն իրենց վրայէն այս կարգի անուններ, եւ մկրտուին հայկական վառուտր եւ իմաստալից մականուններով, աչքը բանալով արդեն բնակողներուն ալ, որպէսզի Պողպքէսէն, Ղուրդուղուլու, Ճէլալօղլու, Գանլըօվան բնակավայրերն ալ իրենց կարգին ազգայնանան:

ՓՇԱՇԱՂԻԿ

ՏԱՔ ՈՒ ՊԱՂ

Խղճահարութիւն

Խղճահարութեան տագնապի մը մատնուած ըլլալով, ապաշխարելու համար, իր պաշտօնէն հրաժարեցաւ ամերիկացի գիտնական մը, Արքը Բէմփքըն, որուն յանձնուած էր հիւլէական առաջին ռումբը արձակելու պատասխանատուութիւնը: Իր կեանքին մնացեալ մասը պիտի յատկացնէ առաջին ռումբին պատճառած վնասները դարմանելու··· : (*Թերթերը*)

Խեղճ մարդկութի՜ւն, պիտի բացագանչէր մեծ մայրը: Վերջապէս, ապաշխարելու ճամբան բռնած է մարդկութիւնը:

Զգայացունց լուրերը սովորութիւն դարձած են այլեւս, քանի մը տողով հրամցուելու հասարակութեան: Լուրը, այս անգամ եւս, կուգայ Նոր Աշխարհէն որ այսպիսի եւ պէսպիսի նորութիւններու աղբանչան տուող երկիրը դարձած է:

Աղճահարութեան մասին՝ երկար ատենէ ի վեր կը մտածէին քաղաքական եւ զինուորական մեծագոյն դէմքերը: Բայց ոչ ոք կ'ուզէր առաջին քայլը առնել, նկատելով տեսակ մը տկարութիւն:

Յարդ կեանքի մէջ կիրարկուած սովորութիւնները վերիվայր չըլլող ղէպք մըն է պատահածը: Ախո՜ռ որ քիչ մը ուշ մնացած է, բայց ոչինչ, լաւ է ուշ քան երբեք:

Աղճահարութիւնները համ էին մինչեւ հիմա այժմ լեզու ելած են՝ զղայութիւն, զղայնութիւն եւ զգացում իրար հրմշտկելով:

Բարձրագոյն դատական ատեաններէն մինչեւ հասարակ ոճրագործներ դատող սրահները լիքն են արտաքին խղճահարութեամբ տապլտկուող ամբաստանեալներով:

Վերջերս չատ կը խօսուի «Հաչտութեան Խորհրդաժողովին» մասին եւ կը կարծուի թէ չուտով պիտի որդեգրեն խղճահարութեան այդ նորանոր ձեւը այդ ժողովին մէջ:

Խղճահարութիւնը ոչ թէ տագնապ, այլ համաճարակ մըն է որ ծայր տուած է: Մինչեւ պաշտօնակատարները և ընդհանուր թափանցումը մարդկութեան մէջ, խղճահարութեան տագնապը աստղացած է մեր «գերհառաջդիմական» տարրերուն մէջ, որոնք միշտ կը գտնուին յառաջդիմութեան առաջնակարգ ընդօրինակողներու չարքին:

«Խղճահարներու Ընդհանուր Միութեան» մը հիմքը դնելով, «անդամակցող»ներու տեղատարափ մըն է սկսած: Անդամակցող անդամակցողի վրայ: Եւ այս տագնապը այնքան աստղացած եւ յառաջացած, որ իր արձագանգը դատ է··· մեռելներուն քովն իսկ···

Միշտ կը տանջէ զիս, անդամագրուի՛ այդ ընդհ. Միութեան, լուչ փոյթ եթէ խղճահարութիւնդ ուրիշին պէս չէ, միակ այդ ձեւով է որ կրնաս խղճդ հանդարտեցնել: Իսկ եթէ խղճդ հանդիստ է, կամ բնաւ չունիս, կրկին անդամագրուի, այդ ձեւով կրնաս նպաստել ուրիշ խղճահարութենէ տառապողի մը ցաւերը ամոքելու:

Թերեւս օտարներ ծիծաղին մեր վրայ: Բայց վստահ եղէք թէ օր մը պիտի գայ որ խղճահարութիւնը իր արձագանգը դտնէ··· «Արեւմուտք»էն մինչեւ Արեւելք:

Մինչ այդ՝ իրազեկներ կը հաւաստեն թէ, խղճահարութիւնը, այն աստիճանի համաճարակ դարձած է որ խեղճ Թուրքն ալ տագնապի մը մատնուեր է եւ աշխարհի վրայ անկիւն մը կը փնտռէ եղեր···· ապաշխարելու համար:

Շատեր իրեն յանձնարարեր են··· «Հաչտութեան Խորհրդաժողով»ը: Իսկ ես կը մտածեմ թէ արդեօք աշխարհը պզտիկ պիտի չգա՞յ, եթէ կարգը հաշիւ տալու գայ:

ՄԵՂՈՒ

ՀԵՏԱՔՐՔՐԱԿԱՆ

Տարօրինակ դեղեր

Մարդը իր դեղերը կը քաղէ կենդանիներէն, բոյսերէն եւ հանքերէն, հետեւաբար զարմանալի չէ եթէ ան իր իսկական մարմինն ալ դեղեր չինէ, դարմանելու համար իր ցաւերը եւ երկարելու իր կեանքը:

Հին ատեն իրը դեղ կը գործածուէին մարդուն եղունգները, մազերը, լորձունքը, ոսկորը, մկդը, եւ այլն: Սակայն այդ դեղերէն քա՛նի հոգի կը բուժուէր, քանիներ կը մեռնէին, այդ կէտը մութ կը մնայ:

Սկսինք գլուխէն.—Գլխուն մազերը այրելով եւ անոր փոշին մեղրին հետ խառնելով, գանկին կը քսէին, բուժելու համար կանխահաս ճաղատութիւնը: Նոյնպէս, այրած մազի փոշին գլխուն վրայ ցանելով, կը դարմանէին քնատութիւնը: Մեռած մարդու գանկին քերթուկը կը գործածուէր ուղեղի հիւանդութեան պարագաներու մէջ: Usnée ուղեղի հիւանդութեան պարագաներու մէջ: Usnée կոչուած քարաւոր տունկին մամռոտ մասը դեղ-թափ մըն էր արիւնահոսութեան համար: Ականջի ցաւը եփուած վիճակի մէջ ազդու պլաստան մըն էր նոր վէրքերու համար: Լորձունքը կը մեղմացընէր թունաւոր խայթուածները, կեղերը եւ քերուըտուքները: Աչքի փորով կատարուած չնչառութիւնը օգտակար էր աչքի ցաւերու եւ թորթոքումներու համար, մասնաւորապէս՝ երբ հիւանդին աչքերուն վրայ փչելէ առաջ, դարմանողը սա-դին աչքերուն վրայ փչելէ առաջ, դարմանողը սա-մի՛թի (բէզենէ) սերմեր ծամած ըլլար: Ոչխարը ողջ վիճակի մէջ կլլելը յանձնարարելի էր ներդեւումի կամ պարթերական ջերմերու համար: Մեռած կամ պարթերական ջերմերու համար: Մեռած մարդուն ակռան ծանօթ էր ցաւոտ ակռաները թափելու յատկութեամբ:

Մկդը պահպանողական միջոց մըն էր ժանտախտի, դալուկի եւ ջրդողութեան դէմ: Տղաբեր կնոջ մկդը, իրը դեղ տրուելով ամուսնին, կը դիւրացնէր կնոջ աշխատանքը···: Դեռատի մանչու մը մկդին դրեխն ալ սահմանուած էր ջրդողութեան դէմ: Մկդը դուբսէն դործածելի, կը բարւոքէր վէրքերը եւ կը մեղմացնէր ջերմը: Թաց լաթով կամ սպունգով կատարուած մկդի լոգանքը կը դարմանէր անդամներու դողդոջումը: Ջտուած վիճակի մէջ, մկդը շատ օգտակար դեղ մըն էր աչքերու կարմրութեան համար: Իրը խաղալդեղ, մկդը կը ցրուէր կոկորդի պզտիկ լեզուին՝ զանգիկին՝ ցաւերը, իրը տած (լափա), առաջքը կ'առնէր փայծաղի ցաւերուն: Ինչպէս կը տեսնուի, մկդը հին բժշկութեան մէջ յաճախադէպ դործածուութիւն մը ունէր:

Աղիքի ճճիները փոշիի վերածուած վիճակի մէջ կուլ տալով, փոքր տղոց որդերը դուրս կը վանէր: Մարդկային ճարպր ծանօթ էր ծաղկախտին պատճառած մորթային խոռոչները գոցելու յատկութեամբ: Ոսկորը փոշիացած վիճակի մէջ կը դադրեցնէր հազը և թանչքը: Եղունգները փոշիի վերածելով եւ գինիի հետ խառնելով կը գործածէին իբր փսխիչ – դեղ: Ջորցած արիւնը երկաթէ պզտիկ թիի մը վրայ դնելով եւ ռունդերուն մէջ փչելով, կ'արդիւէին քթի արիւնահոսութիւնները: Երբեմն այդ հոսած արիւնէն քանի մը կաթիլ կուտային, կը բաւէր առաջքն առնելու համար արիւնահոսութեան: Կնոջ ամիսքէն ծծուած կաթը կը բուժէր թոքախտը···: Հիւանդութենէ մեռած մարդու մը կամ կնոջ մը ձեռքը, դնելով ուռոյցի կամ խոյլի (սըրաճա) մը վրայ, իր պաղութիւնը վէրքին մէջ թափանցելով, կը ներածծէր անոր աղտոտ հիւթը···:

Հ· ՏԷՐՈՍԿԻ

ՆԱԽԱԳԱՀ ՌՈՒԶՎԷԼԹի որդին, պղ· Էլիըթ իր յուշերը գրած է, ուր ծանրագոյն կ'ամբաստանէ Զըրչըլը թէ ամբողջ երկու տարի ընդդիմացաւ ամերիկեան սպայակոյտին, յետաձգել տալով զօրքի ցամաքհանումը Մանչի ճամբով: « Զըրչըլ անընդհատ կը վիճաբանէր, փոխել տալու համար մեր ռազմագիտութիւնը եւ հետեւանքը այն եղաւ որ մեր զինուորները ստիպուեցան երկար ճամբայ կտրել Իտալիոյ լեռներուն մէջ: Իր կարծիքով այդ էր ամէնէն դիւրին ճամբան եւրոպա մտնելու: Զըրչըլ մտանաւորապէս Չանաց տեղափոխել յարձակողականի ծանրութիւնը, ապահովելու համար Ադրիոյ շահերը ի վնաս իր Ռուս զինակցին, այսպէս վտանգելով արդ յաղթանակի մը հնարաւորութիւնները »:

Գնդապետը կը պատմէ Րուզվէլթի եւ Զըրչըլի հանդիպումը հինգ տարի առաջ, երբ ստորագրուեցաւ Ատլանտեանի ուխտը: Ինք հօրը ընկերացած էր իբրեւ տեսակ մը քարտուղար, դանադան յանձնարարութիւններ կատարելու եւ դաւաթները լեցնելու համար: Երկուքէն մէկը չարունակ կը խմէր: Ռուսերուն ակնարկելով, Զըրչըլ կ'ըսէր.— Այո, չատ աւելի զօրաւոր են քան կը յուսայինք, բայց ոչ ոք կրնայ ըսել թէ որքան պիտի տոկան դերմանական ճնշումին»:

Զըրչըլ կարելի է ըսել թէ քնաւ հաւատք չուներ ռուս զինուորական ուժին վրայ: Ու կ'ըսէր թէ Ռուսերուն տրուած օգնութիւնը պիտի ծառայէ միայն ժամանակ շահելու: Ու կը պահանջէր, որ Ամերիկա մտնէ պատերազմի մէջ, ժամ առաջ, այլապէս Գերմանիա կրնայ յաղթել Արեւելքի մէջ եւ դառնալ Արեւմուտք, մինչեւ Ամերիկա:

Ա՛ՔԼԻՆԻ խորհրդային դեսպանը բողոքագիր մը ուղղեց հեղինէն կառավարութեան պահանջելով որ մամուլը դադրեցնէ իր յարձակումները Ռուսիոյ դէմ եւ իշխանութիւնները չարգիլեն ռուսական չարժանկարներու ներկայացումը: Արտաքին նախարարը բացատրած է դեսպանին թէ խորհրդային մամուլին յարձակումները բնականաբար իրենց հակազդեցութիւնը ունեցած են հեղինէն ժողովուրդի վրայ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

ԵՐԱՍԽԻ ՄԱՍԻՆ

«Արա՛զ, ինծի ճամբայ տուր···» յուզիչ եղանակով կ'երգէր հայութիւնը Երասխի ջուրջ· «Արագին եմ մօտենում՝ սիրածիս եմ համբուրում»:

Նորմիսկ դաշտային Երասխը, հակառակ երեւութապէս հանդարտ գնացքին, շատ ուժեղ դիմադրութիւն մը ունի: Լողալով Արագը կորզ ձիեր՝ մատի վրայ կը համբուրին: Այդ մասին հզօրներ էին Ալիճէվրիկ, Տէլիպապա եւ այլ հայ մեծաչէն զիւղերու հսկայ դոմէշները, որոնք կրնային կուրծք տալ հոսանքին: Գետին անհատնում երկայնքին վրայ, ճերմակ սաւանի պէս փռուած գառնուկները անուշիկ տեսարան մը կուտան Երասխի:

Քէօփրիքոյի (հայ) կամուրջը հրաշալիք մըն է, ջուրէն դուրս կարմիր կղմինտրէ խիստ նուրբ կառուցուածքով, մէկը պարսպ, փոքրիկ պատուհաններով եւ անհամար թռչնոց բնակարան: Բարձրութի՞ւնը,— էյֆէլի աշտարակը չճանչցողին գլխու պտոյտ պիտի բերէր անշուշտ:

Կը պատմեն թէ կամուրջներու փլուզումէն յուսահատ արքան, իր փնտռտուքին մէջողին, հովիւ մը կը ներկայանայ եւ ցուպով ցոյց կուտայ· «Ահա՛ հոս պէտք է շինել»: Այդպէս ալ կոչուած է Զոպան–Քէօբրիսի:

Սարի կողքին շինուած նեղ խճուղին կ'եղերէ գետը: Փախուստի որեւէ ճամբայ չկայ: Աւազակներու քալլադործութեանց առասպելները չա՞տ: Մի հրացանաւոր բարձունքին վրայ, մին ալ կամուրջին անցքին կրնան կասեցնել ամբողջ բանակ մը:

ԾԵՐՈՒԿԸ

ԱՐԱԶԻՆ

Բարով եկար, հազար բարով, ով դու Արազ քաղցրահոս: Վար ցատկեցիր Թրվռալով խորա – խորհուրդ մենաստանէդ՝ եկար նորէն ի լոյս աշխարհ: Բարով հասար,հազար բարով, դու խե՛նթ հովիւ, կանանչազեղ կոյս Արմաշի: Նորից ի նոր մեզ երգելու՝ մեղեդիներդ զմայլուննչ, նորից ի նոր մեզ հիւսելու՝ հեքեաթաշունչ բանե՛ր, բանե՛ր, քա՛ղցր բաներ: Ներով հասար, տեղին հասար, քեզ կեանք տուող դեղիդ անուշ դեւիւտով, կարկաչահոս աղբիւրներով զովութիւն մը պարդեւելու:

Արազն եկաւ···: Ան չբերաւ իր հետ սակայն իր անբաժան Տարագը: Ձիմար կեանքին յորձանքն առաւ քշեց տարաւ Արամազդը, թողլով Արազն որբ եւ մինակ: Ահեղաչունչ դու Արազ, ականջ դի՛ր ինձ, կ'աղաչեմ:Երբոր անցնիս Մանչի միւս կողմ, չմոռանա՛ս ըսել Ջուխտ մը խօսքդ խոժոռադէմ Ալպոնին, որուն ընթացքն անգութ, հանդէպ Ազդին Թորգոմայ, խոցոտած էր նաեւ սիրտը հէգ Տարագին: Կեսարներու երդիքին տակ, երբոր տեսնես հրաշք քաղաքն հազարամեակ առուներով, երբ ոտք դնես վեհ Տունէն ներս Մեծասքանչի իշխաններուն, Ալիշանի ճիշտ քովիկը դիր նկարը, իբրեւ նչխար, մչտաժպիտ քու Տարագին: Երբոր թռչիս մինչեւ Նեղոս, դէմ յանդիման Սփինքսի, յիչէ՛, յիչէ, Տարագն է որ քեզ կը դիտէ: Երբոր հասնիս Երկիրը մեր ցանկութեան, դուցէ յոդնիս ու ննջես,— բայց դո՛ւն խրգախ, չարունակէ՛ վերելդ, պարդ, մինչեւ հասնիս ծայրը լերան՝ որուն անուն է Մուսա, ծունկի դալով, որպէս զի բուխտ՝ վերցո՛ւր հող հայկարիւն, քառասուն օրեր վերջը՝ եկուր ցանէ ինչպէս ծաղիկ կարմիր, խոնաւ չիրմին՝ քու թանկագին Տարագին:

ԳԵՂԱՄ

ՄԱՔՐԱԳՈՐԾՈՒՄ Ե· ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Մոսկուայէն կը տեղեկացնեն թէ խորհրդային իշխանութիւնները՝ հնդամեայ ծրագրին յաջողութիւնը ապահովելու նպատակով սկսած են մաքրագործել կասկածելի տարրերը: Այս առթիւ չատ խիստ միջոցներ ձեռք առնուած են երկրին ամբողջ տարածութեան վրայ: Ամէն չանք ի գործ պիտի դրուի բանակին կարգապահութիւնն ու բարոյական կորովը չվտանգելու եւ համայնավար վարդապետութեան ուսուցումով ժողովրդական խաւերուն մտաւորական մակարդակը բարձրացնելու համար: Խորհրդային մամուլը որ ընդհանրապէս լուռ է երկրին ներքին անցուդարձին մասին, վերջերս սկսած է հրատարակել պատմութիւնը այն ոճիրներուն եւ խարդախութեանց որոնք գործուած են բարձր պաշտօնատարներու կողմէ: Կարգ մը մանապէտներ կեղծ վիճակագրութիւններ պատրաստած են խոշոր պարգեւներ կորզելու դիտաւորութեամբ: Ուրիշներ իւրացուցած են բանուորներու օրավարձերը: Մամուլը բուռն կերպով կը յարձակի շարք մը յայտնի անձնաւորութեանց վրայ, ամբաստանելով զանոնք որ հակախորհրդային քայլեր առած են: «Ամբաստանեալներէն» մէկն է փոխադրութեանց նախարարը: Շինութեանց նախարարութիւնն ալ խստօրէն կը քննադատուի իր հակակչիռին ենթակայ գործարաններու վատ տեսակի արտադրութեանց համար:

Հաշտութեան ժողովին մէջ

Բուռն վիճաբանութիւններ տեղի ունեցան քաղաքական և տնտեսական յանձնաժողովին երեքշաբթի օրուան նիստին մէջ: Աւստրալիոյ պատուիրակը առաջարկեց մասնախումբ մը նշանակել քննելու համար թէ բոլոր վաստաթուղթերը որոնց հիման վրայ Զորս Մեծերը որոշած են սահմանումները արթագրութիւնները: Վիշինսքի դիտել տուաւ թէ Աւստրալիա զանազան միջոցներու կը դիմէ Խորհրդաժողովին աշխատանքները կասեցնելու համար: Քիչ մը աւելի առաջ երթալով, խիստ բառեր արտասանեց պատուիրակին հասցէին — «Գաւառէն նոր եկող ճամբորդի մը պէս կ'ուզէք ամէն բան ձեր աչքերով տեսնել: Մասնագէտները արդէն սկսած են քննել դաշնագիրներուն վերաբերեալ բոլոր մարամասնութիւնները. եթէ չեիք պիտեր, հարցուփորձ ըրէք. տգիտութիւնը մեղք չէ, կ'ըսէ Քարլ Մարքս, թէեւ չատ ալ պատշաճ չէ որ այս ժողովին մէջ յիշեմ այդ անունը»: Վիշինսքիի այս ծանր բառերուն պատասխանեց Աւստրալիոյ դեսպանը ներկայացուցիչը՝ Պիղլի որ ըսաւ.— «Թող արար աշխարհ իմանայ, որ եթէ կայ պատուիրակութիւն մը որ կ'աշխատի դժուարութիւններ յարուցանել Խորհրդաժողովին առջի մէկ օրէն, ան-ոիկա Ռուսիոյ պատուիրակութիւնն է: Ոչ ոք կրնայ զիս վախցնել, նոյնիսկ բռունցքը ցոյց տալով: Դուք իրաւունք չունիք, ձեր ներկայ ուժին վրայ կռթնելով, ուրիշները ղեկավարելու: Ժողովուրդներու վախը անհետացած չէ տակաւին: Ու այդ վախին տեղի կուտայ Ռուսիան»: Պիղլիի պատասխանեց Մոլոթով որ նոյնքան ծանր բառերով ամբաստանեց Աւստրալիան «որուն առաջարկած բոլոր բանաձեւերը ուղղուած են Ռուսիոյ դէմ»: Ծանձնաժողովը մերժեց հետեւանք տալ աւստրալիական բանաձեւին որ եւս առնուեցաւ:

× Ամերիկա եւ Անգլիա համաձայնեցան որ Զորս Արտաքին Նախարարները հանդիպում մը ունենան իրենց մէջ կարգադրելու համար կարգ մը վէճեր, որոնք Խորհրդաժողովին մէջ լուծելու յոյս չկայ: Ժողովը տեղի պիտի ունենայ այսօր, հինգշաբթի, եթէ խորհ. պատուիրակութիւնը հաւանի առաջարկին:

× Միացեալ Ազգերու փոխ-քարտուղարը՝ Սոպոլէվ Փարիզ կը հասնի չուտով՝ Սեպտ. 23ին համար որոշուած խորհրդաժողովը յետաձգելու մասին տեսակցութիւններ ունենալու համար:

× Ծունաստան դիմում կատարած է Ապահովութեան Խորհուրդին՝ պահանջելով որ ինքն ալ անդամ ընտրուի այդ մարմնին: Դիմումնագիրը չհաղորդուող պետութեանց ուշադրութեան կը յանձնէ այն պարագան թէ Ալպանիոյ անդամակցութիւնը Միացեալ Ազգերուն, կրնայ վտանգել Ծունաստանի ներքին խաղաղութիւնն ու ապահովութիւնը: Անգլիա եւ Ամերիկա հակառակ են Ալպանիոյ անդամակցութեան, իսկ Ռուսիա բուռն կերպով կը պաշտպանէ Ալպանիան այս հարցին մէջ:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

«ՓՐԱՎՏԱ» ուժեղ կերպով քննադատելով Ֆրանսան, կը գրէ հետեւեալ տողերը. — «Շատ յատկանշական է որ Փարիզի աղատագրման երկրորդ տարելիցին ռուները կը դուգադիպին այն կատաղի յարձակումին զոր Ֆրանսական մամուլը կը մղէ Ս. Մութեան դէմ: Էջերով՝ ստայօղ, խարդախ ու փոքրոգի յօդուածներ կը գրուին մեղի դէմ: Ֆրանսական կառավարութեան չդնանկնե - րուն սերտօրէն կապուած Մոնտ եւ Օպ թերթերը ամէնէն ագտոտ բամբասանքները կը հրատարակեն, եթէ հակախորհրդային են: Ասիկա հետեւանքն է Անգլեւսաքսոններու ապղեցութեան: Կ'ըսուի թէ կարգ մը Ֆրանսական թերթեր Ամերիկացիներուն ծախուած են: Մամուլին այս ընթացքը անկախ ե - րեւոյթ մը չէ: Վերջին չաբաթները Ֆրանսայի մէջ ներքին եւ արտաքին քաղաքականութեան մէջ փոփոխութիւն մը չատ ակնյայտ է»: Փրավտա կը յայտարարէ թէ Ֆրանսա հետզհետէ կ'որդեգրէ անգլեւսաքսոն քաղաքականութիւն մը:

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ բոլոր պինուորական կամ կէս-պինուորական կազմակերպութիւնները, պինուորական վարժարանները և Ակադեմիաները և ապագոյոր լուծուեցան Դաշնակից բանակներու հրամանատարութեան որոշումով:

ՎԱՐՁԱԿԱԼՈՒԹԵԱՆ օբէնքներուն մասին Ֆրանսայի Ընկերվարական կուսակցութիւնը առաջարկ մը ներկայացուց Սահմանադիր Ժողովին, խնդրելով մինչեւ 1948 Յունուար 1 երկարաձգել վարձակալական պայմանագրութիւնը անոնց, որոնց պայմանաժամը լրացած է 1939 Սեպտեմբեր 1ին:

ԹՈՒՐՔ կառավարութեան բողոքներուն, Եուկոսլաւ իշխանութիւնները ազատ արձակեցին վերջին միջադէպի առնն ամերիկեան օդանաւերէն մէկուն մէջ ձերբակալուած թուրք սպան:

ԻՐԱՔ կը պահանջէ 1930ին կնքուած անգլեւ-իրաքեան դաշնագրին վերաքննութիւնը:

ՅՈՒՆԱՋԻԿԱՑ ՏՍՐԻ Յունուարին ժողով մը պիտի գումարուի Քանպէրայի մէջ (Աւստրալիա) բրիտանական, նոր զէլանտական և աւստրալիական կառավարութեանց նախաձեռնութեամբ՝ կազմակերպելու համար Խաղաղականի ապահովութիւնն ու արդիւնաբերութիւնը: Բրիտանական այս երկու գաղութներու կառավարութիւնները փափաք յայտնած են որ խորհրդակցութեանց մասնակցին նաեւ Ամերիկան, Ֆրանսան, Փորթուգալը եւ Հոլանտան: Մ.Նահանգները մերժած են, բացատրելով թէ իրենք արդէն իսկ անհրաժեշտ միջոցները ձեռք առած են Ամերիկայի, ինչպէս նաեւ Աւստրալիոյ եւ Նոր Զելանտայի պաշտպանութեան համար:

ԹՈՒՐՔԻԱ կէս միլիոն սթերլին արժողութեամբ հեռաձայնի գործիք ու ձայնագիր մեքենայ ապսպրած է անգլիական գործարանի մը: Անգլիացի ճարտարագէտներ Թուրքիա պիտի երթան գետեղումի աշխատանքները վարելու համար:

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ Միջազգայինի Համաժողովը, որ գումարուեցաւ երէկ Փալէ տը Միւթիւալիթէի մէջ՝ Լէոն Պլումի նախագահութեան տակ, զգաղեցաւ սպանիական հարցով: Ներկայացուցիչներ ունէին քսան երկիրներ:

750 ՀՐԵԱՆԵՐ որոնց մուտքը պաղեստին արգիլուեցաւ բրիտանական իշխանութեան կողմէ, կիպրոս հասան երեքշաբթի օր:

ՆԻՒՐԸՆԳԻԲԿի դատաւարութիւնը պիտի վերջանայ չաբաթ օր, եթէ վերջին պահուն անակնկալ յետաձգում մը տեղի չունենայ: Զորս մեծ պետութեանց դատաւորները երկու չաբաթ պիտի խորհրդակցին վճիռներուն մասին: Դատավարութիւնը սկսաւ անցեալ տարի Նոյեմբեր 20ին: Ամբաստանեալներուն պիտի թոյլատրուի որ խօսին՝ իւրաքանչիւրը տասը վայրկեան:

ԻՆՁՊԻՍ հաղորդած էինք անցեալ օր, Լոնտոնի խորհ. դեսպանը Ֆէոտոր Կուսկով արտաքին փոխ-նախարար նշանակուած ըլլալով, Մոսկուա պիտի վերադառնայ չուտով: Լաւատեղեակ շրջանակներու մէջ կ'ենթադրուի թէ իրեն պիտի յաջորդէ Քանատայի դեսպանը՝ Կէորկի Ցարուպկին:

ԻՐԱՆԻ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ եւ ինքնավար Ազրպատականի ղեկավարները կը չարունակեն իրենց բանակցութիւնները վերջնական համաձայնութիւն մը գոյացնելու համար: Թեհրանի կառավարութիւնը պայման դրած էր որ իրեն յանձնուի ազատ մուտք ունենան Ազրպատականի մէջ, որուն պինուորական ուժերուն վրայ Թեհրանի իշխանութիւնները պէտք է հակակշիռ իրաւունք ունենան:

ԶՐՈՅՑ կը չրջի թէ ամերիկեան նաւաբաժինը որ քանի մը օրէ ի վեր Միջերկրականի մէջ պտոյտներ կը կատարէ, Ծունաստան պիտի հասնի կիրակիին առաջ՝ ընտրութեանց ընթացքին հանգանական նկատուող խռովութիւնները արգիլելու համար:

ՎԱՏԻԿԱՆԻ պաշտօնական օրկանը իմաստակասիրական մը մէջ ցաւ կը յայտնէ որ Մարաջախտ Թիթօ ճառ մը խօսելով անցեալ կիրակի, անպատճառ բառեր արտասանած է Պապին հասցէին: Թերթը մարաջախտին կը վերագրէ ուղղութիւն մը որ հակառակ է կաթոլիկ եկեղեցիին:

ՀԷՐՊԸՐԹ ՀՈՒՎԸՐ, Միացեալ Նահանգներու նախկին նախագահը, կը պահանջէ որ Ամերիկա դադրեցնէ ամէն առաքում դէպի Եուկոսլաւիա, մինչեւ որ ազատ եւ օրինաւոր ընտրութիւններ կատարուին այդ երկրին մէջ՝ համաձայն Եալթայի ուխտին:

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 9ԻՆ Լոնտոնի մէջ պիտիդումարուի Պաղեստինի խորհրդաժողովը, որուն հրաւիրուած են Արաբ և Հրեայ ներկայացուցիչները: Առաջնիները պայման դրած են միեւնոյն սեղանին չուրջ չնստիլ իրենց մրցակիցներուն հետ: Արաբ պատուիրակութիւնը բացարձակօրէն պիտի մերժէ Պաղեստինի բաժանման առաջարկը եւ պիտի պահանջէ որ բրիտանական կառավարութիւնը երաշխաւորէ իր անկախութիւնն ու վերապետական իրաւունքը բանակցութեանց տեւողութեան՝ յարգելով Միացեալ Ազգերու պայմանագրութիւնը:

ՀԱՄՊՈՒՐԳի մէջ անցեալ չաբթու, 12 հոգի մեռան անօթութենէ: Կ'ըսուի թէ 1189 հոգի անբաւարար աննդառութենէ կը տառապին: Առհասարակ 40էն վեր չափահասներ են, որոնք իրենց պարէնը կը յատկացնեն ընտանիքին միւս անդամներուն: Անօթութենէ տառապողները միայն զոհ-ծառայներ չեն, այլեւ բժշկական մարմնի անդամները: Բրիտանացի պաշտօնեայ մը յայտնած է թէ Համպուրգի զերման բնակչութեան վիճակը լուրջ է եւ չի բարելաւուիր, մինչեւ որ բնակարանի պայմանները եւ պարենաւորումը աւելի լաւ վիճակի մէջ չդրուին:

ՀԱՆՐԱԿԱՒՔԵՐՈՒ (օբ-ոպիւս) թիւը պիտի աւելցուի չուտով Փարիզի մէջ: 2,000 հանրակառք եւս պիտի բանին, համաձայն Քաղաքապետական Ժողովին պատրաստած նոր ծրագրին:

ՅՈՒՆԱՋԻԿԱՑ Կիրակի, Սեպտ. 1, Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ պիտի պատարագէ Կաթողիկոսական Պատուիրակ՝ Արտաւազդ Արք. Սիւրմէեան: Պատարագը կը սկսի ժամը ինը 10ին:

ՖՐ. ԿԱՊՈՑՏ ԽԱԶԻ Օդափոխութեան կայանի Բ. խումբը կը վերադառնայ յառաջիկայ երկուշաբթի, Սեպտ. 2ին, ժամը 6.15ին, Austerlitzի կայարանը (Մէթրօ՝ Կառ տ'Օրլէան):

ԿՐԸՆՈՊԼԻ.— Կապոյտ խաչի ընդհ. ժողովը տեղի պիտի ունենայ Սեպտեմբեր 2ին, երկուշաբթի, ժամը 4.30ին, Տիկ. Սալաւանեանի տունը: Օրակարգ վարչութեան ընտրութիւն:

Հ.Յ.Դ. Վիէնի Կոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը այս կիրակի, առաւօտեան ժամը 9ին «Մուրատ» Ակումբին մէջ (*Սէն Մարթէն*): Կարեւոր օրակարգ:

Հ. Ց. Դ. ԲԱԳԻՒ խումբին ժողովը այսօր, Հինգշաբթի, ժամը 8.45ին, Ընկերվարական-ներու սրահին մէջ, 9, Rue Victor Massé.

Դաշտահանդէս

ՖՐ. ԿԱՊՈՑՏ ԽԱԶԻ ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՍԱՆՈՒՀԻՆԵՐՈՒ նախաձեռնութեամբ եւ հովանաւորութեամբ Ֆր. Կ. Խաչի տեղական վարչութեան *այս կիրակի առաւօտ*: Խնամուած յայտագիր: *Մորոված, ըմպելի եւ արեւելեան սուրճ:*

Դաշտապարահանդէս

Համախարբերդցիական Միութեան Մարսէյլի եւ Սէն-Լուի Կրան-Փէնի Մասնաճիւղերուն կողմէ այս կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ Եօթնեղբայրեան օդասուն պարտէզին մէջ, *Սէն-Լուի*: Գեղարուեստական ընտիր բաժին, անակնկալներ ժաֆ Տէրտէրեանի կողմէ, *բարձրախօս և գեղեցիկ տիսքեր*: *Պիտի ներկայացուի Դռդումի վաճառականը դեկավարութեամբ՝ ՊՊ. Միհրան Գաբրիէլեանի եւ Եզեկիէլ Սարը-Պօղոսեանի: Ընտիր պիւֆէ* (խորոված, պաղպաղակ եւն.): *Մուտքը ազատ է:*

Հայ - Բոյժ

ԺՈՂ. ԱՄՍԱԹԵՐԹ ԲԺՇԿՈՒԹԵԱՆ

ՀԱՅ - ԲՈՑԺի հինգ տարուան հաւաքածոն սպառած է, եւ չենք կրնար այլեւս դոհացում տալ խնդրանքներուն:

ՀԱՅ - ԲՈՑԺի պակասաւոր հաւաքածոն (10 թիւ պակաս), անկազմ, կը ծախուի մեր մօտ 1000 ֆրանք:

ՀԱՅ - ԲՈՑԺի հետեւեալ թիւերը կը պակսին մեզի,— թիւ 2, 20, 24, 39, 46: Անոնք որ մեզի կը հայթայթեն այս թիւերը, կը ստանան հատոր մը մեր հրատարակութիւններէն (կանանչ բաժակով) կամ մէկ տարեկան ՀԱՅ - ԲՈՑԺ նոր չրջանէն:

AIX-LES-BAINSի ՄԷՋ

ՀԱՅԿ. ԵՒ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՃԱՇԱՐԱՆ

ՏԷՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆ **ԻՇԽԱՆՈՒԹԻՒՆ**

Aix – les - Bainsի աշխարհահռչակ Mont - Révardի թելէֆերիկի կայանը, ուր պիտի վայելէք հաճելի օդ, հազուագիւտ տեսարան մը եւ բոլոր ըրթանաշակները գոհացնող արեւելեան եւ եւրոպ. համեղ կերակուրներ, օդի, աղանդեր եւայլն:

Կէսօրէ վերջ թէյ եւ պար մինչեւ առաւօտ

ՁԵՐ ԻՆՔՆԱՇԱՐԺԵՐԸ

Գնելէ կամ ծախելէ առաջ դիմեցէք՝

ՇԱՀԱՆ ՍԱՐԵԱՆԻՆ

Դուռ էֆ որ պիտի շահիք

3 Villa Monceau, Paris 17, *հեռաձայն* Wag. 13-95

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ, ALLO, ALLO, Tél. 857.31

ԲԱՑՈՒԱԾ է, շատ մատչելի պայմաններով

Վ. ՎԱՐԴԱՆԱՃԵԱՆ

կառատունը (garage), 20, Rue Berlioz, NICE

ԲՈԼՈՐ ԱՌՈՒԾԱՒՈՐ եւ նորոգութիւններու համար դիմել վերոյիշեալ հասցէին: Բաց է ամբողջ գիշերը:

Ուշադրութի՛ւն կօշկակարներուն

Ունինք կաշիի վաճառատուն Crepin *եւ* Tannerie: *Ձեր բոլոր գնումներու համար դիմեցէք Ց. Գ. Փափազեան վաճառատունը*, 223 rue Tolbiac, Paris(13), Tél. Gob. 64-54: *Բաց է ամէն օր ժամը 8էն 12 եւ 14էն 18, գոց է ուրբաթ եւ չաբաթ օրերը: Հաղորդակցութիւն՝* métro Tolbiac, Place d'Italie, Glacières:

Le Gérant : H. AGONEYAN
Imprimerie DER-AGOPIAN, 17 Rue Damesme – 13e

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN FRANCE

HARATCH - Fondé 1925 -
R. C. S. 376.286
Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
17, Rue Damesme — PARIS (13e)
Tél.: GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

Բաժն. Տար. 750, 6ամս. 400, Արտասահման 1000 ֆրանք

Vendredi 30 Août 1946 Ուրբաթ 30 Օգոստոս

ԻԹ ՏԱՐԻ — 18e Année N° 4788 — Նոր շրջան թիւ 427 խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ՝ 3 ֆր.

ՊԱՆՔ ՕԹՈՄԱՆԻ ԳՐԱՒՈՒՄԸ
1896 — 1946

Ա.

Օրուան քաղաքական թոհ ու բոհին մէջ բոլորովին մոռացութեան տրուած է Հայոց ժամանակակից պատմութեան կարեւոր դրուագներէն մէկը, որուն յիսնամեակը լրացաւ քանի մը օր առաջ — Պոլսոյ «Պանք Օթոման»ին գրաւումը 1896 Օգոստոս 14/26ին՝ բուռ մը հայ անձնազոհ երիտասարդներու կողմէ:

Ճիշդ կէս դար անցած է այն օրէն ի վեր, երբ հայ յեղափոխական բազուկը, իսկապէս հերոսական գործողութեամբ մը՝ փորձեց Հայ Դատը հասնել եւրոպական դիւանագիտութեան առջեւ: Օսմանեան կայսրութեան մայրաքաղաքին մէջ, Պերայի դաշնագիրը ստորագրող վեց մեծ պետութեանց դեսպաններուն քիթին տակ օր ցորեկով դրաւել միջազգային սեղանաւորութեան միջնաբերդը՝ պզտիկ գործ մը չէր: Հ. Ց. Դաշնակցութեան Պոլսոյ կազմակերպութիւնը, որ մուքին մէջ կը գործէր, ամէն ինչ պատրաստած էր ա՛յնքան մեծ զաղտնապահութեամբ, որ մայրաքաղաքին մէջ վխտացող համիտեան խաֆիէները, լրտեսներն ու մունետիկները չէին կրցած ոեւէ բան կռահել, հեռուէն կամ մօտէն, արդիլելու համար այս յանդուգն ծրագրին գործադրութիւնը:

Նախապատրաստական աշխատանքները ամիսներ տեւած էին: Քսանեւվեց յեղափոխական կոմիճներ պիտի մասնակցէին այս դաւադրական ճեռնարկին, որուն հոգին եւ գլխաւոր վարիչը անմոռանալի Բարկէն Սիւնին (Պետրոս Փարեան), իր կողքին ունենալով Գարեգին Փաստրմաճեանը (Ամէն Գարօ), Հայկ Թիրեաքեանը (Հրաչ), Արտաշէս Դեւեանը (Եգիպտացի), Աչոտը եւ միւս ընկերները: (Եգիպտացին եաքէն չմասնակցեցաւ գործողութեան, որոշ պատճառներով):

Դաւադրական ժողովները տեղի կ'ունենային Մշեցի յեղափոխական հայրենակցի մը տունը: Ռումբերն ու ուժանակները նախապէս պատրաստուած եւ պարկերու մէջ դրուած էին: Իւրաքանչիւրին դերը որոշուած էր յատուկ կազմակերպիչ մարմնին կողմէ: Պայթուցիկ նիւթերը փոխադրող բեռնակիրներէն սկսեալ մինչեւ խմբապետները անհրաժեշտ հրահանգները ստացած էին: Դէպի դրամատունը տանող ճամբաները օրեր առաջ ուսումնասիրուած էին եւ ամէն մէկը գիտէր թէ ո՛ր ժամուն, ո՛ր կողմէն եւ ի՛նչ ձեւով պիտի կատարէր իր պարտականութիւնը:

Ցարձակումը տեղի ունեցաւ 14/26 Օգոստոս չորեքշաբթի օրը Թրքական ժամը 6.30ին, այսինքն այնպիսի պահու մը, երբ Պանքայի փողոցին մէջ մեծ եռուզեռ կար: Նախապարձակ խումբը կը բաղկանար վեց հոգիէ, որոնք մեծ դրան առջեւ պահակ կեցած երկու ոստիկան եւ դռնապաններէն մէկը սպաննելով կը դրաւեն դրամատան մուտքը: Հոս կ'ինկնայ առաջին զոհը՝ Պէնիկի Ցովհաննէսը, 28 տարեկան: Կարգախօսն էր «Ազատութիւն» բառը: Հետզհետէ կը հասնին միւս ընկերները եւ «Ազատութիւն» դէչելով ներս կը մտնեն: Ամէն մէկը կը գրաւէ իրեն յատկացուած տեղը:

Ամէն Գարօն տասը ընկերներով կ'իջնէ վարի յարկը, ուրկէ կատաղի կռուի կը բռնուին իրենց դէմ ղրկուած զինուորներուն հետ, որոնց վրայ անդադար կրակ կը տեղայ, ռումբ եւ դնդակ: Հրաչը քանի մը ընկերներով կը բարձրանայ վերի յարկը, ուր դիրք կը բռնեն: Մի քանի ժամ նշան կուտայ բարձրացրը տան մը պատնէշէն վրայ սպասող ընկեր Մրկոյին՝ որ Հ. Ց. Դաշնակցութեան Պոլսոյ Կեդր. Կոմիտէին պահանջները ներկայացնող եւ նախապէս խմբագրուած նամակները տանի վեց պետութեանց դեսպաններուն:

Կռիւներու ընթացքին կը զոհուին երկու հայդուկներ, Մարգար Մինասեան, 18 տարեկան եւ Պիթլիսցի Սեդրակ Եղիսեան, 24 տարեկան, երկուքն ալ զոհ ռումբի պայթումին:

Հերոսական մահով կը նահատակուի նոյնինքն խումբին ղեկավարը՝ Բարկէն Սիւնին, որ ամէնէն վերջ ներս պիտի մտնէր, թիկունքը պաշտպանելով: Երկու ձեռքերուն մէջ երկու ռումբ, Պանքայի մուտքին մօտեցած առեն ատրճանակի դնդակ մը կը ստանայ փորէն: Քանի մը քայլ կ'առնէ դէպի սանդուխը, բայց թուլցած՝ կ'իյնայ ծունկերուն վրայ, երկու ձեռքերը վեր բարձրացուցած, որպէսզի ռումբերը դետնին դպչելով չպայթին: Ծունկի գալը միջոց կուտայ դրան առջեւ պահակ կեցող յեղափոխականներուն դէպի վեր վազելու եւ ապատուելու՝ մէկ վայրկեան վերջ պայթող ռումբերէն, որոնց միակ զոհը կ'ըլլայ ինքը՝ Բարկէն Սիւնին:

Օսմանեան Պանքայի գրաւումը տեղի ունեցած էր կայծակի արագութեամբ, սարսափի մատնելով 157 պաշտօնեաները, մեծ մասամբ Եւրոպացի, որոնք բոլորովին սահմռկած ռումբի պայթիւններէն՝ ծակամուտ եղած էին: Յեղափոխականները դողեր կարծած էին եւ իրենց կեանքէն կը վախնային: Բայց տեսնելով որ մաքուր ֆրանսերէն կը խօսէին եւ բարեկիրթ մարդիկ են անոնք, համոզուեր էին որ թուրք կառավարութեան դէմ կատարուած ցոյց մըն էր եղածը:

Ամբողջ 13 ժամ մնացին յեղափոխականները Դրամատան մէջ: Թուրք զինուորներու քանիցս կրկնուած յարձակումները յաջողութեամբետ մղուեցան, դէտին փռելով բազմաթիւ դիակներ: Սուլթան Համիտ չկրցաւ զէնքի ուժով դուրս հանել այդ ափ մը կտրիճները, ու դիմեց դիւանագիտական խաղի:

Ռուսական դեսպանատան աւագ թարգման Մաքսիմով, յանուն վեց մեծ պետութեանց դեսպաններուն, Օսմանեան Պանքայի փոխ-տնօրէնին հետ միասին յեղափոխականներուն մօտ գալով, բանակցութեան սկսաւ: Ասոնք կը պահանջէին Հ. Ց. Դ. Կեդր. Կոմիտէի պահանջներուն դործադրութիւնը, այլապէս կը սպառնային օդը հանել Պանքան, ամբողջ պաշտօնեաներուն հետ, իրենք ալ մէկտեղ:: Մաքսիմով խոստացաւ որ պետութիւնները լրջօրէն պիտի դրաղին Հայկ. Հարցով եւ պիտի պահանջեն սուլթանէն, որ զոհացում տայ Հայերուն. «Դուք մեկնեցէ՛ք. մինչեւ հիմա արիութիւն ցոյց տուիք. այսքանը կը բաւէ ձեր խնդիրը նորէն յուզելու. բայց եթէ յամառիք մնալ, պիտի կորսնցնէք այն դաւը, զոր կը պաշտպանէք. համակրութեան տեղ ատելութիւն պիտի գտնէք»:

Յեղափոխականները անդրդուելի կը մնան: Ամէն Գարօն կ'ըսէ թէ հայկական պահանջները ներկայացուած են դեսպաններուն. մինչեւ յաջորդ իրիկունը պիտի սպասեն անոնց պատասխանին: Մաքսիմով՝ մաքիավէլեան նենգամտութեամբ կը սպառնայ: «Ժամանակը սուղ է, կ'ըսէ, եթէ մնաք մինչեւ վաղը, թերեւս այս գիշեր ջարդերու պատճառ պիտի ըլլաք. կ'աղաչեմ, ծունկի կուգամ, կը խնդրեմ որ աճապարէք: Շատ դժուարութեամբ սուլթանէն հրաման ստացեր եմ որ դուք եւ ձեր ընկերները ապահով եւ աղատ կերպով հեռանաք երկրէն»:

ՍՕՍԻ

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՑԻՍՈՒՆ ՏԱՐԻ

Կարճ շրջան մը համեմատաբար՝ երբ ափ մը «տաք գլուխներ» գրաւեցին Օսմ. պետութեան ելմտական պալատը, *Պանք Օթոման*, եւ արձանա – գրեցին պատմական քաւական մը, զոր այսօր կը յիշատակէ նոյնիսկ ամերիկեան թերթ մը:

Անոր նախընթացն էր «Պապը Ալին» իսկ յաջորդը «Երկրորդի պոմպան»,— բոլորն ալ սարսեցնելու համար ռնիրներու բոյնը եւ արթնցնելու համար Եւրոպայի խղճմտանքը: Այդ բոյնը սարսեցաւ, բայց արդեօք շարժեցա՞ւ Եւրոպայի խիղճը:

Այս վերջին կարեւոր հարցին լուծումը կը յանձնեմ «խիղճ արթնցընելու» մասնագիտութիւնն ունեցող յանձնաժողովի մը: Գիտենք փորձով որ առաց յանձնախումբի գործ չի տեսնուիր այժմ: Զարխափան պարտականութիւն ունին բոլոր նման «յանձնա»ները, ի՞նչ հարցեր փշոտ, երկդիմի, մութ, կնճռոտ, թնճուկի վերածուած, կ'երթան շիտակ այս կամ այն յանձնախումբին: Մենք ալ ղրկենք մեր խղճմտանքի խնդիրը աճոր եւ պզտիկ դրուագ մը պատմենք··· պոմպային մասին:

Խօսակցութիւնը կ'անցնի Ալփորվիլ, հայ տնակի մը դրան առջեւ, ուր մամիկ մը, կէս ծալապատիկ, կը դիտէ գնդակ խաղացող իր թոռնիկները: Այդ չարաճճիներէն մէկը յանկարծ գնդակը կը ղրկէ մեծ մայրիկին որտերդուն տակ՝ պոռալով·

— Մեծ մամա՛, նայէ՛, նայէ՛, պոմպպաթամիքը հիմա պիտի պայթի ոտերդուդ տակ, չվախնաս:

— Ի՞նչ ըսիր, ծօ, ի՞նչ *պոմպ աթամիք*, աճոր աճուռը *Պանք Օթոման* է, բայց այս անխելք էվրոփացին մէկ ատ աճուռը յիսուն տարի է չէ սորված:

ՍՕՍԻ

ՕՐԱԿԱՐԳ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ

Միացեալ Նահանգներու Ելմտական նախարարութիւնը գնահատանքի նամակ մը ուղղած է Հ. Յ. Դաշնակցութեան Ամերիկայի կեդր. Կոմիտէին, պատերազմի միջոցին քերած իր օժանդակութեան համար: Ահաւասիկ պատճէնը.—

Ուաշինկթըն (25 Յուլիս). — *Ամերիկայի Հ. Ց. Դաշնակցութեան Քարտուղարութեան. Սիրելի Պ. Քարտուղար,*

Հաճոյքը ունիմ ձեզի ներկայացնելու, յանուն Ելմտական նախարարութեան, Ալիմինիումէ մրցանակ մը ի գնահատութիւն ձեր ինքնաբուխ ծառայութեան զոր ընծայեցիք՝ օժանդակելով Համաշխարհային Բ. պատերազմին տնտեսականին՝ ամերիկեան պատերազմական արժեքուղթերու վաճառումով:

Ինչպէս պատերազմի, նոյնպէս և ներքին ճակատին վրայ, Ցիշատակումներ եղած են գնահատելով կատարուած հայրենասիրական գործերը: Այդ յիշատակումները ընդունողները, սակայն, գործօն պարտականութենէ ետ չեն քաշուիր: Ելմտական նախարարութեան կողմէ ձեզի տրուած այս պաշտօնական մրցանակը նմանապէս վստահ եմ թէ պիտի ընդունուի ոչ թէ իբրեւ պատահական յիշատակութիւն մը ձեր կատարած ակնյայտնի պատերազմական ջանքին, այլ իբրեւ յանձնարարութիւն մը աւելի մեծ հայրենասիրական ծառայութեան:

Պատերազմը վերջացած է, բայց անոր երկրորդ հունձքը դեռ կը մնայ: Պէտք է հոգ տարուի հսկայական ազգային մեծ պարտքի մը

Ինչպէս պատերազմական Պոնտերու չհարկումով զնուեցաւ զինուորական յաղթանակը, նոյնպէս ալ Խնայողական Պոնտերու չհարկումով կարելի կ'ըլլայ ապահովցնել խաղաղութեան ժամանակի մնայուն տնտեսութիւն մը:

Պատերազմի ժամանակ դուք խորհուրդ տուիք ձեր բարեկամներուն «զօրավիգ ըլլալ յարձակումին»: Ցետ-պատերազմեան ներկայ տագնապալի վերաշինութեան շրջանին, Ամերիկեան քաղաքացիներուն պէտք է չեշտուի անհրաժեշտութիւնը խնայելու իւրաքանչիւր տրամադրելի տոլար, պահպանելու համար իրենց սեփական տնտեսական ապահովութիւնը: Այս ծրագրին մէջ դուք կարող էք մեծապէս օժանդակել հետեւեալ կերպով.—

1.— *Կանոնաւորաբար հրատարակութիւններ ընելով ձեր կազմակերպութեան թռուցիկներուն, թերթերուն եւ պարբերաթերթերուն մէջ:*

2.— *Քաջալերել ձեր դրասենեակներուն, դործատան կամ դործարանին մէջ չարաթաշաբաթ - ըրու խնայողական ծրագիրները:*

Մեզմէ ամէն մէկը պատասխանատուութիւն ունի պաշտպանելու մեր ազգային տնտեսութեան ապահովութիւնը եւ ես սիրով կ'ուզեմ ունենալ ձեր խոստումը թէ ձեր դործակցութեամբ ուժ պիտի տաք խնայողական արժեթուղթերու ծրագրին:

Անկեղծօրէն՝
վարիչ Ազգային կազմակերպութեանց
Բաժանմունքին ՈՒԻԼԵԼՄ Ս. ՖԻՑԿԻՊՊԸՆ

«40,000 ՀԱՅԵՐ ԻՐԵՆՑ ՈՒՆԵՑԱԾԸ ԿԸ ԾԱԽԵՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆ ՎԵՐԱԴԱՌՆԱԼՈՒ ՀԱՄԱՐ»

«Ֆրանս–Սուար»ի Պէյրութի թղթակիցը կը ղրկէ թէ 40,000 Հայեր վախով պիտի դիմաւորեն յառաջիկայ ձմեռը: «Պէյրութի, Դամասկոսի, Երուսաղէմի, Պաղտատի կամ Դահիրէի մէջ անոնք յուսահատութեամբ կը կարդան օրուան թերթերը կամ, պզտիկ լուրի մը վրայ, հիւպատոսարաններու կամ ճամբորդական դործակալութեանց դուռը ափ կ'առնեն: Ոչ մէկ առեն չդինուած մը ժամանումը այնքան անհամբերութեամբ սպասած է: Ցունիսին, 8000 Հայեր Խորհ. Հայաստան դաղթեցին: Զայնասփիւռի վրայ այս վերջինները խանդավառութեամբ կը նկարադրեն իրենց հայրենակիցներուն հայրենիք վերադառնալու առաւելութիւնները: Այս պարագան մեծ թափ մը եղաւ հազարաւոր ուրիշ Հայերու, որպէսզի դիմեն ներգաղթի արձանադրութեանց դրասենեակները: Ցուսալով անմիջապէս ճամբայ ելլել, անոնք ծախեցին իրենց ունեցած–չունեցածը, իրենց դործերը կարգադրեցին եւ մեկնելու պատրաստուեցան: Բայց հաշուի առած չէին փոխադրական միջոցներու ողբալի վիճակը»:

Թղթակիցը յետոյ կը պատմէ թէ չատերու սպասողական վիճակը մտահոգութիւն կը պատճառէ եւ ոմանք կը վախնան որ պիտի տառապին յառաջիկայ ձմրան...

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ԵՒ ԸՆԹԵՐՑՈՂՆԵՐՈՒՆ

Ցառաջ Սեպտ. 1էն սկսեալ պիտի ծախուի հատը **4** ֆրանկիէն, ինչպէս բոլոր օրաթերթերը:

Բաժանորդագրութիւն՝ տարեկան **1000** ֆր., վեցամսեայ՝ **500:** Արտասահման՝ **10** տոլար;

ԼՈՒՄԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ Ներգաղթի մասին

Յուշարար, պաշտօնաթերթ Հայ Բարեգործական Ընդհ. Միութեան, որ ներկայիս լոյս կը տեսնէ Նիւ Եորքի մէջ, կը հրատարակէ Ներգաղթի Ազգութեան Յանձնախումբին հետեւեալ «լուսաբանութիւնները» հարց-պատասխանի ձեւով (Յուլիս 1)։ —

Խորհ. Հայաստանի ներգաղթի մասին դրաւոր եւ բերանացի բազմաթիւ հարցումներ եղած են մեզի ամէն կողմէ, որոնց մի առ մի պատասխանել անկարելի ըլլալով՝ թերթերու միջոցով կը պատասխանենք բոլորին։

1.— Ամէն մարդ Խորհ. Հայաստան կրնա՞յ ներգաղթել։

Այո, ամէն հայրենասէր Հայ՝ առանց տարիքի, սեռի եւ դասակարգի խտրութեան, Խորհ. Հայաստան կրնայ ներգաղթել։

2.— Ի՞նչ արգելք եւ ձեւակերպութիւններ կան ներգաղթելու համար։

Ոչ մէկ արգելք գոյութիւն ունի ներգաղթելու համար։ Ամէն անձ՝ 16 տարեկանէն վեր — 16 տարեկանէն վար եղողները իրենց ծնողքին հետ կ'ներթան — ներգաղթելու համար միայն պէտք է լեցնէ երեք օրինակ հարցարան և սպասէ իր մեկնումի հրամանին։

3.— Խորհ. Հայաստան ներգաղթելու համար արհեստ մը ունենալը կարեւո՞ր է։

Խորհ. Հայաստան ներգաղթելու համար արհեստ մը ունենալը անհրաժեշտ չէ։ Ամէն մարդ հոն պէտք է աշխատի իր կարողութեան եւ ընդունակութեան համաձայն։

4.— Աշխատելու անկարող մէկը կրնա՞յ ներգաղթել Խորհ. Հայաստան։

Ինչպէս դիտէք՝ Խորհ. Հայաստան աշխատաւորներու երկիր է, այնպէս որ «ով որ չաշխատի, չուտեր»։ Աշխատելու անկարող մէկը, կրնայ ներգաղթել պայմանով որ իր ընտանիքի անդամներէն մին կարող ըլլայ զինքապրեցնել, կամ իր ապրուստը ապահովելու չափ դրամ ունենայ։

5.— Եթէ մէկը նիւթապէս ի վիճակի է անմիջապէս կրնա՞յ մեկնիլ։

Ներկայ պայմաններուն մէջ չատ դժուար է։ Որքան կարելի է չուտ մեկնիլ կարենալու համար անմիջապէս պէտք է Հարցարան լեցնել, որով չատ մը դժուարութիւններ ինքնին կը վերնան։

6.— Անհատի մը կուսակցական ըլլալը արգելք կրնա՞յ ըլլալ ներգաղթելու համար։

Անհատի մը անցեալին կամ ներկայիս կուսակցական ըլլալը որեւէ արգելք մը չէ իր ներգաղթելուն։

7.— Մեկնումի թուական որոշուա՞ծ է։

Միացեալ Նահանգաց Հայերու ներգաղթին համար որոշ թուական մը նշանակուած չէ դեռ։

8.— Ի՞նչ գոյք կամ կարասի միասին կրնանք տանիլ։

Ամէն կարեւոր հարցում մըն է։ Ձեր հետ կրնաք տանիլ ոչ միայն ձեր բոլոր կարեւոր եւ արժէքաւոր կարասիները, այլ եւ առանձին այնպիսի առարկաներ եւ անօթներ, որոնք՝ ձեր հանգըստութեան համար կարեւոր կը նկատէք՝ ինչպէս ելեկտրական սառնարան, վառարան, արդուկ, մաքրող, լուացող, եփող, եւայլն, եւայլն։ Որովհետեւ նախ, Ամերիկեան չափանիշով ձեր հանգիստը ապահոված կ'ըլլաք։ Երկրորդ, Խորհ. Հայաստանի մէջ ելեկտրականութիւնը չատ-աժան ըլլալով ամենայատին դիւղերն անգամ կերակուրը ելեկտրականութիւնով կ'եփեն։ Երրորդ, Հայկական կառավարութիւնը ներգաղթողներու բոլոր գոյքը մաքսէ զերծ հռչակած է։ Չորրորդ, փոխադրութեան ծախսը չատ քիչ է։ Հինգերորդ, այս կերպով երկրին բարելաւութեան սատարած կ'ըլլաք որոշ չափով։

9.— Ինքնաշարժ — օթոմոպիլ — միասին կրնա՞նք տանիլ։

Այո։

10.— Գործիքներ միասին կարելի՞ է տանիլ։

Ահա չատ կարեւոր հարցում մըն ալ։ Այս մասին ջերմապէս կը յանձնարարենք մեր ներգաղթող հայրենակիցներուն՝ որ փոխանակ հետերնին ածելորդ դրամ տանելու լաւ է որ իրենց արհեստին կամ զբաղումին յատուկ կարեւոր գործիքներ եւ առարկաներ միասին տանին, որով իրենց համար գործ եւ դիրք կ'ապահովեն եւ երկրին ընդհանուր զարգացման, վերելքին մեծապէս կը նպաստեն։ Խորհ. Հայաստանի կառավարութիւնը մաքս չվճարի զանձ ձեր տարած գործիքներուն եւ գոյքին համար։

11.— Կարելի՞ է հոս արտել կազմել։

Ահա նոյնքան եւ աւելի կարեւոր խնդիր մըն ալ այս է։ Անշուշտ ամէն հայրենասէր Հայ անկեղծօրէն պիտի փափաքի հայրենիքի յառաջդիմական նուաճումներուն մէջ իր համեստ մասնակցութիւնը բերել։ Այս նպատակին իրականացման հիմնական պայման է ուժերու միութիւնն ու համադործակցութիւնը։ Արդիւնաբերական կամ զարգացական որոշ նպատակի համ ծրագրի մը շուրջ կրնան գաղափարակիցներ համախմբուիլ միացնելով իրենց ֆիզիքական, նիւթական եւ իմացական ուժերը, որով թէ մեր հայրենիքին ընդհանուր զարգացման վերելքին անհրաժեշտ կը ծառայեն եւ թէ նոյն ատեն իրենց համար պատուաւոր եւ նախանձելի դիրքեր կը ստեղծեն։

12.— Խորհ. Հայաստանի մէջ տան մը շինութիւնը ի՞նչ կ'արժէ։

Խորհ. Հայաստանի մէջ մեկ ընտանիքնոց տան մը շինութիւնը՝ իր մեծութեան համաձայն, կ'արժէ մօտաւորապէս 10—15,000 րուբլի — մեկ տոլարը հաւասար է մօտաւորապէս 5 րուբլիի եւ 30 կոպեկի —։ Այն որ տուն կ'ուզէ չինել տալ եւ իր ունեցած դրամը չի բաւեր կրնայ Պետական Դրամատունէն փոխառութիւն ընել տասը տարուան պայմանաժամով։ Այսուհանդերձ, Խորհ. Հայաստանի կառավարութիւնը ներգաղթողներու տուներուն կէս ծախսը ինք պիտի հոգայ։

13.— Խորհ. Հայաստանի մէջ մարդ կրնա՞յ իր տունը ծախել կամ վարձու տալ։

Այո, Խորհ. Հայաստանի մէջ մարդ կրնայ իր տունը ծախել կամ վարձու տալ, սակայն, ո՛չ շահադիտութեան նպատակներով։ Հայաստանի մէջ այստեղի ըմբռնումով անչարժ կալուածի առեւտուր գոյութիւն չունի։

14.— Խորհ. Հայաստանի մէջ ապրուստը ի՞նչպէս է այստեղի հետ բաղդատելով։

Ինչպէս ամէն տեղ նոյնպէս եւ Հայաստանի մէջ պատերազմի պատճառով ապրուստը աղած է։ Հոն միջակ աշխատաւոր մը ամսական կը ստանայ 500—600 րուբլի, որով կարելի է ապրեցնել 4—5 հոգինոց ընտանիք մը։ Այս դումարը կը հասնի ամսական 1000 րուբլիի, եթէ նկատի առնենք գործաւորին եւ իր ընտանիքին տրուած բժշկական ծախսերն ու անոնց երախաներուն կրթութեան ծախսերը, որոնք կը հոգացուին կառավարութեան կողմէ։

15.— Խորհ. Հայասցանի մէջ գործաւորը ի՞նչ ապահովութիւն ունի հիւանդութեան պարագային։

Հիւանդութեան պարագային գործաւորը իր օրավարձը ամբողջութեամբ կը ստանայ մինչեւ վեց ամիս, եւ անկէ յետոյ կը վճարուի Ընկերային Ապահովութեան տուժուկէն։

16.— Խորհ. Հայաստանի մէջ կիներու աշխատանքը պարտաւորի՞չ է։

Խորհ. Հայաստանի մէջ կիներու աշխատանքը պարտաւորիչ չէ։ Սակայն եւ այնպէս կիները առհասարակ իրենց ներքին եւ հոգեկան պահանջներուն դոհացում տալու համար կ'աշխատին։

17.— Մեկու մը ներգաղթի համար արձանագրուիլը կը վնասէ՞ իր բաղաքացիական իրաւունքներուն։

Ո՛չ երբեք։

18.— Ամերիկահայ բաղաքացի մը Խորհ. Հայաստան ներգաղթելէ յետոյ կրնա՞յ իր ամերիկեան բաղաքացիութիւնը պահել։

Անոնք որ ներգաղթի միջոցով կը մեկնին՝ իրենց Խորհ. Հայաստան ժամանումէն եաքը ինքնաբերաբար Խորհ. Հայաստանի քաղաքացի կ'ըլլան։

Այս առթիւ կուզանք ազդարարել հայ հասարակութեան եւ մասնաւորապէս արձանագրուող հայրենակիցներուն, որ չարունակեն իրենց դործով պարապիլ մինչեւ մեկնումի ժամանակը։ Զգուշանայ կանխահաս կարդադրութիւններէ, սպասելով մեկնումի հաղորդագրութեան։ Չհաւատան դիտումնաւոր չարամիտ դրոյցներու։

ԽՈՒՎԱԽԹԵԱՆ ՎԱՒԵՐ ԻՏԱԼԻՈՅ ՄԷՋ

Միլանէն նոտացուած ցեղեկութեանց համաձայն, հազարաւոր նախկին ռազմիկներ կը սպասենան ապստամբութեան դրօշ պարզել, եթէ կառավարութիւնը մերժէ զիրենք առնել ոստիկանու-թեան շարքերուն կամ հանրային սպասարկութեան մէջ։

Ռազմիկները լաւ զինուած են։ Ոմանք արդէն լեռ բարձացած են՝ միասին տանելով ռազմանիւթ եւ ամէն կարգի զէնքեր։ Այդ ապստամբներուն հետ իրենց համերաշխութիւնը հաստատելու համար, Ճենովայի եւ այլ չրջաններու ռազմիկները բազմաթիւ հրացաններ եւ զնդացիրներ ճարելով հասատատուհան անառիկ բարձունքներու վրայ։

Իրենց կողմէ պատուիրակութիւն մը Հռոմ դացած է բանակցելու համար կառավարութեան հետ։ Կը պահանջեն աղատ արձակել բանտարկուած իրենց ընկերները, լուծել Ճանրնիի նոր քաղաքական չարժումը։

Այս ըմբոստները կը պատկանին Մաֆիոթիի եւ Կարիպալտիի խմբակներուն, այնպէս որ համակիրներ չատ ունին եւ վախ կայ որ ըմբոստութիւնը մեծ Ծաւալ առնէ։

Կառավարութիւնը հրասայլերով, թնդանօթներով եւ արդիական զնդացիրներով զօրացած ուժեր ղրկեց այն չրջանները, ուր կը դործեն ըմբոստները։ Ոմանք դիտել կուտան թէ այս տագնապին պատճառը տնտեսական է,— դործազրկութիւն, կեանքի սղութիւն, դրամի արժեզրկում եւն։

ԳԵՂԱՐԴ

ԿՈԹՈՂ ՀԱՅ ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Այժմ ծանօթանանք Գեղարդայ վանքին չուրջ չինուած եկեղեցի մըն է, խաչաձեւ յատակագծով եւ չորս անկիւններուն մէջ ունի խորաններ։ Տաճարը չինուած է 1215 թուականին եւ ունի հետեւեալ համառօտ արձանագրութիւնը. «Ի ժամանակս թագաւորազնոյն Զաքարիայի եւ Իւանէի նորին հարազատի եւ որդւոյն նոցին Շահնշահի եւ Աւագին եւ յառաջնորդութեամբ Բարսղի Միայնաւորին եւ աշխատութեամբ եղբարցս չինեցաւ կաթողիկոս մեծափառս Ովի»։

Այս տաճարին արեւմտեան կողմը կը գտնուի Գաւիթը կամ ժամատունը, որ ունի 4 հատ ու համաչափ սիւն։ Ատոնց վրայ կը հանգչին առաստաղը պահող կամարները։ Այս յուչարձանը կը թողու մասամբ աչխարհիկ չինութեան տպաւորութիւն. տանիքին՝ ունի երդիք, ինչպէս Հայաստանի դիւղական տուները։

Այս երկու յուչարձաններէն զատ, որոնք կառուցուած են բաց օդին մէջ, մեկ քանի տաճարներ ալ չինուած են քարաժայռերուն մէջ։ Ատոնք դուրսէն անտեսանելի են։

Վիմափոր այս տաճարներէն առաջինին մէջ կարելի է մտնել դաւիթին հիւսիսային պատին վրայ բացուած դուռնէն։ Դուրսէն՝ այս եկեղեցին սովորական ժայռ է, կարծես մարդկային ոչ մեկ ձեռք դպած է կուսական քարերուն եւ ապառաժներուն։ Տարբեր պատկեր կը ներկայացնի տաճարին ներքնակողմը։ Այցելուն զարմանքով կը տեսնէ համաչափօրէն ու մեծ արուեստով կառուցուած քանդակազարդ եկեղեցի մը, որ կարծես պահ մը հէքեաթային ապարանքի տպաւորութիւն կը թողու։ Եկեղեցին միակտուր քարէ չինուած ամբողջութիւն է։ Միայն աննշմարելի անցքէ մը՝ վերի կողմէն կը թափանցէ լոյսի խուրձ մը եւ կը լուսաւորէ ամայի աղօթավայրին խորհրդաւոր անկիւնները։ Առաջին զաղափարը, որ մարդ կ'ունենայ այստեղ, այն է թէ ո՛վ է այս հոյակապ չինութեան վարպետը, այս գեղեցիկ կամարները եւ քանդակները չինողը։

Բարեբախտաբար դարերու խորքէն մեզի զարմանք եւ հիացում պատճառող վարպետը կը թողու համառօտ, ընդամէնը երեք բառէ բաղկացած արձանագրութիւն մը։ Գմբէթին տակ դրուած է. «Զվարդապետ Գալձակ յիշեցէք»։ Եւ ո՞վ կրնայ չյիշել հայ ժողովուրդին ճարտարապետական մշակոյթին մէջ այդքան նչանակալից հետք ձդող հանճարեղ վարպետ Գալձակը։ Ոչ միայն այժմեան սովորական այցելուն, այլ եւ ճարտարապետ — մասնադէտը հիացում միայն կը զդայ իր ձեռակերտին հանդէպ։։

Այս առաջին քարափոր եկեղեցիէն մէջ է «Սուրբ աղբիւրը», որ թերեւս պաշտամունքի առարկայ էր տակաւին տոհմատիրական քաղաքակըրթութեան ժամանակաչրջանին, քրիստոնէութենէն չատ առաջ։

Դարձեալ մեծ դաւիթին հիւսիսային պատին արեւելեան մասէն դուռ մը կը տանի դէպի երկրորդ քարափոր տաճարը, որ ամէնէն զեղեցիկ ու կատարեալ նմոյշն է Գեղարդի ամբողջ յուչարձաններուն մէջ։

Այստեղ այցելուն արդէն ինքզինք կը զդայ ապառաժին(1) սրտին մէջ, արտաքին աչխարհէն բոլորովին կտրուած, ուր կը լսէ միայն իր ձայնին սուր արձագանդը, կը զդայ հիացման դողը համակ հոյակապ չինութեան։

Մեծ դաւիթին արեւմտեան մուտքին դիմացէ քարէ աստիճանները կը տանին դէպի վերջին երրորդ քարափոր յուչարձանը, որ Պռօչեան տոհմին տապանատունն է եղած։ Իննսունէօ մեթր երկար միջանցքէն անցնելով, այցելուն ինքզինք կը գտնէ Պռօչ իշխանի որդի Պապաքի եւ իր կնոջ՝ Ռուդաքանի տապանատան մէջ, որուն մեկ մասը կը հանդչի երկրորդ քարափոր յուչարձանի սրահին վրայ եւ կը հաղորդակցի նեղ անցքով մը։ Այս երրորդ յուչարձանը միւս բոլորէն մեծ է, ունի 13 մեթր երկայնութիւն, գրեթէ նոյնքան լայնք։ Յուչարձանի յատակին վրայ կան տապանաքարեր։ Հարաւ-արեւելեան սիւնին վրայ քանդակուած արձանագրութիւնը կը հաստատէ որ տապանատունը չինուած է 1285 թուականին։

Այս աչքի զարնող երեք քարափոր եկեղեցիներէն զատ, Գեղարդի մէջ կան բազմաթիւ քարայրներ, որոնք աղօթավայրեր էին հին տաճեն։

Գեղարդի վանքին վիմափոր տաճարներուն առանձնայատկութիւններէն մէկն ալ անոնց ճոխ քանդակազարդումն է։

Գլխաւոր յուշարձանին գմբէթը բռնող որմահիւններուն խոյակներուն վրայ քանդակուած են դինիի կամ ջուրի կուժեր: Եկեղեցիին հարաւային մուտքին չքնաղակը եւս քանդակազարդ է: Մուտքի դռան վրայ քանդակուած է առիւծ մը, որ ցառկեր է ցուլի մը մէջքին եւ կը կրծէ անոր թիկունքը:

Մեծ գաւիթին հիւսիսային պատը եւս ունի բազմաթիւ քանդակներ եւ արձանագրութիւններ (2): Պատերէն մէկուն վրայ, օրինակ, կայ քանդակ մը,—եզան դլուխ մը, որու բերնէն կախուած շղթային երկու ծայրերը կ'անցնին երկու կողմը քանդակուած առիւծներու վզին: Առիւծներուն տակը թեւատարած արծիւ մը իր ճանկերուն մէջ բռնած է պառ մը: Ինչպէս յայտնի է, առիւծները Պուշհանի նախարարական տան պինանչան – ներն են, իսկ տաճարը կառուցած է անոնց օրով:

Գաւիթին արեւելեան պատին վրայ քանդակուած է խաչ մը, իսկ բուն եկեղեցին տանող մուտքի կամարին անկիւններուն վրայ կը տեսնուին երկու մարդկային բարձրաքանդակներ: Այդ յու – շարձանին խորաններուն եւ սեղանին մէջեւ գրանուած տարածութեան վրայ քանդակուած է խաչ մը եւս, որուն թեւերուն տակ կանգնած են երկու մարդիկ, մէկուն ձեռքը՝ նիզակ, միւսին ձեռքը՝ գաւազան, բերանը՝ ռազմական շեփոր: Սեղանին ճակատը կ'ներեւի քարայծ մը՝ ոտը բերանին:

Բամաթիւ քանդակներ նաեւ միւս յուշարձաններուն վրայ:

Եթէ այս բազմազան եւ սքանչելի քանդակազարդումին վրայ աւելցնենք դեղեցիկ սիւներու, խոյակներու, խարիսխներու եւ առոյգ իրար միացնող համաչափ աղեղներու եւ կամարներու առկայութիւնը, ու մեծ մասին միակտուր քարէ չինուած ըլլալը, հասկնալի կը դառնայ այն հիացումը, որ դարեր շարունակ ստեղծուեր է ամէն այցելուի հոգիին մէջ: Դեղարդը չատ իրաւացի կերպով Թորամանեան կը համարի «պարծանք մեր փոքրաթիւ մշտաչարշար հայութեան համար»:

Նման բարձր կարծիքներ յայտներ են նաեւ եւրոպացի ուղեգիրները:

Ժէ. դարէն սկսեալ բազմաթիւ այցելուներ ունեցած է Դեղարդ: 1655ին այցելած է Ֆրանսացի Թավերնիէն, 1694ին խաչացի Ճեմելլին: Ժէ. եւ մասնաւորաբար Ժթ. դարերուն աւելի մեծ թիւ մը կը կազմեն եւրոպացի այցելուները: Ցիշենք Ճէյմս Մորիէրը (1813), կեր Փորդըրը (1819), Տիւպուան (1834): Բոլորն ալ ընդարձակօրէն նկարագրած են տեղադրութիւնը եւ մանրամասն նկարագրած Դեղարդի եկեղեցիները, չհայլելով հիացման եւ դրուատանքի արտայայտութիւններ: Կեր Փորդըր զարմանքով կը խօսի «ապառաժին մէջ փորուած այդ արտակարգ զանդուածին» մասին, որուն ապաւորութիւնը կը համարի «մեծաշուք եւ ազդու»(3):

Ե՞րբ ամայացաւ Դեղարդ: Պատմիչներուն վկայութեամբ՝ մասամբ կործանած է 1679ին, եւ բեւեռի ահեղ երկրաշարժին ժամանակ, սակայն յետագային վերաշինուած է մնալով միաբանութեան կեդրոն: Դեղարդի ամէնէն նոր արձանագրութիւնն է 1855 թուականը, գրուած Թիֆլիսցի Միքայէլ Զամոյեանի կողմէ: Հաւանական կը թուի որ դեռ այդ թուականէն եռքը երկար ժամանակ գործած է վանքը:

Այժմ Դեղարդի հնութիւնները կը դասուին Հայաստանի Ցուշարձաններու Պահպանութեան Կոմիտէին հոգաբարձութեան տակ: Ամէն տարի հազարաւոր այցելուներ, Ա. Միութենէն եւ արտասահմանէն, կուգան սքանչացումով դիտել հայ ժողովուրդին ճարտարապետական եւ ստեղծագործական տաղանդին այս հոյակապ նմոյշը, որ հպարտութիւն կը պատճառէ Հայոց:

Գ. ՍՏԵՓԱՆՆԱՆ

(Սով. Հայաստան)

(1) ԽՄԲ.— Բնագրին մէջ այս «ապառաժ» բառին տեղ գրուած է «լեռ»: Ապահովաբար ռուսերէնէ մտածած և այդպէս գրած է յօդուածագիրը:

(2) Դեղարդի արձանագրութեանց մեծ մասը նկարագրուած է Ալիշանի «Այրարատ»ին մէջ (էջ 334—351), ինչպէս եւ Կ. Կոստանեանցի «Վիմական տարեգրք»ին մէջ:

(3) Միւս ուղեգիրներուն կարծիքներէն քանի մը հատուածներ, բնագիրով եւ գրաբար թարգմանութեամբ, Ալիշանի «Այրարատ»ի մէջ:

ԲՆԱԿԱՐԱՆ վարձու տուողները եւս սկսած են «սեւ չուկայ» ընել փարիզի մէջ: Առջի օր տեղի ունեցաւ դասը Ֆրանսացի տիկնոջ մը, որ բնակարան փոխանակելու ժամանակ՝ 700,000 ֆր. pas de porte ստացեր էր իրեն յաջորդող վարձակալէն: Դատապարտուեցաւ 20,000 ֆրանք տուգանքի եւ երեք ամիս բանտարկութեան:

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ձայնասփիւռը կը տեղեկացնէ թէ Իրանի կեդրոնական կառավարութեան և Ատրպատականի բանակցութիւնները խզուեցան որովհետեւ Ատրպատականի իշխանութիւնները մեր – ժեղին ջրջանին հիւսիսային սահմանին հսկողութիւնը ենթարկել Թեհրանի կառավարութեան:

Համայնավարներու մահրազործումը

«Հայրենիք» խմբագրականի մը մէջ կը գրէ (6 Օգոստոս).—

Նախագահ Թրումէն վերջերս նշանակեց յատուկ յանձնախումբ մը, որուն պաշտօնը պիտի ըլլայ մաքրել այս երկրին պետական պաշտօնէութիւնը համայնավարներէն և ուրիշ անհաւատարիմ տարրերէ:

Թէ որքան մեծ կարեւորութիւն կը տրուի այս յանձնախումբին, այդ կ'երեւի այն բանէն, որ անոր կը մասնակցին ներկայացուցիչներ պատերազմական, նաւային, պետական, դանձային, արդարադատութեան բաժանմունքներէն եւ Սիվիլ Սերվիսէն իրենց պաշտօնատուներու տրամադրութեան տակ եղած հետախուզական բոլոր միջոցներով:

Հետաքրքրական է, սակայն, որ այսպիսի յանձնախումբի մը նշանակումը զօրաւոր ընդդիմութիւն յառաջ չբերաւ: Մինչդեռ, եթէ տարի մը առաջ տեղի ունենար այդ, ահռելի ազմուկ մը պիտի բարձրանար այս երկրի մէկ ծայրէն միւսը:

Ասիկա ցոյց կուտայ, որ այս երկրի հանրային կարծիքին մէջ համայնավարներու հանդէպ փոփոխութիւն մը տեղի ունեցած է վերջին մէկ տարուան ընթացքին: Եւ այդ՝ ոչ թէ այն պատճառով, որ համայնավարները է չարը գործածած են կամ կը գործածեն խօսքի եւ մտածուելիք աղաւաղութիւնները, այլ այն պատճառով որ ամէնուն համար յստակ դարձած է այն իրողութիւնը, որ իրենք հաւատարիմ չեն Միացեալ Նահանգներուն հանդէպ, այլ հաւատարիմ են եւ հոգի հնազանդութեամբ կը ծառայեն Խորհրդային Միութեան::

Եթէ այս մասին տակաւին կասկածներ կային ոմանց մտքին մէջ ասկէ առաջ, այժմ երախաներն ալ կը տեսնեն որ համայնավարները երկու չափ ու կշիռ կը գործածեն Մ. Նահանգներու եւ Խ. Միութեան վերաբերմամբ: Օրինակ՝

ա) Համայնավարները չեն ուզեր, որ Ամերիկա ռազմականօրէն զօրաւոր ըլլայ, բայց կ'ուզեն որ Ռուսիա զօրաւոր ըլլայ:

բ) Հակառակ են որ Ամերիկա միջուկային պարտադիր ծառայութիւն ունենայ այժմ, բայց կ'ուզեն որ Ռուսիա ունենայ:

գ) Կը պահանջեն որ ամերիկեան զօրքերը օր առաջ հեռանան Եւրոպայէն եւ Ասիայէն, բայց կ'ուզեն որ ռուսական զօրքերը ըստ կարելւոյն երկար մնան հոն:

դ) Կը պահանջեն որ Ամերիկա հիւլէական ռումբի պատրաստութեան գաղտնիքը անմիջապէս հաղորդէ Ռուսիոյ, բայց չեն ուզեր որ Միացեալ Ազգերու կողմէ ընդունուի միջազգային հսկողութեան ամերիկեան պահանջը, որպէսզի ոչ մէկ պետութիւն կարենայ գաղտնի կերպով հիւլէական ռումբ պատրաստել:

ե) Երբեք չեն քննադատեր Սթալինն ու Մոլոթովը, բայց չարունակ «պատերազմական հրձիգներ» եւ «իմպերիալիստներ» կը կոչեն Թրումէնն եւ Պըրնըզը:

Ուրիշ խօսքով՝ Մ. Նահանգներու կառավարութիւնը որոշած է պետական պաշտօնատուներէն դուրս քշել բոլոր համայնավարները եւ անոնց նմանները, որպէսզի անոնք ի վիճակի չըլլան այլ եւս Ռուսիոյ ի նպաստ լրտեսութիւն եւ վնասարարութիւն ընել Ամերիկայի մէջ:

Սակայն, պէտք է ըսել, թէ կարծուածին չափ դիւրին պիտի չըլլայ նախագահ Թրումէնի նշանակած յանձնախումբին գործը, որովհետեւ համայնավարները, ինչպէս յայտնի է, չատ յաճախ կը ծածկեն իրենց համայնավար ըլլալը եւ կը գործեն անմեղ կամ մոլորեցուցիչ անուններու տակ, կ'ըլլան «յառաջդիմական», «դեմոկրատ», «հակաֆաշիստ» եւայլն, որպէսզի աւելի դիւրութեամբ կարենան խաբել միամիտները եւ աւելի անարգել կերպով գործել իրենց բարոյական ու նիւթական աւերները:

ՀԱՅ ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆՆԵՐ ԿԸ ԳՐԱԻԵՆ ՊԱՆՔ ՕԹՕՄԱՆԸ··· ՅԻՍՈՒՆ ՏԱՐԻ ԱՌԱՋ

Նիւ Եորք Հէրըլտ որ ամէն օր քանի մը տողով կը յիշէ յիսուն տարի առաջ նոյն օրը պատահած կարեւոր դէպք մը, հետեւեալ ձեւով կը նկարագրէ Պանք Օթօմանի դէպքը իր Զորեքշաբթի թիւին մէջ (28 Օգոստոս).—

Քասընճիճիզ Հայ դաւադիրներուն Օսմանեան Դրամատունը գրաւած էին անճնատուր եղան եւ դրամատան տնօրէն Սըր Էտկըր Վինսընթի գլխաւորութեամբ առաջնորդուեցան: Թուրք կառավարութիւնը արտաքսման հրամանագիր մը հրատարակեց անոնց դէմ: Թուրբերը սկսան կոտորել Հայերը: Ֆրանսացի ճառագները Պոլիս ցամաք եկան:

ՅԱՒՈՒԶ.— *Սըր Էտկըր Վինսընթ Պանք Օթօմանի տնօրէնն էր 1889—1897: Զանազան պաշտօններ վարեց մինչեւ 1926: Լորտերու Ժողովին անդամ ընտրուեցաւ նոյն տարին. ծանօթ է լորտ տ'Էպըրնըն անունով: Պերլինի դեսպանութիւնը վարեց 1929—1930:*

ԶԱՑՆԵՐ ԳԱԻԱՌԷՆ

ԿԱՊՈՑ ԽԱՉԻ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Գուրպար Օտտօ – Սէն Լուի Կապոյտ Խաչի Մասնաճիւղը այս տարի եւս, 25 Օգոստոսին, տուաւ իր դաշտահանդէսը՝ Նաճար – եաններուն ագարակը: Պարտէզը լեցուն էր սովորական հանդիսականերուն նման: Անդամուհիներէն Տիկ. Արաքսի Սաւրիսեան նախքան հանդիսին բացումը, կատարեց 1935—1946 տարիներու հաշուետուութիւնը, յետոյ Մասնաճիւղի գործունէութիւնը եւ օգնութիւնը հիւանդներու, խեղճերու եւ զանազան հաստատութիւններու, եւ անոր կողքին հայեցի կրթութիւնը տանուհիներուն:

Նմանցնելով մեղուն իր փեթակին մէջ, ըսաւ. — «Հակառակ տիրող դժուարութեանց, ընկերուհիներով փարած ենք եւ լծուած գործին, արտանց: Ասկէ վերջ վստահ եմ որ անոնք աւելի եռանդուն պիտի աշխատին և գործ ցոյց տան: Ոչ միայն հայերէն պիտի տորվեցնենք տանուհիներուն, այլ եւ տաներուն, այսպիսով պիտի կրնանք վառ պահել հայութեան ոգին ամբողջ սերունդին մէջ, ազատելով այլասերումէն:

Հանդէսը կը բացուի Ֆրանսական եւ Կապոյտ Խաչի քայլերգներով: Եղան արտասանութիւններ, երգեր, պարեր, անակնկալներ Կ. Խաչուհիներու կողմէ: Թաղին Նոր Սերունդը եւս բերած էր իր մասնակցութիւնը:

Հանդուցեալ Լեւոն Գեղունեի մահուան տարեդարձն ըլլալով ներկաները վայրկեան մը յոտնկայս լռութիւն պահեցին: Ցետոյ բեմ հրաւիրուեցաւ օրուան բանախօսը Արամ Արմաղանեան: Ցիշելէ ետք կնոջ դերը կեանքի եւ քաղաքական ասպարէզներուն մէջ, ըսաւ. — Կինը ոչ միայն մեր օրերուն կը կատարէ մեծ աշխատանք, այլեւ չատ հին ժամանակներուն իսկ կատարած է պատմական դեր մը: «Կապոյտ Խաչը կը գործէ անկեղծօրէն եւ հաւատարմօրէն այդ ուղղութեամբ, առանց զգաստիարի խտրութեան: Անոր կատարած գործունէութիւնը կը տեսնենք 1926էն ասդին: Անոր չնորհիւ է եթէ երբեք կան չատեր որոնք տակաւին կը գործածեն մայրենի լեզուն»:

Ա.ճուրդէն վերջ, բեմադրուեցաւ խիստ ծիծաղաշարժ կատակերգութիւն մը, «Երկու որսորդներ», ղեկավարութեամբ սիրուած դերասան Ազատ Ցակոբեանի եւ իր օգնականին՝ Վահան Ցակոբեանի կողմէ: Շատ յաջող էր նաեւ իր դերին մէջ Օր. Սիրանույշ Պարոնեանը:

Գնահատանքի արժանի է Տիկ. Քնարիկ Արզումանեանը՝ նախագահուհի երկար տարիներէ ի վեր եւ չատ սիրուած թաղեցի ժողովուրդէն, կրցաւ իր ընկերուհիներուն հետ միասին կազմակերպել եւ ամէն ջանք թափել ժողովուրդը դոհ ձգելու համար:

Ներկաները ուրախութեամբ բաժնուեցան տանելով իրենց հետ հայրենասիրական եւ համերաշխութեան ուխտ::

Կեցցէ՛ Կապոյտ Խաչը եւ իր կատարած աշխատանքը:

Ա. Ս.

ԹՈՒՐՔԻՈՑ ՀԱՅՈՑ ՆԵՐԳԱՂԹԸ

Ճումհուրիէթ (10 Օգոստոս) կը գրէ հետեւեալ մեծատառ խորագիրներուն տակ. «Ռուս հիւպատոսարանին առջեւ խոնուած բազմութիւնը,— Հիւպատոսարանը կ'ըսէ թէ «դիմողները Հայեր են, որովհետեւ կ'ուզեն Ռուսիա գտնուղ իրենց ազգականներէն լուր ստանալ»:

— Վերջին օրերս բոլորին ուշադրութեան առարկայ եղած է այն բազմութիւնը, որ ռուս հիւպատոսարանին առջեւ կը խոնուի Երկուշաբթի, Չորեքշաբթի եւ Ուրբաթ օրերը:

Մոր. Ռուսիոյ կողմէ տրուած որոշումի մը համաձայն, փախաքող Հայերը պիտի կարենան Մոր. Հայաստան ներգաղթել:

Թրքահայերէն ալ դիմողներ գտնուեցան: Կ'ըսուի թէ հիւպատոսարանը ներկայիս կը զբաղի դիմողներուն մեկնումի գործողութիւնները կարգադրելով: Մինչդեռ հիւպատոսարանին չրջանակները կը յայտնեն հետեւեալը.— «Հայերու արձանագրութեան համար տակաւին Մոր. Ռուսիայէն հրահանգ չէ եկած: Սխալ է թէ 500 Հայեր արձանագրուած են: Անշուշտ փախաքողները արձանագրուած են, բայց այդքան հոգի չեն: Դիմողները անոնք են, որոնք կ'ուզեն Ռուսիա գտնուղ իրենց ազգականներէն լուր ստանալ:

Ներգաղթի հրահանգ մըն ալ չէ եկած տակաւին: Այս պատճառաւ որոշ չէ թէ երբ պիտի ուղարկենք զիրենք»:

● Թանին կը գրէ.— «Քոմիւնիսթ Պոզմասը» Հայեր կ'ուղեն Ռուսիա երթալ: Ռուսերը հազարումէկ միջոցներով արտասահմանի Հայերը կանչեցին: Հրաւէրը իր խկութեանը մէջ կասկածելի է: Եւ սակայն մեր երկրին Հայերը դիւերաշրջիկներու նման դիմել սկսան: Գոհութեամբ կը տեղեկանանք թէ դպրոցները անպործ եւ թափառական մարդիկ են և հայ փոքրամանութեան կողմէ նողկանքի արժանացած»:

Հաշտութեան ժողովին մէջ

Շաբաթ երեկոյ ուշ ատեն Լոնտոնի մէջ տեղի ունեցաւ Իտալիոյ պատուիրակութեան եւ Եթովպիոյ պատուիրակութեան միջեւ խորհրդաժողով մը, որուն ներկայ էին նաեւ Ազգերու Ընկերութեան գլխաւոր պաշտօնեաները։ Այս խորհրդաժողովին նպատակն էր Իտալիոյ եւ Եթովպիոյ միջեւ հաշտութեան պայմանագրի մը նախագիծ մը պատրաստել, որ յետոյ ներկայացուի Ազգերու Ընկերութեան։

Ըստ հաղորդուած տեղեկութեանց, Իտալիա կը պահանջէ Եթովպիոյ տիրապետութեան տակ գտնուող տարածութեան մեծ մասը, ինչպէս նաեւ Ազգերու Ընկերութեան կողմէ Եթովպիոյ տրամադրութեան տակ դնել Ատլանտեան ծովեզերքի նաւահանգիստ մը։ Ասոնց դիմաց Իտալիա կը խոստանայ Եթովպիոյ տալ Ազգերու Ընկերութեան մէջ անդամակցելու իրաւունք եւ ելք մը Ատլանտեան ծովեզերքի վրայ։

Ինչպէս կը տեսնուի, Իտալիա կը պահանջէ Եթովպիոյ տիրապետութեան տակ գտնուող տարածութեան մեծ մասը, որ կը նշանակէ Եթովպիոյ կարեւոր մասի մը տիրանալ։ Ասոր դիմաց Եթովպիա կը խոստանայ Իտալիոյ տալ ելք մը Ատլանտեան ծովեզերքի վրայ, որ կը նշանակէ Եթովպիոյ ազատագրումը Ազգերու Ընկերութեան անդամակցելու իրաւունքով

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN FRANCE

HARATCH - Fond - R. C. 886

Directeur-Propriétaire : SCH. MIHAN

17, Rue Damesme — PARIS

Tél.: GOB. 15-70 — C. C. P. 1678-63

ԲԱԺՆ. Տար. 750, 6 ամս. 400, Արտասահման 1000 Ֆրանք

Samedi 31 Août 1946 Շաբաթ Օգոստոս

69 ՏԱՐԻ — 18e Année N° 4789 — Նոր շրջան թիւ 428 Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ՝ 3 ֆր.

ՊԱՆՔ ՕԹՕՄԱՆԻ ԳՐԱԻՈՒՄԸ

Բ.

ԻՆՉ ԿՈՒԶԷԻՆ ՊԱՆՔԱՆ ԳՐԱԻՈՂՆԵՐԸ

Զարդի սպառնալիքին առջեւ տղաքը տեղի կուտան եւ կ'որոշեն դուրս ելլել: Հակառակ բոլոր զէնքերը ձգելու մասին Մաքսիմովի տուած յորդորին, անոնք կը պահեն իրենց ատրճանակները, որոշելով որ եթէ ճամբան իրենց վրայ յարձակում գործուի, ամէնէն առաջ Մաքսիմովը եւ Դրամատան փոխ-տնօրէնը պիտի սպաննէին:

Հայդուկները յաղթականօրէն կ'անցնին զինեալ թուրք զինուորներու ցանցին մէջէն դէպի քարտէսի, ուսկից չոգեմակոյկներով կը փոխադրուին Սըր Էակըրի զբօսանաւը, հուսկ յետոյ նաեւելու համար Ֆրանսական «Ժիբոնա» չոգենաւը, ուր կուգան նաեւ անգլիական եւ Ֆրանսական դեսպանատանց ներկայացուցիչները, Մաքսիմովի տուած հաւատաթղթերը կրկնելու համար:

Քանի մը օր վերջ, Պանքայի հերոսները կը հասնին Մարսէյլ, ուր ցամաք ելլելէ վերջ օրերով կը բանտարկուին, յետոյ ազատ կ'արձակուին: Այդ օրերուն Ֆրանսայի վարչապետն էր Մ. Բլումը, իսկ արտաքին գործերու նախարարը՝ յայտնի Թրքասէր Կապրիել Անոթոն:

Այսպէս անփառունակ վերջաբան մը կ'ունենայ յեղափոխական-դաւադրական խիզախ ու յանդուգն ձեռնարկ մը, որ սկզբնապէս օր մը դղրդեցուցած էր Սուլթաններու մայրաքաղաքը եւ որ այսօր, յիսուն տարի եաքն ալ, կրնայ իրրեւ օրինակ ծառայել աղատագնիչ ժողովուրդներու յեղափոխական կազմակերպութեանց:

Բայց ի՞նչ կ'ուզէին Պանքան գրաւողները...

Օսմանեան Պանքային գրաւումը ուղղակի պատասխանն էր Համիտեան Ջարդերուն, որոնք երկու տարիէ ի վեր արիւնով ողողած էին հայաբնակ գաւառները:

1894ին տեղի ունեցած էր Սասունի մեծ կոտորածը: Մեծ պետութեանց հիւ... թիւն կատաբած էր եւրոպայի վրայ եւ կը սպասուէր որ Սուլթանի կառավարութիւնը պատժէր Ջարդի պատասխանատուները: Ո՛չ մէկ քայլ այդ ուղղութեամբ: Ընդհակառակն Ջարդարարները պատիւներու կ'արժանանային:

Պերլինի ծանօթ 61րդ յօդուածին համաձայն Բարենորոգումներու վրայ հսկելու պաշտօն ունեցող վեց մեծ պետութիւնները Սուլթանէն մեծացող վեց մեծ պետութիւնները Սուլթանէն մեծացող վեց մեծ պետութիւնները Սուլթանէն մեծաց

ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՄԸ
Ատրաւազդ Արք.ի հետ

Ցառաջի խմբագրութեան յանձնարարու – թեամբ, տեսակցութիւն մը խնդրեցի Ատրաւազդ արք. Միւրմէեանէն, որ օրերս պատասխա– նելով հարցումներուս՝ տեղեկութիւններ տուաւ Սուրիոյ եւ Լիբանանի գաղութին, ինչպէս եւ Եւ– րոպայի թեմին կազմակերպութեան մասին:

Սուրիոյ գաղութը· — Սուրիոյ եւ Լիբանանի մէջ մօտաւորապէս 180,000ի հասնող հայութիւն մը ունինք՝ հայ–կաթողիկէ եւ հայ–աւետարանա– կան համայնքով, որոնք կը վայելեն իրենց կրօ– նական եւ մշակութային ազատութիւնը: Անթի – լեասի կաթողիկոսարանը ու էչմիածնի հայ–կա– թողիկէ պատրիարքարանը կը վարեն իրենց հա– մայնքներուն եկեղեցական ու կրթական, բարեսի– րական գործերը: Կեդրոններու և շրջաններու ազ– գային մեր բոլոր վարժարանները աւելի քան քսան հազար աշակերտութեամբ կը ծառայեն տոհմային դաստիարակութեան: Արաբերէնը պարտաւորիչ է եւ ամէն տեղ կ'ուսուցուի պետութենէն վճարուած ուսուցիչներով:

Պէյրութի Բուժարանը·— Ազունիէի Ազգային Բուժարանը իրական բարիք մըն է ոչ միայն Լի– բանանի, այլեւ Սուրիոյ եւ Իրանի, Իրաքի, Պա–ղեստինի եւ Եգիպտոսի համար, ուրկէ մեծ թիւով հիւանդներ կ'ընդունուին: Ներկայիս բուժարանին մէջ ունինք 134 հիւանդներ, որոնք առարկայ են խնամակալութեան և բժշկապետին՝ Բարգէն Մկր– տիչեանի զնահատելի հոգածութեան: Հակառակ պատերազմի դժուարութեանց, բուժարանը միշտ բաց մնաց եւ փրկեց բազմաթիւ կեանքեր: Ունե– ցանք անդլիացի եւ յոյն սպաներ, որոնք բուժուե– ցան եւ երախտագիտութեամբ մեկնեցան:

Գրական շարժումը՝ Սուրիա եւ Լիբանան· — Գրական եւ գեղարուեստական զարմանալի եռան – դուն շարժում մը կայ տարիներէ ի վեր Պէյրու– թի, Հալէպի եւ Դամասկոսի մէջ: Ունէր օրաթերթ ունինք, քանիէ աւելի պարբերականներով: Ու– նինք նմանապէս բազմաթիւ հրատարակութիւն – ներ: Ժողովուրդը ընթերցասէր է եւ կը լեցնէ բա– նախօսութեանց, դասախօսութիւններու եւ երաժշ– տական ունկնդրութեանց սրահները: Կանաչեանի, Պատմագրեանի, Պէրպէրեանի, Գէորգեանի սար– քած նուագահանդէսները չատ մեծ ընդունելու – թիւն գտան: Անթիլեասի կաթողիկոսարանը սար– քոնք մեծապէս օգտակար եղաւ:

Տպաւորութիւններ էջմիածինէն·— Ես իբր ե– կեղեցական պատգամաւոր Լիբանանի, էջմիածին հասայ անցեալ տարուայ Յունիս 14ին և ամբողջ երկու շաբաթ իմ պարտականութիւնները կատա – րած, երբ կը պատրաստուէի այցելել Երեւանի եւ շրջաններու կարեւոր հիմնարկները, նորոգուած մալարիայով մը յանկարծ հիւանդացայ եւ 21 օր մնացի թիւ 3 պետական հիւանդանոցը: Հայաս– տանի իմ յուշերս եւ խոհերս 22 յօդուածներով հրատարակուեցան «Հայաստանի Կոչնակ»ի մէջ եւ վերջերս ամփոփուեցան գրքոյկի ձեւով, որ չու– տով կը հասնի Փարիզ ալ: Հայաստանի մէջ պե– տական եւ եկեղեցական իշխանութիւնները զիրար հասկցած են եւ զիրար կը լրացնեն:

Ներգաղթը եւ կազմակերպութիւնը· — Ներ – գաղթը կը շարունակուի չատ կանոնաւոր պայ – մաններու մէջ: Յարդ 150,000 հոգի արձանագրուած են ամէն խաւէ ու դասակարգէ, եւ ամէն օր ան– համբերութեամբ օր առաջ հայրենիք մեկնիլ կ'ուզէ: Յարդ չուրջ տասը հազար հոգի մեկնած են ու կը կարծուի որ մինչեւ աշնան մեկնողներու թիւը կրնայ երեսուն հազարի հասնիլ: Հայաստան հասնողներէն պէյրութ իրենց բարեկամներուն եւ ազգականներուն գրած նամակներուն մէկ քանին կարդացի: Բոլորն ալ գոհ են եւ կը յանձնարարեն որ շուտով միանան իրենց: Բոլորն ալ գործ են գտած եւ կը վայելեն ամէն կերպ հոգածութիւն: Վերջին նաւով Հայաստան մեկնեցաւ հայ կաթո– լիկ մայրապետ մը:

Ի՞նչ են ձեր նոր պաշտօնը եւ տեսակէտները թեմի կազմակերպութեան մասին·— Որպէս Մայր– Աթոռոյ Հայրապետական լիազօր ներկայացուցիչ եւ Եւրոպայի թեմի ժամանակաւոր առաջնորդ ե– կած եմ հովուելու եւ կազմակերպելու Եւրոպայի թեմը: Ժամանակ մը Փարիզ մնալէ ետք, հետզ– հետէ պիտի այցելեմ Եւրոպայի բոլոր շրջանները, ծանօթանալու համար գաղութներու վիճակին եւ տեղեկանալու ժողովուրդի կարիքներուն: Պիտի աշխատիմ եկեղեցական չունեցող կեդրոնները օժ– տել պարտաճանաչ վարդապետներով եւ քահանա– ներով, միշտ գործակցութեամբ տեղական հոգա – բարձութեանց և ժողովուրդին: Նորահաս սերունդին եւ երիտասարդութեան մայրենի լեզուի ու– սուցումն ալ հայապետական ծանօթութիւններով պիտի դրաւէ իմ առանձին ուշադրութիւնս: Պիտի փափաքիմ հսկել նաեւ ամուսնական արտօնու – թեանց:

Պիտի կրնա՞ք համերաշխութիւն ստեղծել· — Եկեղեցականներուս գլխաւոր ուշադրութիւնը թե–

ՀԱՑ ՀԻՆ ԾԱԳՈՒՄԸ

Ինչպէս բոլոր ազգերու ծագման պատմութիւնը հներու մէջ կը կորսուի, երե– ւակայական դէպք եւ դիցաբանական իրողու– թիւններու ծնունդ կդնէ հայ ցեղի ծագումը չատ վաղնջահնչական համար՝ կորսուած է առասպելներու խուրձին մէջ:

Պատմական անաչառական կարգ մը յայտ– նութիւններ այսօրուան, որ այսօր ունինք մեր աչքի առջեւ, չեմ ճաչնիր երբ ու: Այսու– հանդերձ, յօդուածր ընթերցողներուն, կարեւոր կը համարեմ հանգամանքի ներկայացնել զանոնք:

Մեր պատմագրը, Խորենացի, Ատուածա – շունչի նկարագրը չրհեղեղէն ազատուած Նոյի մէկ զաւկին սերունդը կը համարի մեր նախահայ– րը՝ Մեծ Հայկ, անոր վերագրելով դիւցազնա– կան հզօր քաջութիւն մը՝ բռնակալ Բելի դէմ, սկիզբը կը դնէ հնդեւրոպական ժողովուրդի պատմութեան:

Մեր պատմագրի հետաքրքրուող օտար եւ հայ գիտնականն ու բանասէրները, Հայերուս ծագման մասին, ջորդաբար, այլ եւ այլ կար– ծիքներ ունեցած են: Մեզ կոչած են Հիթիթներու զաղթականներ, Սէթացիներու արշաւախումբեր, Կիմմէրներ, Հնդեւրոպական զաղթականներ, Սու– մերական զաղթականներ, Խալտեր, Քեռացիներ, եւ այլն:

Վճռական խօսք արտասանելու համար, պէտք է ըսել թէ Հայաստանը տակաւին չէ ուսումնասիր– ուած: Այնուամենայնիւ, չատոնց գտնուած են Պարսից Դարեհ Վշտասպեանի հրամանաւ, Քրիս– տոսէ առաջ, 606 թուականին, Քիրմանշահի մօտե– լը, Բիսուէթունի ժայռին վրայ կատարուած փո– րագրութիւնները, որոնց մէջ յիչատակուած է Արմենիա անունը: Լեռան–Չաուպա մեզի ցոյց տուաւ Արմենի անունը երկու զար աւելի կանուխ չրջաններուն, իսկ Նարքվարտի տեսակէտով, Հո– մերոսի զործերուն մէջ յիչուած Արիմօէ անուան տակ արմէն կամ հայ ժողովուրդ հասկնալու է:

Մ. Մինասեան, մասնաւորաբար Մերձաւոր Արեւելքի երկիրները ուսումնասիրող օտար պատ– մաբանասէրներու կատարած նոր յայտնութիւն – ներուն կռթնելով՝ «Հայրենիք» ամսագրին մէջ հրատարակեց շարք մը համալից ուսումնասիրու– թիւններ, որոնցմով չատոց ապացուցանել մեծ քաղաքակրթութիւն մը ունեցող հայ ժողովուրդին գոյութիւնը Սումերական եւ Բաբելոնական ժողո– վուրդներու տարեկից:

Քրիստոսէ առաջ, 40 դարեր, ըսած է մասին, մինչեւ հիմա, ամէնէն չատ պաշտպանե– րը ունեցած է: Ծագումով Փոքր Ասիայի այդ յոյն

մի մէջ ընդհանուր համերաշխութիւն եւ համա – ձայնութիւն ստեղծելն է, որով կարելի պիտի դառնայ միայն ապահովել թեմին կազմակերպու– թիւնը եւ յառաջդիմութիւնը: Դժբախտաբար, ինչպէս քիչ մը ամէն տեղ, Ֆրանսայի մէջ այ վտքր չափով մը խանգարուած կը տեսնեմ ազգա– յին համերաշխութիւնը: Դէպի հայրենիք ամիս– ներէ ի վեր չարունակուղ ներգաղթը պէտք է ուրախութեամբ լեցնէ բոլորիս սիրտը եւ ոչ թէ ան– լոյս տայ ուղղակի կամ կողմնակի ակնարկներու: Հայրենիքը ներգաղթի ձեռնարկը քաջալերած ըլ– լալով, անշուշտ գայն ղրած է թեքնիք հիմերու վրայ եւ ամէն տեղ ղրկուած ներգաղթի պատաս– խանատուները կը հսկեն գործին, տեղական յանձնաժո– ղովներու հետ: Այսքան կարեւոր եւ ընդարձակ ծրագրի մը իրագործման չուրջ ես ոչ մէկ աչքա– ռու զանցառութեանց ականատես եղայ: Ընդհա– կառակն ոչ միայն տեղական իշխանութիւնները և երկրի բնիկ այլազան ժողովուրդները զնահատե– ցին լաւ կազմակերպուած ներգաղթը այլ և անոր մէջ տեսան Հայուն համբաւեալ հայրենասիրութիւ– նը: Ամէն Հայ, գլխաւորութեամբ իր մամուլին, պէտք է իրատես եւ աննախապաչար ոգիով տեսնէ իրականութիւնը: Ինչպէս ամէն տեղ, առաւելա – բար Ֆրանսայի մէջ, Հայ մամուլը հզօրագոյն ազ– դակն է գաղութին մէջ համերաշխութեան պահ– պանումին եւ վստահ եմ որ հատուածական ամէն նկատումներէ վեր պիտի մնայ Ֆրանսահայ մա– մուլը, մասնաւորապէս ներկայ բացառիկ սա օրե– րուն, երբ հայրենիք եւ եկեղեցի, Հայաստանի մէջ թէ դուրսը, չատ մը ակնկալութիւններ ու – նին, որոնք կրնան աւելի չուտ եւ աւելի լաւ պայ– մաններով արդիւնաւորել, եթէ երբեք մենք ա– ւելի մօտ տպրած ըլլանք իրարու, եւ մեր անհա– տական եւ համայնական ուժերը կարենանք զօդել իրարու:

Տարիներու երկարատեւ մեր տառապանքները վերջ դտած համարելով, մեր ուժերու համադրու– թեամբը զօրացնենք մեր եկեղեցին ու հայրենիքը եւ անկարելին չէ որ կը պահանջենք: Ֆրանսա եւ անոր դեղեցիկ աւանդութիւնները կրնան բոլորս ալ դէպի այդ ուղղութիւնը առաջնորդել մեզ, ու ես իմ ժողովուրդիս հետ սիրով պիտի զնահատէի Ֆրանսահայ մամուլին բերելիք թանկագին օժան– դակութիւնը:

Խ· ՎՇՏՈՒՆԻ

պատմիչը տեսած չէ Հայաստանը, սակայն ճամ– բորդելով Առաջաւոր Ասիոյ չարք մը երկիրները, Եդիպտոս եւ Հիւս· Ափրիկէ, դրած է ինը գիրքեր, որոնց 7րդին մէջ կը խօսի Հայերու մասին:

Համաձայն Հերոդոտոսի, Հայերը մէկ ճիւղն են Հնդեւրոպական այն մեծ գաղթականութեան, որ անյայտ ժամանակներու մէջ ոտքի ելան Հնդու– Քուչի լեռնաղաչտերէն եւ եկաւ հաստատուեցաւ Սեւ ծովու հիւսիսային ափերուն: Ժամա– նակ մը վերջ, այդ գաղթականութեան մէկ ճիւղը անցաւ Փռիւգիա, Մակեդոնիոյ շրջանները, եւ ապրեցաւ Փռիւգիացիներ անունին տակ: Ըստ Հե– րոդոտոսի, Հայերը այդ Փռիւգներն էին, որ փռիւգեան ձեւով հագուած ու զինուած՝ ասիական թրակիացիներուն հետ՝ Վոսփորի վրայէն գաղթե– ցին Փոքր Ասիա: Շրջան մը, զոր երբ իրենց ցե– ղակիցները՝ Եւրոպական, Լիկուրիացիներ եւ Պաեքր անուններով Եւրոպան նուաճած են, Հա– յերն ալ լեցուցած էին Սկիւթացիներու գործած աւեր – ները:

Հերոդոտոս չի յիչեր, թէ Հայերը առաջին անգամ, ուր բնակեցան, սակայն իր ժամանակին, Հայերու բնակութեան տեղը կը ցուցնէ Ասորես – տանի հիւսիսային կողմը, Ալիս եւ Տիգրիս գետե– րու եղերքը, մինչեւ Կիլիկիոյ սահմանները: Ցե– տոյ, Բաբելոնի հրաչալիքները նկարագրելու կար– ծին, իբրեւ ուրիչ հրաչալիք մը կը պատմէ Հայե– րու նաւարկութեան մեթոտները Տիգրիսի վրայէն մինչեւ Բաբելոն:

Հերոդոտոսէն քանի մը տասնամեակ ետքը ապրող ուրիչ նչանաւոր յոյն պատմիչ մը, Քսենո– փոն, նախորդէն քիչ մը աւելի լայն կը խօսի Հա– յերու մասին:

Անուանի Սոկրատէսի աշակերտ այս փիլիսո– փայ մատենագիրը եղած է, միեւնոյն ատեն, կարող զօրավար մը, որ հազարաւոր յոյն վարձկան զին– ուորներու հետ մասնակցած է, 404ին, կրտսեր Կիւրոսի իր աւազ եղբօր Արտաքսերքսեսի դէմ մղած կռիւներուն: Հայերենական զահը եղբայր եղ– բօր ձեռքէն խլելու առաջադրութեամբ չարուց – ուած ապստամբութիւնը ձախողելուն պատճառաւ, Քսենոփոն տասը հազար յոյն զինուորներու հետ կը ստիպուի Հայրենիք վերադառնալ, անցնելով Կորդուաց երկիրներէն եւ Հայաստանէն:

Այս առթիւ, ականատես պատմիչ Քսենոփոնը կը ճանչնայ Հայաստանը իբրեւ մեծ ու օրհնուած երկիր մը, եւ իր գրած Նահանջ Բիւրոցի մէջ, ան, պեղեցիկ տողերով կը նկարագրէ Հայաստանի ա– րօտաւայրերու եւ անտառներու բնդարձակութիւ– մերը, հնձանները լեցուն պտուղներով, կենսա– բերքներու առատութիւնը, ընտանի գենդանինե– րու ճոխութիւնը, գարեջուրի եւ գինիի լիութիւ– նը, հիւրասիրութեան մէջ Հայերու ունեցած վե– հանձնութիւնը եւ հայ ժողովուրդի ուչիմութիւնը (հայ դեղչիուհիները հայերէնին զատ օտար լեզու– ներ ալ գիտէին):

Քսենոփոն Հայերու ծագման մասին Հերոդո– տոսէն տարբեր բան մը չըսեր, ընդհակառակն, կը յայտնէ թէ Հայերը վանեցին նախկին բնակիչ– ները իրենց երկիրներէն, որոք լեռները ապաստա– եան եւ թալանելով ապրեցան: Խալտերու հետ, սակայն, փոխադարձ անվստահութեան չրջանը կարճ տեւեց: Անոնք չուտով համերաչխեցան, եւ մինչեւ իսկ իրարու մէջ ամուսնութիւններ կնքե – լով՝ Հայերը ժառանգեցին այս վաղնջական ժողո– վուրդին արիւնը:

Անցեալ դարու վերջերը ապրող Տոքթ· Պէլբի, որ Ուրարտու երկիրն ու անոր քաղաքակրթու – թիւնը ճանչցողներուն մէջ ամէնէն պատկառելի դէմքն է, կ'ընդունի թէ Հայերը իրրեւ դաղթական եկան եւ առաջին առթիւ տեղաւորուեցան Ուրար– տու երկիրը: Այս եկուորները, քաղաքակրթական չատ հիանալի ճարպիկութեամբ, կարճ ժամանա– կամիջոցին նուաճեցին այդ երկրին սեմական քա– ղաքակրթութիւնը, լեզուն եւ ամբողջ բնիկ ժո– ղովուրդը ձուլեցին իրենց մէջ:

Ծնունդով Ամասիացի Ստրաբոն աչխարհա – դրագիտը, որ ապրած է Քրիստոսէ մէկ դար ա– ռաջ, Պոմպէոսի, Կիկերոնի եւ Կեսարի ժամանակ– ներուն, Հայ ժողովուրդի պատմական վերերեւու– մը կը ներկայացնէ Արտաչիսի կամ ըստ ներքին պատմիչներուն՝ Արտաչէս Ա·ի օրով:

Ստրաբոնի առաջին պատմական աչխատու – թիւնը կորսուած է: Բարեբախտաբար, ժամանա– կին մաչեցնող ժանիքներէն բոլորովին զերծ մնա– ցեր է Աչխարհագրութիւն անունով տասնեօթը գիրքերէ բաղկացած իր հռչակաւոր գործը, որուն տասնեւմէկերորդ գրքին մէջն է որ աւելի չատ ընդարձակ կը խօսի Հայաստանի եւ Հայ ժողո– վուրդի մասին:

Ստրաբոն իր աչքով տեսած է Հայաստանը, տեսած է հարեւան երկիրները, պտտած է ուրիչ չատ մը երկիրներ, այցելած է մատենադարաննե– րը, օգտուած է գրաւոր աղբիւրներէն, եւ ինչպէս ինքն իր մասին կը խօսի՝ իր գործը չալող պատ– րաստելու համար, նոյնիսկ հարցաքններ է բազ– մաթիւ իրազեկ մարդիկ: Այսպիսով, ան համար– ուած է յոյն–Հռոմէական գիտական աչխարհի ա– մէնէն հմուտ պատմիչը եւ ճանչցուած կատարեալ

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ԼԵՒՈՆ ՇԱՆԹԸ

(Լ. ՇԱՆԹԻ ԵՐԿԵՐՈՒ ԱՌԱՋԻՆ ՀԱՏՈՐԸ)

Արտասահմանի հայ գրականութեան եւ մշակութային ձեռնարկներուն մէջ ուշագրաւ եւ մեծ դործ մըն է Լեւոն Շանթի ամբողջական երկերու հրատարակութիւնը, որուն առաջին մեծածաւալ հատորը լոյս տեսած է, իսկ երկրորդ հատորը արդէն յանձնուած տպագրութեան: Գեղարուեստական երկերը պիտի ամփոփուին չորս մեծադիր հատորներու մէջ եւ մասնաւորաբար ընթերցող հասարակութեան, կատարելով դասաւորումը, ուղղումները ու նոր սրբագրութիւնները:

Նոր եւ միջին սերունդները այս լիակատար հրատարակութեան շնորհիւ միայն պիտի կրնան ծանօթանալ Լեւոն Շանթի բազմակողմանի ստեղծագործութիւններուն: Իսկ դրագատութիւնը նոր վերագնահատումներու առիթը պիտի ունենայ՝ վարպետին ամբողջական նկարագիրը բնորոշելու համար:

Առաջին հատորը, որ այսօր մեր սեղաններուն վրայ է, առանձին եւ ինքնայատուկ տեղ մը կը գրաւէ Լ. Շանթի ամբողջ գրականութեան մէջ: Երիտասարդ Լեւոն Շանթն է որ մեզ կը ներկայացնայ իր երիտասարդ գրականութեամբ: Ու երբ դիրքը ամբողջութեամբ կը կարդաք, առաջին եւ ընդհանուր տպաւորութիւնը երիտասարդական բուրմունքն է, որ իր թարմութեամբ, թռիչքներով, մտածումներով ու երազանքներով ձեզ կը պաշարէ եւ իր հոսանքին հետ կը տանի: Եզրակացութիւնը որ այս տպաւորութիւններէն կը բխի՝ կը հաստատէ վաւերական դրագէտը իր առաջին ստեղծագործութիւններուն մէջ, եւ արդար կը գտնէ ամէն յիսուն տարի առաջուան հիացմունքը, որ առանց սակարկութեան կ'երթար երիտասարդ դրագէտին, որուն երեւումը 1891—1894ին՝ դրական արուեստի նոր ըմբռնումի թուական մը կը բանար մեր արդի դրականութեան մէջ::

Երիտասարդ Լեւոն Շանթը ամբողջական է այս առաջին հատորին մէջ: Հոն ամփոփուած է 1) Մնաք բարովի իրիկուները, 2) Լերան աղջիկը, 3) Երազ օրեր, 4) Դուրեցիները, 5) Երգեր: Այս հինգ դիրքերը գրուած են 1891—1894ին:

ՄՆԱՔ ԲԱՐՈՎԻ ԻՐԻԿՈՒՆԸ 1891ին տպուած է Պոլսոյ Հայրենիք օրաթերթին մէջ եւ առաջին անգամն է որ կը հրատարակուի դիրքով: Շանթի առաջին դեղարուեստական գրուածքն է այս յուշերդութիւնը (ինչպէս հեղինակն ինքը ընդգծած է), որ մնաք բարովի 13 պատմուածքներ են, որոնք մը իրարու միացած մը կը կազմեն պատմողին անձնամբողջութիւն մը կը կազմեն եւ մեզի կը ներկայացնեն Արարատեան հայութեան տիպերը, ընտանիքները, հակադիր ըմբռնումներն ու նկարագիրները՝ իրենց լուրջ եւ ծիծաղելի կողմերով: Այլազանութեամբ մը հոն կը հանդիպինք Զոհ ընտանիքին, ինչպէս նաեւ Երբեմն տեղաւորուած Պոլսեցի ընտանիքի մը, «կաոր մը Պոլիս՝ Զանգուի ափին»: Իրապաշտ վրձինով, աշխուժ եւ արագ գնացքով տիպարները, դործող եւ խօսող անձերը իրենց նկարագրով եւ հոգեբանութեամբ մեզի կը ներկայանան: Բնական եւ անմիջական այդ մթնոլորտին մէջ ընթերցողը արդէն դործող անձերուն հետ միասին կը քալէ:

ԼԵՐԱՆ ԱՂՋԻԿը արդէն ծանօթ պոէմ մըն է, քանիցս տպագրուած: Հեղինակին առաջին երկարաշունչ բանաստեղծական ստեղծագործութիւնն է:

ԵՐԱՋ ՕՐԵՐ (Գիշերօթիկի մը յուշատետրէն) օրը օրին դրուած երիտասարդի մը սիրային վէպն է, բոլոր երիտասարդներու երազ օրերը յիշեցնող: Լեւոն Շանթ, որպէս վիպագիր այս վէպով ներկայացած է դրականութեան եւ գնահատուած է ջերմապէս: Գիշերօթիկ ուսանողը հայեցի դասիարակութեամբ, ազդային եւ մարդկային խոր բունկ զգացումներով տոգորուած երիտասարդ մըն է, որ բարձր ձգտումներ ու երազանքներ ունի: Ամբարտաւանութեամբ մէջ կը հանդիպի ռուսական կրթութեամբ սնած գեղեցիկ հայ աղջկան մը եւ անոր նկարիչ եղբօրը, որ արդէն հայութենէն ուծացած մըն է: Այս երեք տիպարներուն քով չպիտեցէք շրջապատի այլ տիպարներ, սէր մը հիւսեցէք այս երկու թարմ հոգիներուն մէջ, մարդկային հոգիին նուրբ ծալքերը չարժման մէջ դրէք, հայ եւ ռուս դաստիարակութիւնը եւ իրարու բախին, սէրն ու հպարտութիւնը երկն թող մռայլեն ու երբեմն ալ պայծառացնեն դ երիտասարդներու հոգեկան հորիզոնները, դուպիտի ունենաք այդ հոգեբանական վէպը, որ նոյ օրեր կը կոչուի եւ որ տակն մը կովկասահայ հասարդութեան ամէնէն շատ սիրած դիրքն է:

ԴՈՒԲՈՍԵՑԻՆԵՐը վէպն է առնուած Պոլիս ապաստանած Հայաստանցի տաւորական երիտասարդներու կեանքէն: Հրան իր պանդուխտի նամակներով կը նկարէր հայրենիքներու կեանքը: Լեւոն Շանթ նոյն տարրին պէն կրթութիւն առած, ազդային յեղափոխական չարժումներէն ոգեւորուած ուսուցիչ երիտասարդերու դառնութիւնները, ապրումները, սէրը դաղափարական նուիրումը՝ դէպի երկիր վերադառնալու եւ ազատագրական մեծ դործին լծուելու ոգեչունչ կեանքն է տուած՝ ձգտումնաւոր վէր կերտելով:

Այս հատորին հինդ երքերու բովանդակութիւնը եւ ամէն մէկ երկքննութիւնը կարելի չէ տալ ներկայ նչմարի նեղ ահմանիներուն մէջ: Այսքանն իսկ բաւական է գաղափար մը կազմելու համար հեղինակի բազմակողմանի հետաքրքրութեան եւ անմիջական դրականութեան մասին:

Եւ որովհետեւ, ինչպէս ըսինք, առաջին հատորը երիտասարդ Շանթի դրական դիմադիծը կը լրացնէ, կ'ուզեմ ընդդծել քանի մը դատողութիւններ, որոնք բխելով իր երիտասարդ դրականութենէն, պայծառ լոյս մ'կը սփռեն արդէն յիսուն տարուան գնահատուած հեղինակին ընդհանուր դործերուն վրայ:

Մեր իրապաշտ եւ աժէքաւոր դրականութեան կազմաւորման շրջանին 1885—1895), երբ Գ. Զօհրապ, Ա. Արփիարեան Լ. Փաշալեան, Հրանդ Կիւրճեան պատմուածքի, նորավէպի, պատկերի դրականութեամբ իրական կեանքը կը պատկերացնէին, դրաբարէն ազատագրուած աշխարհաբարով մը հրապարակ կուդային քանի մը նոր երիտասարդ դրողներ, որոնք իրապաշտ ուղղութեան կը բերէին արուեստի մտահոդութիւնն ալ: Այդ շրջանին դրաբարեան խառնուրդը տակաւին ղալի էր, իսկ հրապարակադրութիւնը, չպարտ ու վերբեւեռումը կը սպառնային խեղդել իրական դրականութիւնը, որու առթիւ Գ. Զօհրապ իր ձայնը կը բարձրացնէր ժամանակին:

Երիտասարդ Լեւոն Շանթը նորութիւն մըն էր, նոր չունչ եւ նոր ըմբռնում բերելով ժամանակի դրականութեան մէջ:

Առաջին ուշագրաւ երեւոյթը անոր լեզուն եւ աշխուժ ոճն էր, գոպրաբեն ամբողջովին աղբաստուած հրապարակադրական մտոդութիւններէն եւ ունակութիւններէն: Այս լեզուն եւ ոճը կազմաւորուած Արեւմտահայ աշխարհաբարի եւ Արեւելահայ յատակ ու պարզ լեզուի չաղախով. պարզ՝ բայց հարուստ, յատակ՝ բայց խորունկ արտայայտութեան գործիք մը՝ Շանթի լեզուն՝ ամբողջովին հակադրութիւն մըն էր պճնազարդ ու անբովանդակ այն դրականութեան, որ քանի մը վաւերական դրագէտներէն զատ, կ'ողողէր հրապարակը:

Երկրորդ, Լ. Շանթ բովանդակալից դրականութիւն մը կը մատուցանէր, ազդային եւ համամարդկային մտածումներով ու թեւադրանքներով լայն հորիզոններ ընդդծող բազմակողմանի կեանք մը պատկերացնելով: Ու գծագրուած տիպեր իրական կեանքի մը մէջդործողութիւններու մղելով, հարազատ եւ անմիջական տպաւորութիւններ եւ տպրումներ կը տեղծէր:

Երրորդ, հայեցի եհարազատ չունէր մը ուներ այդ դրականութիւն: Հայ կեանքը, Հայաստանէն մինչեւ Կովկաս Պոլիս բազմադոյն ծալքեր կը բանային Շանթիներուն մէջ, ուր օտարն ալ դերի կը կոչուէր: Իրամանաւոր զօրաւոր տպրումները, հոգեբանական բարդութիւնները իրարու ձուլելով եւրոպականացած դրականութեան ճամբան կը բանէր Լ. Շանթ, մնալով դեբազանցապէս հայեցի:

Չորրորդ, 1891-1894 ստեղծագործելով չորս արձակ երկեր եւ բանաստեղծութեան փունջ մը, Լ. Շանթ դրեթէ անմիջէս կ'անցնէր վիպադրութեան՝ տալով հոգեբական վէպը (Երազ օրեր), սէրն ու եսի հարանքը, երազանքն ու մտածումները, միաքն ուրը, կամքն ու զգայնութիւնը հակադրելով եւ ազդելով բանաստեղծական ու տաւնքնող չուն մը: Կուտար նաեւ վէպ մը մեր ազդային յոռեսական նոր խան – դավառուող կեանքին, որ մեր ազդային մեծ չարժման անձնազոհութիւն բնորոշող, նոյնքան հոգեբանական ու մարդկ: Կարճ վէպի այս ստեղծագործութիւնները նթիւն էին մեր դրականութեան համար:

Հինգերորդ, տիպերու, ծողութիւններու եւ իսօակցութիւններու ընթա այդ դրականութեան մէջ արդէն կը մատնէ հեղինակի ապագայ թատերագրի կարողութիւն

Իսկ բանաստեղծական չի մասին կրնանք ըսել թէ Լ. Շանթը տուաչմարիտ եւ զուտ բանաստեղծութիւն մը, ոտրը կը բաբախէ եւ միտքը ներկայ է: Կը անչեմ այդ բա – նաստեղծութիւններէն քանի մը հատը.— Ինչո՞ւ, ժանգը, Անուշ հովիկ, Ես պատրանքը սիրեցի, Դիշերապահը, Ուրուանկարներ, Լուսնին տակ, Զգոյշ:

Բնաստեղծական այս փոքրիկ փունջին մէջ չարք մը ոտանաւորներ մնայուն արժէք ունին եւ կը վկայեն թէ Շանթը վաւերական բանաստեղծ մը է մեր ժամանակ:

Կէս դար առաջ Արեւելահայ եւ Արեւմտահայ դրասէր երիտասարդութիւնը խանդավառութեամբ կարդաց Շանթի երկերը: Այսօրուան երիտասարդութիւնը աւելի քան պէտք ունի այս դրականութեան, որ իր թարմութիւնը կը պահէ եւ խորունկ ապրումներու և մտածման պիտի առաջնորդէ իր ընթերցողները:

Կ. ՍԱՍՈՒՆԻ

(«Հայրենիք»)

ԶԱՑՆԵՐ ԳԱԻԱՌԷՆ

ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՎԱԼԱՆՍ.— *Մալաթիոյ Կրթասիրացի Վալանսի Մասնաճիւղի զաշտապարահանդէսը տեղի ունեցաւ անցեալ կիրակի, «Քլօսէֆիւզէն»ի դեղատեսիլ եւ ընդարձակ ծառաստանին զովասուն չուքերուն տակ: Հակառակ աննպաստ օդին, նորէն կոկիկ բազմութիւն մը փութացած էր քաջալերելու համար Կրթասիրացի այս դեղեցիկ ձեռնարկը:*

Դաշտին խորը դրուած էր Ս. Մինասեանի ձայնասփիւռը: Ժամը 3ին Պ. Մ. Տ.Կարապետեան դաշտահանդէսը բացուած յայտարարեց եւ մասնաճիւղին կողմէ շնորհակալութիւն յայտնեց: Ցետոյ յոտնկայս լսուեցաւ «Բամ փորոտան»ը, սկաւառակի վրայ՝ տարաբախտ Ա. Շահմուրատեանի ձայնով:

Առաջին խօսքը տրուեցաւ Պ. Մ. Ժամադործեանի, որ դեղեցիկ կերպով տուաւ Ընկերութեանս պատմականը: Երկրորդ խօսքը տրուեցաւ Հ. Ց. Ոսպիկեանի, պատուոյ նախագահ Կրթասիրացի մասնաճիւղին, որ իր վարդապետական ոգեչունչ խօսքերով զովեց հայ անցեալն ու ներկան, եւ հրաւիրեց ներկաները որ հպարտ զգան իրենց դեղին եւ պատրաստուին մօտիկ ապագային երթալու դէպի՛ Երկիր:

Ցետոյ տեղի ունեցան մեներգներ, արտասանութիւններ եւ պարեր: Երգի մրցանակները չահեցան Տիկ. Փըրզիկեան, Օր. Պարսամեան եւ Օր. Հայրապետեան:

Հիւրի հանդամանքով քաղաքս կը գտնուէին Գ. Դաւիթեան Մարսէյլէն եւ Ա. Գինոսեան Լիոնէն, որոնք իրենց արտատոնեցին Դ.Վարուժանէն: Տեղի ունեցաւ աճուրդ մը կնքահայրութեամբ Գէորգ Մարդարեանի: Աճուրդի դերուած էին խորոված ճաղար մը, ողջ աքլոր մը եւ չիչ մը ընտիր դինի: Աճուրդին մասնակցեցան Հ. Ն. Ոսպիկեան Տեսինէն, Պէկօն Վիէնէն, Յ. Յասեանեան Սկնիթ–էթիէնէն, Հ.Մ.Ը.Մ.Վիէնէն եւ U.S.A. Վալանսէն, քաջալերելով Կրթասիրացը

Վիճակահանութենէն պարգեւ չահած են հետեւեալ թիւերը.— Ա. 370, Բ. 130, Գ. 44, Դ. 324, Ե. 357: Ստանալու համար դիմել հայրենակից Քէմմէճեանի սրճարանը:

Մ. Մալաթիացի

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՀԱՆԴԷՍը

ՍԷՆԹ–ԷԹԻԷՆ.— *Անցեալ չաբաթ երեկոյ տեղի ունեցաւ ընկ. Աբրահամեանի մօտ Հ.Ց.Դ.Նոր Սերունդի «Բարդէն Սիւնի» խումբին հատաքոյրը: Կը նախագահէր կեդր. վարչութենէն ընկ. Լորիս Բարանեան: Մեր բոլոր երիտասարդներուն հետ ներկայ էին նաեւ Անտոք ենթակոմիտէին ընկերները: Բացումը կատարուեցաւ «Մշակ Բանուր»ով: Ընկ. Լորիս Բարանեան փարիզի եւ դաւառի բոլոր ընկերներուն ողջոյնը բերելէն եառ, ընդհանուր ղեկոյց մը տուաւ: Բոլոր ընկերները խոր ուշադրութեամբ մտիկ ըրին, հարցումներ ուղղեցին եւ լուսաբանուեցան:*

Մթնոլորտը այնքան խանդավառութիւն ստեղծած էր, որ ուշ դիշերին դժուարաւ բաժնուեցանք «կեցցէ՛ Հ. Ց. Դաշնակցութիւն» դոչելով:

Գ. Ա.

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ կառավարութիւնը յայտարարութիւն մը հրատարակեց Օգոստ. 10ին, որուն մէջ կը չեշտէ թէ պատերազմը արդիւնելու համար պէտք է կատարելադործել հիւլէական ռումբը եւ անոր գործածութիւնը:

Թել Ավիվէն կը հաղորդեն թէ 800 Հրեաներ, որ Բաֆայի ճամբարին մէջ (Հարաւային Պաղեստին) ձերբակալուած կը մնան, որոշեցին սնունդ չառնել 36 ժամ, իբրեւ բողոքի ցոյց:

ԵՐԱԽԱՆԵՐՈՒ անդամալուծութեան հօքը դէպքեր պատահած են Նիւվոի մէջ: Թաղապետական իշխանութիւնները արդիլած են լողանքները Լուսա գետին մէջ:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԽՈՐՏԱԿՄԱՆ ԳԻՇԵՐՆԵՐ (Քերթուածներ), գրեց Եղիվարդ: Ցառաչաբան՝ Ց. Օշական: Տպ. Երուսաղէմ, 1943:

վատահութիւն ներշնչող հեղինակներէն մէկը: Հակառակ այս բոլորին, ան հայ ցեղի ծագման մասին չի հաստատեր Հերոդոտոսի ըսածը, այլ հետեւելով Աղեքսանդրի արշաւանքներուն մասնակցութիւն բերող Փարսալցի կիւտիլոս եւ Լարիսացի Միդիոս պատմիչներուն, կ'ասնդէ թէ Արմէն կամ Արմենոս անուն մէկը, որ Թեսալիայի Արմենիոս քաղաքէն էր, մաս կազմեց Արեւմուտքէն դէպի Արեւելք (Կողքիս) արշաւող Արդոնաւորդներուն, եկաւ հաստատուեցաւ Երիզայի սահմաններուն մէջ, եւ որուն անունով ժողովուրդը կոչուեցաւ Հայ (Arménien) ու աշխարհն ալ Հայաստան (Arménie):

ԿԻՒՐԵՂ ԽՐԱՑԵԱՆ

բականներուն, որոնք 1887էն ի վեր կը զանուին միշտ պատնէշի վրայ եւ այսօր ունին 11,000 անդամներ:

— Ձի՛ քայքայուիր Ընկերվ. կուսակցութիւնը հակառակ ընդդիմադիրներու փոփոխութիւն: Կուռ է կուսակցութեան միութիւնը: Ընկերվարական կուսակցութիւնը միակ կուսակցութիւնն է, որ կարող է շահիլ բանուոր դասակարգին վստահութիւնը, կարող է միացնել քաղաքի եւ գիւղերու աշխատաւորները, ինչպէս եւ միչեւ դարակարգը: Կեցցէ՛ Հանրապետութիւնը, կեցցէ՛ Ընկերվարութիւնը: Այժմ, օ՛ն դէպի աշխատանք:

Տանիէլ Մէյէր ներկայացուց օրակարգը, որու առաջին նիւթերն էին կուսակցութեան բարոյական եւ քաղաքական գործունէութեան զեկոյցը: Մօլէ առաջարկեց անջատել այդ զեկոյցները, բարոյականը առանձին վիճաբանութեան դնելու համար ամէնէն առաջ: Կ'ընդունուի այդ վիճաբանութիւնը փակել մինչեւ ժամը 5.30:

Առաջին խօսողն է Ժան Ռու, որ կը ներկայացնէ կուսակցութեան ընդդիմադիր հոսանքը: Իր կարծիքով, այս կամ այն սխալին համար՝ պէտք չէ մեղադրել անձերը: Գործուած սխալները հաւասարապէս կը պատկանին բանուորական բոլոր կուսակցութեանց, որոնք դաշնակցեցան քաղքենի կազմակերպութիւններու հետ: Այսպէս ապարդիւն եւ անկարելի փորձեր կատարուեցան ընդհ. միութեան եւ համերաշխութեան համար: Ճիշտ է որ ընկերվարական կուսակցութեան մէջ գոյութիւն ունին երկու հոսանքներ, մէկը որ կ'աշխատի միութիւն եւ համերաշխութիւն ստեղծել, միւսը որ կ'աշխատի կուսակցութեան վարդապետական ճակատը պայծառացնել եւ զօրացնել ընդդէմ դրամատիրութեան: Կուսակցութեան սխալներէն մէկն ալ այն եղաւ, որ իր ամբողջ գործունէութիւնը նետեց երկրին կառավարութեան մէջ, ընդհակառակն մեր դերն է քալել բանուոր դասակարգին հետ՝ միշտ իրրեւ անոր յառաջապահը:

Քոքար դիտել տուաւ որ ոմանք կը մեծցնեն անյաջողութիւնը, զոր կուսակցութիւնը կրեց վերջին ընտրութեանց մէջ: Բայց աւելցուց որ կուսակցութիւնը քիչ մը հեռու մնաց զանգուածներէն: Անհրաժեշտ է զօրացնել կուսակցութեան վարդապետական կազմախօսութիւնը, վերադնահատել եւ իւրացնել ընկերվարութեան փիլիսոփայական եւ մարդկային ամբողջ հարստութիւնը: Պէտք չէ մոռնալ թէ դասակարգային պայքարը իրականութիւն մըն է, բայց նպատակ մը չէ: Պէտք չէ ուրանալ, լքել ժօռէսի վերանձն ընկերվարութիւնը՝ անոր տեղ արժէքի կանչելով էկոնոմի օգտապաշտ ընկերվարութիւնը: Ոմանք կը մատնեն այդ թուլութեամբ երբ կը պահանջեն [illegible] միութեան միութիւն համայնավարներու հետ: Բայց թող չխոնան որ մաքիավելականութիւն մը կը պահանջէ համայնավար ժողովրդապետութեան կառուցման համար: Անհրաժեշտ կարգի մը նուաճումներուն ետեւ: Անհրաժեշտ է զանգուածին առջեւ զատորոշել ընկերվարական կուսակցութիւնը Հանրապետական ժողովրդական Շարժումէն, որ խորքին մէջ պահպանողական է, եւ համայնավար կուսակցութենէն, որու ժողովրդավար սկզբունքներուն կարելի չէ վստահիլ: Համայնավար կուսակցութիւնը փափաք կը յայտնէ որ միանանք, — բայց իր նպատակն է միայն խեղդել մեր գործելու ազատութիւնը: Գալով կառավարութեան մէջ ընկերվարական կուսակցութեան գործունէութեան, Քոքար կը համարի հեռանալ կառավարական մեքենայէն,—մնծ և զանգուածեղ կուսակցութիւն է՝ չի կրնար, որ Ընկերվարական կուսակցութիւնը համերաշխութեան կամ միութեան: Երեք կուսակցութիւններով կառավարութիւն կազմելու փորձ տեղի ունեցաւ խիստ քննադատութիւններու, բայց ատոր մեղքը կ'իյնայ ոչ թէ Ընկերվարական կուսակցութեան վրայ, ինչպէս կը պնդեն ոմանք, այլ ընտրական դրութեան վրայ: Ճիշտ է, կ'ըսէ Քոքար, երբ կը քննադատենք կուսակցութեան բարոյական գործունէութիւնը՝ իր միաբար փորձերուն մէջ, ատիկա չի նշանակեր թէ բոլորովին դէմ ենք համերաշխութեան, մենք ալ կը ցանկանք միութեան, բայց չենք կրնար հանդուրժել որ վտանգուի կուսակցութեան յարատեւութեան ոգին:

Իզմպար եւս քննադատեց կուսակցութեան բարոյական գործունէութիւնը, յայտարարելով որ առնականութիւն չէ կրցած ցոյց տալ, ինչպէս կը կարծէ ժողովուրդն ալ՝ նկատի առնելով կուսակցութեան դիրքը համերաշխութեան քաղաքանութեան մէջ:

Քննադատութիւնները եւ վիճաբանութիւնները չարունակուեցան ամբողջ օրը (այդ վիճաբանութիւնները պիտի ներկայացնենք առանձին յօդուածով): Ուշ առեն, երեկոյեան ժամը 10ին, ձեռնարկուեցաւ քուէարկութեան: 2,975 ձայնով (ընդդէմ 1,365ի, առաւել 145 ձեռնպահ), դատապարտուեցաւ կեդր. կոմիտէի բարոյական գործունէութիւնը: Այս արդիւնքին վրայ, Տանիէլ Մէյէր բեմ բարձրացաւ եւ յայտարարեց թէ քուէարկութեան իրրեւ տրամաբանական եզրակացութիւն՝ հաւաքարար կը ներկայացնէ կեդր. կոմիտէին հրաժարականը:

Հաշտութեան ժողովին մէջ

Քաղաքական եւ նիւթական յանձնաժողովին աշխատանքները չարունակուեցան Հինգշաբթի օր: Օրակարգի դիմաց ընդդիմադիր էր իտալական եւ Ֆրանսական սահմանգծին հարցը: Աւստրալիա առաջարկեց օժանդակ յանձնախումբ մը նշանակել մանրամասնութիւնները քննելու համար: Բանախօսը մերժուեցաւ դէմ 13 ձայնով: Նոր Զելանտա ձեռնպահ մնաց: Ֆրանսայի պատուիրակը չեշտեց անդամ մը եւ որ Ֆրանսա պատրաստ է անցեալը մոռնալու եւ բարեկամական յարաբերութիւններ ստեղծելու՝ ազգ երկրին հետ եւ այս առնչութեամբ չի կրնար ձեւով վտանգել կացութիւնը:

Պալքաններու տնտեսական յանձնաժողովին մէջ քննուեցաւ Ռումանիոյ հատուցումներու խնդիրը, ինչպէս նաեւ ռմանական քարիւղին դիրը: Հարաւային Ամերիկի պատուիրակը առաջարկեց պայման դնել որ Ռումանիա — որ քարիւղով պիտի վճարէ իր հատուցումներուն մէկ մասը — միջոցներ ձեռնարկէ քարիւղին համար եւ սակը համապատասխան բոլոր չուկաներու դիներուն: Նորմ. Մխիթեան ներկայացուցիչը, Կուսէվ, որուն ուժ կուտային Ուկրանիոյ եւ Եուկոսլաւիոյ պատուիրակները, դիտել տուաւ թէ այդ ձեւով պետութիւնները փոխ միջամտած ըլլային Ռումանիոյ ներքին գործերուն: Ամերիկա եւ Անգլիա առարկեցին թէ Նոր. Մխիթեանը ներկայիս Ռումանիայէն քարիւղ կ'գնէ օտար երկիրներու դիներէն շատ վար արժէքով: Այդ պատճառաւ անգլիական եւ ամերիկեան դրամագլուխով չահագործած քարիւղի ընկերութիւնները կը վնասեն:

Ֆինլանտական դաշնագրին նախաբանը եւ առաջին տասը յօդուածները քուէարկուեցան առանց դժուարութեան: Նկատի ունենալով որ Ֆինլանտական խնդիրը առաւելապէս Ռուսիան կը շահագրգռէ, ոչ ոք նոր բարդութիւններ չծագին այդ հարցին շուրջ: Իտալիոյ հատուցումներուն մասին յատուկ յանձնախումբ մը պիտի նշանակուի ճշտելու համար իւրաքանչիւր դաշնակից երկրի յատկացուելիք դրամագլուխը, բացի Ռուսաստանէն, որ պիտի ստանայ հարիւր միլիոն տոլար:

Թուրք բերքերը կրակ կը տեղան Ռուսիոյ դէմ

ԱԶԳԸ ՄԻԱԶՈՑԱ ՑՑՈՒԱԾ, ՌՈՒՍԵՐԸ ՄՈՆԹՐԻՈՑԻ ԲԱՐԵՓՈԽՈՒՄՈՎ՝ ԻՄՊԱՆՊՈՒԼԸ ԿԸ ՊԱՀԱՆԶԵՆ ՊԱՐԶԱՊԵՍ

«Ղազախստանի» մէջ Նազիմ Նպտի կը գրէ. — Ռուսերուն հետ Նեղուցներու վրայ:

Թուրք ազգն ալ, սակայն, չուշացաւ իր պատասխանը տալու: Նեղուցներու հարցը ռուսեւ - թուրք խնդիրը մը ըլլալէ աւելի, ռուս-անգլեւսաքսան հարց մըն է առաւելապէս: Երբ Ատանցքը պարտուեցաւ, Ռուսիա իրր զօրաւոր պետութիւն իր դէմ դաւ միացն Ամերիկան եւ Անգլիան եւ իր հաշտոյն խորհեցաւ ապահովութեան չատ մը միջոցներու մասին:

Այնուհետ մեր պատասխանը զոհ պիտի չթողու Ռուսերը: Ի՞նչ ընենք: Ձենք կրնար ընդունիլ իրենց պահանջները: Խարխոս ալ Ռուսերուն, կը նշանակէ երկրին բանալիները իրենց յանձնել:

Ձենք կրնար նաեւ Նեղուցներու խնդիրը դուրս հանել իր միջազգային հնգամանքէն և զայն սեփականացնել Սեւ ծովու պետութիւններուն: Հարցը միջազգային վաճառեի խնդիր մըն է կատարելագոյն: Պէտք չէ մոռնալ թէ Մոնթրէօյի դաշնագիրը ստորագրած է նաեւ պետութիւններու կողմէ, որոնք եղերբոյնին Սեւ ծովու վրայ: Եթէ նոյնիսկ միս-մին տեսակցիլ ուզենք Ռուսիոյ հետ, ըստ օրինի՞նք կրնար: Այսքան անտրամաբանական պահանջներու առջեւ, կարելի՞ է խորհրդաժողով մը գումարել:

«Թանին» կը գրէ:

— Ատուած մի ասցէ, եթէ Նեղուցներուն վրայ ռուսական խարխոս հաստատուին, Թրքաստանի մինարէներուն այլ կրնայ ծածանիլ մուրճ մանդաղաւոր կարմիր թոշր եւ թուրք անկախ հայրենիքը կրնայ վճռել ռուսական գաղութի մը: Ասիկա ոչ թէ բիներու, այլ ամիներու խնդիր է պարզապէս Պալթիկ երկիրներու տխուր վախճան:

Մոնթրէօյի դաշրին բարեփոխութիւնը պահանջելով, Մոսկ Իսթանպուլը կը պահանջէ պարզապէս:

«Վագըթ»ի մէջբմ Ուս կը գրէ.

— Ռուսերու ատակը որոշ է: Թուրքիոյ հետ երկկողմանիներ կնքել եւ Նեղուցներու վրայ ապահովել իրենց խարխոսները: Ատանկ համաձայնութիւն մը կրնար կնքել, ինչպէս չենք կրնար ընդունիլ ուզերու վարչաձեւ մը, որ մեր անկախութեան հոդային ամբողջականութեան կը դպչի:

Ռուսիա մէկ կրնայ պահանջել.— Մոնթրէօյի համաձայնը ստորագրող պետութեանց մասնակցութեամբ ժողով մը գումարել և նոր ձեւ մը խորհրդիոյ ապահովութեան համար:

ՄԱՐԻՍԻ ՉԵՆՔ ՏԱՐ

«Սոճ Թէլէկրաֆ»ի խմբագրապետ Էտիէմ Իզզէք Պէնիեէ կը գրէ.

— Խարխոս պիտի չտանք Ռուսերուն: Ազգային կամքը գերիվեր է բոլորէն: Մերժողական պատասխանին կ'ընկերանան նաեւ անգլիական եւ ամերիկեան տեսակէտները: Թուրք ազգը տուեր ծանուցագիրը հազիւ թէ լսեց, տուաւ իր պատասխանը.— ՄԵՐԺՈՒՄ:

Մոսկուա աչք տնկած է մեր ազգ. անկախութեան եւ հողային ամբողջութեան վրայ եւ հիմա զործնապէս երեւան հանած է այս բաղձանքը:

«Թասվիր»ի մէջ, Զիյատ Էպուզիյա կը գրէ.

— Դարերէ ի վեր Նեղուցները Թուրքին սեփականութիւնը կը կազմեն: Մենք ենք անոնց տէրը եւ ասկէ վերջ ալ մենք պիտի ըլլանք: Միայն ՄԻՇՏ ՌՈՒՍԻԱ ՄԵՐ ԱՌՋԵՒ

«Սօն Փոսթա»ի մէջ, Էֆրէմ Ուշագլուկիլ կը գրէ.

— Ամէն անդամ որ քայլ կ'առնենք դեմոկրատութեան ճամբուն վրայ, Ռուսիան է որ կը ցցուի մեր առջեւ: Թող դիտուի թէ արտաքին քաղաքականութեան դժուարութեանց առջեւ, 20 միլիոն հոգիէ բաղկացած ամբոխ մը կայ, որ Թուրք ազգը կը կչուի: Ան վճռական է եւ միակամ:

ԱՐԻՒՆԱԼԻ ԿՈՒԻՆԵՐ ԻՐԱՆԻ ՄԷՋ

Թեհրանէն կը տեղեկացնեն թէ արիւնալի կռիւներ տեղի կ'ունենան քանի մը օրէ ի վեր, Ատրպատականի դեմոկրատներուն եւ կառավարութեան կուսակիցներուն մէջեւ: Համաձայնաւար Պարսիկ մը կը յայտարարէ մղկիթի մը մէջ թէ «մոլեռանդ է այն մարդը, որ չուզեր բան սորվիլ Ռուսերէնէն»: Ամբոխը կը յարձակի իր վրան եւ դաշունահար կը սպաննէ: Շատեր վիրաւորուած են. ոճրագործները կրցած են փախչիլ: Արեւել. Ատրպատականի Շահասեան գեղախումբը կը յարձակի Ատրապիլի դեմոկրատներուն վրայ. ծանր կռիւներ սկսած են արդէն: Կասպից ծովու հարաւ-արեւելեան կողմը, Թալէշի շրջանին մէջ դեմոկրատները յարձակած են տեղացիներուն վրայ. կռիւը կը շարունակուի:

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ԵՒ ԸՆԹԵՐՑՈՂՆԵՐՈՒՆ

Ցառաջ. Սեպտ. 1էն սկսեալ պիտի ծախուի հատը 4 փարայէն, ինչպէս բոլոր օրաթերթերը:

Բաժանորդագրութիւն՝ տարեկան **1000** փր., վեցամսեայ՝ **500**: Արտասահման՝ **10** տոլար:

յոց եկեղեցիին մէջ պիտի պատարագէ Կաթողիկոսական Պատուիրակ՝ Արտաւազդ Արք. Սիւրմէեան: Պատարագը կը սկսի ժամը ճիշտ **10**ին:

Դաշտահանդէս

ՓՐ. ԿԱՊՈՑ ԽԱՉԻ ԿՐՕՆՈՊԻ ՍԱՆՈՒՀԻՆԵՐՈՒ նախաձեռնութեամբ եւ հովանաւորութեամբ Փր. Կ. Խաչի տեղական վարչութեան այս կիրակի առաւօտ: Խնամուած յայտագիր: Մորոված,, ըմպելի եւ արեւելեան սուրճ:

Դաշտապար անահդէս

Համախարբերդցիական Միութեան Մարսէյլի եւ Սէն-Լու կրան-փէնի Մասնաճիւղերուն կողմէ այս կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ Եօթնեղբայրեան օգաստեան պարտէզին մէջ, Սէն-Լու: Գեղարուեստական ընտիր բաժին, անակնկալներ ժամ Տէր - տէրեանի կողմէ, բարձրախօս և գեղեցիկ տիսքեր: Պիտի ներկայացուի Դադումի վաճառականը դեկավարութեամբ՝ ՊՊ. Միհրան Գաբրիէլեանի եւ Եզեկիէլ Սարը-Պօղոսեանի: Ընտիր պիւֆէ (խորոված, պաղպաղակ եւն.): Մուտքը ազատ է:

TRICOTS **GARBO** TRICOTS

(GARO BOYADJIAN)

11, Rue des Petites Ecuries, Paris (10e)

Tél. : Prov. 66-57

Բաց է ամէն կէսօրէ վերջ ժամը **3—6,**

կամ ժամադրութեամբ:

Ուշադրութիւն կօշկակարներուն

Ունինք կաշիի վաճառատուն Crepin եւ Tannerie: Ձեր բոլոր գնումներու համար դիմեցէք Ց. Գ. Փափազեան վաճառատունը, 223 rue Tolbiac, Paris(13) Tél. Gob. 64-54: Բաց է ամէն օր ժամը 8էն 12 և 14էն 18, գոց է ուրբաթ եւ չարաթ օրերը: Հազար մակնութիւն՝ métro Tolbiac, Place d'Italie, Glacières

Le Gérant : H. AGONEYAN
Imprimerie DER-AGOPIAN, 17 Rue Damesme – 13e